

LAISVĖS KOVŲ ARCHYVAS

LIETUVOS POLITINI KALINI IR TREMTINI S JUNGA
ISTORIJOS SEKCIJA

LAIŠV S
KOV

ARCHYVAS

15

Kaunas, 1995

UDK 947.45/084/

La-148

Redakcin kolegija

Balys GAJAUSKAS

Antanas LUKŠA

Vyr. redaktor

Dalia KUODYT

Redakcija

Ona BAL YTIEN , Inga BOGOMOLOVAIT , Nijol GAŠKAIT ,
Vilija JAKU I NAIT , K stutis KASPARAS, Jolanta KASPARIEN ,
Algis KAŠ TA, Valdemaras MA IUKEVI IUS, Dalius STANCIKAS,
Juozas STARKAUSKAS, Bonifacas ULEVI IUS,
Vitalija VITKUT

D kojam e r m jams:

PASAULIO LIETUVI BENDRUOMENEI,

Prelatui dr. J. PRUNSKIUI

Viršelyje: Kėstuio apygardos partizanai A. Mišeikis—Tarzanas ir J. Seneckis—Siaubas

LAISVĖS KOVŲ ARCHYVAS 15

Eina šešis kartus per metus

SL 176. 1995 07 17. 11 sp. I. Tir. 5000 egz. Užsak. Nr. 415

Leidėjas - Lietuvos politinių kalinių ir tremtinių sąjunga,

Laisvės alėja 39, 3000 Kaunas

Spausdino Adomo Jakšto spaustuvė, Girelės g. 22, 4230 Kaišiadorys

DOKUMENTAI, FAKTAI, KOMENTARAI

ANTISOVIETINIO GINKLUOTO PASIPRIEŠINIMO IŠTAKOS DZ KIJOJE /LIETUVOS LAISV S ARMIJA/*

Algis Kaš ta

Gresian io pavojaus akivaizdoje yra vienintel teisinga išėitis: kovoti ir gintis.

"Nepriklausoma Lietuva", 1944m. pavasaris

Antisovietinis pokario partizaninis s j dis Lietuvoje tur jo galias šaknis. Kova už Lietuvos laisv , prasid jusi 1940m, Soviet S jungai okupavus krašt , t s si ir naci okupacijos metais. Antinacin s rezistencijos bruožas - neginkluotas jos pob dis. Vokie iams pralaimint kar ir neišvengiamai art jant rus kariuomenei, buvo tausojamos j gos kovai su priešu. Antinacini organizacij veikla vokie tme iu glaudžiai siejosi su 1941m. birželio sukilimu ir su 1944m. prasid jusiu partizaniniu karu. Tuo laikotarpiu keit si pagrindžio organizacij pavadinimai ir j veikimo taktika, ta iau nesikeit pagrindinis kovos tikslas - Lietuvos nepriklausomyb s atstatymas. Naujam pasipriešinimo kovos etapui geriausiai buvo pasirengusi Lietuvos Laisv s Armija, ypa Žemaitijoje ir Aukštaitijoje. ia LLA nariai prad jo organizuoti partizanin kar ir jam vadovavo. Ta iau Dz kijoje šios organizacijos taka ginkluoto pagrindžio strukt roms buvo kur kas menkesn . Apie LLA veiklos bruožus Dz kijoje ir bus ši publikacija.

LLA vokie i okupacijos metais

Dz kijoje LLA veiklai nebuvo toki palanki s lyg , kaip kituose Lietuvos regionuose. Pirmiausia, ia nebuvo pakankamai kariški inteligentijos, nes 1920-1939m. didel Dainavos krašto dalis buvo okupuota lenk . Tai Lietuvos pakraštys, nutol s nuo didži j miest ir ten veikian i pagrindžio

---

* Iš rengiamos knygos "Partizaninio karo Dz kijoje raida".

centr . Ryškesni LLA veiklos p dskai pastebimi dešniajame Merkio krante buvusiuose vals iuose. Ypa reik t pamin ti Alytaus apskrities Merkin s vals i , kuriame LLA nariais buvo beveik visi vals iaus administracijos pareig nai: viršaitis Jonas Šukys, sekretoriai — Jonas Barysas ir Augonis, policijos viršininkas Ignotas, vachmistras Talandis, progimnazijos direktorius Kazimieras Valinskas, keli technikas Juozas Nenartonis (visi pasitrauk Vakarus), taip pat daugelis vals iaus seni nij seni n ^{1,2}. Šie asmenys ir sudar LLA organizacijos vadovyb vals iuje. LLA veikla ia prasid jo 1942m. vasar . Jau tada vietos štabas organizavo slapt ginkl iš gyventoj supirkim , siekiant apginkluoti visus LLA narius. Buvo tramdomi aktyv s naci talkininkai, kovojama su pl šikaujaniais sovietiniais partizanais. 1943m. žiem Merkin s vals ., Pelekiški km., jungtinis šauli ir LLA organizacijos nari b rys apsupo sovietini partizan grupel . Buvo nukauti keli raudonieji, ta iau žuvo ir b rio vadas policijos vachmistras Jakubauskas³.

Lazdij apskrities (iki 1945m. vadinosi Sein) vals iuose LLA gretas taip pat buvo stoj nemažai vietos inteligent . Rudaminos vals , štabui priklaus Aštriosios Kirsnos ž. . mokyklos buhalteris K. erniauskas. Su motociklu jis dažnai važiuodavo Kaun parvežti LLA spaudos⁴. Kap iamies io vals , štabui vadovavo kpt. A.Rugys, aktyviai pogrindin je veikloje dalyvavo Mici n km. mokytojas S.Skrabulis (1944m. rus suimtas). Veisiej vals . LLA nariais buvo mokytojai J.Selickas-Selinas ir V. sas (abu suimti)⁵. Lazdijuose LLA organizacijai priklaus mišk kio buhalteris J.Lazauskas, švietimo darbuotojas F.Stankevi ius⁶. Deja, n ra žini , kas vadovavo Lazdij ir Alytaus apskri i -apylinki aukštesniems LLA štabams.

LLA organizacin s strukt ros Dz kijoje pakriko 1944m. vasar , kai staiga priart jus frontui, su vokieiais pasitrauk beveik visi šio krašto LLA vadai. Pavyzdžiui, iš Merkin s vals , pasitrauk visi vietos LLA vadai (viršaitis, policijos viršininkas ir kt). Nurodym trauktis iš j gavo ir eiliniai LLA nariai⁷. Ta iau daugelis pastar j liko vietoje arba joki sakym negavo iš viso.

LLA sovietin s okupacijos metais

1944m. liepos m n. pabaigoje jau visa Dz kija buvo užimta Raudonosios armijos dalini . Dz k LLA vadai atsid r Rytrp siuose ir iš ten toliau pasitrauk Vakarus. Galima tik sp lioti, kad, priart jus frontui, jie prarado ryš su

LLA Vyr. vadovybe ir savo iniciatyva pasitrauk, o vadovyb s sakymas trauktis Žemaitij ir ten rengtis kovai j nepasiek . Žemaitijoje liepos-rugpjio m n. vyk LLA organizaciniai-kariniai pertvarkymai negal jo pasiekti. Dž kijoje likusi LLA nari , nes fronto linija skyr Lietuv iki pat spalio-lapkri io m nesio. Pirus organizacin ms strukt roms, nesant ryši su Vyr. vadovybe, lik organizacijos nariai veik savo iniciatyva, ta iau jau nebe LLA vardu. Daugelis per jo 1944m. ruden spar iai besikurian ius partizan b rius, neretai sudarydami j branduol. Patriotiškai nusiteikusiam kaimo jaunimui, pasiryžusiam kovoti už Lietuvos nepriklausomyb , nebuvo taip jau svarbu, kaip vadinasi jo karin organizacija. Pirmosios rus okupacijos ir vokie tme io pagrindinio darbo patirtis, moralinis ir materialinis pasirengimas laisv s kovai daugel paskatino stoti partizan gretas. Tai buvo ir antinacinio pagrindžio karini organizacij , toki kaip LLA, LF "K stutis" ir kt. nuopelnas. 1945m. ruden Merkin s vals iaus Masališki b rio partizanai kov kronikos knygoje raš : "Priešbolševikin s veiklos reiškiniai buvo pastebimi jau 1940m. komunistin s vergijos metu. Nepriklausomyb s troškimas bujojo ir vokie i okupacijos laikais. Šiai veiklai kovotojai buvo inspiruojami iš Merkin je vokie i okupacijos metais dirbusi , t vyn mylin i žmonei , pavyzdžiui, viršai io (vienas iš LLA vals , vadov - aut. past.), mokytojo. Šioje kovoje dalyvavo apie 25 žmon s ir ap m ruož lginink km. — Nedzing . Su ginklu rankose tie patys asmenys pad davo policijai nešti kov su bolševikiniais banditais, veikusiais Merkin s vals , ribose. Žlugus okupacinei vokie i valdžiai ir krašte užviešpatavus bolševizmui, kovotojai nepad jo ginkl 8". Tuo tarpu sovietinis sagumas nesnaud . 1944m ruden Lazdij apskr. NKGB su m 47 LLA narius, 49-i buvo ieškoma⁹. Arešt gr sm , taip pat prievartin mobilizacija sovietin kariuomen skatino vyrus grei iau apsispr sti ir vietoje pasyvios veiklos rinktis aktyvi , ginkluot kov . 1945m. pradžioje kai kuriems partizan b riams ir j junginiams vadovavo buv aktyv s LLA nariai. Pavyzdžiui, Lazdij apskr. Veisiej vals , partizan b riu vadovavo pusk. Stasys Soroka-Mindaugas, Š mas iš Paveisiej km., buv s LLA Veisiej vals , štabo narys^{10,11}. LLA organizacijai priklaus ir ltn. Mikas Lukošinas-Lukošius, vadovav s apie 60 partizan junginiui, veikusiam Merkin s ir Leipalingio vals iuose¹².

1945m pavasar Marcinkoni ir Rudnios vals . (Alytaus apskr.) veikian iam

apie 70 partizanų junginiui vadovavo buvęs aktyvus LLA organizacijos karys lt. Lionginas Švalka (Švalkus)-Šemas¹³. 1943m. Vilniuje L.Švalka kartu su LLA vadu Kaziu Veverskiu rinko organizacijai naujus narius¹⁴. Kad minėti partizanų vadai neturėjo jokio ryšio su Vyr. LLA vadovybe rodo tai, kad jie pradėjo veikti tiesiog kaip Lietuvos partizanai. Jie ieškojo ryšio ir jungėsi prie stambesnių organizacinių vienetų. 1945m. vasarą Dž. K. rinktinis vadas kpt. Dominykas J.ys-žuolis savo pranešime Kaune veikianiam Lietuvos Partizanų Jungos (LPS) štabui rašė, kad jo vadovaujamoje rinktinėje veikia nemažai buvusių LLA narių¹⁵.

1944m. pabaigoje Kaune sukurta LLA Kauno apygardos (jokios pagal LLA org. struktūrą ir Alytaus apskr.) štabas, vadovaujamas plk. Aleksandro Listopadskio, stengėsi atstatyti LLA struktūrą. Dėl kijoje ir priskirti LLA vadovybei, jie veikiančius partizanų būrius. Šiuos planus turėjo gyvendinti 1945m. pradžioje pradėjus veikti LLA Alytaus apylinkės (aplinkos apskrityje) štabas. Ryšys su Kauno apygardos štabu palaikė vienas iš apylinkės vad. A.Jauniškis-Šilas, gyvenantis ir dirbantis Jiezne. Legaliai gyveno ir kitas štabo narys, Alytaus gimnazijos mokytojas Vladas Pielikis. 1945m. sausio 28d. apylinkės vadas (tiksliai nežinoma, kas šias pareigas jį) išleido atsišaukimą "Alytaus apylinkės LLA vyrus!" (žr.1 pried), kuriame pabrėžė, kad "LLA veikia lygiai taip, kaip ir prieš rudą okupantą", tik žymiai sėkmingai su lygomis. Organizacijos nariams buvo primenama duota priesaika kovoti dėl Lietuvos laisvės ir nepriklausomybės, negailint gyvybių. Raginama nebūti pasyviais ir kuo skubiau susisiekti su artimiausia LLA partizanų grupe, rajono ar net apylinkės štabu¹⁶. 1945m. vasario 6d. pasirodė LLA Alytaus apylinkės vado instrukcija Nr.1 partizanams, pradžiai veikti LLA gretose (žr. 2 pried). Jie buvo nurodyta apylinkės organizacinė struktūra: apylinkės štabo veikla aplink apskrityje, rajonų štabai — valdantys. Grupų štabas steigiamas turint daugiau kaip būrių žmonius, būrio štabas — turint nuo 10 iki 25 kovotojų. Rajonui ir grupei turėjo vadovauti apylinkės vado paskirtas asmuo. Štabams numatomi organizaciniai, ginklavimosi, žvalgybos — ryšiai ir kio skyriai¹⁷. Vasario 10d. apylinkės vadas išleido ir pirmąjį sakymą, kuriame konstatuojama, kad ne visi partizanų vadai palaikė ryšį su apylinkės štabu ir kad "organizaciniam darbe nesklandumai ir netvarka". sakoma, kad "veikiantys LLA vardu ir rimtai palaikė ryšį su apylinkės ir rajon

štabais, privalo vadintis ir veikti LLA Vanag vardu¹⁸. Kiek v liau iš jo saky-
mai d l partizan drausm s palaikymo ir d l pl šik bei šnip sutramdymo
(žr. 3 ir 4 priedus)¹⁹. Buvo siekiama, kad savarankiškai veikiantys partizan
b riai griežtai laikyt si karin s drausm s. Visi šie dokumentai analogiški
1944m. vasar ir ruden LLA centrinio štabo parengtiems dokumentams. Be
kita ko, iš j matome LLA pastangas perimti savo rankas vadovavim
visam partizaniniam s j džiu.

Iki 1945m. pavasario LLA Alytaus štabo vadovybei priklaus Simno, Miro-
slavo ir (dalyje) Alytaus vals iuose veikiantys partizan b riai. 1945m. ba-
landžio m n. pradžioje ia susik r LLA Didžiojo Lietuvos kunigaikš io K s-
tu io kuopa, turinti daugiau kaip šimt kovotoj . Kuopai vadovavo pusk.
Vaitulevi ius-Stipinas, Kovotojas^{20,21}. Ta iau LLA štabui kuopos vadas pa-
klusio tik apie vien m nes. Jau geguž s m n. pradžioje kuopa pasivadino
grupe, o iš jos štabo dokument (sakym ir atsišaukim) dingo LLA var-
das. Geguž s m n. pabaigoje K stu io grup s vadai dalyvavo Punios šile
(Butrimoni vals . Alytaus apskr.) vykusiame keturi Dz kijos partizan
vad pasitarime, kuriame buvo nutarta susivienyti vien organizacin vie-
net - Dz k rinktin *. Jos vadu buvo išrinktas kpt. Dominykas J y-
žuoelis²². Akivaizdu, kad partizan grupi vadai ignoravo LLA Alytaus apy-
link s štab ir tam tur jo b ti rimt priežas i , žinant, kad partizanai ieškojo
ryši su aukštesne vadovybe. Matyt, LLA Alytaus apylink s štabas buvo per-
silpnas ir kariniu, ir intelektualiniu poži riu. Jame nebuvo LLA id jas
propaguojan i taking ir autoriteting asmen . Tod l jo darbas ir netur jo
didesnio atgarsio krašte. LLA Alytaus apylink s vadas 1945m. geguž s 16d.
sakyme Nr.8 priekaištavo partizan dalini vadams, kad šie už jo aki veda
derybas su LLA nepavaldži jungini vadais²³. Buvo turima galvoje K stu io
grup s pasitraukimas iš LLA priklausomyb s. Apie LLA štabo pastangas
paimti savo žinion partizan b rius, raš Piet Lietuvos partizan vadas Adolfas
Ramanauskas-Vanagas. 1945m. geguž s m n. dviej Alov s ir Daug vals ,
savarankiškai veikian i partizan jungini vadus - A.Ramanausk -Vanag
ir Vaclov Vover -Žaib Var ios miške aplank vienas iš LLA Alytaus apy-

---

* Dz k rinkt, ap m Alytaus apskr. Alytaus, Butrimoni , Stakliški , Jiezno, Simno,
Miroslavo, Daug , Marijampol s apskr. Balbieriškio ir dal Gudeli vals i .

link s štabo nari V.Pielikis. tikin damas, kad LLA vadovauja beveik visiems Dz kijos partizanams, ragino juos pereiti apylink s vado žinion.

Vadai pažad jo galutin atsakym duoti v liau. Vanago ir Žaibo abejoni pagrindiniai motyvai buvo šie: apie Dz kijoje veikian i LLA organizacij jie nieko nežinojo, partizanams nek l pasitik jimo tai, kad LLA vadovyb gyveno legaliai, o taip pat keliamas reikalavimas iš karto suteikti smulkias žinias apie savo kovotojus ir j ginkluot . Užkliuvo ir LLA politin programa, kurioje jie žvelg užprogramuotas "politines rietenas²⁴". D l ši priežas i LLA štabui kiek v liau atsisak paklusti ir Dz k rinktin s vadas kpt. D.J ys- žuolis. Galb t partizan vadai nuog stavo, kad anks iau nepriklaus LLA organizacijai vadai bus nustumti nuo vadovavimo. Partizan nepasitik jimas legaliai gyvenaniais LLA vadais, noriniais vadovauti partizanams tur jo, rimt pagrind . Tai parod v lesni vykiai Nuo 1945m. birželio iki rugs jo m n. Alytuje sovietinis saugumas susek ir su m 34 organizacijos narius, tarp j penkis mokytojus²⁵. V.Pielikiui pavyko arešto metu iš Alytaus pasprukti Jis stojo Vanago vadovaujam partizan jungin ir veik Butageidžio slapyvardžiu. Žuvo eidamas b rio vado pareigas²⁶. Tuo tarpu sovietinis saugumas, patyr s apie LLA veikl ir jos didel tak žemai i ir aukštai i partizanams, prad jo akiai "lipdyti" LLA vard beveik visiems dz k partizan junginiams. Pavyzdžiui, 1945m. vasar NKGB-NKVD dokumentuose jau min - tas kuopos vadas A.Ramanauskas-Vanagas (atsisak s paklusti LLA) vadina- mas vienu iš LLA vad ²⁷.

Turint galvoje, kad 1945m Lietuvoje veik keli pretenduojantys aukštesn LLA vadovyb štabai, tik tina, kad Dz kijoje LLA vardu veikiantys žmon s tur jo ryš su skirtingais štabais. Jau nuo 1944m. spalio m n. pas Masališki b rio partizanus (Merkin s vals .) iš Kauno atvykdavo LLA narys dailininkas Antanas Sta iokas-Liepa, kuris vietos partizanams nubr ž organizacines veiklos gaires, atveždavo LLA spaudos. 1945m. pavasar jis m vadovauti šiam b riui, ta iau netrukus žuvo²⁸. Taip pat nematyti pogrindin s veiklos s saj su LLA Alytaus apylink s štabu ir kito — kpt. Kazio Kilnos-Smako veikloje Alytaus apskrityje. 1945m. balandžio m n. jis atvyko iš Kauno Merkin s vals i ir užmezg ryšius su Merkin s ir Seirij vals iuose veikian- ios partizan grup s vadu Antanu Grušausku-Siaubu. Buvo sutarta, kad K.Kilna, kaip LLA organizacijai atstovaujantis karininkas, sujungs Merkin s ir

gretimuose valsiuose veikianius partizanburius ir jiems vadovaus²⁹. Tai jau 1945m. gegužės 30d. Kaune NKGB sulaikė ir 3 savaites tardė. Trūkstant kalbinti, saugumiečiai užverbavo ir paleido. Alytaus apskrityje K.Kilna sudarė žemės matininkus ir vėl atnaujino ryšius su A.Grušausku-Siaubu. K.Kilna organizavo fiktyvių dokumentų gamybą pagrindžio nariams. Tam darbui iš Kauno pasikvietė Kizelait-Aušrė. Buvo padirbinjami laikinieji kariniai pažymėjimai, gimimo metrikai ir kiti dokumentai³⁰. Kartu su LLA nariu Vaclovu Muiželiu — Alytaus apskrities vykdomojo komiteto fondininkas žemės buvusiuose Kudrėnė, Rusingė, Necies ir Ceeervinėse dvareliuose direktoriumi, dvareliu žemės organizuotą tarybinę kije pavertė partizanų mimo bazę. Buvusių dvarelių valdytojais buvo paskirti pagrindžio nariai — Vladas Ragelis, Bronius Truncė, Juozas Tušinskas ir Juozas Samonavičius. (V.Muiželis LLA veikl buvo traukęs A.Stašokas-Liepa.) Partizanams padedant, buvo dirbamos žemės, o didžioji dalis buvo panaudojama partizanų ir jų šeimų aprūpinimui³¹. 1945m. rudenį organizacija buvo išaiškinta ir visi kio administracijos nariai suimti. Kpt Kilna-Smakas per Siaubą buvo kietik užmezgęs ryšius su Džekų grupės vadovu plk. lt. Juozu Vitkumi-Kazimieraičiu. K.Kilna ruošėsi pasitraukti iš legalaus gyvenimo ir perimti iš Siaubo vadovavimą partizanų batalionui. Spalio mėn. pradžioje buvo suplanuotas jo ir Kazimieraičio susitikimas, kuriame Džekų gr. vadas ketino patvirtinti Smakų bataliono vadovu arba priimti grupės štabą. Likus keletui dienų iki numatomo susitikimo, K.Kilna buvo suimtas³². Dėl dažnų legaliai gyvenančių LLA vadovų ir eilinių narių areštų pablogėjo ryšiai su ginkluotu pagrindžiu, sumažėjo tarpusavio pasitikėjimas. Ir taip iki 1945m. rudens aukštesnei LLA vadovybei per savo atstovus Džekijoje nepasisėk "iš apašios", Ly. pavieni partizanburių sujungti LLA apylinkes ir grupes. Tuo tarpu partizanai Džekijoje susijungė du stambius organizacinius vienetus — Džekų rinktinė ir Džekų grupė (vėliau "A" grupė)*. Todėl LLA vadovybė per Alytaus apylinkės vad. Šilė pradėjo vesti derybas su šiais kariniais vienetais vadais — Kazimieraičiu ir Žuoliu. Pastarasis nesileido kalbamas. Tuo tarpu Džekų

---

* Džekų grupė apima Alytaus apskr. Alovę, Merkinę, Druskininkus, Seiriją, Varėnos, Rudnios vals., Trakų apskr. Valkininkus, Onuškio ir Lazdijų apskr. Kaplamių, Veisiejų ir Leipalingio valsčius.

grup s vadas plk. ltn. J.Vitkus-Kazimieraitis pats ieškojo ryšio su LLA štabais. Dar 1944m. pavasar , b damas K stu io karin s organizacijos (Lietuvi Fr- onto padalinio) Vilniaus apygardos štabo viršininku, jis ved derybas su LLA vadovybe d l bendros organizacij veiklos. 1945m. pavasar Piet Dz kijoje prad j s centralizuoti ia veikian ius partizan dalinius vien organizacin vienet , J.Vitkus Lietuvos Laisv s Armijos Štab laik Lietuvos partizan vyriausioju organu ir ieškojo ryšio su LLA Alytaus apyl. štabu bei panašia vadovybe Vilniuje, Kaune, Marijampol je³³.1945m. liepos m n. Kazimieraitis Alytuje susitiko su Dz k rinktin s partizan štabo ryšininkais (Konstantinu Bajer iumi-Garibaldžiu ir kt.), iš kuri patyr , kad "LLA Alytaus apyl. štabas lyg ir neveikia, kadangi vienas iš darbuotoj , kažkoks leitenantas, suimtas, o kitas kažkur išvyko. Be to, LLA štabas kaip toks veik labai silpnai, netur jo ger vadov ir ryši su partizanais³⁴". Ryšius su LLA vadovybe užmegzti pasisek tik ruden — 1945m. spalio 29d. Alytuje, Dz k rinktin s partizan ryšininko Kazio Packevi iaus-Antanai io bute vyko Dz k grup s vado Ka- zimierai io, Dz k rinkt, vado žuolio gailotinio Garibaldžio ir Vyr. LLA šta- bo atstovo Šilo pasitarimas. A.Jauniškis-Šilas informavo apie Lietuvos išlais- vinimo komiteto* ir Vyr. LLA štabo keliam uždavin — suvienyti visus Lietu- vos partizanus^{35,36}. Dz k rinktin s atstovas prieštaravo d l LLA pretenzij vadovauti Kazimieraitis, per pusmet organizacinio darbo tarp Dz kijos par- tizan patyr s ribotas LLA galimybes ia veikti taip pat abejojo LLA užmo- jais. Vis d lto Kazimieraitis sutiko, kad LLA Vyr. vadovyb paskirt j partizan apygardos vadu. Per Šil LLA vadovybei jis perdav savo parengt "Organizacinio Lietuvos išlaisvinimo plano" projekt , kuriame svarbiausias d mesys buvo skiriamas mobilizacijai³⁷. Lapkri io 10d. Kazimieraitis v l susi- tiko su Šilu, gr žusiu iš LLA štabo Kaune. Kazimieraitis galutinai patvirtino, kad paklus LLA vadovybei ir gavo Vyr. štabo sakym organizuoti apygar- dini Algirdo štab ir jam vadovauti Apygarda tur jo apimti Alytaus, Trak , Eišiški ir Ašmenos apskr. (turima galvoje vokietme iu buv s administraci-

---

* LIK k r 1945m. vasaros pabaigoje Marijampol s apskr. (Skardupi klebonijoje) Tauro apyg. partizan vadai. LIKo pirmininkas plk. LButkevi ius-Luobas. UKas tar - si su LLA vadovybe d l bendros partizan vyr. vadovyb s sudarymo. Saugumo buvo susektas ir sunaikintas 1945m. spalio m n. pabaigoje.

nis suskirstymas). D I Sein (Lazdij) apskr. dar nebuvo apsispr sta³⁸. Gr ž s savo vadaviet Marcinkoni vals , (miške prie Rudnios km.), Kazimieraitis 1945m. lapkri io 30d. paskelbia pirm "A" apygardos vado sakym , ketindamas prie apygardos prijungti Dz k rinktin ³⁹. Ta iau šie planai sužlunga gruodžio 6d., kai atvyk s pasitarim Dz k rinktin s vado galiotinis, K s-tu io grup s vadas Vladas Baciūška-Keleivis pareišk , kad "jei "A" apygarda paklus LLA vadovybei, tai jie atsisako prisijungti⁴⁰". Ta iau netrukus LLA vadovavimo Dz kijos partizanams problema išsisprensd savaime. Jiezne buvo suimtas LLA Alytaus apyl. vadas A.Jauniškis-Šilas⁴¹. Lapkri io-gruodžio m n. Kaune buv® suimti ir vyriausieji LLA vadai Gruodžio m n. su J.Vitkumi-Kazimierai iu dar band susitikti LLA "Žemai i legiono" vadas kpt. Jonas Semaška-Liepa Per Kazimierai io ryšinink Vilniuje ir Lietuvos Tautin s tarybos nar Zigm Laukait-Tigr jis praneš apie savo ketinim atvykti ir praneš slaptažod ⁴². Deja, d I ryšinink arešt , susitikimas ne vyko.

Apžvelgus LLA veikl Dz kijoje, galima teigti:

1. LLA taka Dz kijoje buvo silpnesn , nei kai kuriuose kituose Lietuvos regionuose.

2. Pasitraukus su frontu Vakarus daugeliui Dz kijos LLA vad , organizacin s strukt ros paio. Vis d lto daugelis likusi LLA nari aktyviai per - jo naujai besikurian ias partizan organizacines strukt ras.

3. Kituose regionuose veikian tys LLA aukštesnieji štabai band paimti Dz kijoje veikian ius partizan dalinius LLA žinion. Šie bandymai buvo nes kmingi

4. Dz kijoje kurtas LLA štabas veik silpnai, netur jo pakankamai autoriteting asmen . Organizacij alino dažni areštai.

Taigi LLA, kaip organizacija, neprigijo pokario partizan strukt rose Dz kijoje.

Šaltiniai

1. LLA nario V.Nenartonio-Mainio atsiminim rankraštis, saugomas straipsnio autoriaus asmeniniame archyve.
2. LLA nario J.Tamulevi iaus atsiminim rankraštis, saugomas autoriaus asmeniniame archyve.
3. Ten pat.

4. Buv. LTSR VSK arch. (toliau - VSKA) F3. Ap.4. B.15. L.152.
5. Ten pat L194.
6. Ten pat. Ap.41. B.143. L.121-122.
7. V.Nenartonio-Nainio atsiminim rankraštis, saugomas straipsnio autoriaus asmeniniame archyve.
8. Buv. LTSR VSKA. Baudlb.f. B.44618/3. T.10. L.15L
9. Ten pat F3. Ap.4. B.15. D.4. L.109.
10. Ten pat Baudlb.f. B.41482/3. L6L
11. Ten pat. 194-195.
12. Ten pat F.3. Ap.15. L.151-152
13. Dz k grup s štabo veiksm dienoraštis// Laisv s kov archyvas. T.9. 1993. P.10.
14. IS A.Kubiliaus 1945 04 22 parodym // Hitleriniai parašutininiai. V.1966. P.97-98.
15. Buv. LTSR VSKA. F.8. Ap.I. B.32. L.70-71.
16. DLK K stu io partizan grup s štabo dokument rinkinys// Lietuvos politini kalini ir tremtini s jungos archyvas (LPKTSA).
17. Ten pat.
18. Ten pat
19. Ten pat
20. Ten pat.
21. Buv. LTSR VSKA. F3. Ap.7. B.II L271
22. DLK K stu io partizan grup s štabo dokument rinkinys// LPKTSA.
23. Ten pat.
24. A.Ramanauskas-Vanagas. Daugel krito s n . V.1992 P37.
25. Buv. LTSR VSKA. F.18. Ap.I B33. L.163.
26. A.Ramanauskas-Vanagas. Daugel krito s n . P38.
27. Buv. LTSR VSKA. F.18. Ap.I. B.33. L.15.
28. Ten pat Baudlb.f. B.44618/3. T.10. L.151-152.
29. Ten pat. B.2867/3. T.2 L.216.
30. Ten pat. T.I L26.
31. Ten pat T2. L.216.
32. Ten pat. T.I L.27.
33. Dz k gr. štabo... P.U
34. Ten pat. P20.
35. Buv. LTSR VSKA. Baudlb.f. B.P-16330-LJ. T.2 Lili
36. Dz k gr. štabo...P.33.
37. Ten pat.
38. Ten pat. P.35-36.
39. Ten pat P.41.
40. Ten pat. P.44.
41. Ten pat. P.40.
42. Ten pat P.50.

P R I E D A I

1. LLA Alytaus apylink s vado 1945 01 28 atsišaukimas Alytaus apylink s LLA vyrus d l sijungimo aktyvi kov

ALYTAUS APYLINK S LLA VYRUS!

Mieli Alytaus Apylink s LLA vyrai, brang s bendro darbo ir esam , ir b sim kov draugai! LLA veikia lygiai taip, kaip ir prie rud j okupant . Žinoma, kad prie raudon j m s tautos ir valstyb s okupant veikimo s lygos žymiai sunkesn s. Ta iau pasitik jimas LLA vadovybe, vis lietuvi vieningumu, ir m s pa i darbo ir tri so vaisiai suduos sm g po sm gio ir šiems okupantams. Tuomet m s veikimo s lygos diena po dienos vis ger s.

Vyrai! B kime tvirti moraliai ir atspar s dvasiniai. Nors didžiausios v tros kilt , bet mes ir toliau pasilikime šimtame iai žuolai, leid giliai šaknis lietuvi tautos šird . Tik tada niekas m s neiškreips iš pasirinkto aiškaus kelio ir kartu su visa lietuvi tauta kovosime iki Lietuvos Laisv s ir Nepriklausomyb s. Tod l tegul b na tikrai šventa pareiga duotos priesaikos žodžiai, kurie visur ir visada mus stiprins.

Lietuvos Nepriklausomyb s diena, valanda po valandos vis art ja. Bet prieš mus dar stovi dideli darbai ir vargas. Taip pat iš m s tarpo ir visos lietuvi tautos bus pareikalauta didelis skai ius auk , kuri skai i eis geriausi lietuvi tautos s n s. Ta iau be darbo, vargo ir auk - laisv s nebuvo ir nebus. Mes turime b ti visuomet viskam pasiruoš ! Kreipiuosi Jus, vyrai. Gerai žinau, kad daug J s , galb t, nustojote pasitik jimo - pal žote moraliai. Dar kart primenu, kad b kite atspar s moraliai ir stipr s dvasiniai, nes LLA kaip anks iau, taip ir dabar savo darb t sia. Taigi švenčiausia vis J s pareiga kuo skubiausiai susirišti su artimiausiu rajonu ar net apylink s štabu, ar pagaliau su partizan grupe, veikian ia LLA vardu. Lietuvis patriotas vokišk j okupant metu aktyviai veik s kaip LLA narys, privalo rasti galimyb susirišti ir prad ti aktyv darb prieš lietuvi tautos žiauriausi okupant - bolševizm . Mes turime kovoti tol, kol Lietuva bus laisva ir nepriklausoma. Tas nevertas LLA nario vardo, kuris šiuo sunkiu lietuvi tautai momentu s di nuleid s rankas ir laukia stebukl .

Tikiuosi, kad visi kaip vienas sijungsime didel darb , darb nauding visai lietuvi tautai ir valstybei. J s matote visi, kad bolševikai žv rišku siutimu naikina m s tautos geriausius s nus, griaua k ir papro ius, tuo nor dami išnaikinti mus. Ta iau neturi niekas m s veikimo nuslopinti! J žiaur s darbai dar labiau turi mus užgr dinti naujiems laim jimams.

Tad, vyrai, darb ! Nei vienas nepasilikime nuošaliai s d s, o ateityje ne rodi-

n kime to, ko neb sime padar ir verti. Laisv s valanda art ja. Reikia vieny-
b s ir ištverm s. O kad tas b t , tai lai b na prisimintini šie šventi žodžiai:
"...vardan tos Lietuvos vienyb težydi..."

1945.12.8

JK vietov .

LLA Alytaus Apylink s

V A D A S

I ALYTAUS APYLINKĖS LLA VYRUSI

Mieli Alytaus Apylinkės LLA vyrai, brangūs bendro darbo ir esi-
my ir būsimų kovų draugai! LLA veikia lygiai taip, kaip ir prie radijo
okupantu. Žinoma, kad prie raudonųjų mūsų tautos ir valstybės okupantu
veikimo sąlygos žymiai sunkesnės. Tačiau pasitikėjimas LLA vadovybe, vi-
sų lietuvių vieningumu ir mūsų pačių darbo ir triūso vaisiai sužudo smū-
gi po smūgio ir šiems okupantams. Tuomet mūsų veikimo sąlygos diena po
dienos vis gerės.

Vyrai! Būkime tvirti moraliai ir atsparūs dvasinei. Nors didžiausios
vėtro kiltų, bet mes ir toliau pasilikime šilataečiai suoliai, įlei-
da giliai šaknis į lietuvių tautos širdį. Tik tada niekas mūsų neiškreips
iš pasirinkto aiškaus kelio ir kartu su visa lietuvių tauta kovosime iki
Lietuvos Laisvės ir Nepriklausomybės. Todėl tegul būsna tikrai šventi pa-
reiga duotos prisaikos žodžiai, kurie visur ir visada mus stiprins.

Lietuvos Nepriklausomybės diena, valanda po valandos vis artėja.
Bet prieš mus dar stovi dideli darbai ir vargas. Taip pat ir mūsų tarpo
ir visos lietuvių tautos bus pareikalauta didelis skaičius aukų, į kurių
skaičių leis geriausi lietuvių tautos sūnūs. Tačiau be darbo, vargo ir au-
kų - laisvė* nebuvo ir nebus. Mes turime būti visuomet višiam pasiruošę!
Kreipiuosi į jus, vyrai. Gerai žinau, kad daug jūsų gal būt, nustojote pa-
sitikėti imo - palūžote moraliai. Dar kartą primenu, kad būkite atsparūs
moraliai ir stiprūs dvasiniai, nes LLA kaip ankščiau taip ir dabar savo
darbą tęsia. Tai gi švenčiausia visų jūsų pareiga kuop skubiausiai susi-
rišti su artimiausiu Rašom ar net Apylinkės Stabu, ar pagaliau su parti-
zanių grupe, veikiančia LLA vardu. Lietuvis patrijotas vokiškų okupantų
metu aktyviai veikęs kaip LLA narys, privalo rasti galimybę susirišti ir
pradėti aktyvų darbą prieš lietuvių tautos žiauriausią okupantą - bolševizmą.
Mes turime kovoti tol, kol Lietuva bus laisva ir nepriklausoma. Tas never-
tas LLA nario vardo, kuris šiuo sunkiu lietuvių tautai momentu sėdi nu-
leides rankas ir laukia stebukly.

Tikiuosi, kad visi kaip vienas įsijungsime į didelį darbą, į darbą
naudingą visai lietuvių tautai ir valstybei. Jus matote visi, kad bolševi-
kai žverisku išutimau naikina mūsų tautos geriausius sūnūs, griaua ški ir
ekonomini gyvenimą, slopina tautiškumo sąmonę, žlugdo mūsų tautos tradicijas
ir papročius, tuo norėdami išnaikinti mus. Tačiau neturi niekas mūsų veik-
imo nuslopinti! Jų žiaurūs darbai dar labiau turi mus užkradinti naujoms
laimėjimams.

Tad, vyrai, į darbą! Nei vienas nepasiliks nuodaliai sėdintis, o atei-
ty, e neirodinekime to, ko nebūsime padarę ir verti. Laisvės valanda artėja.
Reikia vienybės ir ištvermės. O kad tas būtų, tai kat būsna prisimintini šie
šventi žodžiai: "...vardan tos Lietuvos vienybė težydi..."

1945. I. 28
JK vietovė.

LLA Alytaus Apylinkės
V A D A S

2. LLA Alytaus apylink s vado 1945 02 06 instrukcija Nr.1 apie apylink s organizacin strukt r

Slapta

LLA Alytaus Apylink s Vado Instrukcija Nr.1

Skaito: Rajonu. Grupi ir B riu Vadai

Prad jus veikti LLA vardu partizanams, aiškumo d liai vadovautis šia instrukcija.

1. Apylink s veikimas suskirstomas šitaip:
  - a/ Apylink s štabas, kurio veikimas apskrities riba,
  - b/ Rajon štabai, kuri veikimas v^s i riba,
  - c/ Grupi štabai, turintieji daugiau kaip b r žmoni ir
  - d/ B ri štabai, turintieji ne mažiau 10 ir ne daugiau 25 žmoni .

Rajonui vadovauja Apylink s vado paskirtas asmuo, kuris sudaro štab iš ši skyri . Organizacinio, ginklavimosi, žvalgybos-ryši ir kio. Organizacinis skyrius r pinasi darbo organizavimu. Ginklavimosi skyrius -ginklavimu. Žvalgybos-ryši r pinasi sekimu apie prieš ir kit žini tiekimu bei ryšio palaikymu. kio skyrius r pinasi ekonominiai, kaip aukomis ir pan. Visi šie skyriai privalo palaikyti glaud ryš su atatinkamais skyriais Apylink s štabe. Tokiems skyriams vadovauti skiria Rajono vadas gabesnius narius, kurie tampa skyri ved - jais.

Grupei vadovauja - Apylink s Vado skirtas asmuo, kuris sudaro Grup s Štab iš b ri vad bei skyrinink ar net iš eilini nari - partizan . Grup susideda ne mažiau 25 ir ne daugiau 60 žmoni .

Atskiram b riui t.y. nepriklausan iam Grupei, taip pat vadovauja Apylink s Vado skirtas asmuo ir sudaro atskiro b rio štab iš skyrinink ar šiaip gabesni nari -partizan .

2. Rajonams, Grup ms ir Atskiriems B riams vadovaujantieji asmenys su Apylink s Štabo žinia, yra j vadai.

3. Perskai ius ir kas lie ia pasižym jus, instrukcij sunaikinti arba gerai pasl pti. Už išleidim viešumon bus taikoma griež iausia bausm .

1945m. vasario m n. 6d.
JK Vietov .

Apylink s V a d a s

I n s t r u k c i j a Nr.1.

Skaito: Rajonų, Grupių ir Būrių Vadai.

Pradėjus veikti LLA vardu partizanams, aiškumo dėlei vadovautis šia instrukcija:

1. Apylinkės veikimas suskirstomas šitaip:

- a/ Apylinkės Štabas, kurio veikimas apskritėse riba,
- b/ Rajonų Štabai, kurių veikimas valdėjų riba,
- c/ Grupių Štabai, turintieji daugiau kaip būrį šmonių ir
- d/ Būrių Štabai, turintieji mažiau 10 ir ne daugiau 25 šmonių.

Rajonui vadovauja Apylinkės vado paskirtas asmuo, kuris sudaro Štabą iš šių skyrių, Organizacinio, ginklavimosi, Švalgybos-ryšių ir Ūkio. Organizacinis skyrius rūpinasi darbo organizavimu. Ginklavimosi skyrius-ginklavimui, Švalgybos-ryšių skyrius rūpinasi apsauga prieš ir kitų šinių tikimu bei ryšio palaikymu. Ūkio skyrius rūpinasi ekonominiu, kaip maistas ir pan. Visi šie skyriai privalo palaikyti glaudų ryšį su atitinkamais skyriais Apylinkės Štabe. Tokiems skyriams vadovauti skiria Rajono vadas gabesnius narius kurie tampa skyrių vadais.

Grupėi vadovauja Apylinkės Vado skirtas asmuo, kuris sudaro Grupės Štabą iš būrių vadų bei skyrininkų ar net iš eilinių narių-partizanų. Grupė susideda mažiau 25 ir ne daugiau 60 šmonių.

Atskiram būriui, t.y. nepriklausančiam Grupėi, taip pat vadovauja Apylinkės Vado skirtas asmuo ir sudaro atskiro būrio štabą iš skyrininkų ar šiaip gabesnių narių-partizanų.

2. Rajonams, Grupėms ir Atskiriems Būriams vadovaujantieji asmenys su Apylinkės Štabo šinio, yra jų vadai.

3. Perbūdius ir kas liečia pasiklymėjus, instrukciją sunaikinti arba gerai paslėpti. Už išleidimą viešumon bus taikoma griežčiausia bausmė.

1945 m. vasario mėn. 6 d.

JK Vistovė.

Apylinkės V a d a s

3. LLA Alytaus apylinkės vado 1945 02 25 sakymas Nr.2 d I partizan drausmės palaikymo

LLA Alytaus Apylinkės Vado s a k y m a s Nr.2

Rajon , Grupių ir Atskir B ū ri ū Vadams

JK vietov , 1945.11.25

Drausmei, susiklausymui ir lietuviškam-partizaniniam vardui išlaikyti sakau:

1. Tuojaus turi būti gyvendinta griežta ir su moninga karin drausmės ir susiklausymas.
2. Daliniai vadai bus atsakingi prieš aukštesn vadovybę, jei nesugebės su moningai gyvendinti karin drausmės ir susiklausymo.
3. Eiliniai kovotojai - partizanai privalo griežtai pildyti su moningus tiesioginius vad paliepimus ir nurodymus.
4. Griežtai draudžiu vartoti svaiginamuosius gėrimus, be normos gir-

tuokliavimas visuomenės tarpe žemina LLA partizano vardą. Be normos girtuokliaujančius bausti dalinio vadams arba pristatyti aukštesnei vadovybei.

5. Nusizengusius karinei drausmei, neklusnius ir nepataisomus girtuoklius bausti visu griežtumu, bet bausmė turi būti su moninga ir pritaikyta nusikaltimui.

6. Paaiškinti visiems nariams ir partizanams, kovojusiems už Lietuvos laisvę, kad darbas yra garbingas ir žinomas visam kultūringam pasauliui. Kad visur ir visada į pasielgimas turi būti gražūs ir padoringi.

7. Visi švenčiausia pareiga būti tikraisiais Lietuvos Laisvę gynėjais taip, kad savo darbais ir pavyzdžiais rodytum visuomenei, kad esame dori ir garbingi Tarybų Sąjunga. Kad nei vienas nežirtimus kaip priešus, kaip svetimus. Kad bolševikų ir fašistinių vokiečių propaganda subyrėtų.

Šis sakymas perskaityti visiems nariams ir partizanams, viską nuodugniai išaiškinant.

Apylinkės Vadas

4. LLA Alytaus apylinkės vado 1945 04 20 sakymas Nr.6 dėl plėšikų ir šnipų sutramdymo

LLA Alytaus Apylinkės Vado
S A K Y M A S Nr.6

Rajonui, Grupių ir Atskirųjų Brikių Vadams
JK vietovė, 1945.IV.20

Pastebėta, kad apylinkės ribose vaikšto po keturis ir net daugiau ginkluoti vyrų, nesudarydami jokios tvarkos ir drausmės bei priklausomybės aukštesnei vadovybei. Jie plėšikiškai iškininkų reikalauja geriausio maisto, drabužių, samogono, muša tiek kaltus, tiek nekaltus gyventojus ir pan. Kadangi tokie pasielgimai žemina lietuvių, o tuo labiau partizano vardą ir teršiamos organizacijos garbę, todėl sakau:

1 § Neorganizuotai ginkluotus, kurie tiesiog užsiima banditiniais veiksmais, o tautini tikslų nesiekia ir neturi pasiryžimo siekti, tuojau nuginkluoti, o jiems vykdyti mirties bausmę. Tačiau prieš tai turi būti nuodugniai iširtas faktas ir jei reikalinga vykdyti mirties bausmę, tai sudaryti bylą. Mažiau nusizengusiems galima prileisti pasitaisymo sąlyga priimant partizanus ir laikant po prižiūrą, nustatant terminą.

2 § Atsirado ir tokie silpnavali, kurie paliko dvasiniais ir susmuko moraliai, pasitraukdami iš pasirinkto aiškaus partizaninio kelio arba sugauti prisipažsta ir išdavina savo draugus. Tokie tampa laikiniais bolševikų tarnais ir

lieka amžinai lietuviai tautos išdavikais. Pabuv pas bolševikus ir gav tam tikrus tikslus v l išeina partizanus, tod l griežtai draudžiu priimti nežinomus asmenis, o priimamus turi pagarantuoti du gerai patikimi asmenys. Su iupus tokius išdavikus nedelsiant vykdyti mirties bausm ir apie tai pranešti apylink s štabui.

3Š Vadai pareigojami nuodugniau išaiškinti tautiškumo s mon , kad laisv s valanda art ja, kad karas eina prie galo, kad išdavikiški darbai v liau ar anks iau pražudys ne tik j pat , bet ir artimuosius. Vad rim iausia pareiga lavinti partizanus tautiniai ir politiniai, strateginiai, ir kult riniai, ir doroviniai.

4Š Iš gyventoj nieko brutaliai nereikalauti. Gyventojai tiek apie vadus, tiek apie eilinius partizanus turi susidaryti ger nuomon , kad visur ir visada lietuvius partizanus sutikt su džiaugsmu ir be baim s. Gyventojus reikiamo daikto prašyti, kad paaukot , o iš priešingai nusista iusi galima konfiskuoti. Ta iau visur ir visada turi b ti elgiamasi mandagiai ir šventai.

LIA Apylinkės Apylinkės Vado

I S A K Y N A S Nr.6.

Rajonų,Grupių ir Atskirų Burių Vadams
JK vietovė, 1945.IV.20.

Pastebėta, kad apylinkės ribose vaikšto po keturias ir net daugiau ginkluoti vyrai, nematydami jokios tvirtos ir drausmės bei priklausomybės aukštesnei valdžiai. Jie plaikiškai iš škinčių reikalauja geriamo maisto, irabūti, namogoni, savo tikslus siekia kiek kveičiam gyventojus ir pan. Kadangi tokie pavojingi žaizni tautiniam ir liaudies partizanų vardu ir teršia plačią organizacijos darbą, todėl į s a k a m i

1) Nepramatuoti ginkluotus, kurie tiesiog užsitraukia tik bentimidiu valandė, o tautiniam tikrai nesiekia ir neturi pasirinkimo siekti, tuoliaus nuolatinti s žmones ir neti dirbties nuosėga. Tačiau prieš tai turi būti nuodugniai ištyrinėti faktai ir bei prielaidos įvykdyti mirties bausmė, tai sudaryti byla. Motiu susilgojeiems palikuonim ti pavojingame salyga priimanč i partizanus ir laikant po priekilra, nustatant žaizni.

2) Atitrado ir tokių silponvalių, kurie palūžo žvaizniū ir susuko soralidū sūitruvėdai iš pasirinkto sšakaus partizaninio kelio arba sąsūti pripaėigė ir išsivėdai savo kovą draugus. Tokie tampa laikiniai bolševikų žaizni ir lieka netoliese lietuvių tautos išdavikais. Pabuvę pas bolševikus ir gavę tam tikrus tikslus v l išeina i partizanus, todėl griežtai draudžiu priimti netolimus asmenis, o priimamus turi pagarantuoti du gerai patikimi asmenys. Sudupus tokius išdavikus nedelsiant vykdyti mirties bausm ir apie tai pranešti apylinkės štabui.

3) Vadai i pareigojami nuodugniau išaiškinti tautiškumo smonę, kad laisvės valanda artėja, kad karas eina prie galo, kad išdavikiški darbai vliu ar anksčiau pražudys ne tik j pat, bet ir artimuosius. Vadų didžiausia pareiga lavinti partizanus tautiniai ir politiniai, strateginiai, ir kultūriniai ir doroviniai.

4) Iš gyventojų nieko brutaliai nereikalauti. Gyventojai tiek apie vadus, tiek apie eilinius partizanus turi susidaryti gerą nuomonę, kad visur ir visada lietuvius partizanus sutikt su džiaugsmu ir be baimės. Gyventojus reikiamo daikto prašyti, kad paaukot, o iš priešingai nusistačius galima konfiskuoti. Tačiau visur ir visada turi būti elgiamasi mandagiai ir šventai.

5) Visu griežtiau prižiūrėti ir pildyti iš 1945.IV.18 d. Apylinkės Vado sės instrukcijos Nr.4.

6) Susilgoje s žmones įaukyti bus nušauti visu kariniu griaustu.

7) Išeivius prarūtoitū i m i sūvėrinio išmėmū. Kitiems viska nuolatini pavojingi

Apylinkės Vadas

Organizacinio Skyriaus
Viršininkas

5§ Visu griežtumui prisilaikyti ir pildyti iš 1945.IV.18d. Apylink s Vado instrukcijos N r. 4.

6§ Nusizeng šiam sakymui bus nubausti visu kariniu griežtumui.

7§ Įsakym perskaito iki skyrininko imamai. Kitiems visk smulkiai paaiškinti.

Apylink s Vadas

Organizacinio skyriaus
Viršininkas

5. LLA Alytaus apylink s vado 1945 05 02 atsišaukimas Alytaus apylink s LLA partizanus d I tolesni veiksni karui pasibaigus

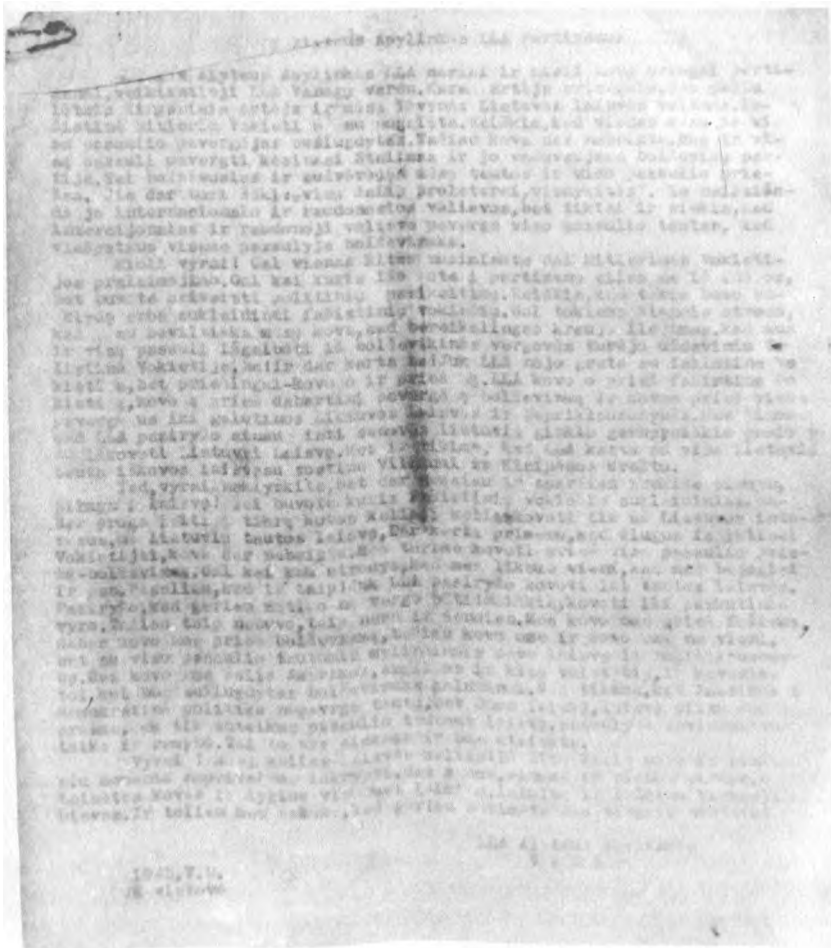
Alytaus Apylink s LLA Partizanus

Brang s Alytaus Apylink s LLA nariai ir mieli kov draugai partizanai, veikian tieji LLA Vanag vardu. Karas art ja prie galo. Tuo pa iu I tais žingsniais art ja ir m s T vyn s Lietuvos Laisv s valanda. Fašistin Hitlerio Vokietija jau nugal ta. Reiškia, kad vienas m s ir viso pasaulio paverg jas sužlugdytas. Ta iau kova dar nebaigta. Mus ir vis pasaul pavergti k sinasi Stalinas ir jo vadovaujama bolševik partija. Tai baisiausias ir sužv r j s m s tautos ir viso pasaulio priešas. Jie dar turi š k: "Vis šali proletarai, vienykit s". Jie neišsižad jo internacionalo ir raudonosios v liavos, bet tikisi ir siekia, kad internacionalas ir raudonoji v liava pavergs viso pasaulio tautas, kad viešpa-taus visam pasaulyje bolševizmas.

Mieli vyrai! Gal vienas kitas nusimin te d I Hitlerin s Vokietijos pralaim ji-mo. Gal kai kuris iš jote partizan eiles ne iš id jos, bet buvote priversti politini pasikeitim . Reiškia, kad tokie buvo suklyd arba suklaidinti fašistini vokie i . Gal tokiems šiandien atrodo, kad beviltiška m s kova, kad bereikalingas kraujo liejimas, kad mus ir vis pasaul išgelb ti iš bolševikin s vergov s tur jo uždaviniu fašistin Vokietija. Ne ! Ir dar kart ne! Juk LLA n jo greta su fašistine Vokietija, bet priešingai - kovojo ir prieš j . LLA kovojo prieš fašistin Vokietij , kovoja prieš dabartin paverg j - bolševizm ir kovos prieš visus paverg jus iki galutinios Lietuvos Laisv s ir Nepriklausomyb s. Mes ži-nome, kad LLA pasiryžo atnaujinti senov s lietuviu ginklo garb , reiškia pa-siryžo iškovoti Lietuvai Laisv . Mes ir tikime, kad LLA kartu su visa Lietuvi tauta iškovos laisv su sostine Vilniumi ir Klaip dos kraštu.

Tad vyrai neklyskite, bet dar dr siau ir spar iau ženkite pirmyn, pirmyn laisv ! Jei buvote kuris fašistini vokie i suklaidintas, dabar proga eiti tikr kovos keli , keli kovoti tik už Lietuvos interesus, už lietuvi tautos laisv .

Dar kart primenu, kad žlugus fašistinei Vokietijai, kova dar nebaigta. Mes turime kovoti prieš viso pasaulio prieš - bolševizm . Gal kai kam atrodyt, kad mes likome vieni, kad mes bej gijai ir pan. Pagaliau, kad ir taip! Juk LLA pasiryžo kovoti iki tautos laisv s. Pasiryžo, kad geriau ž ti, o ne vergu b ti! Reiškia, kovoti iki paskutinio vyro. Ta iau taip nebuvo, taip n ra ir šiandien. Mes kovojome prieš fašizm , dabar kovojame prieš bolševizm , ta iau kovojome ir kovosime ne vieni, bet su viso pasaulio tautomis, mylin iomis savo laisv ir nepriklausomyb . Mes kovojame šalia Amerikos, Anglijos ir kit valstybi , ir kovosime tol, kol bus sužlugdytas bolševizmas galutinai. Mes tikime, kad Ameri-

kos demokratin politika nepavergs taut , bet duos laisv , laisv pilna žodžio prasme, juk tik suteikus pasaulio tautoms laisv , pasaulyje suviešpataus taika ir ramyb . Tai to yra siekiama ir bus atsiekta.

Vyrail M s kelias - laisv s kelias! Iš šito kelio nors ir sunkiausiu momentu neprivalome iškrypti. Mes jome, einame ir eisime pirmyn, o teis tas kovas ir žygius visuomet laimino, laimina ir laimins Visagalis Dievas. Ir toliau mes sakome, kad geriau ž sim - ta iau vergais neb sim!

1945.V.2.
JK vietov

LLA Alytaus Apylink s
V A D A S

LIETUVOS LAISV S ARMIJOS DOKUMENT RINKINYS

(T sinys. Pradžia Nr. 14)

antr j skelbiam Lietuvos Laisv s Armijos dokument dal eina 7 dokumentai. Skirtingai nuo pirm j , jie labiau atspindi organizacijos vadovyb s poži r savo veikl , atskleidžia tos veiklos motyvus, principines nuostatas.

Visi dokumentai surasti buvusiame VSK archyve, 3-ajame-literini byl fonde, keliose bylose. Toks kompaktiškumas paaiškinamas tuo, kad vis LLA archyv ekistai pa m vienu metu, t.y. 1944m. gruodžio 28d., kai žuvo K.Veverskis. Matyt, publikuojami dokumentai yra iš šio archyvo (išskyrus dok. Nr 5, kuris datuotas v liau, 1945m.), nes visi datuoti iki min tos dienos. Dokumentai neautorizuoti, ta iau galima sp ti, kad juos raš pats Kazys Veverskis arba jo brolis Pranas Veverskis.

Trys dokumentai, Nr.3,4,5 buvo išversti rus kalb (tai liudija užrašai dokument pirmojo puslapio viršuje, dešin je) - dar me antrin vertim . Tik ketvirtojo dokumento vert jas pažym tas po dokumentu - Liniov. Matyt, KGB vert jai tur jo nurodym dokumentus versti pažodžiui — kai kur sunku atsekti pirmin prasm . Ver iant lietuvi kalb , steng m s maksimaliai atstatyti prasmes, laikydamiesi normin s kalbos reikalavim . Dokument (tiek verst , tiek lietuvi kalba) originalumu neabejojame- j nuostatos ir teiginiai kartojasi kituose dokumentuose, be to, autoryst patvirtinama LLA

nari baudžiamosiose bylose.

Lietuviškieji dokument tekstai spausdinti mašin le- joki atžym , kad tai b t v liau pagamintos kopijos, n ra.

Publikuojant šiuos dokumentus, patais me kai kurias skyrybos klaidas, visa kita palikome kaip originale.

Kai kur nudil dokument kraštai ar jie nekokybiškai rišti byl . Tod l tekste atsirado sprag , kuri neatsta ius, žymime tritaškiu laužtiniuose skliaus- tuose.

Toki sutrumpinim , kaip LLA, nešifravome, nes tame pa iame doku- mente vartojamas ir pilnas pavadinimas.

Kiekvienas dokumentas turi redakcin pavadinim , t.p. nuorod . Pava- dinime nurodomas dokumento eil s numeris, autorius (jei žinomas), adresa- tas, sudarymo data (jei žinoma). Dokumento nuorođe nurodomas sutrum- pintas archyvo šifras, bylos, aprašo, lapo numeriai, originalumas, pagamini- mo b das, dokumento kalba (jei verstas iš kitos kalbos).

Dalia Kuodyt

1. Lietuvos Laisv s Armijos 1944.II.16 atsišaukimas savo narius, kuriame aiškinama organizacijos esm ir tikslai

LLA nariams iki skyrininko
imtinai. Persp ti
ir ypa stengtis, kad
ne nariams neb t
rodoma ir duodama.
LLA Štabas.

LLA VYRAI

Ir ši met Vasario 16- dar sutinkame laisv s kov ženkle. Už Lietuvos Nepriklausomyb atlikti pasirošiamieji žygiai yra šios dienos m s pasi- didžiavimas, o dar neatsiekti tikslai - nerami r pes i ir nauj pasiryžim šaltinis.

LLA, t vyn s nelaimi ir sunki laik iššaukta, per trump laik sugeb jo tapti galinga kovojan ia j ga, kurios pagrinde stropiai atrinktas ir /.../ vieny- b n suvestas idealistinis Lietuvos elementas. Nestatant pirmoj eil j politini ateities tiksl ir nežadant iš karto joki ateities teisi , LLA beveik be išimties gal jo ateiti vyrai, nebij stoti kov ir atlikti tokius darbus, už kuriuos jokiomis

ateities teisėmis ar koki materialini g rybi kaina ne manoma užmok ti.

Bet tatai dar ne viskas. Nepaprastai staigiais pos kiais besikei ianti pad - tis dažnai mus pastato kryžkel je, kur grumiasi laim jimas su pralaim jimu, kur vietoj ištverm s, lydimos beatodairinio darbo, peršasi lengvos viltys, lengvi keliai. Dažnai sukelia neaiškum ir sukomplikuoja pad t pa ios nepriklausomyb s kovos fone vykstanti kita kova d l ateities vadovavimo teisi . ia išky- la patys stipriausi egoistiniai žmogaus pradai, kurie vairiai pasireikšdami ly- gjai gali b ti laim jim priežastimis.

Kai kam nesuprantama ir kartais darosi neramu, kod l LLA, jau nuo seno matydama partijas d l ateities politini teisi besivaržant, ligi šios dienos apie savo teises nepasisak . Iš tikr j LLA pionieri ir vadovaujan i vyr protuo- se ir širdyse iš karto buvo supratimas, kad ne išskai iavimai ir gobšumas, bet dr sus ir bes lyginis pasiaukojimas gali išvesti taut laimingesn ateit . Tod l nebuvo rasta reikalo rodin ti teises, iš karto pasiimtos sunkiausios pareigos. Nebuvo laikoma išmintimi ar garbe iš anksto rodin ti tai, ko dar neturima. Jei kas tar si iš praeties teises atsineš s, tai LLA j neatsineš , bet at jo jas vertai sigyti. Tuo metu LLA ir jos Vadovybei niekas negali primesti tuš io karje- rizmo, kaip gali primesti kilm s iš kokios senos partijos. Neviliodama su ateities teis mis LLA geriausiai gal jo savo eiles sutraukti tikruosius ir nepartinius patriotus, o iš karto duodama konkret darb suteik geriausias galimybes vertai ateities teises sigyti.

Bet neži rint LLA kuklumo, pasireišk jos atžvilgiu agresyv s ketinimai. D ka galim palanki aplinkybi , kurias sudaryt kompromiso ir švelnios evo- liucijos kelias, tam tikros j gos, jau dabar bando LLA iš gyvenimo išstumti. Taigi šis idealistinis elementas, tiek daug atsidav s Lietuvos reikalams, tur t b ti išsklaidytas ar tapti beteisiu sen partij rankiu. Tie užsimojimai LLA Vadovyb s buvo pasteb ti ir budriai sekami. Šiandien noromis nenoromis esame priversti tiek pat kovoti už tinkam m s rank ir bendro darbo vaisi sunaudojim , kiek ligi šiol kovojome už t teisi atsiradim . LLA misija n ra trumpalaik . Pirmas uždavinys buvo išrinkti ir pareigoti geriausias tautos j - gas, kad šios susib rusios imt ant savo pe i atsakomyb , kad tautos ateit- tis, jos gerov ir vadovavimas nelikt privilegija tik sen partij ar karjeristinio nusiteikimo asmen . Geriausi tam iššaukimui prog dav sunk s laikai, ku- rie pareikalavo dr sos, ištverm s, pasiaukojimo ir darbo dvasios. Tai buvo laikai, kada išdid liai, savanaudžiai ir bailiai jokiu b du negal jo išlaikyti rizi- kos ir darbo konkurencijos. Kada pad tis trumpareg mis akimis ži rint lengv ja, kada vietoj aštrios kovos kartais ima užtekti nuolaid ir galima verstis komp- romisais, aren išeina triumfuodami "didvyriai", kurie pirmiau kur nors iš baim s susitrauk lind jo. Jie pasirodo narsiausi ir tur daugiausia nuopeln . Bet mes nuopelnus šiek tiek kitaip suprantame. Nuolaid ir prisitaikym niekada ne- laik me nuopelnais. Pasyvin dvasia ir dovanomis at j laim jimai negali b ti vertinti daugiau už tuos laim jimus, kurie ateina per kov ir krauj . Jei kam

pasiseka nuskinti svetimus laurus, tai dar nereiškia, kad tikrasis j pelnytojas taip pat lengvai juos laimėjo.

LLA vyrai, kurie iš J s LLA organizacijoj nuoširdžiai atidavė savo dalį, puikiai suprantate, kiek kaštavo laiko, rizikos ir sveikatos. Ne tik tina, kad Lietuva galutinai prisikels be tolimesni m s pastang . Kokioj formoj vykiai besivystyt , vis tiek tas elementas, kuris yra dabar LLA eil se, neš sunkiausi našė . Visada Jus skatinau d l savo t vyn s noriai pasiimti ir s žiningai atlikti sunkiausias pareigas, draudžiau griebtis lengv kombinacij , pasiduoti pasyvumui, vengti rizikos, nes gerai žinojau, kad bus viskas pralaim ta, jeigu ir mes iš karto su senomis partijomis sivelsime nenauding kov tik d l ateities vadovavimo teisi . Nepriklausomyb s švent s proga dar daugiau tempti savo j gas. Darbas ir pasiaukojimas visada turi pasilikti m s gyvenimo kredo. Bet kadangi vair s ketinimai iš šalies jau ne juokais pradeda liesti ne tik LLA praeit , bet trukdo dabartin darb ir graso ateities egzistencijai, tai ne tik Vadovybei, bet ir Jums visiems nurodau nauj pareig - daugiau branginti m s vis bendr darb ir tvir iau saugoti LL Armijos vertai pelnytas teises.

Gyvename tokiais laikais, kada vieni kelias, kiti gri na, vieni teises praranda, kiti gyja. Vienas dalykas yra jas tuš iai rodin ti,- kitas iš tikr j jas tur ti. Pati kova pagaliau parodo, kas ko vertas. Ligi šiol likimas mums buvo palankus, žinoma, ne savaime palankus: mes patys savo vėržlumu ir nesvyruojan iu nusistatymu taip j pakreip m. Be joki kompromis užsibr ž m siekti tikrosios nepriklausomyb s ir esam sitikin , kad galutin nepriklausomyb bus tik m s pa i sunkios kovos rezultatas. Pa i kov nukreip m prieš Lietuvos nepriklausomyb s priešus ir niekada nesutikome, kad b t liejamas tautos kraujas ar energija d l pa i prieš interes . Šiandien mes girdime tam tikras politines grupes karštai savo teises rodin jant, bet dar ne taip seniai gird jome tas pa ias grupes šaukiant, kad Lietuvos likimas yra surištas su Didžioios Vokietijos likimu, kad m s idealas nacionalsocialistin valstyb Vokietijos globoje. LLA, tada b dama pa ioj užuomazgoj, griežtai pasisak : Lietuvos likimas negali b ti siejamas su jokios svetimos valstyb s likimu, Lietuva turi savo ateit , d l kurios reikia kovoti nepasiduodant jokioms laiko nuotaikoms, neskolinant tautos kraujo bei energijos svetim j tikslams. Po pusant r met aiškiai pasikeit nuotaikos. Viena t r ksni dalis, statydama savo tautos s skaiton bendradabavimo tiltus su priešu, visai sulauž tiltus su savo tauta, gi kiti staiga persiorientavo demokratij šalininkus. Ir vieni, ir kiti jau iasi tur dideli teisi . Argi taip teis s pelnomos?

Paž stame taip pat vis eil dideli vad , kurie priešui spaudžiant ne vien kart pasuko pasroviui ir sileido nedovanotinus kompromisus. Tai buvo iš dalies m ginimai tapti lengvu b du ateities vadais. Rezultatas iš jo savo tautos suvedžiojimas. Teisintasi laiko užgaišinimu. Gi iš tikr j daugiausia laiko laim ta pasipriešinant neiti, o neraginant eiti. Jeigu pagrindis b t nebud j s ir tauta savo autoritet paraš b t paklausius, jau seniai Rytuose b t taško-

mi m s smegenys, o Vakaruose ži r t akis mas ms lietuvi darbinink bado ir mirties šm kla. Taigi, nuopeln turi vieni, o juos savinasi kiti. Jeigu šiandien kompromisai vienur kitur gali sutapti su m s tautos interesais, tai kompromisus besileidži dar n ra didvyriai, daugiau verti ateities vadovavimo teisi už tuos, kurie ligi šiol atkakliai laik si. Ir palankaus kompromiso galimumas yra ne kas kita, kaip buvusios kietos laikysenos rezultatas. Dabartin kova, kuri veda nauji gyvieji s j džiai, pasirod tikriausia kova. Jau dabar daugiausia nuopeln turi ne atgyvenusios partijos ar v jo si buojami autoritetai, bet šie gaivališki s j džiai. Kova iššaukia naujus vadus ir naujus autoritetus.

Pasitaiko ir kitos r šies m ginim . Tai vairiausi vienyb s sudarymo manevrai ir demokratijos adoracijos. Apie vienyb jau ne kart buvo kalb ta ir, be abejo, aišku, jog LLA vertina toki vienyb , kuri kilusi ir subrendusi ant teising pagrind , kuri gimsta dabartin je kovoje už tautos egzistencij ir atrankos keliu organiškai apima geriausi tautos element . Tokia vienyb ne lengvai pasiekiama, bet yra tvirta vienyb . Vienyb , sulipdyta partini išskai ivim takoje bet kokia kompromis kaina, pripaž stanti partijoms teises, paisanti vis pamatuot ir neproting nor ir lygiai toleruojanti realybes ir fikcijas, darb ir nedarb , j g ir silpnyb , tai ne vienyb , bet silpnyb . Ir vienyb sudarant ne manoma yra paisyti kas ko nori, bet reikia ži r ti, kas k gali, kas ko vertas. Turi b ti pagaliau skirtumas tarp gero ir blogo, tarp vert s ir menkniekio, tarp tiesos ir netiesos, tarp realyb s ir fikcijos. tai neatsižvelgiant, vienyb s k rinytampa bala, kurioje sau puiki buvein randa tranai ir visokie karjerizmo vabalai.

Tenka išgirsti priekaišt , kod l LLA neakcentuoja demokratijos, tos tobuliausios valdymosi formos. Taip, demokratijos adoravimas turi racijos, nes laim jus anglosaksams tikrai ateis demokratij gadin . Ne vienas jau dabar stengiasi mielai šia skraiste ir tuo jau mano nekludomas ateityje išplaukti virš su vadavimo teis mis. LLA n ra pasisakiusi nei už, nei prieš demokratij , nes pataikavim ir prisitaikym iš viso nelaiko garbingu dalyku. LLA kelias yra konkretaus darbo kelias. Kokia beb t ateities valstybin forma, kaip forma ji nieko geresnio neduos, jei nebus gero turinio. Pavykus vadovavim sibrauti netinkamiems žmon ms, jokia forma išganymo neatneš. Puikiausi planai ir iš anksto si lomos id jos yra tuš ias dalykas, jeigu valdytojais bus netinkami žmon s.

Akivaizdoje besiantinan i lemiam bandym ir jau šiandien išryšk jan i sukt kombinacij kiekvieno LLA vyro s monei aš nor iau pateikti tokias išvadas:

Lietuvos Laisv s Armijos misija ne trumpalaik , ir jokios ši laik aplinkyb s, išskyrus visišk tautos žlugim , n ra pakankama priežastis LL Armijos egzistencijai nutraukti.

Šalia pakrikusios moral s, savanaudiškumo, nepastovumo ir kit blogybi per m s darb ir aukas išaugusi nauja tvirtov turi b ti ne tik fanatiškai gina-

ma, bet dar su didesniu užsidegimu stiprinama.

Stipryb ugdo ne svajon s, ne derybos, ne sud jus rankas laukimas geresni laik , bet pasitik jimas savimi ir atkaklus darbas.

Yra pasibaig s laikas b ti nei šiltiems, nei šaltiems. Šiandien visi turi b ti neabejingi ir karšti. Kas dr sta dairytis šalis ir ieškoti svetim diev , yra m s darbo ir auk piktas išnaudotojas.

Kiekvieno širdyje turi b ti stipriai aug ir gyvi šie priesaikos žodžiai: "Kovoti, pasiduodamas organizacijos drausmei ir ištikimai pildydamas vadovyb s pavestas pareigas". Savo pažad nepild turi b ti pasteb ti ir iš organizacijos su šaknimis išrauti.

Su tokiomis išvadomis mes turime dar labiau temp j gas veržtis ateit . Lietuvos laisv ir tolimesn tautos gerov mus pareigojo iki paskutinio atsikv pimo didvyriškai nešti LL Armijos v liav . Meil Lietuvos m s žingsnius telydi.

1944.11.16.

Lietuvos Laisv s Armijos
V a d a s

Buv. LTSR VSKA. F.3. B.47/10. T.3.L.118-119.(originalas-mašinarštis)

2. Lietuvos Gynimo Komiteto atsišaukimas, atspausdintas LLA biuletenyje "Karin s ir politin s žinios"

KARIN S IR POLITIN S ŽINIOS

Leidžia Lietuvos Laisv s Armija

1944.VII.28 - IX.18. Nr.24/T5V

TAUTIE IAI!

T vyn pergyvena sunkiausius laikus. Ir vienoje, ir kitoje Lietuvos teritorijos dalyse be pasigail jimo okupant naikinamas m s turtas, terorizuojami nekalti gyventojai, retinamos lietuvi eil s ir visomis priemon mis m ginama amžiams užgniaužti m s nepriklausomo gyvenimo viltys. Ta iau, neži rint vis krašt ištikusi nelaimi , Lietuvos Tautos dvasia n ra palaužta. Lietuvi tautos kova d l nepriklausomo gyvenimo nesulaikoma - ji vyks iki pergal s!

Lietuvos Gynimo Komitetas šiuo sunkiu t vynei metu jau ia pareig duoti nurodym , kuri tikslas: iškelti aikšt n okupant mums daromas skriaudas, demaskuoti klatingus okupant ketinimus, suderinti kovojan i už savo taut lietuvi veiksmus, išaiškinti pa i lietuvi daromas klaidas.

1940m. birželio m n. 15d. Raudonajai armijai žengus Lietuvos teritorij , buvo klasta ir smurtu vykdytas Lietuvos prisijungimas prie Soviet S jungos.

1941 m. birželio m n. 22d. prasid jus vokie i -Soviet karui, vyko lietuvi

sukilimas, kuris pasauliui rod tikr j m s tautos nusistatym . Susidariusi Laikinoji Vyriausyb v l buvo prad jusi eiti Nepriklausomos Lietuvos Valstyb s pareigas. Tuo b du, neabejotinai pasmerktas Soviet S jungos neteis - tas smurto aktas. Anriesiems okupantams neleidžiant, Laikinoji Lietuvos Vyriausyb negal jo toliau veikti. V l Lietuv sibrovusi Raudonoji armija* kartu su NKVD iš naujo prad jo Lietuvos naikinimo darb :

1. Už jus Raudonajai armijai, prie kurios kartu veikia ir NKVD, tuojau suimin jami, žiauriai tardomi, o dažniausiai be jokio tardymo ir teismo šau domi nekalti vietos gyventojai. Raudonosios armijos užnugaryje taip pat vyksta suimin jimai, tardymai, išvežimai ir sušaudymai. Dažniausiai lietuvius skundžia ir padeda vykdyti egzekucijas vietiniai rusai ir vokie i atvežti rusai atb g liai.

2. Skelbiama ir žiauriai vykdoma neteis ta mobilizacija kariuomen ir darbams.

3. Raudonosios armijos kariai masiniai išprievartauja Lietuvos moteris.

4. Raudonosios armijos kariai apipl šin ja vietos gyventojus lietuvius, iš j atimdami paskutin maist , avalyn , r bus ir vertingesnius asmens daiktus.

5. Raudonoji armija besitraukdama prievarta evakuoja gyventojus ir de gina j turt .

6. Nežmoniški lietuvi persekiojimai ir bolševik daromi žiaurumai iššaukia lietuvi reakcij , pasireiškian i visuotina prieš bolševikus neapykanta ir lie tuvi partizan skai iaus augimu.

Vokie i okupacijoje tebesanti Lietuvos dalis taip pat pergyvena sunki b kl . Naudodamiesi bolševizmo pavojaus sukeltomis nuotaikomis ir susida riusia karo pad timi, vokie iai okupantai irgi nesidrovi daryti skriaudas, neleis tinai lietuvius išnaudodami saviems reikalams:

1. siveržus Lietuv bolševikams, Lietuvos žem j atsid r savisaugos daliniai nuginkluoti; j kareiviai ir karininkai per prievart išvežti Vokietij darbams ar aviacijos batalionus.

2. Vis laik vyksta lietuvi gaudymas darbams Vokietij ir apkas kasimui. Gaudant yra buv auk . Sugaudytieji apkas kasimui gabenami pirm sias fronto linijas, kur tarp bolševik ir vokie i ugnies turi daryti tvirtini mus. Nemažas ši žmoni skai ius nuo bolševik ugnies ž va.

3. Daugelyje viet vykdoma priverstina okupacijai Vokietij , kuri vykdant yra sudeginta ki ir nužudyta žmoni .

4. /.../

5. Ligi paskutinio momento privilegijuotoj pad ty laikomi rusai atb g liai: iš vokie i aukštesni pareig n nusistatymo paaišk jo, jog vokie iai yra suin-

---

* ia ir kitur originale "Raudonoji Armija" - tekste "Raudonoji armija", vadovaujantis kalbos taisykl mis.

teresuoti darbams imti tik lietuvius. Yra atsitikim , kur sugaudyti apkas kasimui lietuviai pavedami saugoti ir priži r ti rusams. Be to, komunistuojan iam elementui skundus, vokie i SS suimin ja ir šaudo nekaltus lietuvius.

6. Išnaudodami sunki lietuvi pad t, vokie iai v l imasi žygi organizuoti lietuvišk kariuomen vokie i vadovyb je. Ieškomi lietuviai karininkai, kurie bes lygiškai sutikt organizuoti lietuvišk divizij . Civilfervaltungo plaiiai skleidžiama vokie i Vermachto vardu pasirašyta propaganda, raginti "lietuviškas paj gas Vokie i Wermachtui pad ti vadovauti lietuvi tautai ir j administruoti".

7. Gestapo r pes iu daromi žygiai išaiškinti, ištraukti viešumon ir pasikiau nuginkluoti Lietuvos partizanus. Tam tikslui prie policijos m ginami kurti apsaugos daliniai, kurie b t vokie i kontroliuojami.

Akivaizdoj ši pavoj ir okupant klasting ketinim Lietuvos Gynimo Komitetas kreipiasi lietuvius su tokiais nurodymais:

1. Nepriklausomos Lietuvos Valstyb s atk rimas ir išlaikymas bus manomas tada, kai Lietuvos žem je bus pakankamas skai ius lietuvi , vieningai nusista iusi ir sutartinai veikian i . Tod l kiekvieno lietuvio šventa pareiga bet kokia kaina išlikti savoj žem j. Sl pkim s nuo vien ir kit okupant vykdom mobilizacij , o jau pakliuv prie pirmos progos stenkim s gr žti savo krašt .

2. Vis lietuvi pagrindinis siekimas - NEPRIKLAUSOMYB . Tod l visus savo žygius su šiuo tikslu derinkime. Venkime išsišokim , kurie gal t tiesioginiai lietuviams pakenkti ar tarptautin j plotm j Lietuvos pad t sukomplicuoti. Lietuvos Gynimo Komitetui tenka apgailestauti, kad ir po tiek skaudži pamok atsiranda lietuvi , kurie, kartodami senas klaidas, tariasi pasitarnauj Lietuvai. Be Lietuvos Gynimo Komiteto pritarimo Žemaitijoj organizuojami lietuviški daliniai, kurie jau pervedami Wermacht ir norimi dar labiau išpl sti. Šalia karini uždavini šie daliniai leidžia sakymus, lie ian ius lietuvi atb g li registracijas, o savoj propagandoj bereikalingai lie ia mums nekenkian i valstybi reikalus. Tokie neatsakingi žygiai joku b du negali b ti suderinti su lietuvi kova d l nepriklausomyb s, jais tik pasitarnaujama okupantams ir gali b ti pakenkta Lietuvos atei iai. Lietuvos Gynimo Komiteto giliu sitikinimu, dabartiniu metu organizuojant vokie i vadovyb je lietuviškus dalinius, mažiausia pasitarnauta lietuvi tautai. Tod l lietuviams stoti šiuos dalinius LGK nepritaria.

3. Vienyb , kuri visada lietuviams buvo labai reikalinga,- šiandien yra reikalingiausia. Kad nevykt nauj išsišokim , kad b t suderinti lietuvi siekimai ir veiksmai, Lietuvos Gynimo Komitetas ragina visus geros valios lietuvius klausyti jo nurodym bei patarim , pakartotinai primena, kad 1944m. liepos m. n. 19d. LGK atsišaukimu tautie iams buvo paskelbta, jog lietuviškas ginkluotas paj gas organizuoti ir joms vadovauti LGK paved Lietuvos Laisv s Armijai.

4. Slaptumas ir atsargumas nėra nustoję savo reikšmės. Nebūtinai atviri nepažįstamiems ir nepatikimiems žmonėms -saugokimės provokatorių, kurie gali būti pasivadinti organizacijų vardais, saugokime savo ir kitas organizacines paslaptis nuo vieno ir antrą okupantą, nes mūsų slaptosios organizacijos siekia sulikviduoti; venkime okupantų ir jų patikintų vykdomą registraciją, padidinkime slaptumą ir pragyventi patikimiems lietuviams atbūgintiems. Registruokime skundėjus ir išdavikus, kad jie niekada nepaspruktų nuo bausmės.

5. Ir bolševikai, ir vokiečiai užimtose srityse darykite slaptuves, kur patys galėtumėte reikalui esant pasislėpti ir savo turtą paslėpti, kaupkite maisto ir drabužių atsargas ir jas slėpkite, nes jie reikės šeimoms ir kovojantiems už Lietuvos nepriklausomybę.

6. Neklausykite okupantų ir jų valdžioje esančių, kad ir lietuviškai /.../ ar organizacijų varomos propagandos, nes ji tarnauja tik okupantų interesams.

7. Visur rinkite apie okupantų mums daromas skriaudas medžiagą /.../

8. Be Lietuvos Gynimo Komiteto žinios ir /.../ išsišokim ir viešose demonstracijose, nes dėl to galime skaudžiai nukentėti. Reikalingus dabartinių metų karinius veiksmus yra pavesta planingai vykdyti LLA Vanagams pagal LLA Vyriausios Vadovybės sakymus. Kada bus laikas visiems su ginklu veikti, Lietuvos Gynimo Komitetas praneš.

1944m. rugsėjo mėn. 8d.

LIETUVOS GYNIMO KOMITETAS

Buv. LTSR VSKA. F.3. B.47/10. T.3. L.157-160. (originalas -mašraštis)

3. Trumpa Lietuvos Laisvės Armijos istorija, paskelbta biuletenyje "Karinis ir politinis žinios" 1944m. pabaigoje

Jubiliejinis numeris

Karinis ir politinis žinios
1944.XI.-1944.XII.4

Leidžia: Lietuvos Laisvės Armija

TRUMPA LIETUVOS LAISVĖS ARMIJOS ISTORIJA

Ši meto gruodžio 13 dieną sueina lygiai trys metai, kai sukūrė Lietuvos Laisvės Armija. Laikantis konspiracijos, negalime nurodyti organizacijos narių, papasakoti apie atliktą darbą ir kokiomis sąlygomis buvo dirbama. Todėl istorija bus trumpa ir tik bendrais bruožais. Platesnis faktiškumas ir įvertinimas galimas tik atstaus laisvę.

Lietuvos Laisvės Armija sukurta sostinėje Vilniuje. LLA pionieriais buvo skirtingo išsilavinimo ir įvairios politinės orientacijos. LLA Lietuvoje sikrino metu oficialiai - lietuvių nacionalistų partija, o neoficialiai - Lietuvių Frontas. Nelegalios karinės lietuviškos organizacijos tuo metu nebuvo. LLA pionieriai, vertintu metu padėti, priėjo išvados, kad pribrendo laikas kurti lietuvių pagrindinę karinę organizaciją. Apie organizaciją, jos pobūdį ir veiklą pionieriai nusprendė:

1. Lietuviai turi susivienyti nelegali pagrindinę organizaciją, kurios tikslas bus surinkti šalyje išmėtytus ginklus ir organizuoti ginkluotą sąjaują kovai dėl nepriklausomybės atkūrimo, kovoti su priešų propaganda, vedančia iš kelio mūsų tautą; prieš eksploataciją ir jos naudojimą, ugdyti tautoje vienybę sąjaują ir rengti juos nepriklausomam valstybiniam gyvenimui.

2. Slaptas darbas turi prasidėti slapta. Ji neturi iš visuomeninės tapti pagrindine, kaip teigia Lietuvių nacionalistų partija.

3. Geriau anksčiau pradėti, ruošiant atsargiai ir palaipsniui, anksčiau nei įsitvirtins gestapas, kad išvengtume per ankstyvą karinį veiksmą. Nepakankamas pasirengimas ir organizacijos nebuvimas - tai priežastys, dėl kurių buvo tiek daug partizanų aukų 1944 (matyt turima galvoje 1941m. - D.K.) metų sukilimo prieš bolševikus metu.

4. Nauji kariai organizacijai priimami po rimto patikrinimo.

5. Vienybės vardan organizacijai eiliniams ir vadovams priimami visi politiniai srovės lietuviai, išskyrus simpatizuojančius Lietuvos priešams.

6. Steigiamajame susirinkime turi būti galutinai išspręsta organizacijos sukrimo problema, steigiamojo susirinkimo dalyviai neturi teisės išsivaikšioti, nepriėmus priesaikos.

7. Steigiamajame susirinkime turi būti apsvaistyti ideologiniai organizacijos principai, nustatytas pavadinimas ir pradinis jos struktūra. Be to, reikia pavesti sudaryti trumpą, aiškų ir bendrą programą, kad visi įvairūs politiniai srovės lietuviai galėtų vieningai bendradarbiauti.

8. Kadangi karas yra visos tautos reikalas, siekiant traukti vieną karinę organizaciją, reikia sukurti visai naują organizaciją, neturinčią nieko bendra su egzistuojančiomis politinėmis partijomis ar buv. organizacijomis. Pionieriai turi atsisakyti nuo savo senų partijų ir visas jas pasąsti naujai organizacijai.

Ši išvadų pagrindu ir buvo pradėta kurti Lietuvos Laisvės Armija. Pradžiai buvo nepaprastai sunki. Daugelis bijojo gestapo ir buvo sitikinai, kad visiškai beprasmiška organizuoti nelegalias ginkluotą sąjaują. Tokios organizacijos krikimas gali sveržinti vokiečius, kurie vykdyt terorą, o tai atnešt daugiau žalos, nei naudos.

Be to, bolševizmas dar nenugalėtas, o jį nugalėti turime padėti vokiečiams. Nelegalios karinės organizacijos sukrimas pakenks kovai prieš bolševizmą. Vokiečiai ne tokie jau blogi, o kuo labiau nusilps, tuo sukalbamesni bus, padės

mums apsiginkluoti ir gal gale net pad s atstatyti nepriklausomyb . Tokios buvo nuotaikos ir to meto m stymo b das.

Pakviesti Steigiam j susirinkim vairi politini visuomenini grupi veik - jai net nesiteik atvykti, nesitik jo ia sutikti autoritet , be to, buvo sitikin savo partijos j ga ir pergale. Prad ti k nors nauja, tuo pat metu atsisakant nuo savo senosios linijos ir buvusio partinio kolektyvo, j nuomone, b t nai- vu ir neprotinga.

Neži rint nepalanki nuostat ir visuomeninio nepritarimo, po daugelio išbandym buvo sušauktas Steigiamasis susirinkimas iš 6 žmoni . Susirinkime buvo svarstomi ideologiniai principai, buvo nustatytas priesaikos tekstas, pri- imta priesaika ir apsvarstyta visa eil klausim , susijusi su darbu ateityje.

Kitame susirinkime parengtas ideologin s programos tekstas, kuris su kai kuriais pakeitimais buvo priimtas. Susidar nedidelis štabas, kuris pirmiausia tur jo pritraukti nauj j g organizacij . Organizacija išplito ne tik Vilniuje, bet ir kitose Lietuvos vietose. Ne kart vairi registracij metu sudaryti kariniai vienetai iširdavo, bet po dideli pastang v l atsisatydavo. Vienu metu su did jan iu nari skai iumi buvo tobulinami štabai ir j tvarka.

Organizacijos veikla buvo gerai užkonspiruota, ko d ka buvo išvengta daugelio kli i . Tarp vairi lietuvi visuomen s sluoksni Lietuvos Laisv s Armijos vardas buvo mažai žinomas, tod l kai kurios politin s partijos, karin s organizacijos laik j silpna grupe, su kuria nereikia skaitytis. Kuriant Vyriausi j Lietuvos Išlaisvinimo Komitet , Lietuvos Laisv s Armijos nekviet , nors 1944m. pavasar ji tur jo apie 15.000 nari ir jos tinklas ap m beveik vis Lietuvos teritorij . Savo organizacinio periodo metu, kuris t s si nuo organizacijos sik ri- mo iki 1944m. liepos 3d., Lietuvos Laisv s Armija ne tik susirinko ginkl , išpli- to ir tobul jo, bet taip pat vykd eil svarbi užduo i . Prieš kiekvien oku- pant bandym vežti žmones Vokietij ar mobilizuoti) armij , Lietuvos Lais- v s Armija griežtai pasisakydavo savo periodiniuose leidiniuose, kai kada vartojo net ginkl .

Lietuvos Laisv s Armija leido ir leidžia biuleten "Karin s ir politin s ži- nios".

Kai generolas Plechavi us prad jo organizuoti "Vietin Rinktin ", pasigir- do balsai apie tai, kad Lietuvos Laisv s Armija nereikalinga, kad t misij vykdys Vietin Rinktin . Lietuvos Laisv s Armija geriau už kitus žinodama vokie ius ir j siekius, nepatik jo Vietine Rinktine ir nekreipdama d mesio pašalini nuomon , t s savo darb . Dar nesp jus Vietinei Rinktinei vykdyti savo užduo i , kai kurie lietuviai ir visuomenini organizacij atstovai prad jo vykdyti mobilizacij . Lietuvos Laisv s Armija suprato, suvok vis mobilizaci- jos žal ir prad jo vykdyti griežt pasipriešinimo akcij . Kai kurie aštriai pasi- sakydavo prieš Lietuvos Laisv s Armij ir net nor jo j sunaikinti, laik proko- munistine grupe.

Po Vietin s Rinktin s katastrofos, mobilizacijos šalininkai suprato savo

klaid . Lietuvos Laisv s Armija prad jo daug j g , kad išgelb t Vietin s Rinktin s karius nuo išvežimo Vokietij . Tos pastangos dav savo vaisi . Po Vietin s Rinktin s likvidacijos, kai lenk partizanai siaut jo Vilniaus krašte, Lietuvos Laisv s Armija prad jo organizuoti savo partizanus, bet veržlus puolimas ryt fronte pakeit pad t. Antrojo bolševik antpl džio metu LLA nusprend likti savo žem je ir su visa tauta t sti ž tb tin kov iki pergalingos pabaigos. Išvada - LLA per 3 metus išlaik išbandymus ir ne tik išlaik pasirinkt linij , bet netgi tragišku laikotarpiu t sia savo egzistencij ir kov .

1944m. liepos 3d. baig si organizacinis periodas ir prasid jo aktyvi kova su ginklu rankose. Veikiantysis sektorius (VS) pavadintas "LLA Vanagai" prad jo partizaninius veiksmus. Organizacinis sektorius, koordinuodamas savo veiki su veikian iu sektoriumi -Vanagais t sia organizacin veiki , veda politin kov su Lietuvos priešais ir rengiasi nepriklausomos Lietuvos atstatymui. Atkovojo laisv sugeb sim atvirai papasakoti apie tai, kas dabar giliai užkonspiruota. /.../

Buv. LTSR VSKA. F.8. B.10/27. L.272-277. (originalas -mašraštis, rus k.)

4. Straipsnis "Laisv s Karžygio" paskirtis" laikraštyje "Laisv s Karžygyss" 1944.XII.5, Nr.3

Laisv s Karžygyss

1944.XII.5. Nr.3

Leidžia Lietuvos Laisv s Armija

"LAISV S KARŽYGIO" TIKSLAI

Ketvirt j darbo ir kovos met išvakar se Lietuvos Laisv s Armija prad jo leisti laikrašt "Karžygyss", kuris nuo šios dienos vadinsis "Laisv s Karžygyss". Kokie gi šio laikraš io tikslai?

Iki šiol LLA leidžiamas biuletenis "Karin s ir politin s žinios" buvo skiriamas labiau lietuvi inteligent sluoksniui. Biuletenyje buvo smulkiai apžvelgiami kariniai ir politiniai pasaulio vykiai, nagrin jami aktual s klausimai. "Karin s ir politin s žinios" bus leidžiamas ir toliau. Galb t truput pasikeis jo pob dis, biuletenis neišeis toks didelis, kaip anks iau. "Laisv s Karžygio" tikslai kiek kitokie.

Šiandien, kai m s žem trypia bolševikiniai okupantai, lietuvi tautos kova gyja naujas formas. Kova sunkesn . Prie vokie i dar šiaip taip buvo galima tenkintis pasyviu pasipriešinimu, bet dabar, kai bolševikai fiziškai naikina m s

taut , vien politin s kovos nepakanka. Gindami savo ir visos tautos gyvyb , mes turime imtis ginkluot veiks m . Vokie i okupacijos s lygomis mes tokiems veiks mams tik reng m s, o šiandien jau reikia eiti ir gintis ginklu.

Kaip realus faktas, visoje šalyje organizuotai veikia Lietuvos partizanai - LLA Vanagai, kurie yra slaptas Lietuvos ginklas, kuris taps armijos pagrindu /.../

Lietuvos Laisv s Armija n trupuo nepasitiki jokia kaimynine šalimi. LLA ryžtasi atgaivinti senojo Lietuvos ginklo garb ir pad ti pagrindus nepriklausomos Lietuvos armijai. Tai id jos, kurioms LLA negaili j g . Kai Lietuv okupavo vokie iai, LLA pirmoji sukongcentravo d mes slapt lietuvišk ginkluot j paj g k rim , prad jo organizacin darb ir vis laik kovojo prieš lietuvišk ginkluot j paj g organizavim svetim valstybi ginkluot j paj g sud tyje. LLA gerai suprato tiek vien , tiek kit okupant ir tod l suvok , kad kurti ginkluot sias paj gas, vadovaujant okupantui, yra ne kas kita, kaip bepras mis tautos j g švaistymas. Kol kas visa tai pasitvirtino. Be to, LLA pasteb jo, per 20 nepriklausomo gyvenimo met lietuvi karys, ypa karininkas, nebuvo kaip reikiant parengtas T vynei Lietuvai. Nepakanka jam tautinio s moningu mo, kad gal t atskirti savo tautos ir svetimus reikalus, per mažai pasiaukoji mo, dr sos ir iniciatyvos. Tiesiog nemalonu matyti lietuv karinink , bailiai pasiduodant priešo reikalavimams ir stojant Raudon j armij tuo tarpu, kai paprastas kaimo jaunuolis turi supratimo, dr sos ir ištverm s ne tik nestoti (Raudon j armij - red. past.), bet kaip partizanas ginti savo šal , savo taut .

Lietuvos Laisv s Armija nuoširdžiai ir tvirtai nusprend atnaujinti senojo lietuviško ginklo garb ir sukurti stipr moralin b simos nepriklausomos valstyb s kariuomen s pagrind , ji naudos visas priemones, kad dabarties ir ateities karys b t ne kariu profesionalu, kur savo tikslais stumdyt , bet karys - savo tautos gyn jas.

Viena iš toki priemoni bus laikraštis "Laisv s Karžygys". Tai bus LLA organas. Jis populiarins LLA ideologij , kels dr s , ugdys partizan veiklos konspiracines tradicijas, gilins tautin ir valstybin s mon . Tai specifiniai šio laikraš io uždaviniai.

Žinoma, laikraštyje taip pat bus trumpos užsienio vyki apžvalgos. LLA tikisi, kad jos siekios supras ne tik organizacijos nariai, bet ir visa lietuvi tauta ir palaikys juos.

Buv. LTSR VSKA. F. 8. B.10/28. L.249-250. (originalas - mašinraštis, rus k.)

5. Lietuvos Gynimo Tarybos kreipimasis pasauli, atkreipiant dėmesį Lietuvos bėkl. 1945m.

Lietuvi tautos kreipimasis
Suvienytąjį Nacijų Sąjungą
ir visą kultūrą pasauli

Šis kreipimasis išsiuntintas daugelį šalių užsienyje. Nežiūrėdami, kad hitlerinai Vokietijoje 1939 metais sudarė savitarpio pagalbos ir taikos sutartį, lietuvių tauta nepripažino Lietuvos prijungimo prie Sovietų Sąjungos.

Priešintis šiame prijungimo akte lietuvių tauta išreiškė 1941 m., užimdama dalį Lietuvos, savo, o ne Sovietų Sąjungos teritorijos.

Hitlerinai Vokietijoje, norėdami užgrobti Lietuvos teritoriją, sunaikino Lietuvos nepriklausomybę, vyriausybę išvežė Vokietiją ir nepriklausomybę šaliniams apšaukė komunistais, visaip persekiojo ir naikino Lietuvos jaunimą. Melu ir apgaule bandė surinkti jaunimą SS junginius.

Nežiūrėdami griežtų priemonių - jiems tai nepavyko.

Bolševikai - okupantai, vadindami save Sovietų Sąjunga, norėdami atkeršyti už 1941 m. sukilimą, t. y. norėdami parodyti, kad veikia lietuvių tautos vardu ir vykdo jos valią, terorizuoja lietuvių tautą. Kultūringasis pasaulis negali pasitikėti Sovietų Sąjunga, žinodamas apie jos piktadarystes.

Lietuvių jaunimas, gindamas savo nepriklausomybę ir valstybę, nepasidavė nei vokiečiams, nei bolševikų okupantams.

Sovietų Sąjungos statymų vykdytojai, norėdami pasirodyti šalies šeimininkais prieš visą pasaulį, pasitelkė pagalbą NKVD ir specialius dalinius, pradėjo lietuvių jaunimo mobilizaciją Raudonąją armiją, degino kius, žudė tuos, kurie buvo mobilizuojami. Norėdami pagąsdinti daugelyje vietų šaudė pačius šauktinius, sulaukytus rišo spygliuota viela.

Matydami, kad ateina panašūs 1941 m. birželio trėmimai ir nebus pasigailėjimo dabar, lietuvių jaunimas išėjo į miškus ir su ginklu rankose pradėjo ginti savo ir savo artimųjų gyvybę.

Sovietiniai okupantai vadina juos hitleriniais banditais, keikia tautos akivaizdoje. Padeda plisti banditizmui šalyje ir kaltina banditizmu tikrus atsidavusius nepriklausomybei gynėjus.

Nors Europoje patrankos jau nutilo, Lietuvoje jos dar griaudžia. Deginami kaimai, nekaltos žmonės kaimo tosi miestai ir miesteliai aikštėse. Sovietų valdžios atstovai neleidžia joms laidoti po keletą dienų, manydami, kad tuo pagąsdins lietuvius ir bus nutraukta kova už nepriklausomybę.

Dabar, kai visas pasaulis kalba apie taiką ir laisvą, pas mus pilni kaimai ir miestai pilni žmonių. Pilni žmonės vagonais siunčiami Rusijai be maisto ir vandens.

Toks teroras egzistuoja tuo metu, kai Suvienyt j Nacij S junga paskelb statusus, kuriuose visiems žmon ms ir tautoms garantuojama laisv ir nepriklausomyb .

Tod I Lietuvos Gynimo S junga pareiškia kult ringajam pasauliui, kad Lietuvoje t siasi pasipriešinimas prieš Soviet S jungos žv risk diktat r .

1. Lietuvi tauta kovos už laisv ir nepriklausomyb , už demokratin respublik , su visomis partijomis, tautyb mis, tik jimais ir socialiniais sluoksniais.

2. Pranešame visam pasauliui, kad LLA daliniai kovoja, ir jie turi b ti vertinami pagal tarptautin s teis s nuostatas.

3. Lietuvi tauta prašo vis pavergt taut , kad jos nedalyvaut Soviet S jungos kovoje prieš lietuvius, kovojan ius už savo tautos laisv ir nepriklausomyb , o su ginklu rankoje stot prieš paverg jus ir diktat r , kadangi tik taip gyvendinsime Suvienyt j nacij ir pasaulin tvark . Jei rus tauta ir bolševik partija pripaž sta Suvienyt j nacij statusus ir laikosi j , tegu jie pertvarko savo šalies valdymo formas t statut dvasi ir nesikiša m s . Kitu atveju politika trauks juos nauj pasaulin katastrof .

4. LLA niekur netrukd Raudonajai armijai jos kovoje su hitlerine Vokietija. Jei Raudonoji armija nepuls jos, LLA ir toliau jos nelies. Ta iau pranešame Raudonajai armijai ir, svarbiausia, sovietiniams darbuotojams ir NKVD, kad banditams ir pl šikams pasigail jimo nebus.

5. Skelbiame amnestij visiems Lietuvos pilie iams, dirbantiems Soviet S jungos naudai, jei jie pad s m s kovai už nepriklausomos Lietuvos valstyb s atstatym . Jei ne, mes juos laikome Lietuvos valstyb s išdavikais.

6. Lietuvi tauta nepripaž sta naujos žem s reformos. At j nai neturi teis s nei atimin ti turto, nei dovanoti jo kitiems.

Žem s reformos yra per jimas prie bolševik partijos kolchozin s vergijos.

7. Lietuvi tauta kreipiasi JAV prezident ir Anglijos premjerministr er il ir visas pasaulio tautas, kurios gerbia teis laisv , pad ti moraliai ir materialiai sunkioje kovoje už laisv .

8. Lietuvi tauta nesud s ginkl tol, kol ne gyvendins savo reikalavim , kol nebus paleisti politkaliniai, kol neišeis iš m s karin ir civilin okupacin valdžia.

Lietuvos Gynimo Taryba

Buv. LTSR VSKA. F.3. B.47/10. T.3. L.277-279. (originalas -mašinėraštis, rus k.)

6. Lietuvos Laisvės Armijos vadovybės straipsnis "Vienybės problema"

Gali turėti tik Apygard
ir Apylinki Štab pareigūnai
ir kuop vadai. Būri vadams
tik perskaityti, bet rankas
neduoti. Multiplikuoti tik
Apygardos Vadui sutikus.
Apygard ir Apylinki Vadai
pasižymi, kam koks egzemplioriaus
numeris yra duotas. Už rodym
davim ar išleidim pašaliniam asmenims ne
organizacijos nariams ne mažesn bausm ,
kaip izoliacija.
LLA Štabas

I. žanga

Nors daug apie vienybę žodžiu ir raštu buvo kalbama ir jos kėlimui nemaža jėga paaukota, vienok reikia konstatuoti, kad vienybės dar nėra pasiekta. Vienybės problema ir toliau pasilieka aktuali, sunki ir neaiški. Požeminėje spaudoje ir viešame gyvenime pasirodžiusi daugybė vienybės receptų ir vairiausių bandymų realios padėties iš tikrųjų nepakeitė. Susidarymas vadinamojo vyriausio politinio organo -Vyriausio Lietuvos Išlaisvinimo Komiteto buvo sutiktas su džiaugsmu ir didelėmis viltimis. Tačiau tamsios partijos užkulisiai ir slaptuose biuleteniuose kaskart aštrų ginčą yra aiškus rodymas, kad šis vienybės kėrinys yra daugiau popierinis, negu realus vienybės faktas. Skelbimas, kad vienybė jau tikrai pasiekta, kai iš tikrųjų jos nėra, vienybei nei kiek nepadeda, o tik daugiau visuomenę neša dezorientacijos ir nusivylimą šešėliu. Tiek vienybės reikalas, tiek jos troškimas, tiek jos siekimo būdai ir pavykimas ar nepavykimas bandymai yra aktualūs ir teigiamai ar neigiamai atsiliepia Lietuvos Laisvės Armijoj. Ji irgi apie vienybę žodžiu ir raštu buvo išsitarė, bet dėl jos parodyta nemaža reali pastanga.

Iš šalies primetami LLA kaltinimai, nuolat paaišios organizacijos nari tarpe kyla neaiškumai bei abejojimai, negilus vienybės supratimas, jos kėlimo nežinojimas ir jos siekiant net nesmoningas paaišios vienybės žalojimas - tai visi faktai, kurie aiškiai liudija, kad, kas iš LLA pusės vienybės klausimu buvo pasisakyta, nėra pakankama. Vienybės problemą tenka giliau išnagrinėti ir ne tik tuo klausimu turėti aiškų, tvirtą nusistatymą, bet ir nusistatymą vieningai konkrečiais darbais remti.

II.

Mums rūpimos vienybės sąsąjokos, tikslas ir reikšmė

Pradedant plačiau nagrinėti vienybės klausimus, pirmiausia reikia išsiaiškinti mums rūpimos vienybės sąsąjoką. Vienybės žodžiu išreiškiamas sąjokos gali būti vienos apimtys: galime turėti vienos tarptautinės vienybės, vienos tautos narių vienybę, vienos grupės narių ar kelių grupių vienybę ir t.t. Kuri vienybė mums rūpi? Kur ir kaip mes norime ar turime būti vieningi? Atsakymas aiškėja, kai prisimename šį dieną kovojančią lietuvišką organizaciją pagrindinius tikslus - išsivaduoti iš svetimų vergijos ir toliau kurti laimingą nepriklausomą valstybę gyvenimui. Kas tai kovą veda ir kas tai naują gyvenimą kurs? Atsakymas aiškus - visa lietuvių tauta. Visos lietuviškosios grupės dalyvaujantys pagrindiniai tautos tikslai pilnai sutaria: visos nori nepriklausomos ir, žinoma, laimingiausios Lietuvos valstybės. Taigi, kur nesutarimo pagrindas, dalyko nesutariama? Nesutariama dėl to, kokia iš tikrųjų ta valstybė turi būti, kaip prie jos atstatymo reikia eiti, kas tam atstatymui ir paskiau turi vadovauti. Kiekviena grupė turi savo asmeninius išskaitavimus, su kuriais beveik visada siejama bendrusios visos tautos ar valstybės tikslus. Socialinės grupės egoistiniai tikslai susikerta su kitais panašiais ar nepanašiais grupių interesais ir atsiranda nesantika, nesutarimai, ginčai. Pačioje valstybėje ar tautoje pastebimas dvejopas gyvenimas: visumos siekiai ir veiksmai, kaip vieno socialinio padaro ir siekiai bei veiksmai, daromi socialiniai gaivalai valstybės ar tautos viduje. Turime sutikti su faktu, kad ligi šiol valstybei dar nepavyko /.../ Tai yra dar idealas. Turint galvoje /.../ valstybės ribose telpant socialiniai grupės sudėtingumai, jausmų, interesų ir ideologijų vairovė, net sunku yra sivaizduoti, kad galėtų būti vienas galvojimas ir vienas suderintas veikimas. O vis dėlto mes norai ir vienybės pastangos prie to veda. Mes norime, kad socialinės visumos, mūsų tautos tikslai ir interesai būtų aukščiau už specifinius interesus atskirtos visumos grupės. Dėl visumos interesų, sakome, reikia atsižadėti tiek atskiram tautos nariui, tiek kokiai socialinei grupei savų interesų, kurie kliudytų sutartinai visiems veikti taip, kaip reikalauja aukštesieji tos visumos interesai. Vidaus veiksmų nesuderinimas yra aiškus visumos veiksmų susilpninimas. Tačiau, kaip minėjome, mes laikysime tautą, kurioje telpa socialiniai junginiai, kaip profesijos, luomai, vairs sluoksniai, politinės partijos irgi turi savo siekimus, savo gyvenimą, ne visai suderinamą su tautos ar valstybės, kaip visumos, siekimais. Lietuvoje susiskirstymas luomais, klasėmis ar profesijomis nėra toks griežtas ir ryškus, politinė kova dažniausiai pasireiškia tarp politinių partijų. Jeigu sakoma, kad nėra tarp mūsų vienybės, tai visada prisimenam politinių partijų sutikimus, pasireiškiančius valstybinėje srityje. Vadinas, jeigu mes galvojame apie vienybę, tai mums rūpi tautinė vienybė, kuri pasireiškia darniu sutartinu visų tautiečių veikimu valstybiniuose reikaluose.

Mūsų šioje prasme suprantamos vienybės tikslas - ligi aukštesnio laipsnio

pakelti savo tautos pajamų, reikalingą atsispirti išorės veiksams ir kurti tobulesnį ateities nepriklausomos valstybės gyvenimą. Didesnis visuomenės susijungimas, iš kurio išeina vienybė, organizacija ir drausmės daro mažesnius skaičius galingesnių. Be ribų tarpusavio kovų ne tik yra kliūtis siekiant didesnių sėkmes, bet ji dažnai naikina ir ankstesnius laimėjimus. Ypač tautinė vienybė reikšmingai išskyla šiais laikais, kada tauta netekusi nepriklausomybės ir turi vesti kovą su išorės priešais, tetur dar savo rankose tik mažą dalį kovos priemonių. Iš vienos pusės nepaprastai vienybė reikalingumas, iš kitos - natūrali ir realybė, kada neišvengiama vienokioj ar kitokioj formoj vidujin tarp socialinių grupių kova mus verčia ne tušiai aimanuoti, bet neuilstamai ieškoti geresnių vienybės kelių, blaiviai vertinant realias vienybės galimybes.

III.

Tautinei vienybei palankios ir nepalankios šios dienos lygos

Beveik kiekvienas lietuvis patriotas dėl tautinės vienybės siejasi, jos reikalingumą kiekvienas pasitaikiusia proga akcentuoja, dėl vienybės nebuvimo kitus kaltina. Šiuo metu kiekvienam atrodo vienybė yra galima ir net privaloma. O tai jau retas kuris prisiverčia giliau pagalvoti apie realias vienybės galimybes. Tik akcentuojama, kad reikia, bet nesistengiama toliau pagalvoti, ar yra galima, ar manoma. Socialinis mūsų gyvenimas daug kur visai su mūsų norais nesiskaito ir nuo jo nepriklauso. Kovos tarp socialinių junginių vyksta per visus mūsų žinomą istorijos laikotarpį. Iš esmės ji buvo ir bus ta pati, tiek savo taktika, tiek siekiamais tikslais. Pagal laiko ir vietos aplinkybes keičiasi tik jos forma ir jos aštrumo laipsnis. Tai yra natūralu, tuo pačiu ir neišvengiama. Ar galima tvirtinti, kad nepriklausomybės gyvenimo laikais buvo tarp mūsų kokia /.../ vienybė? Be abejo, - ne. Būdami laisvi, tada, atrodo, turėjome daugiau /.../ ir geresnių galimybių vienybei sukurti, vienokios jos nesukūrimas. Kol kas plačiau nesigilindami praėjusios priežastis bei galimybes, pažirkime kokios yra dabar teigiamos ar neigiamos mūsų tautinės vienybės sąlygos bei galimybės.

Tiek nepriklausomybės laikais, tiek dabar pagrindiniai mūsų tautos vienybės ryšiai yra tie patys - tai kraujo giminystė, gyvenimas drauge vienoje vietoje, bendri interesai. Šiuo metu, mums atrodo, yra daugiau priežasčių, kurios turi jungti - tai bendras pavojus, bendras vargo pajautimas ir vienas visų pripažintas svarbiausias tikslas - nepriklausomybė. /.../ Iš tikrųjų tai dar nėra visagaliai mūsų tautinės vienybės ryšiai. Vien todėl, kad šalia jų yra kita daugybė aplinkybių, kaip tik palankių mūsų tautos susiskaldymui. Reikia pastebėti, jog dėl paties tikslo - nepriklausomybės, taip neseniai ne visi buvo vienodos nuomonės. Prasidėjus rusų - vokiečių karui, kai kurie Lietuvos nepriklausomybės buvo linkę laikyti nesuformuotą ir Lietuvos likimą siejant su Vokietijos likimu. Nors tai buvo nedidelis sąujelis, bet mūsų tautinei vienybei jį irgi sugebėjo pa-

kenkti. Dabar tikslas atrodo visiems aiškus, bet kai reikia jo siekti d l pa ios taktikos ne visi yra vienodo nusistatymo. Kiekvienas si lo savo taktik , žinoma, ir vadovavim , kurie, be abejo, labiau pakeliui su si lan ios grup s interesais. Laikui b gant, taktiniai skirtumai gali pasidaryti dar ryškesni. Pats vargas irgi ne vis vienodas ir ne visada vienijaniai veikia. Yra nemaža dalis žmoni , kurie nor t , kad toks "vargas" visada t st si, nes kitiems vargas - jiems pelnas. Tokie paprastai gyvena ta diena ir nesisieloja d l ateities bendro likimo. Be to, ekonominis smukimas ir valstyb s turt per jimas svetimas rankas taip pat suteikia palankias nesutarimams s lygas. Bendrai socialin s kovos ramumui viena iš reikaling s lyg yra praturt jimas. Kada dauguma tautie i ekonominiai nusikurd ir turt paskirstytojo rol atitenka svetimam okupantui, jis gali dar s kmingiau skaldyti. Tautos susiskaldymas kaip tik eina okupant interes sfer . Šios minties teisingumui pavyzdži netr ksta. Bolševikme iu pab g Vokietij lietuviai, daugumoje, neži rint profesij ir luom buvo patek vargo lagerius. Šis vargas n kiek j nesujung . Gestapo pažadai ir keletas pasi lyt marki padarydavo tai, kad vienas kito s skaiton išdarin davo nešvariausias kombinacijas ir vienas kit kaltindavo d l to paties vargo, d l blogo užlaikymo, kurio priežastimi nebuvo nei vienas, nei antras, bet bolševikai ir vokie iai. Panaši pavyzdži nestinga ir dabar. Vadinasi, bendras vargas, užuot buv s vienijaniau veiksmu, b na ir skaldaniau veiksmu. Tai štai, kiek galingi yra tie argumentai, kuriais remiantis atrodo, jog turi b ti vienyb .

Toliau dr skime paži r ti kitas ši laik priežastis bei aplinkybes, kurios palankios susiskaldymui ir kuri netgi daugiau, negu nepriklausomyb s laikais. Tuo tarpu neliesdami pla iau praeities ideologinio išsidiferenciovimo, kurio rezultate nepriklausomyb s laikais tur jome amžinai kariaujan ias politines partijas, mes turime konstatuoti real fakt , kad tos pa ios partijos arba stiprios j šaknys ir šiandien egzistuoja. Nesvarbu, kad pla ioji tautos mas jose stipriai nejaugusi ir j neken ia, ji svarbiausio vaidmens nevaidina; nuomones formuoja ir veiksmus organizuoja vadinamasis tautos elitas, kuris beveik visas yra klimp s vien ar kit politin partij . Vis dabartini nesutarim šaltinis yra m s politin s partijos. Partij kova yra ne kas kita, kaip t sinys kovos tarp kitar ši skirting grupi , tik, žinoma, ne tokia, kaip pirmykšt žiauri kova d l b vio, bet švelnesn , vedama išsipl tojusios teis s ribose. Valstyb paprastai savo teis s pagalba nustato tvirtas sienas tarp sudedam j valstyb s dali stengimosi valstyb s viduje. Bet tai buvo nepriklausomoje m s valstyb je. Jeigu šiandien kartais mes pamatome žiauresnes partij iltis, tai n ra ko per daug steb tis. Šiandien neturime savo valstyb s. N ra to teis jo, kuris pagal teis s normas saistyt partij gin us ir veiksmus. Partij kova šiandien vyksta pogrindyje. Partij oficial s tikslai, kuriais jos dangsto savo egoistinius tikslus, yra bendri visos tautos tikslai. ia tarpusavio santykius gali normuoti daugiau dorov nei valstyb s teis . Okupantas, kuris dabartiniu metu

tap s buvusios valstyb s reprezentantu, yra laikomas priešū, prieš j vedama kova, tod l jo autoritetas ia nieko nereiškia. Jo imperiumo tokioje srityje nepaisoma. Tod l nenuostabu, kad sisi bavirus aistroms, kova gali išeiti iš teis s ir iš dorov s rib . Šiuo metu toje srityje pasireiškia savotiška laisv . Tokioje laisv je sunku yra rasti bendr kalb ir, galima sakyti, ne manoma prieiti prie vienos bendros organizacijos, nes žmogaus prigimtis tokia, jog jai vien tik sutartis be sankcijos nedaug k reiškia. Juo daugiau laisv s, paprastai tuo didesnis susiskaldymas. Juk ir m s partijos atsirado berods po 1905 met revoliucijos, kada gauta daugiau politin s laisv s. Dabartiniu metu ia laisv suprantame ne ta prasme, bet suprantame laisv dirbti d l Lietuvos požemin darb kaip kas išmano ir kaip kam patinka. N ra tautin s nei savos valstybin s j gos, kuri š darb normuot . J sukontroliuoti ir koordinuoti beveik nemanoma. Požeminis darbas yra prasid j s iš keli tašk , dažniausiai iš buvusi partij bazi , ir nat raliios grupi kovos priemones normuoja gal daugiau reakcijos b du pasireiškian ios antipriemon s, o ne kokia teis . Ne paslaptis, kad viena partija, susid rusi su kita, tuojau kit m gina savo tikslams pasijungti, o nepavykus, pradeda prieš j kov tokiomis priemon mis, kurias turi ir stengia panaudoti. Kiekvienos politin s partijos tikslas - valdžios pa mimas savo rankas. Esant normaliai tvarkai ir teis tai valdžiai, valdom j noras ir pasireiškia sigyti daugiau teisi ir prieiti prie valdymo, bet kova tokia aštri ne visada sisi buoja. Jeigu tik paken iamos pragyvenimo s lygos, žmon s ne tiek domisi politika, bet pripranta ir sitraukia ram kult rin gyvenim . Pagaliau ne taip lengva ir ne tiek daug vil i normaliu metu prieiti prie valdžios. Vadinasi, valdžios pa mimas normaliais laikais ne visada b va vienodai aktualus. O kas šiandien? Mums atrodo juokinga, kai matome visus besivaržant d l dar tebevaikš iojan io lokio kailio. Gi iš tikr j giliau pažvelgus, pasirodo, pa ios ši laik aplinkyb s tuos apetitus nepaprastai žadina. Kiekviena grup , š t dabar savanoriškai d l Lietuvos dirbanti, jau iasi turinti teisi ateities valdži . Kiekvienam šiuo metu keliai b sim valdži atviri. Kas pirmas paims ger start , tas, at jus laikui, atsiras valdžios k d je.

Nors ta valdžia gal dar toli, o gal iš /.../ problematiškas dalykas, bet tiek atskiro žmogaus, tiek socialin s grup s prigimtis egoizmo srityje yra akla. Grup nesiskaito su visumos morale, turi savo moral , o visumos moral s laikosi tiek, kiek einant prie tikslo neišvengiama ir reikalinga. Atsiranda vairi taktik . Vieni vienaip nori prie oficialiai akcentuojamos nepriklausomyb s eiti, kiti kitaip. Žinoma, kiekvienas savo taktik remia objektyviais argumentais, o iš tikr j pagrinde yra grupinio išskai iavimo pripažintas patogumas ar nepatogumas ir visi turi iš karto vienodas ir visas priemones bei galimybes, tod l ir visiems manomi tie patys keliai. Pav., vieni turi karininkijos elit ir savaime aišku, tie ieškos bet kokia kaina suorganizuoti ginkluot paj g , kurios vadovyb sudaryt minimas elitas. Nesvarbu, kad objektyviai ži rint kitiems atrodyt ne laikas. Jeigu tik jau iamas bus pasisekimas, veiksmas prasid s. Kiti

turi, sakysime, stipri politini fig r , - jie prad s nuo vyriausi politini organ , stengsis pajungti kitus, o paskiau jau eis ir prie karin s j gos, be kurios politika n ra visiškai tikra.

Be to, atsiradimas ko nors naujo, neatitinkan io vienos ar kitos grup s interes , tu tuojau sukelia sisen jusi grupi reakcij . ia ir prasideda kova. Šiais laikais išykl naujieji s j džiai paprastai pasmerkia sen partij rietenas ir per savo darb stengiasi gauti teises. Senos partijos to negali pak sti, nori autoritetais ir visokiomis kitokiomis priemon mis šiuos uždustyti. Vadinas, kova ir nesutikimai dar ne visada reiškia blog , kartais yra neišvengiami ir b tini dalykai einant prie didesni laim jim . Kova išjudina ir savotiškai pl toja socialin gyvenim .

Yra dar kit priežas i , d l kuri vienyb ne manoma. Tai netinkamas konspiraciniam darbui elementas, kuris m gina š t veikti ir nori arba savo organizacij traukti, arba prie kit pritapti. Nor negalint išpildyti, prasideda piktu- mas, kova, kaltinimas skaldymuisi. Tokiems reiškiniams atsirasti šiais laikais dirva gana palanki.

Tai tik dalis nepalanki vienyb s aplinkybi , neminint speciali skaldymo tendencij ir praeities klaid bei nusikaltim , apie kuriuos kalb sime sekan iame skyriuje.

IV.

M s tautin s vienyb s k r jai ir griov jai

Lietuvi tauta turi nelaim s gyventi kaip tik toje vietoje, kur susikerta ryt ir vakar didži j valstybi interesai. T interes auka jau ne kart esame buv ir, be abejo, dar ne kart b sime. Lenk taka, šimtmetin vergija, ši laik nuolatin s okupacijos m s tautai yra padar dideli , ne taip greit pagydom žaizd . Per amžius matydami už save aukš iau svetimuosius, mes negal jome išugdyti pakankamai stiprios tautin s ambicijos bei pastovi valstybini tradicij . Visada priprat iš kit malon s ko nors tik tis, n per dvidešimt- met nepriklausomo gyvenimo met ne stengsime suaugti vien stipri tautyb , kuriai nedaryt takos ir kurios neveikt svetimi v jai. Svetimos takos, tautin s mažumos ir prie j pritap nutaut lietuviai buvo ir kol kas teb ra didžiausi m s tautinio susiskaldymo veiksniai. Divide et impera - amžina savo teisingumu taisykl praktiškai kartojasi per vis istorij . Svetimos valstyb s savo kaimynini valstybi viduje stengiasi vairiais b dais palaikyti ne vienyb ir partyvum . /.../ tos pastangos pasireiškia Lietuvoje, kurioje turi interes ir /.../ Svetimos takos m s valstyb s viduje daromos skaldymo kombinacijoje /.../ koks raudonas si las t siasi ligi pat ši laik . Tos r šies /.../ susij su m s tautin s vienyb s k r j ir griov j - /.../ nenagrinsime j skyrium, bet visada prie progos prisiminsime, kalb dami apie politini m s partij tarpusa- vio kovas.

Per vis nepriklausomybės laikotarpį ir šiandien vienybės apaštalais karu ir grioviais buvo politinės mėsos partijos. Dėl vietos stokos ją nepasakosime jį genezi, bet palietimo išsidiferenciacijos pagrindus, trumpai prisiminsime jį kovas ir veikimą. Kiekviena partija savo atsiradimo priežastį savaip aiškina; sakosi atsiradusi kaip reakcija prieš pasenusias sistemas, prieš nepakenčiamas užurpacijas ir t.t. Bet nežiūrime mėsos partijų vairavimo, savo kilmės rodinėjimui, drąsiai galime pasakyti, kad jį atsiradimo jokia būdu negalima sieti su gyvybiniais lietuvių tautos reikalais. Pirmasis partinis susiskaldymas vyko religiniais pagrindais - religininkai ir antireligininkai atseit dešinieji ir kairieji. Šito susiskaldymo mada kilusi ne Lietuvoje, bet svetur. Mūsų inteligentija, studijuodama užsienyje su svetimomis madomis bei takomis susidūrė, jomis užsikūrė ir savo kraštą jas parsivežė. Kiekviliu atsirado vidurinieji - tautininkai, kurie savo ideologiją grindė religiniais, bet tautiniais pagrindais. Bet kaip pamatysime, savo idėjų praktikoje negyvendino. Ir ją neišvengta tam tikro blaškymosi tarp svetimų vėjų. Dar viliu iš tautininkų atskilo vadinamieji voldemarininkai, akli vokiškojo nacionalsocializmo ir itališko fašizmo garbintojai. Jau demokratinio siautėjimo laikais pagrindinis srovės dar susiskaldė atskiras šakeles. Esant laisvai ir demokratinei, sistemai skaldymuisi dirva buvo nepaprastai palanki. Kiekvienas norėjo turėti kiek galima daugiau balsų, todėl ir kurįsi vis naujos partijos partijos, kurios viena nuo kitos daugiau nesiskyrė, bet visos faktiškai siekė to paties tikslo - valdžios. Nepaprastai buvo atkutusios visos tautinės mažumos, per kurias svetimoms tokos dar daugiau skverbėsi. Beveik kiekviena partija savo užtarimą užsienyje ir dažnai naudojosi jo pagalba bei nurodymais. Pakli galvokomunistai, kurie tokiam košmare taip pat turėjo neblogą dirvą. Savaime aišku, kad apie kokią pastovesnę tautinę vienybę tada negalėjo būti jokios kalbos. Nežinia, kuo būtų viskas baigęsi, jeigu ne 26-ji metų perversmas, kur kairieji nuo valstybės vairo buvo nušalinti, o jį vietoje atsistojo tautininkai su dešinišiais. Bet ją irgi vyko skilimas, dešinieji buvo išstumti, valdžios monopolis ilgesniems laikams atiteko tautininkams. Vili prasidėjo kova iš naujo. Ją reikia pastebėti tų partijų kovos cinizmą, prieš kurį nublanksta visos jį idėjos ir tušti pažadai. Pasirodo, menkniekis yra ideologijų panašumas ar skirtumas prieš akli partijos valdžios aistrą. Reikalui esant, partijos nepaisydamos savo ideologijų, gali susidurti ir su pačiu velniu. Susidėjimui nulemia ne ideologiniai sieki vienodumas, ne santykių artumas, ne pažinimo bendrumas, bet laikina nauda, akimirksnio interesas. Susidėjimui tol pasilieka surišti vieną, kol juos jungia bendri interesai, o kai interesas nura, jie kiti kitam pasidaro vili socialiniais priešais. Nuo tautininkų valdymo pradžios vykusios partijų vienybės kombinacijos kaip tik tų puikiai rodo. Dešinieji, bėdami kairėje ideologiniai priešai, ir juos nuvedė vili pagaliau su jais randa bendrą kalbą. Mat nei vieni, nei kiti, nepriedami prie valdžios ir skyrium ne stengdami tautininkų priveikti, dedasi vieną su jungiu. Žinoma, oficialiai ne dėl kito, kaip tik dėl "šventos vienybės". Susidaro opozicija,

prie kurios ilgai mąstoma gina pritaipinti ir voldemarininkai. Opozicijos laikraščiai rodiniai nesugriaunamieji vienybės, visi guldo galvą už demokratinę lygybę, už tautos konsolidaciją. Atrodo, niekur nėra didesni vienybės apaštalai. Tautininkai kaltinami su moningu tautos skaldymu, dėl ko es lengviau valdžioje išsilaukinti. Vyksta visa eilė demonstracijų, kurstomas jaunimas, rengiami puotai ir vis dėl tautininkų vienybės, dėl lietuvių sąjūdžio, gi iš tikrųjų tik dėl valdžios. Tautininkai taip pat iškoneveikia partinius vienybės griovėjus, aiškindami savo tautininkų vienybės misiją, akcentuodami tautiškumą, rodiniai, jog tautyb yra mūsų vienybės pagrindas. Deja, tautiškumas pasireiškia tik banaliais žodžiais ir savo vadų panegirikomis. Kitą pakraip žmonių prieš vairo nėra iš tolo neprileidžiami, prisitaikliai svetimtaui pastatomi aukščiau už tikruosius patriotus, tautininkų mažumos ir toliau nenustoja savavaliavusios. Didžiausios pastangos - tik valdžiai savo rankose ilgiau išlaikyti, o propaganda trina, kad viskas dėl vienybės, viskas dėl laimingesnės Lietuvos. "Vieningoji" opozicija, suradusi palankią progą, kuri pasitaikydavo dėl išorinių veiksnių /Lenkų ultimatumas, Klaipėdos netektis/dar arčiau pakyla, kartais nesidrovėdama naudotis pačiu išoriniu priešpasaugomis. Pagaliau priverjami tautininkai nusileisti, prieinama prie tariamos vienybės. Visa tauta lengviau atsidėsta, visus pagauna entuziazmas, bet deja, jis neišnaudojamas. Intrigos vis tiek nesibaigia, susitarimas beje gis. Pagaliau užėna bolševikai, ir visi "vienybės apaštalai" iš arenos pasitraukia. Dalis atsiduria Vokietijos emigracijoje, kur vieni ir kiti iš karto prisipažsta savo klaidas, keikia likimą ir ryžtasi kada nors tikrai geriau ir vieningiau gyventi. Mąstoma kurti vieną organizaciją. Bet ar ilgam? Dar neprasidėjo karui, jau suskyla du ryškesnius lagerius. Vokiečiai turi savo planą, Gestapas jau ia moka žiebtuoti vien kitiems neapykantos ugnį. Prasidėjo karui, Lietuvoje spontaniškai vyksta sukilimas. Trump moment visa tauta kaip vienas pakyla prieš bolševikus be jokios centralizacijos ir be jokių vienybės apaštalų. Partijų kaip ir nebūta. Bet irgi neilgam. Tuojau atsiranda viltos pačių partijos su savo dar didesniais apetitais ir išryškėja Gestapo kurstymo rezultatai. Lietuvių Aktyvistų Frontas, kuriame pradžioje buvo sutilpinti visi, tuoj išyra. Pačių lietuvių rankomis nuverčiama Laikinoji Vyriausybė, kuriama nauja organizacija Lietuvių Nacionalistų Partija, kurios nevykusios pastangos iš naujo suburti visus sroviu lietuvius pasilieka be pasak. Visa tauta viltneša vienodą likimą po negailestingu okupanto batą. Tai jau nežiūrint šio likimo, ima pasireikšti ir kas kart labiau didėja partijų apetitai. Partijos ne juokais pradeda ruoštis naujam šuoliui. Jos nusileidžia požemius, pasivadina naujais vardais ir visos iš naujo atsistoja vienybės apaštalinėje rolėje. Prasideda vairiausios jungimo kombinacijos, kurios grindžiamos vienybės idėjomis, bet iš tikrųjų yra nedaugiau nei mažiau, kaip pigūs bandymai vieni kitus apgauti. Nei viena partija šiuo metu skyriumi nesijauja pakankamai stipri ir garantuota dėl savo laimėjimo. Už tai ieškoma pagalbos pas kitas. Pirmiausia apjungimo iniciatyvos griebiasi dešinieji, bet jiems skersai kelio atsistoja kairieji ir nacionalistai. Dešiniai jungiamieji kom-

binacijoms nepavykus, pradėjo kairieji. Šiems per didelėmis pavyko laikinai sudaryti iš tautininkų, voldemarininkų ir kitų jiems artimų sąjūdžių naują bloką, nukreiptą prieš dešiniuosius. Blokas pasivadino Vyriausiuoju Lietuvių Komitetu. Šio bloko stiprumas buvo abejotinas, nes įjungė tiesiog bodos interesus - atsispirti ir bandyti priveikti dešiniuosius. Dalinai pastangos pavyko: sudarytas naujas politinis organas Vyriausiasis Lietuvos Išlaisvinimo Komitetas, kurį traukti ir dešinieji. Organas sudarytas partiniais pagrindais. Partijų atsiradę net daugiau negu buvo pastaraisiais nepriklausomybės laikais /9 partijos/, yra visai nauji ir realiai neegzistuojanti. Vadinasi, vienybės pasiekta prikeliant iš grabo mirusias partijas ir sukuriant fikcijas. Ar ši vienybė ilgai tęsėsi, pamatysime vėliau. Kol kas nuoširdumo ir stiprumo nepastebima. Nors ir susitarė, bet visi eina savais keliais ir tarpartinė kova tebeverda. Sunku tikėti, kad, skyrūm eidami, galėtų kada nors suklingai kartu mušti. Žvilgtelėjus pirmuosius biuletenius ir specialius partininkų laikraštukus pamatysime tik dalį partininkų neapykantos ir suktą kombinaciją. O kuo jau bekalbėti apie kitą dalį, kuri kunkuliuoja spaudoje nesiekiančiuose užkulisiuose. Kai vienos skyrūm tempia savo pusę, kiekvienos slaptai daro ir galvoja visai kitą, visai nesiderinant su išreklamuoto organo bendrais tikslais. Nenorėtume šios vienybės neigti, susitarimas, jeigu jis ilgiau tęsėsi ir geru keliu eisi, bus šis tas. Bet jokių būdu vienybė nebuvo ir, be abejojimo, nebus ilgai ir patvari. Pasiiekti tikrąją vienybę kaštuoja truputį daugiau. Anot Spenserio, "jokia didelė draugija nėra susidariusi iš mažiausių draugijų tiesioginio susidėjimo keliu". Už tai mes ir neturime rimto pagrindo žavėtis ir lyg mažai vaikai džiaugtis ant smėlio pastatytais namais. Partijų sudaryta vienybė negali mus patenkinti, ji nėra visos tautos trokštama realybė. Nesibaigiantis organizacijų daugėjimas ir tarp partijų tebevykstanti kova gražias iliuzijas išblaško.

Didelę okupantų skaldymo pastangą ir tautini mažumoms tautinei vienybei šiuometinio kenkimo nėra reikalo kalbėti. Per okupacijos laiką visiems turėjo paaiškinti, ką daro vokiečiai ir ką daro tautininkams mažumoms, kaip vokiečiai-repatriantai, žydai, lenkai, rusai. Jų tikrasis veidas labai gerai išryškėja mūsų nelaimi metu. Taigi išsiaištinę štai kas mums turėtų būti aišku:

Amžini mūsų tautininkų vienybės ir mūsų valstybės priešai yra ir bus svetimieji išoriniai su jais bendradarbiaujantys atitinkami tautiniai mažumų vidaus gaivalai. Juo bus didesnė laisvė, tuo jie šia pasinaudodami daugiau signalis ir vienybės kmingiau ardytų.

Savieji vienybės kūrėjai, o kartu ir griovėjai buvo ir yra senos politinės partijos, kurioms, kaip matėme, per dvidešimtmetį nepriklausomo gyvenimo metų nepavyko sukurti patvarios vienybės.

Visos gražiausios kalbos ir viešai skelbiamos idėjos nėra partijų veiksmų tikrasis variklis, bet daugiau priemonė jau iš ankščiau įsitenusios didelės valdžios kovos.

Mūsų politinės partijos visos yra atsiradusios ne dėl kokių esminių tautos interesų, bet kilusios dėl švėtimų, ir per visą laiką vedamos tarp savų šokų, yra daugiau ar mažiau savo rankas susitepusios.

Nei viena partija nepriklausomybę laikais nėra pasirodžiusi daug už kitas pranašesnę. Vien prieš kitus puikiai geresnio negalėjo atnešti. Partijų dievinamos asmenybės buvo daugiau burbulai /a la Kubilinas/, bet ne tikrieji tautos vadai. Per dvidešimtmetį talentingų vadų nematome.

Visi nauji mūsų ginimai buvo per silpni ir partijų buvo arba savo takon traukiami arba turėjo prieš jas kapituluoti.

Mes turime vienybę ieškoti naujų kelių, kas yra ne senos partijos, bet mūsų uždavinys.

V.

LLA sitikinimai ir atlikti konkretūs žygiai vienybės srityje

Pirmiausia paliesime tuos kaltinimus, kurie ne kartą paleidžiami LLA adresu. Ne vienas šios organizacijos narys, nežinodamas LLA tikrojo nusistatymo ir ne vertindamas jos vienybės pastangas, kartais tokius kaltinimus lengva širdimi prisiima. Štai dažniausiai pasitaikantys kaltinimai: LLA nenori vienybės, LLA griauja kitą pradt seniau darbą, LLA yra atskira kasta, nemananti su kitais skaitytis, LLA yra jaunųjų karjeristų klika, siekianti karinės diktatorės, LLA nesiskaito su demokratiniais principais. Tai visa eilė kaltinimų, kylanti iš nesupratimo ir piktos valios. Tačiau LLA, nepaisydama tų kaltinimų, sparčiai ir drąsiai žengia pirmyn, nes kas šioje organizacijoje daroma, nedaroma be plano ir sitikinimo. LLA ir vienybės atžvilgiu nuo pat pradžių turi savo nuomonę ir ją vadovaujasi.

Esame tvirtai sitikinami, kad tautinės vienybės ne stengėsi ir ne stengs sukurti senos politinės partijos. Nesvarbu, ar jos visos eis prie vienybės susitarimo keliu, ar kuri viena bet kokia būdu pasiūšaus apjungti. Gali sena partija tapti tuo pačiu angelu, vis tiek niekas ją netikės ir jos vienybės pastangos bus bergėdžios. Sisen jusi neapykanta ir tamsios praeities dėmės visada užkirs kelius pasisekimui.

Tautinės vienybės pagrindu laikome stiprią tautybę, ugdome ne kokiomis kosmopolitinėmis idėjomis, ne tarptautinio mesijanizmo manijomis, bet, kaip viename LLA Vado atsišaukime pasakyta, "iš aukščiau tautos interesų išplaukianiomis ir mūsų lietuviškose širdyse augusiomis idėjomis". "LLA pripažįsta, kad tautinė kultūra gali reikštis vairiomis kryptimis, tačiau tautos dvasia, jos istorija, jos papročiai ir gyvybiniai interesai turi būti nuolatinis idėjinis šaltinis ir vertybių kriterijus. LLA visada kovos su lietuviškum neigiančiomis ar jo nepaisančiomis kultūros srovėmis ir idėjomis" /LLA programa/. Mūsų senos partijos savo laike ne tik švėtimoms idėjomis nesugebėjo atsispirti, bet iš švėtimų idėjų kilo. Tautybę stiprįja, kada tautietis turi pritinkamą vietą savo

valstybėje, o ne ra tautini mažum pastumd līs. Tod l mes pasiryž atstatyti tautin valstyb , kurioje iš tikr j , kaip m s programoje pasakyta, "lietuviams turi b ti pripaž stama visose srityse iniciatyva ir vyraujanti reikšm ". O to per vis m s partij valdymo laik realyb j mes nemat me.

Vienyb manoma, kada partijos asimiliuojasi ar yra tiek silpnos, jog negali laisvai žaisti pla iomis tautos mas mis. Sen partij susilpninimo ir išgyven dinimo uždavinys yra vis tautie i uždavinys, o ypa nauj tautini s j dži , kuri tarpe yra LLA.

Vienyb sukurti gali ir yra tam tikslui pašaukta jaunoji Lietuvos karta, kurios kraujas švaresnis nuo svetimyb i ir seno partij fanatizmo, ne be reikalo ši organizacij pirmoj vietoj jaunoji karta priimama ir jos reikšm akcentuoja ma. Kada jaunimas bus susib r s nauj , sveikais tautiniais pagrindais formacij , partij lyderiams išslys iš rank svarbiausias partini kov rankis.

Geriau pamažu eiti prie tvirtos ir pastovios vienyb s, negu greitai prie silpnos ir netikros. Vienyb s pagrinduose turi b ti ne akimirkos interesai, kuriais kurdamos vienyb remiasi senos partijos, bet svarb s , aukš iausi ir ne trumpalaikiai tautos bei valstyb s interesai.

Tvirta vienyb manoma pasiekti per darb ir drausm , o ne per amžinai nesibaigian ius pos džiavimus. Laisvas palaidumas ir tušti plepalai daugiau suskaldo, negu sujungia. Tai m s sitikinimai.

LLA organizacija yra nauja, negimusi iš kokios srov s ar senos partijos, bet naujai prad ta iš vis pakraip lietuvi . Ji neatsineš gyvenim kit nepalanki m s tautai svetimyb i ir seno užkiet jusio grup s egoizmo. LLA kilo tikrai d l svarbi tautos reikal . J pagimd ne sisen j s noras valdžios, bet t vyn s meil ir kova d l jos ateities. Jau pirmajame pionieri susirinkime buvo pabr žta, kad m s draugyst išeina iš asmeniškumo /.../, m s draugyst s aukš iausieji tikslai po priesaikos akto tampa kova d l nepriklausomyb s ir tolimesn s tautos gerov s.

Organizacij kuriant, buvo nuoširdžiai kviesti ne prisid ti, bet sudaryti vadovyb vis pagrindini srovi atstovai, kurie, deja, tur dami atskirus savo partij kr melius nesiteik šiam naujam darbui ryžtis, nes partija jiems garantavo laim jim ir valdži . Šiandien partijos mus kaltina d l to, kad mes su jomis nenor bendradarbiauti. O kas mums beliko, kai m s si lymus ir be joki užkulisi norus jos atmet . Mes nemok jome ir negal jome duoti j atstovams šilt viet , nes netur jome. Šiandien to irgi niekam nežadam. Neužpelnyti ir nelaiiku pasireiški šios organizacijos viduje egoistiniai apetitai kaip tik yra tramdomi. Partijoms toks nusistatymas atrodo labai naivus ir už tai ia j nuoširdžiam darbui nepritrauksi, nes jau iš seno iki kaulo ir kraujo yra aug s realus asmenin s naudos siekimas.

Taip pat vienyb s d liai iš partij energingai traukiame ger j ir nuosaik j element . Žinoma, partijos tok darb laiko ardymu, gi mes j laikome nauju statymu. Kitokiu b du su partijomis susikalb ti ne manoma. Kai jos pasijus

maža k beturin ios, kalba bus lengvesn .

Nuo pat pradžios ištvemingai išlaikome savo linij niekur nepasiduodamos partij užgaidoms. Ne vienas abejojantis savo paj gumu ir matydamas savo rajone stipriai stovint partijas m gino nuleisti rankas, bet LLA Vadovyb s buvo sudraustas ir iš naujo paskatintas darb , kad ne nuolaidomis partijas ugdyt , bet nenuilstamu darbu jas dildyt .

Partij šulai m gino skverbtis LLA organizacijos vid su tikslu /.../ j sau pasijungti arba sugriauti. Ir ia buvo griebtasi priemoni , d l kuri tie patys kombinatoriai šiandien mus uždara kasta dr sta vadinti /.../, piktos valios žmon ms mes esame uždara kasta.

Žmoni saistymas ir nari atranka ia vyksta pagal lietuviškum /.../ s žinigungum ir konspiracijai tinkamum , nepaisant kokios pakraipos žmogus beb t . Senos partijos nors šitaip ir nor t daryti, bet negal t .

Organizacija nuo pat pradžios išor s prieš atžvilgiu už musi griežt linij ir nesusižav jusi jokiomis svetimyb mis. Jos programoje taip pat nerasime nieko, kas gal t vienos ar kitos pakraipos žmog kiršinti. Joje randami pagrindiniai dalykai, bet ne gin us bekelian ios antraeil s smulkmenos.

Tolerancija viso, kas kit padaroma gero, platinimas vis spaudos /.../ tik neduoda jokio pagrindo kaltinti LLA prieš kitus piktus nusistatymu.

Bet prie visa to prisideda milžiniškos LLA organizacijos pastangos sucementuoti nauj vienet ideologiniu atžvilgiu mišri mas . Jos n ra veltui, nes po tam tikro laiko ir buv partiniai priešai ia susitinka kaip brolis su broliu.

Štai, kaip m s suprantama ir kaip daroma tautos vienyb . Jeigu demokratijos šalininkai išdr sta mus vadinti karjeristais, tai jiems šis žodis šimt kart geriau tinka. Mes prad jome iš naujo ir k padar m, tai ne per kombinacijas, bet per nežinan i rib rizik , per nežinant polsio darb , per nežmonišk veržlum . Jie mums sako, jog mes techniškomis priemon mis - j ga, atseit lengvu b du sieki užgrobti valdži . D l j nor mes ia nekalb sime, nes juos per daug gerai paž stame. Bet irgi nesutiktume, kad jie savo tiksl siekia sunkesniu b du. Mums karin j ga ne iš dangaus nukrito, ne per tarybas buvo laim ta. Jos suk rimui esame pad j daugiau j g , negu jie gali sivaizduoti. Kas pats yra pajut s tuos pavojus ir visokios r šies sunkumus kuriant bei ugdamt LLA, tam visi iš šalies atein kaltinimai ir klaidinimai negali sukelti joki abejoni , tam aišku, kiek kaštuoja plepalais kurti vienyb ir kurti toki ir taip kaip, LLA kad kuria. "LLA vertina toki vienyb , kuri kilusi ir subrendusi ant teising pagrind , kuri gimsta dabartin je kovoje už tautos egzistencij ir atrankos keliu organiškai apima geriausi tautos element . Tokia vienyb ne lengvai pasiekiamo, bet yra tvirta vienyb . Vienyb , sulipdyta partini išskai iavim takeje bet kokia kompromis kaina, pripaž stanti partijoms teises, paisant pamatuot ir nepamatuot neproting nor , lygiai toleruojanti realybes ir fikcijas, darb ir nedarb , j g ir silpnyb , tai ne vienyb , bet silp-

nyb /LLA Vado atsišauk. Vasario 16 proga/.

VI.

Baigiamosios praktin s išvados

Iš to, kas buvo išd styta, kiekvienam LLA nariui pravartu b t prisiminti šias trumpas išvadas:

1. LLA kovoja d l tobulesn s ir pastovesn s vienyb s, kuri ne taip greit pasiekiami. Tod l LLA narys vietoj žav tis akimirksnio interes sulipdyta vienybe, tegul b va kantrus ir ištvermingas LLA kuriamos vienyb s darbe. Vienyb b reikalinga ne akimirksniui.

2. Vienybei narys patarnauja ne pasyviai partijoms nusilenkdamas ir tuš iomis kalbomis, bet savo s moningumu ir prideramu savo pareig pildymu.

3. Kiekvienas naujai užverbuotas narys turi tuojau b ti apšarvuotas vienyb lie ian iomis žiniomis ir vestas konkret darb .

4. Kit organizacij bei partij atžvilgiu narys visada išlaiko takt ir šalt krauj , nevartoja neleistin priemoni ir paiso dorov s reikalavim . Partij pastatytos kli tys turi b ti nugalimos darbu ir apskrumu, o piktos valios užpuolimai kaip uol turi atsimušti s moning LLA nario kietum .

5. Kiekvieno nario pareiga b ti drausmingam ir savo j organizacijoj duoti graž vienyb s pavyzd .

6. D l tvirtesn s vienyb s yra neišvengiama laikina kova. Kov su senomis partijomis negalima laikyti k rimu. Nusileidimas partijoms vienyb s reikalo nepataisys ir nat ralios tarppartin s kovos nesustabdys. Jei kova nevyks tarp m s ir sen partij , ji vyks tarp kit partij . Mes, partijoms nusileid , pasmerktume ligšiolin savo darb ir taptume aklu j tarpusavio kovos rankiu.

LIETUVOS LAISV S
ARMIJA

Buv. LTSR VSKA. F.3. B.47/10. T.3. L.113-117. (originalas -maširaštis)

7. Lietuvos Laisv s Armijos vadovyb s parengta apžvalga "NKVD darb metodai Soviet S jungoje"

NKVD DARB METODAI SOVIET S JUNGOJE

Žvalgas /agentas/ duot uždavin vykdyt tiktai tada, kai veikimo laisv nebus varžoma pašalin s takos ir kai jis gal s laisvai /.../ atsižvelgdamas visas aplinkybes. Pvz., žvalgui buvo pavesta surinkti tam tikrus duomenis važiuojant iš vietov s A B. Bet jam tas visai nepavyko, nes buvo suorganizuo-

tas jo sekimas; geriausiu atveju uždavinys gali būti vykdytas tik dalinai. Tas pats ir antru atveju, kada žvalgas bus išaiškintas ir suimtas. Tuo atveju uždavinys liks ne vykdytas.

Panašiai bus, jeigu žvalgas pilnumoje neišaiškins aplinkybių, kuriose jam reiks dirbti ir nežinos b d, kurie laiduoti jo saugum. Pastaruoju atveju jo veikimas pasireiškš šioj formoj:

Sakysim, pasiek užfront laimingai /nušoko su parašiotu/ ir, nieko negalvodamas, atrodo, gali t sti toliau savo darb. Vienok praktikoje kitaip, juk reikia žinoti, kad kiekvienoje valstyb je veikia kontržvalgyba.

Kontržvalgybos funkcijas SSSR vykdo labai tankus NKVD skyri tinklas. Jeigu žvalgas dirba pafront je, tai jis susidurs su ypatingais NKVD skyriais, veikian iais divizijos bei armijos operaciniame plote.

Iš to matome, kad didžiausias priešas veikian io žvalgo svetimoje teritorijoje yra kontržvalgybos skyriai. Svetimoj teritorijoj žvalgui kovoti su kontržvalgyba n ra prasm s, nes tokias kautynes jis visuomet pralaim s, tod l, kad jis veikia vienas ir izoliuotas. Tuo tarpu priešo kontržvalgyba veikia visu valstybiniu aparatu /t kstan iai žmoni /. Suprantama, kad toki kov žvalgas negali stoti.

Kaip žvalgas turi kovoti ir ar ta kova yra manoma?

Žvalgas turi atsiminti, kad, kada jis uždavin atlik s gr žta štab nesuimtas ir neišaiškintas, jis kov laim jo. Iš to seka išvada, kad žvalgas turi visas sau pavojingas vietas apeiti ir taip pat aplenkti K.Ž.T., /Kontržvalgybos Tarnyba/, kuri yra išstatyta jam sugauti arba j išaiškinti. ia ir bus žvalgo kova su K.Žvalgyba. Ryšium su tuo yra senas rus priežodis: jeigu žino iau kur duob, b iau j ap j s; jeigu žino iau kur parkrisiu, šiaud pasid iau. Bet ia žvalgui gresia ne paprasta duob ar parkritimas, bet represija su žiauriomis pas komis.

Prieš prad damas paskait apie žvalg /agent / apsistosis ties EK OGPU ir NKVD istorija. EK, OGPU ir NKVD yra žydiškojo bolševizmo rinktinii teroristinis organas, užvald s apgavyst s keliu tautin Rusij. Ilgo karo pas koje išardytas tautos kis, nuteik s taut prieš esam valdži, suk l masin dezertyravim armijoje, tod l Leninas laike vasario revoliucijos met š k: "Šalin kar, valdži valstie iams ir darbininkams; žem valstie iui, fabrikas darbininkui". Tokiu b du bolševizmas, apgaudamas rus taut, pa m valdži.

Paimti valdži, tai tik pradinis reikalas. Paskutin ir pagrindin dalis - sugeb tij išlaikyti.

Tauta, pasijutusi apgauta, m reikšti nepasitenkinim ir organizuoti ginkluotus sukilimus Kaukaze, Sibire, Baltarusijoje ir kt. Bolševikai tai suprat suorganizavo komisij su ypatingais galiojimais / rezvu ainaja upolnamo enaja komisija/ su teise nuteisti žmog mirti. Iš ia ir kilo pavadinimas " ek ". Paskutin rus tautos laisv s troškim paskandin kraujo j roje ir var jai

baim s per ek , bolševikai sugeb jo laikinai sistiprinti valdžioje. Toliau sek vair s žyd teroro veiksmai, kuri rezultate neliko nei vieno kiemo ar namo, kur neb t NKVD agent išaiškinti ir suimti "liaudies priešai". Kariuomen je, kaip pagrindiniu baudžiamuoju veiksmu buvo steigiami ypatingieji skyriai.

NKVD pažinimas /uniforma/. NKVD apranga yra panaši kariuomen s, ta iau turi šiuos skirtumus:

a/ kepur šviesiai m lynos spalvos su raudonais kantais,

b/ emblema - ant rankov s apvalios formos laur vainikas, jo viduryje - pjautuvas ir k jis,

c/ apykakl s /petlicos/ kampai rausvos spalvos su rožiniais kampukais.

Pastaba: Pafront je NKVD daliniai slaptumo sumetimais d vi karišk /toje sri-tyje veikian io dalinio/ uniform .

NKVD ORGAN DARBO METODAI

Divizijos s state /12 000 žmoni / yra 600 agent . Ir paprastai NKVD tinklas yra labai tankus, pvz., 300 kiem kaime skiriama 30-40 agent , slaptai dirban i NKVD žinioje.

I. Žini skyrius

Jis susideda dar iš ši poskyri :

a/ Patriotin agent ra, kuriai žmon s verbuojami iš patriotini sluoksni . Jie vadinami ne viešais NKVD darbininkais ir konkret s uždaviniai jiems neduodami. Vienok ir jie nes moningai teikia NKVD žinias. Ši žmoni pat-riotizmas ir toliau neatitinka vyriausyb s siekim . Pvz., iš vieno R.Armijos pul-ko m s pus n per jo 17 raudonarmie i . Patikrinus paaišk jo, kad j tarpe buvo 5 NKVD praneš jai.

b/ Praneš jas-informatorius fiksuoja ir praneša NKVD organams apie kal-bas ir veiksmus jo paž stamame ratelyje. Jis naudojamas tarp patenkint žmoni Sov. S jungoje. Praneš jas-informatorius sudaro visos agent ros tinklo pa-grindin dal ir yra verbuojamas iš patikim asmen .

c/ But praneš jai seka žmones j butuose: k jie veikia, kas pas juos lankosi, atsilankiusi j tikslai ir t.t.

d/ Priešdiversantiniai praneš jai. J uždavinys užkirsti keli diversijai, laiku apie tai pranešti ir net patiems sulaikyti. Šiam darbui verbuojami patikrin-ti komunist partijos nariai ir komjaunuoliai.

e/ Aplinkos praneš jai teikia žinias apie kari santykius su vietos gyven-tojais ir nustato j ryšio laipsn bei pob d. Šiam darbui verbuojami, panašiai kaip b t sek jai, iš ten gyvenan i .

f/ Milicin s veiklos sek jai. J uždavinys aiškinti milicijos pavestus klausiu-mus.

g/ Kontroliniai praneš jai. Jie naudojami sekti kit praneš j darb . Verbuojami iš partijos žmoniai .

II. Agentai

Agentas, t.y. apmokytas ir išmokslintas sek jias, kuris sudaro NKVD praneš j tinklo pagrind . Jis yra slapta darbuotojas, kuriam NKVD patiki konkre tūs uždaviniai, k.a.: politiniai partij , kovojant i prieš Sov. Sąjungą , diversijas , teroristinius akt ir kt. aiškinim . J ši praneš j kategorij verbuojami žmon s iš vairių tiek patriotiniai nusistatę slinksniai , tiek antisovietiniai veikloje pasireiškusių asmenų , t.y. tokių , kurie NKVD yra sekami.

Patriotiškai nusiteikusių žmonių darbas NKVD organuose suprantamas taip, kad jie nes moningai atveria savo širdį savo bendramin kams, kuri tarpe b na NKVD agentai .

Kyla klausimas, kaip priver tiami dirbti patriotai NKVD naudai? Numatytas žmogus yra smulkiai ištiriamas - jo b das ir surenkama j kompromituojanti medžiaga, sustatomas protokolas, jis pakvie tiamas NKVD ir pastatomas jam klausimas: ar su mumis, ar prieš mus? Tokiu bū du priver tiamas žmones jiems tarnauti.

Agentai skirstomi šitaip:

1. Slapto politinio skyriaus agentas - vykdo konkre tūs uždaviniai, parinktus NKVD paskirtiems žmon iams.

2. Žygio agentai - naudojami darbui apr žtam maršrute. Jie yra geriausi vis agentų esamam tinkle. Verbuojami iš žmonių , tarnaujant i tiekimo staugose, kooperatyvuose, laikraš tų bendradarbiai, kurie gali judėti iš vienos vietos kitą , nesukeldami tarimo. Šie žmon s yra patikimi ir rod savo darbu atsidaivim valdžiai.

3. Agentas-aiškintojas - gauna uždavinį nuvykti tam tikrą vietą apsigyventi, susipažinti su reikalingais žmon iais, per kuriuos aiškina reikalingus NKVD klausimus.

4. Aplinkos agentas - asmuo iš piliečių , dirbantysis kariškoj srity. Dirba kaip praneš jias, turi konkre tūs uždaviniai.

5. Kontrolinis agentas - kontroliuoja kit agentų darbą .

6. Agentas žvalgas - dirbantis užfront j, renka žinias apie kitas valstybes ir j kariuomenę ir politinį padėtį . Šis agentas, jei jis dirba kariuomenėje ir valstybėje prieš Sov. Sąjungą , vadinasi užfrontinis. Agentas žvalgas, dirbantis nekaruojant j su Sov. Sąjunga vadinasi užrubežinis agentas.

7. Agentas smogikas - siun tiamas kitas šalis atlikti teroristinius veiksmus .

8. Agentas diversantas siun tiamas kitas valstybes atlikti vairiausius diversinius veiksmus. Šie žmon s priklauso partijai ir pasiryž už savo kraštą atiduoti gyvybę .

III. Tarpinis skyrius /rezidentai/

Rezident institucija NKVD sistemoj yra b tina ir NKVD darbe vaidina didel vaidmen . Rezidentas, t.y. tarpin instancija tarp /.../. /.../ sud ties ir bendrai duoda galimyb apjungti didžiul tinkl /.../. Rezident institucija yra b tina, nes slaptam NKVD darbe vidutiniškai yra nuo 8 iki 9 proc. SSSR gyventoj . Vienu kart šie rezidentai gali ir /.../ ir kaime, ir fabrike sekti darbo slaptum , išlaikyti paslapytyje ryš vieno ar kito praneš jo su NKVD. Kaip tai vykdoma?

Pas kiekvien NKVD galiotin , aptarnaujant pulk , kiekvienam skyriuj ir kuopoj yra praneš jai. Bendras skai ius slapt agent pulke siekia 650.

galiotinis per m nes su kiekvienu praneš ju turi susitikti 3-4 kartus, kas praktiškai ne manoma; be to, dažnas lankymasis pas t pat asmen iššifruot j . Tad s kmingesniam darbui kiekvienoj kuopoj verbuojamas slaptas darbininkas /rezidentas/, kuriam yra išduodami visi kuopos praneš jai. Kuopos suvestojai praneš j grup vadinasi rezident ra.

Pastaba: ryšiui rezidentui perduodami tik praneš jai, o agentai paliekami pas pulko galiotin . Praneš jai žino tik savo rezident , kit praneš j , su kuriais surištą rezidentas, jie nežino. Raud. armijos kuop praneš jai vedami kuop rezident r , o teritorijos - miesteli .

Be aukš iau pamin t visos eil s NKVD pareig n yra dar pareig nai, kurie seka vienas kito darb ir gyvenim .

Išorinis sekimas.

NK išorinis sekimas vykdomas tokiais atvejais, kai pakankamai yra žinoma apie nusikaltim vieno ar kito asmens, tik norima papildyti turim medžiag , arba per j sužinoti apie kitus, pvz., numatomas susitikimas tam tikro ratelio žmoni .

Išorinio sekimo agentai yra labai svarb s pareig nai, tod l j paruošimas trunka por met ir jie apmokami labai brangiai. Tokios r šies sekimams yra statomas pagrindinis uždavinys neišleisti iš aki sekamo objekto ir d ti visas pastangas pa iam b ti nepasteb tam. Išorinis sekimas visada yra naudojamas ir ne visuomet b na naudingas, nes sekamas gali pasteb ti, kad j seka, ir dingti iš aki . Ypating skyri aparatas, kokio štabo jis beb t , etatini darbinink specialiam išoriniam sekimui neturi. Tokiu b du, tenka daryti išvad , kad pafront je tokio išorinio sekimo n ra, kadangi n ra tam speciali darbinink .

Be to, reikia žinoti, kad art jant fronto linijai, veikimo rajonuose pradeda veikti ypatingi skyriai, o tarnyba apylinki valdyb evakuojasi gilumon. Taip pat reikia atminti, kad išoriniu sek ju gali b ti ir moteris.

Op. agent r darb organizacija.

Kokiu b du NKVD organams pasiseka sekti daugmilijonin Sov. S jungos gyventoj mas ?

Kokiu b du vienam ar kitam žmogui, veikian iam antibolševikiniame darbe

organizuojamas sekimas?

Iki kol NKVD organai t sia sekim vieno ar kito žmogaus? Kaip sistemati-
zuojama vienokia ar kitokia medžiaga? Ir gal gale, koku b du užpildomas
kontingentas žmoni , kurie savo veikla priešingi Sov. S jungos tvarkai?

Visi šie klausimai NKVD darbo sistema iššifruojami, sistematizuojami, t -
siami iki galo. Visi agent r operat. darbai atliekami šia tvarka:

a/ išaiškinti kur nors antisovietin veikim vieno ar grup s žmoni ,

b/ apstatyti tariam grup agentais, tikslu smulčiau ir nuodugniau išaiškin-
ti,

c/ rasti kompromituojan i medžiag , sistematizuoti, apipavidalinti ir susi-
kompromitavusius asmenis tur ti op. valdžioje,

d/ vykdyti išaiškinim medžiagos, vykdyti areštus kit ,

e/ iškvosti suimtuosius,

f/ apipavidalinti kvotos byl ir kaltinink perduoti teismui.

Išeinant iš t j darb , mums svarbu žinoti:

Kaip sudaro pradin medžiag ?

Koku b du tariamam steigiam sekimo agent ra?

K tai reiškia tur ti op. valdžioje ir kam tai taikoma?

Koku b du apibr žiama ir vykdomas areštas?

Kas tai yra kvota ir jos ypatumai?

Soviet S jungos teis /statymai/.

Visas tinklas praneš j , kurie veikia kiekvienam kyje, kiekvienam sky-
riuje Raud. armijos, nukreipiamas painstruktavus, aiškinimui nepatenkint /.../
valdžia. Toks praneš jas per savo rezident praneša, kad dirbtuv j /... / jis dir-
ba, raudonarmie i skyriuj, kuriam jis tarnauja, kaimynus /.../. /.../jeigu suim-
tojo atsakymai ne pilnumoje atsako tardytojo klausimus, tai klausimas /kar-
das/nuolat lie ia j ir jis, be abejon s, pralaim s. Nat ralu, kad visuma panaši
sm gi atsispindi suimtajame ir jis gal gale tokiu b du gali b ti nugal tas.

Jeigu suimtasis žino apie esamus tardymo bruožus, tai apgalvotais atsaky-
mais gali išvengti pas k . Pas kos gal b ti tiktai tada suimtajam naudingos,
jeigu suimtasis užsidarys savyje nuo tardytojo puolim : atidumas, dr sa ir
apgalvoti atsakymai klausimus j išgelb s.

Išeinant iš anks iau pasakyt min i reikia daryti išvad , kad tai yra tik
bendri r mai - taisykl s suimtojo laikysenos tardymo metu.

SUIMTOJO LAIKYMOŠI APKLAUSIN JIMO METU TAISYKL S

1. Tardant laikytis sant riai.
2. Pasakojant neties laikytis tvirtai.
3. Nevengti tardytojo žvilgsni .
4. Reikšti abejingum ir didel nuovarg .
5. Tur ti savigarbos jausmo.

6. Atsakin ti tik tem , turint vien nusistatym : "aš ginsiuosi".

7. K tardytojas nesakyt ir kaip jis neprikalbin t sakyti ties , si lant vairias lengvatas, suimtajam netik ti.

8. Savo sant rumu, kuris pasireiškia abejingumu ir nuovargiu, priversti daugiau kalb ti tardytoj . Atmink, tardymo metu tardytojas, priverstas daugiau kalb ti, išpasakos, k tardomieji organai turi prieš tave.

9. N vieno tardytojo klausimo nepraleisk be d mesio, tiriant j , kas tame slepiasi, ir tik tada atsakyti klausim .

10. Tardymo metu priversk save greit galvoti ir greit susiorientuoti.

11. Klausime visada žvelk sp stus sau.

12. Netik tas klausimas teneišveda tav s iš pusiausvyros.

13. Kart duot parodym nekeisk.

DAIKTINIAI RODYMAI

Daiktinius rodymus tardytojas turi tik tada, kai suimtasis yra neatsargus ir neprisilaiko taisykli . Sulaikant suimt j pas j randama radijo stotis, žiebtuv - lis vokie i gamybos, r komojo popieriaus, gyto vokie i teritorijoje, vokiško laikraš io gabaliukas, šampai ant baltini ir r b . Šie išvardinti daiktai ir yra daiktinis rodymas, - medžiaga apkaltinimui.

Radus kratos metu kok daikt , kuris tarnaut , kaip daiktinis rodymas, atsisakyti nuo jo nepatariama, ta iau paaiškinti, kokiu b du atsirado pas tave; paaiškinimas turi b ti panašus ties /radau, pirkau, sumainiau/.

Prieš pradėdant darb Sov. S jungos teritorijoje b tina priimti d mesin visas aplinkybes ir numatyti bei patikrinti tardymui parodymus. Pvz., suimtasis pareišk , kad jis Maskvos gyventojas, nurodo gatv , numer , tarnavo kariuomen s dalyje 280 pulke, baterijos vado pareigose. Bet šie parodymai lengvai patikrinami. Patikrinus Maskvoje, tardomieji organai nustat , kad suimtasis ten negyveno. Kariuomen s dalies 280 pulko n ra.

Pasiteiravimas Maskvoje, kad suimtasis ten negyveno ir pasiteiravimas apie 280 pulk - jau bus daiktinis rodymas.

D l to b tinai savo parodym /legend / sugalvoti tokius, kuri negal t patikrinti.

Žinant strukt r ir NKVD agent darbo metodus, lengva apeiti išstatyt tau j sekimo tinkl ir išeiti nugal toju net tuo atveju, jeigu b tum suimtas.

Buv. LTSR VSKA. F.3. B.47/10. T.3. L.149-151. (originalas -mašinėraštis)

KIEK BUVO SUIMTI IR KALINT ANTISOVIETINIO PASIPRIEŠINIMO DALYVI LIETUVOJE POKARIO METAIS

Algis Kaš ta

Nagrindami, kiek pokario metais buvo suimti antisovietinio pasipriešinimo dalyvi, pirmiausia apibūšime to pasipriešinimo formas, aptarsime, kaip laikome antisovietinio pasipriešinimo dalyviais.

1944-1953m. pasipriešinimas okupaciniam režimui nebūtinai reiškė kovą su ginklu rankose. Galima išskirti tris pasipriešinimo formas: ginkluotą partizaninę kovą, pagrindinę veiklą ir pilietinį pasipriešinimą (nepaklusnumą).

Partizanų sąjūdis — tai karinė visuomeninė savanorių organizacija, veikusi

slaptai. Sąjūdis siekė atkurti nepriklausomą, demokratinę Lietuvos respubliką. Kovos priemonėmis buvo karinis ir politinis veikimas, kurį reglamentavo partizanų sukurti norminiai dokumentai (statutai ir panašiai). Sąjūdžio dalyviais buvo laikomi asmenys, davę tam tikrą priesaiką. Sąjūdžio dalyviai buvo skirstomi: laisvą kovotojų-partizanų, laisvą kovotojų slapukų ir talkininkų. Partizanai buvo vadovaujami atsakingo asmens, viešai nešiojo ginklą, uniformą ir atitinkamus skiriamuosius ženklus.

Jie gyveno nelegaliai (dažniausiai miško s lygomis).

Slapukai — partizan rezerviniai kovotojai Slapukai vykdė ryšininkų, žvalgų funkcijas, o reikalui esant, dalyvaudavo ir karinėse operacijose. Jie gyveno legaliai daugelis turėjo asmeninį ginklą. Žemaitijoje rezervistai priklausė Organizaciniam sektoriui (OS nariai), kitose Lietuvos vietose buvo vadinami su sliais partizanais, pasyviais kovotojais arba slapukais. Nuo 1949m. partizanų dokumentuose signalo terminas — slapukas.

Talkininkai - partizanų ryšininkai ir aktyvūs ir mįš jai Ryšininkai atlikdavo konkrečias partizanų užduotis - per juos buvo palaikomi ryšiai tarp partizanų dalinių, gaunami žvalgybiniai duomenys, apsirūpinama maistu, medikamentais, spaudos gaminimo ir kitomis priemonėmis. Per ryšininkus buvo platinama ir partizanų spauda. Kai kurie ryšininkai slapstėsi, gyveno nelegaliai. Aktyvūs ir mįš jai — partizanų bunkeris (slėptuvė) laikytojai (globėjai) — tai nuolat apsirūpinantys kovotojus maistu ir kitą pagalbą teikiantys asmenys. Jie gyveno legaliai Ryšininkų ir mįš jai funkcijos dažnai buvo panašios.

Pogrindis — slaptas veikimas. Pogrindžio organizacij nariai veikė prieš okupacinį valdžią neginkluotos, politinės kovos formomis, siekdami Lietuvos valstybingumo atstatymo. Aptariamam laikotarpiui iškilus partizaninio sąjūdžio vaidmuo nuolat ir pogrindžio organizacinė veikla. 1944-1946m. dalis savarankiškai susikūrusi pogrindžio organizacij ieškojo ryšių su partizanais, norėdami jiems vadovauti, tačiau vėlesniais metais beveik visos pogrindžio organizacijos artimai bendravo su partizanais, buvo ginkluotos sąjūdžio pagalbininkais - apsirūpindavo juos spaudos gaminimo priemonėmis, platinė jų spaudą, teikė žinias ir pan. Daugelis pogrindžio organizacij tiek didžiuosiuose miestuose, tiek ir miesteliuose buvo kurtos partizanų iniciatyva. Ypač gausiai pogrindžio veikloje dalyvavo besimokantis jaunimas - gimnazistai ir studentai

Pilietinis pasipriešinimas - krašto gyventojų nepaklusnumas svetimos valstybės primestai valiai, nevykdant okupacinio režimo karinių, politinių ir ekonominių reikalavimų. Tai - vengimas tarnauti okupacinėje kariuomenėje, rinkimų boikotas, priešinimasis stojimui kolkos, vairi prievoli sabotavimas ir kitos pilietinio nepaklusnumo formos.

Pilietinio pasipriešinimo dalyviai nepriklausomai organizuotiems partizanų sąjūdžio ar pogrindžio struktūroms, tačiau partizanų veikla turėjo jiems ne-

mažos takos. Beveik visa kaimo visuomenė besilygiškai rėmė laisvą kovotojus ir vykdė jų nurodymus, todėl pilietinio pasipriešinimo negalime laikyti visiškai stichišku.

Nagrindami, kiek pokario metais buvo suimti antisovietinio pasipriešinimo dalyviai, pirmiausia remsimės okupacinių represinių struktūrų apskaitos dokumentais, todėl turime aptarti MVD ir MGB raštvedybos terminologiją. (Visi dokumentai buvo rašomi rusų kalba). Bet kokia pasipriešinimo forma vadinama "antisovietiniu veikimu".

Pagal komunistinės ideologijos stereotipinę schemą, ginkluotas lietuvių priešinimasis buvo traktuojamas kaip politinis banditizmas, o laisvą kovotojui partizanai vadinami "banditais". Partizanų talkininkai (ryšininkai ir rėmėjai) - "banditų pagalbininkais". Pogrindžio nariai vadinami kaip "nacionalistinio" arba "antisovietinio" pogrindžio dalyviai. Pilietinio pasipriešinimo dalyviai vadinami "antisovietiniu elementu".

Sulaikymai ir areštų motyvai

Pirmiausia sovietų represinė struktūra sudarė "nepatikimą" asmenis ir "liaudies prieš" sąrašus. Šis darbas buvo pradėtas, dar nežengus

Lietuvai. Jau 1944 m. birželio mėn. buvo sudarytas sąrašas, kuriame figūravo 1510 asmenų, vardytų "tėvynei išdavikais"¹. Tai daugiausia vokiečių okupacijos metais dirbusi vietinė savivaldoje, policijoje arba viešai (per spaudą) prieš bolševizmą pasisakę žmonės. Pavyzdžiui, kaunietis Jurgis Straižys rašytas dėl antisovietinio straipsnio spaudoje, o Juzefa Sadakauskaitė iš Raseinių už dalyvavimą sudarant dokumentų rinkinį apie bolševikų nusikaltimus Lietuvoje 1940-1941 metais².

Vėliau okupavus kraštą, čekistai iš karto puolė naudotis Lietuvos valstybinių archyvų fondu. Šiuo metu specialiai archyvams sudarytos NKVD — NKGB žinybų darbo grupės, kurios sudarė sovietinei valdžiai "pavojaus" asmenų kartotekas ir sąrašus³. Juos pateko buvusios Lietuvos politinių partijų veikėjai, visuomeniniai organizacijų vadovai, karininkai ir šauliai. Kiti "juoduosius" sąrašus pateko ne dėl savo realios veiklos, bet dėl socialinės (pagal bolševikus — klasinės) padėties, profesijos (pvz. dviračių, gimnastų ryšių arba pomėgių (filatelistai, esperantininkai ir pan.). Buvo peržiūrėta visa ne-

priklausomos Lietuvos ir vokiečių okupacijos metu spauda, suregistruojami visi "antisovietiniai" straipsniai autoriai iš pradžių labiausiai stengtasi išaiškinti 1941m. sukilėlius ir tuos, kurie aktyviai reiškėsi vokiečių: antinacine rezistencijos veikėjus, tarnavusius savisaugos daliniuose, policijoje arba Plechavičiaus rinktinėje. Šie žmonės buvo suimami iš karto.

Remiantis archyvuose sudarytais sąrašais, 1945m. pradžioje sovietinis saugumas pradėjo leisti specialias knygas su sąrašais žmonių, ieškomų areštui. Jau pirmoje, saugumiečių tarnybiniam naudojimui skirtoje knygoje, vardinama 3,6 t kst. Lietuvos gyventojų, kaltinamų antisovietine veikla nepriklausomybės ir vokiečių okupacijos metais⁴. Pradėta tikrinti sulaikytą asmenų duomenis pagal archyvinę medžiagą sudarytose kartotekose. Ieškoma "kontr-revoliucinis" veiklos pavyzdys. Iš esmės okupantai neklydo. Daugelis antisovietinio pagrindžio organizacijų narių taip pat aktyviai sitraukė antisovietinį pasipriešinimą.

Daugiausia Lietuvos žmonėms represiniai organai taikė klaidingą informaciją ir slapto informatorių. MVD-MGB po karo greitai atstatė ir pradėjo plėsti agentų tinklą.

1946m. rugsėjo mėn. Lietuvoje ekistai jau buvo užverbavę apie 10 t kst. informatorių ir agentų⁵. Žinoma, daugelis šių žmonių buvo tik formalūs agentai, o praktiškai nedirbo. Iki 1952m. MGB šnipais skaičius buvo išpūstas iki 27,7 t kst., tačiau tuomet pabaigoje ekistai išbraukė 75 proc. nedirbančių agentų ir paliko tinkle tik apie 7 t kst. vertingų šnipų⁶. Taigi pakako ir tokių, kurie su malonumu davė jo kaimynus ir bendradarbius. Šnipais skaitėms asmenims būdavo sudaromos operatyvinės bylos. Jose figūruodavo iki kelių dešimčių žmonių. Operatyvinės bylos objektas anksčiau ar vėliau būdavo suimamas. Iki to laiko per šnipus bandoma surinkti daugiau tariamų kompromituojančių duomenų. Iš suimtojo per žiaurius tardymus saugumiečiai stengdavosi išgauti naujų pavardžių, kurias tuoj pat traukdavo operatyvinė byla kaip pagrindžio dalyvių. Būdavo davos užbaigiama, kai visi ten figūruojantys asmenys sulaukdavo savo lemties — arešto arba žūties. Reti atvejai, kai bylose figūruojantys asmenys išbraukiami kaip nepagrįstai tariami. Kitas atvejis - išbraukiama užverbavus informatoriumi arba agentu. 1947m. Lietuvos TSR MGB visiškai arba iš dalies realizavo 54 "nacionalistiniams" pagrindžiu užvestas bylas. Pagal jas areštavo 852, nužudė 34 asme-

nis7.1950m. pradžioje kovai prieš ginkluotą pogrindį MGB buvo pradėta 175 agentinės bylos, kuriose figūravo 175 partizanai ir 1170 kovotojų⁸. Be to, metėse partizanai ir kovotojai buvo pradėti dar 73 agentinės bylos ir 28 bylos neginkluoto antisovietinio pogrindžio organizacijoms ir grupėms. Tais paais metais sovietinis saugumas realizavo 36 agentinės bylas, dėl to - 153 partizanai žuvo ir 41 buvo areštuotas⁹. Kas nulemdavo pogrindžio dalyvių išaiškinimą ir areštus? 1946-1952m. iliustruoja MGB areštų apskaitos knygos:

- pagal agentinės duomenis (t.y. vykdančias operatyvines kombinacijas ir pagal šnipų pranešimus) - 56,8 proc.

- pagal tardymų medžiagą (Ly. per tardymus kankinimais ir kitais būdais išgaunant parodymus apie kitus asmenis) — 43 proc.

- ir pagal oficialius duomenis ir gyventojų pareiškimus - 0,2 proc.¹⁰

Išdavystės dažniau patirdavo miestuose veikiančiose pogrindžio organizacijose, ypač gyvenantys legaliai. Jau pirmąjį pokario metų patirtis parodė, kad miškas yra laisvų kovotojų saugėnis už miestą. Pavyzdžiui 1944-1946m. Vilniuje ir Kaune pradėjo veikti nemažai pogrindžio organizacijų (Lietuvos išlaisvinimo taryba, Vienybės komitetas, Lietuvos partizanų jungė, Lietuvos tautinė taryba ir t.t.), siekiančios suvienyti krašto rezistenciją, imtis politinio ir karinio vadovavimo pogrindžiui. Tačiau šie centrai po keleto mėnesių bėgdavo sovietinio saugumo susekami ir sunaikinami. Tai vertė pogrindžio vadovus permąstyti kovos taktiką ir strategiją. Juolab kad partizanams nebuvo garantijos ar tokie centrai nėra MGB inspiruoti. Skaudži pamoką patyrė kai kurie ginkluotosios pogrindžio vadai, patikėję agento J.Markulio-Erelio atstovaujamo centro buvimu. Dėl to kai kuriose partizanų apygardose buvo suimta daug kovotojų (Didžiosios Kovos apyg. ypatingai) ir ryšininkų.

Areštų būdai bėgdavo vairs. Mieste dažniausiai suimti bėgdavo naktį. Tokie laikai numatyti aukščiau bėgdavo lengviau rasti namuose, be to, bėgdavo užtikrintas su mimom netikėtumas ir slaptumas. Taip pat areštuodavo darbe, mokymo staigose, reikiama asmenis iškvietus nuošaliau nuo bendradarbių ar bendramokslų.

Viešumo okupantai vengė. Esant reikalui, griebdavo ir gatvėje, tačiau iš pradžių sėdavo sulaikyti tam skirtą mašiną. Dažnai numatyti suimti asmenis kokia nors dingstimi kviesdavo sovietinės valdžios staigą arba "išsi-

davo komandiruot ", iš kurios šis namus jau nebegrįždavo. Vieši areštai buvo daugiau bdingi kaimo vietov ms. Ypa gausu j b davo antipartizanini karini akcij metu.

Masiniai gyventoj sulaikymai

Demokratin je valstyb je sulaikytam asmeniui per 24 valandas privaloma pateikti kaltinam j akt arba paleisti. Sovietinio teroro imperijoje sulaikymas faktiškai prilygo areštui Nors sovietiniai statymai leido sulaikyti žmog dviem paroms (48 val), ta iau represini strukt r praktika buvo kita, o ypa okupuotoje, bet kovojan ioje Lietuvoje.

ia 1944-1953m. žmoni sulaikymai buvo tap tokio masinio pob džio, kad beveik nebuvo šeim , iš kuri bent vienam asmeniui neb t tek ilgiau ar trumpiau kal ti "išankstinio sulaikymo" r siuose. Vien tik oficialiais NKVD-NKGB žinyb duomenimis, nuo 1944m. liepos iki 1945m. gruodžio m n. (per pusantr met) Lietuvoje karini - ekistini operacij metu šios organizacijos sulaik apie 100 t kst. žmoni ¹¹ (žr. 1 lentel). Be jokios abejon s, tai dar negalutiniai skai iai Baud j apskaiton pateko tik tie, kurie vienu ar kitu b du buvo represuoti prievarta išgabenti kariuomen n, areštuoti ir išsi sti be teismo lagerius, taip pat tie, kurie uždaryti Lietuvoje kal jimuose ir buvo tardomi arba lauk teismo. Vienai ar kelioms dienoms sulaikyti apskaiton vargu ar pateko, juk iš vardyt 100 t kst. sulaikyt asmen , tik apie 5 t kst. buvo paleisti¹². Grei iausiai tai buvo asmenys, kurie ilgesn laik praleido areštine je, ta iau tardytojams nepavyko jiems ko nors inkriminuoti, tod l ir buvo paleisti 1946m. ruden MVD inspekcijos pareig nai, tikrin "išankstinio sulaikymo" kameras, daugelyje Lietuvos apskri i , rado daug neteis tai sulaikyt , t.y. neformint areštui žmoni . Sulaikyt apskaitos knyg taip pat nebuvo¹³. Galima tik sivaizduoti, kokia savival tokiomis s lygomis tur jo b ti 1944-1945m.

1945m. vien tik nuo birželio 10d. iki liepos 18d. (per 38d.) NKVD kariuomen s 3 pulkai, vykdydami antipartizanines baudžiam sias akcijas Vilniaus, Trak ir Alytaus apskrityse, sulaik 225 t kst. žmoni . Tarp sulaikyt j vardyta:

- partizan — 392,

- partizan ryšinink — 299,
- tariam partizanavimu -1066,
- besislapstan i nuo mobilizacijos — 417,
- dezertyr -14,
- vokie i kareivi — 11,
- vokie i pagalbinink - 7,
- šauli - 38,
- be dokument - 47¹⁴.

Apstu pranešim apie MVDist siaut jim ir partizan išlikusiuose dokumentuose. Štai Dainavos apygardos štabo 1946m. m nesin se suvestin se apie priešo siaut jim pranešama, kad rugpj io 3d. Simno vals . Struogos km. po susid rimo su partizanais, baud jai su m 10 vietos gyventoj . Išlaik

1 lentel

Žinios apie 1944 07 01 - 1945 12 01 sulaikytus asmenis (pagal NKVD-NKGB duomenis)*

M e t a i	1944 (nuo 07 01)	1945 (iki 12 01)	Iš viso
Sulaik karini - ekistini operacij metu	37.982	56.089	94.071
Sulaik iš at jusi legalizuotis		7263	7263
Iš viso sulaik 1944-1945 12 01			10L334
Iš j tarpo: išsiunt kariuomen	24.100	22.574	44.674
Paleido	680	4614	5294
Perdav kitoms org.	-	279	279
Areštavo	13.167	35.920	49.087
iš j vengian i karin s tarnybos	1097	4047	5114
Antisov. pogr. org. nari	4762	7660	12.422
Ginkluoto pogr. dalyvi ir r m j	3384	13.883	17.267
Kaltinam "t vyn s išdavimu" (už veikt vok. ok. metais)	2819	5754	8573
Kaltinam šnipin jimu	546	868	1414
Už kit antisovietin veikt	337	2641	2978

* Buv. LTSR VSKA. F.3. Ap.41 B.131. LI-12.

areštin je dvi savaites, 9 iš jų paleido¹⁵. Laisvės kovotojai fiksuojami ir tai, kaip buvo tytojama išsilaikyti žmonės. Tokioje veikloje nepakeičiami okupantų talkininkai buvo iš vietinių kriminalinių padugnių surinkti "liaudies gynėjai" -istreibiteliai Štai vienas iš jų veiklos pavyzdži. 1948 0213 Butrimoni vals. Paliepi km. istreibiteliai sulaikė Laukait ir nuvežė miestelį prie aikštės je išniekinti žuvusi partizanai, reikalaujanti atpažinti savo sąnarius palaikus. Viliu broko rankas lazda, versdami daužyti išniekintus karius¹⁵.

Mokytas, viliu žymus Dzūkijos partizanų vadas A.Ramanauskas-Vanagas taip aprašė pirmuosius okupacijos metus Alytuje "Grįžtant namo, žvilgsnis užklėdavo už viela aptvertą didžiulį rūsį [...], kuriuose buvo kalinami lietuviai. Visose miesto gatvėse didesni privačiam rūsiams taip pat buvo paversti kalėjimais. Maisto perdavimo dienomis prie rūsio nuteisinto moteris ir seni žmonės: iš to galėjai suprasti, kiek maždaug kalinių ten sugrįsta. Naktimis vykdavo tardymai naktimis kalinius kažkur išgabendavo. Dienomis ir naktimis kaimuose šio MVD (Vidaus reikalų ministerijos) būriai. Daug kartų mačiau, kaip MVD būrio istreibiteliai apsupti, vieni už nugaros surištomis rankomis vyrų gatvėse buvo varomi prie rūsio"¹⁷. Tokie vaizdai šurpino ir kitus Lietuvos miestų ir miestelių gyventojus. Jau nuo 1946m. MVD-MGB ataskaitose neberandame metinių ataskaitų apie sulaikytus asmenis. Paprasčiausiai ji nebuvo vedama. Aukšti MVD-MGB pareigūnai tik konstatuodavo "netvark", tačiau kelio pažeidimams neužkirto. Pavyzdžiui, 1953m. pavasarį iš Maskvos atvykusi MVD komisija nustatė, kad 1952-1953m. Lietuvoje žmonės būdavo neteisėtai sulaikomi 10-iai ir daugiau par, tačiau jų skaičius būdavo aiškiai sumažinamas. Taip nuo 1952m. gegužės mėn. iki 1953m. gegužės mėn., tiksliai oficialiais MVD duomenimis, nurodoma 43 neteisėtai sulaikyti (daugiau negu 48 vai) asmenys. Daugelis jų už grotis praleido 12 ar net 30 par. Areštinių tikrintojai sitikino, kad "daugelio neteisėtai sulaikymų niekas neregistravo ir niekas tam netrukdo, todėl kiti rimti pažeidimai"¹⁸. O tie "kiti" pažeidimai - tai neteisėtai sulaikyti (neformalus arešto) kankinimai siekiant išgauti prisipažinimą bet ar nebūt dalyk, kurie ir būtų pagrindas gauti prokuroro sankciją areštui. Juk paprastai dauguma asmenų buvo sulaikoma be jokių konkrečių kaltinimų, sukuriant juos per tardymus. Taip 1953 03 13 Kupiškio raj. MVD sk. viršininkas Zudinas sulaikė Panevėžio miškų darbininką Skumundurį, tardamas jį turint ryšius su

partizanais. Apklauso metu mušdamas, sulauž jam du šonkaulius. Neišgavus prisipažinimo, Skumundur paleido. D I sužalojimo pastarasis ilgai gyd - si ligonin je. Zudinas, matyt, už nemokšišk mušim buvo... išbrauktas iš komunist partijos.

1953 05 18 Ramygalos raj. MVD 2 N sk. viršininko pavaduotojas Mako - veckas sulaik s Lukoševiči t , žiauriai sumuš ir band išprievartauti

Pavyzdžiui, 1952m. liepos m n. Simno raj. MGB sk. oper galiotinis Vituky - nas, vadovav s partizan paieškos operacijai rajono kaimuose, sulaik 5 valstie ius ir tardydamas juos žiauriai sumuš ¹⁹.

Tokie atvejai tai neišimtis, grei iau išimtis buvo tai, kad patys MVD-MGB strukt r pareig nai kelet iš j vardijo.

Sulaikytus asmenis kankinti tardytojams buvo patogiau, kadangi už "nein - ventorizuotas" aukas praktiškai jokios atsakomyb s nebuvo. Tod I daugelis mirtinai užkankint išankstinio sulaikymo r siuose žmoni taip ir "dingo be žinios". Budeliai neišduodavo artimiems nei j likimo, nei j palaik . Jei, neišgavus prisipažinimo ar norim žini , suimt j paleisdavo, b davo prigrasinama niekam savo išgyvenim nepasakoti Dažnas po tokio "pavieš jimo" arešt in je visam gyvenimui likdavo fiziškai suluošintas. Ta iau raudonieji inkvizitoriai r pinosi ir jiems patekusi j siela. Už išdavyst si loma laisv ir pinigai Kad išeit iš to pragaro, ne vienas sulaikytasis pasiraš pasizad jim šnipin ti, tik retai kuris v liau tai dar . Dažnas lietuvis po patirt paty i jau nebelaukdavo kito tokio išbandymo ir stodavo partizan gretas.

1953m. pavasar SSSR MVD komisija pri jo išvad , kad "daug met Lie - tuvos SSR MGB vyravo g dinga praktika: "daugelis arešt buvo vykdomi ne kaip nuodugnaus agent rinio tyrimo išvada, surenkant pakankamai kal i , o kaip išankstinis sulaikymas, norint tardymo metu išgauti tariam j prisi - pažinimus, kaip pagrind areštui"²⁰.

Taigi okupuotoje Lietuvoje neveik net j okupavusios valstyb s teis , o viešpatavo nežabota represini organ savival .

kalinti lageriuose be teismo

Š toniškas žmoni naikinimo aparatas jau 1944m ruden prad jo "springti" savo aukomis. Visi kal jimai Lietuvoje buvo perpildyti Kamerose, skirtose 3-

4 kaliniams, sukišdavo 30-40 suimt žmoni , o kal jimus vež ir var vis naujas aukas. Soviet represiniai organai jau nebesp jo vis suimt j iš-tardyti ir nuteisti. Dar 1943m. spalio 11d. SSRS vidaus reikal ministras buvo išleid s sakym Nr.494/94, galinant NKVD-NKGB tardytojus "tolesniam spec. tardymui" si sti suimtuosius NKVD lagerius²¹. Suimtiems vietoje tik prad davo byl , o tolesni tardymai jau vykdavo lageryje. Sudarius byl , suimta-jam paskelbdavo ir Ypatingojo pasitarimo teismo (už aki) nuosprend . Nesu-darius bylos, suimtasis b davo paleidžiamas. Štai tokiu "teisminių" pagrindu iš Lietuvos nuo 1944m. rudens iki 1946m. birželio m n. net nesudarius byl o tik jas užvedus, Soviet s jungos lageriuose buvo kalinta dauguma Lietu-voje suimt žmoni . Pagal vienus MVD-MGB dokumentus, išeit , kad buvo išvežta apie 10 t kst. žmoni ^{22,23,24}. Apie 5,5 t kst išsiunt MVD strukt ros ir apie 5 t kst. MGB-istai²⁵. Tuo tarpu 1946 m. rugpj io m n. 18 d. Lietuvos TSR MGB ministro Efimovo pasirašytoje pažymoje, apie 1944 m. liepos - 1946 m. rugpj io m n. 15 d. (per du metus) areštuot žmoni skai i , nurodoma, kad suimta 12986 Lietuvos gyventoj , o pastaboje nurodyta: "be to areštuota ir išsi sta lagerius nepabaigus tardymo 15615 žmoni . Kartu su išsi staisiais iš viso areštuota 28601 žmogus"²⁶ Kaip matome, tik 45,4 proc. suimt j sulauk teismo sprendimo Lietuvoje, o likusiai daugumai bylos buvo sudarytos jau lageriuose. Ir v lesni met MGB oficialiose ataskaitose už min t laikotarp nurodyti tik Lietuvoje nuteist žmoni skai iai, nutylint apie išvestuosius lagerius be teismo. Šis faktas rodo, kokia gali b ti netiksli oficiali sovietini represini strukt r statistika. Susumavus duomenis, kad MGB strukt ros išsiunt apie 15,6 t kst, o MVD apie 5,5 t kst (nepilnais duomenimis) per du metus išeit , kad iš Lietuvos be teismo lagerius buvo išvežta virš 20 t kst. žmoni . Žini , kad lagerius tardymams buvo vežama ir v liau, nerasta. Suimtuosius vež didel mis partijomis, kad kal jimuose atsirast vietos naujai suimtiems. 1945m. birželio 1d. Kauno kal jime tokiam išvežimui buvo "apiformintos" (prad tos) bylos 688 žmon ms, Marijampol s — 535, Vilniaus — 194 ir dar 6 Lietuvos miest kal jimuose - po pusšimt žmoni ²⁷.

Suformuoti "etapai" gyvuliniais vagonais vežami Vorkutos lagerius. kalin-tiems be teismo buvo toks pats lagerinis režimas, kaip ir nuteistiesiems. Ten, praž tingomis s lygomis kalintieji buvo ver iami sunkiai dirbti (anglies kasyk-

lose ir pan.), todėl greitai fiziškai išsekdavo. Nemažą dalį bado, šalio ir ligų mirė, taip ir nesulaukė bylos sudarymo ar nuosprendžio paskelbimo. Be teismo kalinti buvo tardomi retai, bylos sudarymas užtrūkavo metus ir daugiau. 1947m. Lietuvos SSR MGB tardymo skyriuje buvo "dirbama" su 1017 bylų 1436 žmonėmis, jos buvo atsištos vairiu laiku iš MVD lagerių²⁸, o 332 suimtiesiems tais metais bylos buvo nutrauktos²⁹.

Laimėnusi šypsojo tiems, kurių bylas dėl kalio nebuvimo nutraukė lageryje. Tai jau priklausė nuo lagerio MVD tardytojo "geros" valios. Tačiau faktai rodo, daugelis bylų lageryje nebuvo nutrauktos, o jei pritrūkdavo kalio, tai buvo gerai žinamos Lietuvos užbaigimui. O kad suimtas be teismo ir vaduodamasis mirtimi užgrot praleisdavo vienerius ar dvejus metus, dėl šito niekas nesijaudindavo. Ir nors 1946m. antrajame pusmetyje lagerius be teismo lyg ir nebuvo daugiau uždaroma, tačiau ir 1947m. ne vis 1944-1946m. be teismo kalinti likimas buvo išsprastas.

Iš 4 tūkst. NKVD 1944-1945m. suimtų ir išvežtų asmenų:

- 85,8 proc. kaltinami antisovietine veikla;
- 13,1 proc. tarnybos Raudonojoje armijoje vengimu;
- ir apie 1 proc. pabėgimu iš okupacinių kariuomenės (dezertyravimu)³⁰.

Taigi apie pusę tūkstančio išmintų asmenų, turėjo būti taikyta 1945m. liepos mėn. sovietinės valdžios paskelbta amnestija, kadangi ji lietuvių vengusių tarnybos ir dezertyrus.

Deja, kol kas neturime duomenų, kiek išvežtųjų be teismo lageriuose mirė, žuvo, kiek buvo paleista arba užakintuota.

Suimtieji už duokles

Dar viena suimamųjų žmonių kategorija - valstiečiai, laiku nevykdę žemės kio prievolių.

Okupantai Lietuvoje kininkus apkrovė nepakeliamomis duoklėmis. Be piniginių mokesčių, faktiškai velti kininkas turėjo pristatyti grūdus, bulves, mėsą, pieno, kiaušinius, šieno ir vilnos prievoles priklausomai nuo turimų žemės. Valstybinės kainos buvo simboliškos. Jas vykdžius, kininkas likdavo "plikas". Tačiau kitais metais pyliavos bėdavo dar padidindamos. Ne nuostabu kad daugelis kininkų nepajėgė atiduoti tokių duoklių. Siskolė-

nusi valstie i turtas b davo aprašomas, o patys skolininkai traukiami teisman ir nepriemokos išieškomos prievartine tvarka, nusavinant skolinink gyvulius, gr dus ir kit turt . Didel mis duokl mis sovietai steng si priversti kininkus stoti kolchozus. Neatiduotos pyliavos buvo geras pretekstas sovietiniam saugumui susidoroti su valstieiais, remianiais partizanais, kai kitokiu būdu saugumiejiams nepavykdavo j kalt s rodyti.

Vien tik nuo 1946m. rugpjio - rugsio mėn. užpyliav nevykdym MVD Lietuvoje išskaičiuota apie 900 bylų, pagal kurias buvo suimti 669 kininkai³¹. Daugiausia suimta buvo Ukmergės (120 kininkų) ir Tauragės apskr. (94 kininkai), kur 1946m. buvo ypa stiprus partizanų dis³². Dar nėra žinoma, kiek iš viso kaimo žmonėms užpyliav nevykdymo buvo suimta ir nuteista.

Iki 1950m. pabaigos (kai jau buvo sukolektyvinta 90 proc. visų kaimų) prievolės kasmet ir kas pusmet didėjo keleriopai. Vien tik 1949m. teismams dėl pyliav išieškojimo buvo perduota 3,5 t. kininkų³³.

1944-1953m. suimt partizanų skaičiai

Pagal vienus sovietinius represinių žinybų (MVD-MGB) duomenimis, 1944-1953m. pateko nelaisvėn apie 18 t. kstančių partizanų, pagal kitus - apie 19 t. kstančių³⁴.

Šie skaičiai neatitiko tikrovės, ir viliu tai patvirtino patys saugumieji, pripažindami, kad 1944-1946m. suimt partizanų skaičius buvo padidintas suimtu už vengimą tarnauti sovietinėje armijoje skaita³⁵. Patys MGB pareigūnai konstatavo, kad partizanus nebuvo lengva paimti nelaisvėn. Štai 1945m. balandžio 17d. Alytaus apskr. NKVD viršininkas emyšovas ministrui J. Bartašiui skundėsi, kad bevilkiškoje apsuptyje ar sužeistiems šyje partizanai nepasiduoda, o nutraukia savo gyvybę³⁶. Kaip pavyzdį galima paminėti Kalniškį m. š., kuriame žuvo 44 partizanai, tačiau vieną priešui nepasidavė³⁷. Koks mažas procentas kovotojų patekdavo nelaisvėn, liudija ir išlikę partizanų dokumentai

Nuo 1945m. rudens iki 1946m. gegužės mėn. Tauro apyg. Geležinio Vilko rinktinėje iš 200 kovotojų 39 žuvo ir 2 pateko nelaisvėn³⁸. Dainavos apyg. Džūkų rinktinės k. stučių grupė nuo 1945m. pradžios iki 1946m. pavasario iš

149 partizan 27 žuvo ir 4 buvo suimti³⁹. Panaši situacija buvo ir v liau, partizan j goms silpstant, 1951m. Dainavos apyg. Dz k rinkt. Geležinio Vilko t v nijoje žuvo 19 kovotoj ir 4 pateko nelaisv ⁴⁰. Pagaliau iškalbinga ir pa i saugumie i apskaita; pagal Dainavos apyg. Kazimierai io rinkt part. Vanago t v nijos partizan saraš išeina, kad 1949m. šioje t v nijoje žuvo 27 ir buvo suimti 2 kovotojai⁴¹. Taigi žuvusi ir suimt santykius gana didelis. Tuo tarpu iš MVD-MGB parengt ataskait išeina, kad 1944-1953m. Lietuvoje žuvo apie 20 t kst, o suimta apie 19 t kst. kovotoj ⁴². Kai kuri met suvestin se suimt j partizan skai ius netgi pralenkia žuvusi j . Panaš s nelogiškumai krinta akis, lyginant ir suimt partizan , partizan talkinink ir pagrindžio nari skai ius (žr. 2 lentel). 1944-1952m. partizan talkinink buvo suimta apie 12 t kst., t.y. tre daliu mažiau, negu partizan . Pagrindžio nari suimta taip pat mažiau - apie 15 t kst.⁴³. O juk didžioji dauguma tiek partizan talkinink , tiek pagrindžio organizacij nari gyveno legaliai (ir be ginklo) ir j areštai buvo kur kas dažnesni

Manau, kad sovietini represini strukt r apskaita buvo netiksli d l ši priežas i : patys baud jai painiojosi savo terminijoje — partizan rezerv , slapukus, vardydavo kaip aktyviai miške veikusius kovotojus. Partizan ka-

2 lentel

1944 07 15 - 1952 10 01 sovietini represini strukt r areštuot antisovietinio pasipriešinimo dalyvi skai iai (pagal MGB duomenis)*

Metai	1944	1945	1946	1947	1948	1949	1950	1951	1952	Iš viso
Suimta iš viso	8711	19383	11141	6412	4360	4531	3110	3437	823	61908
iš j :										
partizan	3079	7747	3056	1501	1338	994	409	548	147	18819
partizan talkinink	629	3373	2067	2145	1112	1274	821	791	247	12459
Pagrindžio organizacijos nari	716	4382	3676	1610	1086	1218	1077	943	148	14856
Kit antisovietinio (pilletinio) pasipriešinimo dalyvi	4287	3881	2342	1156	824	1045	803	1155	303	15796

* Buv. LTSR VSKA. F.3. Ap. 56. B30. L.175.

tegorijai buvo priskirta ir daug j talkinink — ryšinink ir r m j . Tik tina, kad tai buvo daroma s moningai, norint prieš vadovyb išp sti savo darbo rezultatus. Be to, 1944-1945m. nemaža dalis sugaudyt nuo mobilizacijos besislapstani vyr , buvo vardyti "banditais", t.y. partizanais. Remiantis jau pamin tais partizan šaltiniais ir prieštaringa MVD-MGB medžiaga, galima teigti, kad 1944-1953m. Lietuvoje buvo suimta tik apie 10 proc. "likviduot " žuvusi laisv s kovotoj partizan , o tai sudaryt apie 2 t kst. žmoni . Likusius — apie 16 t kst. (žr. 2 lentel) reikia priskirti prie suimt laisv s kovotoj slapuk , talkinink ir prie pilietinio pasipriešinimo dalyvi (turima galvoje "banditizmu" apkaltinti besislapstantys nuo mobilizacijos žmon s).

Areštai

Išmušus iš sulaikyto žmogaus prisipažinim , iš prokuroro b davo gaunama sankcija su mimui, t.y. forminamas areštas, iš areštin s suimtasis perkeliama vidaus kal jim . Su mim b davo ir iš anksto sankcionuot , ypa tais atvejais, kai ruošiamasi suimti svarbesnius pagrindžio organizacij veik jus arba visuomen je žinomus asmenis. O gauti leidim areštui nebuvo sunku. 1945m. birželio 13d. NKVD-NKGB galiotinis Lietuvoje Tka enko ir Lietuvos TSR prokuroras Beliasnikovas apskri i NKVD-NKGB viršininkams ir prokurorams leido "išimties tvarka ir atskirais atvejais, kai to reikalauja operatyviniai tikslai, areštuoti asmenis, tariamus dalyvavimu antisovietiniame pogrindyje arba priešiška veikla ginkluotuose b riuose, be priešlaikinio liudinink apklausimo ir be demaskuojan i duomen [...]"⁴⁴. Toliau nurodoma, kad sankcionuotam areštui tokiais atvejais pakanka "operatyvin s medžiagos" (turi ma galvoje pranešimai) ir išorinio ekist steb jimo duomen ⁴⁵. Žinoma, tokie vadovyb s sakymai ir leidimai teisinio visiškai nepagr stus areštus ir "išimtiniai atvej " buvo labai daug.

Oficial s MVD-MGB žinyb dokumentai skelbia, kad 1944-1953m. už antisovietin veikl (politiniais motyvais) Lietuvoje buvo suimta apie 60 t kst. žmoni . Iš j MGB organai su m 36 t kst., t.y. 60 proc. bendro skai iaus⁴⁶ (žr. 3 lentel). Daugiausia - 33,2 proc. vis arešt buvo 1945m., kai sankcionuot arešt buvo išduota apie 20-iai t kst. žmoni ⁴⁷.

Šie skai iai kelia abejoni . Manau, kad 1944-1953m. areštuot asmen

buvo kur kas daugiau. Ši apskaitė nepateko ir jau minėti išvežtieji tardymui spec. lagerius (apie 20 t kst).

Represiniai organai užfiksuotas sankcionuoti areštai politiniais motyvais skaičius yra mažesnis, negu turėtų būti. Tai patvirtina ir 1946 m. spalio 9 d. SSRS vidaus reikalų ministro pavadootojo gen. plk. Apolonovo raštas Lietuvos SSR MVD ministrui J. Bartašui. Šis aukštas Maskvos pareigūnas, vadovavęs MVD darbu Lietuvoje patikrinimui, konstatuoja: "Griežta vykdyti areštus, tardymų kokybės, bylų ir areštuotų žmonių apskaita nekontroliuojama. Dėl to vietiniai MVD organai vykdo nepagrįstus areštus, o dėl žemos kokybės daugelis bylų iš prokuratūros ir teismų grįžta užbaigimui. (...) Esama apskaita neatspindi tikros Lietuvos SSR MVD tardomojo darbo padėties"⁴⁸. Toliau palyginamos 1946 m. nesėkmingos MVD 1-ojo spec. skyriaus ir tardymo skyriaus apskaitos, kuriose ir bylų ir tardomųjų skaičiai skiriasi šimtais⁴⁹.

Pagal 1944-1952 m. suvestinius — žurnalų duomenis apie Lietuvoje MGB suimtus žmones (o šiai žinybai priklauso apie 60 proc. visų areštų), galima sugrupuoti suimtuosius pagal socialinę padėtį, tautybę, lytį ir amžį^{50,51,52,53}.

1944-1946 m. MGB kaime suimti 9.769 — 75,9 proc. — žmonės; mieste — 3.113 - 24,1 proc.

Taigi daugiausia suimti buvo kaime, ir tai yra dėsninga, nes pagrindinis beveik 10 metų trukusio partizaninio karo bazas buvo kaimas.

3 lentelė

1944-1953 m. (iki balandžio mėn. 1 d.) sovietiniai represiniai organai politiniais motyvais suimta žmonių (pagal MVD-MGB duomenis)*

Metai	1944	1945	1946	1947	1948	1949	1950	1951	1952	1953**	iš viso
Suimta iš viso	4162	19973	10760	6416	4481	4699	3407	3396	1131	1649	59249
procentais	7,0	33,7	18,1	10,8	7,5	7,9	5,7	5,7	1,9	1,4	-
NKGB-NKVD	2584	6958	4919	5025	4172	4364	2964	3350	1101	824	36261 612%
MKVD-MVD	1578	13015	5841	1391	309	335	443	46	30	·	22988 38,8%

* Buv. LTSR VSKA. F.6. Ap.25. B.187. L42

** 1953 m. iki spalio mėn. 25 d. MGB - MVD suimti 951 žmogus (F. J. A.56. B.43. T3. L.1-2.)

Pagal socialinį padėtį 1944-1952m. MGB suimtieji suskirstyti taip (iš 34.468 suimtųjų);

- 50 proc. — valstiečiai;
- 18,3 proc. - inteligentai ir tarnautojai (iš 1944-1953 03 MVD-MGB suimtųjų 7918 inteligentų 6267 vadinjami tarnautojais);
- 7 proc. - darbininkai ir amatininkai;
- 5,5 — moksleiviai ir studentai;
- 0,8 — dvasininkai;
- kiti 17 proc. - be aiškaus užsiėmimo (pastabose pažymėta, kad šios kategorijos pateko suimti valstiečiai, todėl jie sudaro 67 proc. visų suimtųjų).

Pagal tautybę :

- 90 proc. — lietuviai;
- 6,3 proc. — lenkai;
- 1,7 proc. - rusai;
- kiti 2 proc. - Lietuvos tautinių mažumų atstovai (baltarusiai, ukrainiečiai, latviai, vokiečiai, žydai, karaimai).

Pagal lytį: 18,4 proc. - moterys iš (1947-1952m.) MGB suimtųjų žmonų. 1944-1946m. duomenimis.

Pagal amžius 1944-1952m. MGB areštuoti asmenys suskirstyti taip:

- iki 18m. — 6 proc.
- nuo 18 iki 25m. - 27 proc.
- nuo 26 iki 35m. — 27 proc.
- nuo 36 iki 45m. - apie 25 proc.
- nuo 46 iki 60m. — apie 13 proc.
- per 60m. — beveik 2 proc.

Kaip matome, beveik trečdalis suimtųjų jaunesni, nei 26 metų amžiaus.

Suimtųjų pabėgimai

Sovietinis represinis aparatas mokėjo saugoti savo aukas. Tai galima spręsti iš MGB žinybos suimtųjų žmonių apskaitos. Per 1944-1952m. iš 35,5 tūkst. suimtųjų iš vidaus kalėjimų sugebėjo pabėgti 131 kalinys. Tai sudaro 0,3 proc. visų suimtųjų (žr. 4 lentelė).

Tam tikras pabėgimų rekordas pasiektas 1946m., kai dr. Sos ir sumanomo daktaro laisvą išvydė 65 suimtieji. Ypač nuskambėjo grupinis, 39 žmonų

pab gimtas iš Alytaus MGB kal jimo. Šiems pasmerktiesiems jau buvo sudarytos bylos su kaltinimais pagal 58- straipsn (kontrevoliucin veikla). Uždaryti vienoje kameroje ir "laukdami" teismo, kameroje po grindimis jie prad j kasti urv ir 1946m. balandžio 16 nakt prasikas po kal jimo siena ir laimingai pab go. Per du m nesius saugumui pavyko sugauti tik 3 iš pab gusi j ⁵⁴. Beveik visi ištr k iš Alytaus MGBist nag papild Dainavos apyg. partizan gretas. Grupinis pab gimtas vyko 1946m. birželio 3d. vakare iš Mažeiki apskr. MGB areštini s. Pritaik moment , du suimtieji užpuol priži rto j suriš , pa m kamer raktus ir ginklus, dr suoliai organizavo 18 kalini pab gim . Kiek v liau 3 iš j buvo sugauti⁵⁵.

Didelis grupinis pab gimtas vyko ir 1946m. birželio 13-osios nakt iš Taurag s apskr. MGB kal jimo. ia, priži rtoji Gorba lovui padedant, laisv ištr ko 23 žmon s. Tuoj pat sulaikyti saugumie iams pavyko tik vien b gl⁵⁶. Dar 8 kaliniai pab go iš MGB transporto ir geležinkeli skyriaus kal jimo: pavyko išlaužti kameros grotas⁵⁷.

Po toki drastišk pab gim MGB dar labiau sugriežtino ir taip stipri savo kal jim ir areštini apsaug . Tod l v lesniais metais iš sovietini kal jim pavyko ištr kti tik vienetams. 1952m. šitoki atvej MGB visiškai neužfiksa-

4 lentel

Apie MGB suimtus 1944-1952m. (pagal MGB duomenis)*

Metai	1944	1945	1946	1947	1948	1949	1950	1951	1952	Iš viso
Suimta iš viso	2584	6958	4919	5052	4172	4364	2964	3350	1101	35437
Nesudarius										
bylos paleista	45	673	793	912	383	76	64	32	7	2985
Pab go suimt j	32	18	65	2	7	3	1	3	-	131
Mir (per tardymus)	8	68	47	35	35	11	8	9	1	222
Perduota kitoms										
organizacijoms	63	3748	1197	-	-	-	-	-	-	5008
Atiduota teismui	581	3419	4256	6181	5496	4235	3815	3979	1603	33565
Nuteista iš viso										
(priimtas teismo sprendimas)	166	2885	3352	3146	7346	4029	3312	3094	2365	29695

* Buv. LTSR VSKA. F.6 B.I/4 L2 L.7 LII L17 L.109 L171. B.I/5 L210-214. B.I/6 t3.7.2 B.25/187 L49

vo. Nežinoma, kiek buvo bandymų b gti iš kal jimų , pasibaigusios nes kme.

"Aktyvus tardymas"

Pagrindiniai tardymo metodai Soviet S jungoje buvo mušimai ir kankinimai Tokios priemonės buvo teisintos pa ios aukš lausios valdžios — komunist partijos vadovyb s. Štai tok dokument - šifrogram 1939 011 - slaptai išsiuntin jo VKP (b) CK visiems respublik kompartij CK sekretoriatams ir vidaus reikal komisarams: "VKP (b) aiškina, kad nuo 1937 met VKP (b) CK leido naudoti NKVD praktikoje fizin poveik . VKP (b) man , kad fizinio poveikio metod b tina taikyti ir ateityje aiški , nepersiaukl jusi liaudies prieš atžvilgiu, kaip visiškai teising ir tiksling metod "⁵⁶. "Fizinis poveikis" NKVD — NKGB praktikoje reišk mušti gumine lazda per nugar ir vidurius iki s mon s netekimo, tam tikromis apyrank mis spausti surakint as rankas, adatomis badyti panages, lupin ti nagus, sukinti ir laužyti blauzdikaulius ir rank kaulus, tam tikrais spaustuvais spausti vyr lyties organus, kankinti elektros srove ir pan. Okupavus Lietuv , šias rafinuotas kankinimo priemones ekistiniai budeliai taik tiek sulaikytiems, tiek areštuotiems krašto gyventojams. Sulaikytuosius muš , kad išgaut pretekst areštui, o formint areštui kankino, kad šiam prisipažinus, gal t sudaryti byl ir nuteisti Kankinimai MGB dokumentuose dar vadinami "aktyviu tardymu".

Išduoti leidim naudoti "fizinio poveikio" priemones areštuotiems asmenims Lietuvoje gal jo MVD ir MGB žinyb vadovai ir pavaduotojai. Oficialiai kankinimus naudojo 1944-1946m. NKVD kovos su banditizmu skyriaus, o nuo 1946 03 15 — kovos su banditizmu valdybos darbuotojai Valdybos viršininku ir ministro pavaduotoju tapo gen. mjr. P.Kapralovas. Jis tur jo teis sankcionuoti kankinim taikym . Leidim juos taikyti kreipdavosi jo pavaduotojai -l-ojo kovos su banditizmu skyriaus viršininkas pplk. B.Burylinas ir 2-ojo tardymo skyriaus viršininkas plk. J.Sinycinas⁵⁹.

Ypatingai žiauriai buvo kankinami suimti partizanai ir j ryšininkai Pirmosiomis su mimo valandomis ir dienomis, tardytojams reik jo "karšt " žini apie partizan dislokacijos vietas, j sl ptuves ir ryšininkus. Pa m nelaisv sunkiai sužeist partizan , baud jai kankinimais bandydavo išpešti

kuo daugiau žini iš gyvybės ženklų dar rodančio belaisvio.

O štai klastingai suimtas partizanas P. Peilaitis-Lakštingala prisimena: "Taip buvau sudaužytas, kad vos gal jau pastovėti [...]. Mušė pagal planą — nemušė per galvą, kad neliktų žymi, taip pat nemušė per padus, kad dar gal jau paeitų, nes dar man sėjams reikėjo [...] buvo trečia para, kaip valgyti negavsi". Išliko partizano užrašytos ryšininkų keliskart suimtos Nemuno Bangos (slp.) pasakojimas, kaip MVD-istai kartais tardydavo merginas. Išrengdavo jas nuogai ir kokius 3-4 tardytojai išniekindavo jas iš eilės. Daužydavo per krūtis, lytinius organus. Ir visgi dauguma mergin — ryšininki — nieko neišduodavo⁶¹. Kai kuriuos nesankcionuotus kankinimus "Ištyrė" ir MGB Ypatingoji inspekcija. 1951 m. 30 Panemunės raj. MGB skyriaus viršininkas mjr. Kotko ir jo pavaduotojas Rodinas tardydami sulaukė partizano ryšininko Cemeckaitį mušė kumšiais ir gumine šlanga. Po tokio trijų dienų tardymo Cemeckaitį nuo sumušimų buvo visa mlyna.

Tardytojai, gavę leidimą taikyti "fizinio poveikio" priemones tardymo metu ir neišgavę reikiamų parodymų, patekdavo nemalonius. Juk nenuteisti, išleisti laisvą žmonėms išnešdavo už kalėjimo sienas ir žiauri kankinimai paslaptį. Todėl tokie atvejai buvo reti.

Kai kuriuose represiniuose struktūriniuose dokumentuose tiesiai kalbama apie sankcionuotus kankinimus. 1953 m. vasaryje Panevėžio m. saugumiečiai išaiškino pagrindinę organizaciją "Aušros tveninys". Buvo suimtas J. Cibulskas, K. Diržys, Z. Šekštelis ir P. Krupickas. Pasak tardymo dokumentų, apie savo dalyvavimą antisovietinėje organizacijoje suimtieji prisipažino per tardymus ir be "fizinio poveikio" panaudojimo (kas yra mažai tikėtina), tačiau daliai naujų narių verbavimo parodymų nedavė. Visos organizacijos "Aušros tveninys" narių išaiškinimui MVD ministro pavaduotojo plk. Po kajaus nurodymu "fizinio poveikio" priemonės areštuotiems buvo pritaikytos. Tačiau ir kankinimai nepalaužė suimtųjų valios. Kitos organizacijos narių kankintojams nepavyko sužinoti. MVD Vilniaus srities karinis tribunolas nuteisė visus 5 kaltinamuosius 25-eriems metams kalėti. Teisiamiesiems parašius prokurorui skundus, kad prisipažino savo nebuvo kaltės tik dėl mušimo, 1953 m. 06 25 Lietuvos SSR MVD karinis tribunolas atšaukė teismo sprendimą ir pasiūlymą peržiūrėti bylą. MVD 4 valdybos viršininkas mjr. Raslanas (garsusis Raini miškėlio budelis) skundėsi tribunolo sprendimu, atseit buvo kankinta sie-

kiant išgauti parodymus apie organizacijos narius, bet prisipažino tik Diržys, kuris po 1,5 m nesio tardym paminėjo 5 pavardes, bet paskui ir jis parodym atsisakė⁶². O štai kankintojams jis pats parašė savo pareiškime „Jeigu jūs norite, aš viską pasirašysiu, o jei jūs mane ir toliau mušite tai aš pasakysiu, kad organizaciją „Aušros tvenija“ užverbavau visus Panevėžio miesto gyventojus“. K. Diržys kankino Panevėžyje, vėliau Vilniuje. Jis mušė kumšiais, plakė rimbu, spardė kojomis, o kai šis išdrįso pasiskųsti prokurorui, dar labiau sumušė⁶³.

Kankinimai nebuvo vien prisipažinimo išgavimo būdas. Taip saugumiečiai patenkino ir savo patologiškai niūrų bei sadizmą.

1956m. spalio 12d. su juo paskutinį Lietuvos partizan vadą A. Ramanauską - Vanagą, raudonieji inkvizitoriai, Vilniaus KGB kalėjime jį per pirmas kalėjimo valandas žiauriai nukankino - sumušė, išdrįsė, supjaustė ir išplėšė lyties organus. A. Ramanauskas bešmonis buvo nuvežtas Lukiškių kalėjimo ligoninėje⁶⁴. Ir tai vyko jau vadinamaisiais Chruščiovo "atšilimo" metais. Deja, saugumo kadrai buvo tie patys, pradžiai stalininė praktika. A. Ramanausko operaciją planavo ir vykdė KGB 4 valdybos viršininkas Abukauskas, valdybos 2 skyriaus viršininko pavaduotojas Dušanskis (1989m. išvyko į Izraelį), KGB pirmininko pavaduotojai Martavičius ir Sincynas bei pplk. Raslanas. Tuo metu LSSR KGB vadovavo gen. mjr. K. Liaudis⁶⁵.

Nukankinti per tardymus

Ko gero ne manoma suskaičiuoti, kiek pokario metais Lietuvoje buvo nukankinta žmonių. Mirtinai nukankintus partizanus varėdavo kaip nukautus arba mirusius nuo žaizdų. Už sulaukytus, bet neformintus areštui ir vėliau per tardymus užmuštus asmenis atsakyti nereikėjo. Tokie buvo kaip ir "dingę be žinių". Nurašyti suimtą "dėšias" taip pat nebuvo sunku. MVD-MGB organų gydytojai surašydavo aktą, kad suimtas mirė nuo širdies smūgio ir pan. Pavyzdžiui, 1945 07 04 Tauragės apskr. Eržvilko vals. NKVD sk. viršininkas Moalovas tardydamas mirtinai sumušė gimnazijos 4 klasės mokinį Onutą Preilauskaitį. Nukankintosios kūnas buvo mestas ežerė, o NKVD felčeriš Rotanovas surašė fiktyvų aktą, kad Preilauskaitis mirė plyšus širdžiai⁶⁶. MGB 1944-1952m. statistinėse suvestinėse nurodomi tokie "savaime" mirusieji 222

asmenys, t.y. 0,6 vis šios organizacijos areštuot žmoniai (žr. 4 lentel.). Deja, tai buvo tik tie atvejai, kai tardytojai privalo "nurašyti" savo aukus. Dėl prastos areštuot žmonių apskaitos bėdavo ir tokie nurašymai. Apie MVD tardytojų nukankintus kalinius nerasta net ir oficiali žini. Nukankinti, kaip ir žuvusi partizanai, palaikai buvo išniekinami - slepiami su vartynuose, sumetami senus šulinius, atmat duobes. Apie užmuštus tuos, su nus ir dukras artimieji negaudavo jokios žinios net ir po daugelio metų. 1946m. pabaigoje Alytaus MGB skyriuje per pirmas tardymo dienas nuo nežmoniškų sumušimų užgeso mokytojų ir partizanų ryšininko Konstantino Bajeriaus gyvybė. 1947m. pradžioje jo žmonai trys saugumiečiai grąžino vyro žiedą, jo paskutinį atlyginimą ir portfelį. Po keleto dienų vėl užbuigo ir paprasčiausio pakvitavimo už atiduotus daiktus. Mirties liudijimą artimieji negavo iki pat Atgimimo laikų⁶⁷. Vartydami Alytaus saugumo ataskaitas, randame duomenis apie K. Bajeriaus sekimą, tačiau apie areštą ir nukankinimą — nieko⁶⁸. Nieko iš MGB dokumentų nesužinome ir apie 1946m. pradžioje Druskininkų MVD požemiuose uždaryto Grato kaimo mokytojų Juozo Kalpoko nužudymą. Didelis lietuvių suopuseltojas lenkų okupuotame krašte, vėliau antinacinės rezistencijos veikėjas ir pagaliau Dainavos apygardos partizanų ryšininkas — toks buvo šio jauno žmogaus nueitas kelias. Po jo su mima, artimuosius išvežė Sibiro tremtiniais, o apie jo likimą daugiau žinijie nebegavo⁶⁹.

Visgi daugeliu atvejų "fizinio poveikio" priemonės buvo taikomos taip, kad tardomasis išgyventų, kadangi iš jo reikėjo ištraukti parodymus. Išlaikyti nepalikus nežmoniškų, rafinuotų saugumiečių kankinimus retas kuris pajėgus. Norėdami nutraukti savo kančias ir neišduoti kitų, suimti patriotai bandydavo nusižudyti. Štai 1951 04 30 Kauno MGB skyriuje tardymo metu per kabineto atvirą langą iššoko tardomoji Lenkaitė⁷⁰. Raseini MGB skyriuje nelaisvą patekęs partizanas Laurinaitis, nutaikęs progą, pagriebė nuo tardytojo stalo kišeninį peilį ir puolė tardytoją. Šiam iššokus iš antro aukšto per balkoną, Laurinaitis persipjovė sau pilvą ir iššoko iš paskos. Šiuos atvejus užfiksavo patys MGBistai, nubausdami savo kolegas partininkus nuobaudomis už paliktą atvirą langą ir nevietoje padėtą peilį⁷¹. O štai Dainavos apygardos partizanų aprašytas kankinimas ir savižudybės faktas.

1946 10 01 MVD pareigūnai pasipilė R. Klaitį, gyv. Alytaus valsčiuje. Kanių km., rado slėptuvę su partizanų ginklais ir spaudos gaminimo priemonėmis.

Nepilnametis šeimininkas nusivietojęs buvo žvėriškai kankinamas. Nutaikęs momentą, jis nusišovė⁷².

Sovietų represininkams struktūros nenorėjo palikti istorijai baisi savo nusikaltimų pėdsakų okupuotoje Lietuvoje. Mažai nusikaltimų dalelė, kurios nusilpinti nepavyko, vardijoję kaip "revoliucinio teisumo pažeidimus". Dabar šie dokumentai, kurių nespėjta išvežti ar sunaikinti, liudija priešpačius genocido vykdytojus ir jų kvėpavimą. Šiurpina tai, kaip ciniškai buvo žudomi žmonės. 1945m. birželio mėn. Vilniaus apskr., Dieveniškės vals., NKVD-NKGB darbuotojai Šutovas, Afanasjevas ir Levinas tardydami sulaikytus asmenis, sistemingai juos mušė ir neišgavę iš jų reikalingų parodymų, 5 žmones areštavo kieme sušaudė⁷³.

1945 06 22 Gėtenos apskr. Kuktiškės vals. NKVD skyriaus viršininkas J. Itn. Novikovas sulaikė pil. Rudnį, g. 1895m., nuvedė jį daržiną, kurioje tardydamas mušė tol, kol pastarasis mirė. Naikindamas savo nusikaltimo pėdsakus, Novikovas užkas Rudnį lavonijoje pačioje daržinėje⁷⁴.

Paprasčiausia nužudyti žmogų baudėjams buvo antipartizaninė akcija metu.

Štai 1947 04 11 Alytaus apskr. Miroslavo vals. Dzirmiškės km. prieš partizanus vyko ekstinė operacija. Operacijai vadovavo Miroslavo vals. MVD skyriaus viršininkas operagaliotinis vyr. Itn. Smirnovas. Dzirmiškės km. gyvenvietoje Baliukonio sodyboje MVD istai partizanams surengė pasalą. Pasirodžius partizanams, vienas buvo nukautas, kiti atsišaudydami pasitraukė mišką. Tuo metu seržanto Kalinino vadovaujama kareivių grupė išsivedė iš namų šeimininkas n. Baliukon Antanas ir mušdami reikalavo prisipažinti apie savo ryšius su partizanais. Po žiauraus tardymo jaunuolis buvo sušaudytas. Grįžęs iš partizanų persekiojimo viršininkui Itn. Smirnovui, serž. Kalininas pranešė, kad nukautas dar vienas "banditas". Tokiu būdu A. Baliukonis buvo aktu nurašytas kaip "ginkluotos gaujos dalyvis". Vėliau MGB vadovybei gavo skundą, išsiaiškinta, kad A. Baliukonis tą dieną grįžo iš Alytaus karinio komisariato ir kad MGB neturėjo duomenų apie kokius nors jo ryšius su ginkluotu pogrindžiu⁷⁵.

Bylų sudarymo mechanizmas

Daugumai tariamųjų buvo stengiamasi pritaikyti arba sufabrikuoti kal-

tinimus pagal Rusijos BK 58 straipsn. Šio "garsaus" straipsnio 14 paragraf kvalifikavo kontrrevoliucinius nusikaltimus ir bausmes už juos. Buvo taikomi ir kiti straipsniai: 52 - nusikaltimas valdymo tvarkai, 193 - kariniai nusikaltimai - kaltinimi Raudonosios armijos dezertyrai ir nepaklus šaukimui.

Nuo 1944m. liepos iki 1954m. kovo m. n. sovietinio saugumo suimtieji 36 t kst. (MGB ofic. skaičiai) asmenys pagal jiems pateiktus kaltinimus buvo r šiuojami taip:

- sukil liai ir politiniai banditai - 206 24 (57 proc.);
- Soviet S jungos išdavikai ir vokie i talkininkai - 9454 (26 proc.);
- už antisovietin agitacij — 2032 (5,6 proc.);
- teroristai - 1825 (5 proc.);
- kiti 6 proc. suimt j kaltinami špionažu, sabotažu ir t.t.⁷⁶

Tarp suimt j už kontrrevoliucinius nusikaltimus patekdavo toki žmoni , kurie nebuvo tiesiogiai susij su antisovietiniu pogrindžiu. Baudžiamojo aparato darbuotojams inkriminuoti nusikaltim užtekdavo ir to, kad gyventojų sodyboje kratos metu aptikdavo pogrindžio laikrašt l ar atsišaukim , apnakvindavo ar pamaitindavo partizanus, viešiau pakritikuodavo sovietin valdži ir t.t. Išgauto prisipažinimo apie dalyvavim antisovietiniame pogrindyje pakakdavo rodyti suimtojo kalt ir apkaltinti pagal 58 straipsn. Didžiausias absurdas buvo ir tai, kad Lietuvos gyventojai buvo traukiami baudžiamon atsakomyb n pagal RSFSR BK už veiksmus, atliktus egzistuojant nepriklausomai Lietuvos Respublikai, kuri tuo metu pripažino ir Soviet S junga. Buvusi politini partij ir visuomen s organizacij veik jams, karininkams ir šauliams, aukšto rango valstyb s tarnautojams, žurnalistams ir t.t - buvo pateikiami trafaretiniai kaltinimai - antisovietin agitacija, darbas užsienio žvalgyboms ir panaš s. Kartais kaltinimai b davo tokie nevyk , kad prokurorams ir teismams nelikdavo nieko kita, kaip gr žinti byl pertardymui arba j nutraukti 1953m. pradžioje d l neobjektyvios tardymo medžiagos buvo iš teismo gr žinama kas 16 byla⁷⁷. Štai, pavyzdžiui, Elena Lukš nait , dirbusi Vilniuje, pardav ja beveik metus buvo nepagr stai tardoma "d l ketinimo atlikti teroro akt prieš vien LSSR vyriausyb s atstov , susprogdinant Vilniaus valst. filharmonijos pastat ". Byla buvo sudarin jama visus metus, surasti ir 4 "liudytojai", ta iau d l prieštarin j parodym teismas Lukš nait išteisin⁷⁸. Žinoma, niekas nesigilino, kiek kan i ir paty i kaltinamajai teko

patirti Niekas nebaud ir viso šio farso kaltinink . K tur jo jausti ir 9 vaik motina, naši Adel Dambrauskien , 1953m. pavasar suimta pagal vienos kankinim palaužtos pažstamos "parodymus", kurie v liau pasirod esantys pa i tardytoj išmon ⁷⁹. Visgi byl , sudaryt pagal nepagrstus kaltinimus, nebuvo skubama nutraukti

Štai 1946m. iš 58 byl , perduot iš Lazdij MGB tardymo skyriaus Lietuvos MGB centrini skyri Vilniuje, 23 bylos buvo gr žintos atgal tardymui, kadangi joms buvo ne manoma pritaikyti sovietinio baudžiamojo kodekso⁶⁰.1950m. MGB tardytojams d l kal i stokos gr žintos 163 bylos (276 areštuotiems žmon ms - 7,3 proc. vis byl) ir nutraukta 21 byla (32 kaltinamiesiems - 1,4 proc. vis byl)⁸¹.1952m. nagrin dami Vilniaus srities MGB tardymo skyriaus darb , sovietinio saugumo pareig nai dažn byl gr žinim tardymo užbaigimui siejo su tuo, kad "daugelis sulaikym parem- ta tik paviršutiniškais duomenimis, neži rint to - areštas forminamas, o tada jau iškyla sunkumai sudarant byl "⁸². Buvo nurodoma, kad bylos pradeda- mos pagal nesvarbi ir nepakankamai patikrint medžiag . Bylos gr žina- mos ir d l baudžiam j - procesini norm pažeidim ⁸³. Pagaliau prisipaž s- tam : "Patirtis parod , kad Valdybos direktyvinius nurodymus d l rengia- mos areštui medžiagos kokyb s pagerinimo, rajon MGB skyriai ži ri for- maliai ir praktikoje šitie nurodymai nevykdomi"⁸⁴.1944-1952m., nesudarius byl , MGB tardytojams teko paleisti 2985 žmones, t.y. 8,4 proc. vis suimt j (žr. lentel).

Pagal sovietinius statymus baudžiam sias bylas tardytojai prival davo sudaryti per 2 m nesius. D l suimt j gausumo (1944-1946m. tardymui siunt net spec. lagerius) ir dažno kal i nebuvimo, (o juos "išmušti" irgi reik jo laiko) tardytojai plan nevykd .

Saugumo organ byl sudarymo terminai buvo tokie

	1944-1946	1948	1952
	proc.	proc.	proc.
iki 2 m n.	47,6	52,7	58,4
nuo 2 iki 3 m n.	19,2	10,9	10,1
nuo 3 iki 6 m n.	26,4	7,6	31,4
daugiau nei 6 m n.	6,7 ⁸⁶	28,7 ⁸⁷	-

Pagal ši lentel matome, kad v lesniais pokario metais bylos sudaromos

vis sparčiau (iki 2 m. n.), tačiau daug jų ir "užstrigusi" bylų, sudarinėjant ilgiau kaip 3 mėnesius (galbūt suimtieji dažniau pradėti naudoti operatyviniuose veiksmuose).

Žinoma, bylų sudarytojai kartais tiesiog "užmiršdavo" kaltinamuosius. Represiniai struktūriniai terminologijoje tai buvo vadinama aplaidumu darbe. Suimtieji kartais išsėdėjo kameroje netardami ištisus mėnesius, nežinodami net kaltinimų pagrindo. Štai 1945 m. pavasarį Lazdijų apskr. MGBistai su 47 žmonėmis, tariamus priklausant LLA organizacijai, 43 iš jų tris mėnesius nebuvo tardomi⁸⁸.

Tardymai užsėdėjo ir dėl pastangų sudarinėti grupines bylas, "išaiškinant" antisovietines organizacijas. Sunkingai "likvidavus" tokias organizacijas suimtojo staigoje, mokykloje ar gyvenamojoje vietoje, tardytojo lauk apdovanojimai ir kilimas tarnybos laiptais. Todėl pastarieji nerisė iš kailio, bandydami sudaryti grupines bylas. Bene pirmasis klausimas (reikalavimas) suimtajam — išvardyti kitus "sėmėlininkus". Vis naują kontrrevoliucinių organizacijų išaiškinimo reikalavo ir sovietinė valdžia.

1945 m. rudenį Lietuvos SSR NKVD-NKGB komisariatai ir opersekretoriai viršininkai buvo maskviški savovybų perspektiviniai "susilpnėjusio" darbo šioje srityje. Mat per 4 mėnesius daugelyje apskr. (Marijampolės, Tauragės, Kėdainių ir Mažeikių apskr.) nebuvo atskleista nė viena antisovietinė organizacija. Barama, kad neišaiškinti krikščionių demokratų ir ateitininkų organizacijų, kaip "labai pavojingų prieš", vadovaujantys centrai ir ideologiniai vadai Nurodoma - kiekvienoje byloje stengtis užiuoti kontrrevoliucinių organizacijų⁸⁹. Todėl baudyti ataskaitose mirgė dešimtys likviduotų partizanų štabų ir šimtai susektų antisovietinio pogrindžio organizacijų ir grupių. Pastarįjį nuo 1944 m. vasario iki 1953 m. rudens priskaičiuota 3255⁹⁰. Deja, nemaža tokių organizacijų buvo "pagimdyta" per žiaurius tardymus, priveriant kaltinamuosius prisipažinti esant kažkokios (tardytojo išgalvotos) organizacijos nariais ar net vadovais.

Ketvirtadalis (26,5 proc.) 1944-1952 m. sovietinio saugumo sudarytų bylų — grupinių. Josė visose figūravė per 20 t. kst. asmenų⁹¹.

Sovietiniai teismai

Sovietinius teismus pokario metais Lietuvoje tikt pavadinti teisingumo parodija. Buvo stengiamasi suvaidinti juridiškai pagrįst teism , masiniam tautos naikinimui suteikti teisin pagrind .

"Kontrevoliuciniiais" nusikaltimais kaltinami Lietuvos gyventojai buvo teisiama trejop teism : Karini tribunol , Ypatingojo pasitarimo ir Lietuvos SSR Aukš iausiojo teismo (nuo 1950m. antros pus s ir sri i teism).

Karinio tribunolo teismai buvo dviej tip — uždari ir parodomieji, vieši Lietuvos patriotus teis LSSR MVD ir Pabaltijo karin s apygardos (PKA) tribunolai Teisme, kaltinamasis netur jo gyn jo. Dalyvaudavo tiktai kaltintojai (3 kariškiai teis jai) ir kaltinamieji Teismai r m si tik per tardymus išgautais parodymais, atrenkant tendencingus faktus.

1950m. Kariniai tribunolai kai kuriose išvažiuojamosiose sesijose netur jo net vert jo⁹².

Parodomieji karinio tribunolo teismai buvo rengiami retai. Tai buvo išimtiniai atvejai Negal dami vien tik karin mis — ekistin mis priemon mis užgniaužti ginkluoto pasipriešinimo, okupantai tokiu b du band pag sdinti visuomen — 1945m. birželio 13 dien pasirod sakymas kiekvienoje apskrityje atrinkti po 2-3 bylas ir parengti viešiemis teismams vietose. J pasiraš NKVD-NKGB galiotinis Lietuvoje Tka enko ir Lietuvos SSR prokuroras Beliasnikovas⁹³.

Tokie propagandiniai - bauginamieji teismo procesai 1945m. vyko daugelyje apskri i . Utenos apskr. Alantos miestelyje teisiama suimtas partizanas Valickas, Ukmerg s mieste laisv s kovotojai Jonas Šaklevius ir Antanas Šiška ir t.t. Teis NKVD Kariniai tribunolai išvažiuojamosiose sesijose. Nuosprendžiai visur vienodi — mirties bausm ⁹⁴. Tokie teismai kartas nuo karto buvo rengiami per vis partizanin s kovos Lietuvoje laikotarp . Parodom j teism stengdavosi surengti kaltinamojo gimtajame vals iuje. Pasirenkamas sekmadienis, turgaus diena, kai apylink s gyventojai lankydamo bažny i . Po švent miši , gatv je partinis aktyvas ir istrebiteliai bandydavo suvartyti žmones teismo viet . Šiuose procesuose aktyviai reikšdavosi partinio aktyvo šeim nariai, stengdamiesi sudaryti "visaliaudinio pritarimo" sp d .

Nuo 1944m. rugpj io iki 1954m. geguž s m n. už antisovietin veikl

Kariniai tribunolai nuteis 60,6 proc. vis žmoni , kaltinam antisovietine veikla⁹⁵.

Ypatingasis pasitarimas (Osoboje soveš ianije — OSO) vykd teismo funkcijas Maskvoje ir buvo sudarytas iš 3 saugumo pareig n (tod I OSO dar vadindavo "troika"). Sprendimas b davo priimamas teisiamajam už aki . "Teis jams" Maskvoje užtekdavo tardytoj surašytos kaltinamosios išvados, kurioje dažnai si loma jau ir bausm . "Troika", susipažinusi su byla, nepatikrinusi teismo tardymo ir kaltinimo pagr stumo, skirdavo bausm — 25-erius, 10 met ...

Kariniame tribunole kaltinamieji bent jau gal davo atsisakyti savo parodym , išmušt tardytoj kabinetuose (d I to kartais bylos b davo gr žinamos pertardymui), ta iau teisiamas OSO, už aki , kaltinamasis ir tokios galimyb s netur jo. Toki atvej , kad Ypatingasis pasitarimas nutraukt bylas, praktiškai nebuvo. Kartais bylas gr žindavo tardytojams kaip neužbaigtas - surinkti daugiau kal i .

Maskvoje OSO priimto nuosprendžio suimtieji dažnai laukdavo ilgus m nesusius. Po OSO nuosprendžiu žmogui belikdavo pasirašyti, kad susipažino. Kal jimuose tr kstant viet , suimtieji b davo išvežami ir nesulaukus "troikos" sprendimo. B davo atvej , kai jo sulaukdavo, išbuv lageryje metus ar daugiau.

Nuo 1944m. rugpj io iki 1954m. geguž s m n. už kontrrevoliucinius nusikaltimus (pagal Rusijos BK 58 straipsn) Ypatingasis pasitarimas nuteis 32,8 proc. vis nuteist j ⁹⁶.

Šio "neakivaizdinio" teismo egzistavimas ir veikla visiškai prieštaravo pa io teisingumo sampratai.

Aukš iausiojo Lietuvos SSR teismo ir sri i teism (pastar j nuo 1950m. antros pus s) nuteista, vadovaujantis politiniais motyvais, nedaug — tik 65 proc. vis nuteist j (2385 žmoni)⁹⁷.

Šiuose "civiliniuose" teismuose buvo visi teisminiai atributai — advokatai, kaltintojai, gyn jai ir liudininkai, ta iau ir šie buvo tendencingi, visi "p t vien d d ". Aukš iausiajam ir sri i teismams dažniausiai buvo atiduodamos bylos su "lengvesniais" kaltinimais.

Nuo 1944 08 iki 1954 05 už dalyvavim antisovietin je veikloje Lietuvoje represini MVD-NKGB organ buvo nuteista gyventoj :

	MGB	MVD	Iš viso
Ypatingojo susirinkimo (už aki)	11901	31	11932
			32,8 proc.
Aukš iausiojo Lietuvos TSR teismo ir sri i teism	2385		2385
			6,5 proc.
Karini tribunol	17383	4697	22080
			60,6 proc.
Iš viso nuteista	31669	4728	36397

Vis ši "teism " ypatyb buvo ta, kad jie nesiek nustatyti tiesos, o tik mechaniškai patvirtindavo tardytoj pateiktus kaltinimus, pritaikydavo straipsn ir paskelbdavo nuosprend .

Nuo 1944m. rugpj io iki 1953m. sausio pagal MGB pateiktus kaltinimus buvo teisiama apie 30 t kst. Lietuvos žmoni , iš kuri tik apie 600 teismo buvo išteisinti, o tai sudaryt tik 2 proc. vis teisiama j , o ir iš to skai iaus dal byl nutrauk prokurat ra (žr. 5 lentel).

1950m. sausio m n. SSR Aukš iausios Tarybos prezidiumas išleido sak apie mirties bausm s taikym t vyn s išdavikams, šnipams ir pan. Kadangi bausti mirtimi buvo Karinio tribunolo prerogatyva, tai dalis byl iš Ypatingo-jo pasitarimo sekretoriato buvo gr žinta tardytojams performavimui ir perdavimui Kariniam tribunolui Lietuvos SSR MGB tardymo skyriaus pareig nai MGB vadovybei skund si, kad d l byl performavimo ir per ilg kalinimo laik kaltinamieji "sugedo", Karinio tribunolo teismuose atsisako savo anks-tesni parodym ". Rašoma, kad anks iau kaltinamajam užtekdavo prisi-pažinti, kad dalyvavo teroristiniame akte ar užpuolime ir patvirtinti š fakt jo bendrininkams. Prid jus pažym , kad toks faktas buvo, kit rodym nereik -jo¹⁰⁰. V l vedus mirties bausm , prad ta reikalauti detalesnio byl sudarymo — apklausti liudininkus ir nukent jusius, daryti atpažinimus ir vietos apži ros aktus. Kadangi toki dokument stokodavo, Kariniai tribunolai prad jo dau-giau byl gr žinti pertardymul o buvo net ir nutraukt byl .

Pailiuosime vien tok ypating atvej. Tai suimt "už kontrrevoliu-cinius nusikaltimus" pil. Eismunto ir dar 12 asmen byla. 1950 04 13 nusi sta

Ypatingajam susirinkimui (prie SSSR MGB) ji buvo gr žinta tardymo skyriui performavimui, pritaikant mirties bausm ir perdavimui Kariniam tribunolui. Performavus 1950 06 30 buvo perduota Pabaltijo karinis apygardos prokurorui. Šis 1950 08 28 perdav PKA Kariniam tribunolui, kuris byl svarst 1950 09 20, po penki m nesi nuo bylos sudarymo. Visi tardomieji savo parodym , kaip sufabrikuot atsisak , ir byla buvo gr žinta pertardymui. Kadangi tardytojams surinkti daugiau duomen , rodan i suimt j kalt nepavyko, tai 8 žmon s (iš 13) buvo paleisti¹⁰¹. Nušviesdami š atvej , MGB tardymo skyriaus pareig nai apgaillestauja d l Karinio tribunolo "lengvab diško" bylos gr žinimo. Žinoma, Ypatingojo susirinkimo "troika" b t be vargo nuteisusi ir tuos 8 "liaudies priešus".

Sovietini teism veikla Lietuvoje pokario metais visiškai nepais tarp-

5 lentel

Apie asmenis, nuteistus pagal MGB sudarytas bylas 1944-1952m.*

Metai	1944	1945	1946	1947	1948	1949	1950	1951	1952	Iš viso	proc.
Teismo sprendimas											
(nuosprendis)											
Mirties bausm **	36	184	97	9	19	113	79			537	1,8
25 metams	106	1439	1637	1298	1429	1686	-	-	-	7595	25,5
Katargos darbams											
20m.	16	606	458	175	—	—	—	—	—	1255	4,2
10-24m. sk.	40	10	1	5	5	-	-	-	-	61	0,2
Daugiau kaip 10m.	16	67	33	37	117	13	44	42	7	376	1,2
6-10m. sk.	87	1821	2176	2252	5003	2252	1870	1385	536	17382	58,5
3-5	5	100	379	496	685	88	38	80	12	1883	6,3
iki 2m. sk.	-	8	48	57	31	-	-	1	2	147	0,4
išsi sta front	2	2	-	-	-	-	-	-		4	0,0
Išstremta ir kt. pr.	-	-	-	14	31	29	42	39	38	193	0,6
Mutraukta prokuroro, išteisinta teismo 4		97	161	252	96	7	4	3	10	634	2,1

Buv. LTSR VSKA. F.6 B.I/4 12 L7 LII L.17 L109 L171 B.I/5 L.210-214. B.I/6 T3.72. B.25/187 L.49

* Dalis 1952m. suimt teismui išduoti 1953m. (pagal MGB duomenis)

** Mirties bausm panaikinta 1947 05 26, v l vesta 1950 01 12

tautini teisini norm ir pamyn nekaltumo prezumpcijos princip .

Sovietini teism nuosprendžiai

Sovietiniai teismai vaidino svarbiausi vaidmen vykdant Lietuvos gyven-
tojų genocid . Jie pad jo okupacinei valdžiai " teisinti " savo nusikaltimus
žmogiškumui J nuosprendžiai buvo negailestingi Tai puikiai iliustruoja 1944-
1952m. sovietinio saugumo atiduot teismui (apie 30 t kst.) kaltinam j
likimas (žr. 5 lentel).

Buvo išteisinta (arba nutraukta prokuroro) tik 2,1 proc. teisiam j . Pavyz-
džiui, 1951m. iš 1 t kst. išteisinamas 1 žmogus.

"Švelnias" bausmes gavo nedaugelis kaltinam j : nuteista ištremti 0,6
proc., iki 2 met kal ti - 0,4 proc., nuo 3 iki 5 met - 6,3 proc.

Daugiau kaip pus - 58,5 proc. nuteista kal ti nuo 6 iki 10 met (skaity-
tinai). Šioje grup je beveik visi gavo vadinam j "vaikišk laik " - kal ti 10
met . Mat sovietiniai teismai praktikavo apvalius skai ius. Pavar ius
baudžiam sias bylas, retai sutiksi kitokias bausmes kaip 5,10, 25 metams.
Tokie nuosprendžiai rodo pastangas taikyti pa i griež iausi straipsnio
leidžiam bausm : nuo 10 iki 15 met nuteista 12 proc., nuo 16 iki 24 met
nuteista 02 proc.

Katorgos darbams (iki 1947m. taikoma bausm), t.y. 20 ir daugiau met
- 42 proc.

Ta iau nuteist 25 metams (be vilties sugr žti) žymiai daugiau — 255
proc.

Mirties bausme iš beveik 30 t kst žmoni nuteista 537, t.y. 1,8 proc.
teisiam j . Deja, kol kas neturime analogišk galutini MVD duomen . Orien-
tuojantis tai, kad 1944-1947m. antisovietin pogrind persekiojo ir MVD struk-
t ros, galima sp ti, kad mirties bausme buvo nuteista ne mažiau kaip 1
t kst. Lietuvos gyventoj .

Š teigin patvirtina ir tokie duomenys, kad vien 1944 07-1945 12 MVD ir
MGB linija mirties bausme buvo nuteisti 407 Lietuvos gyventojai¹⁰².

Mirties bausm Soviet S jungoje buvo panaikinta 1947 05 26 ir v l
vesta 1950 01 12 SSRS Aukš iausios Tarybos Prezidiumo sakais¹⁰³. Mirties
bausmes vykd specialii grup . J apskait vykd saugumo A (archyvo
apskaitos skyrius), o iki 1953m. jam vadovavo P.Grišinas, M.Jefimovas,

A. Mylinkovas. 1953-1954m. reorganizuojant MGB MVD ir keičiantis padaliniai vadovams, buvo perduoti iš MGB A skyriaus MVD 1 spec. skyri, o vėliau apskaitos archyvin skyri (viršininkas lt. Vaigauskas) dokumentai, susiję su nuteistų mirties nuosprendžių vykdymu. Tarp jų dokumentai apie specgrupas, vykdžiusios nuosprendžius, veikl ir susirašiniams apie nuosprendžių vykdym 1944-1947m. bei 1950-1954m. Kartu buvo perduodama žodinė informacija ir naujam skyriaus viršininkui parodomos "visos sušaudytų palaidojimo vietos, siekiant jas toliau stebėti"¹⁰⁴.

Vykdydami mirties nuosprendžius, žmonės buvo šaudomi daugiausia MGB vidaus kalėjime Vilniuje, o nuo 1952 01 Maskvos Butyrk kalėjime. Šaudoma griežtai laikantis rutinos ir taisykli (būtinai šovus galvą). Paprastai nuosprendžiai buvo vykdomi pirmoje nakties pusėje, lavonai kraunami specialias mašinas, vežami ir sumetami tam paruoštas duobes. Viena iš pagrindinių sušaudytų žmonių užkasimo viet - buvusio Tuskulnų dvaro teritorija Vilniaus mieste. 1994m. vasarą iš bendrųjų kapaviečių jau buvo iškelta keletas šimtų palaik ir pagal esamus duomenis tikimasi surasti apie 1 tūkst. sušaudytų žmonių palaik¹⁰⁵.

1950-1953m. Pabaltijo karinio tribunolo nuosprendžių nuteistų žmonių sąrašė buvo ir moterų — Albina Bunevičiūtė ir Petronilė Lasavickienė. Šiame, beje nepilname, sąrašė vardytos 248 okupantų nuteistų aukščiausia bausme, pavardės. Mirties bausmė daugiausia gaudavo tie partizanai, kuriems tardymo organai primesdavo kaltinimą dėl teroro akto vykdymo. Teismo nuosprendžių sušaudyti ir paskutinieji Lietuvos laisvės kovos sąjūdžio vadai — J.Žemaitis-Vytautas (1954m.) ir A.Ramanauskas-Vanagas (1957m.).

Kariniam tribunolui paskelbus mirties bausmę, nuteistasis dar galėjo rašyti SSRS Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumui malonų prašymą arba kasacinį skundą. Kai kuriais atvejais mirties bausmė buvo pakeičiama 25-erių metų lageriu. Tačiau nemažai nuteistų Lietuvos patriotų ir mirties akivaizdoje nerašė tokių malonų prašymų ar skundų, nenorėdami žemintis prieš okupantus ir pripažinti teismą. Taip pasiėgė J. Noreika-Generolas V. Tra, po grindžio organizacijos Lietuvos tautinės tarybos pirmininkas, teismo posėdyje apkaltinęs Tarybų valdžią nekaltų žmonių žudymu ir genocido politika¹⁰⁶. Dainavos apygardos partizanas Rokas Bingelis-Vaidilutis paskutiniame žodyje karinio tribunolo teisėjams pasakė, kad paleistas laisvėliu kov

prieš sovietinį valdžią, siekdamas to paties tikslo -nepriklausomos Lietuvos atstatymo¹⁰⁷.

Ši ir daugelio kitų taurių asmenybių neišgirdino mirties grėsmės. Jie žinojo savo aukos prasmę.

Teismų nuosprendžiai

Kiek gi iš viso 1944-1953m. Lietuvoje buvo nuteista antisovietinio pasipriešinimo dalyvių?

Represiniai struktūrų dokumentai aiškiai atsakymo neduoda. Išliko smulkios suvestinės apie MGB žinybos atiduotą teismui 30 tūkst. žmonių paskelbtus nuosprendžius (žr. 5 lentelę), tačiau neturime tokių duomenų apie MVD linijai nuteistus žmones. Dokumentuose randame, kad "už kontrrevoliucinę" veiklą pagal šios organizacijos sudarytas bylas 1944-1948m. buvo nuteisti 4728 asmenys¹⁰⁸. (Nuo 1948m. MVD kovos su banditizmu valdybai per jus MGB žinios antisovietinio pagrindžio dalyvių bylas sudarino MGB). Per MVD struktūras buvo teisiami vengiantys mobilizacijos, dezertyrai ir kiti "liaudies priešai". Pagal baudžiamuosius dokumentus išeiti, kad 1944-1953m. abi represinės struktūros areštavo ir nuteisė apie 60 tūkst. antisovietinę veiklą kaltinamų žmonių. Nemažai suimtų ir nuteistų buvo lietuviai tremtiniai Sibire, taip pat tarnaujanči Raudonojoje armijoje giminaičiai.

Tačiau nepamirškime jau minėtų aptartos, netikslios areštų apskaitos. Taip pat iškrinta iš MVD-MGB apskaitos išvežti spec. lagerius žmones (apie 20 tūkst.). Tiek pat Lietuvos patriotai buvo nuteisti pagal kriminalinius straipsnius (arba kaip nepristatytus pyliavus). Manome, kad sovietiniai teismai 1944-1953m. nuteisė apie 100 tūkst. Lietuvos gyventojų, vienaip ar kitaip dalyvavusių antisovietiniame pasipriešinime. 1960m. sausio mėn., sovietinio saugumo duomenimis, atlikus bausmę Lietuvai grąžino 19203 žmones. 1985m. tokie žmonės respublikoje buvo užregistruota 17,5 tūkst. Taigi tik nedidelis dalis nuteistų Lietuvos gyventojų sugrąžino gimtinę. Didžioji dalis liko bevardžiuose lageriuose mirusiu nuo išsekimo ir ligų, žuvo šachtose ir pan. Kitiems, atlikusiems bausmę, Lietuvai nebuvo leista grąžinti¹⁰⁹.

Šaltiniai ir literatūra

1. Buv. LTSR VSK archyvas (toliau VSKA). F.6. Ap35. B.13.
2. Ten pat L122
3. Ten pat F3. Ap.16. B.9. L35-37.
4. Alfabetinis s rašas Nr.I NKGB LSSR. Vilnius 1945 // Lietuvos genocido auk muziejaus fondai.
5. VSKA. F3. Ap.20. B.122 L.312
6. Ten pat F.10. Ap.13. B25. T.1. L14-15.
7. Ten pat F3. Ap.41. B. 135. L.9-10.
8. Ten pat B.137. L39-457.
9. Ten pat. Ap.56. B.22 L83.
10. Ten pat F.6. Ap.1. B.4. LII, 17, 109, 171; B.5. L210-214; B.6. T3. L2; Ap25. B.187. L.49.
11. Ten pat F3. Ap.41. B.131. L11-12
12. Ten pat
13. Ten pat F3. Ap.17. B.I. L93.
14. Ten pat. Ap.7. B.162 L36.
15. Ten pat Baudž.b.f. B.44618/3. T.8. L122
16. Ten pat
17. A.Ramanauskas. Daugel krito s n . V.1991. P.7.
18. VSKA. F.10. Ap.13. B25. T.1. LII-12
19. Ten pat
20. Ten pat
21. Ten pat F3. Ap.16. B.96. L21-22
22. Ten pat F3. Ap.41. B.131. L78.
23. Ten pat F.6. Ap.1. B.4. L2-1L
24. Ten pat F3. Ap.41. B131. L15-16.
25. Ten pat
26. Ten pat B. 143. L 19L
27. Ten pat F3. Ap.16. B.96. L21.
28. Ten pat F3. Ap.41. B.135. T.1. L217-218.
29. Ten pat L219.
30. Ten pat F3. Ap.41. B.131. L14.
31. Ten pat F3. Ap.16. B.96. L136.
32. Ten pat
33. Truska L. Skaudi praradim kaina// Naujas požiri s Lietuvos istorij . V.1989. P.211.
34. Kaš ta A. Lietuvos laisv s kovotoj aukos 1944-1954m. // Lietuvos žmoni genocidas naci ir soviet okupacijose. 1994. P.43-44.
35. Lietuvos genocido auk muziejaus fondai. GEK.4463. LL
36. VSKA. F3. Ap.7. B.11. T.1. L.174-175.
37. Kaš ta A. Lietuvos laisv s kovotoj aukos..P.45.
38. Tauro apyg. štabo dokumentai// Laisv s kov archyvas. 1991. T.1. P.15.
39. K stu io grup s partizan s rašas// Lietuvos politini kalini ir tremtini s jungos dokument rinkinys.
40. Dz k rinktin s archyvas// Laisv s kov archyvas. 1992 T.5. P3L
41. Lietuvos valstybinis visuomen s organizacij archyvas (toliau LVVOA). F3377. Ap.55. B.187. L4L
42. Kaš ta A. Lietuvos laisv s kovotoj aukos...P.43-44.
43. VSKA. F3. Ap.56. B30. L.175.
44. Ten pat F.18. Ap3. B.12 L29.
45. Ten pat L29-30.
46. Ten pat F.6. Ap.25. B.187. L42
47. Ten pat
48. Ten pat F3. Ap.19. B.111. L174.
49. Ten pat
50. Ten pat F.6. Ap.1. B.4. L2; 103-17L
51. Ten pat B.5. L210-214.
52. Ten pat B.6. T3. L2
53. Ten pat Ap.25. B.187. L49.
54. Ten pat F3. Ap36. B21. T2. L16.
55. Ten pat
56. Ten pat
57. Ten pat
58. K.Ži kus. Valstyb s kova už b v // Lietuvos Aidai. 1994m. rugs jo 15d.
59. Anušauskas A. Genocidas. MVD-MGB

- tardymo metodai// Laisv s kov archyvas. T.7. L171-172
60. Pe iulaitis P. Šit paimkite gyv // K.1993. P.135-136.
61. Partizano Dz ko dienoraštis// Laisv s kov archyvas. T.6. P.56.
62. VSKA. F.10. Ap.13. B39. L56-58.
63. Anušauskas A. Genocidas. MVD-MGB tardymo metodai// Laisv s kov archyvas. T.7. P.170.
64. VSKA. Operb.f. B.6656. T.6. L369.
65. A.Ramanausko-Vanago sekimo ir arešto detal s// Laisv s kov archyvas. T.9. L.177.
66. Kaš ta A. Lietuvos gyventoj genocido vykdytojai// Laisv s kov archyvai T.10. L.192.
67. Jakštonis L. Konstantinas Bajer ius// Alytaus s j dis. 1989.
68. VSKA. F.15. Ap.8. B.3.
69. Stankevi ius E. Ir viešpats jo priglaud dvasi // Respublika. 1991m. sausio 9d. L.5.
70. Kaš ta A. Lietuvos gyventoj ...P. 194.
71. Ten pat
72. VSKA. Baudžb.f. B.44618/3. T.8. L.120.
73. Kaš ta A. Lietuvos gyventoj ...P.192
74. Ten pat
75. VSKA. F.16. Ap.160. B.8. L201-202
76. Ten pat F.6. Ap25. B.187. L57-58.
77. Ten pat F.10. B.13. Ap.25. T.I. L53.
78. Ten pat
79. Ten pat L.55.
80. Ten pat. F.3. Ap.4. B.15. L.244.
81. Ten pat B.8. Ap.6. B.7. T.I L353.
82. Ten pat F3. Ap.56. B.57. L285.
83. Ten pat L278-288.
84. Ten pat L288.
85. Ten pat F.6. Ap.1. B.4. L2-17.
86. Ten pat F3. Ap.41. B.135. T.1. L219.
87. Ten pat Ap.56. B.57. L208.
88. Ten pat Ap.4. B.15. L244.
89. Ten pat F.18. Ap3. B.12 L44-47.
90. Ten pat F3. Ap.56. B.43. T3. LL
91. Ten pat F.6. Ap.1. B.4. L2, 7, 11, 17, 109, 171; B.5. L210-214; B.6. T.3. L2; Ap25. B.187. L49.
92. VSKA. F.8. Ap.6. B.7. T.1. L359.
93. Ten pat F.18. Ap3. B.12 L29-30.
94. Ten pat F23. Ap.7. B.III. L.166-167.
95. Ten pat F.6. Ap.26. B.162 L20.
96. Ten pat
97. Ten pat
98. Ten pat
99. Ten pat F.8. Ap.6. B.7. T.1. L356.
100. Ten pat L357.
101. Ten pat L356-357.
102. Ten pat F3. Ap.41. B.131. L11-12
103. Ten pat F.8. Ap.6. B.7. T.1. L356.
104. Ten pat F.6. Ap.62. B.L
105. Gliinskis J. A.a. vyskup. Borisevi iaus palaikai indentifikuojami// Lietuvos aidas. 1994m. rugpj io 23d. P.I.
106. Ašmenskas V. Lietuvi tautin taryba ir jos veik jai// Laisv s kov archyvas. 1993. T.7. P.177.
107. VSKA. Baudžb.F.8. P-16153-LI. T.1 L348.
108. Ten pat F.6. Ap.26. B.162 L20.
109. Lietuvos gyventoj genocido auk muziejaus fondai. GEK.4463. LI.

KELI ŠTRICHAJ JONO DEKSNIO PORTRETUI

Nijol Gaškait

Jonas Deksnys - tai žmogus, turintis daug energijos, bet nepakankamai princip . Gim s 1914m, chemikas pagal išsilavinim , taikos metais gal b t nugyven s graž ir prasming , t vyn s žmonei gerovei skirt gyvenim . Ta iau J.Deksnio kartai buvo lemta išgyventi didžiausius istorinius kataklizmus, kurie, nors dulkes sumaldami atskiro individo likim , iš kiekvieno pareikalavo ž t b tinio apsisprendimo.

Pirmosios sovietin s okupacijos metais J.Deksnys sitrauk rezistencij . 1940m. buvo suimtas, ta iau j lyd jo s km : prasid jus karui, išsilaisvino iš kal jimo ir dalyvavo Lietuvos Aktyvist Fronto (LAF) veikloje Kaune. V liau tapo Lietuvos Laisv s Kovotoj S jungos (LLKS) nariu, laikraš io "Laisv s kovotojas" redaktoriumi 1943m. lapkri io 25d., k rus Vyriausij Lietuvos Išlaisvinimo Komitet (VLIK), demokratiškai sub rus tiek katalikiškos, tiek tautin s liberaliosios orientacijos sroves, J.Deksnys tapo šios antinacin s rezistencin s vadovyb s nariu. 1944m. geguž s ld. už ši veikl buvo naci suimtas. Ir v l palanki istorini aplinkybi d ka netrukus amerikie i buvo išvaduotas iš Bairoito (Bayreuth) kal jimo.

Ligtolin jo gyvenimiškoji patirtis rod , kad po aštrios rizikos valand li tartum savaime ateina laiminga atomazga. Nebuvo net minties apie žuvim ar dvidešimt penkerius metus koncentracijos lageryje. Tod l tie du trum-

Jonas Deksnys. Stokholmas, 1948m. (Nuotrauka iš asmeninio A.Vokietai io archyvo)

palaukia kalinimai, nors atvėrę pažeminimą ir kančias bedugnai, tačiau ne tik nesustabdė J. Deksnio politinių ambicijų, bet sutvirtino norą būti pirmąjį asmenį bėryje istorijos scenoje.

Tačiau tam trukdė "nereikšminga" smulkmena. Nors buvo abiejų okupantų kalinamas, tačiau pasipuošti didvyrio laurais kliudė jo elgesys nacių kalinime. Tardomas jis laikėsi pagal laisvesnį etaloną, neslėpdamas nuo tardytojų savo žinių. Tuo tarpu katalikiškosios orientacijos VLIKo nariai laikėsi griežtesni moraliniai nuostatai ir nepateisino kompromiso, net jei tai buvo būtina išlikimo sąlyga.

J. Deksnys nuėjo kompromisų keliu, taip ir neužiuopis to Ariadnos siūlo, pasakojant paties, kuris padėjo iš tamsaus politinės veiklos labirinto išseiti dienos šviesą¹. O neužiuopis to siūlo žmogus totalitarinei sistemai yra tikras atradimas. Deksnys šiuo požiūriu buvo nekainojamas lobis. Pirmiausia buvo aišku, kad jis yra palenkiamas, antra, jo apkartimas prieš buvusius bendražygius - VLIKo narius, atitinkamai paveikus, galėjo virsti nuožmia neapykanta ne tik VLIKui, bet ir apskritai visiems "krikdemams" (J. Deksnio mėgstamas terminas). Trečia, J. Deksnys buvo žmogus, palaikantis ryšį tarp išėivijos ir kovojančio krašto, todėl buvo vertingas ne tik kaip informacijos šaltinis, bet ir galėjęs būti palenkiamas savo pusėn, suteikiant jam nors ir butaforinį, tačiau vaidmenį, kurio jam nenorėjo pripažinti anos ideologijos žmonės, t. y. svarbiausio asmens tiek Lietuvoje, tiek išėivijoje.

Visos šios aplinkybės buvo palankios traukti J. Deksną didįjį bolševizmo ekspansijos scenarijų: sunaikinti rezistenciją Lietuvoje, užkrėsti išėiviją sovietinio liberalizmo dvasia, skaldyti ją ir pjudyti tarpusavyje, terpti savo takos agentus ir "išseiti" užsienio žvalgybas.

Todėl 1946 m., J. Deksnui pasirodžius Lietuvoje, MGB jam skyrė ypatingą dėmesį, "surišo" su ideologiškai artimu (tiek "pasyvios kovos" taktikos, tiek nepakantumo krikdemams požiūriu) emisaru J. Markuliu ir netrukdomai išleido atgal Vakarais.

Ar nujautė J. Deksnys, kad ir jo asmenybė ir jo ambicijos ištirps šioje totalitarinėje mašinoje, kad jo pastangos atves tikrai siurrealistinį rezultatą? Negalėjo nenujausti, buvo per daug protingas, kad nesuprastų, jog jo pasirinkimas nėra paprastas, o pasekmės — nereikšmingos.

J. Deksnio gyvenimas iliustruoja visas stadijas, kurias pereina MGB gniauž-

tus patek s žmogus. Pirmoji stadija buvo "panaudojimas jam to nežinant" ("tamsoje"). Paprastai šis MGB praktikuotas nieko netarant iš žmogaus panaudojimas trunka neilgai - realizuojant MGB planus, mstant žmog sunku ilgai išlaikyti nežinioje. Pavyzdžiui, J.Lukš pavyko naudoti jam to nežinant vos kelis mėnesius. Deksnio panaudojimo "tamsoje" stadija truko nuo 1946 iki 1949 metų. Šiuo atveju galima sakyti, kad jam patiko būti užsimerkus, nes 1947m. vasarą, Lenkijoje susitikus su J.Lukša ir sužinojus, kad J.Markulis yra provokatorius (jo dėka buvo suimtas ir žuvo J.Deksnio brolis Juozas), J.Deksnys reagavo visai kitaip, negu partizan vadai Lietuvoje. J.Lukšai, J.Lelešiui, A.Baltai, J.Žemaičiui, A.Vabalui Erelis išdavystę savo niekšiškumui prilygo Judo darbui ("jeigu jau šitaip padaryta, mes pasmerkti žinti" ^{2,3}). Bet Deksnui ši žinia sukliudė tik rėpsti, kaip atrodys jo asmuo ši vyki kontekste. Jam buvo svarbiau išlikti Lietuvos pagrindžio Centro atstovu užsienyje. Kieno takyje yra šis centras, jam buvo antraeilis dalykas. Asmeninis ambicijos užgož pavojaus signalas ir grėžtant Lietuvai 1949 metais. Po Baden Badeno suvokus, kad BDPS Prezidiumo atstovu užsieniui pasiliks J.Lukša, mėsi veiksmu norėdamas sutvirtinti savo (Lietuvos Rezistencijos Sąjungos galiotinio) vaidmenį. Tad grėžto kovojant kraštą ir buvo suimtas.

Operatyvinėje byloje yra itin domūs dokumentai. Saugumieji, J.Deksnio "angel-sargas" atskaitos kalba apie jo elgesį, dvasinį bėseną kelet mėnesių po arešto (toliau pateikiami šie dokumentai vertimai ištisai). Žinoma, vertinant šiuos dokumentus, galima žvelgti J.Deksnio gudrumą, tačiau tai puikiai iliustruoja agento Petrausko atsidarimas.

Antroji J.Deksnio panaudojimo stadija - MGB 2 N valdybos pirmojo skyriaus agentas, slapyvardžiu Petrauskas. Šis skyrius rezistencijos slopinimui buvo pats svarbiausias. Jo užduotis buvo tirti pagrindžio centrus bei vadovauti partizanų naikinimui 1950 metų pradžioje tarp 28 apmokamų šio skyriaus agentų pagal gaunamą atlyginimą (14,6 tūkst. rub. už 7 mėnesius) J.Deksnys buvo penktas⁴.

Tačiau šios "prestižinės" tarnybos J.Deksnys neatsisakė ir pasibaigus partizaniniam karui. Ir ne vien todėl, kad vieną kartą klyvus MGB "voratinkl", pasitraukti beveik neįmanoma. Iš 1959m. jo agentų rini pranešimų (kurie iš pateikiami) matyti, kad tai ne priverstinė informacija, o apybraižos forma pateikta visapusiška sekant asmenį charakterio, pažiūrėjus ir silp-

n j asmenyb s pusi analiz bei iš to išplaukian ios rekomendacijos. Šie agento pranešimai rodo, kad tre ioje MGB panaudojimo stadijoje J.Deksny s tapo takos agentu tarp inteligentijos ir pats tai traktavo ne kaip prievartin našt , o kaip dar vien saviraiškos form . Ir tik atviras vieno ar kito asmens nepasitik jimas, tiesiai pareikštas tarimas, kad jis yra MGB agentas, arba, atvirkš iai, perd tai uolus sovietini paži r deklaravimas (tokiu deklaravimu ginasi nuo agento tiek rašytojas J.Dovydaitis, tiek poetas A.Miškinis) parod MGB, kad agento galimyb s šioje sferoje išsemtos. Tod l J.Deksnio amplua buvo pakeistas, ir jis ženg ketvirt panaudojimo stadij - vieš išpažint . Taip 1960m. "Tiesoje" pasirod J.Deksnio straipsnis (v liau j buvo ir daugiau), kuriame autorius smerk "buržuazin nacionalizm ", "krikdemus" ir savo "paklydimus". Palaist s purvu buvusius bendražygius, J.Deksny s buvo maksimaliai išnaudotas — tapo archyviniu agentu. Gal dar kada ir buvo "prikeltas" vienai ar kitai užduo iai ar informacijai, bet kaip svarbiausias scenos veik jas palaidotas amžinai.

O tada, 1959m., jis tebesijaut "ant bangos". Jam buvo patik ta ne tik teikti informacij , formuoti nuomon , pakreipti reikiama linkme sitikinimus, bet ir atlikti slapt "profilaktik ", ty. sulaikyti nuo "netinkam " poelgi ir veiksm . Deksnio takos zon pateko visi daugiau ar mažiau buv paž stami inteligentai bei tie, su kuriais susipažino pagal darbo profil (buvo vert ju). Teis jo tonu jis d sto priekaišt , kad J.Dovydaitis vertina marksizmo-leninizmo ideologij tik kaip vien iš daugelio kit filosofini -ideologini koncepcij , kai tuo tarpu ši ideologija yra "vieninteliai galimas, logiškas, istoriškai klasiškos visuomen s vystymosi produktas ir neišvengiama ateities žmonijos formavimosi b tynyb 5". Kiek ia Deksnys nuoširdus? Turb t ne mažiau kaip 90 proc., nes, tuo metu sušveln jus režimui, agentui b t pakak tik išd styti faktus, neapibendrinant j iki filosofini kategorij . Bet ia pats J.Deksny s stengiasi tiki šeimininkui - jei jau jis agentas, tai aukš iausios prabos.

Be to, tai rodo, kad užverbuotas, nors ir remiantis kompromituojan ia medžiaga, J.Deksny s jau tapo id jiniu agentu. Tai antrasis pagal svarb ver- bavimo uždavinys, kuriam realizuoti skiriama ne mažiau j g , laiko ir l š , kaip post miui pirm išdavyst . Deksnui poveikio priemoni ir atidos buvo atseik ta su kaupu. Ta iau ne emgebist rodomi spektakliai, sovietiniai kino- filmai ar "klestintys" miestai tikino J.Deksn "patriotizmo vaisingumu tik so-

cializmo statybos fone". Tai jam nebuvo nauja idėja, nes kadaise jos s kl
nešiojo lietuviško liberalizmo v jai ir dieg jaunose galvose. Naujesnis ir sun-
kesnis dalykas gal buvo agento vaidmuo. Tam palengvinti J.Deksnio aukl -
tojai iš MGB neišsivert be alkoholio ir taigos specialist .

Iš pateikiam J.Deksnio agent rini pranešim ryšk ja ne tik paties agento,
bet ir jo sekam asmen paveikslai. Kiek galima pasikliauti šiais negatyvais?
Turb t jiems reikia specialaus "ryškalo". Tai patvirtina su šypsena ištarti
J.Dovydaio žodžiai: "Dabar aš tavo asmeny tur siu konsultant , kuris neleis
man nukrypti nuo užsibr žtos skridimo linijos⁶." Abiem veikiančioms asme-
nims — tiek agentui, tiek sekamajam — aišk s j vaidmenys, bet žaidimo
taisykl s neleidžia nusiimti kauki .

Ta iau po šio marione i pasivaikš iojimo J.Deksny gr žta prie agento
kasdienyb s. Jam reikia ištirti dirv , ar J.Dovydaitis neparašyt apybraižos
apie "banditus", sužinoti jo poži r ši problem . Tai neatsitiktin užduotis:
kaip tik 1959m. balandžio m n. LKP CK biuras nutar sukurti iš KGB ope-
ratyvinink ir LKP CK Partijos istorijos instituto "mokslinink " redakcij , kuri
rengt publikacijas apie "buržuazini nacionalist " nusikaltimus⁷. O kad pub-
likacijos b t taigesn s, reik jo literat pagalbos.

Kiek kitoks J.Deksnio santykis su A.Miškiniu. Pas poet jis ateina,
nor damas eksploatuoti "kalt s" kompleks ir šiuo pagrindu atsiradus bend-
rum . Pajut s, kad A.Miškinis nesiliauja krint sis ir abejoj s d l priverstini
reverans valdžios pus n (eil raštis "Pasikeit vertybi matas", 1956m.; pa-
reiškimas rašytoj s jungoje, 1959m.), agentas prisistato poetui tartum dvas-
sios brolis, Miškinio deklaracijas prilygindamas savo išdavystei. Dovydai io
atveju agentui tereik jo tik ištirti rašytojo dvasios lauk , o ia jis reikalauja,
kad poetas dar ir dar kart patvirtint , jog dalyvavimas rezistencijoje buvo
klaida. Deksnys nori, kad vien kart priverstas klauptis poetas b t v l ir v l
ver iamas, t.y. tapt amžinu pažemintuoju, koku širdies gilumoje jau iasi jis
pats.

Ta iau Deksniui per jus prie atviros propagandos, poetas tampa budrus
ir atsisako agento samprotavim . Iš ties pasitvirtina anks iau parašyti
A.Miškinio žodžiai: "Jei gyvenimas yra kova, tai aš asmeniškai toj kovoj
niekad nemok jau prisidengti veido⁸." Neprisidengia veido ir dabar, nors jau
yra iš j s lagerinius universitetus.

Neuž iuop s bendr s ly io tašk asmenini poelgi motyvacijs, J.Deksny s užpila poet brutalia demagogija apie "krivinus bandit nusikal-timus", "klero-fašizmo siaut jim ", "pogrindžio išsigimim " ir pan. ia agentas bando už iuopti dar vien aukso "gysl " — neapykant krikdemams. Ta iau A.Miškinis nesileidžia šios temos pl tot , kukliai pareikšdamas, kad "kaip ten bebuv , bet mudviej pastangos ir siekimai tur j nuošird savo tautos, liaudies meil s prad ?."

Deksny s suprato, kad nors A.Miškinis buvo sutramdytas, ta iau širdies gelm je vis tiek liko ne "pasikeitusi vertybi ", o tragišk j psalmi autorius. Tod l skub jo persp ti savo šeimininkus apie "teorin galimyb " prarasti poet .

1959m. J.Deksnio agent riniai pranešimai, parašyti turint dešimties met MGB agento staž , atskleidžia tai, jog Deksnys tebeieškojo savo poelgi pateisinimo. Jis v l ir v l tikin jo kitus ir save, kad jo orientacija Soviet S jung kilo iš vidinio poreikio, o ne emgebist takoje, kad emigracija "išsigim ", o partizanai tapo "banditais", tod l jo per jimas kit barikad pus t ra tas pats kilnus siekis apginti taut nuo praž tingos lemties. Dešimt met jis nesiliov gvilden s ši klausim , nors tar si es s laisvas savo spren-dimuose.

Bet ar tikrai laisvas? Nors deklaravo paniek "klerikalizmui", ta iau tebe-jaut , kad yra kita, aukštesn nei KGB, priklausomyb . Ir ta priklausomyb diktavo tragišk b ties dilem : kas yra lengviau — žygdarbis ar išdavyst ? J.Deksny s nu jo antruoju keliu. Bet atrodo, kad jis bus apsirik s: pasirinkdamas dar nežinojo savosios naštos svorio.

Šaltiniai

1. Daumantas J. Partizanai. V.1990. P.448.
2. Ignatavi ius E. Išdavyst //Dienovidis. 1995 04 07. Nr.14. P.12
3. Partizano Grafo-kun.J.Lelešiaus dienoraštis. K. 1995. P.153-155.
4. Buv s VSK archyvas. F.10. Ap.6. B.12 L.15.
5. Ten pat. F.Opertyvin s bylos. B.5529. D.2 L62
6. Ten pat
7. Ten pat F3. Ap.77. B.2 L291-310.
8. Jakelaitis V. Su Antanu Miškiniu Vi i nuose, ir po to-poeto akademijos// Miškinis A. Sulaužyti kryžiai. V.1989. P241
9. Buv s VSK archyvas F.Operatyvin s bylos. B.5529. D.2 L65.

Priedas Nr.1

Lietuvos SSR Valstybės Saugumo Komitetas
2-N valdyba
Priėmimo - Rimkutis

Ag. Bagdonas
1949 metų rugpjūčio 30d.

Agentūrinis pranešimas Pažyma apie Jono Deksnio bylą

Nuo š.m. rugpjūčio 11d. Benamiui buvo pavesta stebėti suimtą Joną Deksnį.
Šio stebėjimo rezultatai tokie:

1. Elgesys

Deksnys jau išsiaiškino pakankamai žvaliai, kokio nors liūdesio ar moralinės depresijos nepastebėta. Atvirkščiai, jis labai nori visai ištraukti gyvenimą, net galvoja apie moteris./.../Pastaruoju metu Deksnio ir darbuotojų pokalbiai dažnai sukasi apie moteris. Pastebėta, kad jis pavydi bendradarbiams jų laisvo asmeninio gyvenimo; ypač pavydas pastebimas (nors ir slepiamas), kai kuris nors iš darbuotojų išeina miestą.

Bendras linksmo charakterio, vyno ir moterimis gėjas, Deksnys dažnai pasakoja lyg ir su pasitenkinimu apie savo linksmą ir nerpestingą gyvenimą Vakaruose, ypač Švedijoje, o tai rodo, kad jis esant ne griežtai, asketiškai ir principingai žmogus, o greičiau protingas, gudrus nuotykiu mėgėjas, kuris, netgi bendradarbiams, padaręs tyje, neprarado gyvenimo ir materialio malonumo skonio.

Vis dėlto pastaruoju metu jau išsiaiškino kažkoks jo nervingumas, jis pats skundžiasi, kad toks pernelyg komfortabilus ir ramus gyvenimas, kokio jis iki šiol neturėjo, veikia jį blogai. "Kągi mes darome, - sako jis dažnai, - žaidžiame kortomis, plepame ir visai atpratome rimtai dirbti. Netgi da, kad turint tiek laiko, mes taip nenaudingai ir tuščiai jį leidžiame."

Tačiau, nors jam buvo pasakyta, kad Benamis bus jo tarsi konsultantas, bet jis dar n kartą nieko nesikalbėjo su Benamiu apie darbą. Vien kartą pats Benamis apie tai užsiminė, bet Deksnys atsikalbėjo bendromis frazėmis, kad atseit reikėtų rašyti kažkokias specifines suvestines, skirtas Vakarams, ir kad Benamis padėtų jam kai kuriais klausimais, rašant apie Tarybų Lietuvos dabartį.

2. Nuotaika

Šis žodis, Benamio nuomone, tai tas protinis procesas, kuris vyksta Deksnio galvoje. Teigiamu jį pavadinti negalima.

Dažnai gin įjantis su Benamiu filosofin mis, socialin mis ir politin mis temomis, Deksnys visada lieka švediškojo ar angliškojo socialdemokrato pozicijoje. Kartais Benamiui susidaro toks sp dis, kad Deksnys pats nori paveikti jį; vis d lto po vieno karšto gin o, kai Benamis aštriai pasisak apie komunistin s socialin s doktrinos teisingum , pabr ždamas, kad diktat ra - laikinas socialistin s valstyb s reiškinys, kuris dings kartu su klasine visuomene, Deksnys kiek prtilo ir prad jo teisintis, kad jis pats komunistin s doktrinos šalininkas, bet kartais prieštarauja d l savo polinkio gin ytis.

"Juk toks gin as - gryniausia dialektika, kuri padeda išsiaiškinti daugyb neaiški klausim ," - lyg teisinosi Benamiui Deksnys po gin o.

Kit kart , kai gin as v l panašiai paaštr jo d l to paties objekto, Deksnys pasak : "Tai J s tikite, kad po diktat ros bus tikra demokratija, ta iau tai nerodyta ir geriausiu atveju yra graži svajon , o norint j pasiekti, reikia tik ti. Komunistas - tai tikintysis. Štai J s tikite, o aš savo nat ra skeptikas ir tod l abejoju."

Apskritai labai b dinga, kad besigin ydami kiekvienas remiasi savo autoritetais. Deksnys visada remiasi buržuaziniais autoritetais. Sprendžiant iš to, kaip jis laisvai operuoja faktais, pavard mis ar amerikie i autoritet mintimis, galima jausti, kaip giliai tos id jos gl di Deksnio mintyse.

Toinbis, Bartletas, Kaselis, Raselas, Sartras, Bergsonas, Averlundas ir daugelis kit taip ir liejasi iš Deksnio l p bet kokio gin o metu.

Reikia sutikti, kad buržuaziniu poži riu Deksnys "pasikaust s" puikiai, ypa ekonomikos ir socialini moksl klausimais.

Griaunan ios, skeptiškos Vakar nuotaikos lyg sunki našta dar slegia š proting , bet tipišk buržuazin inteligent , kuris link s visk , kas pažangų Taryb S jungoje - menkinti. Vis d lto reikia pripažinti, kad Taryb S jungos atžvilgiu Deksnys stengiasi, kartais visai nuoširdžiai, rasti ger brouž , ta iau tai jam sekasi silpnai ir blankiai.

Aišku viena - jis aštrus dvasininkijos, fašizmo ir bet kokio idealistinio svai iojimo priešininkas, ta iau tai dar nereiškia, kad jis gali visiškai sitraukti tarybin gyvenim , nes dar labai jame stiprus ir gyvas Vakar socialdemokratijos smulkiaburžuazinis poži ris. Ta iau tai suprantama, kadangi tokios proto sandaros žmogui sunku per kelet m nesi persiorientuoti tarybin b d .

Dar li dniau, kad Deksnys su dideliu d mesiu klauso laidas iš Londono, Niujorko.

3. Charakteris

Susižavintis ir steb tojo tipas, kuris turi beveik visiems lietuviams b ding brouž - užsispyrim , vis d lto šis žmogus pakankamai blaiviai m stantis, be joki romantišk priemaiš .

Štai kod l jis pasidav naujai takai (jei, žinoma, dabartin jo elges laikysime

neapsimestiniu, nes Benamis dar iki šiol negali pasakyti "taip" ar "ne" šiuo klausimu). Kaip kiekvienas blaiviai m stantis ir realus žmogus, jis tur t taip pasielgti, bet jis neslepia, kad jam tai nelabai malonu; juk kaip ne kaip jis išdav tuos, už kuri interesus kovojo ir kurie juo tik jo. Jis turi galvoje ne užsienio žvalgyb , o lietuvius emigrantus Vakaruose.

Apie žvalgyb jis yra labai b dingai ir šaltakraujiškai pasak s: "K gi, jei jie siun ia žvalgus Taryb S jung , tai tur s atsižvelgti ir visas galimas su tuo susijusias pasekmes. O juk žvalgybin darb jie man piršo, pasinaudodami lietuvi pagrindžiu. Tai buvo lyg ir "biznis"-už pagalb jiems aš gaunu j param ."

Matyt, tai, kad jis apgavo užsienio žvalgyb , jo nejaudina taip, kaip apgavus VLIK , tuo labiau kad jis ne tik apgavo, bet ir prad jo dirbti prieš juos. Bent jau taip kart jis užsimin Benamiui, kai kalba jo apie pastarojo ir paties Deksnio likim .

Tas bruožas rodo j esant garbing žmog , nemokant d l karjeros ar net d l savo kailio greitai persiorientuoti net tuo atveju, kai jis mato, kad toks persiorientavimas duos naudos jo liaudžiai.

Tai visiškai suprantama, nes kiekvienam tikrai garbingam žmogui toks persiorientavimas yra tam tikras skausmingas l žis.

Gal gale, sprendžiant pagal jo elges ir kalbas, galima pasakyti, kad šio žmogaus charakteris nesugadintas, ne smulkmeniškas, ne niekiškas. Polinkio padlaižiavim , prisitaikym nepasteb ta.

4. Poži ris b sim darb

Apie b sim darb Deksnys vengia kalb ti. Benamis nežinojo, kod l jis toks uždaras (nes tai gali b ti toks MGB darbuotoj instruktažas Deksnui), pats nebando apie tai kalb ti.

Ta iau aišku viena: mušti ir naikinti banditus (aišku, ne tiesiogine prasme) jis gali, kadangi j nepripaž sta politiniais pagrindininkais, o laiko papras iaušiais kriminaliniais nusikalt liais arba (ypa vadovus) pavojingais ir besmegeiniais politikieriais, visiškai nerealiais ir bukais, su kuriais neverta terliotis, tuo labiau kad banditams daro tak dvasininkija, prieš kuri Deksnys visada kovojo.

5. Bendros steb jimo išvados

1. Panaudoti Deksn prieš banditus galima.
2. Vis d lto paleisti j be kontrol s joku b du negalima, nes šis žmogus dar nepersiorientavo. Jis, kaip patyr s žurnalistas ir protingas, pastabus žmogus, net tuo atveju, jei s žiningai dirbs, gali pasukti iš kelio tiesiog d l to, kad, pasteb j s kai kurias negeroves m s respublikoje ir susitikin damas su po-

grandininkais, gali lengvai patekti antitarybin tak , kadangi m s šalies tr - kumus vertins ne kaip s žiningas, s moningas tarybinis žmogus, o kaip asmuo, kuriame gyvas polinkis visk vertinti iš priešiško pozicij .

Aišku, kad prie bandit jis neprisiplaks, ta iau nutols nuo organ kontrol s, o tai tur s skandaling pasekmi .

3. Dar kart pasitvirtino Benamio nuomon , kad Deksnys pati aktyviausia fig ra lietuvi emigrant sluoksniuose. Ne veltui j užverbavo užsienio žvalgyba.

Šio žmogaus silpnyb s:

1. Polinkis avanti rizm , duodantis galimyb panaudoti j žvalgybos darbui.

2. Lengvab diškas ir stiprus potraukis moterims.

3. Žav j imasis, kas, protingai veikiant, duoda galimyb j veikti moraliai.

6. Kasdieninio elgesio charakteristika

Iš viso jo elgesio neatrodo, kad jis galvot (bent jau šiomis s lygomis) apie pab gim .

Apie savižudyb ir kit kok panaš poelg negali b ti n kalbos, kadangi n ra joki požymi , bent jau Benamis nepasteb jo.

Bagdonas

Tikra: LSSR MGB 2-N valdybos 1 skyriaus 4 poskyrio viršininko pavaduotojas (pas.) Rimkevi

Buv.LTSR VSKA. Op.b. f. B.5582.T.3. L.193-198. (Originalas mašinraštis, rus k.)

Priedas Nr.2

Lietuvos SSR Valstyb s Saugumo Komitetas
2-N valdyba

Agentas "Bagdonas"
1950.IX.23

Pri m : Po kaj ir
Griše kin

Agent rinis pranešimas

Paskutini savai i laikotarpiu Jono charakteryje ir elgesyje ypating pasikeitim ne vyko. Tik viena galima konstatuoti - Jonas vis labiau siiraukia savo darb ir yra suinteresuotas, kad jis vykt s kmingai. Jau iamas net tam tikras pasididžiavimas (žinoma, teigiama prasme) savo darbu, jo subtilumu, atsakingumu ir sud tingumu. Galima tvirtai pasakyti, kad pati jautriausia šio

žmogaus vieta - jo savimeil , kai kada pereinanti sav s pervertinim . B tentokiais momentais, kai vadovyb paiso jo nuomon s, jis b na labai pamaloningas ir patenkintas ir, reikia pasakyti, tai teigiamai atsiliepia jo nuotaikai. Beje, jis labai patenkintas savo bendradarbiavimu su majoru Zub. ir dažnai atvirai kalba, kad tas žmogus daug geriau orientuojasi j darbo subtilumuose, nei visi prieš tai buv , ypa Bel .

Apie jo teigiam l ž liudija ir tai, kad dabar jis visiškai aiškiai suvokia, jog kelio atgal n ra. Kaip tik kalbantis su Benamiu, jis visiškai nuoširdžiai pasak : "Žinai, Stasy, koki nors permain atveju, jei teoriškai svarstysim, kad jos galimos, Lietuvoje kilt toks priešiškusimas ir skerdyn s, kad visiems tarybiniam žmon ms, ir tau, ir man tekt eiti mišk ir ten gintis iki paskutinio šovinio."

"Tik pagalvok, - sak jis, - kaip sisiaut t visi tie "juodomis rankomis, kunigai ir kiti niekšai. Iš tikr j tada jau geriau kautis iš paskutini j ."

Vis d lto, nepaisant ši teigiam Jono poslinki , dažnai praslysta kai kurie m s partijos ir vyriausyb s veiks m vertinimai, kurie rodo, kad šio žmogaus m stymas dar negreit virs tarybiniu.

Šis tr kumas, Benamio nuomone, paaiškinamas tuo, kad Jonas labai mažai skaito marksizmo-leninizmo klasik , niekinamai juos vertina, o tai rodo, kad "maniera m styti vakarietiškai" jame dar labai tvirta. Lengvab diškas Jono požir is politšvietim liudija tai, kad jis dar ne sis monino to esminio l žio, kuris jame vyko.

Pažyma: Jonas- agentas Petrauskas.

Benamis- agentas Bagdonas, kuris kartu su juo gyvena, apdoroja j tarybiškai.

Lietuvos SSR MGB 2-N valdybos viršininkas pulkininkas
(pas.) Po kaj

Buv.LTSR VSKA.Op.b.f. B.5582. T.3. L.199-200. (Originalas-mašinraštis, rus k.)

Priedas Nr.3

Visiškai slaptai

Lietuvos SSR Valstyb s Saugumo Ministerijos 2-N valdyba

Agentas Bagdonas
1950m. lapkri io 16d.

Pri m : Griše kin

Agent rinis pranešimas
B dingi Jono pasisakymai

1. Tarptautin s pad ties klausimais.

Pasaulis ant tre iojo pasaulinio karo slenks io. Konfliktas Kor joje po Kinijos

sikišimo pastat Amerik beveik beviltišk pad t : arba prisipažinti sumuštais ir pasitraukti iš Kor jos, arba, nepaisant vis pasekmi , t sti kar , kas b tinai atves konflikt su Kinija ir taip pat su SSRS. Kapituluoti Kor joje amerikie iai negali, nes pripažinus nugal tais tokiam palyginti nedideliame konflikte, jie praranda bet kok pasitik jim savo satelit akyse, tarp j ir Vakar Vokietijos, o tai reiškia visišk Amerikos karinio prestižo žlugim , ir tai glaudžiai susij ir su politiniu JAV prestižu. Aišku, kad tokiu atveju amerikie iai turi prisipažinti nugal tais ir kituose tarptautiniuose reikaluose, b tent Europos klausimu. To amerikie iai negali sau leisti, nes jau per toli nu j , vadinas, liko tik viena išeitis- ruoštis pasauliniam karui. Ne paprastam karui, o ideologiniam, kai susiduria dvi socialin s ir politin s doktrinos. Aišku, kad tai bus labai sunkus ir baisus karas, tuo baisesnis, kad kiekvien kovojan i šal skaldys dvi dalis: socializmo ir kapitalizmo šalininkus.

Joks pasaulio genijus negali numatyti šio karo rezultat ir nugal tojo. Galimas daiktas, kad to nugal tojo ir nebus, nes abi pus s vienodai stiprios, ir karo pasekm gali b ti-šiuolaikin s civilizacijos griuv siai, kadangi abi pus s kausis iki galo.

Iš susidariusios pad ties aišku, kad sovietin vyriausyb , matyt, padar išvad , kad dabar pats patogiausias momentas galutinai rengti žyg prieš kapitalizm , o JAV savo ruožtu mano, kad tolesnis delsimas naudingas DK SSRS, ir taip pat pasiryž kariauti.

Pokarin tarptautin politika yra agresyvi ir chaotiška iš abiej pusi : kur tik galima, abi sistemos, socialistin ir kapitalistin , stengiasi sitvirtinti. SSRS sitvirtino pietry i ir centrin je Europoje. Pats ryškiausias pavyzdys- ekoslovakija, kur 1947m. aiški demokratin mažuma (komunistai) užgrob valdži .

Aišku, kad tai negali nešokiruoti JAV, kuri negali ramiai laukti, kol SSRS j išmes iš Europos žemyno, o savo ruožtu stengiasi sitvirtinti ten, kur tik gali.

Apskritai reikia pripažinti, kad buržuazija, kad ir kokia ji b t tvirta, pastaruoju metu yra tokia stipri, kad nedera sav s raminti iliuzijomis apie lengv kar . Ne, jis nebus lengvas, kadangi Vakar valstyb se komunistin diktat ra svetima ir visiškai skiriasi nuo buržuazin s doktrinos, kuri Vakaruose turi gilias šaknis.

Tiesiog sunku, pavyzdžiui, sivaizduoti, kaip tose šalyse Švedijoje, Danijoje ar Anglijoje bus diegiamas komunizmas, kur buržuazinis parlamentarizmas ir išorin s buržuazin s demokratijos formos tiesiog aug krauj eiliniam anglui, danui ar švedui.

Visiškai aišku: galima pasiekti tokios materialin s gerov s, kokia yra Švedijoje, taiki socialini reform b du visoje žem je, ir vargu ar verta j ga keisti socialin santvark , nes tai per brangiai kainuoja žmonijai.

Dar vienas klausimas - tai dideli taut ambicij susid rimas, net ir tuo atveju, jei jie vest pas save SSRS pavyzdžio komunistin santvark .

Kyla klausimas: ar turi, pavyzdžiui, Berlynas, Londonas ar Paryžius paklusti Maskvai, nepaisant to, kad jos visos taps komunistinėmis? Net mažiausias centralizacijos bandymas, net ideologinis, gali sukelti rimtas komplikacijas.

Ryškus pavyzdys- Jugoslavija, kuri turi daug mažiau teisi ir pretenzij, nei galėtų turėti tokios šalys, kaip Anglija ar Prancūzija, o vis dėlto ji tarsi "pasimaiš" nacionaliniu klausimu.

Štai kodėl sunku ne tik numatyti bsimo karo pasekmes, bet ir ne mažiau sunku numatyti Europos tautų visuomenines formas tuo atveju, jei Europa taps socialistinė valstybė federacija tikrąja to žodžio prasme. Rimta problema ir Kinija, kuri kaip ne kaip yra gausiausia pasaulio tauta. Dabar ji teigiamai veikiama SSRS, be to, Kinija kol kas silpnas vienetas ekonominiu, politiniu ir administraciniu atžvilgiu, bet kai atsistos ant kojų, sustiprės - ar nepasireikš neigiami nacionalizmo bruožai?

Tokie paskutiniu metu Jono politiniai svarstymai bendrais bruožais.

Asmeniškai jis sielojasi dėl to, kad slaptą MGB bendradarbių darbą jis laiko kažkuo žemu, lyg samdomo šnipų, daranio "tuo juodu darbu", kuris neleidžiamas oficialiems darbuotojams. Kodėl neleidžiama, jis nepasako, bet buvo galima suprasti, kad, jo nuomone, šis darbo pobūdis žeminantis ir žeidžiantis kiekvieno padoraus tarybinio žmogaus savigarbą. Ne veltui jis pasako Benamiui, kad "toks darbas daro tik tokie žmonės, kaip tu ir aš" (turima minty visi būv antitarybininkai).

Štai kas jį slepia ir žeidžia jo savigarbą, tuo labiau kad jis pats vis laiką yra prižiūrimas. Dar vieną būdingą detalę reikia pridurti: jis pasako Benamiui, kad bėdamas Stokholme, jis asmeniškai iššifravo vieną tarybinį agentą, kur tarybinis pasiuntinys atsiuntė pas jį ir Žilinskį. Jo žodžiais, po iššifravimo tam agentui buvo uždrausta gyventi Stokholme, ir jis buvo išsiųstas provincijai.

Bendra išvada: nepaisant vykusio ličio, Jonas dar ne visiškai išsilaisvino nuo viso to ideologinio šlamšto, kuris traukia jį kairiai į socialdemokratų link.

Pažyma: Agentas Bagdonas praneša apie agento Petrausko nuotaikas, pasisakymus ir pareiškimus

LSSR MGB 2-N valdybos 1 skyriaus viršininko pav. vyr. ltnt.
(pas.) Griše kin

Buv. LTSR VSKA. Op. b. f. B. 5582. T. 3. L. 217-220. (Originalas- mašinos raštis, rus. k.)

Redakcijos pastaba. Visos pažymos yra išverstos iš rusų kalbos, maksimaliai išsaugant prasmę ir teksto sandarą. Palikti originale naudojami terminai "banditai", "buržuaziniai nacionalistai", "klerikalai" ir kt.

Priedas Nr.4

Šalt. Petrauskas a.b. 1031
A. Basenko 1959.VIII.25
(rezoliucija rus k.)

Visiškai slaptai

KAI KURIOS IŠVADOS IŠ PAŠNEKESI SU RAŠYTOJ AIS JONU DOVYDAI IU IR ANTANU MIŠKINI U

I.Jonas Dovydaitis

Rašytojo Jono Dovydai io biografinius davinius galima rasti bet kuriame, po Didž. T vyn s Karo išleistame, Taryb Lietuvos rašytoj almanache. AŠ ia tik priminsiu, kai kuriuos svarbesnius Dovydai io biografinius momentus, leidžian ius suprasti charakter ir dvasinius polinkius.

Jono t vas buvo žymus katalik jud jimo veik jas, universiteto profesorius, mokslinio žurnalo "Kosmos" organizatorius ir redaktorius.

Reik jo laukti, kad Jonas iš t vo tur jo bent š t paveld ti iš katalikiškos ideologijos. Ta iau, kaip pirmu poži riu ir nekeista, atrodo, šito nevyko. Iš savo t vo jis paveld jo tik statok b d , užsispyrim ar net nemaž valin gum . Jo t vas buvo ved s berašt tarnait , kurios per vis savo gyvenim nepaj g "apšviesti". Šis t v šeimyninio gyvenimo paradoksalumas, tur b t, buvo viena svarbiausi priežas i , kad Dovydai i vaikai augo ir brendo savo protu ir išmanymu.

Ne tik ideologiniai, bet ir materialiniai Jonas ankstyvoje jaunyst je tapo mažai, o v liau ir visai nepriklausomas nuo t vo. Prieš t vo vali Jonas iš pat ankstyvos jaunyst s savo energij nukreip aviacijos sport , apleisdamas bendr lavinimosi gimnazijos suole ir namuose. Jaunas b damas jis jau tapo vienu žymiausi Lietuvos sklandytoj ir civilini lak n . Sportines savo treniruotes Jonas susiejo su žurnalistiniais bandymais, ap musiais išimtinai aviacijos technik ir sport . Žurnalistin Jono karjera jam greit sudar pakankamas pajamas b ti nepriklausomu nuo t vo.

Pašvent s savo jaunyst s energij aviacijos sportui ir žurnalistikai, Jo nas neteko sistematiško humanitarinio ir visuomeninio išsilavinimo. Maždaug 20m. jaunuolis jis jau buvo žymus aviatorius ir aviacijos žurnalistas su gana solidžiomis pajamomis. Ta iau lietuvi bei pasaulin s literat ros istorijos ir kit humanitarini disciplin srityse jis buvo beveik profanas. Vien kart paneig s t vo politines paži ras, Jonas iš viso nerod jokio intereso politiniiais-socialiniais klausimais. Šitai, tarp kitko, ne tik Jonui, bet ir daugeliui buržuazin s Lietuvos jaunuoli -moksleivi b dinga.

Tur damas užsispyr lišk b d , neži rint pasisekim aviacijos sporte bei uždarbyje, Jonas vis d lto sugeb jo baigti ne tik karo lak n mokykl , bet ir Kauno Aukštesni j Technikos Mokykl . Karo lak no karjer padaryti jis nesugeb jo, nes nemok jo prisitaikyti prie karininkijos tarpe vyravusios padlaižia-

vimo atmosferos. Puikiausiai baig s karo aviacijos mokykl , jis, kaip "ne-drausmingas", iš karo aviacijos buvo pašalintas.

Su Jonu Dovydai iu aš buvau paž stamas maždaug 1933m. Labai artimu draugu aš nebuvau. Su juo artimai draugavo mano brolis Juozas, kuris taip pat sirgo tada madinga aviacijos sporto "liga". Kadangi Jonas visai nežinojo svetim kalb , tai jo žurnalistin je praktikoje aš jam dažnai talkininkaudavau. Iš m s bendro darbo gaunam honorar neretai praleisdavome pasilinksmi-nimuose. Man imponavo Jono dr sa, linksmas, atviras, kiek statokas b das ir ryškus "demokratiškumas" (jis organiškai nem go ir nebendravo su "auksin s jaunuomen s", kaip b davo vadinami išpaikinti pon s neliai, at-stovais). Savo ruožtu aš jam imponuodavau didesniu humoristiniu ir politi-niai-visuomeniniu pasiruošimu bei išsilavinimu.

Berods 1941 m. pradžioje Jonas buvo išsi stas Taryb S jung , ir m s santykiai labai ilgiems metams nutr ko.

Dabar gyvendamas Vilniuje, aš Jon ne kart matydavau gatv se, valgyk-lose ir pan. Susitikti su juo ir pasikalb ti aš prog neieškojau. Man atrod , kad ir jis susitikti, ir pasikalb ti nedar pastang .

Prieš por met mano geras prietelius velionis skulpt. Pundzius pasakojo, kad Dovydaitis klausin j s, kaip aš gyvenu. Jis Pundzi sp j s, kad susitikti su manimi gali b ti pavojinga. Dovydaitis dar s iliuzij , kad aš neva tur s kok-ius tai slaptus ryšius ar santykius su užsienio žvalgybomis ar kas tai panašaus. Apie tokias Dovydai io aliuzijas man v liau pasakojo ir Kiela.

Tik š.m. maždaug kovo m n. Jon sutikau pas Kiel . Jis klausin jo, kaip gyvenu, kuo užsiimu ir pan. Jam trumpai atsakiau, kad gyvenu Vilniuje, darau vertimus iš svetim kalb , o gr ž s Lietuv esu savo noru, bet kada ir kaip neaiškinau. Jonas man papasakojo, kad iš brolio Juozo šiek tiek sužinoj s apie mano veicl vokie i okup. metu ir apie tai, kad gestapo buvau suimtas ir išvežtas Vokietijon. Tur damas galvoje šias informacijas, jis gerokai nuste-b s, kai prieš kelis metus pirm kart pamat s mane gatv je. Jis pareišk pasitenkinim , kad jo nuog stavimai d l mano "slaptumo" buv be pagrindo. Aš pasijuokiau, kad m s intelektualai iš viso serga kažkokia tai špiono-manija. Apskritai vis reikal baig me laisvu humoru. Greit per jome prie literat rini tem . Kaip tik neseniai buvo vyk s LTSR rašytoj suvažiavimas, kuriame buvo pasmerkti Dovydai io "Pasmerktieji". Dovydaitis dav savo tele-fon ir praš prie progos paskambinti.

Už poros savai i gatv je sutikau Kiel . Mes paskambinom Dovydai iui, kuris papraš užvažiuoti pas j piet . Dovydaitis supažindino mane su savo vaikais ir nauja, neoficialia žmona (pirmoji Dovydai io žmona prieš kelis me-tus tragiškai mir , gimdydama paskutin iš trij vaik). Piet metu gerokai išg r me ir nieko rimtesnio nesikalb jome.

Po kurio laiko Dovydait sutikau skulp. Pundziaus laidotuv se. Po laidotu-vi užsukome pas j (Dovydaitis gyvena naujuose rašytoj namuose Antakal-

nyje, kurie randasi netoli kapini). Dovydaitis aprod man savo bibliotek, papasakojo, kaip raš "Pasmerktuosius". Aš iš jo pasakojimų ir rankraščių bendrais bruožais susipažinau su šios apysakos turiniu. Aš nurodžiau Jonui, kad, mano nuomone, "Pasmerktųjų" nepasisekimo priežastimi gal būtų politinė situacija karo metu Lietuvoje nepakankamas pažinimas, ne visiškai vokiečių ir lietuvių tautos atžvilgiu supratimas ir pan. Dovydaitis pripažino, kad su šiuo veikalu gerokai susipainiojo ir padarė žymius klaidus. Tačiau, nebeapmaudo, jis pareiškė, kad kritika jo adresu buvusi pernelyg aštri ir išpaštinė. Kad klausimas buvo svarstytas net LKP suvažiavime, tai jį daliai G. Zimano, su kuriuo Dovydaitis dirbdamas "Tiesoje", turėjo gana aštri, asmeniškai pobūdžio susikirtimai, taktika. Pvz., kažkokią tai viešą vaišėlių metu, minint kokį tai "Tiesos" jubiliejų, Zimanas garsiai užklausė Dovydaitį: "Na, kaip, dr. Dovydaiti, tavo tėtis?" Dovydaitis taip pat garsiai atsakė: "Kaip, dr. Zimanai, mano tėtis nebuvo blogesnis už tuos, kurie smetoniniais laikais nuomavo stambius dvarus." Zimanas liko labai nepatenkintas, nes ir jis, ir daugumas sveikieji suprato, kad Dovydaitio replika buvo taikoma Zimano tėvams, stambiųjų dvarų buržuazijai Lietuvoje, nuomininkams. Mums besišnekučiuojant, pas Dovydaitį užėjo jo kaimynas rašytojas Kostas Kubilinskas. Kiek pasišnekėjus, aš atsisveikinau, nes dar norėjau aplankyti tam pačiam pavardės gyvenant poetą Antaną Miškinį.

Pas Dovydaitį lankiausi dar gegužės mėn. viduryje. Tada pas jį buvo žmonos sveikieji iš provincijos, todėl pokalbis vyko bendromis bendrosiomis temomis. Aš rengiausi vykti atostogoms į Vengriją ir vėliau visam vasaros sezonui atostogauti Palangoje. Dovydaitis klausė, kaip galėtum manimi susisiekti, kad būtų Vilniuje. Aš jam daviau savo žmonos darbovietės telefoną.

Liepos 14d. Jonas paskambino mano žmonai ir prašė, kad aš jam paskambinčiau namus. Rytdieną jam paskambinau, bet jis prašė užvažiuoti pas jį. Kadangi jo šeima gyvena Palangoje, tai nutarėme važiuoti pas mane. Aš paskambinau žmonai ir paprašiau, kad vyktų namo ir paruoštų vaišes. Pas mane trisdešimt jaukiai praleidome keletą valandų. Dovydaitis bendrais bruožais papasakojo, kad esu parengęs studiją apie vokiečių užmačius lietuvių tautos atžvilgiu. Jis apie tai šiek tiek girdėjęs iš Kielos. Dovydaitis pareiškė, kad tokios studijos pasirodymas būtų labai naudingas, nes vokiečių politikos užkulisiai lietuvių tautos atžvilgiu labai daug kam, ir jam pačiam, dar ne visai aiškūs. Apskritai jis skatino mane daugiau rašyti, nes tam esu aš turintis "gerą davinį, patyrimo ir turtingą išgyvenimą". Kadangi buvau tik keletą gražių išrašų, aš papasakoju bendrus spėjimus, terpdamas juos bendru pasauliniu ir Lietuvos politiniu reikalingumu. Dovydaitis mano žmonai pasakojo, kad būvęs labai artimas mano brolio biulionis. Iš jo jis gerai žino mūsų šeimos istoriją, jos gražius ir tragiškus (mano sesers tragišką mirties-nusižudymą). Jis labai apgailestavo brolio žuvimu. Tačiau ir jis patyrė

skaudži smagi: tremtyje mirs jo tvas, su kuriuo nors ir ne per geriausiai sugyvenęs, bet vis dėlto j savotiškai mylįs. Su nemažu susijaudinimu jis pareišk: "Mes žmonės protingi ir iš sen nuoskaud politinės istorijos daryti nemanome. Be to, už tas nuoskaudas ir mes patys ar mūsų artimieji patys daug kalti. Aš pats stoviu nepajudinamai tvirtai ant tarybinių tikrovės pagrindų, ir visa širdimi džiaugiuosi, kad ir Jonas tokios pat nuomonės." Tolimesniame pokalbyje aš pakviečiau j apsilankyti kada nors mano tviškje. Jonas mielai sutiko sekant ruden pakeliauti po mano tvišk (jis turi nuosavą "Pobied"). Toliau Jonas, kreipdamasis mano žmonai, pareišk, kad jam grįžus iš Palangos, mes būsimė dažnai laukiami jo šeimos sveičiai. Žmonis daug ir su dideliu dėmesiu klausinjo apie dukrelę, jos operaciją ir pan. Jis pasakojo savo bendrus spėjimus iš kelionės po Vengriją. Žmona klausinjo j apie Indiją, kur Dovydaitis prieš keletą metų lankėsi. Vakarais jau buvo vlyvas, ir Dovydaitis skubėjo namus, nes turėjo pasiruošti kelionėn Nemuno vagojimo perjungimo iškilmes.

Kokias pagrindines išvadas galima padaryti iš pašnekės su Dovydaitiu? Šis klausimas nėra lengvas atsakyti. Nėra abejonių, kad Dovydaitis absoliučiai tarybiniai nusiteikęs pilietis ir rašytojas. Tačiau, kaip rašytojui, jam trūksta gilaus, kryptinio marksistinio-leninistinio ideologijos ir teorijos išjuto ir pažinimo. Jis pats šito neneigia. Visas negerumas tas, kad Dovydaitis, kaip ir daugelis kitų vyresnės kartos inteligentų, marksizmo-leninizmo ideologijai nori žiūrėti kaip lyg kokį tai vieną iš daugelio filosofinių-ideologinių koncepcijų bei reiškinių, kaip "atsitiktinai" tapusi tam tikros istorinės epochos ir didelės dalies žmonijos gyvenimo ir krypties kelrodžiū. Man susidarė spėjimas, kad Jonas savo dvasios gilumoje nesupranta ar neįžauja, jog marksistinio-leninistinio ideologija tai nėra tik viena iš daugelio egzistavusių ir egzistuojančių koncepcijų, bet tai vieninteliai galimas, logiškas, istoriškas klasiškos visuomenės vystymosi produktas ir neišvengiama ateities žmonijos visuomeninio formavimosi būtinybė. Man taip pat susidarė spėjimas, kad Jonas, nesugebėdamas pilnai dialektiškai galvoti, marksistinio-leninistinio ideologijos ir teorijos žiūrėti kaip tam tikrą dogmatinę doktriną, sudarantį kovingą komunizmo politinę platformą, kurios "ištikimai laikytis" pirmoje eilėje ir privalo tik patys partiniai komunistai. Jeigu mano spėjimai ir spėjimas būtų teisingi, tai šitokios klaidingos Dovydaitio pažiūros ir neleidžia jam visu gilumu suprasti sudėtingus visuomenės vystymosi ir santykių dėsnius bei procesus, kas savo ruožtu iššaukia krypties klaidas ir blaškymąsi.

Galima taip pat išjausti, kad Dovydaitis nėra visu gilumu supratęs ir išgyvenęs tikrosios patriotizmo esmę. Man susidarė spėjimas, kad jis visa galia nežauja, kad bet koks patriotinis jausmas ir pastanga tik tuomet gali būti vaisingi, kai nuosekliai ir neatlaidžiai sujungti su socialine ideologija, su didžiūoju socializmo statybos darbu. Nėra jokio pagrindo tvirtinti, kad Dovydaitis sirgtų kokiu tai perdutu nacionalizmu, juo labiau šovinizmu, bet iš atskirų posak-

i , intonacijos ir bendros nuotaikos galima jausti kiek per daug egzaltuotas patriotizmas. Man atrodo, kad ia priežastis gl di nek rybingame marksizmo-leninizmo supratime ir išjute.

Apskritai Dovydaitis siekia ir stengiasi savo k rybinius užmojus derinti su socializmo statybos poreikiais ir dvasia. Jeigu ne visuomet jam tai pavyksta, tai ne blogos valios, bet aukš iau min t nepažinim priežastis. Paskutiniame m s pokalbyje jis kalb jo, kad ruošiasi rašyti knyg apie Dari ir Gir n . Aš jam pažym jau, kad tema tikrai puiki, bet kartu ir slidi, nes joje lengviau susipainioti, negu, pvz., "Pasmerkisiais". Jis tokio pavojaus neneig , bet tik s savo j gomis tinkamai jungti Dariaus-Gir no žyg socialistini id j tarybin s jaunuomen s tarpe pulsavimo ritm . "Be to,- šypsodamasis jis pareišk ,- dabar aš tavo asmeny tur siu konsultant , kuris neleis man nukrypti nuo užsibr žtos skridimo linijos."

Kaip tai prab gomis mes paliet me "Tiesoje" talpinam apybraiž apie banditus ir šnipus. Dovydaitis pareišk kai kuri kritišk pastab d l techniško apybraižos išpildymo, bet apskritai tema ir medžiaga esanti "přitrenkianti". Aš pareiškiau apgailstavim , kad Jonas, b damas vienas geriausi apybraižos meistr Lietuvoje, nesiima buržuazinio banditizmo gvildenimo. Jis atsak , kad ši tema j seniai dominanti, bet es labai sunkiai prieinami konkre ios medžia-gos šaltiniai.

Aš nor iau pareikšti sitikinim , kad pašnekesiai su Dovydai iu yra ne tik man asmeniškai dom s, bet gali kai kurios takos tur ti ir jo k rybos turin bei linkm .

2. Antanas Miškinis

Kas yra Miškinis, koks jo gyvenimo ir k rybos kelias, atrodo, n ra reikalo kalb ti. Nematau reikalo kartoti žinomus m s pažinties bei santyki klausimus.

Kaip savo laiku buvau raš s, pirm kart Miškin sutikau pernai metais vasar Stalino prospekte. Tuomet persimet me keletu žodži . Apie š susitikim aš buvau raš s. Noriu tik pakartoti, kad tada mano trump paaiškinim , jog emigracija išsigim , jog Vakarai tesiekia Lietuvoje tik špionažo, diversijos ir panaši praž ting m s tautai veism , Miškinis, jam prastu ekspresyvumu, tuoj pareišk : "Tai ir aš dabar savo k rybiniuose užmojuose ir nuotaikose jausiuos daug tikriaus ir tvir iau."

Šiais metais pas Miškin už jau po Puodžiaus laidotuvi . Miškinis mane labai mielai pri m . Jis atsipraš , kad negali parengti tinkam vaiši , nes šeima dar nepersik lusi iš Kauno. Jis paruoš kav , ir mudu m m šneku-iuotis. Pirmiausia pašnekesys pakrypo ne taip seniai vykusiame LTSR rašytoj suvažiavime Miškinio padaryt deklaratyvin pareiškim , kuriame jis pasmerk savo padarytas praeities klaidas ir užakcentavo tvirt tarybiškumo pozicij . Miškinis ši tem pirmas iš k l , nurodydamas, kad gal kai kas ir ste-

bisi arba net kaltina j už toki radikali dvasin s metamorfoz s deklaracij , bet jis tai dar s iš pa i giliausi savo sitikinim . Aš pažym jau, kad visuomen j buvo gyvai komentuoti Miškinio pareiškimai rašytoj suvažiavime, kaip ir prieš por met pasirod jo deklaratyviniai eil raš iai. Kas d l Miškinio nuoširdumo, o taip pat ir d l tokios deklaracijos tikslingumo, nes tokias nuotai- kas, gal neb damas poetas, ir ne taip emociškai, bet ne mažiau giliai esu išgyven s. Atsirado reikalingas vidinis kontaktas pokalb draugiškai vesti.

Mes trumpai apžvelg me m s veiki vokie i okupacijos metu. Mes tik - jome, kad vedame kov prieš nacius už savo tautos laisv . Fatalin m s klaida, kad mes patik jome anglosaksais ir nepaj g me suprasti, jog tikr j kov už pasaulio taut laisv ir žmoniškum veda Taryb S jungos tautos. Mes savo pastangas nuo kovos izoliavome, ir šitai mus nuosekliai ir neišven- gamai prived prie tolimesni praž ting klaid .

Miškinis pažym jo, kad jeigu 1945m. ruden aš neb iau nelegaliai atvyk s Lietuv , tai gal šiandien ir Juzas (mano brolis, buv s surištas su Miškiniu) b t gyvas ir pa iam jam neb t tek k sti lagery 10 met . Jis tuoj prid r , kad š klausim jis paliet s grynai abstrak iai ir netur s joki kaltinim ar užmetim . Jis gerai suprant s, kad mes visi buvome aukos to klaidingo "patri- otinio" tvaiko, kuris apsprend ir vadovavo m s veiksams.

Neži rint Miškinio atsikalbin jim , aš pri miau išš k. Aš pareiškiau nu- sisteb jim , kad kaipgi tai gal jo atsitikti, jog Miškinis susirišo su banditais, kurie jo vard panaudojo pridengti patiems kruviniausiems ir šlykš iausiems veiksams. Aš pareiškiau, kad mano atvykimas Lietuv 1945m. ir v liau ir mano pasitarimai su Miškiniu 1945m. visuomet tur jo tiksl banditizm slopin- ti, o ne j skatinti.

Miškinis pirmiausia pažym jo, kad m s pasitarimai 1945m ruden iš tikr j nieko konkretaus antitarybinio (teroristinio, špionažinio ir pan.) netur jo. Apie m s susitikim j daug klausin j tardymo metu. Jis visk parod s taip, kaip buv . Kai d l ryši su banditais, tai tuoj m aiškintis ir teisintis. Jo susirišimas su banditais iš tikr j buvusi bene didžiausia jo gyvenimo klaida. Pradžioje, nežinodamas tikrosios pad ties, jis, geriausi nor vedamas (gerais norais pragaras gr stas), nor j s banditams pad ti surasti teisingesn , moralesn veik- los keli . Ta iau banditai jau tur jo "sav kruvin keli ". Jo patarimai jiems nebebuv reikalingi. Toks, pvz., "Žvejys" j m s šantažuoti, grasindamas bai- siausiomis pas komis už kokios tai drausm s ir disciplinos nesilaikym . Jis suprat s, koki šlykš i bal klimp s, bet netur j s dr sos ateiti saugumo organus ir visk prisipažinti. "Tada dar mes per daug bijojome bolševik ir j visai nesupratom."

Aš bendrais bruožais pavaizdavau vis did jant emigracijos išsigimim , jos nutolim nuo krašto, vis didesniu slogu iu užgožiant klero-fašizmo siau- t jim , vis atkaklesn ir grubesn amerikie i , angl , pranc z ir netgi šved žvalgyb užma i pasinaudoti lietuvi tautos klaidomis ir nelaim mis savo

praž tingiems m s tautai k slams m s krašte praveisti. Aš taip pat pavaizdavau bais banditinio pogrindžio išsigimim ir j kraupulingus nusikaltimus. Aš nurodžiau, kad banditinis pogrindis savo esme buvo grynai klasin s kilm s. Jis nieko bendro netur jo nei su lietuvi tautos l kesiais, nei su jos tikruoju gyvenimo keliu. Iš klasin s neapykantos kil s banditizmas buvo kurstomas kraštutiniu šovinizmu ir klerikaliniu paroksizmu humaniškomis socialistin ms id joms. Miškinis, mane papildydamas, parod puikiai suprant s viso šio laikaus reiškiniu esm .

M s pokalbis v l gavo labai jauki atmosfer . Žinodamas Miškinio sen neapykant krikdemams, aš atskirais pavyzdžiais nupiešiau atskir krikdem vad - Krupaviius, Ambrazevi ius, Ivinskio, Maceinos ir kt. pastangas teršti, niekinti ir juodinti visk , kas daroma ir vyksta Taryb Lietuvoje. Aš pažym - jau, kad be krikdem ir kit partini srovi bonzos emigracijoje veda praž ting m s kraštui linij .

Miškinis nurod , kad kaip ten bebuv , bet mudviej pastangos ir siekimai tur j nuošird savo tautos, liaudies meil s prad , ko, žinoma, negalima pasakyti apie krikdemus ir kitus politikanus, dvarponius, buožes ir soldatofonus a la Plechaviius ir kt. Jis negal s, pvz., nesidžiaugti kai m s tauta Taryb S jungos taut šeimoje klesti savo kult ra, materialiniu gerb viu, socialiniu teisingumu. Šitas vidinis džiaugsmas ir sudar s jo k rybinio tvirtumo ir patoso šaltin bei pagrind .

Miškinis džiaug si mano atsilankymu. Klausin jo apie asmenin gyvenim , darb , sumanymus ir pan. Pasakojo apie savo k rybinius sumanymus, šeim ir pan. Praš neužmiršti ir apsilankyti.

Kokias išvadas galima padaryti iš pašnekesio su Miškiniu. Aš jau ne kart esu pabr ž s, kad Miškinis yra egzaltuotas, kraštutiniai emocingas poetas, nuoširdžiai myl s savo liaud . Aš niekuomet neabejojau esminiu Miškinio pozityvumu savo liaudies atžvilgiu. Paskutinis mudviej pašnekesys mano sitikinim visiškai sutvirtino. Miškinio gr žimas tarybin literat r yra didelis laim jimas politiniu, moraliniu ir k rybiniu poži riais.

Ta iau, nors šiandien Miškinis ir stovi ant tvirto tarybin s tikrov s kelio, atsižvelgiant jo egzaltacij , visuomet lieka bent teoretin galimyb , kad jo nuotaikas v l gali sudrumsti pasitaik kasdieniniame gyvenime sunkumai, klaidos ar gal net s moninga, m s tarybinio gyvenimo keliui priešinga, valia. Man atrodo, kad Miškin naudinga laikyti tam tikroje jam draugiškoje ir politiškai apsisprendusioje aplinkoje. Reikia tik tis, kad t aplink jis dalinai randa savo koleg -rašytoj tarpe. Ta iau, n ra paslaptis, kad j tarpe taip nemaža netikrumo ir net blaškymosi.

Tikra: A.Basenko
(originale- rus k.)

Buv.LTSR VSKA. Op.b.f. B.5529. T.2. L.57-66. (Originalas-mašinėraštis)

OKUPANTAI BIJOJO J NET MIRUSI

Diana Varnait

"Laisv s kov archyvas" skelbia istorin medžiag apie Lietuvos pasipriešinim okupantams: išlikusius partizan dokumentus, sovietinio saugumo archyv medžiag , likusi gyv kovotoj , partizan gimini , liudytoj prisiminimus, istorik tyrin jimus. Ta iau š kart skaitytojui pateikiama kiek kitokio pob džio, nors ne mažiau vertinga, medžiaga: partizan palaik užkasimo viet tyrin jimo ir palaik ekshumavimo medžiaga. 1994m. Anykš i raj., Viešintose buvo organizuota pokario kovotoj palaik paieška. Skirtingai nuo panaši paiešk daugelyje kit viet , š syk palaik paieškos buvo organizuotos, laikantis vis tokiems darbams keliam reikalavim : pasir pinta vis b tin specialist dalyvavimu, atlikti archeologiniai tyrimai, palaikus tyr teismo ekspertas, nufotografuota. Visa medžiaga susisteminta ir parengta 93 lap ataskaita, kuri bus saugoma Anykš i rajono valdybos paminklo tvarkos tarnybos archyve. Dokument kalba gali pasirodyti "sausoka", ta iau tik vykdyt tyrim d ka galima teigti, kad surastieji palaikai buvo t žmoni , kuri ir buvo ieškoma, o ateities kartoms lieka vertinga informacija.

Apie partizan palaik ekshumavim ir perlaidojim Viešintose buvo paskelbti straipsniai "Lietuvos aide" (A.Šim no "Reikia atkurti istorij ", 1994 08 30, Mr.169 ir I.Andrukaitien s " amžino poilsio viet ", 1994 09 14, Nr.180), "Žiburyje (A.Ambraškait s "Pagerbti išniekintieji" ir B.Grižien s, Z.Railait s-Lakštingalos sesers kalba, pasakyta perlaidojimo iškilm se "Tiesa nemari", 1994m. spalio m n., Nr.10), "Tremtinyje" (A.Šim no "Ilgai ieškoj radome ir palaidojome", 1994m spalio m n., Nr25). Ši straipsni kopijos taip pat saugomos ataskaitoje.

Ataskaitoje taip pat saugoma daug nuotrauk , yra grafin medžiaga (palaik užkasimo viet situacij planai, archeologini tyrin jim perkas br žiniai ir kt).

Pateikiamos svarbiausi dokument ištraukos arba trumpai perpasakojamas j tekstas.

1) POLITINI KALINI S JUNGOS ANYKŠ I SKYRIAUS
PIRMININKO B.TALAIKIO 1994 04 15 PAREIŠKIMAS

Anykš i rajono valdybos okupacini režim auk palaik perlaidojimo ir palaidojimo viet amžinimo komisij kreip si Politini kalini s jungos Anykš i skyriaus pirmininkas B.Talaikis, prašydamas organizuoti 8 partizan , kuri palaikai užkasti Viešintose, prie žyd kapini , palaik perlaidojim .

Nor perlaidoti palaikus pareišk žuvusi j partizan gimin s.

2) VALSTYBINIO LIETUVOS GYVENTOJ GENOCIDO TYRIMO CENTRO
L.E. VADOVO PAREIGAS J.STARKAUSKO
1994 04 25 RAŠTAS NR.1324

Praneš , kad pagal "Kupiškio apskr. MGB skyriaus operatyvinius dokumentus (F.3, arch. Nr.40/17, T.1 ir 2) (...) partizanai Juozas Karvelis-Šernas, gim s 1921m. Kupiškio apskr., Šimoni vals iaus Šilagalio kaime, Jaunias b rio vadas, Zuzana Railait -Korsakovait , gimusi 1930m., buvusi Kupiškio apskr. Viešint vals iaus Sodeiki kaimo pradin s mokyklos mokytoja ir 4 neatpažinti partizanai žuvo 1949m. balandžio 27d. Šimoni girioje, netoli Žliabiški k. (T.1, P.57)."

3) ANYKŠ I RAJONO
VALDYTOJO PAVADUOTOJO
J.RATAUTO
1994 06 30 RAŠTAS
NR 2 2/235

Kreip si Vyriausyb , prašydamas leidimo perlaidoti 9 partizan palaikus, užkastus Viešintose, gretimose trijose vietose:

"Šeši partizan (Jono Baltakio, Juozo Karvelio, Povilo Pe kaus (buv. mokytojo), Birut s Kiaulevi i t s (buv. mokytojos), Onos Talantait s-Katinien s, Zuzanos Railait s (buv. mokytojos), žuvusi 1949 04 27 (...), palaikai buvo užkasti pelk tame griovyje, dabar pelk .

Gretimame griovyje buvo užkasti du partizanai Vosylius Jonas, Jono, žuv s Mendrupio k., nušautas b gant iš Jurkš t sodybos ir neaiškiais aplinkyb mis

Zuzana Railait -Lakštingala

Povilas Peckus-Žilinskas

Jonas Baltakys- Jauniausias partizanų vadovas

žuvo su Petroniu. Dar vienas partizanas Steponas Karosas buvo nušautas netoli Sodeikių k. ir atvežus užkastas griovyje

4) STATYBOS IR URBANISTIKOS MINISTERIJOS
1994 07 15 RAŠTAS NR.26-2522

Informuoja, kad "(...) išanalizavo partizanų palaikymo perlaidojimo Anykščių rajono Viešint miestelyje situaciją ir neprieštaruoja dėl jo perlaidojimo. Palaikymo perkavimo komisijai rekomenduojame (...) detalizuoti artimųjų pareiškimus, nurodant žuvusiųjų kūno sandaros ypatumus, persirgtas ligas, turimas traumas ar kitus požymius, palengvinančius palaikymo identifikavimą."

5) VALDYMO REFORMŲ IR SAVIVALDYBIŲ REIKALŲ MINISTERIO,
PAVADUOJANČIO MINISTRŲ PIRMININKŲ, L. MŠTANKEVIČIAUS
1994 07 21 REZOLIUCIJA NR.25-9146

"Pritarti statybos ir urbanistikos ministerijos išvadoms."

6) POLITINIŲ KALINIŲ SU JUNGOS ANYKŠČIŲ SKYRIAUS
PIRMININKO B. TALAİKIO 1994 08 23 PAREIŠKIMAS

Pareiškime, adresuotame Anykščių rajono valdybai, prašoma "padėti per-

laidoti Anykš i raj. Viešint apyl. Maldeiki k. užkastus partizan Antan lio Antano, Antan lio Broniaus ir Masio Prano palaikus."

7) ANYKŠ I RAJONO VALDYTOJO PAVADUOTOJO J.RATAUTO
1994 08 24 RAŠTAS

Rašte, adresuotame Vyriausybei, valdytojo pavaduotojas informuoja, kad "(...) rajono valdyb kreip si partizan Antano Antan lio, Broniaus Antan lio ir Prano Masio (...) gimin s. Jie prašo pad ti perkelti savo artim j palaikus Viešint miestelio kapines ir perlaidojim vykdyti kartu su Viešint miestelyje užkast partizan palaik perlaidojimu š.m. rugs jo 7-10 dienomis.

Partizanai žuvo 1945m. Šimoni girioje ir artim j perlaidoti gimtajame Maldeiki kaime šalia kaimo jaunimo kryžiaus. 1989m. Antan li brolis pastat akmenin paminkl su žuvusi j pavard mis, kapus aptv r geležine tvorele.

Rajono palaik perlaidojimo komisija pritaria Antan lio Antano, Antan lio Broniaus ir Masio Prano palaik perk limui (...)."

8) STATYBOS IR URBANISTIKOS MINISTERIJOS
1994 09 02 RAŠTAS NR.2-33-32

Informuoja, kad "Statybos ir urbanistikos ministerija neprieštarauja, kad Anykš i raj. Viešint apyl. Maldeiki k. palaidoti partizan A.Antan lio ir P.Masio palaikai b t perkelti Viešint miestelio kapines."

9) MINISTRO PIRMININKO A.ŠLEŽEVI IAUS
994 09 06 REZOLIUCIJA NR. 25-10520

Sutikti su Anykš i rajono valdybos palaik perlaidojimo komisijos išvada. Perlaidojim vykdyti remiantis Lietuvos Respublikos Vyriausyb s 1992m. birželio 9d. nutarimu Nr.446.

10) GENOCIDO AUK MUZIEJAUS DIREKTORIAUS ISTORIKO G.VAI I NO
1994 07 26 ISTORIN PAŽYMA

Anykš i rajono Viešint , Trošk n , Andrioniškio, Sv das apylink se 1947-1949 metais veik Algimanto apygardos Šar no rinktin s Gražinos, P.Plechavi iaus ir Vaižganto kuop partizanai.

Žuv 1949m. balandžio 27d. Šimoni girioje partizanai priklaus Jaunias b riui, kurio vadas buvo Juozas Karvelis, kil s iš Viešint vals iaus Šilagaliu kaimo. Tam pa iam b riui priklaus Steponas Karosas. Jonas Vosylius, žuv s 1948m. (?), beje, nušautas snaiperio tiesiai ak , priklaus V.Grai i no-Daktaro b riui. Min tiems partizanams žuvus, Jaunias b rys buvo išformuotas,

likusieji partizanai prisijung prie Šar no rinktin s Vytenio b rio. (...). Pas-taba: Anykš i rajono valdybos 1994 06 30 rašte (...) neteisingai nurodyta, kad mokytojos Z.Railait s tikroji pavard B.Korsakovait - šia pramanyta pa-varde Z.Railait dirbo mokytoja.

11) UTENOS APYGARDOS KULT ROS PAVELDO INSPEKCIJOS
VYRESN. VALST. INSPEKTOR S J.ŽEMAITIEN S
1994 08 30 LEIDIMAS NR.44

Kult ros paveldo inspekcija leidžia perkelti Viešint miestelio pakraštyje užkast partizan (...) palaikus nauj sias kapines.

12) UTENOS APYGARDOS KULT ROS PAVELDO INSPEKCIJOS
VYRESN. VALST. INSPEKTOR S J.ŽEMAITIEN S
1994 09 07 LEIDIMAS NR.51

Kult ros paveldo inspekcija leidžia perkelti žuvusi partizan (...) palaikus iš Maldeiki kaimo Viešint miestelio kapines. Darbus prašome vykdyti pagal Paminklotvarkos departamento nurodymus ir Lietuvos Respublikos Vyriausy b s nustatyt tvark "D I rezistent ir kit asmen , nužudyt okupacini režim metu, palaik perk limo ir amžinimo".

13) UTENOS APYGARDOS PAVELDO INSPEKCIJOS
VYRESN. VALST. INSPEKTOR S J.ŽEMAITIEN S PARENGTAS
"PALAIK PAIEŠKOS IR IŠKASIMO AKTAS"

I darbo diena (1994 09 07). Liudinink parodymais, prie Viešint žyd ka-pini (nuo kapini cementinio riboženklio apie 70 m atstumu) suartoje pievoje yra pokario metu žuvusi šeši partizan užkasimo vieta. Pradedami partiza-n palaik paieškos darbai. (...) leškoma judinto grunto. Kasami šurfai. Dar-bus atlieka Anykš i rajono savanoriai. Perkasamas plotas 20x40 m. (...). Perkasamas laukas 40x10 m. Palaik nerasta. (...).

II darbo diena (1994 09 08). (...) lmtas tyrin ti lauko keliukas. Kasama netoli (...) amžinimo vietos (kryžiaus, aptverto tvorele). Vietini gyventoj parodymais, ia buvo užkasti 2 partizanai. Iškastas 10x5 m plotas. (...). Rasti palaikai. Kasama stengiantis palaik neišjudinti iš užkasimo vietos. Palaikai atsargiai atkasami, paviršius nuvalomas. Nufotografuojami. Tai 3 partizan palaikai - dveji vyr ir vieni moters. (...).

III darbo diena (1994 09 09). Kasama pietus nuo II dien rast palaik vietos. Atkasti dar trij partizan palaikai. K nai (...) suversti vien kr v (...). Užkasimo vietoje rastas m lynas pieštukas plokš ios formos: Nr.4 palai-kai, esantys viršuje, yra moters. (...). Nr.5 palaikai moters. Prašautas kairysis šlaunikaulis ir dešinio šleivikaulio galvut , prie dubens kaul rasta kulka,

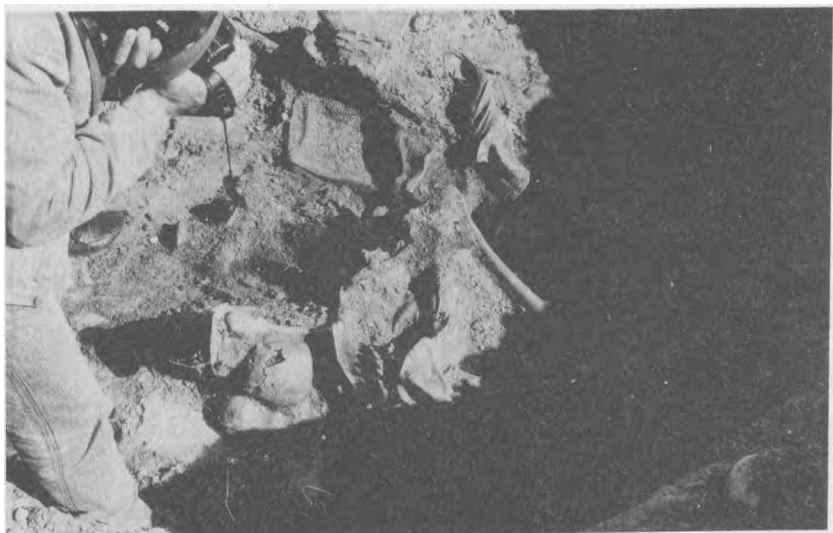
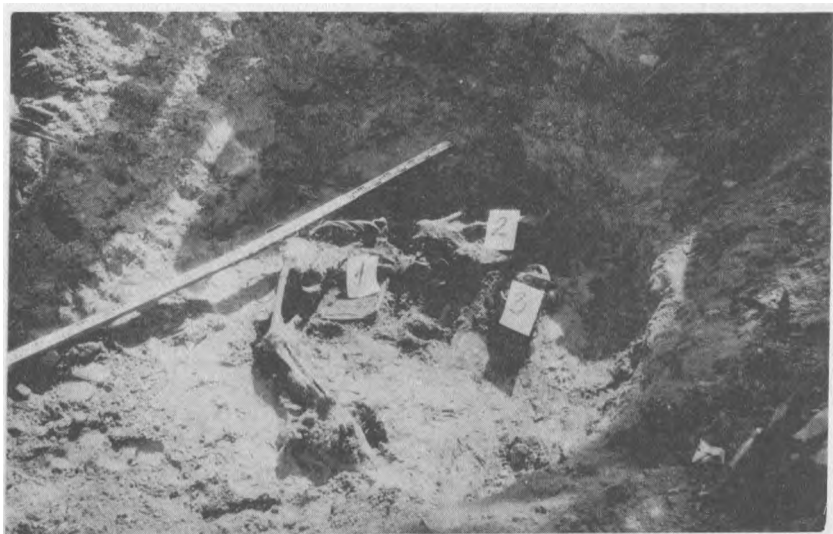
Palaik Nr.4 fragmentas. R.Mikul no nuotrauka

Palaik Nr.5 kaukol . R.Mikul no nuotrauka

Trij partizan palaikai (I kapaviet). R.Mikul no nuotrauka

I-a darbo diena. Partizan palaik paieška pievoje Viešint miestelio pakraštyje.
R.Mikul no nuotrauka

peršauta galva - šautin iš jimo anga kairėje pakaušio pusėje (...). Prie galvos rasti plaukai, susegti metaliniais segtukais ir metalinio lankelio liekanos. Kas buvo pinti 2 šoviniai. Šoviniai vynioti medžiagos gabaliukus (...). Birut Kiaulevičiūtė buvo su ilgom kasom. Manoma, kad tai jos plaukai. Prie šių palaik rastas sudužęs kompasas. Nr.6 palaikai yra vyro. (...).

Visi atkasti palaikai nufotografuoti, nufilmuoti.

Liudytojų parodymais, šioje vietoje buvo užkasti 6 partizanai. Jie ir surasti. Tai partizanai Onos Katinienės-Talantaitės, Zuzanos Railaitės, Birutės Kiaulevičiūtės, Povilo Peškaus, Jono Baltakio, Juozo Karvelio palaikai.

- 14) PONIOS G.TVASKUTIS, GYV. VIEŠINTOSE, B.KIAULEVIČIŪTĖS
DRAUGAS IR P. PEŠKAUS SESERS ŠIMKONIENĖS,
GYV. VIEŠINTOSE, ATSIMINIMAI

Visi šeši partizanai, kurių palaikai rasti Viešint miestelio pakraštyje, priklauso Jauniaus buriui, Šarūno rinkinei, žuvo 1949m. balandžio 27 dieną Šimoni girioje, bandę prasiveržti iš apsupimo, deju, jiems nepavyko.

Juozas Karvelis (...), Jauniaus burio vadas, kilęs iš (...) Šilagalio kaimo.

Jonas Baltakys kilęs iš Zabielynų kaimo, Andrioniškio parapijos (...).

Povilas Peškaus-Žsinas. Kilęs iš Nemeirių kaimo, Viešint parapijos. Du jo

brolius nužud kareiviai, surad namuose. Žiauriai sužalojo, subad k nus. Pats Povilas mok si karo mokykloje, po karo dirbo mokytoju Krekenavoje, Šiluose, Raguvoje. 1945 met kovo m nes iš jo partizanus, 1948 metais at jo Šimoni giri (...).

Birut Kiaulevi i t -Neužmirštuol . Kilusi iš Andrioniškio k., jos t vas Vldas Kiaulevi ius buvo pašto tarnautojas, tur jo 25 ha žem s. T v su m 1945m., kal jo Utenos kal jime, v liau dingo be žinios. Mama mir 1946m.

Vaikus: K stut ir Palmir 1947m. ištr m Sibir . Birut tuo metu buvo Peniankoje, mat kaip brol ir seser vež .

Zuzana Railait -Lakštingala. Gimusi 1927m. Ukmerg s apskrities Pagiri valsiaus ereli kaime, Antano Railos šeimoje.

Rail šeima tur jo apie 30 ha žem s, augo aštuoni vaikai. Už jus bolševikams, pokaryje šeima buvo persekiujama. Zuzana Railait svetima Birut s Korsakovait s pavarde baig gimnazij , dirbo mokytoja Šodeiki pradžios mokykloje, iš kur iš jo partizan b r .

Ona Talantait -Katinien -Jonukas. Kilusi iš Trošk n valsiaus Kaipiniški kaimo.

Min tiems partizanams žuvus, Jauniams b rys buvo išformuotas. Likusieji partizanai prisijung prie Šar no rinktin s Vytenio b rio.

I darbo diena. Viešint miestelio pakraštyje atkasti trijų partizan palaikai (I kapaviet) R.Mikul no nuotrauka

15) UTENOS KRAŠTOTYROS MUZIEJAUS ARCHEOLOGO
D.RIBOKO "REZISTENT KAP TYRIN JIMO MALDEIKIUOSE
/ANYKŠ I RAJ. VIEŠINT APYL./ IR VIEŠINTOSE /ANYKŠ I RAJ./
ATASKAITA"

Viešintose kap paieškos vyko apie 0,5 ha plote. leškoma palaik buvo rytus, šiaur s rytus, šiaur ir šiaur s vakarus nuo rezistent atminimui pastatyto kryžiaus. Pirma kapaviet rasta už 11 m šiaur s rytus nuo tvorel s aplink kryži ŠR kampo. 0,8 m gylyje rasti treji griau iai.

Kapas Nr.1 buvo duob s PR krašte. Griau iai gul jo ant dešiniojo šono, suriesti. Kojos sulenktos per kelius, kiek pritrauktos prie liemens. Kaklas sulenktas. Dešin ranka sulenkta per alk n . Ji šalia kr tin s. Griau iai gul jo galva šiaur s vakarus.

Kapas Nr.2 buvo šiaur s vakarus nuo kapo Nr.1. Griau iai gul jo ant dešiniojo šono, smarkiai suriesti. Kair koja sulenkta per kel , pritraukta prie liemens. Dešin tiesi. Kair ranka atmesta priek nuo galvos ir sulenkta per alk n . Žastikaulis prie peties peršautas. Liemuo guli ryt -vakar kryptimi. Dubuo apardyntas kasant.

Kapas Nr.3 buvo po kapu Nr.2 ir šiaur s vakarus nuo jo. Griau iai gul jo ant dešiniojo šono, sulenkti per pus . Galva atsid rusi prie pilvo. Rankos prie šono sulenktos per alk n . Kojos kiek sulenktos per kelius. Dubuo ir dalis kr tin s suardyta kasant.

Visi treji griau iai buvo juodoje žem je su vel na. Tai rodo, kad ilg laik jie prabuvo negiliai užkasti.

Antra kapaviet buvo už 3 m nuo pirmos kapaviet s PR krašto pietry ius. 0,8 m gylyje rasti treji griau iai.

Kapas Nr.4 buvo duob s ŠV krašte. Griau iai gul jo kni bsti, kiek sulenk- ti. Galva aukš iau už duben . Kojos sulenktos per kelius, blauzdos pakeltos virš . (...). Kair ranka atmesta šon . Kapas apardyntas kasant. Griau iai gul jo galva pietvakarius.

Kapas Nr.5 buvo pietry ius nuo kapo Nr.4. Griau iai gul jo kni bsti, iš- tiesi. Kojos atlenktos šonus, su liemeniu sudaro beveik sta ius kampus. Ran- kos prie šon .

Dešinysis šlaunikaulis peršautas. Prie dubens rastas suduž s kompasas, tarp dubens kaul - kulka. Prie galvos rastas lankelis plaukams. Griau iai gul jo galva pietry ius. Kaukol suskaldyta. Kapas apardyntas kasant.

Kapas Nr.6 buvo po kapu Nr.5 ir pietvakarius nuo jo. (...). Griau iai gul jo ant nugaros, ištiesi. Kojos pritrauktos prie liemens kair s pus s, atsid rusios prie kapo Nr.4 kair s rankos. Dešin koja tiesi, kair kiek sulenkta per kel . Dešin ranka prie šono, kair atmesta virš , plaštaka už galvos. Žastikaulis perl ž s, abi jo dalys sudaro stat kamp . Griau iai gul jo galva šiaur s rytus.

Teismo medicinos ekspertas nustat , kad pirmoje kapaviet je rasti dvej vyr ir vienos moters palaikai, o antroje - dvej moter ir vyro. Surasti palaikai tur t priklausyti 1949 04 27 žuvusiems rezistentams P.Pe kui, J.Baltakiui, J.Karveliui, J.Railaitei, B.Kiaulevi i tei bei O.Talantaitei-Katinienienei.

16) ANYKŠ I RAJ. PROKURAT ROS TARDYTOJO A.BALTRUŠAI IO
PARENGTI 1994 09 08 IR 1994 09 09 VYKIO VIETOS
APŽI ROS PROTOKOLAI

1994 09 08. Visi šie skeletai gal jo b ti žmoni , kuri apytikris amžius 25-30m. Skeletai Nr.1 ir Nr.2 yra vyr , o skeletas Nr.3 - moters.

1994 09 09. Vis žmoni , kuri rasti skeletai, apytikris amžius gal jo b ti apie 25-35 metus.

17) UTENOS APYGARDOS KULT ROS PAVELDO INSPEKCIJOS
VYRESN. VALST. INSPEKTOR S J.ŽEMAITIEN S PARENGTAS
"PALAIK PAIEŠKOS IR IŠKASIMO AKTAS"

Partizan palaidojimo vietos, esan ios Maldeiki kaime, Viešint apylink je, Anykš i rajone, aprašas. 1994m. rugs jo 7d. Partizan palaidojimo vieta - kapai - yra Maldeiki kaime. Kapai dirbamoje žem je, aukštumoje (dabar ganyklose). Prie kap vietos auga senas žuolas, alyv kr mai. žuolas yra kapaviet s šiaurini je dalyje. Kap teritorija aptverta metaline aukšta žaliai dažyta (...) tvorele. Kap teritorijos kraštuose pastatyti du betoniniai kryžiai ant aukšt betonini pagrind . (...). I kryžiaus užrašas: "Kristau, laimink m s namus", II - "Kristau, tau m s jaunyst ir m s žygiai, o mums tavo palaima". Tarp kryži stovi tre ias paminklas - rusvo nušlifuoato akmens plokšt , pritvirtinta prie juodo akmens pagrindo. Užrašas: "A+A Antan lis Antanas 1916-1944/ Antan lis Bronius 1919-1945/ Masy s Pranas/ Li di savieji/Stalinizmo aukos. (...).

Palaik iškasimo aktas. (...). Kasimo metu palaikai rasti pusiau kapaviet je. (...). Tvorel nuardoma. Kasama iš vidin s tvorel s pus s ir išor je. Kapaviet s pietini je dalyje rasti vyro griau iai. (...). Peršautas klubo kaulas. (...). Kape rastas kryželis, du medalik liai, odini bat liekanos (...). Palaikai buvo palaidoti karste. Lik šonini lent gabalai. (...).

II kapas atkastas už 40 cm nuo I kapo. II kapas yra lygiagretus I kapui. (...). Žmogus buvo palaidotas aukštielninkas, karste. Rastos šonini karsto lent dalys. Kaukol suskaldyta buku daiktu, atsukta pakaušiu kabl . Sulaužyti slanksteliai, šlaunikaulis. (...). Daug kaul I ži . Tikriausiai buvo užmuštas. Palaikai vyro. Kape buvo rastos balt sag dalys ir šerno iltis, bat liekanos.

III kapas atkastas už 10 cm nuo II kapaviet s. III kapas lygiagretus II kapo

palaikams. Kaukol sutrupinta, su daugybe I žim . Palaikai vyro.

Atkasus visi palaikai nufotografuoti atskirai kapuose su kap mis. (...).

Palaik iškasimo darbus nufilmavo Anykš i rajono muziejininkas R.Guobys ir Panev žio TV laidos "Pabedinsko reportažai" korespondentas.

18) POLITINI KALINI S JUNGOS ANYKŠ I RAJONO SKYRIAUS PIRMININKO INFORMACIJA

Bronius Antan lis buvo nušautas draugo, nety ia, iš pistoleto. Peršautas pilvas. Gyveno pus dienos.

Antanas Antan lis ir Pranas Masys nušauti Šimoni girioje 17 kvartale siautusi pasienie i 1944m. gruodžio 22d. Antanas Antan lis buvo siuvas (...).

19) UTENOS KRAŠTOTYROS MUZIEJAUS ARCHEOLOGO D.RIBOKO "REZISTENT KAP TYRIN JIMO MALDEIKIUOSE /ANYKŠ I RAJ. VIEŠINT APYL./IR VIEŠINTOSE /ANYKŠ I RAJ./ATASKAITA"

(...). Apytikriai lokalizavus ši viet , buvoorganizuoti kasin jimai, kad b t galima žuvusi j palaikus perlaidoti kapin se.

(...). Kapas Nr.1 buvo 0,8 m gylyje už 1 m nuo tvorel s pietinio krašto šiaur . Griau iai gul jo ant nugaros, ištiesti. Kojos tiesios, rankos sulenktos per alk nes ir sukryžiuotos ant kr tin s. Kaukol atsiskyrusi nuo stuburo, atsid rusi ant dešiniojo žastikaulio. Dešinysis dubenkaulis peršautas. Ant kr tin s buvo nedidelis metalinis kryželis, po dešiniuouju mentikauliu - medalik lis. Mirusysis buvo palaidotas su odiniais batais. Išliko j padai. Laidota galva pietvakarius.

Kapas Nr.2 buvo 0,9 m gylyje, šiaur nuo kapo Nr.1. Griau iai gul jo ant nugaros, ištiesti. Kojos tiesios. Dešin ranka ištiesta prie šono, kair prie alk n s, plaštaka užd ta ant dubens. Kaukol apversta. Dešinysis šlaunikaulis peršautas prie pat klubo s nario. Peršautas apatinio žandikaulio pus s galas. Laidota galva pietvakarius.

Kapas Nr.3 buvo 0,9 m gylyje, šiaur nuo kapo Nr.2. Griau iai gul jo ant nugaros, ištiesti. Kojos tiesios, rankos sulenktos per alk nes, plaštakos sud - tos ant dubens. Kaukol suskaldyta. Laidota galva pietvakarius.

Visi trys kapai buvo išsikiš rytus už tvorel s, o kapas Nr.3 dar ir šiaur .

20) RADINI PERDAVIMO-PRI MIMO AKTAS

Šiuo perdavimo-pri mimo aktu Anykš i A.Baranausko ir A.Vienuolio-Žukausko muziejui perduoti saugoti partizan ekshumavimo metu surasti ra-

diniai (kap s): sag fragmentai, šventieji medalik liai, kryželis, kompasas ir kt.

21) ANYKŠ I RAJ. REZISTENT IR KIT OKUPACINI REŽIM
METU NUŽUDYT ASMEN PALAIK PERK LIMO KOMISIJOS
PASIRAŠYTAS AKTAS

Anykš i rajono valdybos 1992 02 21 potvarkiu Nr.63-p-v sudarytos komisijos "D I rezistent ir kit asmen , nužudyt okupacini režim metu" nariai J.Ratautas, B.Talaikis, A.Trumpa, A.Verbickas, remdamiesi Lietuvos Respublikos Sveikatos apsaugos ministerijos Teismo medicinos centro Panev žio m. ekspertinio skyriaus viršininko R.Krivicko bei Utenos kraštotyros muziejaus archeologo D.Riboko išvadomis ir artim j atsiminimais, taip pat rastais radiniais, nustat , kad Viešint miestelio pakraštyje rasti šeši asmen (trij vyr ir trij moter), žuvusi 1949m., tai P.Pe kaus, J.Baltakio, J.Karvelio, B.Kiaulevi i t s, Z.Railait s, O.Katinien s palaikai.

Maldeiki kaime trij asmen kape rasti Antan lio Broniaus, Antan lio Antano bei Masio Prano palaikai.

Vis anks iau išvardyt partizan palaikai 1994 09 10 perlaidoti Viešint miestelio kapin se.

(pas.) J.Ratautas
(pas.) B.Talaikis
(pas.) A.Trumpa
(pas.) A.Verbickas

22) ANYKŠ I RAJ. VALDYTOJO PAVADUOTOJO
J.RATAUTO 1995 01 23
RAŠTAS NR.01-29-29

Informuoja, kad Anykš i rajono rezistent ir kit asmen , nužudyt okupacini režim metu, palaik perk limo ir palaidojimo viet amžinimo komisijos 1995m. darbo program trauktas partizan , perlaidot 1994m. Viešint kapines, kapavie i sutvarkymas, paminklo pastatymas, be to, partizan S.Karoso ir J.Vosyliaus bei Petronio palaik paieškos prat simas.

Komentaras pabaigai. Susidom j ir nekantriai laukiame okupant nužudyt auk palaik ekshumavimo Vilniaus mieste, Tuskul n dvaro teritorijoje išvad . Darbai dar vykdomi, ta iau pasirod nemažai publikacij spaudoje ta tema. Darbus vykdo žymiausi vairi sri i specialistai (archeologas V.Urbanavi ius, teismo ekspertas A.Garmus, antropologai R.Jankauskas, S.Barkauskas ir kiti). Suprantamas ypatingas d mesys tokiai kapavietei, kuri slepia dar daug palaik , o kartu ir paslap i , kurias reikia iširti ir išsiaiškinti.

Tačiau mokslini metod taikymas palaik ekshumavimui yra b tinas visais atvejais, nepaisant to, ar tiriami vieno, dviej , trij , ar keli šimt asmen palaikai. Tod l nor t si paraginti tuos žmones, kurie ateityje organizuos palaik perlaidojimo darbus, kviesti specialistus, kurie gal s kompetentingai ištirti palaikus ir pagal galimybes juos identifikuoti.

Ne veltui šios publikacijos antraštei pasirinkti žodžiai, kuriuos perlaidojant partizan palaikus pasak Z.Railait s sesuo B.Grižien . Moksliškas palaik ištyrimas parod , kad okupantai nesitenkino partizan mirtimi. Jiems ž tb t reik jo dar ir palaikus išniekinti, paslap ia užkasti. "Laisv s kov archyvo" skaitytojams tai, be abejo, ne naujiena, ta iau nor t si pabr žti, kad šiuo atveju visa tai yra dokumentiškai užfiksuota.

1995 02 26, Vilnius

IŠ 4-OSIOS GEN. VETROVO DIVIZIJOS VEIKLOS
1950 METAIS

(T sinys. Pradžia Nr. 14)

Juozas Starkauskas

14. LTSR MGB 2-N Valdybos 2 skyriaus viršininko
plk. achavos 1950m. rugpj io m n. pažyma apie
sužlugdytas operacijas

pe/3

Visiškai slaptai

Pažyma

apie sužlugusias ekistines-kariuomen s operacijas ir
nemokšiškus Liet. TSR MGB vidaus kariuomen s veiksmus
nuo 50.III.1 iki VIII.15

Laikotarpiu 1950m. kovo m n. 1d. iki rugpj. 15 dienos Liet. TSR Vidaus Kariuomen s 2 ir 4 šd buvo 15 sužlugdyt ekistini -karini operacij ir nemokšišškai veikusi kariuomen s b ri , paleisti 73 banditai, iš j 2 ŠD - 10 nepasisekim , paleista 59 banditai;

4 ŠD - 5 nepasisekimai, paleista 14 bandit .

Kovo 3d. Taurag s apskr. sužlugo bandit Butageidžio rinktin s štabo likvidavimo operacija.

Operacijai skirti 2 šd 273 šp 1 bataliono 140 kareivi tris paras specialiai ruoš si.

Apsupus vienkiem , du štabo banditai, buv ten, užlipo pal p ir prad jo susišaudyti su kareiviais.

Nesant vadovavimo m šiui, iš m s pus s žuvo 3 seržantai ir 2 eiliniai.

3 val. susišaudžius, norint išvengti nuostoli , sodyba padegta, kur deg ir du banditai.

LTSR MGB balandžio 6- , realizuodama duomenis apie tai, kad 3 gaujos, per 30 bandit Telši apskr. susirinko šv sti Velykas, vykd j likvidavimo operacij 2 šd 32 šp j gomis.

Per daugiau kaip dvi paras trukusi operacij nušauti tik du banditai.

Balandžio 6- d. 6-ojo bataliono ribose (vadas plk. Ruškinas) 13 bandit grup savo ugnimi prispaud prie žem s kariuomen s užtvar ir iš jo iš apsupimo.

Prasiveržusi gauja nebuvo persekiojama, kadangi plk. Ruškinas per radij dezinformavo vadovyb , pranešdamas, kad gauja atmušta, ir gržo blokuojam rajon . Kiti banditai, buv blokuotame rajone, iš apsupimo iš jo smulkio- mis grupel mis balandžio 7d.

Taurag s apskr. 2 šd 273 šp balandžio 8- vykd operacij likviduojant Judru io gauj . Blokavus bandit lager , šukavimo grup , eidama bunker , kuriame sl p si 10 bandit , atsilikus kariuomen s karininkui, sutriko ir susi- šaudyme likvidavo tik vien bandit ir pa m vien sužeist , kiti gaujos daly- viai, atsitraukdami nuo persekiotoj , prasiverž per užtvaras ir dingo.

J persekiojimas nebuvo organizuotas.

Š.m. balandžio 1- , realizuojant Var nos apskr. skyriaus duomenis, nusi s- ta 4 šd 34 šp operatyvin -kariuomen s 47 žmoni grup , vadov. kpt. Goluš- kos.

Goluška sutelk karius miške per 300 m nuo vienkiemio, kuriame buvo banditai, o jiems steb ti kaimyniniame vienkiemyje k r 2- karinink ir 1 kulkosvaidininko steb jimo punkt .

Po 4 vai. iš to stebimo vienkiemio iš jo 6 banditai ir nu jo steb jimo punk- to link.

Prisileid gauj per 70 m, steb jimo punkto kariai prad jo šaudyti ir nušov vien bandit .

Kovin grup , išgirdusi š vius, prad jo gauj persekioti. Susišaudyme buvo nukauti dar du banditai. Trys banditai nenubausti pasitrauk .

Gavus duomen , 2 šd balandžio 23-i buvo vykdoma operacija, norint likviduoti Vakar sri iai vadovaujant bandit Henrik .

Pagrobimui arba sunaikinimui numanom at jimo viet buvo pasi sta 40 kareivi , kurie išsid st 7 sekretais apie sodyb .

Balandžio 25 dien , 05 val., blokuojam rajon per 5 m nuo vieno ir per 15 m nuo kito sekreto jo 2 banditai, kurie buvo netoli nuo sekret ir iš jo iš apsupimo.

J likvidavimui priemoni nebuvo imtasi.

Po to, kai banditus pamat operatyvininkai, juos buvo prad ta šaudyti ir organizuotai persekioti trimis grup mis. Persekiojimo grup s du kartus pasi- vijo ir apšaud banditus, bet be rezultat .

Balandžio 27d., turint Taurag s apskr. skyriaus duomenis, 2 šd 273 šp 123 žmoni b rys vykd bandit likvidavimo operacij .

Kariuomen s sekretas, einantis bandit sl pimosi viet , bandit aptiktas ir apšaudytas. Susišaudant vienas banditas nušautas, vienas paimtas, o 7 banditai pasitrauk nenubausti.

Geguž s 4- 34 ŠP 6 ŠK, vadovaujama b rio vado ltn. Durakovo, Lazdij

apskr. Deinovilnio kaime susid r su trimis banditais, kurie, apšaud grup , pasitrauk .

Paieškos rezultat nedav .

Geguž s 8-os nakt Ukmerg s apskr. Keru i kaime buvo organizuota pasala, kuriai vadovavo 298 ŠP ltn. Bubinas.

Trij bandit grup pasirod pasalos vietoje, bet d l neatsakingo Bubino elgesio, atsitrauk .

1950m. geguž s 14d., gavus MGB Jurbarko apskr. skyriaus duomenis, prie Paiki (?) kaimo buvo vykdoma 2 bandit likvidavimo operacija.

Buvo kurta 2 šd 273 šp 7 šk 11 žmoni pasala, kuriai vadovavo serž. Komarovas.

Komarovui nemokšišškai elgiantis, nenubausti banditai iš sodybos, prie kurios buvo rengta pasala, apšaud grup , pasitrauk .

Geguž s 19d. pagal plan 25 ŠP 1 ŠK vykd operacij , norint likviduoti Šapkaus gauj buv. Šiauli apskr. Gubernijos miške, grupei vadovavo b rio vadas ltn. Omel enko.

Nemokšišškai veikiant, 9 bandit gauja pasitrauk nenubausta.

Geguž s 30- 353 ŠP 3 ŠK 12 žmoni grup , vadovaujama kuopos vado v.ltn. Kalini enkos Prien raj. Botenc (?) miške keliaudama aptiko 3 bandit lager . Banditai, met ginklus ir šaudmenis, nenubausti pasitrauk .

1950m. liepos 16d. Jonišchio apskr. buvo vykdoma gaujos likvidavimo ope- racija. Kariuomen s vadui vyr. ltn. Bybrinui nevykusiai elgiantis, banditai nenubausti pasitrauk .

1950m. liepos 17d., pagal MGB Kelm s apskr. skyriaus duomenis, prie Sotkainio kaimo menkuose kr muose buvo Kmito 6 bandit gauja.

Norint realizuoti tuos duomenis, nurodyt rajon buvo sutraukta 2 šd 273 šp 120 žmoni kariuomen , kuriai vadovavo pulko štabo viršininkas mjr. Se- redkinas.

Blokavus bandit buvimo rajon , šukuojant kr mus, gauja buvo aptikta. Susišaudyme buvo nušautas tik vienas banditas, o kiti pasitrauk .

Iš MGB kariuomen s pus s nušautas tarnybinio šuns palydovas eil. Chme- levas.

MGB Panev žio apskr. skyriuje buvogauti duomenys apie sl pimosi vietas ir galim Kreivio gaujos kelion .

Remiantis šiais duomenimis, 25 šp 6 šk vadas vyr. ltn. Trušas nusiunt operatyvin s-kariuomen s 13 žmoni grup , vadovaujam savo pavaduotojo polit. reikalams v. ltn. Novi kovo.

Liepos 31 d. Pašil s miško pietin je pamišk je prie Podvornick s (?) kaimo kariuomen s grup susitiko su gauja, kurios dalyviai pasitrauk nenubausti.

Liepos 20- , 24 vai., 4 ŠD 298 SP 4 ŠK 9 žmoni karin - ekistin grup , vadovaujama b rio vado ltn. Skudnovo ir operdarbuotojo kpt. Vachrino, susiti- ko su 2 banditais, kurie apšaud grup ir, naudodamiesi ltn. Skudnovo sutrikimu

ir nerangumu, atitrko nuo grupės, miško pakraštyje organizavo pasal .

Priartjus grupei, banditai antrkart apšaudė jį, nušaudami serž. Frolov .

ltn. Skudnovas antrkart sutriko, banditnepersekiojo ir leido jiems dingti.

4 ŠK vadui, v. ltn. Zeninui 1949-1950m. nevykusiai organizavus operatyvinveikl , kuopa turėjo tik du kovinius susiramus.

Pirmu atveju sužlugo, antru - nemokėsiškai veikta, d I to žuvo skyriausvadas serž. Frolovas.

LSSR MGB 2-N Valdybos 2 skyriaus
viršininkas plk. (pas.) echava

1950m. rugpjio...d.

Buv. LTSR VSKA. F.3. B.41/92. L.232-237. (Originalas -mašinėraštis, rus k.)

15. LSSR MGB Vilniaus srities Valdybos viršininko pav.
ppulk. Figurino raštas 2-N Valdybos 2 skyriaus viršininkui
plk. echavai (1950 11 22) d I pasižymjusi
eilini apdovanojimo

MGB Vilniaus sr.

Valdyba

50.XI.22d.

Nr.3/317

50.X.24d. Nr.3/2/3625

Visiškai slaptai

Lietuvos SSR MGB 2 "N" Valdybos 2 skyriaus

viršininkui pulkininkui drg. echavai

Už š.m. rugpjio 6d. parodyt dr s Ukmerg s raj. likviduojant 4 banditus, Vilniaus sr. MGB Valdybos Viršininko rugpjio 21d. sakymu Nr.004 apdovanoti MGB VK 298 šp eiliniai Podolskis, Aleksandrinas ir Smirnovas po 150 rub. kiekvienas ir jiems pareikšta pad ka.

Šioje operacijoje pasižymėję serž. Barilovas ir eil. Jeriominas bus pristatyti apdovanojimui papildomai.

Lietuvos SSR MGB Vilniaus sr. Valdybos
viršininko pav. papulkininkis
(pas.) Figurinas

Buv. LTSR VSKA. F.3. B.41/92. L.239. (Originalas -mašinėraštis, rus k.)

16. ltn. Kazakovo ir vyr. ltn. Kromskojaus
1950m. spalio 18d. paaiškinamasis raštas apie
2 partizan pab gim

TVIRTINU
MGB VK 34 ŠP
vadas pulkininkas
(pas.) Varonin
1950m. spalio 7d.

Nuorašas
Visiškai slaptai
egz. Nr.1
TVIRTINU

Alytaus MGB raj. skyriaus
Viršininkas papulkininkis (pas.) Bogomolov
1950m. spalio 6d.

IŠVADA

apie nenubaust dviej bandit istr kim iš šk VG,
kuriai vadovavo b rio vadas ltn. Godžijevas ir Alytaus
MGB raj. skyriaus vyr. galiotinis vyr. ltn. Smironvas,
vykus šalia grup s vienkiemi /4909/, esan i 9 km Š nuo Alytaus,
1950m. spalio 23 dien
Žem lapis 1:50.000 - 41 m.

Mes, pulko štabo viršininko pav. tarnybos reikalams vyr. ltn. Kazakovas ir
Alytaus MGB raj. skyriaus vyr. oper galiotinis vyr. ltn. Kramskojuis, gav MGB
VK 34 šauli pulko vado ir MGB Alytaus raj. skyriaus viršininko nurodymus,
vykd me tarnybin patikrinim d l dviej bandit pasitraukimo nuo 1 šk 10
žmoni VG, kuriai vadovavo b rio vadas vyr. ltn. Smironvas (supainiota pa-
vard , tur t b ti Godžijevas - Vert.), tai vyko vienkiemi rajone /4209/, es-
an i 9km Š nuo Alytaus, 1950m. spalio 23d.

Išvyk vykio viet ir apklaus VG kari , NUSTAT ME:

1950m. spalio 23d., 20.00, 1 šk vadas kpt. Medvedevas 10-ies žmoni
VG, vadovaujam b rio vado ltn. Godžijevos ir MGB Alytaus raj. skyriaus vyr.
oper galiotinio vyr. ltn. Smirnovos, dav užduot ieškoti vadeivos Sauliaus gaujos
Pievagali /4210/ ir Žagar /4111/ kaim apylink se.

Gavus užduot ir po instruktažo pilnos sud ties VG su paiešk šunimi
1950m. spalio 23d., 21.00, automašina išvažiavo maršrutu Alytus /3208/ -
Poteronys /2918/ -kryžkel /3410/ - dviej keli sand ra /3711/, iš kurb s io-
mis su apsaugos priemon mis nu jo lauko keliu per Strel ius(?) /3910/, atž.
108,1 /4110/iki miško pakraš io /4209/ (žr. shem).

Pagal veiksm plan , VG nuo 1950m. spalio 23d., 24.00, tur jo tarnauti
sekrete prie bandit ryšininko Albertav iaus sodybos iki spalio 24d. ryto, o
prašvitus pasitraukti ir toliau elgtis vyr. oper galiotinio vyr. ltn. Smirnovos nuoži ra.

1950m. spalio 23d., 23.40, VG iš jo miško pakraš t /4209/ (žr. schem).
Vyr. oper galiotinis vyr. ltn. Smironvas nutar vietoj vieno sekreto kurti du:

vienas 5 žmonės sekretas, vadovaujamas lt. Godžijevos, būd t prie bandit ryšininko Albertavio (žr. schem) sodybos, antras 5 žmonės sekretas, vadovaujamas vyr. lt. Smirnovos, su paieška šunimi būd t prie bandit ryšininko Jaruševio sodybos (žr. schem), kuri yra 200 m P nuo Albertavio sodybos.

Išskirst s VG karių du sekretus, po penkis žmones kiekviename, lt. Godžijevos su savo sekretu kariais nu jo bandit ryšininko Albertavio sodybos link, antras sekretas, vadovaujamas vyr. leitenanto Smirnovos, liko tvarkytis pamišk je /4209/. Vyr. leitenantas Smirnovos nutar sekret kurti pamišk je, miško iškyšulyje (žr. schem).

Eidamas miško iškyšul, eil. Lobazovas, buv s šalia vyr. lt. Smirnovos, pasteb jo 35 m kairiau grup s nepaž stamus, einan ius nuo Nemuno bandit ryšininko Jaruševio vienkiemio link ir praneš vyr. lt. Smirnovui. Sekretas sugul . Vyr. lt. liep sušukti "stok". Eil. Surinas, išgird s vyr. lt. Smirnovos sakym , sušuko "stok!" Nepaž stamieji, pasirod es banditai, išgird šauksm , puol b gti skirtingas puses. Vyr. lt. sak : "Paskui manei!" ir su visu sekretu prad jo persekioti numanoma bandit atsitraukimo kryptimi Nemuno pus , bet šun , buvus sekrete, p d sekti nepanaudojo.

1950m. spalio 23d., 24.00, lt. Godžijevos, priart j s su sekretu prie bandit ryšininko Albertavio sodybos, dav eil. Petrovui ir Golubevui užduot sikurti 15 m Š-V nuo sodybos prie upelio, steb ti j . Tuo atveju, jei banditai eit sodyb , juos praleisti, o toliau veikti jo nurodymu. Pats su eil. Kulakovu ir Kuzkinu sik r P nuo sodybos prie upelio, 60 m nuo Petrovo ir Golubevo.

1950m. spalio 24d., 00.01, eidamas upelio link, eil. Petrovas už sav s išgirdo šauksm lietuviškai "kas?" Pasitrauk s t pus , iš kur buvo šaukiamas, eil. Petrovas už 30 m pamat vien bandit , b gant šiaur , iššov j automato serij , banditas puol upelio kr mus. Eil. Golubevas, buv s kartu su Petrovu, apšviet vietov raketa, bet banditas dingo kr muose. lt. Godžijevos su visu sekretu prad jo persekioti bandit . Nub g apie 200 m, lt. Godžijevos grup pavijo grup , vadovaujama vyr. lt. Smirnovos. lt. Godžijevos sak šun tarnybos instruktoriui j. serž. Lukoševio iui panaudoti paiešk šun Džek . Šuo aptiko p dsakus ir, sekdamas jais apie 1,5 km, atved VG 1950m. spalio 24d., 1.00, pil. Voitelevio sodyb (žr. schem). Sodyba buvo blokuota, r pestingai apieškota, bet bandito nebuvo surasta. Vienkiemio aplinka buvo apži r ta su šunimi, bet šuo p dsak neaptiko. ŠVG organizuotos paieškos Pievagali /4210/ ir Žagar /4111 / kaim sodybose, rezultat nedav , banditas dingo. 1950m. spalio 25d., 3.00, vyr. lt. Smirnovos nurodymu paieškos buvo nutrauktos, spalio 25d., 6.00, VG atvyko Alyt .

Kratant Pievagali /4210/ kaimo vienkiemius, vyr. oper galiotinis vyr. lt. Smirnovos iš informatoriaus sužinojo, kad sužeistas dešin pet banditas at b go pas pil. Voitelevi , pa m jo arkl ir jote dingo nežinoma kryptimi.

IŠVADA

Nenubausti banditai pasisl p , nes:

1. Neišlaik ir sutriko vyr. ltn. Smirnovas, kuris, aptikus nepaž stamus, sak eil. Surinui sušukti "stok!" per 30 m nuotol , kai tuo tarpu reik jo nepaž s-
tamus prisileisti ar iau. Persekiodamas banditus, paiešk šun , buvus sekrete,
p doms aptikti nepanaudojo, aktyviai nepersekiujo ir b go numanoma bandit
atsitraukimo kryptimi. Karinio pasiskirstymo sekrete vyr. ltn. Smirnovas
ne vykd , tod l kareiviai veik savarankiškai, persekiojant reikiamai nevadovavo.

2. Prastai ltn. Godžijevo sekretas maskavosi, tod l b gantis banditas pir-
mas pamat eil. Petrov , einant tarnybos viet ir lietuviškai sušuko "kas?"

3. Kariai blogai išmok šaudyti nakt .

4. Neaktyviai persekiujo bandit visi VG kariai, tod l sužeistas banditas
nebuvo pavytas ir dingo.

Tuo remdamasis, MANY IAU:

1. Už neišlaikym ir sutrikim , aptikus banditus, už reikiamo vadovavimo
sekreto kariams stok , persekiojant banditus, MGB Alytaus raj. skyriaus vyr.
galiotin vyr. ltn. Smirnov nubausti drausmine tvarka MGB raj. skyriaus
viršininkui.

2. Už nesimaskavim savo tarnybos vietoje ir sav s išsidavim banditui,
eil. Petrov nubausti drausmine tvarka 1 šauli bataliono vadui.

3. Atkreipti b rio vado ltn. Godžijevo d mes nepakankamai aktyvius VG
kari veiksmus persekiojant banditus ir prast šaudym , ypa neparengt
šaudym nakt .

Štabo viršininko pav. tarnybos
reikalams vyr. ltn. (pas.) Kazakov
1950m. spalio 2d.

MGB raj. skyriaus vyr. oper galiotinis
vyr. ltn. (pas.) Kromskoj
1950m. spalio 2d.

Tikra: l skyriaus viršininko pav.
kapitonas (pas.) Kniazin

1950m. spalio 18d.

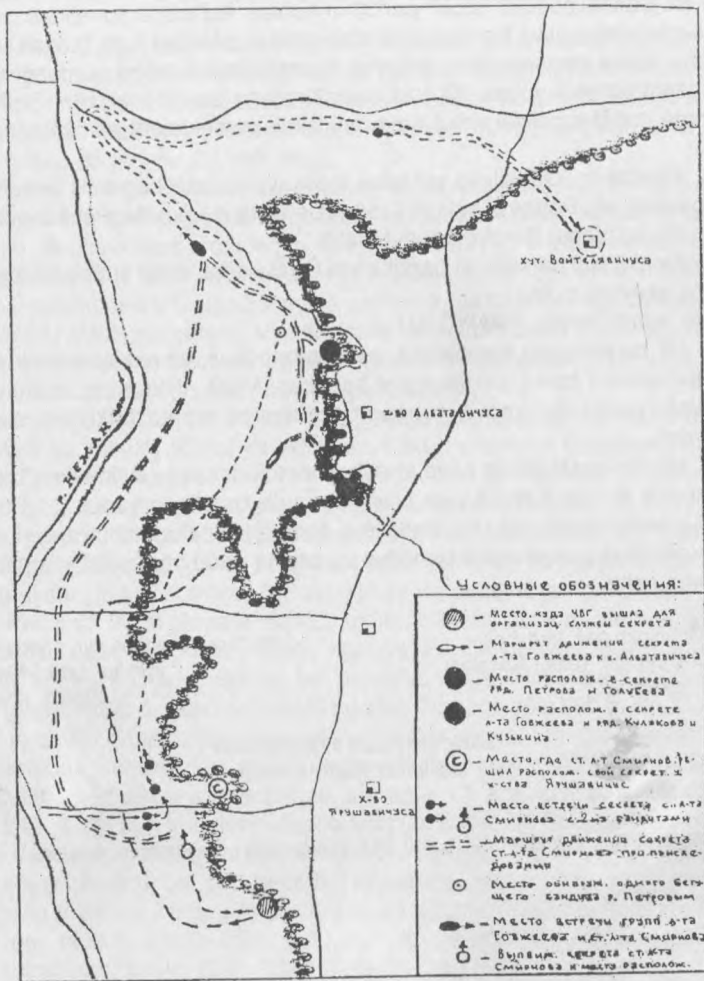
Buv. LTSR VSKA. F.3. B.41/82. L.243-247. (Originalas -mašinėraštis, rus k.)

Priedas - schema

СХЕМА

Действия ЧВГ-10 чел. 1 ср. 34 ср. под командой командира взвода л-та Говжева по выпуску 2х бандитов в районе хуторов /ЧОО/ 9 км севернее Алнтус 23. 9. 1950 г.

С
Ю

Условные обозначения:

- - Место, куда ЧВГ вышел для организации службы секрета
- - Маршрут движения секрета л-та Говжева к х. Алеставичуса
- - Место расположения в секрете Яра Петрова и Голубева
- - Место расположения в секрете л-та Говжева и ред. Кулакова и Кизкина
- - Место, где ст. л-т Смирнов, исполнил расплом. свой секрет. х. х-ство Ятшавичуса
- - Место встречи секрета ст-та Смирнова с 2мя бандитами
- - Маршрут движения секрета ст-та Смирнова при высадке бандитов
- - Место обивания, одного бандита этого бандитов Я. Петровым
- - Место встречи групп л-та Говжева и ст-та Смирнова
- - Бывший секрет ст-та Смирнова и место расплома.

АЛНТУС
масштаб в 1 см = 25 м

Схему составил п/ш по службе 34 ср. в-та Козяков
Схему чертил чертеник штаба дивизии мл-т Мажин

17. Inspekcijos pplk. Zacharino ir mjr. Afanasjevo
1950m. spalio 24d. išvada apie operatyvinį veiklą
Ukmergės rajone

Tvirtinu:

Lietuvos SSR Valstybės
Saugumo Ministras
generolas majoras (pas.) Kapralov
1950m. lapkričio 10 d.

Visiškai slaptai
Egz. Nr. 1

IŠVADA

apie 298 ŠP 1 ŠK sekreto, vadovaujamo
b. rio vado lt. Fotino ir MGB Ukmergės
raj. skyriaus operatyvininko j. lt. Briko
veiksmus Mišni n /1470/ apylinkėje, 17 km P-V nuo
Ukmergės, 50 9 29d.

Mes, Inspekcijos prie Lietuvos SSR Valstybės saugumo Ministro viršininko pav. pplk. Zacharkinas, 4 ŠD I štabo skyriaus viršininko vyresnysis pad. j. mjr. Afanasjevas, išvykę viet ir apklausę sekreto dalyvius, nustatėme:

MGB Ugmergės raj. skyrius turėjo duomenis, kad pil. Kemerienas, gyvenančios vienkiamyje netoli Mišni n /1470/, namus turėjo atėiti 4 banditai iš Vytenio b. rio girtuokliauti. Tuo tikslu pil. Kemerienas pagamino samagoną ir alaus.

Norint likviduoti banditus, Ukmergės MGB raj. skyrius sudarė planą, numatant kurti sekretą kaimyniniame Kemerienių negyvenamame name, esančiame už 312 m. Sudarant sekreto veikimo planą, bataliono vadas nedalyvavo.

Norint realizuoti turimus duomenis, pagal planą, 50 9 22d., apytikriai 18.30, MGB Ukmergės raj. skyriaus viršininkas papulkininkis Isajevas pavaduojančiam 1/298 ŠP vad. štabo viršininkui kpt. Sofonovui telefonu sakė pasirošyti išsiųsti kariuomenės grupę 4 paroms sekretą Mišni n kaimo /1470/ apylinkėse.

Kartu pplk. Isajevas kpt. Sofonovą perspėjo, kad paskirtas operatyvinis darbuotojas sekreto operatyviniu vyresniuoju, užduotį pateiks jis pats. Po to atsiėjo operatyvinis darbuotojas sekreto veiksmo planui sudaryti.

Gavęs tokį potvarkį, kpt. Sofonovas nutarė: iš 1 ŠK sekretą pasiųsti 9 žmones, kurie, vadovaujami b. rio vado lt. Fotino iš Siesik Ukmergės atvyko tą patį dieną 22.00.

Atvykus grupei, kpt. Sofonovas ne kartą kreipėsi pplk. Isajevą, prašydamas greičiau pasiųsti operdarbuotoją, kad galima būtų sutarti dėl sekreto organizavimo vietoje, bet toks laikas nebuvo atsiėstas ir kpt. Sofonovas MGB raj. skyriui šiuo tikslu nebuvo iškvieistas.

Pplk. Isajevas sekreto užduotis pasak vyr. opergaliotiniui kpt. Pinskiui ir opergaliotiniui j. ltn. Brikiui.

50 9 23d., 2.40 vai., bataliono štab atvyko kpt. Pinskis, j. ltn. Brikis su pil. Kiauliakyte (palydov , ji yra informator ir Kemerien s sesuo). Kpt. Pinskis, paskirtas sekreto vyresnioju operatyviniu vadu, praneš kpt. Sofonovui anksiau pateiktus duomenis ir MGB raj. skyriaus viršininko priimt sprendim apie sekreto darb , kuris yra toks:

Sekretas iš Ukmerg s mašina išvyksta Šešuolius 3.00, t.y. po dvidešimties minu i , iš kur p s iomis slapta su palydovu vyks Mišni n /1470/ apylink , kur išsid stys atskirame negyvenamame name, esan iame šalia pil. Kemerien s kio, tur damas tok tiksl : steb ti pil. Kemerien s nam , kur turi ateiti banditai, kuriuos reikia su iupti šiems išeinant kiem .

Kpt. Pinskis ir Sofonovas su Kiauliakyte sutar d l signal , kuriuos Kemerien s namus, atvykus banditams, ši duosianti per namo arba pal p s langus, kišenin žibintuv l uždegdama ir v l užgesindama, ir tris kartus tai pakartodama namo, kuriame yra sekretas, pus . Arba - uždegs degtuk prieš lang , užgesins degan i lemp , o po to v l uždegs, o jei degs šviesa, tai uždangstys langus.

Kpt. Sofonovas netur jo laiko detaliam kari instruktažui, kadangi gavo telefonu plk. Isajevo nurodym išsi sti sekret 3.00, tod l nustat užduot tik sekreto vyresniajam b rio vadui ltn. Fotinui, kuris savo ruožtu trumpai tai perteik kariams.

50 9 23 dien , 3.10, 9 žmoni grup , vadovaujama ltn. Fotino, operatyviai vadovaujama kpt. Pinskio, operatyvininko j. ltn. Brikiu, su radijo stotimi išvyko tarnybos rajon .

5.30 grup sik r sekretu negyvenamo namo, kuris buvo 312 m nuo pil. Kemerien s namo, pastog je. V liau kpt. Pinskis nutar , kad nakt sekretas išsid stys namo apa ioje, dien - pastog je.

Stebima buvo taip: nakt per namo lang , kuris buvo pil. Kemerien s namo pus , dien per skyl šiaudiniame stoge, o vietov bus žvalgoma per pal p s langel steb toj , kurie keisis kas dvi valandos. Apie sekreto buvim buvo žinoma trims asmenims: sodybos šeimininkei Kemerienei, jos seseriai Kiauliakytei ir dukrai Kemerytei, ryšys su kuriomis buvo palaikomas, kai šios sutemus ateidavo prie savo gyvuli , laikom tvarte netoli sekreto.

50 9 24 nakt sekreto kariai, leidus ltn. Fotinui ir kpt. Pinskiui, išg r 0,5 kibiro pa i pagaminto kaimiško alaus, kur atneš Kemerien ir jos dukra Kemeryt vietoj prašyto vandens.

Buvo paprašyta atnešti vandens tod l, kad sekreto kariai su savimi netur jo gertuvi , kuriomis ilg laik ir iki dabar dauguma 1 ŠK kari neapr pinti.

Tod l, kad banditai nepasirod , 50 9 26d., 4.00, sekretas paslap ia išvyko.

Atvykus batalion , o v liau kuop , sekreto vyresnysis niekieno nebuvo

išklaustas apie sekreto tarnybos organizavimą. Nebuvo pranešta ir apie kari išgertalį.

Kemerienei primygtinai prašant, iš 50 9 27 28 nakt v l 4 paroms buvo kurtas tos pačios sudėties sekretas, išskyrus du kareivius ir kpt. Pinsk, kur pakeitė j. ltn. Brikis. Sekretas veiksmai liko tokie patys kaip anksčiau, nes prieš išsiunčiant l.e. bataliono vado pareigas mjr. Križanovskis gavo pplk. Isajevo nurodymą: sekretas išsiunčiamas su tokia pačia užduotimi ir išduoti toje pačioje sodyboje. Todėl mjr. Križanovskis sekretą vyresniajam nurodė, kad pakaks būti naktį dviem grupėms, vienai iš jų laikant pirmą aukštą, antrą palapnę. Naktį sodyboje stebėti visiems. Gavus pirmą pil. Kemerienės signalą pranešimais, būtis pasirengusiems skubiems veiksams.

Atvykus sekretui į vietą, j. ltn. Brikis ir ltn. Fotinas susitarė su Kemeriene, atvykus banditams, pranešti vienu signalu - kišeniniu žibintu vienu per palapnę į langelį, uždegant ir užgesinant šviesą, tai pakartojant tris kartus namo, kuriame išsidėstė sekretas, pusė.

50 9 2 dienis, apytikriai 20.00, Kemerienės j. ltn. Brikiui pranešė, kad jos sesuo miške susitiko su banditu ryšininku, kuris jai pasakė, kad banditai turi greitai ateiti. Kartu atėjusi Kemerienės dukterė atnešė butelį alaus, kur išgėrė ltn. Fotinas ir j. ltn. Brikis.

50 9 28 dienis, 21.00, ltn. Fotinas sekretą padalijo dvi dalis. 5 žmonės grupė, vadovaujama brio vado pav. serž. Stepanenos, pastatė pirmą aukštą, nurodė užduoti per langus stebėti dviem kryptimis - rytus ir pietus. Pats ltn. Fotinas su 5 žmonėmis grupėje (tarp jų ir j. ltn. Brikis ir radistas) liko palapnyje, turėdami užduoti stebėti pil. Kemerienės sodybą per skylę šiaudiniame stoge.

Stebėtojų paminos keitėsi kas dvi valandos, apačioje serž. Stepanenos nurodymu, viršuje savarankiškai. Tą naktį, kai atėjo banditai, patį stiprus vėjais nuo sekreto Kemerienės namų pusė.

50 9 29, apytikriai 3.50, trys banditai iš Vytenio gaujos, sušaudė Balin šeimoskyje, buvusiame 750-800 metrų rytus nuo sekreto, atėjo pil. Kemerienės namų, vykdė teroro aktą jai ir jos seseriai Kiauliakytei ir nenubausti pasitraukė.

vykdant teroro aktą prieš Kemerienę ir Kiauliakytę, palapnis poste buvo stebėtojas j. serž. Zobninas pamatė šviesą languose ir išgirdo neva iš sodybos sklindantį prislopintą dviejų smagių garsus. Apie tai pranešė palapnyje esantiems ltn. Fotinui ir j. ltn. Brikiui. Pastarieji, užuot sakę vykti prie sodybos ir ją blokuoti, abu priėjo prie skylės ir per ją stebėjo Kemerienės namus. Po kelių minučių jie vėl išgirdo tarsi duslius smagių, o po to aiškų šautuvo švilpuką, name toliau degė mirksinti šviesa, kuri matė ltn. Fotinas ir j. ltn. Brikis. Po aiškiai girdomų švilpukų šviesa pil. Kemerienės name užgeso. Tik šiuo momentu, ltn. Fotinui davus komandą, sekretas pajudėjo, bet užuot sparčiai žengė, kariai dviem grupėms šliaužė šliaužė prie sodybos, blokavo ją 50-80 metrų spinduliu, kiekvienas užimdamas savo vietą, kuri buvo nustatyta iš anksto šviesiu

paros metu (žr. schem).

Po niekšiško akto ir pasitraukus banditams blokav sodyb apytikriai nuo 4.10 iki 8.00, ltn. Fotinas ir j. ltn. Brikis niekaip neband išsiaiškinti pad ties, nors pra jus 15-20 min. po bandit iš jimo lik gyvi Kemerien s s nus ir dukra uždeg švies , ir tai padaryti nebuvo sunku. Dar blogiau, apytikriai 7.30 iš nam Šešuolius iš jo pranešti apie vyk Kemerien s dukra, kurios b rys nesulaik ir neapklus . Ir tik v liau, kai kiem iš jo ir buvo išklausin tas Kemerien s s nus, pad tis paaišk jo, b rys nutrauk apsupt ir nuo 8.00 iki 9.00 apži r jo tik sodybos teritorij ir greta esant miško pakrašt . Tur ta patikima ryšio su bataliono štabu priemon - radijo stotis nebuvo panaudota, pranešant bataliono štab apie šaudym name. Radistas serž. Soldatovas d l sekreto vyresniojo nerangumo liko namo pal p je ir ten išbuvo iki ryto. Tiktai 9.00 neteisingai per racij buvo praneštai bataliono štab apie bandit pasitraukim , o apie teroro akt tuo pat metu tapo žinoma bataliono vadovybei iš Ukmerg s MGB raj. skyriaus, kurie gavo pranešim iš operatyvinio punkto Šešuoliuose.

Gav s pranešim , i.e. bataliono vado pareigas mjr. Križanovskis gaujos, dingusios po teroro akto, paieškoms pasiunt RPG - 12 žmoni , vadovaujam i.e. 3 ŠK vado pareigas ltn. Miliukovo. Toliau bandit paieškos buvo organizuojamos 50 9 29 antroje dienos pus je, atvykus pulko vadui pplk. Gagarinui.

Apklausus gyvus likusius Kemerien s s n ir dukr , nustatyta, kad at j namus, banditai deg degtukus, šviet si kišeniniu žibintuv liu, trumpai savo aukas apklaus , elg si laisvai ir neskub dami, iš automato ir AVT šautuvo iššov 5 š vius, kalb josi su nušautos Kemerien s dukterimi ir s numi, prieš kuriuos "teisino" savo nusikalstamus veiksmus. Po to banditai iš jo, bet po 4-5 min. v l gr žo, ir vienas iš j apži r jo savo ginkl , sid jo naujus šovinius, du kart iššov sien , ir visi neskub dami iš jo, uždraud , kol prašvis, kam nors apie nužudym pranešti. Šaudoma buvo esant atidarytoms durims koridori ir kambar (langai name viengubi, du iš j sekreto pus).

M s demonstratyvus šaudymas Bal i no ir Kemerien s namuose parod , kad š vi garsas aiškiai pasiekia sekreto buvimo viet (žr. akt).

Vietov tarp sodybos, kuri buvo laukiama ateinant bandit ir namo, kuriame buvo sekretas, atvira. Už 180-150 m nuo sodybos yra nedidelis gojelis, kuris nebuvo panaudotas kuriant jame sekret nakt .

Taigi iš vis aplinkybi matyti, kad tinkamai organizavus sekreto tarnyb , banditai b t buv likviduoti arba eidami sodyb , arba iš j iš jos, kieme.

Tiriant paaišk jo ankstesni atvejai, kad blogai organizuoti ekist -kariuomen s veiksmi, blogai veik kariuomen s b riiai, turintys atlikti operatyvines-tarnybines užduotis, nes buvo blogai parengti. Tai vyko ir d l MGB Ukmerg s raj. skyriaus operatyvinink , ir d l 1/298 ŠP vadovyb s kalt s. Kai kuriems kariuomen s veikian i b ri kariams tr ko ištvėrm s, blogai parin-

kti b ri vyresnieji, ypa kai b davo realizuojami duomenys sud tingomis aplinkyb mis. D I to kai kurie informatoriai buvo rekonspiruoti .

Štai pavyzdžiai.

Ukmerg s MGB raj. skyriuje iš Kemerien s (bandit nušauta) perjos dukr buvo gauti duomenys, kad Kemerien s namus ateis maždaug penki banditai. Norint juos likviduoti, 50 5 11d. prie Kemerien s nam buvo nusi stas sekretas, kuriam vadovavo 2 ŠK vado pavaduotojas ltn. Strucovskojus ir bu v s MGB Šešuoli vals iaus skyriaus vyr. operjgaliotinis ltn. Imenickis. Sekretui buvo nurodyta banditus prad ti šaudyti tik šiems visiems susirinkus ir Kemerienei davus signal . Bet sekreto kariai savarankiškai ne laiku prad jo šaudyti pirmus du at jusius banditus. Tod I buvo paimtas tik vienas banditas, kiti pasitrauk . Tuoju po to Kemerien buvo bandit tardoma, apkaltinus j išdavus banditus.

50 8 1d. informatorius "B" MGB Ukmerg s raj. skyriui praneš , kad netoli jo sodybos yra gauja. Norint j likviduoti, 50 8 7 dien Loiteli (?) kaime /3460/ buvo kurtas steb jimo punktas - 7 žmon s, vadovaujami 1 ŠK b rio vado pavaduotojo serž. Barilovo, kurio tikslas buvo patikslinti bandit buvimo viet ir per radij iškviesti kariuomen s grup jems likviduoti.

Steb jimo punktas tur jo pasitraukti dengiamas grup s, likviduojan ios banditus, grupei einant pro sodyb , kur buvo sik r s ŠP. Po to, kai gauja buvo susekta ir atvykusi grup , vadovaujama mjr. Križanovskio, prad jo su ja m š, ŠP kariai, pasi lius informatoriui, savarankiškai iš jo iš kluono, nor dami pad ti grupei, vadovaujamai mjr. Križanovskio, tuo išduodama savo buvimo viet ir informatori .

IŠVADA

Sekretas išskelt uždaviniai ne vyk d I ši priežas i :

1. D I nusikalstamo aplaidumo, kur parod vykdydami užduotis sekreto vyresnieji - ltn. Fotinas ir j. ltn. Brikis, kurie nereagavo susidariusi pad t. Tod I sodyba buvo užblokuota tik tada, kai iš jos banditai jau buvo iš j . Sodyb blokav parod visišk neveiklum ir ner pestingum - užuot nustat , kas vyksta name, laik apsupt , nesiimdami joki veiksm , kol prašvito.

2. D I nerimto MGB Ukmerg s raj. skyriaus viršininko elgesio realizuojant duomenis ir vadovaujant veikian io b rio veiksmams prie informatoriaus sodybos. Nors laiko buvo pakankamai, pad tis nebuvo gerai paaiškinta ir užduotis kariuomen s viršininkui, priiman iam sprendimus, išd styta ne laiku, tik per 20 min. Pakartotinai siun iant b r, taip pat nebuvo paaiškinta apie pad t. Tod I ir pirm , ir antr kart b rys buvo išsi stas neparengtas.

Tik d I šios priežasties b rys buvo išsi stas kaip sekretas, o pagal visas aplinkybes tur jo b ti detaliai suplanuota pasala.

3. D I Ukmerg s raj. skyriaus viršininko ir sekret pasiuntusio kariuomen s

vado neapgalvot, nenumatyt bandit veiksm, o tai nul m sekreto išd stym tik name ir veikim tik pagal informatoriaus signal, tuo tarpu numatant aplinkybi pasikeitim, nakt b riui reik jo pasislinkti ar iau sodybos.

4. D l batalione esan i toki operatyvin s-tarnybin s veiklos tr kum :

a) b ri vyresnieji parenkami, neatsižvelgiant tai, kaip b rys vykd ankstesnes užduotis,

b) b riui gr žus, j vyresni j ataskaitos apie tarnybos organizavimo tvark niekas neišklauso.

D l ši priežas i, pakartotinai siun iant sekret, l.e. bataliono vado pareigas mjr. Križanovskis, rengiant b r, padar tas pa ias klaidas, kaip ir pirm kart siun iant. Sekreto vyresniuoju buvo paliktas tas pats karininkas, sekreto vieta ta pati, nors keliama uždaviniai, turint galvoje, kad iš šios sodybos geguž s m n. nuo 1/298 ŠP b rio jau pasitrauk banditai, vert mjr. Križanovsk atidžiau apgalvoti b rio veikimo plan tiek dienos, tiek nakties metui. Bet to nepadar nei bataliono, nei MGB raj. skyriaus vadovyb .

Sekreto vyresniaisiais buvo paskirti karininkai, kurie pagal savo savybes negal jo s kmingai šios užduoties vykdyti.

5. D l savarankiško signal pakeitimo, kur padar vyresnieji ir d l nerealaus tik vieno šviesos signalo nustatymo, kuris net normaliomis s lygomis negal jo pasisekti, nes namas steb toj atžvilgiu stovi beveik lygiagre iai, o nedidel pal p s langel, esant gale namo, iš dalies uždengia atbraila, tod l signal steb tojai mat prastai.

MANOME:

1. Pripažinti, kad trys banditai nuo sekreto pasitrauk nenubausti.

2. Už neveiklum ir neparodym iniciatyvos vykdant karin užduot b rio vyresniuosius - 298 ŠP 1 ŠK ltn. Fotin griežtai nubaudžia divizijos vadas, MGB Ukmerg s raj. skyriaus oper galiotin j. ltn. Brik - Lietuvos SSR Valstyb s saugumo ministras.

3. Už formal elges realizuojant gautus duomenis, MGB Ukmerg s raj. skyriaus viršinink pplk. Isajev, kuris, tur damas pakankamai laiko, b rio vadui nepateik užduo i, iš jo ir iš savo pavaldini nepareikalavo detalaus veiksm plano ir dargi nedav laiko b riui detaliam pasirengti veikimui, o tai buvo pagrindin operacijos sužlugimo priežastis - nubaudžia Lietuvos SSR Valstyb s saugumo ministras.

4. Už neatsakingum, kai, negav s išsami duomen apie pad t, neparod reikiamo atkaklumo, bet pasitenkino tik bendru instruktažu be detalaus b rio veikimo plano ir už tai, kad paskyr vadovauti karinink, nesugebant vykdyti karin s užduoties, 1/298 ŠP vado pavaduotoj nubaudžia divizijos vadas.

5. Nurodyti 298 ŠP vadui pplk. Gagarkinui, kad ŠP yra rimt operatyvin s-

tarnybinės veiklos trūkumų ir pareikalauti tuos trūkumus pašalinti.

6. Prašyti Lietuvos SSR Valstybės saugumo ministro griežtai nurodyti MGB raj. skyrių viršininkams, kad šie kariuomenės vadams pranešt išsami aplinkybių duomenis ir kad, jais remiantis, būtų rpestingai parengiamas kariuomenės veikimo planas, ypač kai duomenys realizuojami padedant informatoriams arba kai būriai išdystomi informatoriaus gyvenamose vietose, turint tikslų nerekonspiruoti.

Tokiais atvejais veiksmaplaną sudaro pulk arba batalionų štabai ir tvirtinami MGB raj. skyrių viršininkai bei pulkų ar batalionų vadai.

7. Iš dalies ir padaliniai vadai reikalauti asmeninės atsakomybės, kai realizuojami gauti duomenys, už būrių vyresnįjį parinkimą, kurie turi sugebėti skėmingai vykdyti pateiktas užduotis.

8. Šis išvadas pateikiu peržiūrėti Lietuvos SSR Valstybės saugumo ministrui.

Inspekcijos prie Lietuvos SSR
MGB viršininko pavad. papulkininkis
(pas.) Zacharkin
1950m. spalio 24d.

MGB 4 ŠD poskyrio viršininko
vyr. padėj. jas mjr. (pas.) Afanasjev
1950m. spalio 24d.

Tvirtinu:
SSRS MGB 4 ŠD vadas
1950m. spalio 26d. plk. (pas.) Babincev

Priedas - schema

Buv. LTSR VSKA. F.3. B.41/92. L.250-258. (Originalas - mašinraštis, rus. k.)

18. LSSR MGB 2-N Valdybos viršininko plk. Po kajaus
1950m. lapkričio mėn. pranešimas TSRS MGB 2-os
vyr. Valdybos 2-N skyriaus virš. pavad. plk. Doncovui
apie sužlugusias ekistines-karines operacijas

TSRS S JUNGOS MGB ANTROS VYRIAUSIOSIOS VALDYBOS
2-N SKYRIAUS VIRŠININKO PAV.

Pulkininkui drg. Doncovui
Maskva

PRANEŠIMAS

apie sužlugusias ekistines-kariuomen s operacijas,
vykdomas likviduojant ginkluotas gaujas Lietuvos SSR
teritorijoje

Š.m. rugpjio 3d. Šiauli sr. MGB Trošk n rajoninio skyriaus agentas
Petras praneš , kad gaujos vadeiva Konstantas kartu su kitais banditais siste-
mingai aplanko Trošk n apyl. Sodeiki kaimo gyventoj bandit r m j Kaz
Karvel .

Turint tiksl realizuoti šiuos duomenis, nakt iš rugpjio 4 5- prie Karve-
lio vienkiemio buvo nusi stas MGB kariuomen s 137 šp sekretas.

Sekretui vadovavo v. serž. Bucikas ir MGB Trošk n raj. skyr. oper galioti-
nis ltn. Kazlauskas.

Nakt iš Karvelio namo iš jo gaujos vadeiva Konstantas ir banditas V tra,
kurie susid r su viena sekreto grupe. Sušukus vienas banditas šov iš pis-
toleto, ir po to abu puol b gti. J b gan ius banditus nebuvo laiku prad ta
šaudyti, tod l nenubausti banditai pasitrauk .

Š.m. rugpjio 7d. iš Šiauli sr. MGB Pakruojo raj. skyr. agento V jo buvo
gauti duomenys, kad nakt rugpjio 8d. Naujos Pamuš s kaim pas Vanag
ateis 3 banditai su vadeiva Puškinu, kurie ketino suruošti išgertuves.

Realizuojant tuos duomenis, rugpjio 8- prie Vanago vienkiemio buvo
rengta MGB kariuomen s 25 šp kareivi pasala, kuriai vadovavo b rio vadas
ltn. Oniš enka ir MGB Pakruojo raj. skyr. viršininko pav. ltn. Melnikovas. Apie
24.00 pasal prad jo art ti du banditai. Pri j prie pasalos per 3-4 m, ban-
ditai aptiko kareiv Telegin ir lietuviškai sušuko "kas ia?", kartu nukreip j
ginklus.

Kareivis Teleginas pasirod baily, banditus nešov . Netoli buv s serž.
Savikas iššov banditus automato serij , bet be rezultat . Netoli buv s ka-
reivis Golubevas prad jo šaudyti iš karabino serž. Savik .

Banditai pasinaudojo nemokšišku ir neryžtingu kariuomen s pasalos el-
gesiu, išsib giojo šalis. Vienas banditas užšoko ant kitos pasalos - buvo
nušautas, antram pavyko pab gti.

Rugpjio 8- per Klaip dos sr. MGB Šilal s raj. skyr. agent Šešuol buvo
sužinota, kad Žalgirio gauja, vykdziusi teroro akt prieš Liet. SSR Aukš iau-

siosios Tarybos deputat Šimaši , 12-15 bandit , slepiasi Taurag s raj. Ty-
reli miške.

Ši duomen realizavimui MGB kariuomen s 273 šp j gomis buvo organi-
zuota ekistin -karin operacija.

Kariuomen parengta ir instrukuota blogai. Paiešk grup netik tam su-
sitikimui su banditais nebuvo parengta. Numatytos užtvaros laiku nebuvo
pastatytos.

To pasekm - gauja su sužeistu vadeiva paleista, likviduotas tik vienas
banditas.

Rugpj io 12d. Klaip dos sr. Saukliški miške buvo vykdoma ekistin -
karin operacija norint likviduoti R tenio gauj . Kariuomen s grupei art jant
prie bandit lagerio, vienas kareivis per anksti iššov , lageryje buv 4 bandi-
tai išb giojo. Paiešk metu tik du banditai rasti ir likviduoti.

Rugs jo 10d. Vilniaus sr. MGB Šven ion li raj. skyriuje kartu su 261 šp,
turint agento Gailliaus duomenis, parengtas planas jvykdyti ekistin -karin
operacij Adučiškio miško dviejuose kvartaluose norint likviduoti Pušinio gauj .

Operacijos pradžiai 261 šp atvyko v luodamas 2v. 15 min., o miško šukavi-
mas d l vadovyb s nerangumo prasid jo 4 vai. v luojant.

Šukuojant mišk , ryšys tarp padalini dažnai sutrikdavo ir komanduojama
buvo balsu, o tai sukeldavo nereikaling triukšm .

Šukuojant buvo rasta stovykla su naujomis bandit buvimo žym mis. Be
to, patys b rio kareiviai mat bandit , ta iau d l operacijos vadov nerangu-
mo persekiojimas nebuvo organizuotas, ir operacija baig si be rezultat .

Pagaliau po ilg agent rini -operatyvini priemoni , naudojant Kauno sr.
MGB Alytaus raj. skyr. agentus Bang , Smelyj ir Petr , buvo pasiekta tai, kad
Dz k rinktin s K stu io gaujos vadeiva žuolas paved agentui Bangai si-
gyti fotoaparata ir išmokyti j fotografuoti.

Ši aplinkyb buvo nutarta panaudoti paimant žuol gyv .

Banga fotoaparata banditui tur jo teikti ir j supažindinti su fotografavimo
taisykl mis 1950m. rugs jo 17d. bandit ryšinink s Kilmonien s kyje. Norint
paimti gyv , prie Kilmonien s nam organizuota slapta pasala. Po agento sig-
nalo, kad banditas yra name, prie dur pastatyta 3 žmoni grup , vadovauja-
ma MGB 34 šp 1 šb viršilos Šimano.

Po keli minu i iš nam iš jo mergina, kuri be triukšmo sulaiko pagrobi-
mo grup . Maždaug po 15 min. iš namo iš jo du vyriškiai. Prie slenks io
atsisveikin , vienas iš j gržo atgal nam , kitas pasirod es s banditas
žuolas ir nu jo iš jimo iš vienkiesio link. Kai banditas nu jo maždaug 10 m,
virš. Šimano grup band j pagrobti. Ta iau d l j bailumo ir sutrikimo bandi-
tui žuolui pavyko pereiti pro apsupt ir nenubaustam dingti.

1950m. spalio 27d. nakt KGB 34 šp 5 šk 8 žmoni RPG, vadovaujama
b rio vado pad j jo serž. Krošenikovo ir Kauno sr. MGB Lazdij raj. skyr. op-
er galiotinio ltn. Sudilovskio, ieškodama Gin n (?) kaime, apsupo vien so-

dyb , kurioje per lang buvo pasteb tas vienas banditas.

Serž. Krošenikovas ir ltn. Sudelovskis, užuot nusprend paimti arba likviduoti bandit , išsikviet iš trobos šeiminink ir pasi l saugumo tikslais iš trobos išvesti šeim .

Iš namo išeinant šeimai, banditas iššoko pro lang ir prab g s pro eilin Trincin , buvus apsuptyje, dingo.

Liet. TSR 2-N Valdybos viršininkas
pulkininkas (pas.) Po kaj

1950m. lapkri io...d.

Nr..

Vilnius

Vykdyt. Barkauskas

išsp. 3 egz.

Egz. Nr.1 - adresatui

Egz. Nr.2 - sekretoriatui

Egz. Nr.3 - byl

/Buv. LTSR VSKA. F.3. B.41/92. L.270-274. (Originalas -mašinarštis, rus k.)

19. MGB VK 4 ŠD vado pavaduotojo gen.-mjr. Panino
1950m. liepos 25d. išvada apie 5 partizan likvidavim
Marijampol s rajone

TVIRTINU:

SSRS MGB VK 4 ŠD

vadas generolas majoras

(pas.) Vetrov

1950m. liepos 30d.

Visiškai slaptai

Egz. Nr.2

IŠVADA

apie 353 ŠP patirtus nuostolius likviduojant penkis
banditus netoli Ži rig-Gudeli /6349/, 14 km Š-V nuo
Marijampol s, 1950 6 22-23 dienomis

Išvykus viet ir apklausus m šio su banditais ir j likvidavimo dalyvius, nustatyta:

50 6 22d., 14.00, 353 ŠP l.e. vado pareigas pplk. Pobutovas iš MGB Marijampol s raj. skyriaus gavo duomenis, kad Ži ri -Gudeli apylink se /6349/, 14 km Š-V nuo Marijampol s, kr muose slepiasi Tauro apygardos Vytauto rinktin s 3 banditai.

Pplk. Pobutovas nutar : bandit paieškoms ir likvidavimui išsi sti kariuomen s b r, kur sudaryt iš 4 šk - 13 žmoni , 5 šk - 32 žmones, 9 šk - 19 žmoni , iš specialaus pulko dalinio - 10 žmoni . Iš viso - 74 žmon s ir 11

MGB Marijampol s apskr. skyriaus liaudies gyn j . B riui skirti 3 paiešk šu-
nys.

Jungtiniam b riui vadovauti pulko štabo viršin. pavaduotojui kpt. Siliono-
vui.

4 šk kariai iš Kalvarijos, 9 šk iš Vilkaviškio (dislokuoti nuo Marijampol s už
22-20 km) su automašinomis Marijampol atvyko 16.00.

Kpt. Silionovas ir mjr. Krugovcovas, netur dami laiko sudaryti bandit paiešk-
kos plano, nutar , kaip elgtis, ži r dami žem lap . Nutarimas buvo toks:

1. Pagal kr myn perimetr išd styti apsupt iš 4 šk - 13 žmoni , vado-
vaujam b rio vado ltn. Kuzino - P-V pakraštyje, 11 žmoni liaudies gyn j ,
vadovaujam MGB Šumsko vals iaus poskyrio viršininko Žilino - R pakraš-
tyje, 9 šk -19 žmoni su paieškos šunimi, vadovaujam kuopos vado vyr. ltn.
Kuvšino - Š-V pakraštyje.

2. 5 šk 32 žmon s ieškos iš vakar rytus dviem grup mis, vadovaujami
kuopos vado vyr. ltn. Avramenkos ir jo pavad. politiniams reikalams vyr. ltn.
Sivkovo.

Ieškojimo grup se tur ti po vien paieškos šun .

3. Rezerve tur ti 6 žmones, laikyti juos savo KP rajone, piet pakraštyje.

T pa i dien , 16.00, kariuomen s b rys mašinomis išvyko iš Marijam-
pol s ir iš karto 17.00 blokavo kr myn (žr. schem Nr.1).

Tuo metu b simoje paiešk vietoje durpes kas apie 30 darbinink , ku-
riuos kpt. Silionovas išved iš apsupto rajono, ir sitikinus, kad j priedangoje
neiš jo banditai, 17.30 paiešk grup s išsid st m šio tvarka grandin ir
prad jo paieškas.

18.40, nu jus rytus apie 600 m, centre buvusio vyr. ltn. Sivkovo grup s
šun instruktori j. serž. Matvejev banditas, pasisl p s tankiame br zgyne,
apaugusiame atžalynu, automato serija iš 7 m nuotolio sužeid kair j pet .

Šalia serž. Matvejevo buv s eilinis Sozeliatinas pasteb jo kr me du bandi-
tus, apšaud juos iš automato ir vien sužeid , bet pastarasis pasisl p . j.
serž. šaud s banditas prad jo trauktis šiaur .

Veik s grup s kairiame sparne j. seržantas Fabri nij pamat už 5 m b -
gant bandit , prad jo šaudyti iš automato ir j nušov . Tuo metu bandit
rankiniu kulkosvaidžiu šaud eil. Šalimovas ir eil. Mamuchinas iš šautuvo.

Bandit aptikimo vietoje buvo rasta: viena pora aulini bat , pusba iai ir 3
lietpal iai.

J. serž. Matjejevas vietoje buvo sutvarstytas, o po to nuvežtas Marijam-
pol , iš ten nusi stas Kauno pasienie i ligonin .

Kadangi antro atsitraukimo kryptis nebuvo nustatyta, abi paiešk grup s
t s paieškas ryt kryptimi iki griovio.

Apie m š su banditais 19.00 kpt. Silionovas per radijo ryš praneš pulko
štab , iš kur 20.30 operacijos viet atvyko i.e. pulko vado pareigas pplk.
Pobutovas, štabo viršininko pavad. tarnybos reikalams kpt. Karasevas ir MGB

apskr. skyr. viršininkas pplk. Vlasovas.

19.20 kapitonas Silionovas organizavo paieškas atvirks ia kryptimi taip pat dviem grup mis (žr. schem Nr.2). Kair s 14 žmoni grup s vyresniuoju paskyr vyr. ltn. Avramenk , dešin s 15 žmoni grup s - b rio vado pavad. vyr. serž. Jegorov , kadangi vyr. ltn. Sivkovas išvyko su sužeistu j. serž. Matvejevu.

Sužeistas banditas, pasisl p s tankiame kr me, neaptiktas, 20.00 prisileido grandin visiškai arti ir iš 7-8 m iš AVT paleido 3 š vi serij esant vyr. serž. Jegorovo grup s kairiame flange skyriaus vad serž. Podosinikov ir sužeid j pilv .

Kadangi buvo tank s kr mai ir atžalynas, bandito niekas nemat . Jo paieškai šuo nebuvo panaudotas.

Banditas, nub g s 70 m, pasisl p tankiame atžalyne. Sužeidus serž. Podosinikov , vyr. ltn. Avramenka su tarnybinio šuns instruktoriumi serž. Zubkovu iš kairiojo savo grandin s sparno per jo Jegorovo grup s kair j sparn .

20.20 banditas prisileido grandin visiškai arti per 6 metrus, iššov 3 š vius tarnybini šun instruktori serž. Zubkov , sužeid j dešin kr tin s pus . Sužeistas Zubkovas atsak ugnimi iš automato, bet po trumpos serijos automatats atsisak , užsikirto šoviniu. Buv s per 4 m kair nuo serž. Zubkovo eilinis Melašovas, nematydamas bandito, kr mo pus šov du, tikslo nepasiekusius š vius. Banditas, išnaudodamas tankius s žalynus, šon nušliauž apie 80-90 metr .

Abi kariuomen s pus s atkakliai ieškojo bandito. Pastarasis v l prisileido grandin ir iš 5-6 metr trij š vi serija sunkiai sužeid eilin ižikov , iš vyr. seržanto Jegorovo grup s, kr tin ir pilv . bandit , esant kr muose, ugn paleido eiliniai iš automato Tatjaniš evas ir iš šautuvo Lysikovas (iššov du š vius), bet nes kmingai.

Banditas dar kart sugeb jo nušliaužti ir pasisl pti duob je.

Gr ždami po to, kai medpunkt pristat serž. Zubkov , eil. Razsochotskis ir kuopos raštininkas j. seržantas Suntiejevas, iš ltn. Avramenkos grup s, prie bandito prišliauž per 9-10 metr . J. serž. Suntiejevas šaud iš automato, kurio priedangoje eil. Razsochotskis bandit met tris granatas, kuriomis banditas buvo užmuštas.

Likvidavus antr bandit , likusiomis 5 šk ir atitraukt iš apsupimo 4 šk 13 žmoni j gomis buvo tre i kart apieškota ir baigta 23.00 - be rezultat . Vietoj 4 šk apsupim stojo 11 liaudies gyn j iš MGB Šumsko vals iaus poskryio, kurie atvyko 22.00.

5 ir 4 šk kariai, pasibaigus paieškai, buvo išvesti išsidžiovinti ir iki 50 6 23 dienos 6.00 ils josi operacijos rajone.

Nukauti banditai buvo:

Žalgirio rinktin s 33 bandit kuopos vadas Tamolinas, slapyvardžiu Stumbras (sužeid 3 kareivius), kuris, pagal MGB Marijampol s apskr. skyriaus

duomenis, nuo kariuomenės ir liaudies gynėjų buri nuo 1944m. iki jo likvidavimo ištruko 21 kartą.

Eilinis 33 banditų kuopos banditas, slapyvardžiu Žemaitis.

Paimta: 1 automatas, 1 pistoletas, 1 ATV, 140 vnt. šovinių ir banditų dokumentai.

Kadangi anksčiau buvo gauti duomenys, pagal kuriuos turėjo slėptis trys banditai, o likviduoti tik du, pplk. Pobutovas nutarė operaciją tęsti, naktį sustiprinti kr. myno apsuptą papildomomis pajgomis. Prašvitus 50.6.23 dien v. l. r. pestingai apieškota.

23.30 Žiūrius-Gudelius automašinomis iš Marijampolės atvyko 15 žmonių iš autodalių, 10 žmonių tarnybiniams šunų instruktoriams (buvo pratimuose) su trimis šunimis; 2 ŠB iš Kalvarijos - 22 žmonės, 6 šķ iš K.R. dos - 14 žmonės.

Kpt. Silionovas, vykdydamas Pobutovo nurodymus, sutirštino apsuptą 24.00 (žr. schem. Nr.3), 2-3 sektoriams skiriant po raketą.

Sekretai išsidėstė poromis, 40-50 m vienas nuo kito. Apsupties riba iš siauresnės vakarų pusės pastatė nuo kr. myno krašto per 100 m atvirą vietą, 6 šķ 14 žmonės, vadovaujama kuopos vado pavad. lt. Kucenkos, panaudojo rezerve, kuris buvo išdėstytas šalia nuo ežero, kadangi per ją buvo tikimasi banditų atsitraukimo.

50.6.23 dien., 0.40, trys banditai, nuo operacijos pradžios tenoj vandenyje, durpi duobėje, apaugusioje nendrėmis, kr. mais (žr. schem. Nr.3) išlipo iš duobės, ir veikdami atvirą vietą šliaužė, priartėjo prie apsupimo linijos per 21 m.

Buvę sekrete 9 šķ eiliniai Rogaiovas (vyresnysis) ir Ušakovas aptiko banditus. Eilinis Rogaiovas sušuko "stok!" ir sitikinė, kad šliaužia banditai, sakė eil. Ušakovui apšviesti vietą, pats šovė banditus, o po to ir eil. Ušakovas iššautuvo. Visi trys banditai buvo nušauti.

Rogaiovui ir Ušakovui pradėjus šaudyti banditus, visi raketininkai, būvę apsupimo žiede, paeiliui apšviėsdavo vietą, kol banditai buvo likviduoti.

50.6.23 dien. nuo 6.00 kariuomenės grupė iš 4 ir 5 šķ - 42 žmonės ketvirtą kartą apieškojo, nieko neradus, operacija buvo baigta tą patį dieną 8.00.

Buvo nukauti šie banditai:

1. Tauro apygardos Vytauto rinktinės vadas Matusevičius Algimantas, slapyvardžiu Neptūnas.

2. Tos pat rinktinės kio dalies viršininkas Grikiėtis Antanas, slapyvardžiu Slapukas.

3. Tos pat rinktinės štabo narys (pavardė ir slapyvardis nenustatyti).

Paimta: automat - 2, granat - 1, pistolet - 2, šoviniai - 260, žirjonai - 1 ir banditų dokumentai.

Patys, likviduodami tris banditus, nuostolį neturėjo.

IŠVADA

1. Dideli nuostoliai likviduojant du banditus vyko todėl, kad:

a) pelkė buvo tankiai žalgynais, kuriuose matomas tik 5-7 metrai;

b) banditai, išnaudodami žalgynus ir žalynus, atsitraukdami nuo kariuomenės, slapstėsi juose, neišsiduodami veikė iš pasalos, prisileisdami grupę ir taikliai šaudydami kareivius ir seržantus;

c) dalis kareivių ir seržantų kartais nesilaikė, ypač patekę banditų, atsargumo principo, apdairumo, pagal kurį iš pradžių reikia pasiklausyti, apsidairyti, o po to judėti priekin;

d) nebuvo panaudotas šuo po pirmo mūšio su dviem banditais vieno pabėgimo bandito paieškoms, kuris, pabėgęs sužeistas, atkakliai besipriešindamas, sužeidė tris žmones.

2. Tiek ruošiant būrį, tiek jo veiksmuose buvo teigiama:

a) štabo operatyvumo dėka kariuomenės būrys iš vairių padalinii, tarp jų ir esančių nuo pulko štabo per 22 km, buvo greitai surinktas, po dviejų valandų pasirėngtas vykdyti kovinių užduočių ir pristatytas operacijos rajonui;

b) būrį iš vairių kryptimi vienu laiku apsuptas operacijos rajonas ir sukliudyta galimybė banditams pasitraukti iš operacijos rajono;

c) darbininkai, dirbusi durpių gamyboje, išvedimas, atidžiai patikrinus jų dokumentus, turint tikslų priedangoje nepaleisti banditų;

d) 5 šaukšto vyr. lttn. Avramenkos ir visų karių atkaklus siekimas surasti banditų ir juos sunaikinti;

e) vykdyti savo nutarimą iki galo ryžosi l.e. pulko vado pareigas pplk. Pobutovas - operacijos tikslas, kol rado treisius banditus, tuo tikslu sustiprinus rajoną apsupti naktį;

f) kpt. Silionovo tinkamai parinktas sekretorius išdėstyti naktiniai ir raketininkų išdėstyti vietovės apšvietimui, banditams stengiantis veikti apsupti;

g) sumanę 5 šaukšto eil. Silionovo veiksmai likviduojant banditus, išnaudojant j. serž. Suntiejevo ugnikr muose duobėje pasislėpus banditus, jį užmėtė banditus granatomis ir užmušė;

h) budrus sekreto tarnavimas naktį, to pasekmė - banditai, bandydami išėiti iš apsupto rajono, buvo aptikti ir likviduoti;

Likviduojant banditus, vietovė be perstojo buvo apšvieta raketomis;

i) greitas pirmosios pagalbos suteikimas sužeistiesiems vietoje ir jų išvežimas PMP, iš kur taip pat skubiai buvo siunčiami gydymo staigas.

MANOME:

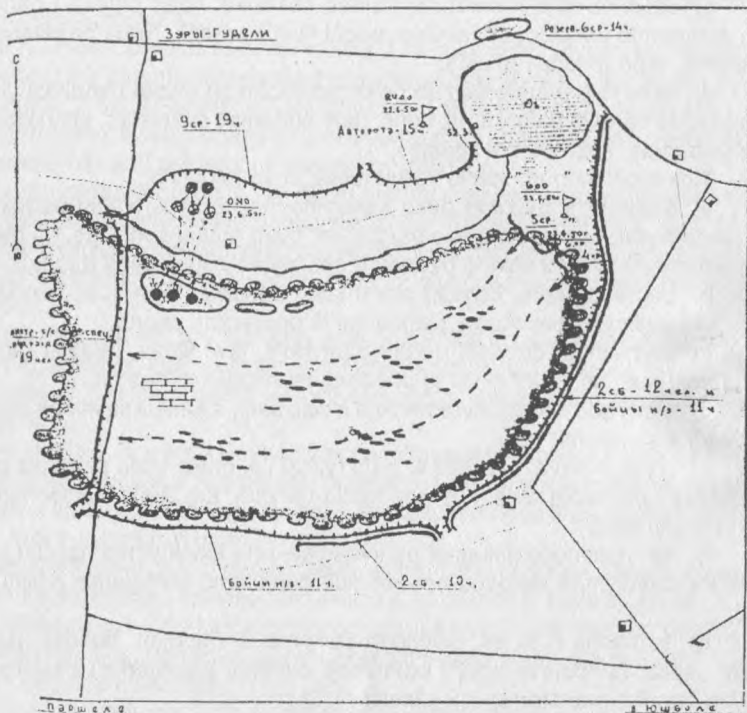
1. Operacijai reikia laikyti skėtinę. Operacijos metu sužeistus 4 žmones, du iš jų nuo žaizdų mirė, laikyti koviniais nuostoliais.

2. Nurodyti pulko štabo viršininko pavardę kpt. Silionovui, kad nemokama

СБС СМД №3

Ш. № 3
ЭК. № 3

План действий войскового отряда 353сл под командой капитана
Силанова в районе Зурь-Гудели (6040), 14 км сев.-запад.
Мэриямполе 23 июня 1950 года

масштаб в 1 см = 50 м

Условные обозначения:

- Оцепление совместно с бойцами н/с до к 24.00 22.6.50г.
- Место нахождения в секрете ряд. Рогачева и Чижова
- Исход рубеж. поисковых групп
- Место отсиживания вандитов

Схему составил: Ст. пом. нач. 1-го отд. м-р Яковлев
Схему чертил: Калтаров-Чертежник 1-го отд. мл. лт. Шелухин

panaudoti tarnybini šun p dsakais sekti banditus.

3. Atkreipti 5 šk vado vyr. ltn. Avramenkos dėmesiai, kad kariai nepakankamai gerai moka elgtis miškingoje pelkėje vietovėje.

4. Pasižymėjusius likviduojant banditus:

1. 5 šk vad. vyr. ltn. Avramank - atkakliai t s bandit paieškas,

2. eil. Razsochok Boris Efimovi - užmuš bandit ,

3. 5 šk skyriaus vad. j. serž. Fabrin Vasilij Semionovi - nušov bandit ,

4. 9 šk eilinius Rogaiov Piotr Nikolajevi ir Ušakov Vasilij Matviejevi - nušov tris banditus,

5. tarnybini šun instruktori 1 šk seržant Zubkov Ivan Borisovi ir 3 šk j. serž. Matvejev Grigorij Nikolajevi - abu sužeisti, - pristatyti paskatinti Lietuvos SSR Valstybės saugumo ministrui.

6. 353 ŠP vadui aprašyti operacij , pateikti divizijos štab .

PRIEDAI: schemos 3 lapai.

MGB VK 4 ŠD vado pavad.
generolas majoras (pas.) Pankinas

1950m. liepos 25d.

Buv. LTSR VSKA. F.3. B.41/92. L.276-285. (Originalas -mašraštis, rus. k.)

20. LSSR VS ministro gen.-mjr. Kapralovo patvirtintas 4 ŠD padalinio perdislokavimo planas (1950m. rugpjūčio mėn.)

TVIRTINU:

Lietuvos SSR Valstybės saugumo

Ministras generolas-majoras

(pas.) Kapralov

1950m. rugpjūčio...d.

Visiškai slaptai

SSRS MGB VK 4 ŠD padalinio perdislokavimo PLANAS

Dalinio pavadinimas	padalinio pavadinimas	dislokacijos vieta	nauja dislokacijos vieta
34 ŠP	2 ŠK 2 b rys	Seirijai	Simnas
	4 ŠK be vieno b rio	Leipnai	Veisiejai
	5 ŠK	Veisiejai	Seirijai
	7 ŠK (1 ir 2 b ria)	Marcinkonys	Daugai
	7 ŠK 3 b rys	Druskininkai	Daugai
	8 ŠK 3 b rys	Ryliškiai	Druskininkai

261 ŠP	7 ŠK (2 ir 3 b riai) 7 ŠK 1 b rys	Valkininkai Daugai	Šven ionys Šven ionys
298 ŠP	3 ŠK 6 ŠK (2 ir 3 b riai)	Ukmerg Kra k s	Mol tai K dainiai
353 ŠP	3 ŠK 3 b rys	Šilavotas	Birštonas

L.e. MGB VK 4 ŠD vado pareigas
generolas majoras (pas.) Pankin
Divizijos štabo viršininkas
pulkininkas (pas.) Klimov

1950m. rugpj io 12d.

Tikra: LSSR MGB 2N valdybos 2 skyriaus
viršininkas pulkininkas (pas.) achava

Buv. LTSR VSKA. F.3. B.41/92. L.286. (Originlas -mašinfraštis, rus k.)

21. LSSR VS ministro gen.-mjr. Kapralovo 1950m. rugpj io m n. patvirtintas 4 ŠD štab ir padaliniai dislokacijos planas

TVIRTINU:

Lietuvos SSR Valstyb s saugumo Ministras
generolas majoras (pas.) Kapralov
1950m. rugpj io...d.

Visiškai slaptai

SSRS MGB VK 4 ŠD štab ir padaliniai dislokavimo P L A N A S

Eil. Nr.	Padalinio pavadinimas	Dalinio viršininko pareigos, laipsnis, pavard	Dislokavimo vieta	Kari skai ius s raše/ esantis	Kokius rajonus aptarnauja
1.	Divizijos štabas, OARP, OSV, Igonin , OSR, Komendanto b rys, divizijos ansamblis, divizijos seržant m-la	Divizijos vadas, gen.-mjr. Vetrovas	Vilnius	398/368	Vilniaus srities 18 rajon , Kauno srities 20 rajon
		34 šauli pulk ?			
1.	Pulko štabas, specpadalinys, 1 ŠB štabas, 1 ir 3 ŠK	Pulko vadas pik. Varoninas	Alytus	468/368	Alytaus, Veisiej , Lazdij , Simno - Kauno sr., Var nos, Daug , Valkinink , Eišiški -
2.	2ŠK	Kuopos vadas vyr. Itn. Šilko	Simnas	71/55	Simnas
3.	2 ŠB štabas ir 6 ŠK	Batai, vadas mjr. Kovalenka	Lazdijai	119/96	Lazdij , Veisiej
4.	4 ŠK (be vieno b rio)	Kuopos vadas vyr. Itn. Bondarenka	Veisiejai	50/40	Veisiej

Eil. Nr.	Padalinio pavadinimas	Dalinio viršininko pareigos, laipsnis, pavard	Dislokavimo vieta	Kari skaičius rasę/esantis	Kokius rajonus aptarnauja
5.	4 ŠK 1 b rys	B rio vadas j. ltn. Semiakinas	Leip nai	20/13	Veisiej
6.	5ŠK	Kuopos vadas Ivanovas	Seirijai	69/52	Lazdij
7.	3 ŠB štabas, 9 ŠK	Bataliono vadas kpt. Goluška	Var na	117/83	Var nos, Daug , Eišiški , Druskinink Daug
8.	7 ŠK	Kuopos vadas vyr. ltn. Jermolenka		68/51	
9.	8 ŠK (be vieno b rio)	Kuopos vadas vyr. ltn. Drankovas	Merkin	55/41	Druskinink
10.	8 ŠK 3 b rys	B rio vadas ltn. Markovas	Druskininkai	21/15	Druskinink
		261 šauli pulkas			
1.	Pulko štabas, specdalinys 1 ŠB (be vieno b rio), 2 ŠB (be 7 ŠK)	Pulko vadas pik. Zakurdajevs	Vilnius	984/694	Vilniaus, Vievio, Ignalinos, Nemen in s, N.Vilnius, Pabrad s, Trak , Širvint , Šven ion i , Šven ion li , Sal inink ir vyriausyb s pastat apsauga
2.	3 ŠK 3 b rys	B rio vadas ltn. Grickovas	Palanga	34/34	Saugo vyriausyb in kurort
3.	7 ŠK	Kuopos vadas kpt. Makiejevas	Šven ionys	82/75	Šven ion i , Šven ion li , Ignalinos
		298 šauli pulkas			
1.	Pulko štabas, specpadalinys ir 5 ŠK	Pulko vadas ppik. Gagarkinas	Kaunas	334/278	Mol t , Siesik , Ukmerg s-Vilniaus sr., Viliamp. Vilki-jos, Žiez mari , Jonavos, Panemun s, K daini , Kai-šiadori - Kauno sr.
2.	1 ŠB štabas, 2 ŠK	Bataliono vadas kpt. Karpianovas	Ukmerg	109/94	Ukmerg s, Siesik , Mol t
3.	1 ŠK	Kuopos vadas Manejevas	Siesikai	64/57	Ukmerg s
4.	3 ŠK	Kuopos vadas Bogdanovas	Mol tai	71/56	Mol t
5.	2 ŠB štabas, 6 ŠK	Bataliono vadas mjr, Derganovas	K dainiai	112/105	K daini , Vilkiijos
6.	4 ŠK	Kuopos vadas vyr. ltn. Zeninas	Vilkija	64/55	Vilkijos
7.	3 ŠB štabas, 9 ŠK	Bataliono vadas kpt. Pelevinas	Panemun	118/98	Panemun., Viliamp., Kaišiad., Jonavos, Žiez mari
8.	7 ŠK	Kuopos vadas Popovas	Garliava	80/68	Panem., Žiez mari
9.	8 ŠK	Kuopos vadas ltn. Kukuliancevas	Lek iai	70/63	Panemun s
		35.3Jaiuii pulkas			
1.	Pulko štabas, specdaliniai, 5 ŠK	Pulko vadas ppik. Baranovas	Marijampol	316/265	Vilkaviškio, Jiezno, K.R - dos, Kalvarijos, Kybart , Marijampol s, Naumies io, Prien , Sakl - Kauno sr.

Eil. Nr.	Padalinio pavadinimas	Dalinio viršininko pareigos, laipsnis, vieta pavard	Kari skai ius s raše/ esantis	Kokius rajonus aptarnauja
2.	1 ŠB štabas, 1 ir 2 ŠK	Bataliono vadas kpt. Prienai Kripakas	185/147	Prienai, Jieznas
3.	3 ŠK	Kuopos vadas vyr. Itn. Birštonas Kaliniška	80/68	Jieznas ir kurorto apsauga Kalvarijos, Marijampolės, K.R. dos
4.	2 ŠB štabas ir 4 ŠK	Bataliono vadas kpt. Kalvarija Pridoržnis	115/92	K.R. dos
5.	6 ŠK	Kuopos vadas Itn. K.R. da Smirnovas	70/54	K.R. dos
6.	3 ŠB štabas ir 8 ŠK	Bataliono vadas mjr. Šakiai Zujevas	127/107	Šakiai, Naumiesio, Vilkaviškio, Kybartai Naumiesio
7.	7 ŠK	Kuopos vadas Itn. Griškabalis Bolikovas	66/55	Naumiesio
8.	9 ŠK	Kuopos vadas vyr. Itn. Vilkaviškis Kuvšinovas	68/57	Vilkaviškio. Kybartai

L.e. divizijos vado pareigas gen.-mjr. (pas.) Pankin
Divizijos štabo viršininkas pulkininkas (pas.) Klimov

1950m. rugpjūtį iki 12d.

Tikra: Lietuvos SSR MGB 2N valdybos 2 skyriaus viršininkas pulkininkas (pas.) Achava

1950m. rugpjūtį iki...d.

TVIRTINU:

Lietuvos SSR Valstybės saugumo Ministras
generolas-majoras (pas.) Kapralov

Visiškai slaptai

1950m. rugpjūtį iki...d.

SSRS MGB VK 2 ŠD štabo ir padalinio dislokavimo, vedus naują
Lietuvos SSR teritorinį paskirstymą
P L A N A S

Eil. Nr.	Padalinio pavadinimas	Dalinio viršininko pareigos, laipsnis, pavard	Dislokavimo vieta	Kari skai ius s raše/ esantis	Kokius rajonus aptarnauja
1.	Divizijos štabas, specpadaliniai, 25 ŠP 5 ŠK	Divizijos vadas plk. Mazanašvilis	Šiauliai	312/265	
2.	Divizijos seržantų mokykla	Mokyklos viršininkas mjr. Gribanovas	Šiauliai	228/221	
		<u>25 šaulių pulkas</u>			
1.	25 ŠP štabas, specpadaliniai, 3 ŠB štabas, specpadaliniai, 7 ŠK	Pulko vadas pplk. Gavrikovas	Panevėžys	390/327	Panevėžis, Seduvos

Eil. Nr.	Padalinio pavadinimas	Dalinio viršininko pareigos, laipsnis, pavard	Dislokavimo vieta	Kari skai us s raše/ esantis	Kokius rajonus aptarnauja
2.	1 ŠB štabas, specpadaliniai, 1 ir 2 ŠK	Bataliono vadas kpt. Polovnikovas	Šiauliai Gink nai	168/140	Šiauliai , Kurš n , Radviliškio
3.	3ŠK	Kuopos vadas kpt. Dmitrijevas	Kelm	68/56	Kelm s, Užven io Tytuv n
4.	2 ŠB štabas, specpadaliniai, 4 ŠK	Bataliono vadas kpt. Sidori us	Joniškis	134/118	Joniškio, Linkuvos
5.	6 ŠK	Kuopos vadas vyr. Itn. Trušas	Žagar	71/61	Žagar s, Akmen s
6.	8 ŠK	Kuopos vadas kpt. Teninas	Ramygala	68/56	Ramygalos
7.	9 ŠK	Kuopos vadas vyr. Itn. Morozas	Dotnuva	70/57	Dotnuvos
<u>32 šaulių pulkas</u>					
1.	32 šaulių pulko štabas, specpadaliniai, 8 ŠK	Pulko vadas pplk. Platakovas	Klaip da	315/227	Klaip dos
2.	1 ŠB štabas, specpadaliniai, 1 ŠK	Batai, vadas mjr. Šaburovas	Kretinga	119/104	Kretingos. Salant
3.	2 ŠK	Kuopos vadas Itn. Smetaninas	Priekul	63/51	Priekul s
4.	3ŠK	Kuopos vadas kpt. Trapezovas	Skuodas	68/58	Skuodo
5.	2 ŠB štabas, specpadaliniai, 4ŠK	Batai, vadas kpt. Igoninas	Plung	115/101	Plung s
6.	5 ŠK	Kuopos vadas kpt. Šatočinas	Seda	56/42	Sedos, Mažeikiai
7.	6 ŠK	Kuopos vadas Itn. Ostroginas	Rietavas	77/59	Rietavo
8.	3 ŠB štabas, specpadaliniai, 9 ŠK 1 b rys	Batai, vadas pplk. Ru kinas	Telšiai	71/67	Telši
9.	9 ŠK (be vieno b rio)	Kuopos vadas vyr. Itn. Bolotinas	Varniai	59/49	Varni
10.	7ŠK	Kuopos vadas kpt. Jarovojus	Kaliningra- das	60/48	
<u>137 šaulių pulkas</u>					
1.	137 ŠP štabas, specpadaliniai, 3 ŠK	Pulko vadas pik. Ar egovas	Utena	333/305	
2.	1 ŠB štabas, specpadaliniai, 1 ŠK	Bataliono vadas mjr. Afanasjevas	Utena	116/104	Utenos
3.	2 ŠK	Kuopos vadas kpt. Nepacharevas	Kavarskas	54/50	D kšto, Kavarsko
4.	2 ŠB štabas, specpadaliniai, 4 ŠK	Batai, vadas kpt. Popovas	Kupiškis	131/106	Kupiškio, Vabalninko
5.	5ŠK	Kuopos vadas kpt. Tankutas	Biržai	63/45	Birž , Pasvalio,
6.	6 ŠK	Kuopos vadas kpt. Kundalas	Jonišk iis	74/54	Jonišk iio, Pakruojo
7.	3 ŠB štabas, specpadaliniai, 8 ŠK	Batai, vadas kpt. Jur enka	Anykš iai	121/106	Anykš i , Kavarsko, Trošk n
8.	7 ŠK	Kuopos vadas vyr. Itn. Demjanenka	Dusetos	68/47	Duset
9.	9 ŠK	Kuopos vadas vyr. Itn. Kulaginas	Rokiškis	75/62	Rokiškio, Obelii , Pand lio

Eil. Nr.	Padalinio pavadinimas	Dalinio viršininko Dislokavimo pareigos, laipsnis, vieta pavard	Kari skai ius s raše/ esantis	Kokius rajonus aptarnauja
<u>273 šauliu pulkas</u>				
1.	Pulko Štabas, specpadaliniai 1 batai, štabas ir 3 ŠK	Pulko vadas pplk. Taurag Tugarovas	384/338	Taurag s
2.	1 ŠK	Kuopos vadas vyr. ltn. Skaudvil Korijakovas	62/46	Skaudvil s
3.	2 ŠK	Kuopos vadas kpt. Lauksargiai Gatysskis	67/53	Taurag s
4.	2 bataliono štabas, specdaliniai, 6 ŠK	Bataliono vadas kpt. Raseiniai Sulga	118/97	Raseini
5.	4 ŠK	Kuopos vadas vyr. ltn. Jurbarkas Sergejevas	64/46	Jurbarko
6.	5 ŠK	Kuopos vadas kpt. Ariogala Seveljevas	62/49	Ariogalos
7.	3 ŠB štabas, specdaliniai, 9 ŠK	Batai, vadas mjr. Šilal Gavrikovas	120/103	Šilal s
8.	7 ŠK	Kuopos vadas kpt. Kv darna Zininas	65/50	Kv darnos valse.
9.	8 ŠK	Kuopos vadas vyr. ltn. Šilut Boboška	61/46	Šilut s

SSRS MGB VK 2 ŠD vadas pulkininkas (pas.) Mazanašvili
L.e. divizijos štabo viršininko pareigas pplk. (pas.) Garbatovski
Tikra: Lietuvos SSR 2N Valdybos 2 skyriaus viršininkas plkn. (pas.) achava

Buv. LTSR VSKA. F.3. B.41/92. L.290-297. (Originalas -mašinėraštis, rus k.)

22. 2-os šauli divizijos vado plk. Mazanašvilio 1950 08 15 parengta operatyvin suvestin LSSR VS ministrui gen.-mjr. Kapralovui

LIETUVOS SSR VALSTYB S SAUGUMO MINISTRUI
Generolui-majorui drg. KAPRALOVUI

50 08 15 dienos OPERATYVIN SUVESTIN

Kovoje su banditais dalyvavo:

25 pulkas - 126 žm.

32 pulkas - 408 žm.

137 pulkas - 239 žm.

273 pulkas - 420 žm.

Iš viso divizijoje - 1193 žmon s

13 (?) pulko nukauti 2 banditai

Trof jai: šautuvas - 1,
automatas - 1,
pistoletas - 1.

50.08.13d., 6.00, 137 p 7 k 12 žmonė RPG, vadovaujama kuopos vado pav. politiniams reikalams vyr. ltn. Skliarovo, dalyvaujant MGB Anykščių raj. skyriaus viršin. pplk. Tuajevui ir MGB atstovui mjr. Kolesnikovui, realizuodami MGB Anykščių raj. skyriaus duomenis, m. riniame Zanavies (?) kaimo pastate, 40-80 km (?) P-V nuo Anykščių, paliejami aptikti ir nušauti du Žvalgo gaujos banditai, tarp jų gaujos vadeiva.

Trof jai: Šautuvas - 1,
Automatas - 1,
Pistoletas - 1.

Mūsų nuostoliai: mūsų šyje mirtinai sužeistas 137 p kuopos vado pav. vyr. ltn. Skliarovas A.D., lengvai sužeistas serž. Simonovas N.S., nušautas Kavarsko MGB raj. skyriaus vyr. opergaliotinis vyr. ltn. Fedorovas ir sužeistas MGB atstovas mjr. Kolesnikovas. kautynių viet išvyko mano pavad. plk. Širinskis, jis ir vykdo tyrimus.

2 Šiaulių divizijos vadas
pulkininkas (pas.) Mazanašvili

Perdav
Priimta (pas.) Soldatenko

Buv. LTSR VSKA. F.3. B.41/92. L.305. (Originalas - mašinosraštis, rus. k.)

23. Plk. Babincevo ir plk. Klimovo 1950 11 3 parengta operatyvinis suvestinis LSSR VS ministrui gen.-mjr. Kapralovui

LIETUVOS TSR VALSTYBŲ SAUGUMO MINISTRUI

Generolui-majorui draugui KAPRALOVUI

SSRS MGB 4 ŠD ŠTABO OPERATYVINIS SUVESTINIS NR.00307

Vilnius, Didžioji - 23, 50 11 3d., 11.00, Žemėlapis - 200.000 - 42 m

Pagal duomenis, gautus 50 11 2d. iki 24.00

298 p

Priedangos grupė - 1 šturmas 6 žmonės, vadovaujami skyriaus vado j. serž.erezovo, pridengdami MGB Ukmergės raj. skyriaus viršininko pav. vyr. ltn. Kostin ir opergaliotinį ltn. Melnik, 50 11 1 dien 23.00 blokavo vien Kuran (?) kaimo vienkiemį, 6 km Š nuo Ukmergės.

Kai ltn. Melnikas ir j. serž. erezovas artėjo prie namo, pirmasis išėjo pastebėti jo iš namo išeinančius 3 banditus. Todėl, kad ltn. Melnikas buvo apginkluotas šviesumu mauzeriu, iš kurio šaudyti negalėjo, sušuko "ugnis!", o pats pradė

jo b gti nuo vienkiemio.

J. serž. erezovas bandit nemat ir šaudyti neprad jo. Banditai m b gti priešing nuo ltn. Melniko pus , apsuptyje stov jusio eil. Kudriavcevo kryptimi, kuris tuo metu stov jo ir d l nežinomos priežasties banditus nešaud .

Banditai, mirtinai sužeid eil. Kudriavcev , dingo.

Bandit paieškai papildomai nusi sta 12 žmoni RPG, su dviem paiešk šunimis, vadovaujama kuopos vado vyr. ltn. Popovo.

Tyrim atlieka pulko vado pav. pplk. Blatnyjus.

/.../

SSRS MGB 4 VK ŠD vadas

pulkininkas (pas.) Babincev

Divizijos štabo viršininkas

pulkininkas (pas.) Klimov

Buv. LTSR VSKA. F.3. B.41/92. L.313. (Originalas -mašinėraštis, rus k.)

24.1 skyriaus viršininko pad j jo Volkovo 1951 m. sausio 12d. veiksm išvada apie 2 partizan pab gim

TVIRTINU:

MGB VK 4 ŠD

vadas pulkininkas

(pas.) Babincev

1951m. sausio 12d.

Visiškai slaptai

Egz. Nr.3

IŠVADA

apie nenubaust dviej bandit ištr kim iš
353 ŠP 6 ŠK sekreto, vadovaujamo skyriaus
vado j. serž. Belienkos, vykusio miške /8050/, 15 km
Š-V nuo K.R dos, 50 12 20

Išnagrin j s išvad , kuri patvirtino l.e. pulko vado pareigas mjr. Buranas,
nusta iau:

50 12 17 dien , 14.00, pagal MGB K.R dos raj. skyriaus duomenis, ka-
riuomen s grup - 23 žmon s, vadovaujami 6 šk vado pavad. politiniams
reikalams ltn. Jefimovo, kartu su MGB K.R dos raj. skyriaus operatyvinink
grupe, vadovaujama MGB Kauno sr. Valdybos 2-N skyriaus poskyrio viršininko
kpt. Dušanskio, miško masyve/8050/aptikio, o po to suard tuš i bunker ,

kuriame si pdavosi Tauro apygardos vadas, slapyvardžiu Saidokas su savo adjutantu.

Sugriovus bunker , operatyvin grup kartu su ltn. Jefimovu nutar šalia bunkerio palikti sekret su užduotimi: prie bunkerio atvykus nežinomiems arba banditams, paimti gyvus, pasipriešinus ginklu - likviduoti. Sekrete b ti tris paras, periodiškai kei iant sud t .

50 12 17 dien , 16.00, numatytoje vietoje ltn. Jefimovas paliko 6 žmoni sekret , vadovaujama b rio vado ltn. Filipovo, kuriam konkre iai vietov je nurod užduot ir parod sekreto išd stymo tvark : vienai sekreto grupei likti eglyne, 25 m nuo bunkerio, o antrai grupei - aukštumos šlaite, 30 m Š nuo bunkerio. Kitus karius, davus sekretui užduot , ltn. Jefimovas nuved dislokavimosi viet K.R doje.

50 12 17 dien , 20.30, paliktam prie bunkerio sekretui pakeisti ir vykdyti tas pa ias užduotis buvo nusi sta tokio pat dydžio grup , vadovaujama skyriaus vado serž. Belousovo, kuri, ten buvusi iki 50 12 19 dienos, 8.00, ir nieko nepasiekusi, buvo pakeista sekretu, kuriam vadovavo serž. Klo kovas.

50 12 20 dien , 8.00, serž. Klo kovo sekretas buvo pakeistas 6 žmoni grupe, kuriai vadovavo skyriaus vadas serž. Beli enka. Jai užduotis pateik lik s kuopos vadu jo pavad. politiniams reikalams ltn, Jefimovas. Pastarasis šios grup s sekreto tarnybai uždavin pateik nekonkret , kari neinstruktavo, tik tai j. serž. Beli enkai nurod , kaip pakeisti tarnaujant sekret , kaip išsid styti dviem grup mis vietose, nurodytose kei iamo sekreto vyresniojo, kuris kartu nurodys, kaip organizuoti vietov s steb jim . Bandit pa mimo ar likvidavimo užduotis buvo panaši kaip ir pirmam sekretui.

Pakeit s sekret , j. serž. Beli enka, užuot išsid st s dviem grup mis su atitinkamu taktiniu k slu, nevykd ltn. Jefimovo nurodym ir liko viena grupe 50 m nuo bunkerio, nepateik s konkre i užduo i kiekvienam kareiviui, kaip paimti nepaž stamus ar likviduoti banditus.

11.30 kulkosvaidininkas eil. Spornovas pasteb jo prie bunkerio miško ke liu einan ius du vyrus ir praneš b rio vyresniajam. Pastarasis dav sekretui nurodym - b ti pasirengusiems persekioti, nes i m s joki priemoni jiems paimti.

Nežinomieji, nepri j 15 m iki bunkerio, pamat , kad jis sugriautas, sustojo, o po to prad jo eiti atgal. J. serž. Beli enka, nes i m s priemoni apsupti ir paimti nežinomuosius, sušuko: "Stok! Rankas aukštyn!", po to nežinomieji prad jo b gti. Ta iau ir po to j. serž. Beli enka, nesiimdamas ryžting veiksmlaulaikymui, kad persp t nub gan ius, prad jo šaudyti virš iš automato.

Ir tik tada, kai nežinomieji, pasirod es banditai, dingo tankiam br zgyne, j. serž. Beli enka organizavo neryžting j persekiojim dviem grup mis (žr. schem).

Persekiojant 50 m nuo sugriauto bunkerio buvo rastas maišas su skalbiniais. Persekiojo tik apie 1 km, po to sekretas gr žo tarnybos viet , o po to

13.00 atvyko K.R d /7050/, iš kur sekreto vyresnysis telefonu praneš tuo metu iš tarnybos atvykusiam kuopos vadui ltn.. Smirnovui. Pastarasis kartu su MGB K.R dos raj. skyriaus viršininku ir 20 kari grupe bei paiešk šunimi

14.00 atvyko sekreto tarnybos viet ir organizavo dingusi j , kaip v liau paaišk jo, dviej bandit vadeiv , paieškas.

Ieškoma buvo iki 50 12 21 dienos, be rezultat .

IŠVADA

Nenubausti du banditai nuo sekreto ištr ko, nes:

1. Buvo netinkamai išd stytas sekretas ir j. serž. Beli enka netur jo veiksm plano paimant ar likviduojant prie bunkerio art jusius nežinomuosius arba banditus.

Pati sekreto vieta buvo apskai iuota tik pasyviam veikimui, be koki nors taktini plan objekt apsupti, paimti ir likviduoti.

2. Per anksti sušukta "stok!" ir iššauti persp jantys sekreto vyresniojo š viai, kartu nesiimant viso sekreto veiksm bandit sulaikymui.

3. Neapgalvoti kariuomen s grup s vyresniojo ltn. Jefimovo sprendimai, kai buvo pastatytas negausus sekretas, vadovaujamas seržanto, kai tuo tarpu pagal vietov sekretas tur jo b ti gausesnis, o turint galvoje objekto reikšmingum , sekretui tur jo vadovauti patyr s karininkas. Visa tai vyko tod l, kad tr ksta pulko ir 2 šb štab kontrol s operatyvinei-tarnybinei veiklai, kadangi nei bataliono, nei pulko štabai apie pastatyt sekret prie aptikto Tauro apygardos vado bunkerio nežinojo.

4. Nuo vadovavimo sekret keitimui nusišalino kuopos vadu lik s ltn. Jefimovas ir tik formaliai instruktavo, pateikdamas sekretui užduotis.

Praktiškai iš garnizono siun iamiems sekretams ir j. serž. Beli enkos instruktazo nebuvo.

Be to, b tina pasteb ti, kad, pagal operatyvinink nurodymus, per anksti sugriautas bunkeris nepad jo s kmingai vykdyti užduotis - paimti arba likviduoti prie jo besiantinan ius banditus, o tik apsunkino.

MANAU:

1. Už kuopos vado pavad. ltn. Jefimovo nurodym sikurti sekrete dviem grup mis nevykdym , neapgalvotus veiksmus paimant objekt , parodyt neryžtingum , taip pat per anksti sušukus ir prad jus persp jant šaudyti, kartu nesiimant priemoni nežinom j sulaikymui, 353 ŠP 6 ŠK j. serž. Beli enk nubausti divizijos vadui.

2. Už nusišalinim nuo sekret pakaitos vadovavimo, praktiškai nenurodant sekreto veiksm vietov je arba d ž je su sm liu paimant arba likviduojant banditus, 6 šk vado pavad. politiniams reikalams ltn. Jefimov nubausti pulko vadui.

3. Pareikalauti iš 2/353 ŠP vado kpt. Pridornovo pagerinti smulki tarny-

bini b ri parengimo kontrol .

4. Nurodyti 353 ŠP vadui pplk. Baranovui silpn pulko štabo kontrol or-
ganizuojant operatyvin -tarnybin veikl padalinuose.

5. Pareikalauti iš vis kariuomen s b ri vyresni j , suradus bunkerius,
prie kuri operatyviniais ar kitais motyvais reikia palikti tarnybin b r, t bun-
keri negriauti iki b rio tarnybos pabaigos.

6. D l to, kad vyresnieji operatyviniai darbuotojai: MGB Kauno sr. Valdy-
bos 2-N skyriaus poskyrio viršininkas kpt. Dušanskis ir MGB K.R dos raj. sky-
riaus viršininkas kpt. Šlandakovas ne vertino sekreto užduo i svarbos ir
sekret nepaskyr operatyvinio darbuotojo, taip pat d l to, kad j sprendimu
per anksti buvo sugriautas bunkeris, ši išvad pateikti Lietuvos SSR Valsty-
b s saugumo Ministrui išnagrin ti.

Išvad padauginti ir išsiuntin ti divizijos dalis susipažinti seržantams ir
karininkams.

1950m. sausio 12d.

I skyriaus viršininko
pad j jas mjr. (pas.) Volkov

Priedas: schema

Buv. LTSR VSKA. F.3. B.41/92. L.399-402. (Originalas -mašinėraštis, rus k.)

25. Plk. Doncovo ir pplk. Ploksino 1950m. liepos 3d.
raštas LSSR MGB 2-N valdybos viršininkui
plk. Po kajui apie nes kmingus operatyvinius-kovinius
veiksnius, likviduojant partizanus

50m. liepos 3d.

Nr.2/N/

Maskva

Litera "A"

Lietuvos SSR MGB 2-N Valdybos viršininkui

pulkininkui

drg. PO KAJUI

Vilnius

Pastaruuju metu padaug jo atvej , kai, vykdant operacijas pagal agent ros
duomenis, gaujos išvengia ekistini -karini b ri ir liaudies gyn j grupi
sm gi .

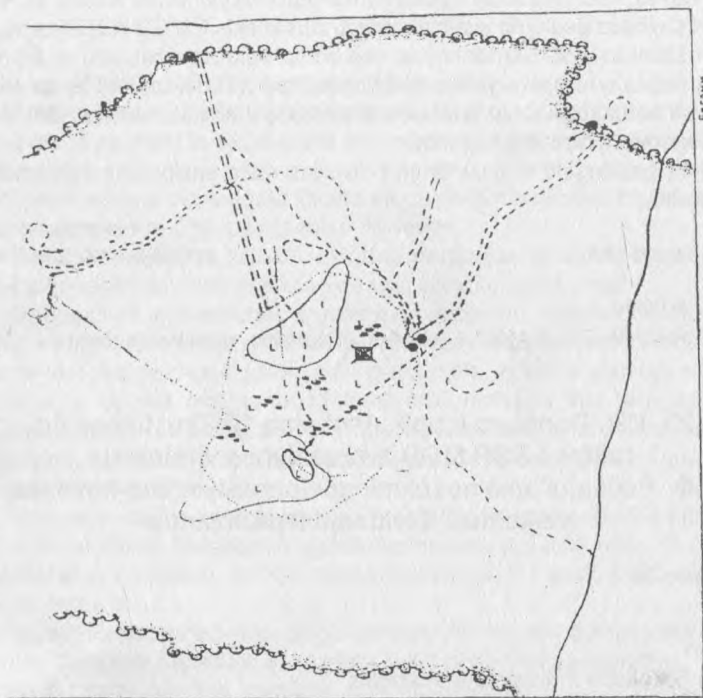
Liepos 15- Anykš i MGB vals , skyrius, pagal agento Vengrinio duome-
nis, vykd liaudies gyn j j gomis operacij , siekiant likviduoti Vairo gauj . Iš
aptikt 4 ginkluot bandit vienas nukautas, kiti dingo.

Liepos 16- Jonišio MGB apskr. skyriaus ekistin -kariuomen s grup
aptiko tris banditus. Susišaudyme vienas banditas nušautas, du pasitrauk .

СХЕМА

Ухода двух бандитов от секрета бср 353 сп.бчел. под командой
мл. с-та Беличко в районе лесного массива / 8050/, 15 км с-з
Козлова Руда 21. 12. 1950 г.

масштаб в 1 см = 15 м

высота руда

У С Л О В Н Ы Е О Б О З Н А Ч Е Н И Я :

	- Расположение секрета 21.12.50г.
	- сектора и направления
	- место, где порешению л-та Ефимова должен был располагаться секрет
	- секрет при преследовании бандитов
	- Разрушен бункер
	- бандиты и место вращенного ими мешка

Схему составил зам. нач. штаба полка к.и. Сиданов
Схему чертил мл. л-г. Дуркин - /мужик/

Telši ir Plungės rajonuose, realizuojant 2-N Valdybos agento Gaudiešiaus duomenis, iš po ekistinio-kariuomenės smigio nenubausti pasitrauk 28 banditai.

Pažymdami nurodytus atvejus kaip rimtą trūkumą rezultatai likviduojant gaujas, prašome imtis būtinų priemonių joms pašalinti.

Tarp kitko, prašome atkreipti rimtą dėmesį ekistini-kariuomenės grupių instruktažo kokybei pagerinimui, siunčiant grupes likviduoti ginkluotą gaują, skiriant būrių vyresniaisiais labiausiai patyrusius ekistus.

Plačiau skleisti skėmingai vykdyti ekistini-kariuomenės operacijų patirtį, ją apibendrinti ir supažindinti su ja operatyvinius darbuotojus, kuri darbas susijęs su nacionalistinio ginkluoto pagrindžio gaujų agentų riniu apdorojimu.

Parengiant ekistines-operatyvines banditinių grupių likvidavimo priemones, detaliau apgalvoti, kaip užšifruoti agentų ir kokia tvarka iš gaujų ją išvesti.

Apie jas priimtas priemones prašome mus informuoti. Kartu nurodykite, kas padaryta asmenims, kaltiems sužlugdžius operacijas Telši ir Plungės apskrityse (V/Nr. S/930, 1950.V.15.)

SSRS MGB 2 Vyr. Vald. 2-N skyriaus viršininko
pavad. pulkininkas (pas.) Doncov
SSRS MGB 2 Vyr. Vald. 2-N skyriaus 2 poskyrio
viršininko pavad. papulkininkis (pas.) Plaskin

Buv. LTSR VSKA. F.3. B.41/89. L.1-2. (Originalas -mašinėraštis, rus. k.)

26. LSSR MGB 2-N valdybos viršininko plk. Po kajaus
1950m. rugpjūčio 2d. raštas plk. Poncovui, atsakant
1950 07 3 rašt Nr.2 /N/ 54076 apie nepavykusi operacijų
kaltinink nuobaudas

SSRS MGB antros vyriausios valdybos 2-N skyriaus
viršininko pavad. pulkininkui drg. Doncovui
Maskva
Atsakant 50 07 3d. Nr.2 /n/ 54076

1950m. liepos 15d. Anykščių valsčiaus poskyrio, Anykščių MGB apskr.
skyriaus leitenantas Dilys su 7 liaudies gynėjais dirbo kaip RPG, priimdami
agentų. Priimdamas informatorių si. Vengrien, Dilys gavo pranešimą, kad
miško masyve, esančiame prie Vociškių kaimo, buvo pastebėta grupė ban-

dit , ir nutar patikrinti miško masyv savo grup s paj gomis iki sutemstant.

Apytikriai 22.00 operatyvin grup , eidama mišk , buvo bandit apšaudyta, susišaudyme vienas banditas nušautas, o keturi, pasinaudodami mišku ir sutemomis, met ginklus ir asmeninius daiktus, nenubausti pasitrauk .

Nušautas banditas pasirod es s Varnas (?) - Mogyla Vytautas, Juozo, g.1924m, bandit grup s vadeiva, Šiaur s -Ryt srities galiotinis ryšiams.

Nemokšiški veiksmai ir bandit paleidimas nenubaudus oper galiotiniui Diliui nurodyti.

MGB Joniškio apskr. skyrius J ros gaujos paieškoms liepos 11d. sudar operatyvin -kariuomen s grup iš 9 kareivi , kuriai vadovavo b rio vadas ltn. Bydrinas ir MGB apskr. skyriaus vyr. oper galiotinis vyr. ltn. Volkovas, j palydovu buvo iš gaujos iš j s agentas Jurg la.

Operatyvin s-kariuomen s grup s užduotis buvo ieškoti J ros gaujos dalyvi numatytose j lankymosi vietose, kadangi Jurg la tokias vietas iš ank siau žinojo.

Liepos 16-os nakt kariuomen s grup jo Obelyn s mišk , kuriame ties bandit keliais pastat dvi pasalas.

Antr valand nakties viena iš pasal pasteb jo einant tris nežinomus asmenis. Pasalos vyresnysis serž. Lunikas prad jo nežinomuosius steb ti, o šie, nepri j pasalos 80-100 metr , pasuko šon miško gilumos link. Stebintis kulkosvaidininkas, bijodamas pamesti iš akira io banditus, paleido ugn , vien bandit nukov , o du, naudodamiesi tamsa, dingo miške.

Persekiojant rezultat nepasiekta.

Kariuomen s vadui ltn. Vidrinui, kuris vadovavo grupei, 25 ŠP vadas nurod padarytas klaidas, ir šis sprendimas paskelbtas divizijos karininkams.

1950m. balandžio 4-6 dienomis, turint Liet. SSR MGB 2-N Vaidybos agent duomenis, buvo vykdoma operacija Telši ir Plung s apskrityse. Buvo apsup-tas miškas, kuriame buvo stovykla, o ten sl p si per 30 bandit .

Nemokšišk kareivi ir jiems vadovavusi karinink veiks m rezultatas - buvo nukauti tik 2 banditai, o kiti pasitrauk .

Buvo atliktas operacijos sužlugdymo tyrimas ir informuotas SSRS MGB VK Vyriausios Valdybos viršininkas gen.-ltn. drg. Burmakas, kuris nurod 32 ŠP vadui Piatakovui padarytas klaidas ir pareikalavo, kad b t pagerinta ope-ratyvin -tarnybin veikla.

Pulko vadas nubaud kulkosvaidinink , kuris d l kulkosvaidžio sugedimo leido gaujai pasisl pti.

Kiekvien kart , sužlugus karinei- ekistinei operacijai, taip pat paleidus banditus, vykdomas tyrimas ir kaltieji nubaudžiami.

Norint pagerinti ekistini -kariuomen s operacij kokyb , 1950m. geguž s 6- išleista speciali direktyva Nr.63, pareigojanti organ ir kariuomen s va-dovyb tiesiogiai dalyvauti instruktuojant ir vykdant operatyvines-karines

operacijas siekiant likviduoti gaujas.

Šiuo metu, norint pasikeisti patirtimi, rengiama instrukcija apie kariuomenės ir liaudies gynimo grupes gerai vykdytas teiktines-karines operacijas.

Lietuvos SSR MGB 2-N valdybos viršininkas
pulkininkas (pas.) Poška

1950m. rugpjūtio 2d.
Nr.3/2/2451
Vilnius

Buv. LTSR VSKA. F.3. B.41/89. L.3-5. (Originalas -mašinė raštas, rus. k.)

27. LSSR MGB 2-N valdybos viršininko pavad. plk. Župikovo
1950m. rugpjūtio 3d. raštas Kauno sr.
MGB valdybos virš. Lapinui apie
Raseinių apskr. vykdytą operaciją

pt-2
Visiškai slaptai
MGB Kauno sr. Valdybos viršininko pavad.
pulkininkui drg. Lapinui
Kaunas

1950m. liepos 10 dienai Raseinių apskr. skyriaus Žaiginiuo valsčiu, poskyrio liaudies gynimo grupė Šaukoto kaimo rajone, ties Radviliškio apskr. Grinkiškio valsčiu, sandėra, vykdė operaciją, kurios rezultatas - nukauti du banditai.

Norėdami šią operaciją traukti teigiamai vykdyti operaciją apžvalgai, prašau skubiai Liet. SSR MGB 2-N Valdybą pristatyti detalų pranešimą, kuriame nurodykite:

a) koki duomenį pagrindą buvo vykdoma ši operacija ir kaip operatyviai šie duomenys buvo panaudoti,

b) kas parengė operacijos planą, kas jį vykdė ir kaip instruktavo būriai,

c) koki būdais ir kaip buvo pristatyta kariuomenės operacijos vieta,

d) kaip ir kada buvo susirenkama operacijos vykdymui,

e) kaip vyko operacija (smulkiai aprašyti nuo momento šio pradžios iki pabaigos),

f) kas gerai veikė, kas blogai ir kodėl,

g) kaip operacijos momentu vadovavo operatyvinis darbuotojas ir kariuomenės vadas.

Prie pranešimo pridėti kiti vykdytos operacijos plano kopijos.

Kadangi apžvalga sudaroma SSRS MGB, prašau pranešim skubiau atsi s-
ti.

Liet. SSR MGB 2-N valdybos viršininko pavad.
pulkininkas (pas.) Župikov

1950m. rugpj io 3d.
Nr.3/2/2458
vykd. ernovas

Buv. LTSR VSKA. F.3. B.41/89. L.6. (Originalas -mašiništas, rus k.)

28. MGB Jurbarko rajono 2-N skyriaus virš. pavad. mjr. Demidenkos 1950 07 5 paaiškinamasis raštas plk. Po kajui apie nepavykusi karin operacij Taurag s apskr.

Liet. SSR MGB 2"N" Valdybos viršininkui
pulkininkui
drng. Po kajui

Paaiškinamasis raštas

Apie operatyvin s-kariuomen s operacijos sužlugim 1950m. geguž s 14-
Taurag s apskr. Taurag s vals . Plynojos(?) II kaimo apylink se, kur buvo
paleisti du banditai, pateikiu tok paaiškinim .

1950m. geguž s 15 nakt aš, b damas operatyvin s-kariuomen s 10
žmoni grup je, iš jau Taurag s apskr. Taurag s vals . Plynojos (?) II kaimo
apylinkes, tur damas tiksl rengti pasal prie bandit Eimu io b rio ryšininko
Jurgio Dulai io sodybos, kur, pagal mano išvakar se sulaikyto Eimu io gaujos
dalyvio Broniaus Mockai io duomenis, nuolat lankosi banditai. Kartu su opervalse,
atvyvine-kariuomen s grupe pasal buvo pasiimtas ir Bronius Mockaitis.
Atvyk s pasalos viet baigiantis 1950m. geguž s 15 dienai, aš su grupe
rengiau pasal miško pakraštyje, vis par steb damas vietov ir bandit
ryšininko Jurgio Dulai io sodyb , taip išbuvaui iki geguž s 17-os, laukdamas
bandit at jimo. Vis š laik buvo jau iamas daugelio kareivi nepasitik ji-
mas šia operacija, b tent - eilinis Zolotoriovas ir kiti sak , kad be reikalo esa-
me pasaloje, kad banditai ia nevaikšto, kad tik veltui ia reikia vargti, šalti,
kad suimtis Bronius Mockaitis meluoja ir dar kitaip kalb jo. Dargi buvo atve-
j , kad kai kurie iš gegut s kukavimo sp liojo, kiek dar reik s pasaloje b ti.
Pasirodžius tokioms nuotaikoms ir nepasitenkinimams, vis laik teko kovoti
ir nuolat daryti pastabas pa iam ar per kariuomen s grup s vyresnj serž.
Komarov , reikalaujant iš kareivi , kad jie tarnaut . 1950m. geguž s 18-os
nakt, pasikeitus orams ir sustipr jus šal iui, aš nutariau su grupe pereiti
tuš i buvusio bandito Jono Mockevi iaus k, kuris buvo miško pakraštyje ir

pro kur , pagal duomenis, banditai visada praeidavo, eidami pas ryšinink Jurg Dulait , kai išeidavo iš miško. Tas kis buvo pusiau sugriautas, be lang ir dur . Kad pasl ptume grup ir neb tume aptikti bandit ryšininko Dulai io ir kit kaimo gyventoj , aš su grupe pasilikau namo pal p je, nuo pal p s teb damas aplink vietov ir miško pakrašt .

(Toliau kalbama apie tai, kad kur laik vietov nebuvo stebima. Kai vienas iš t , kurie j tur jo steb ti, stribas Bonys iš namo iš jo lauk , susitiko su dviem partizanais, kuriuos prad jo šaudyti - vert.)

Kilus susišaudymui, nežinodami, koks reikalas, kiti prad jo panikuoti ir be tikslo šaudyti, kareiviai grieb ginklus ir prad jo šaudyti kas kur akiai, o aš pagalvojau, kad m s grup buvo aptikta per bandit ryšinink Dulait , ir banditai mus apsupo ir šaudo nuo miško nam , tod l sakiau išmušti pal p s lentas ir šokti laukan, namo vakarin pus , bet kareiviai to nepadar , o po kurio laiko, laikinai nustojus šaudyti, kai kurie asmenys nušoko nuo pal p s namo vid , kur buvo liaudies gyn jas Bonys, kur nušokau ir aš, o prieš save teko nustumti kulkosvaidinink , kadangi pastarasis nesiryžo nušokti.

(.Partizanai atsišaudydami atsitrauk ir dingo. Majoras teisinasi, kad kaitas buvo kareivis Michnovius, kuris, jei b t steb j s, gal j s, jo žodžiais, nesunkiai partizanus iš automato iššaudyti. Jis, majoras, elg sis nepriekaištingai - vert.)

MGB Jurbarko raj. skyriaus 2"N" skyriaus viršin. pavad.
majoras (pas.) Demidenko

50.07.5

Buv.LTSR VSKA. F.3. B.41/89. L.23-28. (Originalas -mašinėraštis, rus k.)

29. LSSR MGB 2-N Valdybos 2 skyriaus virš. plk. echavos 1951 m. sausio 4d. pažyma apie nepavykusias karines operacijas

mo/2

Visiškai slaptai

Pažyma apie karini operacij sužlugim

I.../

Š.m. spalio 7d. Priekul s MGB raj. skyri at jo Stanai i kaimo gyventojas Geležinis ir praneš , kad Jono Radavi iaus name yra 4 banditai su vadeiva Greiviu. Remiantis šiais duomenimis, buvo vykdyta ekistinė -karinė operacija, kurios metu buvo nukauti du banditai, du kiti nenubausti pasitrauk , nors juos likviduoti buvo visai manoma. /.../

1950m. spalio 6- informatorius Triušis, kuris dirba MGB Žagar s raj. skyriui,

praneš , kad pas j nakt turi ateiti 4 banditai. Norint realizuoti gautus duomenis, informatoriaus gyvenam viet buvo nusi sta 8 žmoni operatyvin -kariuomen s grup , vadovaujama j. ltn. Zelenkovo (25 ŠP, kuopos vadas ltn. Trušas).

B damas pasaloje, operatyvininkas papildomai pri m informatori , kuris patvirtino, kad jo name yra 4 banditai ir praneš , kad jie yra apgirt ir kad prieš ryt rengiasi išeiti.

Po to grup blokavo sodyb ir prad jo laukti bandit .

Ryt iš vienkimio banditams išeinant, kariuomen s grup juos prad jo šaudyti, du banditai buvo nukauti, o dviem pavyko dingti.

/.../

1950m. gruodžio 23 dien Akmen s raj., norint likviduoti Vinkšnos gauj , ekistin s-karin s operacijos vykdymui buvo paskirta 15 kareivi kariuomen s grup , vadovaujama vyr. ltn. Rubano (2 šd rezervas), kuri 1950m. gruodžio 24d. išsid st pasaloje prie aktyvios bandit r m jos "S" kio, kur buvo laukiama ateinant 4-6 bandit šv sti religin s Kal d švent s.

Kelet minu i sodyb rinkosi ryšininkai ir r m jai. Po to jie dav signal , kad ateiti nepavojinga, po to vienas ryšininkas iš jo iš namo ir nu jo mišk .

Ta iau tod l, kad vyr. ltn. Rubanas ir kulkosvaidininkas paleido betiksl ugn , gaujos likvidavimo operacija sužlugo.

/.../

MGB Kupiškio raj. skyrius 1950 lapkri io 1d. ieškoti Kirvio gaujos Zabielin s (?) kaimo apylinkes pasiunt 12 kareivi OVG iš 127 ŠP 2 ŠB, vadovaujam viršilus Vasiljevo ir operdarbuotojo - 2-N poskyrio viršininko pavad. kpt. Nekrasovo.

Patikrin grup vienkiemi , grup nakt sik r poilsio bandit r m jo "S" namuose.

Kpt. Nekrasovas ir viršila Vasiljevas steb jimo apie nam neorganizavo, bet tik išstat vien sargybin .

Poilsio metu, 6 vai. ryto, sargybinis eil. Ziablovas už 20 m. pasteb jo 2 j einan ius banditus, bet niekam nepraneš .

Banditai, prie namo pasteb j sargybin , prad jo b gti, b gan ius Ziablovas tarsi band šaudyti, bet jam užspringo automatas. Po to Ziablovas praneš opergrupei, kuri organizavo bandit persekiojim , bet tod l, kad raketos neužsided , vietov s nepavyko apšviesti, banditai, naudodamiesi tamsa, dingo.

/.../

Vievio raj. Beitan kaimo rinkimin apylink Nr.18 deng 4 ŠD 261 ŠP kariuomen s grup . B rys buvo 8 žmoni , b rio vyresnysis - ltn. Šurpa , jis ir 1 batai, partbiuro sekretorius. Pagal plan dien tur jo b ti išstatyti 2 patruliai. Tai nebuvo vykdyta, patruli nebuvo. Gatv je buvo 1 sargybinis.

Poste buv s kareivis tur jo neužtaisyt šautuv . Sargybos vieta buvo netinkamai parinkta.

Tokio nusikalstamo ir aplaidaus elgesio rezultatas -praradus budrum , du nežinomi nusikalt liai teroristai pri jo prie mokyklos pastato, kur vyko apylink s rinkimin s komisijos pos dis, ir 4 m nuo lango ir 6-7 m nuo sargybinio 3 kart šov per lang rinkimin s komisijos narius. Buvo nušautas obkomo atstovas, Vilniaus dail s instituto architekt ros fakulteto dekanas docentas Lapšys.

Sargybinis grandinis Prošinas, matydamas ateinan ius nepaž stamus, reiki am priemoni j sulaikymui ir likvidavimui nesi m . Prad jo šautuv užtaisyti tada, kai nusikalt liai prie mokyklos buvo visiškai pri j . Iššovus, kai b rys išb go gatv , pastarasis nežinojo k daryti. Prib go prie Prošino išsiaiškinti pad t . Pirmas š vis iš raketin s, norint apšviesti vietov , neapšviet jos tod l, kad raketos neužsideg . Teroristai pasitrauk nenubausti. Nakties sargybini išd stymas buvo netinkamas, t.y. 19- vai., kai tuo tarpu temo 17.30 vai.

/.../

1950m. lapkri io m n. MGB Druskinink raj. skyrius, tur damas agent Karklo, Molot ir kit duomenis, vykd operacij , siekiant likviduoti Beržo gauj buv. Marcinkoni vals iaus teritorijos miške. operacij buvo traukti visi MGB raj. skyriaus liaudies gyn jai ir MGB kariuomen s 8 ŠK.

Tuo metu, kai buvo apsuptas miškas, kuriame tur jo b ti ieškomi banditai, bandit ten nebuvo, bet po keli minu i apsupt miško rajon pro apsupt praeina visa 4 bandit Beržo gauja.

Gauja eina toje vietoje, kur stov jo liaudies gyn j b rio politrukas Rubenkovas ir liaudies gyn j b rio vado pavaduotojas Naumecas. Praleid banditus apsupimo vid , jie prad jo be prisitaikymo šaudyti. Banditai atsišaudydami iš apsupimo iš jo kitoje pus je. Iš j iš apsupimo, banditai perplauk up ir iš kito kranto prad jo pokalb su operatyviniu galliotiniu kpt. Nozdriakovu, po to iš nagano kelis kartus iššov Nozdriakov , ramiai pasitrauk miško gilum , bandit persekiojimas nebuvo organizuotas.

LSSR MGB 2-N Valdybos 2 skyriaus viršininkas
pulkininkas (pas.) echava

1951 m. sausio 4d.

Buv. LTSR VSKA. F.3. B.41/89. L.96-103. (Originalas -mašindraštis, rus k.)

ANTROSIOS SOVIETINĖS OKUPACIJOS PRADŽIA

Juozas Matusevičius

Visas pasaulis šis pavasaris minėjo hitlerinės Vokietijos sutriuškinimo 50-sias metines. Daugeliui Europos tautai tai išlaisvinimo iš vergijos ir okupacijos šventė, kuri iškilmingai paminėta Londone, Paryžiuje, Briuselyje, Amsterdame, Vienoje ir kitose sostinėse. Iškilmingai ši data minėta ir Maskva. Visai kitokia padėtis yra Lietuvoje, kitose Baltijos ir Vidurio Europos valstybėse. Raudonosios armijos ordas ir jame šis kraštas tautos žirgų su dideliu nerimu. Lietuvoje dar buvo gyvi 1940-1941 metų prisiminimai, kai bolševikų durtuvais ir raudonžvaigždžiais tankais buvo nešama "Stalino saulė", o kad ji greičiau pamatytų, dešimtys tūkstančiai Lietuvos gyventojų buvo ištremti Komijos miškus bei Sibiro sniegynus.

Ko tik josi iš Raudonosios armijos ir bolševikų valdžios Lietuvos žmonės, matome iš archyvinio dokumento. Pateiksiu keletą pačių bolševikų paliudijimų. Buvęs aktyvus nomenklatūrinis funkcionierius ir kompartijos veikėjas F. Bieliauskas 1945 m. birželio mėn. rašė apie Lietuvos kininkų požiūrą sovietiniam valdžiai kitam partiniam, LKP(b) CK sekretoriui K. Preikšui. F. Bieliauskas perteikia egišką valdžiai. Kauno apskr. valstietis P. Bakanauskis žodžius: "Visi aplink mus kalba, kad sovietinė valdžia ilgai nebus". Paklausta, apie kokią valdžią žmonės galvoja, ji atsakiusi: "Apie nepriklausomą Lietuvą".

Kitas partijos veikėjas, EBilevičius-Sarinas, apsilankęs Švenčionių, Švenčionėlių ir Utenos apskrityse, apie žmonius nuotaikas rašė: "Jau įsisi nepasitiki jimas rytoj... Bijo keršto iš mūsų pusės. Ypač bijo išvežimo į Sibirą. Bijo net tie, kas noriai eit mums talka".

Kaip prasta sovietinėje propagandoje, žmonius nuotaikas partiniai veikėjai aiškino antisovietine Vakarų ir "banditų" propaganda, menku ir nekokybišku kompartijos agitaciniu-propagandiniu darbu.

Ar 1944-1945 m. vyko antroji sovietinė Lietuvos okupacija? Kas vyko 1944 metais? Autoriaus nuomone, tai buvo nauja, akiplėšiška, ciniška ir veidmainiška krašto okupacija, visiškai nepaisant tarptautinės teisės normų, visame demokratiškame pasaulyje pripažintos Žmogaus teisių deklaracijos

ir kit tarptautini susitarim ir, žinoma, nekreipiant jokio d mesio lietuvi tautos nuomon . 1940m. Maskvos paskirta marionetin J.Paleckio vyriausyb bei rinkim farsas vadinam j Liaudies seim neišreišk lietuvi tautos valios. O šios vyriausyb s politika, Kremliaus nurodym vykdymas, Raudonosios armijos ir atvykusi j iš Soviet S jungos "patar j " ir "pagalbinink " veiksmai Lietuvoje atskleid tikruosius didžiojo kaimyno tikslus.

Maskvos vyriausyb nepasitik jo Lietuvos komunist partija ir net savo statyliniais. 1944m. lapkri io 11d. buvo steigtas VKP(b) CK Lietuvos biuras, kuriam vadovavo M.Suslovas, v liau V.Šcerbakovas. Saugumo ir kit represini organ veikl Lietuvoje kontroliuoti buvo pavesta gen. mjr. LTka enkai. Oficialiai jo pareigos ir titulas vadinosi-SSRS NKVD galiotinis Lietuvai, valstyb s saugumo tre io rango komisaras. Tai buvo tikrieji Lietuvos šeimininkai ir valdovai, kuri nurodym tur jo klausyti tiek LKP(b) CK sekretorius A.Snie kus, tiek Lietuvos "prezidentas" J.Paleckis ar LKT pirmininkas M.Gedvilas.

Nenuostabu, kad LKP(b) Alytaus apkomo (apskrities komunist partijos komiteto) sekretorius V.Sakalauskas raš : Didel lietuvi tautos dalis Raudonosios armijos gr žim Lietuvon laiko lygiu vokiškai okupacijai. Visai nere-tas atsitikimas, kad pilietis, už j s su reikalais staig , kreipiasi rus kalba, iš ko galima spr sti, kad jis ia nesitik jo rasti lietuvi ³."

O kaip elg si sovietin kariuomen , antr kart užpl dusi Lietuv ? Oku-pavus Lietuv 1944m. vasar , buvo prad ta vyr mobilizacija Raudon j armij . Pagal tarptautin teis tiek mobilizacija, tiek žmoni vertimas dirbti prie karini statyb buvo neteis ti veiksmai. V I kreipkim s partinius doku-mentus. LKP(b) Šaki apkomo sekretorius E. ipkus raš LKP(b) CK sekre-toriui A.Snie kui apie Raudonosios armijos veiksmus: "Pranešu, kad 2-ojo Pabaltijo fronto sakymu Šaki apskr. pavedamas pagrindinis valymas vis gyventoj vyriškos lyties, neži rint amžiaus, t.y. ir t , kurie ne eina mobiliza-cijos s stat ⁴" (tekstas netaisytas - J.M.). Kaip buvo vykdoma praktiškai? Pasienie iai eidavo per vienkiemius, miškus ir, rad visus vyrus, suvarydavo vadinamuosius punktus-filtrus. Ten žmon s b davo skirstomi vairias kategorijas: nusta ius, kad yra "liaudies priešai", izoliuojami, kiti siun iami karin komisariat , o iš ten- kariuomen .

Toks sekretoriaus pareiškimas visiškai atitinka Amerikos lietuivio,

visuomenės veikloje ir "Amerikos" savaitrašio redaktorius J.B.Laukos nuomonė. 1944m. rudenį jis rašė: "Gauta žini, kad sugrįžę rusai okupantai išdalijo visiems gyventojams lapelius su tokiais klausimais: 1. Kodėl nebėgai su Raudonąja armija Rusijon, kai puolė vokiečiai? 2. Kuo pagelbėsi vokiečiams? 3. Kokio sabotažo darbą dirbai prieš vokiečius? 4. Nurodyk savo sabotažo tris bendrininkus."

Kai šiuos klausimus išreikalaujami atsakymai, tada rusai okupantai suskirsto lietuvius tokiomis grupėmis: mobilizacijai Raudonąją armiją; darbo batalionams; ištrimimui Rusijos gelmėse ir sušaudymui vietoje⁵."

Apie tai, kad mobilizacijos Raudonąją armiją priedangoje buvo vykdomas vyriškos lyties krašto gyventojų valymas, turime duomenis ir iš kitų šaltinių. Pokario metais LKP(b) CK Organizacinio instruktorio skyriaus vedėjas Džupikovas (taip pat atsištas iš Maskvos), informuodamas apie padėtį okupuotoje Lietuvoje 1944 metais, rašė savo tiesioginiam viršininkui Maskvoje, VKP(b) CK Instruktorio skyriaus vedėjui Šambergui: "Lankydamas 3-ojo Baltarusijos ir 1-ojo Pabaltijo fronto karines tarnybas, aš juos informavau apie politinę padėtį Lietuvoje. Buvo iškeltas pasiūlymas išvalyti Raudonosios armijos užnugarį, mobilizuoti visą tautybiškai atitinkamo amžiaus žmones šioje teritorijoje (kaip tai buvo padaryta su visais kitais sovietiniais respublikoniniais), o paskui nuspręsti, kur kęsi⁶." Taigi šiame ypatingai slaptame dokumente net nekalbama apie paramą frontui, o apie reikalą "išvalyti Raudonosios armijos užnugarį". Šio dokumento originalas saugomas Centriniajame partiniame archyve Maskvoje. Abejotina, ar apie jo buvimą žinojo LKP(b) vadovai, nes jame skundžiamasi nepaklusnumu.

Atvykę Lietuvai Sovietų Sąjungos pasiuntiniai Lietuvoje elgėsi kaip okupuotame krašte, o Raudonoji armija grobė ir plėšė krašto gyventojų nuosavybę kaip užkariautame krašte-visa, kas jiems patiko, o kaip karinius trofėjus. Tai matyti ir partijos funkcionieriai - vieni iš jų pranešdavo savo viršininkams, kiti talkininkaudavo plėšikams.

Minėtame dokumente F.Bieliauskas rašė, kad eikiškasis valsčiaus NKVD opergaliotinis Osekinas pasiskelbė kaip valsčiaus "gubernatorius". Už kvailo sakymo nevykdymą dargi norėjo areštuoti valsčiaus vykdomojo komiteto (toliau - VVK) pirmininkas ir partorgas. Telšiški apkomos sekretorius A.Bauža rašė, kaip Šiauliuose raudonarmiečiai atiminė iš piliėnų dviračius, laikrodžius,

arklius, vežimus, prievartauja moteris, plėšia fabrikus, namus, krautuves: "Jie visk laiko užkariauta, trofėjiniu, ir niekas negali pasipriešinti ir apsaugoti⁷." Kaip nurodo E.Bilevičius-Sarinas, NKVD ir NKGB darbuotojai apskrityje laik save "aukštesne" valdžia ir visiškai nepais vietini partini ir sovietini organai. Jie daugiausia užsiima plėšimu⁸.

Besitraukdami vokiečiai pradėjo sprogdinti ir padeginėti geresnius namus, rengimus. Tačiau puolanti Raudonoji armija padarė žymiai daugiau nuostolių miestams kraštui negu nacistai. Sovietinė aviacija subombardavo daug Lietuvos miestų ir miestelių, nors ten nebuvo nė vieno vokiečių kareivio.

Bijodami naujos sovietinės okupacijos ir raudonojo teroro, daug lietuvių bandė pasitraukti į Vakarų Europą. Tačiau ne visiems tai pasisekė. Kaip informavo ministras E.Bilevičius-Sarinas, 1944m. vasarą prie pietvakarinės Lietuvos sienos susikaupė daug pabėgėlių - žmonės stengėsi pasitraukti į Vakarų automašinomis, arkliais, dviračiais, pėsčiomis ir geležinkeliais. Bajorystoje taip pat buvo daug pabėgėlių. Užskridusi sovietinė aviacija subombardavo keletą ešelonų. Kaip pasakojo vietiniai geležinkelininkai, nuo bombų žuvo daug lietuvių⁹.

Daug vargšų, nelaimių, iki tol nepatirtų nusikaltimų atnešė Lietuvai užplūdusi Raudonoji armija.

Kariški nusikaltimai prasidėjo tuoj pat po sovietinės armijos atėjimo. Sovietiniai užkariautojai siekė prisiplėšti turto, žudė niekuo nekaltus žmones, prievartavo moteris. Kaip nurodo patys kompartijos funkcionieriai, nebuvo nė vienos apskrities, nė vieno valsčiaus, kur žmonės nesiskųstų Raudonosios armijos, sovietini pareigūnų, milicijos ar stribų savavaliavimais. Visi kariški nusikaltimai atvejė šiame straipsnyje suminti ne manoma. Pateiksiu tik keletą pavyzdžių.

1944m. rugpjūtio mėn. 27d. Vilniaus priešlėkštinės gynybos štabo viršininko pavaduotojas, inž. mjr., VKP(b) narys O.Voinik-Leičevskis girtas sibropil. Cochbut ir šešiu iš nagano mirtinai sužeidė buto šeimininką. Buvo nutraukta, o Voinikas atleistas iš NKVD tarnybos. Tokios švelnios bausmės jį susilaukė todėl, kad esą sirgęs epilepsija¹⁰.

1945m. gegužės 28-29d., kaip nurodo F.Bieliauskas, NKVD kariuomenės ekiškai ir gretimuose valsčiuose, Kauno apskr., sušaudė 9 niekuo nekaltus žmones. Kilvos km. gyventoją Br.Činką, kuris sirgo, prikėlė iš lovos, nuvedė

Prien kaimo miškel ir sušaud . Antanas Urbonas iš Antvej km., Inišchio vals ., dirbo žem . Kaimyn liudijimu, žmogus s žiningas, ramus, tur jo visus reikalingus dokumentus. Jis buvo sušaudytas tame pa iame miškelyje. Juozas Ananka dirbo vals iaus vykdomojo komiteto buhalteriu. Beeinant iš ekišk s savo Aukštkaimio kaim , j sulaik NKVD kariškiai J.Ananka buvo gr žintas ekišk . Kiek pavedžiojus buvo nuvarytas už miestelio ir sušaudytas. Po to lavon atvilko ekišk ir numet gatv je - es tai partizanas. Žmon s kalb jo, kad J.Anank sušaud d l bat , mat pastarieji buvo nuauti Panašus likimas buvo ir kit 6 žmoni . Pats F.Bieliauskas rašo: "Matomai sušaudyti išvardinti žmon s operasuvestin se nurodyti, kaip sušaudyti banditai". Ne veltui NKVD operatyvinis galiotinis Ka kinas, paskutinis "latras" ir per j nas, kai tik atsirado ekišk je, pareišk : "... Vietiniai turi mane ne myl ti, o bijotis, tvark aš vesiu teroru¹¹."

Kaunietis M.Macevi ius, pasi stas Kretingos apskrit paruoš reikalais, praneš LSSR Aukš iausiajai Tarybai apie šurpius kariški nusikaltimus paj rio krašte. Jis rašo, kad 1945m nakt iš rugs jo 21 22 dien Vidmant km. gyventojų, liaudies mokytojo Ulio t vo sodyb mašina iš Palangos atvažia-vo 10 ginkluot kariški . Vieni apsupo nam , o kiti, siverž vid , surišo sen šeiminink Ul , bum prigr do skarmal . Po to surišo dvi dukras- vienai 16, kitai 18 met . Mergaites išžagino, sumuš mažuosius vaikus, su- sirinko visa, kas geresnio ir brangesnio, ir pasišalino. Panašiai kariškiai pa- dar su T.Beniušio šeima iš Nemirsetos. Kaip rašo M.Macevi ius: "Tokie pl šimai, žmoni gvaltavojimai, iš moter pasity iojimai eina dien ir nakt ." Netoli Vilmišk s tarybiniame kyje pas Lubien už j s karininkas reikalavo moters. Užpelki km. du kartus buvo k sintasi apipl štai valstie ius, bet ben- dromis j gomis pavyko apsiginti Palangos mieste rusai artistai iš Natkevi iaus pagrob lagaminus su r bais. Jie buvo pagauti Liepojoje. Pas pil. Nemanien rus leitenantas išmet pro lang žadintuv . Iš Andreikaus k t s išvestas arklys. Iš Palangos žvej naktimis kariškiai vog kiaules, vištas ir karves. Vaistininko Kudirkos papjautos karv s m sa buvo rasta pas pasienie ius¹².

Kariški pl šikavimai ir prievartavimai tapo masišku reiškiniu, ir jie vyko visoje Lietuvoje. Visur vagiami gyvuliai, r bai apyvokos daiktai, maisto produk- tai Kai kurie kariniai komendantai globojo pl šikus ir sl p j nusikaltimus. Pavyzdžiui, Panev žio komendantas kpt Fridlandas pats ragino pl šikus. Jam

priartant, iš miesto ligoninės kariškiai pamiršo ir greitosios pagalbos mašiną. Iš gaisrininkų taip pat buvo atimta paskutinė mašina. Plišk krautuves, iš gyventojų atimtinio asmeninius daiktus. Pavyzdžiui Utenoje, iš kunigo buvo atimti 6 laikrodžiai. Ten buvo išprievartauta moteris. Pats E. Bilevičius-Sarinas, bėdamas žydu, laiko politiškai neteisinga, kad komendantais skiriami žydų tautybės kariškiai: Panevėžyje Fridlandas, Šiauliuose Gobermanas ir pan.¹³.

Panevėžyje kariškiai savavališkai išvežė visą staigų rašomąsias mašinas, linotipinę spausdinimo mašiną, per 200 komplektų baltinimo iš ligoninės, sanitarinę mašiną ir kt.¹⁴

1945 07 18 vak. nakties, Vilniuje Medenkienuose, Dunauskaitės ir Venetaitės bute, Gedimino pr. 35, siveržė k/d Nr.8539 j. serž. I.Ivanovas, jefr. G.Lošovskis ir eil. L.Jeremejevas. Grasindami ginklu, jie išprievartavo moteris, apiplėšė butą ir dingo. Kariškiai panašius nusikaltimus darė Kaune, o ypač Kauno, Vilniaus, Ukmergės, Marijampolės, Šiaulių ir Mažeikių apskrityse, kur per du mėnesius užregistruota 13 nužudymų ir 72 plėšimai. Marijampolės apskr. tik per 1945m. rugsėjo pirmą pusę kariškiai nužudė 10 žmonių, apiplėšė daug kinų. Negalutiniais duomenimis, vien tik Vilniuje 1945m. vykdyta: 2 plėšimai su žudymais ir prievartavimu, 22 plėšimai be žudymų, 28 paprasti apiplėšimai, 39 vagystės, 2 savavaliavimai Plėšimai labai ciniški ir žiaurūs, dažnai naudojant šaunamąjį ginklą, jie vyksta dieną ir naktį, butuose, gatvėse, pavieniui ir grupėmis¹⁵.

Štai kokį vykę aprašo bolševikų veikėjas P.Rotomskis, apsilankęs Biržų apskrityje. 1945m. birželio 17 ar 18 dieną specialiu traukiniu Pasvalyje atvyko kariuomenės dalinys. Kariškiai apiplėšė Papuvesi km., atimdami iš gyventojų pinigus, laikrodžius, dviračius. Tas pats dalinys Pasvalyje, Jonišklyje, gatvėje, stabdė praeivius ir rinko iš kiekvieno duoklę po 30 rb. Pasak pamatė daugiau, visus atėmė. Taip iš mokytojo Navako atėmė visą tik ką gautą algą - 450 rb. Kas neturėjo 30 rb. arba atsisakė duoti, tuos surinko bėrelis, o paskui susodino traukinį ir išsivežė Panevėžio link. Šis atsitikimas papasakojo mokytojas Nastopka, apie šį vykę mini ir kartu su P.Rotomskiu atvykusi iš Vilniaus aktyvistė V.Narvydaitė. Kaip vėliau paaiškino Biržų saugumo viršininkas Popovas, ši "ekspedicija" surengė kažkoks transportininkų dalinys¹⁶.

Kartais savo pl šikavimus kariškiai stengdavosi pridengti, sakydami, kad jie ima produktus privalom pristatym s skaitom Pavyzdžiui, Alytaus apskr., Butrimoni vals ., per seni nus buvo pranešta valstie iams, jog kas m nes kariškiams reikia duoti po 30 kg m sos ir 60 ltr. pieno nuo karv s¹⁷. Utenos apskr., Tauragn vals , kariškiai suraš karves ir pagal š s raš rinko pien . Tod l kininkai negal jo statyti pieno valstybei

Dar viena problema tai rus "pab g liai", t.y. vokie i atveži ar patys atvyk iš SSRS žmon s, kurie, at jus Raudonajai armijai, susiruoš važiuoti gimt sias vietas. Jie prievarta pasiimdavo karves, arklius, vežimus. Jiems pad davo kariškiai, vietin s valdžios organai¹⁸. Negana to, kaip rašo SSRS Paruoš LK galiotinis K.Banyš, repatriav Rusijon žmon s, po kelis kartus spekuliacijos tikslais gr ždavo Lietuv , atsiveždavo ir ia nebuvo . Kai muose supirkin davo karves, arklius, produktus. Valstie i vykdomieji komitetai, nepatikrin žini , duodavo pažym jimus, kad jie ia gr žta pirmykštes vietas su savo gyvuliais ir produktais. Kai kurie net patys pasidarydavo reikalingus pažym jimus. Jiems talkindavo, pavyzdžiui, ir Ukmerg s NKVD apskrities viršininkas, kpt. esnokovas. Jis išduodavo asmens pažym jimus ir leidimus (E.Jakovlevai, I.Timofejevai, P.Favrentjevai ir kt), o LKP(b) antrasis apskrities sekretorius Tiunovas net pareišk nepasitenkinim , kad apskrities VK band s ši "prekyb " sustabdyti¹⁹.

Didele našta Lietuvos kininkams buvo žmoni ir pasto i siuntimas karines statybas. Tai buvo daroma, remiantis LSSR LKT ir LKP(b) CK 1945 01 02 nutarimu Nr.l sl. Pavyzdžiui, Raseini apskr. iki 1945 02 10 karines statybas reik jo pasi sti 500 abiej ly i žmoni ir 50 pasto i : Jurbarko vals , atitinkamai 300 ir 30, Raudon s vals . — 100 ir 10, Šimkai i vals . — 100 ir 10. VK nutarime grasinama: "Atsisakan ius vykkti darb asmenis ir vengian ius duoti pastotes savininkus tuojau perduoti Prokurorui nubaudimui⁵⁰." Duoti darbo j g ir pastotes buvo pareigoti ir kit apskri i gyventojai: Telši - 300/75, Taurag s - 1900/400, Mažeiki - 1800/600, K daini - 900/300, Ukmerg s - 471/147, Vilkaviškio - 3400/550, Šaki — 4300/675, Mažeiki - 600/240 ²¹. Tokiu b du, vien tik iš min t apskri i tur jo b ti siun iama karines statybas 13 671 žmogus ir 2987 pastot s.

Tuo pa iu metu buvo vykdomi ir Lietuvos gyventoj tr mimai Tod l nenuostabu, kad žmon s bijojo sovietin s valdžios pareig n ir nuo j slaps-

tesi Alytaus apskr. Seirij parapijos klebonas Juozapas Litkevičius taip apibūdino padėtį Dzūkijos kaime "Žmonės naktimis slapstosi, dienomis menkai ar visai nedirba. Visa kam yra abejingai nusiteikę. Iš išvežamųjų susidaro vaizdas, kad kiekvienas žmogus nėra saugus nuo išvežimo²²." O štai kaip rašė apie Biržų apskr. kaimą P. Rotomskis: "... Gyventojai tiek bauginti, kad kai tik pamato atvažiuojant sunkvežimį kariuomenės ar milicijos, bematant visi išsislapsto, bėgioja išvežimo. Vieno leitenanto pasakojimu, jį dalinys pravažiavo su keletu kaimo, vaikštyčio su potrosas, bet žmonės nerado, tik kai kur aptiko po sen. Mūsų brigados dalyvis praėjus sekmadienį ten buvo nuvykęs, bet mitingui surengti žmonės irgi nerado²³."

Lietuviai buvo ne tik plėšiami, prievartaujami, žudomi, veriami dirbti nemokamai okupacinės kariuomenės objektuose, mobilizuojami Raudonoji armija ir tremiami Sibirį, tačiau kstantieji geriausi Lietuvos sūnūs ir dukros buvo kankinami NKGB kalimuose, kurie buvo perpildyti kaip niekada. Kaip pranešė A. Sniekuo Marijampolės apkomo sekretorius J. Naudžiūnas, vietinis kalėjimas buvo perpildytas penkis kartus: vietoj pagal kalėjimo talpą - 500 žmonės, jame buvo sugrupuoti net 2500²⁴.

Tuo tarpu Lietuvos komunistų partija norėjo kaip galima geriau rodyti savo ištikimybę VKP(b) vadovams ir pirmoje eilėje "didžiausiam bolševikui" Stalinui VKP(b) CK biuras Lietuvai ir LKP(b) CK biuras priėmė nutarimą pasiųsti Stalinui laiškus, kuriame būtų išdėstyta lietuvių liaudies padėtis ir ištikimybė. Tačiau, kaip rašė SSRS NKVD-NKGB galotinis Lietuvai, valstybės saugumo 3 rango komisaras, gen. mjr. LTKačenko, daugelyje Lietuvos rajonų ši priemonė faktiškai sužlugė. Pavyzdžiui, Panevėžio apskr., Ramygalos valsčius, iš 8000 suaugusiųjų po laišku Stalinui pasirašė 250; Švenčionių apskr., Kretūnos valsčius, kur susirinkime dalyvavo 100 žmonių, laišku pasirašė tik kaimo tarybos pirmininkas, Tauragės "Maisto" fabrike iš 200 darbininkų, dalyvavusių susirinkime, pasirašė 7; Šiaulių vinių gamykloje — 4, Kauno universitetinėse klinikose iš 150 dalyvavusių laišku pasirašė tik 10; Tauragės gimnazijoje iš 200 dalyvavusių susirinkime mokinių laišku pasirašė tik 6, kiti demonstratyviai paliko susirinkimą. Utenos apskr., Vyžuonos mst., apskrities kompartijos galotinis Kaminskis, rinkdamas parašus po laišku Stalinui, vykstant susirinkimui, staiga, ant kurio turėjo būti pasirašomas laiškas, pastatė priekūrus. Kad išvengtų priekūrų, susirinkusieji šalia paliko per langus.

Partijos funkcionieriai aiškino, kad nenoras pasirašyti po pad kos laišku Stalinui paaiškindamas partizan ir kit priešiškas element agitacija²⁵. Ta iau nenor jo pasirašyti po laišku visa lietuvi tauta: inteligentija, valstie iai, tar-nautojai, moksleiviai

Visa Maskvos vyriausyb s politika, Raudonosios armijos veiksmai už-groboje teritorijoje ir priešiškas tautos poži ris sovietin santvark rodo, kad 1944 metais prasid jo nauja ir žiauri Lietuvos okupacija.

Šaltiniai

1. LKP(b) CK sekretoriui K.Preikšui. F.Bieliausko pranešimas apie ekišk s vals i . 1945 06 29 vsl. // Lietuvos valstybinis visuomen s organizcij archyvas (toliau- LVVOA). F.1771 Ap.8. B.158. L77.
2. E.Bilevi iaus spec. informacija apie pad t Šven ioni , Šven ion li ir Utenos apskrityse. Vsl. // LVVOA F. 1771. Ap.7. B.196. LL
3. LKP(b) CK sekretoriui A.Snie kui. Alytaus apkomo sekretoriaus V.Sakalausko informacija. 1944 08 02 // LVVOA. F.1771. Ap.7. B.148. L52
4. LKP(b) CK sekretoriui A.Snie kui. Šaki apkomo sekretoriaus E. ipkaus informacija. 1944 09 // LVVOA. F.1771. Ap.7. B.150. L151
5. Pergal visur. 1944 09 15 // Lau ka J.B. Žvilgsniai per Atlant Lietuv . V.1992 P.146.
6. LKP(b) CK Organizacinio instruktori skyriaus ved jo D.Župikovo informacija VKP(b) CK Instruktori skyriaus ved jui Šambergui apie pad t išvaduotoje Lietuvoje 1944m. 1944 07 15 // LVVOA. FJ377. Ap.58. B.854. L2
7. LKP(b) CK sekretoriui A.Snie kui. Telši apkomo sekretoriaus A.Baužos pranešimas apie pad t Šiauliuose. 1944 08 06 // LVVOA. F.1771. Ap.7. B.150. L.85. llp.
8. Informacija Nr.44 apie pad t išvaduotose apskrityse // (pagal E.Bilevi iaus-Sarino pranešim). 1944 11. lvs.l. // LVVOA. F.1771 Ap.7. B.194. L71
9. Ten pat B.72
10. LSSR NKVD komisaro pavaduotojo, saugumo plk. A.Mickevi iaus ir NKVD Ypatingo-sios inspekcijos viršininko, saugumo mjr. V.Belovo raštas LKP(b) CK sekretoriui A.Snie kui. 1944 10 17 // LVVOA. F.1771 Ap.7. B.91 L33.
11. LKP(b) CK sekretoriui K.Preikšui. LKP(b) Kauno MK sekretoriaus propagandai F.Bieliausko pranešimas apie baudžiam j organ neteis tai sušaudytus pilie ius ekišk s vals . Via slaptai // LVVOA. F.1771. Ap.8. B.177. L51-52
12. LSSR Aukš iausijai Tarybai. M.Macevi iaus pranešimas. Slaptai // LVVOA. F.1771 Ap.8. B.158. L64.
13. E.Bilevi iaus informacija apie pad t Šiaur s Lietuvoje. 1944 08 01 // LVVOA. F.1771 Ap.7. B.195. L38.
14. M.Taurinsko informacinnis pranešimas Nr.II 1944 07 30. Vis. slaptai //LVVOA. F.1771 Ap.7. B.193. L34.

- 15 LKP(b) CK sekretoriui A.Snie kui. NKVD komisaro J.Bartaši no pranešimas apie kariški vykdytus kriminalinius nusikaltimus // LVVOA. F. 1771. Ap.8. B.193. L.1-3.
- 16 P.Rotomskio ataskaita apie agitacin propagandin darb likviduojant "banditizm " Birž apskrityje. 1945 06 29 // LVVOA. F.1771. Ap.8. B.96. L98. lp.
- 17 CK Organizacinio instruktori skyriaus ved jo pavaduotojo P.Olekos pranešimas. Nr.13. 1944 07 26-30. Vis. slptai // LVVOA. F.1771 Ap.7. B.193. L44.
- 18 F.Bieliausko informacija Nr25. 1944 08 22 // LVVOA. F.1771. Ap.7. B.193. L106.
- 19 LKP(b) CK sekretoriui A.Snie kui. LKT pirmininkui MGedvilui. SSRS Paruoš LK galiotinio K.Banio informacinis pranešimas. 1945 06 30 // LVVOA. F.1771 Ap.8. B.160. L118.
- 20 Raseini apskrities VK nutarimas Nr.6.1945 01 12 D l darbo j gos mobilizavimo karin s reikšm s darbams // LVVOA. F.1771. Ap.8. B.193. L3L
- 21 Žinios apie prirašytus ir patvirtintus aerodrom darbininkus ir pastotes. 1945 02 10 // LVVOA. F.1771. Ap.8. B.188. L88.
- 22 Lietuvos Respublikinei prokurat rai Vilniuje. Kunigo daktaro Juozapo Liutkevi iaus, Seirij parapijos klebono pareiškimas // LVVOA. F.1771 Ap.8. B.169. L.148.
- 23 P.Rotomskio ataskaita apie agitacin propagandin darb likviduojant "banditizm " Birž apskrityje. 1945 06 29 // LVVOA. F.1771 Ap.8. B.96. L96. llp.
- 24 LKP(b) Ck sekretoriui ASnie kui. 1945 03 4vsl. // LVVOA. F.1771 Ap.8. B.159. L85.
- 25 Drg. M.Suslovui. Drg. A.Snie kui. Asmeniškai. Vis. slaptai. 1945 06 11 Nr.1/553 // LVVOA. F.1771. Ap.8. B.179. L.110-112

IŠTAKOS-3

Kai kurie Pasipriešinimo bruožai 1941-1942 m. dokumentuose

Šiame numeryje spausdiname trejį dalį Pasipriešinimo dokument rinkinio, kur surinko, išsaugojo ir visuomenei pateikia Lietuvos rezistentas, 1941 m. Birželio sukilimo dalyvis Jonas Šepulis, tiesiogiai dalyvavęs parengiant ir platinant nemažai antinacinio pagrindžio atsišaukimų. Pateikiami atsišaukimai, išleisti antinacinio pagrindžio grupių, likusių veikti po oficialaus Lietuvių Aktyvistų Fronto uždarymo ir buvusio Lietuvių Fronto takoje.

Dokumentų chronologinis apimtis — 1941 m. pabaiga — 1942 m. pirmoji pusė. Visi dokumentai yra mašiniškai rašyti egzempliorai, palikti saugojimui dokumentų sudarymo metu. Dokumentų originalumas nekelia abejonių, juo labiau kad daugelis atsišaukimų buvo išleisti masiniu (pagrindžio su lygomis) tiražu. Skelbiami pirmą kartą. Visi dokumentai atspindi mažiau žinomą pagrindžio organizacijų veiklą. Dalis atsišaukimų nėra datuoti ar pasirašyti konkrečių organizacijų, dėl to jų autorystė ir priskyrimas vienai ar kitai srovei gali būti tik su lyginis. Todėl vertindami dokumentų turinį, turime suprasti konkrečias istorines aplinkybes ir pačių pagrindžio esmę: dokumentai nėra direktyviniai kokios nors organizacijos nurodymai, o tiesiog atspindi bendrąsias rezistencines nuotaikas, nurodo galimą visuomenės laikyseną vokiečių okupacijos metais.

1941-1942 m. svarbiausi vaidmenį antinaciniame pagrindyje vaidino dvi pagrindinės pagrindžio organizacijos - Lietuvių Frontas bei Lietuvos Laisvės Kovotojų Sąjunga. Pirmoji organizacija laikosi labiau nuosaikesnės kovos taktikos, telkė daugiau "katalikų jaunimui ir dalį liberalinio - ateitininkų, skautų" (J. Brazaitis. Vien vieni V.1990. P.109). Lietuvių Frontas laikytinas LAF organizacine tarsi, nes jo veikimas prasideda tada, kai dalis šios organizacijos vadovybės nusprendė tęsti savo veiklą pagrindyje ir išleido pirmą atsišaukimą, pasirašytą nauju pavadinimu - Lietuvių Frontas (praleidžiant žodį aktyvistų). Konspiracijos sumetimais šis dokumentas buvo pažymėtas 101-uju nume-

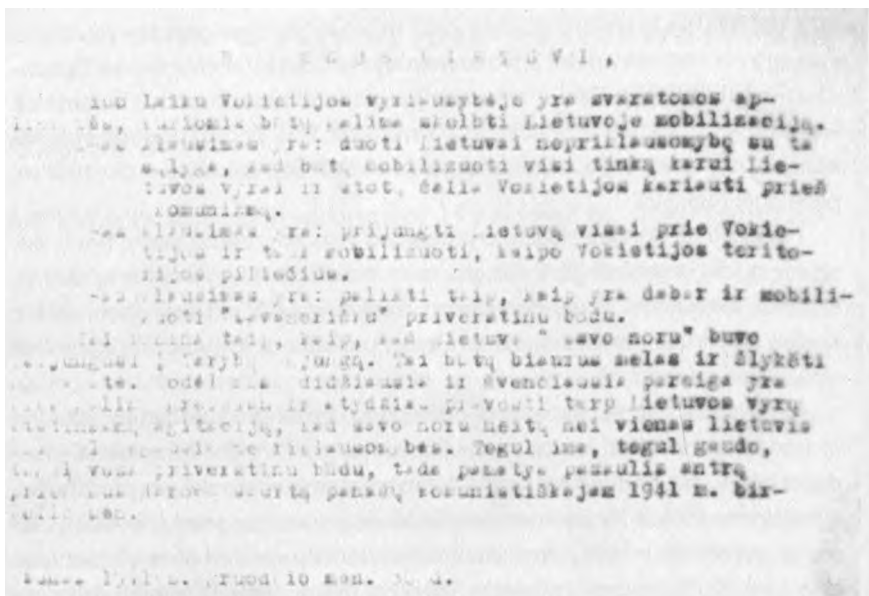
riu ir tikimiausia jo sudarymo data 1942 m. kovo pabaiga-geguž s pradžia, o v lesni informaciniai lapeliai buvo numeruojami did jan ia eil s tvarka. Spausdiname 101,102,104 ir 105 LF informacijas-atsišaukimus, kuriuose iš esm s ir išd stoma LF taktika antinacin je kovoje (dok.3-6). Ta iau pirmieji šios pakraipos pagrindinink atsišaukimai pasirod šiek tiek anks iau - dar 1941 m. pabaigoje (dok.1-2).

Nuosaiiki LF taktika negal jo patenkinti vis pogrindžio nari , net ir susijusi su šia organizacija, tod l atsiranda ir radikalesni pareiškim vienais ar kitais klausimais. Iš ši pareiškim išsiskiria LLKS pirmieji dokumentai, skelb sp jimus generaliniams tar jams, pasisak prieš vokie i kolonizacinius k slus (dok.7-8).

Lietuviškasis pogrindis aktyviai atsiliepdavo kiekvien okupant veiksm ar bandymus pažeisti tautos gyvybinius interesus. Vokie i ketinimai likviduoti, riboti, siaurinti lietuvišk j švietimo sistem susilauk pogrindžio pasipriešinimo (dok.9-11). Savo atsišaukimais jis protestavo prieš prievartin Lietuvos gyventoj ir vis pirma jaunimo registravim si darbams už Lietuvos rib (dok.15-19), puosel jo tautin jaunimo dvasi (dok21). Antinacinio pasipriešinimo propaganda ypa smerk bendravim su okupantais, šiuo atveju lietuvi mergin laisv elges su vokie i kareiviais (dok.12-14), beje, labai b ding vis naci pavergt Europos taut problem .

LAF sigal jimas antinacinio pogrindžio organizacijos buvo pakankamai sud tingas, vyko ne taip jau sklandžiai Radikalesni aktyvistai b r si naujas organizacijas, atskiri padaliniai k r si provincijoje, ir j tarpusavio ryšiai buvo gana problematiški. Apie tokius tarpusavio nesutarimus tarp katalikiškojo ir nacionalistinio pogrindžio sparno liudija ir sp jimas, pasirašytas "Aktyvist budin iojo" (dok.20).

K. Stutis-Kasparas

1. Nepasirašytas antinacinio pogrindžio atsišaukimas

BRANGUS LIETUVI,

Šiuo laiku Vokietijoje yra svarstomos aplinkybės, kuriomis būtų galima skelbti Lietuvoje mobilizaciją.

1-asis klausimas yra: duoti Lietuvai nepriklausomybę su ta sąlyga, kad būtų mobilizuoti visi tinkami karui Lietuvos vyrai ir stoti šalia Vokietijos kariauti prieš komunizmą.

2-asis klausimas yra: prijungti Lietuvą visai prie Vokietijos ir tada mobilizuoti, kaip Vokietijos teritorijos piliečius.

3-iasis klausimas yra: palikti taip, kaip yra dabar ir mobilizuoti "savanorius" priverstinio būdu.

Tai išeina taip, kaip kad Lietuva "savo noru" buvo sujungusi Tarybų Sąjungai. Tai būtų bjaurus melas ir šlykšti apgavystė. Todėl mūsų didžiausia ir švenčiausia pareiga yra kiek galima greičiau ir atidžiau pravedti Lietuvos vyrų atitinkamą agitaciją, kad savo noru neit nei vienas lietuvis tol, kol negausim nepriklausomybės. Tegul ima, tegul gauda, tegul veža priverstinio būdu, tada pamatys pasaulis antrą kartą prieš mus daromą smurtą, panašų komunistiškajam 1941 m. birželio mėnui.

Kaunas, 1941 m. gruodžio mėn. 30 d.

2. Atsišaukimas, kvieiantis jungtis bendrą pasipriešinimo frontą

BRANGUS LIETUVI,

Tu gerai žinai, kad lietuvi tauta nuo 1940m. birželio mėn. 15d. gyveno kanoniškas ir skausmingas laikas. Jei ne 1941 m. birželio mėn. 22d. vykliai, mūsų tautą būtų visiškai sunaikinta, išžudyta ir išnaikinta. Todėl mes turime gerbti Didžiojo Reicho karių, o labiausiai mūsų šauniuosius partizanus, kurie už mūsų Lietuvos laisvą padėjo galvas ant Tarynų saukuro ir ramiai ilsisi šalioje Tarynų žemėje. Mūsų tauta už savo laisvą yra daug pareikalavusi tikrąją Tarynų sąnauką ir dar daug ją pareikalauja. Norint sumažinti tarynų skausmą, mes turime tam gerai ir rimtai pasiruošti, o svarbiausia, turime būti vieningi, suprasti ir mylėti lietuvius lietuvius ir vienas kitam padėti. Iš nesėkmes praėjusių mes turime skaudžiai žaizdinti, tai pasekmės mūsų nevieningumo. Todėl ruošiantis naujosios laisvos Tarynų sąkurimo darbui, mes turime praėjusių klaidų nebekartoti.

Pirmutinis mūsų darbas - gerai pažinti savo aplinkinius žmones. Visi tie, kurie nepriklausomybės laikais daug kalbėjo apie Tarynų meilę, džiūsi esant dideli patriotai - Tarynų mylėtojai, užgrobus Lietuvai žydiškajam komunizmui, pirmieji pradėjo rėžti paskaitas apie "tv" Stalin. Aiškina, esant kitaip negalima, reikia prisitaikyti. Todėl ir vėl turėjo šiltas vietas, atleidinėjant iš tarnybos savo tautiečius lietuvius ir apsistat žydais, kad tvirtesnis būtų "sostas". Nei vienas jų prieškomunistiniam ir tautiniam darbui neprisidėjo. Šiandien daugelis jų vėl savo kortas apvertė, vėl pataikauja kitai žmonijai šaliai ir vėl lietuvius lietuv mendo.

Tokie negali vadintis lietuviais, jiems tinka išgamos vardas, pasidavėli ir kvaili karjeristai. Todėl Tau, tikrasis lietuvi, jie visi, kaip vienas turi būti žinomi. Naujai atgimstantios Naujosios Lietuvos sąkurimo darbui jie netinka ir Tau nepasidavė, o tik trukdys ir, progai pasitaikius, dės savo kvailos karjeros Tave pamins, išduos (nes jie per mažai dar pamokyti komunizmu). O vėliau jie vėl pasistengs pasinaudoti Tavo darbo vaisiais, vėl išplauks pirmas eiles, apsipins "šiltomis" vietomis ir vėl Tave stumdys kaip nieko neišmanant...

Naujosios Lietuvos atgimimo darbui turi būti traukti tik gerieji ir tikrieji Lietuvos sąnė, o visi karjeristai ir pasidavėli viešpatavimo laikas turi pasibaigti, ir už savo nuodmes turės atsakyti.

Naują Lietuvą kuriant, tam darbui prisideda visi tie, kurie netrokšta garbės, karjeros, ne pasidavėliai ir ne išgamos, bet darbštūs, tikri lietuviai, savo krašto ir Tarynų mylėtojai, kurie nuoširdžiai myli savo Tarynų Lietuvą ir visame kame padeda savo tikrajam tautiečiui, rėpinasi Lietuvos ir tikrąją lietuvių gerove.

Visi mes pasieksime tik būdami vieningi ir glaudamiesi tik vieną frontą. Visoms partijoms ir pataikams turės būti užkirstas kelias. Naują Lietuvą, nes ją valdys ir tvarkys tik jos kariai - tikrieji lietuviai.

Kaunas, 1942m. vasario mėn. 24d.

BRUNAS 1948

... ir tūto... 1948 m. vasario mėn. 14 d.

... ir tūto... 1948 m. vasario mėn. 14 d.

Tokie negali vadintis lietuviais, - jie neturės lietuvių vardas, persidavėlių ir kveilių kerjeristų. Todėl tau, tikrasis lietuvi, jie visi, kaip vienas turi būti žinomi. Naujai steigiamos Naujosios Lietuvos kūrimo darbai jie netinka ir tau nepada, o tik trukdys ir progal pasitaikius dėl savo kvailos kerjeros, tave pamins, išduos, (nes jie per mažai dar pasakyti komunizmo). O veliau jie vėl pasistengs pasinaudoti tavo darbo vaisiais, vėl išplauks į pirmas eiles, apsirūpins "siltomis" vietomis ir vėl tave stumdys kaip nieko neįmananti...

Naujosios Lietuvos atgimimo darbai turi būti įtraukti tik gerieji ir tikrieji Lietuvos sūnūs, o visų kerjeristų ir persidavėlių viešpatavimo laikas turi pasibaigti ir už savo nuodėnes turės atsakyti.

Naująją Lietuvą kuriant, tau darbai prisideda visi tie, kurie netrokšta garbės, kerjeros, ne persidavėliai ir ne išgamos, bet darbūs, tikri lietuviai, savo kraste ir tėvynės mylėtojai, kurie nuoširdžiai myli savo tėvynę Lietuvą, ir visame kame padeda savo tikrąją tautiečiai, rūpinasi Lietuvos ir tikrųjų lietuvių gerove.

Visą tą mes pasiekiam tik būdami vieningi ir glaudžiai tik į viengį ir o n t q. Visoms partijoms ir partikams turės būti užkirtas kelias į Naująją Lietuvą, nes ją veldys ir tvarkys tik jps kūrėjai tikrieji lietuviai.

Amnas, 1948 m. vasario mėn. 14 d.

3. Lietuvi Fronto informacija Nr.101 (1942m. kovo pab. - gegužės prad.)

Civilin vokiei valdžia, likviduodama Laikin j Lietuvos Vyriausyb , argumentavo: karas pasibaigs, tada Lietuvos likimas bus išspr stas galutinai, o dabar visiems reikia vienu dalyku r pintis - karu su bolševizmu. Lietuvos visuomen , tik dama tuo pareiškimu, kov su bolševizmu r m visomis išgal mis: jo savanoriu batalionus, kininkai uoliai pyl pyliavas, aukojo šiltus r bus, palaik su visu atsid jimu krašte rimt. Ta iau atidedami Lietuvos likimo sprendim iki galo karo, lietuviai tik jo, kad dabar, karo metu, bent nebus varžomas lietuvi kult rinis ir kinis gyvenimas. Tik jo, kad gal s veikti visos mokyklos, pradedant nuo pradžios ir baigiant universitetais bei akademijomis pilnai, kad knygos ir žurnalai, nors ir susiaurintu d l karo mastu, gal s b ti spausdinami, kad lietuvi kult rin s organizacijos, fabrikai bus lietuvi r ankose ir lietuvi vadovaujami, kad darbo j ga nebus iš Lietuvos kio atimta, ir tokiu b du suintensyvinus k bus galima apr pinti Lietuvos kaimus ir miestus ir gausiai išvežti front ir Vokietij kio produktus.

Ta iau vokiei civilin valdžia, net aplenkdamą lietuvius tar jus, taip m šeimininkauti, kad jau apgriov Lietuvos k ir šiandien jau nebepaj gia jam skiriamos duokl s atiduoti. O kasdieniniai ekonominio ir kult rinio gyvenimo faktai parod ne tiek pastangas kovoti su bolševizmu, kiek pastangas perimti kin gyvenim vokiei rankas, o kult rin gyvenim - prislopinti:

1. Žem s nuosavyb lietuviams negr žinama, o tuo tarpu bolševik nusavintas žemes ir kius dalinasi tarp sav s vokiei civilin s valdžios pareig nai.

2. Fabrikai, kin s mon s, kuri akcininkais buvo ir Lietuvos kininkai /Maistas, Sodyba ir kt./, iš lietuvi rank atimami ir atiduodami vokiei privatin ms bendrov ms.

3. Oficialiu Amtsblatto pranešimu, Lietuvoje gal si veikti tik tokios apr žtosios atsakomyb s bendrov s, kuriose vadovyb s nari pus bus vokieiai.

4. Iš lietuvi pagamint produkt lietuviams leidžiama maitintis tik puse ar net tre daliu to, kas leidžiama vokiei civiliniams žmon ms Lietuvoje. Lietuviams nustatytu maisto kiekiu, kaip gydytojai nustat , gali maitintis žmogus tik gul damas, bet ne dirbdamas. D l to žmon s priversti griebtis spekuliacijos. Už j lietuviai smarkiai baudžiami, nors daugelis vokiei pareig n patys spekuliuoja nebaudžiami. Riebal davinys Lietuvos miest gyventojams tik retai kada duodamas, o tuo tarpu riebalai iš Lietuvos eksportuojami ne tiek front kariams, kiek Vokietij .

5. Lietuvos kininkai iš rudens noriai pyl pyliavas, bet nesugeb dami šeimininkauti vokiei civilin s valdžios pareig nai didelius produkt , pavyzdžiui, bulvi kiekius sušald . Dabar grasindami nušalinimu nuo ki ir kon-

.....

Civilinė vokiečių valdžia, likviduodama Laikinąją Lietuvos Vyriausybę, argumentavo: karas pasibaigs, tada Lietuvos likimas bus išspręstas gelutinai, o dabar visiems reikia tik vienu dalyku rūpintis: karu su bolševizmu. Lietuvos visuomenė, tikėdama tuo pareiškimu, kovą su bolševizmu rėmė visomis išgalėmis: šijo savanoriai į batalionus. Ukininkai uoliai pyli pyliavas, sukėjo šiltes rūbus, palaikė su visu atsitéjimu krašte ristolius. Tačiau atidėdami galutinį Lietuvos likimo sprendimą iki galo karo, lietuviai tikėjo, kad dabar, karo metu, bent nebus vardomas Lietuvos kultūrinis ir ūkinis gyvenimas. Tikėjo, kad galės veikti visos mokyklos, pradedant nuo pradžių ir baigiant universitetais bei akademiomis pilnai, kad knygos ir žurnalai, nors ir susisurintu dėl karo sąstatu, galės būti spausdinami, kad lietuvių kultūrinės organizacijos, fabrikai bus lietuvių rankose ir lietuvių valdomajami, kad darbe jėga nebus iš Lietuvos ūkio atimta, ir tokiu būdu sustenęvisius ūki bus galima sprūpti Lietuvos kaimas ir miestai ir gausiai išvežti į frontą ir į Vokietiją ūkio produktai.

Tačiau vokiečių civilinė valdžia, net aplenkdamą lietuvius teritorijos, taip šėm šeiminkauti, kad jau apgriovė Lietuvos ūkį ir šiedien ūkininkas jau netepajiegia jam skiriamos dukties atiduoti. O kasdieniniai ekonominiai ir kultūrinio gyvenimo faktai parodė ne tiek pastangas kovoti su bolševizmu, kiek pastangas perimti ūkinį gyvenimą į vokiečių rankas, o kultūrinį gyvenimą-prisiopinti:

1. Šešė nuosavybė lietuviams negrašinama, o tuo tarpu bolševikų nusavintas šėmės ir ūkius dalinasi tarp savęs vokiečių civilinės valdžios pareigūnai.

2. Fabrikai, ūkinės įmonės, kurių akcininkais buvo ir Lietuvos ūkininkai /Maistas, šėdyba ir kt./, iš lietuvių rankų stinami ir atiduodami vokiečių privatinėms bendrovėms.

3. Oficialiu Antsklato pranešimu, Lietuvoje galėsią veikti tik tokios aprėštosios atsakomybės bendrovės, kuriose vadovybės narių pusė bus vokiečiai.

4. Iš lietuvių pagamintų produktų lietuviams leidžiame maitintis tik pusė ar net trečdaliu to, kas leidžiama vokiečių civiliniams žmonėms Lietuvoje. Lietuviams nustatytu maisto kiekiu, kaip gydytojai nustatė, gali maitintis žmogus tik gulėdamas, bet ne dirbdamas. Dėl to žmonės priversti griebtis spekuliacijos. Už ją lietuviai mažkiai baudžiami, nors daugelis vokiečių pareigūnų patye spekulioja nebaudžiami. Riebalų davinys Lietuvos miestų gyventojams tik retai kada duodamas, o tuo tarpu riebalai iš Lietuvos eksportuojami ne tiek į frontą kariams, kiek į Vokietiją.

5. Lietuvos ūkininkai iš rudens noriai pyli pyliavas, bet neugebėdami šeiminkauti vokiečių civilinės valdžios pareigū-

centracijos stovyklomis, reikalauja iš kinink duokli ir gausios produkcijos, o tuo tarpu atima iš Lietuvos kio darbo j g ir gabena j Vokietij skurdai ir išnaudojimui, nors tuo pa iu metu gabena iš Vokietijos savus žmones m s fabrikus ir staigas.

6. Kult rinis gyvenimas lieka suvaržytas neleidžiant beveik knyg , nei kokio kult rinio žurnalo spausdintis, o iš abiej dienraš i reikalaujama griežtos propagandos, neleidžiant lietuvišk kult rini klausim nagrin ti.

7. vestos lietuviams geležinkelie iams rykš i bausm s, o tuo tarpu vokie iai pareig nai už tuos pa ius nusikaltimus baudžiami tik karceriu. Tokio mis nevienodomis priemon mis niekinama lietuviuo asmenyb .

8. Projektuojama traukti Lietuvos jaunim organizacij , kurios priešakyje stov s lietuviai, bet už jos vokie i pareig nai.

Kai pasklido gandai apie galim lietuviams "savivald ", buvo laukiama, kad tokie reiškiniai pasibaigs. Ligi šiol pilno "savivaldos" teksto dar neturime paskelbto, ir nežinia, k jisai savyje slepia. Ta iau iš kompetentingo ministerijos direktoriaus to dekreto santraukos "Kauener Zeitung" Nr.66 matyti, kad Reicho atsakingi organai jau pripažino lietuvi vaising pasitarnavim kovoje prieš bolševizm ; pripažino lietuvi mok jim ir reikal jiems leisti savarankiškai tvarkytis. Praktiškai betgi naujos tvarkos nuostatai beveik nesiskiria nuo ligšiolin s tvarkos, o kur skiriasi, tai dažnai lietuvi nenaudai:

1. Vyriausia valdžia yra Reicho komisaras, generalkomisaras ir sri i komisarai. Jie "pataria", duos "linijas", gal s " sikišti su stipria ranka". Tai reiškia, kad ligšiolin j tvarkoj sakymus lietuviams dav ir pasirašin jo, vadinas, ir atsakomyb prisi m vokie i pareig nai, o dabartin j tvarkoj norima, kad t atsakomyb prisiimt lietuviai tar jai.

2. Lietuvi staigose ligi šiol viešo ji kalba buvo lietuvi , dabar bus vokie i .

3. Ligi šiol daugum tarnautoj skyr lietuviai tar jai, kaip ministeri patik tiniai, dabar aukštesniuosius tarnautojus, net referentus skiria generalkomisaras, o nor damas pareig nui daugiau "autoriteto suteikti", generalkomisaras gal s skirti ir kitus pareig nus.

4. Ligi šiol iš lietuvi aukšt j pareig n bent moraliai buvo reikalaujama, kad jis tur t pasitik jimo lietuvi visuomen je ir vokie i vyriausybe, dabar - "kad tur t piln generalinio komisaro pasitik jim ". Taigi tie pareig nai norima laikyti tik patik tiniais vokie i generalkomisaro, bet ne lietuvi visuomen s.

Lietuvi tar j nei lietuvi visuomen s teis s dekrete nenusakomos, ta iau civilin s valdžios aktai, beskelbiant dekret ar jau ir paskelbus, nerodo, kad ligšiolin politika b t pasikeitus lietuvi naudai, b tent:

1. Kovo 23d. paskelbta "Lietuvos kin savivalda", kuri vykdant, steigta "Lietuvos kio S junga", bet jai vadovaus ne lietuviai, o du vokie i pareig nai.

2. Vis Lietuv sujudino vokie i projektas panaikinti Vilniaus ir Kauno universitetuose šešis fakultetus.

3. Nedviprasmiškai pasisako vokie i spauda /Lokal-Anneiger, Frankfur-

ter Zeitung, DAZ/, kalbama apie Livoniją ir Kuršų kaip senas Reicho dalis, kurias galutinai suvokietinti kliudė Lietuvos Kyla; dabar ateina kiti laikai...

Šitie faktai ir spaudos pritarimai rodo, kad ir "savivalda" paskelbus, lietuviai vis labiau išstumiami iš vadovavimo kiniame gyvenime, ir vis labiau įsima vokiečių rankas, labiau plečiama vokiečių taka net nelaukiant karo galo.

Tačiau jeigu Reicho ministeris Rozenbergas rado reikalo pripažinti lietuviams patį savivaldos principą, tai tam buvo pora svarbiausių priežasčių: viena, ir Berlynas turėjo tikėti, kad civilinis vokiečių aparatas nesugebės kiškai šeiminkauti, antra, žinodamas, kaip lietuviai trokšta bet kokios laisvės spindulio, "savivaldos" skelbimu norėjo sukelti lietuviams entuziazmo ir dkingumo iš naujo. To entuziazmo takoje turėtų būti išgauta iš Lietuvos kuo daugiausia žmonėms darbams Vokietijoje, kuo daugiausia savanorių batalionus, kurie vežami jau tiesiai fronto kovas, kuo daugiausia kio produktai.

"Savivaldos" dekretas ir po jo daromi aktai duoda tiek mažą laimėjimą lietuvių tautai, kad jie nebegalėtų atgaivinti lietuvių entuziazmo naujoms ir didelėms aukoms, kurios gali pakirsti ne tik kio gyvenimą, bet ir tautos išlikimą. Lietuvių visuomenei belieka vienas uždavinys - tik gaminti ekonomines gėrybes su intensyvumu, tikint, kad jos eis ne tiek krašto germanizacijai, kiek kovai su bolševizmu, bet sykiu neprisiimant atsakomybės už nepasisekimus, nes jie išnyks tik tada, kai bus pašalinti minėti ekonominiai bei kultūriniai gyvenimo dezorganizuojantys reiškiniai.

Lietuvių Frontas
Nr.101.

4. Lietuvių Fronto informacija Nr.102

Pone Tarjau,

Reicho ministeriui Rozenbergui paskelbus dekretą dėl "savivaldybės" Lietuvoje, tarjaurol rados ypatinga.

Iš vienos pusės tarjau padaromi tik generalinio komisaro patikrinimai. Juos generalinis komisaras skiria, jiems duoda "patarimus", nustato "linijas", jų veiksmų "išimtiniais atvejais" gali sikišti su savo "stipria ranka", tarp jų ir komisaro nuomoni negalėtų būti "manoma spraga", iš jų kompetencijos išimama eilė skyrių.

Antra vertus, tarjau vokiečių generalinis komisaras yra pasirinkęs lietuvius. Tuo, pirma, norima turėti lietuvių visuomenės narius, kurie juose turi pasitikėjimą ir jos interesus pažįsta, antra, kad vokiečių spaudžiama lietuvių tautarstybė kreiptų ne vokiečius, bet savuosius. Lietuviai tarjau turi būti lietuvių visuomenės interesų atstovais ir jų gynėjais. Deja, ne visi tarjau t lietuvi

Kauno universitetai mokymamsi padedantį dekreto uol "savival-
dybos" kreivuo, v. tarpų jois isosm ystimas.

Je visoms joms tarptai pasirodė tik galimais komisarų patie-
kimais, kas galimais komisarų patiekimais, joms visoms "pasidavus"
komisarų "patiekimams", t. y. visoms "patiekimams" joms išskirti su
savivaldybomis, taip pat ir komisarų komitetai, kurie visi "patiekimams"
joms patiekimams, t. y. kompetencijos laikas šis sąlygų.

Atkreiptas dėmesys, kad komisarų patiekimams yra patiekimams
patiekimams. Je visoms joms tarptai pasirodė tik galimais komisarų patie-
kimais, kas galimais komisarų patiekimais, joms visoms "patiekimams"
komisarų "patiekimams", t. y. visoms "patiekimams" joms išskirti su
savivaldybomis, taip pat ir komisarų komitetai, kurie visi "patiekimams"
joms patiekimams, t. y. kompetencijos laikas šis sąlygų.

Lietuviškas interesas tarptais joms visiems joms visiems, kas
joms visiems joms visiems joms visiems, kas joms visiems joms visiems
joms visiems joms visiems joms visiems.

Lietuviškas interesas tarptais joms visiems joms visiems, kas
joms visiems joms visiems joms visiems, kas joms visiems joms visiems
joms visiems joms visiems joms visiems.

1. Galimais joms visiems joms visiems, kas joms visiems joms visiems
joms visiems joms visiems joms visiems.

2. Galimais joms visiems joms visiems, kas joms visiems joms visiems
joms visiems joms visiems joms visiems.

3. Galimais joms visiems joms visiems, kas joms visiems joms visiems
joms visiems joms visiems joms visiems.

4. Galimais joms visiems joms visiems, kas joms visiems joms visiems
joms visiems joms visiems joms visiems.

5. Galimais joms visiems joms visiems, kas joms visiems joms visiems
joms visiems joms visiems joms visiems.

6. Galimais joms visiems joms visiems, kas joms visiems joms visiems
joms visiems joms visiems joms visiems.

7. Galimais joms visiems joms visiems, kas joms visiems joms visiems
joms visiems joms visiems joms visiems.

8. Galimais joms visiems joms visiems, kas joms visiems joms visiems
joms visiems joms visiems joms visiems.

Su pritarimu visuomenė sutikė kiekvieną šį ar varden lietuvių in-
teresi, kad ir kaip jiems joms visiems, taip kaip su patiekimais
joms visiems joms visiems joms visiems ar joms visiems joms visiems
joms visiems joms visiems joms visiems. Lygiai visuomenė joms visiems
joms visiems joms visiems joms visiems ar joms visiems joms visiems
joms visiems joms visiems joms visiems.

visuomenės nori tinkamai supranta.

Lietuviškus interesus tar jais ginti dabar tenka juo labiau, nes viskas bus daroma jais, tar jais, vardu ir visa atsakomybė sudedama jiems.

Lietuviškus interesus tar jais ginti dabar moraliai yra lengviau, nes jie yra nariai lietuviškos visuomenės, dekretu paįvokie į pripažįstamos pasitarnavus kovoje su bolševizmu ir mokančius savarankiškai tvarkytis; antra, bet kokie sprendimai bus reikalingi tar jais parašo. Jeigu tar jais kietai lietuviškai laikysis, bus išgelbėta daugelis reikalų.

Iš tokių reikalų lietuvi visuomenės opinijoje aktualiausi yra šie:

1. Sulaikyti Lietuvos kaimo dalinimui civilinėms administracijos pareigūnams vokiečių jais ir grąžinti tuos kaimus tikriesiems savininkams.

2. Sulaikyti lietuvišką fabriką ir moni perdavimui vokiečių bendrovių dispozicijai.

3. Apsaugoti Lietuvos kaimo nuo jais bėtinio darbo jais išvežimo iš Lietuvos. Jos išvežimas Lietuvos produkcijai bus gyvas nuostolis.

4. Apsaugoti Vilniaus ir Kauno universitetus nuo pasikėsinimo panaikinti penkis fakultetus ir to panaikinimo nesankcionuoti.

5. Išgelbėti Lietuvos miestų gyventojus nuo priverstinės spekuliacijos, kuri kyla dėl permenkų maisto normų, beveik tris kartus mažesnių, kaip civiliniams vokiečių jais Lietuvoje.

6. Jei kininkai turi duoti pyliavas, važiuoti pastotes, valyti kelius, tai tas prievoles kininkams sankcionuoti tik tada ir su ta sąlyga, jei tos normos bus pakeliamos ir jei kininkai gaus bent minimumą kininko egzistencijai ir kaimo produkcijai reikalingą daiktų - geležies, žibalo, druskos, manufaktūrą...

7. Jeigu pripažįstama lietuvių nuopelnai kovoje prieš bolševizmą, tai yra pagrindu daryti intervencijas, kad paleistų iš Dachau koncentracijos stovyklos Leon Prapuolėn, kuris pirmasis paragino Lietuvos jaunimą griebtis ginklo prieš bolševikus ir stoti talkininkais vokiečių kariuomenei ir Aloyz Pakalniškį, suimtus kaip sąžiningus lietuviškos staigos pareigūnus.

8. Pasirūpinti, kad lietuviams būtų leista spausdinti bent koks kultūrinis žurnalas ir net patys reikalingiausi mūsų literatūros klasikų veikalai.

Su pritarimu visuomenė sutiks kiekvieną žygį vardan lietuvių interesų, kad ir kažin kieno jis būtų daromas, taip kaip su pasitenkinimu sutiko švietimo tar jais pastangas universitetams ar žemės kaimo tar jais Pieno centrui išsaugoti. Lygiai visuomenė žymės ir darys išvada dėl apsileidimo ir lietuviško reikalo pardavimo, sitikinusi, kad lietuvišką interesų maltretavimas nėra niekas neprišėdė prieš Vokietijos armijos vedamą prieš bolševikus karo laimėjimą.

Lietuvi Frontas
Nr.102

5. Lietuvi Fronto informacija Nr.104

Lietuvi artimieji siekimai ir uždaviniai

Kiekvienas lietuvis turi žinoti, kad Lietuvi Tauta turi tolimesni ir artimesni siekim bei uždaviniai. Tolimesnieji siekimai telkiasi apie Lietuvos Nepriklausomybės atstatymą. Artimesnieji siekimai išplaukia iš dabartinio Lietuvi Tautos gyvenamojo momento. Neužmirštant tolimesnių siekimų, tuo tarpu visas mūsų dėmesys turi būti sutelktas artimesniuosiui ir jiems skirtos visos mūsų pastangos.

Svarbiausi šiuo metu artimesnieji kiekvieno lietuviuo siekimai bei uždaviniai yra šie:

I. Stiprinti lietuvi visuomenės patriotinį moniją.

Tautos išsilaikymas ir jos ateitis priklauso nuo to, kiek tauta yra su moningu. Tautiniam su moningumui stiprinti dabar reikia:

1. Kiekvienam jausti, kad lietuviškas reikalas yra sykiu ir savas reikalas, kuris turi būti aktyviai palaikomas, populiarinamas tarp saviški ir svetimų, visomis įdomiomis ginamas, o negalint apginti, bent protestuojamas.

2. Kiekviename dorame lietuvyje matyti savo broli, reikale jam padėti, ginti nuo skriaudos, o negalint apginti, bent užjausti ir prireikus stoti jo vieton dirbti.

3. Sekti visai tautai ar atskirai vietai svarbius vykius, pav., jos veiklą, jos kovą, laimėjimą ir pralaimėjimą sukaktis ir rengti įminėjimus, organizuoti koncertus, vakarus, paskaitas, kuo labiausiai išryškinant ir pabrėžiant juose lietuviškąjį elementą, kad tautiniam su monijai ir vienybei stiprinti.

4. Pranešinti išlaidas, kas tautos reikalui laimėjimo ir ko netekta, kad visi tautoje, anot Kudirkos, žinot, ko verkti ir kuo džiaugtis. Šiam reikalui stebėti atskirai staigiai ir pareigūs darbus ir, jeigu kuris pareigūnas dėl asmeninio karjeros ar dėl nesusipratimo daro skriaudos visuomenės reikalams, visais galimais būdais nuo to atkalbėti, spinti, o išmąginus visas priemones ir sitikinus jo darbo kenksmingumu, pranešti apie jį visuomenei ir jį boikotuoti.

5. Stengtis, kad atsakingas pareigūnas staigose ir visuomenėje patektų geri lietuviai. Jų gerumas turi būti matuojamas ne priklausymu vienai ar kitai visuomeninei grupei, bet tuo, kiek jie savo darbais yra pasirodę su moningi ir nuoširdūs patriotai ir nepataikiniai, kiek apskritai jie yra stipraus būdo žmonės ir savo srities specialistai.

6. Kovoti prieš lietuvi vienas kito skundimą. Atkalbinti nuo tokių skundų atskirus asmenis. Jeigu patriotiniai sumetimai skundiko negali paveikti, priminti jam faktą, kad tose staigose, kurioms skundžiama, skundiko pavardė taip pat rašoma ir jau ne vienas iš tokių yra atsidūręs kalėjime. Jei atkalbinamas ir spaudžiamas nieko negelbėti, tokius skundikus skelbti visuomenei.

LIEUVIŲ ARTISTŲJI VEIKIMAI IR VEIDAVIAI

Kiekvienas lietuvis turi žinoti, kad Lietuvių Tauta turi tolimesnių ir artimesnių, siekiančių bei atšavinčių. Tolimesnieji siekimai telkiami apie Lietuvos Nepriklausomybės atstatymą. Artimesnieji siekimai išplaukia iš dabartinio Lietuvių Tautos gyvenamojo momento. Neapdirbant tolimesniųjų siekimų, tuo tarpu vieno sūdo, dėmesys turi būti sutelktas į artimesniausius ir jiems skirtos vienos mūsų pastangos.

Svarbiausi šiuo metu arti esantieji kiekvieno lietuvių siekimai bei uždaviniai yra šie:

1. Stiprinti lietuvių visuomenės patriotinę sąmonę.

Sąslova išsilavinęs ir jos atstovai priklauso nuo to, kiek tauta yra sąslovinama. Naudingas sąslovinamumas stiprinti dabar reikia:

1. Kiekvienas žausti, kad lietuvių kas reikalingas yra švyti ir savas reikalingas, kurie turi būti aktyviai palaikomas, populiarinamas tarp saviškių ir svietinių, visais įdomiais būdais, o negalint apginti bent protestuojamas.

2. Kiekvienas doras lietuvis turėtų matyti savo brolių, reikalingų jam padėti, ginti nuo svietėdų, o negalint apginti bent užjausti ir prireikus stoti už jo vietoj dirbti.

3. Ginti visus tautai ar tautinai vietai svarbius įvykius, pav., jos veikėjų, jos kovų, laisvėjų, ir palaikyti, sukurti ir rengti jų minėjimus, organizuoti koncertus, vakarus, paskaitas, kuo labiausiai išryškinaut ir apibūdinti juose lietuviškąjį elementą, kad tautinė sąmonė ir vienybė stiprėtų.

4. Pranešinti iš lūpų į lūpas, kas tautos reikalingi laisvėta ir ko neteista, kad visi tautoje, anot Kudirkos, žinotų, ko verti ir kuo džiaugtis, vienas reikalingi stebėti tautinį įstaigų ir pareigūnų darbą ir, jeigu kuris partija nes džiugina, o darbe ar dėl nesuapratimo daro skriaudus visuomenės reikalingas, visais galimais būdais jį nuo to atkalbėti, įspėti, o išaukinti visais priemonėmis ir įstikinti jo darbo kankinamumą, pranešti apie jį visuomenėi ir jį boikotuoti.

5. Atkreipti, kad į atkreiptas pareigas įstaigose ir visuomenėje pakliūtų geri lietuviniai. Jų gerumas turi būti matuojamas ne prisitaikymu vienai ar kitai visuomeninei grupei, bet tuo, kiek jie savo darbais yra pasirodę sąslovinai ir nuoširdūs patriotai ir nepataikūnai, kiek apskritai jie yra stiprėbė būdo žmonės ir savo kritikos specialistai.

6. Kovoti prieš lietuvių vienas kito skundimą. Atskaidinti nuo tokių skundų skaudrus smegenis. Jeigu patriotiniai smegeniniai skundikai negali paveikti, prisidėti jam faktų, kad tose įstaigose, kuriose skundžiama, skundikai pavaldė taip pat įsibūna ir jau ne vienas iš tokių yra atsidūręs kalėjime. Jei atskaidinėjimas ir įspėjimas nieko negelbėti, tokius skundikus skelbti "išsūdomeni".

7. Kovoti su šmeižiančiais, gandy leidimu žodžiu ar raštu prieš kurį visuomeninę grupę ar prieš atskirus smegenis, su piktu ar sąslovinu noru sukliudinti vieną visuomenės dalį su kita, atsimenant, kad šmeižiamieji raštai ir kiršinamosios kalbos visi lietuvių surašyti, bet dažnai nelietuvių padidauti. Gandy skleidėjai ir visuomenės kurstytojai turi būti laikomi tautos kenksėjais.

II. Palaikyti ir toliau intensyvią tautinę kultūros kūrybą.

Šiuo reikalingu dabar yra būtina:

8. Skatinti mūsų mokslo žmones tęsti toliau pradėtus savo tyrimėjimus arba laisvė naujų. Šitie tyrimėjimai ir apskritai visos mokslinės darbas dabar turėtų būti pirmoje eilėje nuaklėptas ir savo tautos ir jos gyvenimo palėtinimą.

9. Skatinti mūsų rašytojus ir apskritai menininkus, kad jų kūryba nesustotų, ir šiuo sunkiu metu, kad jie kvepėtų dėmesį į mūsų tautos dvasią, jeigu išskotų įvairius vaizdus kūriniams.

10. Skelbti ir visuomenėje platinti naujus mokslo, meno ir literatūros laisvėjimus, kiek galima apsaudoje, o jei joje negalima, tai gyvo žodžiu ar kitomis priemonėmis informuoti apie tai visuomenę. Visuomenė turi žinoti, kad kultūrinis mūsų gyvenimas visą visuomenę galima tempa.

11. Visuomenė įdomia ginti ir palaikyti mokslo, meno, švietimo ir apskritai kultūros įstaigas, neleidiant silpnėti nei jų darbu sričių, nei jų joms priklausančių, smegenis, šmeižiančių. Kultūrinį įstaigų išlaikymas yra dabar mūsų visų pareiga.

7. Kovoti su šmeižian i gand leidimu žodžiu ar raštu prieš kuri visuomeni grup ar prieš atskirus asmenis, ar piktu ar s moningu noru sukirsiinti vien visuomen s dal su kita, atsimenant, kad šmeižiamieji raštai ir kiršinamosios kalbos esti lietuvi surašyti, bet dažnai nelietuvi padiktuoti. Gand skleid jai ir visuomen s kurstytojai turi b ti laikomi tautos kenk jais.

II. Palaikyti ir toliau intensyvi tautini s kult ros k ryb .

Šiam reikalui dabar b tina:

8. Skatinti m s mokslo žmones t sti toliau prad tus savo tyrin jimus arba imtis nauj . Šitie tyrin jimai ir apskritai visas mokslinis darbas dabar tur t b ti pirmoje eil je nukreiptas savo tautos ir jos gyvenimo pažinim .

9. Skatinti m s rašytojus ir apskritai menininkus, kad j k ryba nesustot ir šiuo sunkiu metu, kad jie kreipt d mes m s tautos dvasi , joje ieškot kv pimo saviems siekiams.

10. Skelbti ir visuomen je platinti naujus mokslo, meno ir literat ros laim jimus, kiek galima spaudoje, o jei joje negalima, tai gyvu žodžiu ar kitomis priemon mis informuoti apie tai visuomen . Visuomen turi žinoti, kad kult rini m s gyvenimas eina visu galimu tempu.

11. Visomis j gomis ginti ir palaikyti mokslo, meno, švietimo ir apskritai kult ros staigas, neleidžiant siaurinti nei j darbo sri i , nei joms priklausan i asmen skai iaus. Kult rini staig išlaikymas yra dabar vienas iš svarbiausi m s uždavini .

III. Išlaikyti nesugriaut tautos k .

M s kis turi išmaitinti Lietuvos gyventojus ir dar duoti pagalbos karui su bolševikais. D l to nors tr ksta kiui reikalingos tr šos, nors vis daugiau atimama iš kio darbinink , gyvuli , ranki , reikia visomis išgal mis palaikyti kio intensyvum . Šiam reikalui:

12. Lietuviai darbininkai visas savo j gas turi skirti savo krašto reikalams. Nerekalinga mieste darbo j ga net d l jos pa ios gerov s turi tuojau persikelti) kaim , kur ji šiuo metu labai reikalinga.

13. Viešosios administracijos pareig nai turi netrukdyti kaimui apr pinti maistu mieste gyvenan ius savo vaikus ar gimines, o miesto žmon ms nekliudyti apr pinti maistu savo šeimas, nes nustatytosios normos yra bado normos ir dar tos beveik niekada pilnai neatiduodamos. Menkas maitinimasis mažina darbo našum , kenkia tautos sveikatai ir naikina josios augim .

14. Ir kiti administracijos pareig nai (seni nai, viršai iai, agronomai, apskri i viršininkai) privalo neužmiršti, kad jie yra lietuviai ir pirmoj eil j turi r pintis ir ginti lietuvi visuomen s reikalus.

15. Kovoti su namin s degtin s varymu, kuris palaužia ir m s tautos moralin atsparum ir atitinkamas vokie i staigas paskatina krauti dar didesnes pareigas Lietuvos kininkui.

16. Kaimynai turi jausti solidarumo pareigę eiti talką tiems kininkams, kurie paskutiniu laiku neteko arklį, vežimą ar net žmonius, jeigu viešojo administracija neras priemonių jiems kokiu būdu padėti.

IV. Išlaikyti korektiškus santykius su vokiečiais.

Ir mūsų artimieji ir tolimesnieji siekimai skatina mus korektiškai elgtis su mūsų krašte gyvenančiais vokiečiais ir nesiduoti jokiems įvykiams, provokuojantiems:

17. Neskleisti kalbų apskritai prieš Vokietiją ir nerodyti grasinamo susierzinimo. Ypač saugoti jaunimą nuo kokio išprovokuoto išsišokimo. Tačiau neslėpti atskirai vokiečių pareigūnų ar jų staigų daromų lietuviams skriaudų ir ketinimų. Tauta turi jas žinoti ir kiekvienam atvejui tinkamu būdu reaguoti. Jeigu brutaliais veiksmais užgaunamas atskiras žmogus žeidžiant lietuvių garbę, skystis atitinkamos staigos viršininkui, o kiti turi su juo solidarizuodami parodyti vieningą pasipiktinimą prieš tautinį sąžaidinimą.

18. Lietuviams pareigūnams, tarnyboje susiduriantiems su vokiečiais, korektiškai, bet atkakliai ginti lietuviškus reikalus. Nuolaidieji ir pataikiniai branginami tik trumpam laikui. Išnaudoti jie esti pašalinami, ir jiems belieka tik lietuviškos visuomenės neapykanta.

19. Privatai susitinkant vengti gausesnių vaišių, nes vokiečiams sveikiam, prie tokios lietuviškos tradicijos nepripratusiems, sudaromas klaidingas spaudis, jog mes dar esame viso ko perteklius ir dar galime apsieiti su mažesniais normomis, nors iš tikrųjų daugumas jau labai yra katastrofiškoje padėtyje.

20. Pasikalbėjimuose su vokiečiais išaiškinti lietuvių kininkų ir apskritai lietuvių ne tik ekonominius gerovės, bet ir politinius laisvės siekimus, mūsų sukilimo prieš bolševikus eigumą, dabartinę padėtį, kuri lietuviams yra pastausi sąlygos administracinę santvarką.

21. Saugoti lietuvių nuo draugavimosi su nelietuviais apskritai ir nuo galimos iš to kraujomaišos, atsimenant, kad tuo žeminamas ne tik lietuvių vardas, bet daroma ir tautinė skriauda. "Su svetimu krauju tautos kūną krauna lizdus ir svetimas galvojimas, svetimi vaizdai ir svetimos aistros. Jie užgniaužia tas savas ypatybes, kurios istorijoje iš palaidos mūsų sukurtą tautą" (K.Adam).

V. Atlietuvinti Lietuvos Rytus.

Teritorinius mūsų aspiracijas rytuose ribojasi maždaug 1920 metų siena. Dalis šio krašto prijungta prie Lietuvos administracijos. Jo organizacinis sutapimas su Lietuvos gyvenimu ir jos kultūra yra mūsų uždavinys. Šiam reikalui:

22. Plėsti tenai lietuviškosios kultūros staigą tinklų, kreipiant ypatingą dėmesį mokykloms, vaikų darželiams, savitarpinio pagalbos punktams, ekonomines staigas.

23. Skiriamiesiems lietuviško darbo pionieriams tame krašte važiuoti be

atsikalbin jį . Tautinis reikalas tenka pastatyti aukščiau už asmeninį patogumą .

24. Juos skiriančios staigos turi aprašyti specialiai bent jau materialinai .

25. Santykiuose su Rytų Lietuvos gyventojais nelietuviais imti pozicijas savo rankas, tačiau vengti priemonių, kurios žemint lietuvių vardą ir kurios galėtų būti išnaudojamos gyventojų opijai nustatyti prieš lietuvius.

"VARDAN TOS LIETUVOS VIENYBĖ TEŽYDI!"

Lietuvi Frontas
Nr.104

6. Lietuvių Fronto informacija Nr.105

Nuorašas

Informacija Nr.105.

Visi turi žinoti ir vieni kitą informuoti, kas Lietuvoje vyksta, daryti iš to išvadas ir, kur galima, apgalvotai reaguoti, kur reikia, kantriai kvestionuoti, nors ir krauju širdis apsiliet .

D L "TRANSPORTO TALKININK " . Vis Lietuvos paskutiniu laiku labiausiai sujaudino "transporto talkinink " mimas. Sujaudino savo neteisėtumu ir žiaurumu "Transporto talkinink " potvarkį leisdamas, generalinio darbo tarptautinį Dr.Paukštys, peržengęs savo kompetenciją . Jis gali disponuoti savo vadyboje esančiais žmonėmis, bet jis negali disponuoti kitų vadybų žmonėmis. Potvarkis, liečiantis visas vadybas, turi būti pasirašytas mažiausia pirmojo tarptautinio. Antra, toks mobilizacinis šaukimas, kokį yra išleis Dr.Paukštys, iš viso yra negalimas, nes jis priešinas tarptautinei teisei. Dr.Rentelno ir Justo atsisaukimas "D mesio" neturi teisės privalomos galios. Jie žinojo, kad daro, tepasirašydami tik savo asmeniniais vardais, bet ne oficialiniais vokiškais staigais, kuriuos turi sakomos galios.

Potvarkio leidėjai spekuliuoja žmonių nesusipratimu ir nesusiorientavimu. Viešai jie aiškinsis, kad tai buvo tik savanoriškas šaukimas. Tam duodamas siregistravusiems ir lapelis, kad jie eina savo noru. Tačiau daugumas Lietuvos jaunimo suprato ir nerado pagrindo registruotis. Jie žino, kad siregistravusiems teks atsidurti fronte, teks kariauti ir ne vienam žmogui. Lietuviai žinoti nebijo. Tai parodė perėjęs metus partizanai. Bet jie ryžtasi ir ryšis žinoti tik tada, kai bus vardinami žinoti.

Vienas neteisėtumas gimdo kitą . "Talkinink " potvarkyje buvo minimi tik didesnieji miestai, o iš tiesų buvo imama ir visoje eilėje mažesni miestai ir net kaimuose. Buvo imama ir kitais metais potvarkyje nurodyta. Potvarkio

vykdymo brutalumas primena pereinamus metus. Net tada buvo duota kelet valand pasirošti, o dabar m, bruko lapelius pasirašyti, kad savo noru einama ir su sargyba gabenama kareivines. Kad kareivini se buvo stengiamasi nugirdyti suimtuosius degtine, bent mažiau kas žino, bet kad Dr. von Rentelno ir Justo viešai už Lietuvos jaunimo krauj pasi lyta degtin s ir tabako, tai jau viešas pasity iojimas iš visos Lietuvi Tautos. To nebuvo ir galima laukti bent iš vokie i kariuomen s, kurioje yra stiprios riterin s tradicijos...

Už Lietuvos jaunimo pardavim tiesiogin atsakomyb krinta darbo tar - jui Dr. Paukš iui. Pardavimo d m s jisai nebenuplaus. Jam talkininkus pasišov Kauno naujasis burmistras Kenstavi ius. Smetonos laikais terorizav s savo žinioje esan ius tarnautojus rašyti tik partijas, dabar jis m si terorizuoti vis Kauno jaunim ir kalb ti net Lietuvos vardu, spr sdamas, kas yra jos priešai ir kas draugai. Tokiu g dingu aktu prad jo savo aukšt karjer tas vyras, Kramerio pastatytas už mok jim pataikauti burmistrus.

Visuomen su nekantrumu laukia, kaip reaguos pirmasis generalinis tar - jas - ar jis stos už teis ir už Lietuvi Tautos garb ir gyvyb , ar pilotiškai nutyl s.

.....0.....

Kauno kareivini se uždarytiems "talkininkams" buvo duota degtin s ir pasi - lyta pasirinkti - " transporto talkininkus", ar batalionus. Didel dalis stojo batalionus.

.....0.....

Marijampol s kareivini se buvo uždaryta iš visos apskrities surinkti "tal - kininkai". J šeimos ir artimieji, susirink prie kareivini , suimtuosius paleido. J vis gr žimas miest išsiliejo protesto eisen su š kiais: - Kraujo nepar - duodama už degtin ir tabak !

.....0.....

Šeim vardu ir mokyklose t v komitetai sujaudinti, kad viešais alkoholio ir tabako pasi lymais jaunimui ir skatinimu demoralizuotis, griaunamas visas tautos aukl jimas, siun ia protesto notas, raštus.

At jusiems registruotis duodama pasirašyti, kad jie stoja savo noru, nes vokie iai nori sudaryti sp d, kad tai savanoriai ir labai vengia kokio oficialaus vokiško sakymo registruotis. Visa eil žmoni , suprasdami, kad "transporto talkininkavimas" yra skelbiamas kaip neteis ta privaloma mobilizacija, pasi - rašyti atsisak .

.....0.....

Lietuvi batalionai jau yra išimti iš policijos žinios, pervesti Vermachto tarnyb ir kai kurie kaujasi pirmose linijose.

.....0.....

Ragu i , kiauli , pyliav mimas iš Lietuvos kinink paskutiniu laiku labai padid jo, nes visa ryt armija turi išsimitinti iš okupuot krašt , o dalis gyvuli gabenama tuš ias Gudijos sritis.

Atėjusiems registracijas duodama pasirašyti, kad jie stoja savo noru, nes vokiečiai nori sudaryti įspėjimą, kad tai savanorčiai ir labai vengia kokie oficialūs vokiečių įstatymų registracijos. Visa ašis žmonių, sugrupavusi, kad "transporto talpinamumas" yra skolinamas kaip neteisėta privatus mobilizacija, pasirašyti atsisakė.

Lietuvių batalijonai jau yra išmesti iš policijos linijos, pervesti į kaimo apsaugos tarnybą ir kai kurie kariai paimosi linijose.

Mažoji, liaudiška, pyliavų dūmas ir Lietuvos skandinavų pasakytinai labai labai padėjo, nes visa šviesa armija turi išsiskirti iš okupuotų kraštų, o dalis gyvulių gabenama į tuščias Gudijos sritis.

Karys eilės rinto turinio neviešai visuomenėje karsojantių raštų yra pasirodę ir tokie, kuriuose ypač ir šioje stengiamasi išskirti savus dalykus ir apolitiškus interesus. Šiuo metu, kada vokiečių visuomenės susiklausymas ir vieningumas verčia visos tautos išlikti, Amerikinių sąjūdių sąveidinėjimas yra nepatvirtinamas ir dėl to suprantamas daugumo pasipiktinimas dėl jų atakų visuomeninio palovėjimo būdais. Ar savanorčiai interesus būtų siekiantis laipsniškai ar šokiškai leidžiantis gaudyti, jų atakoms ir platinėjimams reikia įsidėmėti.

BRUNAS II 1941 m. spalio mėn. rašė: Berlyne leidžiamas žurnalas "BRUNAS 1941 AUS DER OSTEN" 1941 m. spalio mėn. rašė:

"Brunas ir kitoje sutelkia šviesą skandinavų vokiečiams".

"Vokiečių vokiečių, Kurionlandą - Livoniją, Estiją, Kurlandiją - Vokiečių tauta šioje į savo tautines sienas, ir Lietuvos įtraukimą į Vokiečių valstybę sritis yra atitaisyta ~~kurio~~ injurija temperos /aušų ne - teisybė/. Kyla Lietuva buvo prieštasi to, kad Baltijos provincijos buvo laikomos mitologiniu vokiečių išoriniu postu, kuris vokiečių tautai sukeldavo tik istorinio sentimentų ir nacionalių atsidūmimą. Ir Lietuvos šviesa yra pabrėžiamai vokiečių kraujo, kuris įvairių vokiečių žmonių buvo pralietas kovoje dėl Kurionlandos".

"Vokiečių kraujo vyras, vokiečių šviesos kariai, vokiečių tautos ir pareigos sąsąjūdių, teisingai vadovaujant Adolf Hitlerio, vėl atstatys senąją sąsąjūdių vokiečių generacijų tėviškę. Jie įvykdytų šviesos valią, - ir Baltijos tautos tėviškę padaryti nepaprastą vokiečių nuosavybę".

1941 m. spalio mėn. Tai toks yra tas galutinis Lietuvos klausimas po kuro sprendimo, kurio vokiečiai gudžia lietuvius, ragindami visą atiduoti kovai su bolševizmu. Tada kraujo Lietuvos šviesos dvasiškai yra atidavę lietuviams. Lietuvių kraujo pavertinta Lietuvos šviesa. Iš jos lietuvis neatranda ir neatranda, kad perleisti ją tiems, kurie ją giria protiniais ir sąsąjūdių palaikais.

LIEUVIŲ PROKAS
Dr. IAU.

Buoraa tikras:

L. A. F. GEDIRIAS

Perpausdina 3.000 apsaugos.

Turkaišis nomašik, bet dakt kitar ir taip pat patams peruoti ir pintinti dar toliau.

.....0.....

Tarp eil s rimto turinio nevieš visuomen je kursuojan i rašt yra pa-
sirod ir toki , kuriuose melu ir šmeižtais stengiamasi iškelti savus siauro rato
egoistinius interesus. Šiuo metu, kada reikalingas visuomen s susiklausy-
mas ir vieningumas vardan tautos išlikimo, asmenini s skait suvedin jimas
yra nepateisinamas ir d l to suprantamas daugumos pasipiktinimas d l j
autori visuomeninio galvojimo bukumo. Ar savanaudiški interesai b t sie-
kiami lapeliais ar žodžiu leidžiamais gandais, j autorius ir platintojus reikia
sid m ti.

.....0.....

KRAUJAS IR ŽEM . Berlyne leidžiamas žurnalas "DEUTSCHE POST AUS
DEM OSTEN" 1941 m. spalio m n. raš :

"Kraujas ir aukos suteikia
žemei sakralin s reikšm s".

"Už mus vokišk j Marienland - Livonij , Estij , Kurlandij - Vokie i tauta
jo savo tautines sienas, ir Lietuvos traukimu Vokie i valstyb s sritis yra
atitaisyta injuria temperum /amži neteisyb /. Kyls Lietuva buvo priežastis
to, kad Baltijos provincijos buvo laikomos nutolusiu vokie i išoriniu postu,
kuris vokie i tautai sukeldavo tik istorinio sentimentalumo ir nemaloni at-
siminim . Ir Lietuvos žem yra prisig rusi vokiško kraujo, kuris vairi vokišk
gimini buvo pralietas kovoje d l Marienlando".

"Vokiško kraujo vyrai, vokišk šeim sargai, vokiškos teis s ir pareigos
saugotojai, teisingai vadovaujami Adolfo Hitlerio, v l atstatys sen j gausing
vokišk generacij t višk . Jie vykdys Fiurerio vali , - iš Baltiškiosios t višk s
padaryti neprarandam vokišk nuosavyb ".

M S PRIERASAS. Tai toks tas galutinis Lietuvos klausimo po karo spren-
dimas, kuriuo vokie iai guodžia lietuvius, ragindami visa atiduoti kovai su
bolševizmu. Ta iau kraujo Lietuvos žemei daugiausia yra atidav lietuviai.
Lietuvi krauju pašventinta Lietuvos žemel . Iš jos lietuvius nesitrauk ir nesi-
trauks, kad perleist j tiems, kurie j girdo pretenzijomis ir melagingais paža-
dais.

Lietuvi Frontas

Nr.105

Nuorašas tikras:

L.A.F. Gediminas

Perspausdinta 3.000 egzempliori .

Perskait s nenaikink, bet duok kitam ir taip pat patark perduoti ir platinti dar toliau.

7. Lietuvos Laisvės Kovotojų Sąjungos atsišaukimas generalinius tarėjais

Ponui Generaliniam Tarėjui

Šia išdaryta stoma mintis yra pirmas Tamstos ir Tamstos kolegų darytas mesio atkreipimas visos tautos giliai jaujam reikalui.

1941 m. rugpjūčio mėn. 25 d. vokiečiai perėję atstatydinti jau nepripažintą laikinąją Lietuvos Vyriausybę, paskyrė sau patikėtinius, pavadindami juos generaliniais tarėjais.

Jų uždavinys buvo palengvinti vokiečiams suėmiant su lietuviais tautą, reikšti už tai civilinei valdžiai lietuviai pageidavimus ir troškimus ir tarpininkauti tarp lietuviai tautos ir "laikinosios" civilinės vokiečių valdžios atstovų.

Laikinosios Lietuvos Vyriausybės sulikvidavimas ir okupacinio režimo vedimas Lietuvoje vokiečiai teisina tuo, kad esant "kol kas", karui tebesiauriant Rytuose, nes galimybės svarstyti Lietuvos Valstybės atstatymo pripažinimo klausimo, kuris būtų išspręstas vėliau, karui pasibaigus, Lietuvai pageidaujama prasme /t.y., kad lietuviai tauta, o ne valstybė- gaus jai deram viet

N. Europoje/, žinoma, jei Lietuvos gyventojai pasirodytų to verti ir su noru bei efektingai prisidėtų prie N. Europos atstatymo darbo. Civilinės valdžios vedimas, be to, anąją, reikalingas grynai "atstatymo" darbams praveisti. Tačiau Lietuva vis laiką buvo traktuojama, kaip Sovietų dalis.

Apie mūsų sukilimą, apie tautos partizanų kraują, kuris žymiai palengvino vokiečių žygį per Lietuvą Rytus ir sutaupė jiems nemažai kraujo, vokiečiai netylėdavo ir neužsimindavo.

Nors ir geliančia širdimi lietuviai iškentė laikinąją Vyriausybės paleidimo faktą; dantis sukandami jį kentė Lietuvos Nepriklausomybės idėjos apmarinimui, nes jis vis dar tikėjo, kad Vokietija neseka imperialistinio komunizmo keliais ir manė, kad lojaliai dirbdamas ir padėdamas vokiečių žygiui prieš bolševizmą, jis susilauks savo giliausi troškimų pripažinimo, jų pagerbimo ir realizavimosi. Lietuviai taipgi manė, kad savo namuose jį galės jaustis šeimininkas ir kad lietuviai tautos gyvenimas nebus varžomas be reikalo. Tauta pildė jai uždedamas pareigas vokiečių ir atiduodavo imamas aukas.

Nu raibėjonis, kad tikli Generaliniai Tarėjai, tikri lietuviai, stojant laikinąją Lietuvos Vyriausybės narių darbo vietas, irgi manė tuo pasitarnaujant valstybinei Lietuvos ateičiai ir lietuvių vokiečių geram tarpusavio santykių išlaikymui.

Lietuviai tauta nuoširdžiai dirbo, bet pastangos subyrėjo ir tebebyra prieš apgaulingą ir klaidingą vokiečių nacionalistų politikos kryptį.

Neminime daugybės Tamstoms gerai žinomų faktų. Kas buvo iš jų sū atimta, ko jie sū nustojot, ką gali ir ko negali lietuviai tauta savo žemėje - Jūs patys geriau žinote, negu kiti. Viena aišku: nacionalizmas nuo pat 1941 m.

POVUI GENERALINIAM TARĖJUI

Šia išskaitomas mintys yra girtas pamstos ir pamstos kolegų išskaito atkūrimas į visas tautos gilias jambių reikalą.

1941 m. rugpjūčio mėn. 25 d. vokiečiai per jėgą atstatydinę jū nepripažintą laikinąją Lietuvos Vyriausybę, paskyrė sau patikėtinius, navaidindami juos generaliniais tarėjais.

Jų uždavinys buvo palaikyti vokiečiams sučiti į sąlyti su Lietuvos tauta, reikšti uždėti civilinei valdžiai Lietuvos pagel - davimus ir troškimas ir tarpininkauti tarp Lietuvos tautos ir "laisvosioms" civilinėms vokiečių valdžios atstovų.

Laikinosios Lietuvos Vyriausybės sulikvidavimo ir okupacinio režimo įvedimo Lietuvoje vokiečiai teisinu tuo, kad esą "kol kas", kuri tebesilaikanti kytuose nesą galiosybės svarstyti Lietuvos Valstybės atstatymo pripažinimo klausymu, kuris busis išspręstas vėliau kuri pasibaigus, Lietuvai pagelidėjama prasme / t.y., kad Lietuvos tauta, o ne valstybė - gaus jai deramą vietą E. Europoje, Kinoma, jei Lietuvos gyventojai pasirodyti to verti ir su noru bei efektingai prisidėsią prie E. europos atstatymo darbo. Civilinės valdžios įvedimas, be to, anot jų, reikalingas grynai "atstatymo" darbams praveiti. Tačiau Lietuva visą laiką buvo traktuojama, kaip Sovietų dalis.

apie tautos sukilimą, apie tautos partizanų pralietą kraują, kuris kymini palengvino vokiečių žygi per Lietuvą į kytus ir sutapę jiems nemažai kraujo, vokiečiai nutylėdavo ir neužsimindavo.

Nors ir vėliau širdis Lietuviai iškentė laik. Vyriausybės paleidimo faktą; dantis sukandęs jis kentė Lietuvos Nepriklausomybės idėjos apvarinimą, nes jis vis dar tikėjo, kad vokiečiai neseka imperialistinio komunizmo keliu ir manė, kad lojaliai dirbdamas ir padėdamas vokiečių žygiui prieš bolševizmą, jis susilaiks savo gilias sių troškimą pripažinimo, jų pagerbimo ir realizavimosi. Lietuviai taipgi manė, kad savo namuose jis galės jaustis beaimis kas ir kad Lietuvos tautos gyvenimas nebus varžomas be reikalo. Tauta pildė jai uždėdamas pareigas vokiečių ir atiduodavo inamas aukas.

Nėra abejonės, kad tūli Generaliniai tarėjai, tikri lietuviai, stoję į laik. Lietuvos Vyriausybės narių darbo vietas irgi manė tuo pasitarnaują valstybinei Lietuvos stovėjimui ir lietuvų-vokiečių sąry tarpusavio santykių išlaikymui.

Lietuvių tauta nuodirdėjai dirbo, bet pantanges subyrėjo ir tebebyra prieš apgaulingą ir klaidingą vokiečių nacionalistų politi - kos kryptį.

Realinėse sąlygose pamstoms gerai žinoma, faktų. Tas buvo iš jaus atimta, ko jūse mastojot, ką gali ir ko negali Lietuvos tauta savo kėmėje - Jūs patys geriau žinote, negu kiti. Vienu aišku: na - cionalizmas mo pat 1941 m. birželio mėn. 24 d. sąmoningai ir plani - gai šėjo ir sėms prie politinio, ekonominio ir kultūrinio Lietuvos gy - venimo sugriovimo, tuo būdu stengdamasis sudaryti palankias są - lygas galutinai Lietuvos įjungimui į tikrojo Reicho erdvę.

Be to, vokiečiai sąmoningai siekia sumažinti Lietuvoje pajėgių vyrų skaičių ir užsą darbo galią, ir paruošti kelią Lietuvos koloni - zavimui vokiečiais.

Ne be reikalo vokiečiai jūm įkūrė bendrovę nacionalizmo toms kėmėms administruoti, nes jie nemano jės lietuviams grąžinti.

Visos geros valios organizuotų lietuvų pastangos /LAF ir LAF vaika/ atsimūdavo į aiškų ir nedviprasmišką nacionalistų norą nelaistiti viešai reikštis organizuoti lietuvų tautai ir visais būdais eiti prie likvidavimo Nepriklausomos Lietuvos klausimo iške - limo galiosybės.

Vokiečiai nacionalistai, stebėtinai pamėgę savo mirtimį prieš bolševikų įstatymus, pritaikytus sėms tautos "gerbimui kel - ti", tęsia viduriely intrankimas savo naikinimo darbą planus.

Bolševikų planas: "Suaugti Lietuvos jū pačių rankėde" jie stengiasi įvairiais galiosiais priemonėmis įvykdyti.

birželio m. n. 24d. s moningai ir planingai jo ir eina prie politinio, ekonominio ir kultūrinio Lietuvos gyvenimo sugriovimo, tuo būdu stengdamasis sudaryti palankiausias sąlygas galutiniam Lietuvos jungimui tikrojo Reicho erdvė.

Be to, vokiečiai s moningai siekia sumažinti Lietuvoje pajūgių vyrų skaičių ir mėsos darbo gali ir paruošti keli Lietuvos kolonizavimui vokiečiais.

Ne be reikalo vokiečiai jau kur bendrov nacionalizuotoms žemėms administruoti, nes jie nemano jos lietuviams grąžinti.

Visos geros valios organizuoti lietuvių pastangos /LAF ir LNP veikla/ atsimušdavo aiškiai ir nedviprasmiškai nacionalsocialistai norėdami neleisti viešai reikštis organizuotai lietuvių tautai ir visais būdais eiti prie likvidavimo Nepriklausomos Lietuvos klausimo išlimo galimybių.

Vokiečiai nacionalsocialistai, stebėtinai pamirgę savo mirtin prieš bolševikų statymus, pritaikytus mūsų tautos "gerbūviui kelti", taciau vidurkely nutraukusius savo naikinimo darbū planus.

Bolševikų planas: "Smaugti lietuvius į paū rankomis" jie stengiasi vairiausiomis galimomis priemonėmis gyvendinti.

Pamatū, kad aktyviai nesutinka vykdyti jų užmaū, jie be jokio sentimentū uždarū LAF, o jos vadū išgabeno "nusiraminti" Dachau - priveriam darbū stovyklū, iš kurios paprastai jau niekas negrąžta.

Susikū rusū LNP, vokiečiams vū buvo suliepsnojusi viltis rasti sau tikslū paū lietuvių tarpe, bet ia patyrū skaudū nepasisekimū, jie vū be jokio motyvū jū uždarū.

Vokiečiams reikia niekū, reikia išdavikū. Matyt, nacionalsocializmas tik su tokiais žmonėmis /tokius žmones visose pasigrobtose tautose pasirinkdamas/ yra pasiryžū sukurti N.Europū, kurios tikroji prasmū kiekvienam lietuviui jau pilnai paaiškūjo: tai negaillestingas tautū naikinimas ir jū išnaudojimas. Ken ia visa Europa.

Vokiečiai manū rasi Lietuvoje žmoniai, kurie vaidina bolševikinū kompartijos vaidmenū, bet nesurado.

Dabar jie nori Gen. Tarū jus paversti paleckiais, gedvilomis, gregorauskais, Venclovom ir kitais bolševikinū santvarkū atatinkaniais, esamomis sąlygomis pritaikytais, tautos ir valstybū išdavikais.

Natūralu, jei kiekvienos okupacijos metu dalis lietuviū nepasitraukia nuo politinio darbo ir stengiasi ar tai sušvelninti okupacinū režimū, ar išlošti laikū, ar politiškai laimėti - taciau kiekvieno lietuviū intuicija turi jam padiktuoti, iki kurio momento ir ribos jo darbas yra Lietuvai naudingas ir kada išmuša valanda, kuri kruvinu režimu atskirs jū nuo tautos kamieno ir suteiks jam niekū ir patsidavūlio vardū, jeigu jis aiškiai ir nedviprasmiškai pasisakys prieš okupanto varomū politikū, nenutrauks jo prisiimto bendradarbiavimo būdū su jais.

Lietuviū komunistai - komisarai, komunizuoju rašytojai, poetai, menininkai, mūsų kairesni srovū atstovai, aktingai ar administracijos virūnėsi dirbū bolševizmo metais, neturū jo moralinū sūdrūsos reikiamu momentu pasakyti

Maskvai savo griežto - "Ne". Jie tylėjo, gyrė, pritarė - ir be protesto leido terioti Lietuvai, naikinti lietuvius tautai, tas, kuris persekiojimo laikais virš tautos iškilęs su di kartu su okupantais ir tyli - tas yra jė bendrininkas, tas pritaria ir palaiko svetimuosius. To siekia rusai, to siekia vokiečiai nacionalistai.

Nereikia perdaug toli praeitin žvelgti. Paleckis savo laikraštyje "Laikas" išdėso pasakyti, kad kiekvienas, kuris kalbės apie Lietuvos inkorporavimą TSRS, bus liaudies vyriausybės priešas, o vis dėlto, nežinotai, be slyg ir ribos situacijos komunistai pinkles, jis pats viliu Maskvoje prašė "Lietuvai priimti laimingą tautai šeimą", o 1941 metais turėjo "prašyti" Maskvos, kad ji naikint lietuvius, kad juos išblaškytų po Sibiro taigas, ar kur kitur.

Šis liudnas faktas turi priminti kiekvienam Gen. Tarajui didžiulį atsakomybę ir priminti jam, kad jimas be ribos - jimas prašytin, o ant palinkusio medžio visos ožkos lips...

Mes kol kas nenorim teisti, kaip lietuviai tauta su ypatingu atsidėjimu stebi trijų Tarajų veiksmus. Ji stebi ir ketvirtą - pirmą generalinį tarajų, kuris yra buvęs Lietuvos Armijos Generolas ir kuriam Lietuvos garbė negali nerpėti ir iš kurio tauta laukia ryžtingumo ir drąsos, drąsiau ginti Lietuvos garbę. Ne gana siūsti "raštelius" civ. vok. valdžios pareigūnams, kurie tikėtai vykdo von Rosenbergo Lietuvos germanizavimo ir kolonizacijos paruošimo planus ir nebejama mūsų interesus - reiškia ateina momentas ir ryžtingai pasakyti, o jei ir tai negelbės - pasitraukti šalin.

LAF ir LNP suprato ir nujautė ateinant momentą, ir jau nerai naikinti Lietuvai vokiečiai talkininkai tarpe.

Liko Generaliniai Tarajai.

Ateina pavasaris, o kartu su juo ir sunkiausi laikai lietuviams.

Štai vokiečiai jau skelbia užmaskuotą lietuviai jaunimo, gimusio 1920-1922m., mobilizaciją. Jie paskelbė: "Visi užsirašę stoti Reicho darbo tarnyboje, gaus iš valdžios raštišką pakvietimą nustatytu laiku nurodytą vietą - apžūrį jimo patalpą atvykti. Ką tai reiškia? Savanoriai užsirašę gal tik keli šimtai. Vokiečiai per mūsų policijos pareigūnus jau surašė visus tais metais gimusius. Kvietimo blankai jau atspausdinti /raginimo sakymas/, ir jaus visi, ne tik savanoriai. Tai yra mobilizacija trejų metų šaukimo vyrų. Pirmasis Generalinis Tarajus žino šį triukį, bet tyli. Ne tik tyli, bet ir ragina bei pataria rašyti savanoriais...

Greitai bus tsiama tolimesnė lietuviškų monių ir fabrikų likvidacija. Kur vyks darbininkai? Žinoma, kad Vokietijoje. Kas juos siūs?... O inteligentija? O kininkija? Juk visiems Gen. Tarajams turi būti žinoma, kad Žemės kio Gen. Tarajus sutiko, kad užpyliav nepristatymų mūsų kininkai būtų areštuojami, kalinami arba siunčiami darbo stovyklas /Pravienišką/ arba, kad jiems būtų atimta ir žemės valdymo teisė /ne nuosavybė/, nes kininkas lietuvis nerai jo dirbamos žemės savininkas. Tai tik grasinimas. Užpyliavas bus atsakingi apskrities viršininkai ir viršai. Vokiečiai sugalvojo puikiai. Lietuviai patys

išsismaugs.

Žinoma, gal būt, Generaliniai Tarj "kompetencija" bus prapl sta... Vokiečiai Lietuvai neduoda joki valstybin s ateities vil i , bet kompetencij gali prapl sti.

Ar Gen. Tarjai nemano, kad jau išmuš j valanda, kurioje jie turi nedvi-prasmiskai gelb ti Lietuv ? Kiekvienas j tur t pasisakyti apie vokie i vest santvark , apie tautos pad t ir apie Nepriklausomos Lietuvos pripažinim ir reikalauti pilno savistovaus tvarkymosi viduje galimyb s. Pirmoji bendradarbiavimo s lyga - tai Lietuvos Nepriklausomyb s pripažinimas. Jei "kompetencij " praple iant, apie j nebus kalbos - negali b ti ir jokios bendradarbiavimo kalbos. Geriau b t jei visi Gen. Tarjai kolektyviai ta prasme pasisakyt ir neigiamu atveju nutraukt bet kok bendradarbiavim su lietuvi tautos engikais ir aiškiai stot lietuvi interes pus je, o nes d t prie vieno stalo su tais, kurie parduoda Lietuv ir lietuvius.

Gana jau be pamato raminti taut ir migdyti jos s mon "bendradarbiavimo" plepalais ir tuo lengvinti vokie i pastangas. Vokie i naci planai per daug aišk s. Nepriklausomyb s mums duoti Berlynas nemano. Pats Hitleris pasak , kad kit taut laisv jam ner pi. Mums irgi ter pi Lietuvos reikalai. Jei Gen. Tarjai nepasakys vokie iams aiškiai "NE", jei s d s savo vietose ir registruos, kas iš j atimama, ir leisis savo rankomis smaugti mus - Tauta reaguos. Galimas daiktas, kad Generaliniai Tarjai gali nukent ti nuo vokie i , jei viešai atskleis j Lietuvai padaryt žal ir reikalaus Lietuvos Nepriklausomyb s pripažinimo. Nesvarbu, geriau tenuken ia devyni žmon s /ta iau atrodo, kad devyni tikrai nenukent s/, nei visa tauta.

Lietuvi tauta nekovoja su vokieiais, ji tik kovoja su Lietuvos naikinimo politika.

Nepriklausoma Lietuvos Valstyb gali talkininkauti Vokietijai kiškai ir darb j gai, ta iau okupuotoji Lietuva saugo visus savo žmones savo pa ios atstatymui, kuris gal gale tur t b ti naudingas ir Vokietijai. Gen. Tarjai turi b ti tautos reikal sargai.

Kas tyli - pritaria. T pritarim - neprotestuojant iki pasitraukimo rodo tik Gen. Tarjai.

Generaliniai Tarjai,

J s jau visk atidav te vokie iams, visk jie per m . Jei Jums bus "prapl sta kompetencija", neužsimenant apie Nepriklausom Lietuv , tai reikš, kad J s ir savo garb vokie iams dovanojat...

J s turit du kelius.

Nuo kelio pasirinkimo priklausys ir tautos sprendimas, kuris anks iau ar v liau taps realybe.

TEGYVUOJA LAISVA IR NEPRIKLAUSOMA LIETUVA.

8. Lietuvos Laisvės Kovotojų Sąjungos atsišaukimas prieš vokiečių kolonizacinius kelius

Vokiečių repatriantui...../pavardė, vardas/ yra pavesta nuo šio momento perimti Tamstos dabar tvarkomo kaimo vadovavimą. Nuo šios dienos vokiečių repatriantas perima kaimo vedimą. Tamsta su savo šeima pasilieki toliau savo kaimą gyventi ir padėti repatriantui tvarkingai vesti kaimą, ligi Tamsta bus siūlyti (?) apgyvendintas. Su Tamsta bus tvarkingai atsiskaitoma ir Tamsta bus sulig savo pirmąsias kaimo darbas. Kiekvienas savavališkas pasišalinimas nuo kaimo bus traktuojamas kaip sabotžas ir atitinkamai baudžiamas. Taip pat griežtai bus baudžiamas kiekvienas savavališkas kaimą. Tos bausmės atsilies ir tai, kad kiekvienas, kuris neklausys naujojo valdytojo parodymų, nustos teisėti kaimo darbai bet kokiu valdymu. Visi teisiniai santykiai kiekviename kaimą bus atskirai aptarti, tikrai nustatyti ir kiekvienu atveju palankiai išspręsti.

Todėl kiekvienas tepasilieka ramiai kaimą gyventi, nekelti nerimo, tepadedu su savo šeimos nariais toliau dirbti. Tik tokiu būdu perkeltimas gali būti vykdytas be jokio kenksmo ligšioliniam valdytojui ir patariamiesiems.

Todėl visi ligšioliniai valdytojai kviejami parodyti savo draugiškumą vokiečių valdytojui ir kiekvienu atveju jo reikalus paremti.

Generalinis Komisaras Kaune
kurdinimo Štabas

P.S. Jūs duodate išverstą vokiečių kalba tekstą, kuris randasi Generalkomisaro kurdinimo Štabe. Jo paskirtis ir be paaiškinimų aiški.

Tai gali būti tik vienas atsakymas: lietuviai yra pasiryžę savo žemę nevergauti nei bolševikams, nei nacionalsocialistams, o taip pat ir iš savos tėvynės nemano niekur keliauti. Jei p. Generalkomisaras mągintai pasiūlyti, tai Wehrmachtas tikrai galės kaltinti jį kaip perilioranką, sukėlusį užfrontą toli siekiančius ir rimtus neramumus.

Turime dar kartą pastebėti, kad lietuviai tautos pagrindinis apibūdinimas šimas nieko bendro neturi su Naujosios Europos kaimu. Jei Generalkomisaras pamągintai su lietuviais nuomone nesutikti, tai tuo atveju atsitiks tai, ko jis pats nepageidauja. Lietuviai tautos atsakymas bus vieningas.

Lietuvos Laisvės Kovotojų Sąjunga

Vokiečių repatrijantų /paverė, vėrdė/ yra pavesta nuo šio momento priimti Tamstos dabar tvarkomo ūkio vadovimą. Nuo šios dienos vokiečių repatrijantes perima ūkio vedimą. Tamata su savo šeima pasilieki toliau savo ūkyje gyventi ir padėti repatrijantų tvarkingai vesti ūkį, ligi Tamata būsi kitur (?) apgyvendintas. Su Tamata bus tvarkingai atsiskaitoma ir Tamata būsi sulig savo virgukščia būkle aprūpintas. Kiekvienas suvaldiškes pasibaikimas nuo ūkio bus traktuojamas kaip sabotāžas ir statinkamas baudžionas. Taip pat griežtai bus baudžiamas kiekvienas suvaldiškas ūkyje. Šis tauamas atsilieps ir į tai, kad kiekvienas, kuris neklausys naujojo valdytojo parodymų, nustos teisės būti įvastas į betkokią kitą valdyamą. Visi teisiniai santikiai kiekviename ūkyje bus atskirai aptarti, tikrai nustatyti ir kiekvienam atveju palankiai išspręsti.

Todėl kiekvienas topsilieki ramiai ūkyje gaventi, nekalia nerimo, topažoda su savo šeima naujis toliau dirbti. Tik tokiu būdu perkėlimas gali būti įvydytas be jokio kenksmo ligšioliniem valdytojui ir paštam ūkiui.

Todėl visi ligšioliniai valdytojai kviečiami parodyti savo draugiškumą vokiečių valdytojui ir kiekvienam atveju jo reikalus parenti.

Generalinis Komisaras Keune
Ikurdinimo Štabas

P.S.

Šis diddama išverstą vokiško blanką tekstą, kuris randesi Generalkomisaro Ikurdinimo Štabe. Jo paskirtis ir be paaiškinimų aiški.

Į tai gali būti tik vienas atsakymas: lietuvisi yra pasirykę savoj žemėj nevergauti nei bolševikams, nei nacionalsocialistams, o taip pat ir iš savos tėvynės nemato niekur keli.

Jei p. Generalkomisaras mėgintų tai psciūlyti, tai Wehrmechtas tikrai galės kaltinti jį kaip šortilic įrenki, sukėlasį užfrontėj toli siekiančius ir ristus neramumus.

Turime dar kartą pasiebeti, kad lietuvių tautos pagrindinis apiplėšimas nieko bendro neturi su Naujosios Europos kūrimu. Jei Generalkomisaras mėgintų su lietuvių nuomone nesutikti, tai tuo atveju staitika tai, ko ir jis pats nepageidauja. Lietuvių tautos atsakymas bus vieningas.

LIETUVOS LAISVĖS KOVOTOJŲ SAJUNGA.

9. Atsišaukimas prieš naci okupacin politik , pasirašytas "Broliai Lietuvos"

BROLIAI LIETUVIAI!

Paskutini j dien vykiai galutinai nutrauk nekalt j kauk nuo m s išvaduot j (taip jie m gsta save vadinti) aki . Paskutini dien vykiai juos parod tokius, kokie jie iš tikr j yra, b tent: "Deutschland, Deutschland über alles". Atseit kvailos garb troškos ir išp sto savimi pasitik jimo mišinys.

Kai dabar palygini neseniai iš m s krašto lietuvi partizan d ka išvyt j idiotišk , puslaukin bolševizm , kuris vis laik r m si ir remiasi kruvina anarchija, žmogaus net ir pagrindini teisi paneigimu ir iš kitos pus s "kult ringuosius išlaisvintojus" vokie ius arba tiesiog j viešpataujant luom - nacionalsocialistus, nesunku net ir labai neakylam steb tojui išvesti tarp komunist ir nacionalsocialist su "pusdieviu" Stalinu iš vienos pus s ir Hitleriu iš kitos paralelin linij . Abiej ši partij pagrindiniai bruožai buvo ir yra nesiskaitymas su kitomis tautomis, noras viešpatauti Europoj ar net visame pasauly. Jeigu mes šiandien abi partijas pad tume ant jautri svarstykli , sunku b t pasakyti, kuri iš judviej nusvert . Tuo labiau, kad jos abi savo nuožmiais siekimais, invazijomis yra visiškai lygios, tiktai viena naudojasi daugiau atviraizijietiškais metodais, o kita, kad ir eidama tuo pa iu keliu, pasižymi š - tonišku gudrumu ir tuos savo metodus moka užmaskuoti nekal iausiais vardais: "Savanorišku" darbinink išvykimu iš t vyn s arba pagaliau taipogi visiškai "nekaltu" potvarkiu d l 1919-1922m. gimusio jaunimo išvežimo. Ta iau abiej j tikslas yra tas pats: lietuvi tautos išnaikinimas, jos išblaškymas po svetimas žemes ir Lietuvos kolonizacija savais žmon mis.

Broliai lietuviai, po ilgo, neaiškaus laikotarpio dabar v l art ja antrasis m s kovos d l laisv s periodas. Pirm j period - kov su kruvinuoju bolševizmu visa m s tauta praved su nepaprastu dvasios pakilimu. Vokie ius mes sutikome kaip savo išvaduotojus, mes jiems pirmieji partizan krauju išties me draugišk pagalbos rank . Deja, atrodo, tuš ias garb troška vokietis nevertino kaip reikiant šio m s draugiško mosto ir dabar pradeda elgtis, kaip kadaise elg si labai blogos atminties bolševikai. Žinoma, tokiu atveju mums nelieka kitos išėities, kaip tik bud ti ir kaupiti savo j gas naujai kovai su nauju m s tautos išnaudotoju - nacionalsocialistine Vokietija. Mes nem gstame invazij , nereikaling kraujo praliejim , ta iau reikalui esant, kada nuo to priklauso visos m s tautos likimas, joki dvejojim negali b ti - per daug paskutinioji bolševik okupacija sucementavo m s bendr laisv s troškim . Lietuvos jau nuo seno pasižymi savo kantriu b du. T b do ypatyb turime ir mes, tiesioginiai senosios lietuvi tautos ainiai. Taigi, bud kime ir laukime to momento, kada savimi pasitikintis, kitus paniekin s nacionalsocialistas, be normos visk kemš s savo išpampus pilv , gaus apendicito uždegim arba,

BROLIAI LIETUVIAI!

Pasitiki jų dieną, vokiečiai kolonialiniai nutraukė neaktivaus kareivio mūšį, išvadotojų (tai, jie mėgsta savo vadinimą) sukūrė "skaudinų dieną" vykdė juos parodė tokius, kokius jie iš tikrųjų yra, būtent: "Deutschland, Deutschland über alles", o šie kvailios garbėtroškos ir išpūsto savimi patriotiškumo miškinys.

Kai dabar palygini nesena iš mūsų krašto lietuvio partizanų duka išvytąjį idiotišką, puslaikinį bolševizmą, kuris visą laiką romėsi ir remiasi kruvina anarchizmo žmogaus neteisingais pagrindinių teisių paneigimu ir iš kitos pusės "kultūriniais" "šalavintojais" vokiečius arba tiesiog jų vietpatais "paukščius" - nacionalsocialistus, nesunku net ir labai neskyliam stebėtojui išvesti tarp komunistų ir nacionalsocialistų partijų su "paukščių" Stalinu iš vienos pusės ir Hitleriu iš kitos paralelinę liniją. Abiejų šių partijų pagrindiniai bruožai buvo ir yra nesiskaitymas su kitomis tautomis, noras viešpatauti Europoj ar net visame pasaulyje. Jie su net Mendelienė partijas padotume ant jausių svertų, tikslų, sunku būtų pasakyti, kuri iš judviejų nusvertų. Tuo labiau, kad jos abi savo naštis siekėmiais, invazijomis yra visiškai lygios, tikslai viena naudojami daugiau atvirais esantys, kita metodais, o kita, kad ir eidama tuo pačiu keliu pasiegti būtonišku gūdrumu ir tuos savo metodus moka užmas-kauti nekultūrisiais verdsiais: "savanoriškų" dėsiniškų išvykimu iš t. v. nos arba pagaliau taipogi visiškai "nekalta" patvirtinti d. l. 1917-22 m. ginešio jaunimo išvežimo. Tačiau šie jų "aktai" yra tas pats: lietuvių tautos išnaikinimas, išblaškymas po svetimą žemę ir Lietuvos kolonizacija su svaisiu žmoniis.

Broliai lietuviai, po ilgo, neaiškiaus laikotarpio dabar vėl atėjo antrasis mūsų kovos dėl laisvės periodas. Pirmąjį periodą - kovą su kruvinais bolševizmu visa mūsų tauta pradėjo nepaprastu avasiu pakilimu. Vokiečius mes patikome kaip savo išvadotojus, mes jiems pirmieji partizanų krauju patiesėme draugišką pagalbą ir rūką. Deja, atrodo, tuščias garbėtroška vokiečiai neįvertino kaip reikiant šio mūsų draugiško mosto ir dabar pradeda elgtis taip, kaip kadaise elgėsi labai blogos atminties bolševikai. Žinoma, tokia atveju mums nelieka kitos išeities, kaip tik būdėti ir kaupti savo jėgas naujai kovai su nauju mūsų tautos išnaudotoju - nacionalsocialistine Vokietija. Mes nemėgstame invazijų, bereikalingų

tesniau sakant, tygros... Tada mes vėl galime pakilti ginti savo žemės ir savo teisę.

Tuo tarpu tenka atkreipti dėmesį ir kitą pusę - bolševikus, kurie, be abejo, pasinaudodami paskutiniuoju dienu vykiams, mėgins skleisti sūfalsifikuotus lietuvių vardu atsisaukimus, stengdamiesi priversti mus prieš neapgalvotą išsišokimą. Broliai lietuviai, būkite atsargūs. Jau tu pakankamai pažįsti tą kruviną Europos slibiną, kuris, be abejo, mums yra lygiai toks pat priešas, kaip ir nacionalistinė Vokietija.

Budinti Lietuva

10. Lietuvos akademinio jaunimo pagrindinis atsišaukimas visos Lietuvos jaunim d l naci vykdomos švietimo gniuždymo politikos

Lietuvos Jaunime!

Artinasi met galas, kai pasikeit Lietuvos valdovai. Artinasi ir to pasikeitimo pasekm s. Mes labai gerai prisimename bolševizmo laikotarp . Prisimename, kad metams pasibaigus, išryšk jo j tikrasis veidas, kada taurieji lietuviai buvo tremiami šalt sias Sibiro gilumas už tai, kad myl jo savo krašt . Mes tada kent dami šauk me, kad prieš savo gal taip siunta raudonasis slibinas. Greit po to mes jam atsimok jome. Tai buvo m s kovos su bolševizmu laim jimas. M s vien met kova nebuvo veltui. Ne veltui mes raš me ir šauk me visus lietuvius susiprasti. Kai reik jo, mes buvome vieningi. Tokie turime b ti ir ateityje. Praeit met birželio 22-27d.d., kovodami ir liedami savo jaunatv s ir pasiryžimo kupin krauj , išgelb jome daug vokie i gyvybi , kurias jie b t palik m s krašte, jeigu šaunieji partizanai neb t j at jimui iš anksto paruoš kelio. Tada mes tik jome, kad b sime suprasti ir už m s aukas bus reikiamai užmok ta suteikiant m s t vynei laisv . Deja. Vietoje laisv s mes gavome nauj vergov , kurios padarinius mes gana puikiai matome.

Negana politinio ir ekonominio reikalavimo, kur mums užd jo vokie i valdžia, nes iš m s raudonojo slibino nualinto krašto reikalaujama daug daugiau, ne k mes galime duoti. Taip mes suprantame to reikšm ir aukojam s tam, kad kruvinam bolševizmui b t nukirsta galva. Mes tikim s, kad Naujoji Europa bus d kingesn .

Pakent sime materialius susispaudimus, pakent sime netek m s broli , kurie kasdien ž va Ryt Fronte; pakent sime ir tai, kad daug m s žmoni dirba Vokietijoj ir ten ken ia visus karo sunkumus, atskirti nuo savo motinos žem s. Bet mes negalime kent ti ir tyl ti, matant, kaip k sinasi m s kult r ir moksl . Mums žinomas projektas uždaryti beveik visas gimnazijas, paliekant tik didesn. mst. Žinome, kad norima uždaryti abu universitetus, paliekant medicinos institut . To mes neleisime! Kiekvienas pasik sinimas mokslo židinius susilauks realaus pasipriešinimo. Jeigu tai bus daroma, tai mes pasakysime gana! Po to seks kova panaši perein met kov .

Tad brangus Lietuvos Jaunime, renkis aukotis ginant savo švenčiausias mokslo šventoves. Tenedr sta niekas jas k sintis. Mokslas m s tautos egzistencijos klausimas. Kas k sinasi mokslo panaikinim , tas k sinasi ir tautos nutautinim . Tos teis s niekam Dievas n ra dav s.

Vardan tos Lietuvos
Vienyb težydi.

L i e t u v o s   J a u n i m e i

Artinasi met, galas, kai pasikeitė Lietuvos valdovai. Artinasi ir to pasikeitimo pasekmės. Mes labai gerai prisimename bolševizmo laikotarpį. Prisimename, kad metams pasibaigus išryškėjo jų tikrasis veidas, kada taurieji lietuviai buvo tremiami į šaltąsias Sibiro gilumas užtai, kad jie mylėjo savo kštą. Mes tada kentėjami šaukėme, kad prieš savo galą taip siunta raudonasis slibinas. Greit po to mes jam atsikokėjome. Tai buvo mūsų kovos su bolševizmu laimėjimas. mūsų vienų metų kova nebuvo veltui. Neveltui mes rašome ir šaukėme visus lietuvius susiprasti. Kai reikėjo mes buvome vieningi. Kokie turime būti ir ateityje. greit, metų birželio 22 -27 d. d. kovodami ir liedami savo jaunatvės ir pasiryžimo kupina kraują išgelbėjome daug vokiečių gyvybių, kurias jie būtų palikę mūsų krašte, jeigu šaukieji partizanai nebūtų jų atėjimui iš anksto paruošę kelio. Tada mes tikėjome, kad busime su rasti ir už mūsų aukas bus reikiama užmokėti suteikiant mums tėvynei laisvę. Deja. Vistoje laisvės mes gavo e naują vergovę, kurios padarinius mes gana puikiai matome.

negana politinio ir ekonominio reikalavimo, kuri mums uždėjo vokiečių valdžia, nes iš mūsų raudonojo slibino nualinto krašto reikalaujama daug daugiau, ne ką mes galime duoti. Taip mes suprantame to reikšmę ir aukuojames tam, kad kruvinam bolševizmui būtų nukirsta galva. Mes tikimės, kad naujoji Europa bus dekingesnė.

Pakentėjime materialius susispaudimus, pakentėjime netekę mūsų brolių, kurie kasdien šuva Rytų Fronte; pakentėjime ir tai, kad daug mūsų žmonių dirba Vokietijoje ir ten kenčia visus karo sunkumus, atskirti nuo savo motinos-šėmės. Bet mes negalime kentėti ir tglėti metant kaip kėsinasi į mūsų kultūrą ir mokslą. Mums šinomas projektas uždaryti beveik visus gimnazijas, paliekanti tik didesni mst. šinoms. kad norima uždaryti abu universitetus, paliekanti medicinos institutą. to mes neleidami kiekvienas susikėsinimas į mokslo šėdinius sukilauka realaus pasipriešinimo. Jeigu tai bus daroma, tai mes pasakysime GANAI po to seks kova panaši į perėtų metų kovą.

Tad brangus Lietuvos jaunime renkis aukotis ginant savo švėčiausias mokslo šventoves. Tęsdarizta miskas i las keiniatis. moka las mūs. tautos egzistencijos klausimas. Kas keiniasi i moka las panaikinis, las keiniasi ir i tautos aut. utinimas. Tās teiada miskas. Dijas nāra devas.

VANDAN TOS LIETUVOS
VIENTAM ŽEMEDI.

1942. IV. 29.

Lietuvos Akademinis jaunimas

11. Pogrindžio sudarytas visuomen s memorandumo pirmajam generaliniam tar jui d l švietimo reikal projektas

PONU I PIRMAJAM GENERALINIAM T A R J U I

Mes, Lietuvos gyventojai, labai nustebome sužinoj , kad vokie i civilin valdžia ketina uždaryti net penkis fakultetus Vilniaus ir Kauno universitetuose.

Vilniaus ir Kauno universitetai su Teologijos, Teisi , Filosofijos, Ekonomikos, Medicinos, Technologijos, Statybos, Humanitarini ir Matematikos - Gamtos moksl fakultetais lietuvi tautos yra sukurti gyviems ir b tiniems krašto reikalams tenkinti.

Nuo sen laik kiekvienas m s troško, kad m s vaikai mokyt si lietuviškame universitete, kad jie, iš j moksl savame krašte ir tap kunigais, mokytojais, inžinieriais, advokatais, rašytojais, teis jais, gydytojais, ekonomistais, neatitr kt nuo savo krašto, nuo saviški , geriau suprast ir atjaust savo broli ir seser vargus ir reikalus.

M s lietuviški universitetai t kstaniais si l yra susij su savo kraštu, su savo žmon mis. Lietuvis kininkas, pats sunk varg vargdamas, iš paskutini j stengiasi mokslinti savo vaikus, laukdamas ir susilaukdamas ne tik kult ros k r j , šviet j , bet ir sau paramos ir paguodos senatv je. Mokslas lietuviškame universitete n ra miesto reikalas, tai yra visos tautos, o ypa kaimo reikalas.

Lietuviai yra daug kovoj d l savo mokykl ir tod l jas brangina kaip didžiausi turt .

Tod l prašome mes visi, kaimo ir miesto žmon s, TAMST , PONE TAR - JAU, padaryti visus žygius, kad lietuviškieji Vilniaus ir Kauno universitetai su visais ligi šiol esaniais fakultetais ir toliau gal t pilnai t sti mokslo, mokymo ir kult ros k rimo darb .

1) (pas.) J.Žemaitis

12. Nepasirašytas pogrindžio atsišaukimas universiteto klausimu

UNIVERSITETO KLAUSIMU

Civilin s vokie i valdžios administracijos ketinimas uždaryti grynojo mokslo fakultetus Kauno ir Vilniaus universitetuose /Teologijos, Filosofijos, Humanitarini Moksl , Teisi , Ekonomikos ir Gamtos, Matematikos fakultetai/ lietuvi taut pripild giliu r pesiu. Lietuvi tautos nusistatym š josios kult ros rengiam sm g išd sto eil memorandum , kuriuos vadovaujantieji lietuvi visuomen s atstovai ir abu palie iamieji universitetai, darydami galimus žy-

FONUI

PIRMĄJAM GENERALIUI

T A R Ė J U I

Mes Lietuvos gyventojai labai nustetome sužinoję, kad vo-
kietų civilinė valdžia ketina uždaryti net penkis fakultetus
Vilniaus ir Kauno universitetuose.

Vilniaus ir Kauno universitetai su Teologijos, Teisių, Fi-
losofijos, Ekonomikos, medicinos, Technologijos, Statybos, Hu-
manitarinių ir Matematikos- Gamtos mokslų fakultetais, lietuvių
tautos yra sukurti gyviems ir būtinaiems krateo reikalams tenkinti.

Nuo senų laikų kiekviena mūsų tauta, kaip mūsų vaikai
mokytojai Lietuviškame universitete, kad jie, išėję mokslą savo-
ne krašte ir tapę kunigais, mokytojais, inžinieriais, advokatais,
rašytojais, teisėjais, gydytojais, ekonomistais, neatsitiktų
nuo savo krašto, nuo saviškių, geriau suprestų ir atjauštų savo
trollių ir seserų vargas ir reikalus.

Mūsų lietuviški universitetai tūkstančiais siulų yra su-
siję su savo kraštu su savo žmonėmis, Lietaviai ūkininkas, pats
sunkų vargų vargdamas, iš paskutiniųjų stengiasi mokslinti savo
vaikus, laukdamas ir susilaikdamas ne tik kultūros kūrėjų, švie-
tėjų, bet ir sau peramos ir paguodos senatvėje. Moksles lietu-
viškame universitete nėra miesto reikalas, tai yra visos tautos,
o ypač kaimo reikalas.

Lietuviai yra daug kovoję dėl savo mokyklų ir todėl jas
brangina kaip didžiausią turtą.

Todėl prašome mes visi, kaimo ir miesto žmonės, TAMSTĄ,
PONE TARĖJAU, padaryti visus žygius, kad lietuviškieji Vilniaus
ir Kauno universitetai su visais ligi šiol esančiais fakultetais
ir toliau galėtų pilnai tęsti mokslo, mokymo ir kultūros kūri-
mo darbą.

1) J. Zemaitytis, V. Čepelis

2)

3)

4)

5)

6)

gius, teik atatinamoms vokie staigoms /Vyskup vardu arkivyskupas Metropolitais - Lohs'ei Tar j vardu - Dr. von. Renteln'ui, abu universitetai - Prof. Dr. Stegmann von Pritsvvald, Aukšt j Mokykl Reicho Komisariniam galiotiniui/. Šie memorandumai lietuvišk j nusistatym grindžia žemiau išd s-tomais argumentais, kuri vieni labiau nurodo skaudžius lietuvišk j univ-ersitet likvidavimo ateities padarinius, antri - labiau ši universitet reikšmin-gus praetis laim jimus:

1/ Ketinam j fakultet , kurie visi atstovauja grynuosius mokslus, uždary-mas, reikšt apskritai lietuvišk j universitet likvidavim . Lik pritaikom j moksl /medicinos ir technikos/ fakultetai, nieku b du nesudaryt universitet istorin moksl visumos prasm ir b t nužeminti specialines pritaikom sias mokyklas.

2/ Ketinam j fakultet uždarymas lietuvi tautai atimt galimyb kurti gryn j moksl , per kur ji ligi šiol laisvai ir vaisingai gal jo apreikšti savo dvasi , apskritai užkirst keli mokytis ir moksl kurti sav ja kalba.

3/ Ketinam j fakultet uždarymas ypatingai pla iu mastu paliest litu-anistikos mokslus, kurie kur kitur negal t b ti nei s kmingai kuriami, nei mokomi. Lietuvi tautai b t užkirstas kelias pažinti savo praeit , literat r bei kalb , apskritai savo dvasin gyvenim ir savo krašt .

4/ Abu lietuviškieji universitetai neatsiejamai suaug su visa tauta, kuri juos laiko savo tautin s kult ros židiniaiis ir tautin s garb s simboliais. Užgniaužti šiuos kult ros židinius reikšt žeisti lietuvi tautin garb ir lietu-viams taikyti kit mast , negu kult ringoms tautoms /kitose užimtose vakar srityse universitetai nelikviduoti/.

Universitet likvidavim skaudžiai pajust visa lietuvi tauta, kurioje kininki-ja, inteligentija sudaro vien nesuskaldom tautin vienet . /490% m s stu-dentija yra kinink kilimo/.

5/ Pilnas lietuvišk j universitet veikimas yra ne tik tautin s garb s, bet drauge ir gyvenamojo momento b tinyb s dalykas.

Didel inteligentijos dal išvežus Sov. S jungon, visose srityse aštriai jau ia-ma didel stoka akademiškai išlavint žmoni .

6/ Abu universitetai, ypa Vilniaus Universitetas visada garbingai atliko europiškai reikšming uždavin kovoti prieš Ryt veržim si Vakarus. Kovai prieš bolševizm ypa daug reišk dvasini -kult rini moksl fakultetai, ku-rie dabar kaip tik ketinama uždaryti. Bet kadangi bolševizmas yra ne tik poli-tin j ga, o ir pasaul ži ra, tai prieš j kova reikalauja ne tik materialini , bet ir dvasini ginkl . Ir ateityje min tieji fakultetai stov t kult rin s kovos priešakyje, ypa naikinant bolševizmo liekanas Lietuvoje.

7/ Abu Universitetai tarybinio spaudimo metais išlaik lietuvišk charak-ter ir j lankytojai savo krauju par m vokie i kariuomen s žyg Rytuose.

8/ Vilniaus Universiteto memorandumas iškelia dar du specialius argu-mentus: a/ likvidavus Vilniaus Universitet /likt tik Medicinos Fakultetas/,

Civilinės viešųjų valdžios administracijos ketinama uždaryti grynąjį mokslų fakultetus Kauno ir Vilniaus universitetuose /teologijos, filosofijos, humanitarinių mokslų, teisės, ekonomikos ir gamtos, matematikos fakultetai/ lietuvių tautai pripildę šliu rūpešiu. Lietuvių tautos nusistatymas į šiosios kultūros kildyn rengiamą sąsą, išdėsto eile memorandumai, kuriuos vadyvaujantieji lietuvių visuomenės atstovai ir abu paliečiamieji universitetai, darydami galimus šyginus, įteikė atitinkamosms viešųjų įstaigoms /Vytauto vardu skelviųskupas Metropolisas - Lohs, ir Tarėjų vardu - Dr. von Neustela, ir, abu universitetai - Prof. Dr. Stegmann von Britwald, aukštųjų mokyklų Reicho Komisariumas /pa-lietindai/. Šie memorandumai lietuviškąjį nusistatymą grindžia šoniam išdėstomais argumentais, kurių vieni labiau nurodo į skausmą lietuviškųjų universitetų likvidavimo atseitės padarinius, antri - labiau į šių universitetų reikšmingus praecties laisėjimus:

1/ Ketinamųjų fakultetų, kurie visi atstovauja grynoms mokslams, uždarymas, reiktų apskritai lietuviškųjų universitetų likvidavimą. Šių pritaikomųjų mokslų /medicinos ir technikos/ fakultetai, nieku būdu nesudarytų universitetų istorinę mokslų visuos prasmę ir būtų mažesni ir specialines pritaikomajias moklyklas.

2/ Ketinamųjų fakultetų uždarymas lietuvių tautai atimtų galimybę kurti grynąjį mokslą, per kurį ji ligi šiol išlavė ir vaizdingai galėjo apreiškėti savo dvasią, apskritai užkirstų kelį mokytis ir mokslą kurti savąja kalba.

3/ Ketinamųjų fakultetų uždarymas ypatingai plačiu mastu paliestų lietuviškos mokslus, kurie kur kitur negalėtų būti nei sakmingai kuriami, nei mokomi. Lietuvių tautai būtų užkirtas kelias pažinti savo praectį, literatūrą bei kalbą, apskritai, savo dvasinį gyvenimą ir savo kraštą.

4/ Abu lietuviškieji universitetai nestatijamai smaugę su visa tauta, kuri juos laiko savo tautinės kultūros šidiniais ir tautinės garbės simboliais. Užgniauti šiuos kultūros šidinius reiktų įseisti lietuvių tautinę garbę ir lietuviams taikyti kitą mastą, negu kultūringoms tautos /kitose užsietose vakarų srityse universitetai nelikviduoti/.

Universitetų likvidavimą skaudžiai pajustų visa lietuvių tauta, kurioje skindinėja inteligentija sudaro vieną nesuakaldomą tautinį vienetą. /49% mūsų studentija yra ščininkų kilimo/.

5/ Pilnas lietuviškųjų universitetų veikimas yra ne tik tautinės garbės, bet drauge ir gyvenamojo momento būtinybės dalykas.

Didelę inteligentijos dalį išvešus Sov. Sąjungon, visose srityse aštriai jaudiamą didelę stoka akademiškai išlavintų žmonių.

6/ Abu universitetai, ypač Vilniaus Universitetas visada garbingai atliko europiškai reikšmingą uždavinį kovoti prieš Rytų nihilistinį veržimą į vakarus. Kovai prieš bolševizmą ypač daug reikiškė dvasinių - kultūrinių mokslų fakultetai, kurie dabar kaip tik ketinama uždaryti. Bet kadangi bolševizmas yra ne tik politinė jėga, o ir pasaulišiura, tai prieš ją kova reikalauja ne tik materialinių, bet ir dvasinių ginklų. Ir atseitę minėtieji fakultetai stovėtų kultūrinės kovos priešakyje, ypač naikinant bolševizmo liekanas Lietuvoje.

7/ Abu Universitetai tarybinio spaudimo metais išlaikė lietuvišką charakterį ir jų lankytojai savo kraują paršė viešųjų kariuomenės sąsą Rytuose.

8/ Vilniaus Universiteto memorandumas iškelia dar du specialius argumentus: a/ likvidavus Vilniaus Universitetą /lyktų tik medicinos fakultetas/, susilpnėtų Vilniaus krašte lietuviškąjį žą ir kraštą vėl patektų ligiol vykusiai polinizacijai. b/ Vilniaus U-to veikimo sustabdymas lietuvių tautai vėl primtų

susilpnė Vilniaus krašte lietuviškoji tauta ir kraštas vėl patektų ligai šiol vykusiai polonizacijai; b/ Vilniaus U-to veikimo sustabdymas lietuvi tautai vėl primint rus prieš šimt metų padaryt kultūrin skriaud - šio Universiteto 1832m. sunaikinim .

Vokiečių civilinės administracijos vienu laiku su savivaldos teigimu pareiškiamas noras sugriauti lietuviškosios kultūros židinius, nevertinant vokiečių žyg remiant liejamo lietuviškojo kraujo ir pakeliamą kinų auk, visuose memorandumuose iššaukia stiprų nustebimą, drauge lygiai vieningai visi memorandumai atspindi lietuvių tautos nerimą dėl jos kultūrinės ateities, bet taip pat ir šimtmetinį kovose išugdytą lietuvišką nusistatymą: "Lietuvių tauta dvasines vertybes labiau vertino už žemiškus turtus" /Vilniaus Universiteto memor./ . Atseit lietuvių tauta gali pakelti ir didelius kinų sunkumus, bet niekada negali už "duoną" atsižadėti savo kultūrinės laisvės ir tautinės garbės.

13. Atsišaukimas Lietuvos merginas

FILIA LITUANIAE, QUO VADIS?

Stebint dalies lietuvių iešges pastarąjį dviejų metų byje gaunasi savotiškai kartus spūdis, kuris tiesiog primygtinai skatina griebtis ekstra priemonių nuo jų veid jaunystės lengvą diškumą akiniams. Jia turima galvoje mūsų "pažangioji" lietuvių santykiai su svetimtautiais atėjūnais, jų "mandravojimas" Kauno gatvėse. Pirmoji tokio "mandravojimo" dalis baigsi tragikomišku bolševik išbėgimu ir apie jos rezultatus, atrodo, nėra reikalo daug kalbėti. Pakanka tik pavartyti "Jaisv" teismo skelbimą puslapius, kuriuose nuolat figūruoja ištuokos reikalavėjai, vis "nežinia kur esantieji" Aleksandrovičiai, Bieloborodovai ir kiti, mums visiškai svetimi atėjūnai, kuriems "pažangiosios" (netgi tokio pažangumo) lietuvių atidavus savo vainikus.

Žinoma, dabar jos su rusiškais benkartais (atleiskit už šio žodžio pavartojimą) ant kelių, stengiasi susigrąžinti lietuviškas pavardes. Be abejo, pavardes jų susigrąžinsite, bet savo dorą vardą - niekada. Tada, kurios D L KAŽKOKIO SVETIMTAUTIO PUSBERNIO IŠSIŽADA SAVO TAUTOS, IŠSIŽAD S IR TAUTA. MUMS NEREIKIA TOKI PATRIOI, KURIOS TAUTAI VIEN TIK G D DARO, TIK JOS ŠVENT KRAUJ TERŠIA...

Rodos, tos skaudžios bolševik pamokos turėjo pakakti, bet vis dėlto, atsiranda ir dabar (ir netgi daugiau) lietuvių, kurios trankosi su naujais atėjūnais. Turint galvoje nepaprastai smukusį Vakarų moralą, kuri, be abejo, yra aukštos kultūros, statomos ant nevykusios pagrindų, išdava, tenka rimtai susirpinti šitomis, galbūt nieko blogo nemanančiomis lietuvių mis. O tam pagrindui yra net per daug - prisiminus jau tik vieną faktą, kad vakarais mūsų moterys dėl "aukštosios kultūros" atitinkamos reprezentacijos, vienos nedrąs-

kaltas taipogi pats karas.

Kalb sime atvirai: m s tauta tokia maža, kad mes turime r pintis ne tik didesn mis savo tautie i grup mis, bet ir paskirais individualais, o ypa moterimis, kurioms tautos ugdyme yra paskirta ne eilin rol . Kaip tik d l to min t lietuvi i elgesys ir ver ia rim iau susim styti. Tuo labiau, kad b simieji rezultatai net perdaug aišk s - nemažas skai ius mums visiškai nereikaling vokituk . Ir pagaliau pa i toki lietuvi i moralin dezorganizacija, kelias gatv , sav s, kaip gyvos prek s pardavin jim ... Dalykas, kaip matote, toks, nuo kurio plaukai piestu stojasi ir žmogus neju iomis sušunki: - FILIA LITUANIAE, QUO VADIS! (Lietuvos dukterie, kur eini!). Argi tam tau per 20 su viršum met buvo kalama laisvos, nepriklausomos Lietuvos id ja, kad tu dabar spjautum visk , kas tavo broliams, seserims šventa ir pasileistum pasroviui su kažkokiais svetimais at j nais pa ios sav s, kaip žmogaus, kaip asmenyb s savižudyb . Ir dar kaip tik šiuo momentu, kada mes visas savo j gas turime sukaupti Lietuvos prik limui.

Quo vadis. Sustok, kol dar nev lu. Viskas gimtajai tautai, ir nieko svetim-tai iams at j nams. NEI VIENA PADORI LIETUVAIT PATRIOT NUO ŠIOS DIENOS NEDRAUGAUJA IR NEVAIKŠTO SU VOKIE I KARIAIS.

Garb b simoms m s tautos ugdytojoms - lietuvi ms motinoms.

1942 met , geguž s m n. 1d.

14. Satyrinis eil raštis - atsišaukimas, smerkiantis nedor lietuvi i elges

Mergait ms, kurios nevertos lietuvaiv s vardo

Ar aš tau, sese, nesakiau, ar aš žodelio netariau,
Nešluok kiemelio subatoj, atjos pr selis ned lioj.

Atjojo pr sas bernelis, jis prie mergeli tuoj pril s.
Pririšo žirg prie tvoros, o pats darželin skint r tos.

Net žirgas muisto galvel , kad pr sas myli mergel ,
Kad tu taip lstum prie šunies, kaip kad prie pr so kabinies...

kryg pr sas greit keliaus, o tau širdel skaust neliaus.
Išjojo pr sas imt Maskvos, mergyt kraustos iš galvos.

Jam dav kap kiaušini ir ant kelion s lašini ,
d jo šiltus batelius ir baltos drob s autelius.

Gal ten šalei j svetimoj priglaus galvel jis kovojo,
Ten valdo žiaurus Stalinas, ten mergos pr s šalinas.

Burliškai gauda ten meškas, nušalo pr sas ten rankas,
Ten rado v jus šiaurinius, sušald pr sas kiaušinius.

Pas tau nakteli nenakvos, prišals ir autus prie Maskvos,
Supsi lopšely pr siuk , sakys kaimynai - šuniuk .

Ar aš tau, sese, nesakiau, ar aš žodelio netariau.
Laisva v l kelsis Lietuva, tu staugsi pr so, kaip šuva.

Meršitėms, kurios nevertos lietuvaiteis vardo.

Ar aš tau, sese, nesakiau, ar aš žodelio netariau,
Nešluok kieselio sabatoj, atjos prūsėlis nedėlioj.

Atjojo prūsės bernėlis, jis prie mergelių tuoį priliš.
Iririšo žirgą prie tvoros, o pats darželin skint rūtos.

Net žirgės muisto galvelę, kad prūsės ayli mergelę,
Kad tu taip lįstum prie šunies, kaip kad prie prūsio kabiniės...

I kryžę prūsės greit keliaus, o tau airdelė skaut neliaus.
Išjojo prūsės iat maskvos, mergytė kraustos iš galvos.

Jam davė kapą kiaušinių ir ant kelionės lešinių,
Išėjo šiltus batelius ir baltos drobės sutelius.

Gal ten šalelėj svetimoj priglaus galvelę jis kovojo,
Ten valdo žiaurus Stalinas, ten mergos prūsų šalinas.

Burliškai gauda ten meškas, nušalo prūsės ten rankas,
Ten rado vėjus šiaurinius, sušaldė prūsės kiaušinius.

Pas tau naktelių nenakvos, prišals ir autus prie maskvos,
Supsi lopšely prūsėluką, sakys kaimynai - šuniuką.

Ar aš tau, sese, nesakiau, ar aš žodelio netariau.
Laisva vėl kelsis Lietuva, tu staugsi prūsio, kaip šuva.

oooooooooooooooooooo

oooooooo

15. Atsišaukimas lietuvius, skatinantis laikytis dorą elgesio okupacijos metu

LIETUVI IR LIETUVE!

Prie gados stulpo išvirkaujanias su svetimtauliais lietuvaites.

Šie laikai mūsų tvynei, Lietuvai, ypatingai skaudūs, karo pasekmėmis, svetimtaui grobimu ne tik vadovaujaniai viet, Lietuvos turt, bet grobimu net amžiais mūsų prakaitu aplaistytos žemės /jau perimti vietiniai dvarai ir kiai/. Mažai to, prieita net prie to, kad lietuviai šventov "Romov " pavadinta "Deutches Raus",- ar dar reikia didesnio akiplėšiškumo?...

Lietuvi, tauta kenčia kankinio kančias, o štai dar atsiranda lietuviai, kurios leisdamosi save išniekinti /daugumoje už papirkimus/, daro jai gėdą.

Skaidu šiandien, lietuviai ir lietuvaitės, žirčiai šiuos reiškinius, kuomet atsiranda niekšas mūsų sesutis lietuvaitės, kurios pasidavinja už grašius šiems svetimtauliams ir teikia jiems gyvuliško malonumo, nežirint, koks jįs būtų: senas, jaunas, gražus, kreivas ir t.t.

Broliai ir sesės lietuviai! Kas mylime lietuvių garbę, tą garbingą vardą, stokime kov prieš tas niekšes, išvirksles - išgamas lietuvaites. Statykime jas prie gados stulpo.

Venkime su jomis draugystę, neleiskime rasti prieglaud lietuviškoje pastogėje, smerkime ir išjuokime. Darykime spėjimus, o jei neklausys, prie jų nam ir viešose vietose iškabinkime atitinkamus užrašus arba net jų fotografijas.

Tad, lietuviai ir lietuvaitės, kurie dar esate jais, vieningai tautos gynimo ir saugojimo kov! kov už Lietuv ir jos garbę!

Kiekvienas, kuris gauna šį atsišaukimą, privalo padaryti daugiau nuorašų ir išplatinti kitiems; lietuviai tautos ištikimiems - ištikimoms broliams ir sesėms. Kas neprisidės prie šio tautinio darbo, bus ženklas pritarimo toms niekšėms. Toksai bus laikomas tautos kenkėju ir niekšu, ir tauta jam atkeršys.

Lietuvi tautos visuomenė.

16. Atsišaukimas, raginantis jaunimą nesiregistruoti vokiečių organizuojamiems darbams

Gelbkime nuo "išvaduotojų" Lietuvą.
Lietuviai!

Dar nesugijo žaizda, padaryta Lietuvai raudonųjų budelių, kurie tikėtinai lietuvių žiauriausiu būdu išžudė ir tikėtinai išvežė Sibirį.

L I E T U V I I R L I E T U V A I

Frie gēdos stulpo išt virkaujanāias
au svetimēšmāiāis, lietuvaites.

Sie laikai mūs, tōvuci, lietuvai, ypatingai skaudūs, karo pasek-
mēnis, svētintaušā, grobimu ne tik račovaujanāi, vietā, Lietuvas turtā,
bet grobimu net mažiāks mūs, pārauti aplaistytos kēmas/jau perimti viet
tiniai dvarai ir ukiai/maža to, priēta net priē to, kad lietuvai, šventō-
vēnā o m o v ē" pavadinta "Deutona kaus", - ar dar reikia didesnio aki-
plēšiškaus?...

Lietuvai, teute kenšim kenšimo vādiāis, o štai dar atsirenda lietuvai-
šā, karlos leisdamosi sve ikniāziti, auguāoje uā papirkāmas/dero jai
sēdā.

Skauū kiandienā, i l i e t u v a i i r l i e t u v a i t e s, žiureti
ā siuā r i š k a... kuomē atir āi iokāis vir, sesute lietuvaitēs,
kurios pāčijavānāja us grādiā štai svētintaušāis ir teikia jienā gy-
vuliško malouuo, nešidrint kātā, šit oit, seunā, jaunā, grāzā, kreivas ir
t. t.

broiāi ir sesē lietuvai. kas gylino lietuvio gerbā, tā gerbingā
vardā, stokime ā kovā-pojaukō... priēš tō atkētēs, išt virkēis-išga-
mas lietuvaites. Statykime jam prie gēdos stulpo.

Venkine uā jomāis draugytēs, kōneišikine rasti priegleudā lietuviškoje
pastožeje, amerikā ir išjuokine. Dū, kine išpėjimus, o joi neklāusys,
prie jā namā, ir viešose vie ose insabinkime at, tinkamus uāradus, arba
net ir fotografijas.

Tad, i l i e t u v a i i r l i e t u v a i t e s, kurie dar esate jai
jais, ā vioningā, tautos gyvino ir draugojino kovā, kov, uā lietuvā ir
jos gailā.

Alekvienat, kuris gautā ā atsikūking, privalo padaryti daugiau nuosai
rēš, ir išplatinti kitieš lietuvā, tautos ištikiniems-ištikinoms bre-
liams ir sesēms. kas ne, ricitēs prie šio tautinio darbo, bus ženklas pri-
tarimo tose niekšgēmas. Toksai uā ištikomas tautos kenkēja ir niekšu ir
tauta jam atkerāys.

Lietuvių tautos visuomenė.

Šiandien skaudi žinia pasiek lietuvius, kad vyrai nuo 17 iki 45 metų ir moterys nuo 17 iki 40 metų turi registruotis darbams Vokietijon. Vyrai, gimusieji 1919-22 metais, turi registruotis transporto reikalams.

Lietuvi, jei Tau yra brangi Lietuvos gimtoji žemė ir jei Tu trokšti laisvės, nepamiršk jos. Ir momentui atėjus, bsi reikalingas. Vokiečiai "išvaduotojai" gudriai b du sugalvojo išgyvendinti lietuvius iš j gimtosios žemės Lietuvos, o vietoj j apgyvendinti savo kolonistus.

Lietuviai, at jo apsisprendimo valanda.

Garb mirti kovoje už gimt j Lietuvos žemė . Visi kaip vienas laikykim s ir neikime registruotis, kas išdr s užsiregistruoti, tas bus nevertas lietuviu vardo nešioti.

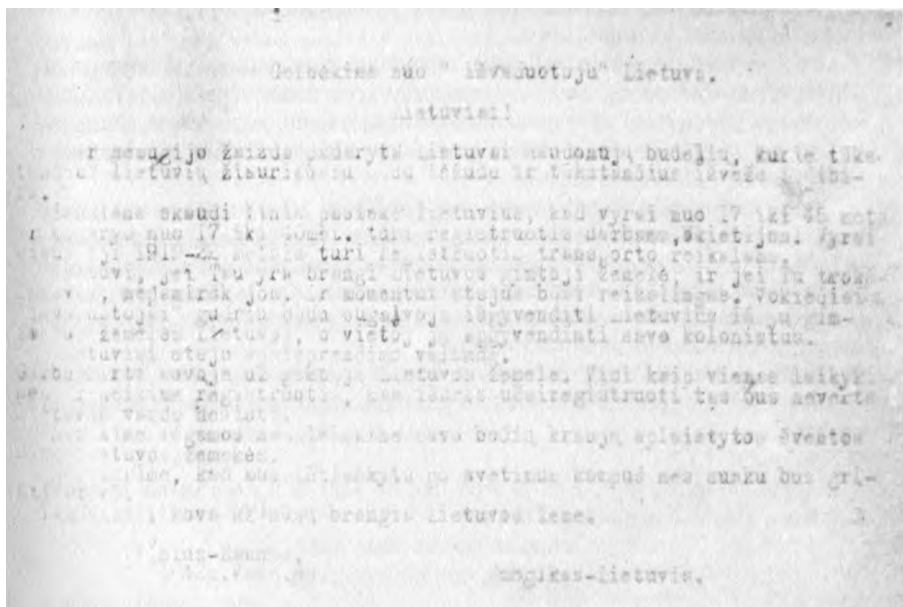
Nebkime išgamos, neapleiskime savo bo i krauju aplaistyto šventos m s Lietuvos žemės s.

Neleiskime, kad mus išblaškyt po svetimus kampus, nes sunku bus gr žti atgal.

Tad visi kov už m s brangi Lietuvos žem .

Smogikas - Lietuvis

Vilnius-Kaunas
1942m. Vm n. 6d.

17. Lietuvi akademinio jaunimo atsišaukimas prieš talkininkavim darbų okupantams

Kas išdr s - tas išdavikas!

Perskait garsiuosius ši dien potvarkius, kuriais rengiamasi dideliam Lietuvos naikinimui, matome, kad po tais potvarkiais savo parašus pad jo lietuviai. Kokia g da, kad m s tautie i tarpe atsiranda toki išsigim li . Mes puikiai suprantame, kad jie ne savarankiškai tai padar , bet juos privert vokie i civilin valdžia, ta iau tai n ra pasiteisinimas. Niekas negali priversti žmogaus pasidaryti savo krašto išdaviku! Mes gerai suprantame, kuo tie visi potvarkiai kvepia. Tiesa, š kiai, kuriais jie paremti, gana kiln s. Pripaž stame, kad kovai su bolševizmu reikalingos panaudoti visos j gos. Mes jas pasireng atiduoti tai kovai, ir m s savanori daliniai jau kovoja rytuose, m s darbininkai dirba Vokietijoje, bet to negana, norima suimti darbams ir transporto talkininkavimui didel daugum m s jaunimo, gimusio 1919-1922m. Mes nieko nesakytume, jeigu jie b t panaudoti ia vietoje, bet negalime sutikti, kad jie apleist savo gimt j kampel . Jeigu taip tr ksta darbo j gos Vokietijoje, tai kod l vokie iai siun iami Lietuv vairioms m s pa i galimoms atlikti pareigoms? Ne, ne tr kumas darbo j gos vokie ius ver ia tai daryti, bet norima apvalyti Lietuv nuo tautiškai galvojan io jaunimo ir parengti dirv tolesnei Lietuvos germanizacijai.

Deja, to mes negalime leisti, jeigu reikalinga, mes visuomet sutinkame atlikti visas pareigas savo j žem j, tuo prisidami prie dabar vykstan ios milžiniškos kovos. Bet apleisti savo gimtin s mes neapleisime, jeigu reik s, darysime t pat , k dar me pereitais metais garsiosiom birželio dienom sl pdamiesi ir kovodami su raudonuoju slibinu.

Taigi, kiekvienas lietuvis pirmoj eil j turi ži r ti savo krašto reikal , o ne pataikauti svetimiesiems okupantams, neži rint, kas jis beb t . Kiekvienas lietuvis, ar jis b t generalinis tar jas, ar eilinis tarnautojas-policininkas, neturi teis s versti lietuvius apleisti savo motinos-žem s. Kas tai išdr s daryti, bus Lietuvos priešas ir užsitarnaus to paties, k gavo ekistai-lietuviai, kurie pad jo rusams tremti lietuvius pereitais metais.

Lietuviai, pasirašantieji potvarkius, kuriais kasama duob lietuvi tautos egzistencijai, tuo rengdami tolimesnei germanizacijai, yra pirmieji Lietuvos išdavikai!

Lietuviai!

Vienyb je m s j ga. Kas j ardo, tas ri lietuvis ir n ra vertas to vardo, kur m s proseneliai garbingai nešiojo.

...Lietuviais esame mes gim ,
Lietuviais norime ir b t...

1942.V. 7.

Lietuvos akad. jaunimas

18-20. Lietuvos S n pasirašyti atsišaukimai, raginantys jaunim nesiregistruoti darbams

MIRTIS IŠDAVIKAMS,

Rudasis slibinas pradeda sekti raudon j . Ponas dr. Rentelinas "si lo" mirties bausm visiems tiems, kurie nepaklausyt geguž s 6d. potvarkio.

Tautie iai, pajuskime savo vert . Argi mes teverti, kad dirbtume juodžiausius transporto (geležinkelio tiesimo darbus). Argi m s moksleivija bei studentija tam mok si, kad dabar žem knisin t . Ir dar pasiimti vis aprang ir asmenin inventori . Tik kvailiams gali si lyti alkohol ir r kalus.

Šlykš iausias pasity lojimas - premija tam, kuris duos saugumui kiekvien agituojant nepildyti šio potvarkio. Veidmainiai: kiršinti vien lietuvi tautos dal prieš antr . O mes si lom GARBINGO LIETUVIO vard , kaip premij , tam, kuris nud s kaip šun kiekvien išdr sus parduoti savo bro .

MIRTIS IŠDAVIKAMS

Patys vokie iai, tik dami, kad tuoj prasid s didžioji ofenzyva Rytuose, nedr sta gaudyti vis nepaklausiusi šio potvarkio. Jiems tr ksta žmoni . Visus darbus tur s atlikti m s policija.

Tautie iai, neikime registruotis. Jeigu mus saugumas ir policija dr s mus gaudyti, pasipriešinkime jiems.

M s tikslas: neži rint nieko, pasilikti savo t vyn je. Dar neišdži v s partizan kraujas mus pareigoja eiti J p domis - dirbti Lietuvai, o ne imperialistiniams vokie i siekimams.

LIETUVOS S N S

Vilnius-Kaunas
1942. V. 10

LIETUVOS S NAU!

Dar nev lu atitaisyti klaid , kuri tu padarei, užsiregistruodamas ir pasižad damas tarnauti svetimiesiems, m s okupantams. Mielas Lietuvos s nau, pagalvok gerai, k padarei savo T vynei Lietuvai. Atmink, ko tu vertas esi, apsiimdamas tarnauti svetimiesiems. Gerai, kad kelsis v l M s Lietuva. O kuo tu, mielas s nau, pasiaiškinsi savo motinai Lietuvai? Tad dabar laikas susiprasti. Kada tau reik s vykti, tai parodyk savo stipri vali . Spruk su savo draugais, kur kuris manydami savo T vyn s laukus, kr mus, miškus. Visuomen jums tikrai pad s pragyventi. Ta iau jei ir tekt išvykti iš Lietuvos rib , pasistenk nepamiršti pareig savo T vynei. Kaupk kiek gal damas j gas savo Lietuvai. Kartu atsimink, mielas drauge, kad tau vokitis nebus niekuo-

M I R T I S I Š D A V I K A M S,

Rudesis slybinas pradeda sekti raudonųjų. Iones dr. Kentelinas "siūlo" mirties bausmę visiems tiems, kurie nepaaisinsytų gegulus 3 d. potvarkio.

Tautiečiai, pažinkite savo vertę. Argi nes teverti, kad dirbtume juodžiausiu transporto (elektrosinio tiesio durtus): Argi mūsų moksleivija bei studentija tau mokysi, kad dabar šonų knisintų, ir dar pasiilkti visą spreną ir sameningą inventorių. Tik sveikieji gali sidyti alkoholi ir rūkistus.

Slykščiausias pasitydijimas - prašija tau, kurie įdūs saugumui kiekvieną agituojamą, nešidyti šio potvarkio. Veidmainiškai mirškinti vieną lietuvių tauton dakt prieš sntarą. O nes sidiom GARRINGO LIETUVIO vardą, kaip prašiją, tau kuris nušės kaip šonų kiekvieną išdrąsų, perduoti savo brolių.

M I R T I S I Š D A V I K A M S.

Patyte vokietai, kad tuoj praeidis didžioji ofensyva Rytuose, nedrįsta gaudyti visų nepaaisinsusių šio potvarkio. Jims truksta laonų. Visus durbus turės atlikti mūsų policija.

Tautiečiai, neikite registructis. Jeigu mūsų saugumas ir policija vis mus gaudyti, pasipriešinkime jiems.

Mūsų tikslas: neširint nieko pasiilkti savo tėvynėje. Dar neišdėtuvas partiznų kražjas mus ipareigoja eiti jų pėdomis - dirbti Lietuvai, o ne imperialistiniams vokiečių siekimams.

Vilnius-Kaunas
1942.V.10

L I E T U V O S S O U I O S

met d kingas už tai, k tu esi jam pasiryž s padaryti. Jis nebus tau d kingas už tavo krauj , kur tu praliesi už j . Dar atvirks iai, jis dar daugiau terios m s t vyn , skriaus tavo brolius ir seseris, tavo t vus, kaimynus ir visus artimuosius. Taigi, mielas Lietuvos s nau, gerai pagalvok ir apsispr sk, kol dar nev lu. Tu esi reikalingas ne imperialistinei Vokietijai, bet savo T vynei Lietuvai.

Kaunas-Vilnius
1942-V-14

Lietuvos S n s

BROLIAI LIETUVIAI,

J s, kurie nesiregistravote, esate tikrieji Lietuvos s n s, t vyn s myl tojai.

Toki ir reikia m s gimtajai žemai, ypatingai dabartin je sunkioje jos b kl je.

Gaila t , kurie susigund "išvaduotoj " si lomais gerumais bei pažadais. Apleido jie gimt j krašt pa iu b tniausiu laiku, kai proga išsilaisvinti art ja ir kai matomas silpn jantis tas nepasotinamas ši ir an laik klastingasis germanas.

Jie patikėjo vokiečių sugalvota apgaule ir išvyko svetur laimės ieškoti. Bet, deja, jos ten neras, išskyrus belaisvio mirtį, kuri jų ten laukia.

Broliai Lietuviai, jūs turite joti iki šiol tautinio jausmo ir meilės savo Tėvynei Lietuvai. Parodykite dar didesnį prisirišimą prie jos, nebudami pakartotinai išleisti atsišaukimų, kuriais sakoma registruotis "atsilik liams".

Jūs parodėte savo drąsą pirmomis registravimosi dienomis, parodykite ją ir dabar. Perkalbėkite silpnavalius jaunuolius, kad jie nebijotų grasinimų ir nesiregistruotų. Darykite viską, kad nežūtų pačios geriausios mūsų šalies, kurios bus neapsakomai reikalingos, atstatant NEPRIKLAUSOMĄ LIETUVĄ.

Nesileiskime, kad mus nutautintų ir paverstų vergais, ko vokiečiai amžiais siekė ir dabar siekia.

Tegyvuoją Laisvą, Nepriklausomą Lietuvą!

Kaunas-Vilnius
1942.V.14

Lietuvos Sąjunga

21. Aktyvistų pasirašytas spėjimas apie naujai atsirandančias pagrindžio grupes

SPĖJIMAS

Nugirstas slapto nurodymas atsakingo "GesTaPo" pareigūno žymiam nacionalistų veikėjui:

"Svarbu Aktyvistų likučių, jeigu tokių yra, galutinai jungti Liet. Tautiniam Frontui."

Kaunų pasiekta žinia, kad ta kryptimi Liet. Tautinio Fronto bei jo bendrininkų "Laisvųjų Kovotojų Sąjunga" yra ruošiami atitinkami raštai.

Spėjimo tokios rūšies provokacijai nepasiduoti. Jeigu pasirodys agentai su raštais apie aktyvistų sąjungimų nacionalistus arba Liet. Tautiniam Frontui, vyti juos kaip provokatorius lauk.

Aktyvistų Frontas, susiorganizavęs bolševikų okupacijos metais, rėmė savo veikimą Nepriklausomos Lietuvos Atstatymo mintimi.

Jis sujungė visus doruosius savo krašto mylinčius lietuvius ir užsklendė duris pataikoms ir savanaudžiams.

Dėl to savo nusistatymo aktyvistai nesusvyravo ir savo idėjoms liko visad ir visur ištikimi.

Nacionalistų intrigos ir pastangos daktarų ir vokiečių sakymu Aktyvistų Frontas buvo uždarytas.

Aktyvistų Frontas, kaip anksčiau, taip ir dabar, nedaro ir nedarys jokių sąjungimų bei siliejimų, tuo labiau su nacionalistais, bei Liet. Tautiniu Frontu, kuris savo veiklą išvystė tikrai po partizanų kovų, kai buvo mažiau rizikos ir

ĮSPĖJIMAS.

Supirtojas slepiamas nurodymais "beštaro" pareiškimo įspūdo nacionalistų veikėjai:

"Šviesa Aktyvistų lietuviams, jeigu teikią dar yra, galutinai įjungti į Liet. Tautinį Frontą."

Šią pasaką žinia, kad to kviytini Liet. Tautinis Frontas bei jo bendrininkas "Lietuvių Kovotojų Sąjunga" yra Rusiškai atstovai raštai.

Įėjimo tokios rūšies provokacijai nepasidūti. Jeigu pasirodys sąlygtai ok raštai apie aktyvistų įėjimą į nacionalistus arba Liet. Tautinį Frontą, vyti juos kaip provokacinius lauk.

Aktyvistų Frontas susiorganizuos baltiečių okupacijos metais rėm savo veikimą Nepriklausomos Lietuvos atstatymo mintimi.

Šis sąjunga visur doracius savo krestą apylindius lietuviams ir uzbekams daris patikėdamas ir sąvamsūdiams.

Bele savo nusistatymo aktyvistai nesuvisyvo ir savo įėjimo liko vised ir visur istikiai.

Nacionalistų intrigų ir postangų dėka ir vokiečių įėjimas aktyvistų Frontas buvo užkarytas.

Aktyvistų Frontas kaip sąjūdis įvy ir dabar, nedaro ir nedarys jokių sąjūdinų bei įėjimų, tuo labiau su nacionalistais, bei Liet. Tautiniu Frontu, kuris savo veiklą įvyti tikrai po partizanių kovų, kad buvo melnis rinkos ir daugiam politinių kombinacijų.

Kaip tuoj vokiečiams įėjimams beatodairinis nacionalistų antikosio į glėbi vokiečiams, taip dabar jų kurstančios, neobjektyvios pusios viešos griežtai priešvokiškos proklamacijos ir pasisakymai, lietuvių tautai sukelia didelią neišskum.

Kovok.

1942 m. liepos mėn. 10 d.

Aktyvistų budintis.

daugiau politini kombinacij .

Kaip tuoj vokie iams žygiavus, beatodairinis nacionalist metimasis gl b vokie iams, taip dabar j kurstan ios, neobjektyvios pusiau viešos, griežtai priešvokiškos proklamacijos ir pasisakymai lietuvi tautai sukelia dideli neišskum .

1942m. liepos m n. 10d.

Kovok.
Aktyvist budintis.

LIETUVIAI I

Kiekviena tauta turi savo šventovę ir ją gerbia. Kuri tauta negerbia savo turimos šventovės, ta tauta yra pasmerkta žūti, nes ji kerta šaką ant kurios sėdi. Lietuvi, tautos šventovė yra mūsų Karo Muziejus ir jo sodelis su Nežinomojo Kareivio kapu. Ar mes savo šventovę gerbiame? Galia, bet turime prisipažinti, kad labai mažai mes ją teįvertiname. Pirmą kiekvieną vakarą vyksta vėliavos nuleidimo apeigės, o ar mes galėdami jose dalyvauti, dalyvaujame? Beveik, kad ne. Tiesa vienas kitas ateinamas, bet tai mažai, tuo laiku Laisvės Alėjoje žmonių, ypačingai jaunimo pilna. Taigi, ar nebūtų geriau, kad mes dalyvautume mūsų Baltojo Vėžio vėliavos nuleidime, ne ką trynų Laisvės Alėją?

Tuo jausmu gyvendami mes lietuviai jauskime pareigą, kiek tai yra galima, dalyvauti vėliavos nuleidime. Tegul iš mūsų laipų skamba Lietuvos Himnas ir Maldos Sodžiai! Tegul ateinantieji svetintaušiai pajunta, kad ir lietuviai myli savo tėvynę ir papročius.

Lietuvaitėsi! mes kreipiamės į jus kviesdami sekmadieniais parnešti iš Lietuvos laukų, kalnynų, girių, ir jais papuošti Nežinomojo Kareivio kapą. Tegul šydi mūsų šventovė Lietuvos laukų, pelėmis!

Lietuvi-lietuvaitelerskaitę šį lapelį perduok ją kitam, o pats jauskis pareigą ypačingai skambinti, kada grojama Lietuvos Himnas ateiti į Karo Muziejaus sodelį 20 v. ir patinai sugiedoti Lietuvos Himną ir maldą.

mylėkime savo šventovę, gerbs ją kiti!

Kaunas.

1942.V.13.

Lietuvos Sk. V.

22. Lietuvos Skaut vadovybės atsišaukimas, puoselintis tautos dvasi *

LIETUVIAI!

Kiekviena tauta turi savo šventovę ir ją gerbia. Kuri tauta negerbia savo turimos šventovės, ta tauta yra pasmerkta žūti, nes ji kerta šaką ant kurios sėdi. Lietuvi, tautos šventovė yra mūsų Karo Muziejus ir jo sodelis su Nežinomojo Kareivio kapu. Ar mes savo šventovę gerbiame?

* Toks pat atsišaukimas viliu buvo perspaušdintas, pažymint naują atsišaukimo išleidimo datą - liepos 10d.

Gaila, bet turime prisipažinti, kad labai mažai mes j te vertiname. Pvz., kiekvien vakar vyksta v liavos nuleidimo apeigos, o ar mes, gal dami jose dalyvauti, dalyvaujame? Beveik, kad ne.. Tiesa, vienas kitas ateiname, bet tai labai maža, tuo laiku Laisv s al joje žmoni , ypatingai jaunimo, pilna.

Taigi, ar neb t geriau, kad mes dalyvautume m s Baltojo Vy io v liavos nuleidime, ne k tryn Laisv s al j ?

Tuo jausmu gyvendami, mes lietuviai jauskime pareig , kiek tai yra gali- ma, dalyvauti v liavos nuleidime. Tegul iš m s l p skamba Lietuvos Himno ir Maldos žodžiai! Tegul ateinantieji svetimtau iai pajunta, kad lietuviai myli savo t vyn ir papro ius.

Lietuvait s! Mes kreipiam s jus, kviesdami sekmdieniais parnešti iš Lie- tuvos lauk žalumyn - g li ir jais papuošti Nežinomojo Kareivio kap . Tegul žydi m s Šventov Lietuvos lauk g l mis!

Lietuvi-lietuvaite! Perskait s š lapel , perduok j kitam, o pats jauski pa- reig , ypatingai SEKMADIENIAIS, kadagrojamas Lietuvos Himnas, ateiti Karo Muziejaus sodel 20v. ir b tinai sugiedoti Lietuvos Himn ir Mald .

Myli kime savo Šventov , gerbs j kiti!

Lietuvos Sk. V.

Kaunas,
1942.V.18.

VIETIN RINKTIN

(APIE TAI, KAS NET "TARP EILU I " NESURANDAMA)

Jonas Pajaujis

Apie Vietin rinktin (toliau-VR) ir jos vadovyb yra jau nemažai parašy- ta. Rašymai lie ia vadinam j , oficial VR veid . Tik tarp eilu i suvokiama pastaba- VR buvo kuriama su antinacinio pogrindžio organizacij ir j veiki koordinuojan io VLIK palaima ir pritarimu. Šiais metais vasario 12-13 dieno- mis Vilniuje ir Kaune buvo pamin tas VR penkiasdešimtmetis. Ir ia tik prab gomis buvo užsiminta apie neoficial (tikr j) VR veid . Pats laikas pažvelgti tikr j ir kartu atsakyti daugel kylan i klausim . B tent: kod l VLIK, koordinav s antinacin rezistencij , pritar Rinktin s k rimui ir kokius uždavinius jai skyr ? Kokia buvo pilna VR štabo sud tis ir kaip štabas dirbo?

VLIK laikysen nul m to laiko pad tis Europoje ir, vertinus pad t, Lietuvos ateitis.

1943-1944 met sand roje Europoje lik tik keturios nekariaujan ios ar neokupuotos valstyb s: Portugalija, Ispanija, Šveicarija ir Švedija. Rytuose naciai gr m si su vakarykš iu s jungininku - bolševikais. Ryt frontas 1943- i j met laikotarpyje pietuose pasislinko 800-900 kilometr vakar link ir jo linija: Chersonas-Kirovogradas-Žitomiras-Masyris-Žlobinas-Velikije Luki-Leningradas. Naciai dar laik si Mogiliove, Oršoje, Vitebske, bet Smolenske jau buvo sitvirtin bolševikai Vakar s jungininkai, 1943 m. pavasar išst m vokie ius-italus iš Afrikos, vasaros metu išval Sicilij , met sand roje kov - si Italijoje prie Monte Cassino. Pati Italija jau buvo kapituliavusi

1943-ieji buvo gan derlingi ir politik susitikimais -konferencijomis, svars iu- siomis pokario Europos — netgi Lietuvos — likim . Taip sausio m nes Kasa- blankoje susitiko er ilis su Ruzveltu, birželio m nes Molotovas slapta der - josi su Ribbentropu, lapkri io- gruodžio sand roje Teheran suvažiavo "trys didieji" - er ilis, Ruzveltas ir Stalinas. Vasaros metu neutrali j spauda nagrin jo, vadinam j " er ilio plan "**.

Tiek pagrindžio organizacijos, tiek ir VLIKas apie pad t frontuose ir su- sitikimus buvo gerai informuotas**. Gerai žinojo ir apie pad t pa ioje Lietu- voje. O pad tis Lietuvoje k l rimt susir pinim tiek dabartim ir ypa ateitim***. Lietuvos pagrindžio tikslas nesikeit nuo 1940- j : IŠSAUGOTI LIETUVIU TAUT IR JOS TURT IR ATKURTI SAVARANKIŠK NE- PRIKLAUSOM VALSTYB .

Valstybei atkurti, remiantis ginkluota j ga, atsirado, nors ir rizikingos, gali-

---

* er ilio planu — smogti vokie iams iš Balkan ir Skandinavijos — ir tuo b du izoliuoti Sovietij nuo Vidurio Europos tuo metu buvo pakankamai "spekuliuojama" neutralioj šveicar ir šved spaudoje. Verta pasiži r ti ir pa io er ilio "Atsimini- mus".

** Per Berlyn Švedijos ambasados diplomatinis kurjeris — Skamus(?) — parveždavo reikiam informacij . Deja, informacija niekad geron rankon nepatekdavo, bet tai ne ši tema.

*** Berlyne tuo metu dirb s žurnalistas Julijonas B t nas nuosekliai informuodavo VLIK ir LF apie politin pad t. Jis ir iš dalies dr. Karvelis, tur jo itin gerus santykius su šved žurnalistais (Arvid Fredholm, Bertil Svanström), šveicarais ir japonais.

myb s 1944 met pradžioje. Reik jo sudrausminti ryt Lietuvoje siau ian ius "maskvinius" partizanus, o Vilnijoje - "lenkiškuosius", o pa i Rinktin , laikui pribrendus, panaudoti prieš vokišk okupant .

Pilna Vietin s Rinktin s štabo sud tis buvo:

VR vadas: gen. P.Plechavi ius.

VR štabo viršininkas — plk. Urbonas.

VR štabo adjutantas — j.ltn. (pavard s neatsimenu).

I skyriaus viršininkas — gen. št. plk. R klaitis, j. ltn. Vai aitis.

II skyriaus viršininkas — gen. št. plk. ltn. Andriušaitis, j. ltn. But nas.

III skyriaus viršininkas — gen. št. plk. Šova,

viršininko pavaduotojas — gen. št. av. plk. ltn. Jankauskas.

Kari dalies viršininkas — kpt. Juškys, Prapuolenis Juozas.

Karinink dalies viršininkas — (iki kovo 1-os — gen. št. kpt. Kazakevi ius, nuo geguž s 1-os mjr. Jurk nas), Pajaujis Jonas.

IV skyriaus viršininkas plk. Grudzinskas, j.ltn. Repšys* .

Pastaba: atkreipkite d mes VR štabe dirban ius "belaipsnius" — ka-riuomen je netarnavusius.

ASMENIN PATIRTIS

Vasario pabaigoje LP organizacinio skyriaus viršininkas plk. Povilas Šilas man pasak :

— Jonai, (taip anais laikais vadinaus) kovo pirm , aštunt valand ryto, prisistatyk pulkininkui Jankauskui pirmo tar jo staigoje, Mickevi iaus gatv je.

Tai ir prisista iau — kartu su dar ketvertu jaunuoli , iš kuri tik Repšio ligi

---

* Šie vyrai VR štab buvo darbinti plk. Jankausko, VLIKo pavedimu. Iš j tik Julijonas B t nas buvo suimtas. Jis d v jo uniform . Tekt pridurti ir tai, kad man atsiradus Stuthofe ir karantine beesant barako Nr.17 "štuboje" A, gretimoje B buvo internuota lenk karinink grup , apie kurios tragišk nužudym raš kun. Yla. Šioje grup je buvo ir "Polska Armija Krajova" kontršpijonažo lietuvi skyriaus viršini- kas — kapitonas. Skyrius b stin tur jo Gardine Kapitonas (kurio pavard s nepa- menu — ir nesvarbu, ji buvo netikra, kaip ir j rekomendavusio grafo "Kawšinskio") itin teiravosi apie PAK depeš , pasi st VR štabui per Fledžinsk . Apie tai štabe buvo žinoma geguž s penkiolikt — su mimo dien .

tol nebuvo sutikęs. Pulkininkas Jankauskas nuvedė mus kit kambarį ir išdalino (kiek supratau "dalybos" buvo iš anksto sutartos). Stabas tuo metu turėjo jo trys kambarius: prieškambarį, Vado ir Štabo viršininko — bendrą, ir Štabo keturiems skyriams — trejų. Pasodino mane šalia kapitono Kazakevičiaus — karininko dalies viršininko. Neįėjau "vaiske" nebuvo. Tik regiu, pulkininkas Šova aulinius maunas ir pusiau keikias: — "Gyvatės, mozolius spaudžia - geriau ant panaklų..." O pulkininkas Grudzinskas trenkia telefono ragelį: "Tegul velniai, tuos frigus rauna, - žada, žada ir nieko neduoda... Pasijunti bemaž kaip namie..."

Kitą dieną kapitono prie stalo nerandu, jis, pasirodo, jau Ašmenoje.

Prieina pulkininkas ir trumpai:

— /.../ Jonai (kodėl jis mane taip vadina?), jums patikėta karininko dalis. Batalionuose nesivarginkite dėl skyrininkų, bet aštuonioliktam — karo mokyklon — jeigu praleiskite provokatorių, galva atsakys!..

Net blusos apmirus...

Darbas štabe iki balandžio vidurio vyko gana normaliai (taip, kaip aš "civiliokas" supratau). Balandžio antroje pusėje pradėjo komplikotis. Vokiečių reikalavimai darbo jėgos ir prieš kituvinius apsaugos mobilizacijai lietuvių tautai buvo visiškai nepriimtini. O vaidinti reikėjo. Prieina prie manęs pulkininkas:

— Rengiamės mobilizacijai (pamirksi). Bolševikai nesusėję išsivežti mūsų kariuomenės mobilizacinį planą — jie saugomi dabar prieš troihenderio(?), bet archyvuos dirba buvęs vienuolis, bene Kazimierietis. Štai tau galiojimai - parnešk juos...

..Pamešiau.. Ir man palengvėjo dėl pulkininko Vertelio (?) - karo mokyklos viršininko, abejoni nebuvo. Bet koks batalion vadais skirtas - ten surinkta jau aštuoniolika šimtų gimnazijos baigusio jaunimo - o kas — kuop vadais, o kas - instruktoriais? Galiu pasitarti su "Kstuio" Vytautu ir su LLA Vana-gais. Bet argi ir jie viską žino?..

Balandžio pabaigoje pulkininkas Šova susišaukia mus, tuos "civiliokus", plk. Jankausko atvestus:

— Vyrai, pagal vokiečių reikalavimus skelbiama darbo jėgos ir karių mobilizacija. Rinktinis Vadas duos instrukcijas komendantams, o jūs gaunate komandiruotes savaitei. Jums geriau žinoma, kaip jūs komandiruotes išnau-

dosit...

Geguž prasidėjo velniava. Gandai apie provokišką mobilizacinį štabą, plk. Bironto vadovybę... Štabe pradėjo lankytis majoras (vokiečių pakeltas pulkininkas leitenantas) Songinas. Prie manęs atsisėdo majoras Jurkūnas. (Majoras man nekliudo ir aš jam: sutarėme. Jis man kartais "užmesdavo" pastabas, kad mano redaguotas sakymas "per civiliškai" skamba, o aš jam atsikirtau: "Majore, Lietuvos kariuomenė ne prasiška - geriau būtų kiti "civilio-kai". Laukime likvidacijos. O jos belaukiant pradėjome jau patys likviduotis. Pirmoji eilė - aštuonioliktasis batalionas - Karo mokykla. Su Juozu Prapuoleniu iš Kauno komendantūros iš leitenanto Ptašinsko registracijos kortelės, gegužės pirmosiomis savaitėmis, mums naktimis bedirbant, pavyko aštuonioliktą batalioną padaryti nebuvusiu - nei kariuomenės savanorių, nei pulkininko Vertelio, nei bataliono vado Gužaičio... Vargomės dvi savaites be miego. Radome gatvę Nr.1, antrajame aukšte, Antano Briedelio pastogę.

Taip ir sulaukime penkioliktos. Ryt atvykus darban, prieina plk. Šova:

— Paimk mobilizacines bylas, kurias archyve pakvitavai. Gerai žinai jas. Tik neatiduok..

—Pulkininke, tai kaip: atiduoti ar neatiduoti?..

—Tu geriau žinai — tam ir esi... ia...

Dvi storas bylas susidėjau portfelin. Nors giedra diena buvo, apsigaubiau lietpalčiu. Archyve prisistačiau "troichenderiui". Paimiau kvitą, kad bylas gerai žinau, "troichenderiui" sakau:

—Pagelbėsiu lentynas padėti...

—Jei prie lentynos Kazimierietei sesei dėstau:

—Nusisuk, kad šis žinios švarti turėtų. Nematyk, kur ir kaip deda...

Bylas po kelni diržu štaban parnešiau. Pulkininkas net akis išsprogdino:

—Aš tik pajuokavau..

—Bet pulkininke, štai "troichenderio" kvitas, kad bylos gerai žintos... Štai bylos, — ir traukiu bylas iš po kelni diržo.

—Jonai, ar kaip tu ten vadinieji, — neškitas bylas, kad štabe jie nebūt...

Taip ir parsinešiau "Lietuvos Armijos Mobilizacijos" labai slaptas bylas. Seiną gatvės penktą numerin.

Antrą valandą popiet kažkodėl metu žvilgsnį Donelaičio gatvėn:

—Pulkininke, matot, kas darosi?

Iš dviejų dengt sunkvežimi staiga pasiberia SS-ininkų ruja.

Mūsų kambarinį sritrenkia trys. Trys automatiški pistoletai ir šaukiama:

—Vafen raus.

Net juokinga - koki yra "Waffen"?

Kapitonas Juškys, vienintelis "ginkluotas", išsitraukia savo 6-o kalibro pistoletą ir:

—Pulkininke, kaip sakysit?

SS-ininkai savas "berdankas" automatiškai nukreipia kapitono link. Pulkininkas:

—Kapitone, nenaudok — atiduok...

Kapitonas Juškys sviedžia savo "žaisliuką" SS-ininkų batuosna....

Tuo ir galėjau baigti VR Štabo istoriją. Keista, kad karininkai — uniformuoti — po maždaug ketveri valand buvo visi areštuoti ir išvežti. Mes, "civilioikai", buvom paleisti (mane po keturi dienas Radast gatvėje pamerė), VR štabas buvo saugomas. Grįžęs namo radau savo kambarį visiškai išvalytą - lyg niekas čia negyveno. Tik kitą dieną sužinojau, kad "mobilizacijos bylos" yra "deponuotos" Tyrimo laboratorijoje /.../. Kitą dieną atgavau ir savo VPK pistoletą, "Kštuotio" teiktą man, pradedant dirbti VR štabe...

ATGARSIAI

L.P.K. Susijungus Amerikoje, susipažinusi su Laisvųjų Kovų Archyvo Nr.11, pradėjau Antinacinės Rezistencijos skyriumi, atrado ten skelbiamą minį ir netikslumus ir visuomeniniais klaidinančiais archyvo dokumentus, atsiklausiau 1941m. sukilimą organizavusi, dar gyvai esanti narių iš LAF vadovybės ir LAG vadovybės nuomonę. Sušaukiau specialų pasitarimą kovo 15d. Jaunimo Centre, su Antanina Garmute ir Vytautu Balsiu, kurie dabar buvo iškagoje su besilankančia dainuojančia partizanų grupe. Pateikiu šį atsiklausimą ir pasitarimo nuosprendžius:

Lietuvos Kovų Archyve Nr.11 Antinacinės Rezistencijos skyriuje pateikta dokumentacija yra neteisinga ir visuomeniniais klaidinanti.

Yra būtina, kad redakcija patvirtintų pateiktą dokumentaciją, kaip neteisingą ir

klaidinan i atitaisyti .

Prašome, kad Redakcija apie sutikim atitaisyti pranešt mums iki 1994m balandžio 30 dienos.

Pilypas Narutis
Pirmininkas

Mykolo Naujokai io pasisakymas. Laisv s Kov Archyvas Nr. 11;
Pradedant skyri "Antinacin rezistencija"

Paskutiniu metu jau ne vien kart esame patyr , kad atsiranda istorik , kurie nori išrasti nauj , tinkamesni dokumentacij Lietuvos kov metams nušviesti. Pagal šiuos istorikus, tie žmon s, kurie atliko pat organizacin darb , paruoš pagrindinius nurodymus kovai pagr stus nusistov jusia lietuvi morale ir teise, neatliko vertingai š darb . Tod l reikia šiandien ši dokumentacij pataisyti.

Ir taip leidžiant Laisv s Kov Archyv Laikinosios Vyriausyb s Pirmininko pulk. K.Škirpos paskelbtas dokumentas yra naujai pataisomas klijuojant pried , lyg ir sudarant originalo straipsn .

Toliau šiame leidinyje skelbiama vairi pamflet , kuri paruošimas ir paskleidimas niekados nebuvo autorizuotas LAF vadovyb s. Reik t galvoti kad daugumoje ši popieri ir atsišaukim buvo tendencingai paruošta Gestapo nurodymu ir j organizacijos pagalba paskleista.

Kas blogiausia, kad kai kurie iš ši atsišaukim Laisv s Kov Archyve yra atspausdinti tarp M.P.Škirpos dokument .

Toks sumaišymas dokument ir pamflet sudaro vaizd , kad pamfletai yra integralin dalis Ministerio Pirmininko paskelbto dokumento. Tai yra tikra neteisyb .

Si lau daryti griežtesn atrank medžiagos, kuri norime palikti ateinan-iai kartai- istorijai.

B tina suprasti, kad ateities skaitytojas gal t vertinti, jog šiame rinkinyje yra dokumentai nušvie i Lietuvai vaduoti vadov , darbo eig ir jo direktyvas, o kitame rinkinyje sud tos atskir asmen ir nežinom organizacij skleistos proklamacijos, panašios Kuntapl .

Prisiminkime tikrai Lietuvį Bendruomen s nusivylim pama ius

visuomenės reakcijai, išleidus "Kovos ir kankinimų" pirmą tomą.

Mykolas Naujokaitis, 1995 03 20, San Diego, Ca.

"Laisvės Kovų archyvo" Nr.11 paskelbtą Antinacinės rezistencijos dokumentaciją perskaitė *Bronys Raila*, kuris buvo sujungęs LAF sąjungą dar 1941 m. sukilimo organizavimui Berlyne, pasisako taip:

1. LAF programą dėl 16-jo paragrafo žiūrėčiau kaip keistenybę. Aš dalyvavau kuriant LAF Berlyne, girdėjau ir skaitydavau visas programas, bet tokio turinio paragrafo neatsimenu. Niekad šitaip žydų klausimas nebuvo diskutuojamas. Nemanau, kad Škirpa savo "Sukilime" būtų turįs ką taisyti ar keisti. Jis nebuvo rafinuoto būdo ar stiliaus savo raštuose, tačiau buvo labai sąžiningas — nieko nebūtų pats žalojęs, keičęs, koregavęs.

Maniau, kad viliu kažkas buvo suinteresuotas (NKVD, KGB, žydai...) aktyvistų programą "papildyti", visą akciją kompromituoti, apsteršti. Tegu kas Vilniuje geriau ištyrėtų naują "programą" su specialiu skyriumi: iš kur ji kaip ji archyve atsirado...

2. Tapatimi mano nuomonė ir dėl vad. "1941m. kovo 19 atsišaukimo iš Berlyno" ..Aš buvau Berlyne LAF propagandos komisijos pirmininkas, pro mano akis praeidavo maždaug daugumas ne karinio turinio atsišaukimų projektų etc. (pats esu rašęs, parašęs net ištisus brošiūrų, kurios naciai neleido išspausdinti). Tokio atsišaukimo nebuvau matęs, ir būčiau nustebęs, kad ten taip būtų pasisakoma. Šalia Škirpos, visokius "atsišaukimus" ruošdavom, stilistiškai, kalbiškai prižiūrėdavome, nes geriausiai tai išmanėme A.Valiuknas, A.Maceina ir aš (atleiskit, jei atrodo, kad giriuosi). Niekad mes tokio stiliaus ir minties atsišaukimo nebūme pirmi. Nors pats Škirpa turėjo ir itin prastus stilius, bet jai irgi nrajam būdingi posaki ir žodžiai. Tai gal būtų blogiausių atvejų kokio aktyviai nusiteikusių berlyniško voldemarininko privatus darbas ar noras pasisakyti, kažkodėl patekęs archyvą. Bet greičiausiai tai sovietiniai ar koki semitini provokatorių darbas, viliu veltas neva Berlyno LAF "veiklą" ir jo "programą". Tokiame "archyve" gali būti prikimšta visoki tokie "dokumentai", kartais taip gerai atlikti, falsifikuoti, kad sunku surasti teisybę ir klastas.

Aš asmeniškai esu tiek patyręs, kaip bolševikai falsifikuodavo mano pra-

eit, Genrikas Žymantas (matyt, turimas minty Zimanas — red. past.) rašydavo apie turimus "rodymus", koki krašt žvalgybose aš tarnauju, koks "hitlerininkas" esu etc. Taigi ir su manimi, ir su kitais gal jo skelbti ir gal "dokumentus" vis paruošti, koki tik panor davo ir jiems reik davo priešam kompromituoti.

Kas nors tur t patalkininkauti Laisv s kov archyvo bendradarbiams b ti atsargiems, geriau susivokti, nes be viso to netrukus pasidarys daugiau kan i , vargo, b d ir absurd , negu d l "kov ir kan i " dokumentacijos,-ten klastojim berods nebuvo, tik stigo greitos interpretacijos...

Bronys Raila 1995.III.18, Los Angeles

Liudas Reivydas. Pasisakymas d l Laisv s Kov Archyvo Nr. 11..
Antinacin Rezistencija

Perskait s 'Laisv s kov archyvas" Nr.11, skyri "Antinacin Rezistencija" turiu pareikšti paskelbt dokument neteisingum . Paskelbtieji dokumentai (dok. Nr.3 ir 4) nepriklauso "Lietuvos Apsaugos Gvardijos" (LAG) organizacijai, o turinys visai neatitinka Lietuvos Apsaugos Gvardijos vadovyb s nusi-statymui, toki rašt LAG nei pogrindyje, nei viešai veikdama, n ra rašiusi ir n ra spausdinus

LAG pogrindžio centras buvo Kaunas. Neteisinga sakyti, kad LAG centras buvo Taurag je. Taurag je buvo tik stiprus LAG skyrius, bet j buvo visur Lietuvoje. "Laisv s kov archyvo Nr.11" redakcijos pareiškimas, kad LAG centras buvo Taurag , yra neteisingas.

Rumbinas gyveno Kaune ir buvo LAG vadas, žuvo jis prie Daugpilio. Rumbino žmona vyrui stipriai talkino, buvo bolševik areštuota. Mir ika- goje. Aš buvau Rumbino pavaduotojas.

Dokumentas Nr.3 Lietuvos Apsaugos Gvardijos statusas-neteisingas. M s LAG statute visai nebuvo lie iamas žyd klausimas. Mok. Rumbinas ypatingai sp davo, kad jokių b du ne sivelti su žydais, nekeltume pyk io prieš žydus, nes mums r pi atstatyti Lietuvos nepriklausomyb . Mirties b ri LAGe nebuvo.

Nr.4. Dokumentas apie Lietuvos Apsaugos Gvardijos artimuosius už-

davinius. "Neatid liotini Gvardijos uždaviniai".., toki LAG vadovyb niekada neraš .

Bendrai visa antinacin dokumentacija klastingai apgaulinga. Dokumente Nr.I Lietuvi Aktyvist Fronto program rašytas §16, kokio pulk. K.Škirpos "Sukilimas" knygoje atspausdinto n ra. Netik ti pulk. K.Škirpai k jis rašo, ir prad ti gin us po 50-met d I LAF programos, kuri niekada LAF vadovyb s nebuvo priimta, yra tik ano meto lietuvi tautos kovos už laisv sumenkinimas. Visi Nr.11 Antinacin s Rezistencijos skyriuje prid ti LAG ir LAF dokumentai, kurie nei LAGui nei LAFui nepriklauso, yra lietuvi visuomen demoralizuojantys su tendencija, kiršinan ia lietuvi visuomen su žyd bendruomene, o klastingi ypa tod I, kad pridedamas po t dokument pokalbis su pulk. Kaziu Škirpa - klastingai ir dirbtinai didinant t dokument tikrumo galimyb .

Tuo b du aš pasmerkiu Laisv s Kov Archyvo Nr.11 ir peikiu redakcij . Redakcija pati turi atitaisyti ir Nr.11 Antinacin s rezistencijos dokumentus, kaip klaidinan ius, atšaukti

Liudas Reivydas, 1995 0322, Los Angeles, CA., 90039

Pilypo Naru io pareiškimas. Atspausdintas "Laisv s kov archyvas Nr. 11", pradedant skyri "Antinacin Rezistencija"

1941m. sukilim ruošiant ir sukilus, LAF programa niekad nebuvo LAF Vadovyb s priimta, nebuvo spausdinta ir nebuvo platinama, tad netur jo jokios praktiškos reikšm s, tik pulk. K.Škirpa sumin jo j savo knygoje (p.567).

Ir .."statuto projektas LAF vadovyb je nebebuvo baigtas svarstyti" ("Sukilimas" p.574). - rašo pats pulk. K.Škirpa ir galutinai tvirtina: 'LAF programa, kurios tekstas ia anks iau buvo paduotas, tebuvo tik medžiaga didžiajam LAF kongresui aptarti ir išspr sti Š kongres buvo numatoma sušaukti netrukus po atgavimo Lietuvai valstybinio savarankiškumo, jei kraštas neb t buv s antrojo Lietuvos kaimyno- hitlerin s Vokietijos okupuotas — savo ruožtu." (p572).

Laisv s kov archyvo redakcija netiki tuo k pulk. K.Škirpa rašo, bet tiki kažkieno patiekta medžiaga ir spausdina dokument Nr.I, LAF program , gaut iš kažkur, su str.16 ("Lietuvi Aktyvist Frontas žyd tautinei mažumai

Lietuvoje atšaukia svetingumą"), kurio nra pulk. K.Škirpos knygos atspausdintoje LAF programoje.

L.K.archyvo redakcija dok. Nr.I laiko tokiu svarbiu-"archyviniu", kad juo pradeda Antinacine Rezistencijos dokumentaciją: "ia skelbiamas ištisas necenzuotas LAF programos tekstas (dok. Nr.I)" (p.150), tuo iškraipo tikrovę.

Taip pat pridetas dokumentas Nr5 LAF 1941 kovo 19d. atsišaukimas. Berlynas": ("... išdavikams bus tik tada dovanota, jei jie tikrai rodys, kad likvidavo bent po vieną žydą ..."). Tokio atsišaukimo nei Berlyno LAF Vadovybė nerašė ir nei Lietuvos LAF Vadovybė neplatino. Antinacinis rezistencijos skyriuje pridetas ir kitas suklasotasis dokumentas.

Anas metas yra bdingas Gestapo ir NKVD bendradarbiavimu. Tarp pagrindžio organizacijų veikė ir "Juodoji Svastika".. Gestapo karyba. NKVD-istai tardymuose priklausė daug "dokumentų". Suprantama, kad tame mete negyvenusiam redaktoriui sunku susigaudyti

LAF Vadovybė žydų klausimo nelietė, o kovojo, kad atgautų Lietuvos nepriklausomybę, kad visi Lietuvos piliečiai būtų laisvi.

Laisvės kovų archyve Nr.II antinacine rezistencija pradedama neaiškiai, lyg nuo 1940m. birželio 15d., dedama dokumentacija, kuri klaidina visuomenę ir žaloja lietuvių ir žydų bendravimą, turi būti atitaisyta.

Pilypas Narutis, ikaga, 1995.III.22

Gavus gerb. Pilypo Narutis, Mykolo Naujokai, Liudo Reivydo, Bronio Railos laiškus, pradžioje pasijutau smarkiai užgautas ši lietuvių patriotų, kovojusių už Lietuvos laisvę, bet giliau siskaitęs supratau, kad vyko apmaudus nesusipratimas ta prasme, kad autoriai aptariamoje publikacijoje (Ištakos.Kai kurie slapto ir viešo pasipriešinimo bruožai 1940-1942 m. dokumentuose//LKA-T.II.-K.1994.) išvydo tik tai, ką jie norėjo matyti, bet ne tai kas joje buvo iš tikrųjų. Publikacijos komentaras autorius atsidūrė tarp dviejų ugnių: rezistentų J. epulio, rizikavusio savo gyvybe ir išsaugojusio šiuos dokumentus, ir kitų rezistentų, neigiančių juos, bet tik žodžiais. Nei man, nei redaktorei niekas nedavė moralinės teisės atsistoti vieną kurią nors žinovą, tik tie vienais ir netik tie kitais. Dabartinė karta būtų ir sprendžia apie praeitį iš vienokio ar kitokio patikimumo istorinių šaltinių, o istorikas savo

išvadas daro tik po j griežtos mokslin s kritikos. Atskir asmen nuomon pareikšta žodžiu prie kavos puodelio, pasisakymai mitinguose ar uždaruose susirinkimuose ("dalyvaujant dainuojan i partizan grupei") n ra istorinis šaltinis ir negali b ti priimtas pagrindu rimtam svarstymui Nedaryti skubot išvad ir toli siekan i teigini — toks ir buvo pagrindinis šios šaltini publikacijos tikslas.

Vis d lto, teisyb s d lei, b tina atsakyti gaut iš JAV laišk teiginius (nors b t buv šimt kart vertingiau susilaukus autori atsiminim , j kaupt archyv ir platesni pasisakym apie praeit, ypa L.Reivydo, bent vien egzempliori naujosios M.Naujokai io knygos apie 1941 m. sukilim , ir pan.).

1. M.Naujokaitis: "Atsiranda istorik , kurie nori išrasti nauj , tinkamesni dokumentacij Lietuvos kov metams nušviesti". Ši istorik tarpui, matyt, tur t priklausyti ir komentar autorius, vienok publikuoti dokumentai buvo neišrasti, o perduoti redakcijai žinovo, irgi LAF nario ir antinacin s rezistencijos dalyvio Jono epulio. Juos beliko tik palyd ti komentarais, kaip kad ir privalo b ti skelbiant pirminius šaltinius. Dokument autentiškumas nekelia abejoni , atlikta visa manoma analiz (išskyrus spektrografin). Visi dokumentai yra tik nuorašai, kitaip tariant pavyzdys platinam atsišaukim , kas buvo aiškiai nurodyta komentaruose ir neatmestina galimyb , kad jie gal jo skirtis redakcine prasme nuo originalo. Taip pat nemanau, kad kategoriški P.Naru io ir B.Railos teiginiai, kad LAF vadovyb toki dokument neraš ir neplatino, yra artimi tikrovei, nes siminti paraidžiui visus rengtus dokumentus yra ne manoma ir juo labiau juos mok ti atmintinai Neigti galima tik turint original dokument ar jo kopij , skirting nuo tos, kuri neigama.

2 .M.Naujokaitis: "Pagal šiuos istorikus, tie žmon s, kurie atliko pat organizacin darb , paruoš pagrindinius nurodymus kovai, pagr stus nusi-stov jusia morale ir teise, neatliko vertingai š darb . Tod l reikia šiandien ši dokumentacij pataisyti". Visi šie kaltinimai tikrai neetiški, nes, pvz. komen-tar autoriui K.Škirpa yra valstyb s veik jo idealas, o "Sukilimas suverenu-mui atstatyti" yra parankin , nuolat skaitoma knyga.

3. M.Naujokaitis:"K.Škirpos dokumentas yra naujai pataisomas klijuojant pried , lyg ir sudarant originalo straipsn". LAF programos projektas buvo išspausdintas toks, koks ir buvo gautame mašinraštiniam nuoraše, redakcija nieko nekarp ir nekljavo. Taip pat redakcijai yra žinomas ranka

rašytas "1941 m. kovo 19 d" atsišaukimo nuorašas, bet jis jau yra su papildymais ir buvo saugomas sovietiniuose archyvuose, tad nelaikomas patikimu, nors ir nedaug kuo skyr si nuo skelbtojo. Bet tai rodo, kad toks dokumentas vienokiu ar kitokiu pavidalu klajoj po Lietuv .

4. M.Naujokaitis: "Toliau šiame leidinyje skelbiama vairi pamflet , kuri paruošimas ir paskleidimas niekad os nebuvo autorizuotas LAF vadovyb s". Teisingai - jie ir n ra pasirašyti LAF, bet jei laikyti tikrais ir vieninteliais atsišaukimus, parengtus LAF vadovyb s, o kitus Gestapo falsifikatais, tai kada veik 1940-1941 m. pagrindis Lietuvoje, 36 t kst. vien LAF ryšiais apjungt žmoni , 100 t kst. partizan ir sukil li (K.Škirpos pateikti skai iai)? Lauk , kol kurjeris iš Berlyno atgabens nurodymus ar savarankiškai imdavo si blogesn s ar geresn s iniciatyvos?

5. Gvildenant P.Maru io pareiškim , akivaizdžiai matyti, kad pareiškimo autorius neskait šaltini publikacijos komentar , kuriuose irgi aiškiai pasakyta, kad LAF programa tebuvo projektas, kur tur jo svarstyti ir tvirtinti didysis LAF Kongresas išvaduotoje Lietuvoje.»

6. P.Narutis: "LAF Vadovyb žyd klausimo neliet , o kovojo, kad atgaut Lietuvos nepriklausomyb , kad visi Lietuvos pilie iai b t laisvi". Ir kolaborantai? Diskusija šiuo klausimu išeit labai plati, bet si lau, kam domu, perversti pirmuosius laikraš io " Laisv " numerius.

7. Liudas Reivydas, smerkdamas ir peikdamas redakcij , atrodo irgi neperskait komentar , nes jiems priskirta, ko juose iš tikro ir n ra. Ta iau, iš tikro neteisingai nurodytas Lietuvos Apsaugos Gvardijos centras, nes buvo remtasi labai nedidel mis nuotrupomis ir užuominomis apie ši organizacij . Be abejo, apie jos darbus, geriausiai gal t papasakoti pats L.Reivydas, LAG vado adjutantas. Komentar autoriui t ra žinoma, kad ši, pagrinde jaunimo organizacija, veikusi pakankamai savarankiškai, v liau susivienijusi su Lietuvos Vadavimo S junga, po Birželio sukilimo liko ne traukta L.Prapuolenio sudaryt Lietuvos LAF vadovyb (Kauno štab) ir liepos 19 d. pareng savarankišk susivienijimo su kitomis LAF ar jo id j takoje esan iomis organizacijomis plan , kuris ta iau nebuvo realizuotas. Paneigti spausdintus LAG vardu atsišaukimus yra LReivydo, kaip pagrindin s organizacijos vadovo, teis , ta iau domiau b t sužinoti asmenin nuomon , iš kur tokie dokumentai gal jo atsirasti, nes buvo išsaugoti greta kit , kuri autentiškumas

neabejotinas?

8. B.Raila nesigaili redakcijos ir si lo specialiam skyriui (neaišku tik kokiam — saugumo?) ištirti paskelbt dokument , ta iau visiškai nekalba, kad K.Škirpa b t palik s kok nors jo parašytos knygos archyv ir juodraš ius. K.Škirpa nebuvo genijus, kad "Sukilim " b t paraš s vien iš savo galvos, o r m si tam tikrais dokumentais, kurie rašymo metu tur jo b ti išlik . Jei min ti gerbiamieji redakcijos kritikai ir sukilimo žinovai turi koki nors originali dokument , be K.Škirpos knygos, — juos buvo galima atsi sti ir galutinai išspr sti vis problem .

9. Pabaigoje B.Raila si lo: "Kas nors tur t patalkininkauti Laisv s kov archyvo bendradarbiams b ti atsargiems, geriau susivokti, nes be viso to netrukus pasidarys daugiau kan i , vargo, b d ir absurdo, negu d l "kov ir kan i " dokumentacijos — ten klastojim berods nebuvo, tik stigo greitos interpretacijos". Publikacijos sulyginimas su "Kan i ir Kovos istorijos" pir muoju tomu kelia nuostab . O su talkininkavimu reikt sutikti — geriausia kandidat ra b t .pvz., toks patyr s redaktorius, kaip Domas Šniukas, redagav s paskutini j Bronio Railos knyg . Ar nenuostabu, kad "Tiesos", kuri kažkada drabst purvais rezistentus ir pat autori , vadovas talkininkauja leidžiant antikomunisto knyg ? ia ir yra didžiausias absurdas.

Su pagarba K stutis Kasparas

TAMS S LAIKAI

KROATIJOS POLITINIAI KALINIAI 1918-1991 m.

Kroatijos žmoniai kovoje už laisvą kalinimas buvo neišvengiamas nuo Habsburgų monarchijos laikų iki šių dienų demokratinės, nepriklausomos ir tarptautinio pripažinimo sulaukusios Kroatijos Respublikos steigimo. Prisiminkime didžiuosius Kroatijos kankinius Petar Zrinski ir Krsto Frankopan, kurie buvo kalinti dėl politinių priežasčių 1670m. ir mirė kitais metais Viener Neustadte.

Laikotarpis nuo 1918 iki 1991m. gali būti skiriamas keturias fazes: 1) Jugoslavijos karalystė (1918-1941m.); 2) Nepriklausoma Kroatijos Valstybė (NKV) (1941-1945m.); 3) Jugoslavijos Federacinė Liaudies Respublika (JFLR), Jugoslavijos Socialistinė Federacinė Respublika (JSFR) (1945-1991) ir 4) Kroatijos Respublika. Kiekvienoje šių fazių politiniai kaliniai užėmė savitą vietą. Kad tai suprastume, apžvelkime šio laikotarpio istorines aplinkybes.

1. JUGOSLAVIJOS KARALYSTĖ (1918-1941 m.)

Šiuo laikotarpiu Kroatija priklausė Jugoslavijos karalystei, kuri buvo sukurta, nepaisant jos sudėtyje buvusių tautų valios ir jų aukščiausių politinių institucijų sprendimų. Taigi prieš kroatų valią ir Kroatijos Parlamento sprendimą 1918m. gruodžio 1d. Serbijos karaliaus deklaracija buvo suformuota bendra "Serbų, kroatų ir slovenų valstybė", kuri sudarė "Slovenų, kroatų ir serbų valstybę", Serbijos karalystę, taip pat Montenegro ir Vojvodiną. 1929m. ši valstybė pavadinta Jugoslavijos karalyste. Taip buvo teisinta politinis valdžios bei valdančiųjų organizacijų struktūra ir sunaikintas politinis tautų tapatumas, kuris anksčiau sudarė valstybės sistemos dalį. Kroatija prarado savo istorinį identitetą ir suverenitetą, kuriuo daugiau sielos keletą amžių. Jau penktą dieną po valstybių sujungimo Zagrebe, Jelačić aikštėje buvo nušauta 15 ir sužeista 20 žmonių, dalyvavusių demonstracijoje už respublikos atkūrimą ir prieš unitarizmą bei monarchiją.

Naujojoje valstybėje, išgarsėjusioje kaip "tautkalbimas", Serbijos vadovai, palaikomi karališkojo teismo, armijos ir policijos, (teisingo centrinių Didžiosios Serbijos viešpatavimų). Kroatijos Parlamentas buvo išvaikytas joga ir 1921m. paskelbta neteisėta "Vidovdano konstitucija", kuri priimant nedalyvavo Kroatijos atstovai ir nebuvo reikiamos daugumos. Tai buvo centrinių ir unitarinė Serbijos konstitucija. Praradus suverenitetą, kroatai neteko nacionalinio identiteto. Buvo sustabdyta politinė, ekonominė bei kultūrinė Kroatijos plėtotė. Pagal 1920m. sutartį reikšminga Kroatijos teritorijos dalis, skaitant Istria, Rijeka, Zadar ir Cres, Lošinj, Lastovo bei Palagruža salas, buvo atiduota Italijai, o tai sukėlė Kroatijos žmonių kartų ir nepasitenkinimą. Dėl to kroatai mūrė opozicines politines partijas, daugiausia per Kroatijos Respublikos Valstiečių Partiją, kuri nuo 1924m. buvo pavadinta Kroatijos Valstiečių Partija (HSS). Šie susibūrimai palaipsniui peraugo tautinį judėjimą, siekiant tautinio identiteto, Kroatijos vientisumo ir suverenumo prieš Didžiosios Serbijos centralizmą ir hegemoniją. Valdantieji Serbijos sluoksniai veltui stengėsi nuslopinti šį procesą, griebdamiesi griežtų politinių represijų prieš visas Kroatijos politines partijas. Beveik visų partijų, ypač HSS, nariškai išsparė augo. Iš esmės represijos buvo nukreiptos prieš Kroatijos komunistus, paskui - prieš HSS, o dar vėliau - prieš Kroatijos nacionalistus.

Baudžiamąjoje Jugoslavijos karalystės sistemoje iš visų keturių bausmų formų (priverstinis darbas, kalinimas, griežtas sulaikymas ir sulaikymas) priverstinis darbas buvo pats griežčiausias. Pagal 1921m. Valstybės gynimo statymų tekstą kroatų, kurie priešinosi Didžiosios Serbijos režimui, buvo nuteisti ir kalinti Lepoglava, Sijemska, Mitrovica, Požarevac, Maribor, Zenica, Uliš ir daugelyje kitų kalėjimų. Šiuose kalėjimuose politiniai kaliniai buvo laikomi daug žiauresnėmis sąlygomis, negu kaliniai, nuteisti pagal Visuotinio bausmų statymus. Politiniai kaliniai dažnai neturėjo teisės, kurias garantavo Sulaikymo statymas, pavyzdžiui, teisės lygtin išlaisvinimui ir t.t. Kaliniai siekė sąlygų pagerinimo bado streikais ir kitais būdais. Tam tikra prasme jiems pavyko.

Kadangi valstybės politika kėlė pavojų ir Kroatijos Serbams, kurie tapo priemone pasiekti Serbijos politiniams tikslams, svarbiausia Kroatijos serbų politinė partija - Nepriklausoma Demokratinė Partija (SDS) — 1927m. prisijungė prie HSS kaip Valstiečių demokratinė koalicija (ŠOK), kad paremtų

kov prieš centralizm ir Didžiosios Serbijos hegemonij , taip pat kompanij už vis taut tapatum valstyb s sud tyje. Reakcijos nereik jo ilgai laukti. Negal damas išspr sti valstyb s kriz s parlamentin mis priemon mis, karališkasis teismas 1928m. birželio 20d. Belgrado Parlamente suorganizavo Kroatijos deputat žudynes, kuriose du žmon s žuvo ir trys buvo sužeisti Vienas j - Stjepan Radi , kuris gal gale mir nuo žaizd ruggpj io 8d. Po šio vykio ŠOK t s pasipriešinimo kov už parlamento rib . Kroatijos poli-
tiniu lyderiu tapo Dr.Vladko Maek, kuris vadovavo Kroatijos kovai už laisv ir nepriklausomyb , vis pirma statym leidybos ir administravimo, laikantis federalizmo princip , srityje. 1929m. sausio 6d. karalius suspendavo konstitucij , paleido parlament ir ved diktat r . Spalio 3d. valstyb buvo paskelbta Jugoslavijos karalyste. Ji buvo suskirstyta 9 provincijas taip, kad beveik visose j serbai sudar daugum , o kroat etnin ir istorin teritorija buvo suskaldyta. Jugoslavijos karalyst buvo kurta kaip centristin valstyb , valdoma prievarta ir diktat ra. Bet koks Kroatijos pavadinimo, v liavos ir kit simboli naudojimas buvo griežtai draudžiamas, vesta cenz ra, ribojama žodžio laisv , oficialiais duomenimis, iki 1931m. vidurio, kai pasikeit diktat ros forma, bet ne esm , buvo kalinta daugiau kaip 40 000 politini kalini , daugiausia iš Kroatijos. Keli t kstan iai j v liau buvo nubausti daugeliu met priverstinio darbo. Karaliaus Aleksandro nužudymas Marselyje 1934m. spalio 9d. sužlugd diktat r , bet tuo pa iu Jugoslavijoje sustipr jo represijos prieš Kroatij , kurios pasiek virš n po 5-eri met , kai buvo kurtos politini kalini koncentracijos stovyklos.

Reikia pasteb ti, kad šis režimas r m si ne tik armija bei policija ir daugeliu nacionalistini Didžiosios Serbijos bendrij ir organizacij , iš kuri per visus tuos metus savo teroru, žiaurumu ir daugelio kroat nužudymu ypa pasižym jo "chetnik" organizacijos, veikusios daugiau kaip 200 Kroatijos vietovi .

Visa tai skatino žmoni nepasitenkinim režimu, jo politika ir jo atstovais. D I to 1929m. buvo steigta nelegali "Ustasha" - Kroatijos Išlaisvinimo Jud jimo organizacija, vadovaujama Dr. Ante Paveli , kuri siek kurti laisv ir nepriklausom Kroatijos valstyb . Dauguma Ustasha vadov veik užsienyje, skaitant politinius emigrantus, kovojusius už Kroatijos valstyb , palaikomus keleto kaimynini šali -Jugoslavijos karalyst s politini priešinink . Tuo

pa iu metu nelegali Jugoslavijos partija (KPJ) atsisak unitarin s pozicijos ir paskelb , jog siekia suskaldyti Jugoslavij ir kurti nepriklausomas respublikas, tarp j ir "Tarybin Kroatij ", su taut apsisprendimo teise, skaitant atsiskyrim . D I šios priežasties 1937m. kaip nepriklausoma organizacija KPJ sud tyje buvo kurta Kroatijos komunist partija (KPH).

Taigi Kroatijos nacionalinis jud jimas tapo svarbiu politiniu faktoriumi, o Kroatijos atsiskyrimas — svarbiausia valstyb s politine problema. Tai rod 1935 ir 1938m. rinkimai, kuriuose jungtin opozicija, vadovaujama Dr. Maek, laim jo 37,4 proc. ir 44,9 proc. bals . D I tarptautini santyki Europoje pablog jimo ir karo galimyb s (karas prasid jo 1939m. rugs jo m nes) Kroatijos atsiskyrimo nebebuvo galima ilgiau atid lioti, norint išvengti valstyb s subyr jimo. Gal gale prasid jo nesutarimai tarp ministro pirmininko ir HSS vadovo. D I to 1939m. rugpj io 26d. buvo sudaryta Kroatijos Banato k rimotutartis, gr žinusi kroatams identitet ir autonomij Jugoslavijos sud tyje. Pagal ši sutart per Sobor (Kroatijos parlament) ir Ban (civilin Kroatijos valdytoj) Kroatijos Banatas gijo statym leidybos, valdymo ir teis s autonomij , kurios nebuvo galima atšaukti ar atimti be j leidimo. Taigi buvo sukurtas sud tin s ar federacin s valstyb s pagrindas, prieštaraujantis dabartiniam valstybiniam ir nacionaliniam unitarizmui, ty.Didžiosios Serbijos hegemonijai. Banat sudar šiandienin Kroatijos Respublikos teritorija, išskyrus Dvor ir Baranja sritis ir tas žemes, kurios buvo Italijos dalis, ta iau skaitant 13 sri i , kurios dabar priklauso Bosnijos ir Hercogovinos Respublikai, taip pat Šid srit Vojvodinoje, kur kroatai sudar etnin daugum . Vis d lto nebuvo trauktos istorin s kroat teritorijos Ryt Srijeme, Boka Kotorska (Kotoro lankoje) Budva ir Spi . 65 456 kv. km plote gyveno 4 024 601 gyventojas (pagal 1931m. surašym), iš kuri kroatai sudar 70,1 proc., serbai — 19,1 proc., kiti -10,8 proc. Kroatijos Banate elgesys su politiniais kaliniais visai nepasikeit - viena — siekiant palaikyti ir sustiprinti jau egzistuojan i sistem , antra vertus — d I daugelio vidaus ir užsienio aplinkybi . Dabar dauguma priverstinio darbo auk buvo komunistai ir Kroatijos nacionalistai

Kroatijos Banato k rimui smarkiai priešinosi visos serb politin s partijos (išskyrus SDK), taip pat nacionalistai ir Didžiosios Serbijos organizacijos bei institucijos, armija ir Serbijos sta iatiki Bažny ia, kuri laik Banat gr sme Serbijos žmon ms ir valstybei. Taip prasid jo "Srbi na okup" ("Serbai

kartu") jud Jimas, kurio tikslas buvo sukurti "Serbijos S jung " - iš esm s "Didži j Serbij " — iš likusi Jugoslavijos dali , t Kroatijos Banato dali , kuriose serbai sudar daugum , taip pat iš teritorij , kurios, serb manymu, jiems priklauso d l geostrategini ir politini priežas i , netgi jei tai sukelt tolimesn etnini ryši pablog jim . Didžiosios Serbijos suk rimas istorini Kroatijos teritorij s skaita išliko svarbiausias Didžiosios Serbijos bei chetnik politini grupeli uždavinys, kur jie steng si gyvendinti per kar , pasiekus Jugoslavij 1941m. Kadangi jiems nepasisek nei per kar , nei po jo, j pasek jai pakartojo j veiksmus 1991m., prad dami agresij prieš Kroatijos Respublik .

Tiksliai nežinoma, kiek kroat Jugoslavijos karalyst je buvo pasmerkta priverstiniam darbui Be abejon s, tai nemažas skai ius, kur sudar vis politini paži r ir socialini sluoksni žmon s. Galima pateikti netiksl ofi- cial vertinim : 1918-1941m. buvo nužudyta maždaug 10 000 kroat , iš kuri daugelis atkent jo kal jimuose ir koncentracijos stovyklose. Be to, apytikriai 400 000 kroat buvo priversti palikti savo namus ir pasitraukti užsien .

Visos Jugoslavijos karalyst s politin s konfrontacijos paliko gilius ir iki ši dien trunkan ius p dsakus min t sri i gyvenime bei papro iuose, d l to taip detaliai jas ir išaiškinome.

2. NEPRIKLAUSOMA KROATIJOS VALSTYB (NKV)(1941-1945)

NKV laikotarpis yra tragiškas Kroatijos tautos istorijos puslapis. Speci- fin s karo s lygos, okupacija ir NKV k rimas suk l konfrontacij ir s skait suvedin jim su Didžiosios Serbijos nacionalistais, taip pat su pasaulin - mis fašizmo ir komunizmo ideologijomis, kurios suskald kroatu s du kovo- jan ius politinius frontus, nualinusius valstyb .

1941m. kovo 25d. Jugoslavijos karalyst pasiraš Trišal sutart (tarp Vokietijos, Italijos, Japonijos), ta iau po dviej dien kilo vyriausy b s per- versmas, ir naujoji vyriausy b sulauž sutart. Atsakydama tai, Vokietija ir jos s jungininkai 1941m. balandžio 6-18d. sutriuškino Jugoslavijos armij , kuri bes lygiškai pasidav , okupavo šal, suskald valstyb ir tarpusavyje pasidalijo jos teritorijas. 1941m. balandžio 10d., kai ženg Vokietijos kariuo- men , Zagrebe buvo paskelbta NKV. Be ankstesniojo Kroatijos Banato, jos

teritorijai priklausė likusi Bosnijos ir Hercegovinos dalis bei Srijemas, bet nepriklausė Melimurje ir Baranja, okupuotos ir aneksuotos Vengrijos, taip pat Dalmacija nuo Zadaro iki Splito, rytinė Konavli dalis, Boka Kotorska, visos Adrijos salos (išskyrus Hvar, Brač ir Pag) ir dauguma Kvamos bei Gtorskų Kotas srityje, kurios buvo aneksuotos Italijos. NKV pripažino 12 valstybių. Demarkacinė linija, einanti pietus nuo Samoboro, Glina, Dvor, Jajce, Fojnica ir Višegrado, skyrė dvi okupuotas teritorijas — šiaurinė priklausė Vokietijai, pietinė — Italijai. Jos plotas buvo 102 725 kv. km, joje gyveno 5 640 000 gyventojų. Valstybų sudarė 22 apygardos ("Velika Župa") su 139 rajonais, 18 jungtiniais rajonais ir 778 savivaldybėmis turinčiais miestais bei Zagrebo miestu — atskiru administraciniu centru. 1942 m. buvo atkurta Kroatijos Parlamentas ir visos būtinos ministerijos, sukurta kariuomenė, kuri susidarė iš Hrvatsko Domobranstvo (Kroatijos Vidaus Kariuomenės), Gstaška Vojnica ("Gstashi" Karinė Pajūgė) ir Hrvatsko Oružništvo (žandarmerijos). Po Italijos kapituliacijos visos Adrijos regionas formaliai atiteko NKV. Ekonomikos srityje jos paklusnumą Vokietijai ir Italijai saistė vairios ekonominės sutartys, o tai reiškė nepriklausomybę nuo Partnerystės sutarties. Tuo pačiu NKV perėmė fašistinį valdymo organizacijos modelį ir politinį Vokietijos bei Italijos praktiką. Taigi buvo sukurta lygiagreti valdymo sistema, kurioje bei civiliniai struktūrai, dalyvavo ir Gstašai judėjimas, vadovaujamas Dr. A. Paveli, kurio — valstybės vadovu ir Poplaviniko (Vadovo) — rankose buvo sukongcentruota visa valdžia. Daugelį statyminių aktų dėl tautinio ir rasinio išskirtinumo išleido ir patvirtino specialiai kurti teismai su plačiais galiojimais, kurie galėjo teisti visus politinius Gstaši režimo oponentus. Dėl šių statyminių aktų, netrukus gyvendinti praktiškai, žiauriai nukentėjo žydai, igonai ir serbai (atsižvelgiant ankstesnę hegemonijos politiką, priklausymą chetnikams bei nusikaltimus Kroatijoje), taip pat kroatai, kurie priešinosi Ustashi Kilo naują areštą banga. Be jau egzistavusių koncentracijos stovyklų, buvo kurtos naujos. Svarbiausia ir didžiausia koncentracijos stovykla buvo Jasenovace, kurta 1941 m. Niekada nebuvo nustatytas tikslus suimtinis ir jėtinis kilmis, iš dalies dėl manipuliavimo politiniais tikslais. Negalima pateisinti persekiojimų, tačiau negalima ir 10 ar 20 kartų padidinti aukščių skaičius, vien norint pabrėžti Kroatijos žmonių kaltumą.

Ustashi vadovybė aiškino Kroatijos žmonėms, kad NKV karmas yra

"amžius trukusio siekimo sukurti nepriklausom valstyb gyvendinimas" bei išlaisvinimas nuo Didžiosios Serbijos hegemonijos, o tai buvo priimtina daugeliui. Tai iau labai greitai d l totalitarin s valstyb s sistemos Ustashi vyriausy b s ir Vokietijos bei Italijos kariuomen s -okupacin s kariuomen s — kroat elgesys pasikeit . Jie m protestuoti, kilo antifašistin s nuotaikos, tarp smulkiaburžuazini partij ir grupeli kito politinis pasiskirstymas. Komunist partijai pavyko susijungti su antifašistiniu jud jimu Narodnooslobodila-bi Pakret (NOP) (Liaudies Išsivadavimo Jud jimui). Tuo buvo siekiama teisinti komunist diktat r ir Jugoslavij paversti lygiateisi taut bendrija, kurioje kroatai ir serbai drauge kovot prieš okupantus ir Ustashi NKV. 1941m. birželio 22d. Sisake buvo suformuotas pirmasis partizan b rys (pirmasis buvusios Jugoslavijos teritorijoje). 1941m. spalio 19d. buvo kurtas Kroatijos NOP štabas. Greta karin s buvo kurta ir civilin vyriausyb , iš Liaudies Išsivadavimo Komiteto tapusi Nacionaline Antifašistine Kroatijos Liaudies Išsivadavimo Taryba, kurta 1943m. birželio 13-14d. Baigiantis karui, vien tik Kroatijos teritorijoje NOP dalyvavo daugiau kaip 471 000 žmoni . Pagal 1964m. paskelbtus pavardži s rašus, nukent jusi j skai ius buvo 194 749, neskaitant NKV šalinink ir kroat , priklausiusi okupacinei kariuomenei. Kadangi NKV buvo sukurta Partneryst s sutarties d ka, 1945m. geguž s 15d. jai žlugus, NKV nustojo egzistavusi

Iš esm s NKV valdžia užtikrino politinio kalinio status vis pirma Ustashi jud jimo nariams, kurie d l šios priežasties buvo kalinti ar nužudyti Jugoslavijos karalyst je. Toks statusas buvo taip pat suteiktas visiems, susijusiems su jud jimu ir pasirengusiems sitraukti Ustashi bei pripažinti NKV. Tam tikrais statymais per R pybos ministerij buvo stengiamasi šiems buvusiems politiniams kaliniams ir j šeimoms atlyginti nuostolius, o likusius gyvus apr pinti darbu. J prašymu vadovyb suteik jiems kelet privilegij , pavyzdžiui, atleido nuo karin s tarnybos Vidaus kariuomen s daliniuose (nuo 1942tu balandžio pradžios), ta iau leido jiems savarankiškai dalyvauti Ustashi jud jime bei valstyb s valdyme.

NOH vadovyb netgi nor dama negal jo išvengti politini kalini persekiojimo, daugiausia iš komunist ir NOP tarpo.

Dar nenustatyta, kiek kroat paaukojo savo gyvyb per kar 1941-1945m., nepaisant to, kuriai pusei priklaus . Pagal paskutinius demograf tyrim

duomenis, buvo nužudyta maždaug 205 000 (neskaitant musulmon) ir 61 000 ištremta užsien. Šiam skaičiui taip pat priklauso žuvusieji prie Bleiburgo ir "Kavalerijoje" iki 1948m., kai vyko pirmasis po karo oficialus gyventojų surašymas.

3. JUGOSLAVIJOS FEDERACINĖ LIAUDIŠI RESPUBLIKA (JFLR) IR JUGOSLAVIJOS SOCIALISTINĖ FEDERACINĖ RESPUBLIKA (JSFR) (1945-1991)

Po karo, 1945m., Kroatija su dabartinėmis sienomis buvo prijungta prie Jugoslavijos, š kart - komunistinės Jugoslavijos. Čia galime išskirti tokius laikotarpius: a) 1945-1948, b) 1948-1971 ir c) 1971-1991. Reikia pasakyti, kad visas šis laikotarpis buvo tikras pragaras tiksliai kroatams, kuri daugelis žuvo arba buvo priversti palikti savo namus ir pasitraukti užsien.

Nuo 1945 iki 1948m.

Iki šiol nebuvo leidžiama kalbėti apie kroatų kančias tuo laikotarpiu. Prieš komunistinį jų iškilimą daugelis Nepriklausomos Kroatijos Valstybės ginkluotųjų pajūgų (Ustashi, Domobrani ir Žandarmerija) narių, jų šeimos bei kiti civiliai pasitraukė vakarus, velti tik damiesi pagalbos iš Vakarų jungininkų. Priversti beslygiškai pasiduoti Antrojo pasaulinio karo nugalėtojams, jie buvo tuojau pat britiškuose Jugoslavijos armijos daliniams be jokių tarptautinių atėities garantijų. Sudarydami savo ginklus 1945m. gegužės 15d., Bleiburge beginkliai jie buvo apšaudyti Jugoslavijos armijos. Tą pačią dieną ir vėliau buvo sudarinėjamos begalinės vadinamosios kavalerijos kolonos ir siunčiamos surinkimo ar paskirstymo stovyklas Jugoslavijos teritorijos gilumoje. Pakeliui daugelis jų buvo negailestingai nužudyti.

Po ištyrimo pirmosiose surinkimo stovyklose daugeliui buvo paskirtos galutinės baismės. Tie, kurie likdavo gyvi, būdavo siunčiami darbo stovyklas per Kroatiją, Vojvodiną, Bosniją ir Hercogoviną, Serbiją ir Makedoniją. Būdavo stebima, kad jų kolonos nesusitiktų. Tuo metu egzistavo trys rėšios stovyklos: paskirstymo, surinkimo ir darbo. Pirmosiose karo belaisvių kolonos būdavo paskirstomos po surinkimo stovyklas. Surinkimo stovyklose belaisviai būdavo klasifikuojami, kriminologiškai ištiriami, ir tie, kurie išgyvendavo po

pirmą dviejų stovyklų, b) davo nukreipiami darbo stovyklas. Darbo stovyklose, be sunkaus priverstinio darbo ir kitoki išbandymų, jie buvo pasmerkti vairiausiems kankinimams. Po 1946m. surinkimo ir paskirstymo stovyklos palaipsniui išnyko, tačiau darbo stovyklos išliko iki 1950-ųjų. Iki 1946m. liepos 16d. jos buvo atviros, vėliau – uždaros. Geriausiai ši represijų apimt atskleidžia faktas, kad vien tik Kroatijos Respublikos teritorijoje buvo 62 visų trijų šių stovyklos. Visose šiose stovyklose gyvenimo sąlygos netilpo joki žmogiško orumo samprat. Kaliniai ir jų šeimos ištisas dienas praleisdavo be maisto ir vandens, žiauriai kankinami, daugelis b) davo baudžiami individualiai, o po to – visi kartu. Reikia tolimesni tyrimai, kad būtų galima nustatyti, kiek iš viso žmonių nukentėjo šiose stovyklose ar buvo nužudyta kurioje nors iš 460 šiuo metu nustatytų masinių žudynių vietų.

1948m. šalyje įsigalėjo komunistinė sistema. 1945m. gruodžio 29d. Konstitucinė Asamblėja Belgrade panaikino monarchiją ir paskelbė JFLR. Po to, remiantis 1946m. sausio 31d. konstitucija, prasidėjo privačiųmoni nacionalizacija ir žemės reforma, padėjusi pagrindus sovietinio modelio socialistinės sistemos sukūrimui. Kroatijoje vyko tokie pat pokyčiai, ir Kroatijos Liaudies Respublikos Parlamentas perėmė valdžią iš ZAVNOH. Tapo aišku, kad visos valdžios funkcijos naujojoje vienpartinėje sistemoje atiteks valdančiosios Komunistų partijos nariams. Belgrade netrukus prasidėjo federalinių institucijų centralizacija su žiauriomis represijomis prieš visus konkurentus ir politinius priešininkus.

Be to, netrukus imta persekioti karo belaisvius, verslininkus, valstiečius, o ypač bažnyčią. Buvo suorganizuota daugybė politinių teismų. Zagrebo Arkivyskupas Dr. Alojzije Stepinac (1953m. paskirtas kardinolu) buvo patrauktas tokiam teismui ir 1946m. spalio 18d. nuteistas 16 metų priverstinio darbo, nepaisant fakto, kad karo metu jis pasmerkė bet kokį prievartą, fašizmą ir Ustashi režimą, taip pat komunizmo diktatūrą. 1951m. iš Lepoglavos jis buvo paleistas lygtinai ir izoliuotas savo gimtajame mieste Krašyje, kur ir mirė 1960m. Jis palaidotas Zagrebo katedroje. Kroatijos Respublikos parlamentas specialia deklaracija jį visiškai išteisino.

Nuo 1948 iki 1971 m.

Šiuo laikotarpiu komunistinė sistema visiškai sitvirtino. Kroatijoje vado-

vaujanias pozicijas palaipsniui užėmė serbai. 1963m. šalis buvo pavadinta Jugoslavijos Socialistine Federacine Respublika, o Kroatija — Kroatijos Socialistine respublika. Ekonomiškai Kroatija tapo vis labiau ir labiau priklausoma, ir užsienio valiuta, gaunama iš turizmo ir pramonės, daugiausia plodo Belgrade. Tuo tarpu federacinė vyriausybė, toliau stiprino centralizmo ir tautinio unitarizmo politiką ir nepaisė Kroatijos identiteto, skelbdama, kad būtū jugoslavų daug geriau, negu būtū kroatų. Visa tai Kroatijoje sukėlė nepasitenkinimą ir pasipriešinimą. Kroatai ir jų atstovai atvirai ir masiškai reikalavo, kad jų tautinio identiteto naikinimo ir ekonominio žlugdymo problema būtų išspręsta patenkinamai. Protestai pasiekė aukščiausią tašką 1971m. Atsakom nereikėjo laukti ilgai. Per šį laikotarpį daug kroatų buvo nuteisti priverstiniam darbui arba priversti palikti kraštą dėl politinių priežasčių. Pagal paskutinius duomenis, maždaug 15 000 kroatų buvo nužudyti ir 900 000 ištremti. Tai aiškiai apibūdina represinę sistemą.

Nuo 1971 iki 1991m.

Atsakydama kroatų reikalavimus, federacinė vyriausybė, federacinė partija ir karinė vadovybė pradėjo politinius susidorojimus. Tiekstantieji Kroatijos politikai, intelektualai, verslininkai, studentai, darbininkai ir valstiečiai buvo pasmerkti politiniams persekiojimams. Visos Jugoslavijos kalėjimai buvo sausakimšiai Daugelis, siekdami išvengti represijų, pabėgo užsienį ir prisijungė prie "ekonominių emigrantų" kaip "politiniai emigrantai". Taip užtikrinamas sienų stiprumas ir augo Kroatijos sąžinys.

Visoje Kroatijoje vyko daugybė politinių teismų, tačiau nei jie, nei masinės represijos negalėjo palaužti kroatų dvasios ir suverenios bei demokratinės Kroatijos ilgesio. Netrukus tapo aišku, kad vienpartinė komunistinė sistema negali užtikrinti ekonominio klestėjimo ir politinės laisvės individams ar tautoms, todėl keliose Europos šalyse tokia sistema buvo panaikinta. Taip atsitiko ir Jugoslavijoje — daugiausia dėl Didžiojo Serbijos dominavimo ir tolimesnio ne serbiškų tautų represavimo. Šis procesas sustiprėjo 1990m. ir pasiekė viršūnę kitais metais. Duomenys apie 1971-1991m. represijas rodo, kad 10 000 kroatų buvo nužudyti ir maždaug 850 000 buvo ištremti ar pabėgo užsienį. Daugelis jų buvo pasmerkti priverstiniam darbui variuose Jugoslavijos kalėjimuose.

Jugoslavija steng si tikinti pasauli, kad jos baudžiamosios sistemos nera priverstinio darbo institucij, taiau t laik baudžiamosios sankcijos netiesiogiai rodo, kad tokios institucijos egzistavo kaip Pataisos darbo stovyklos. Buvo užfiksuotos tokios baudžiamosios sankcijos: mirties bausm, griežtas kalinimas (nuo 1 iki 15 met), kalinimas (nuo 3 dien iki 3 met), pinigini bausm ir turto konfiskavimas. Beveik visi nuteistieji griežtam kalinimui per - jo Lepoglavos Stara Gradiška, Gali Otok ir kitas stovyklas. Tiesa, daugelis išsiverž per sienas, ir dabar viešum iškyla daug fakt. Keletas bešališk tyrin toj teigia, kad socialistin s Jugoslavijos stovyklose kalini gyvenimo s lygos buvo dar blogesn s, negu Jugoslavijos karalyst je. Apžvelgus Karalyst s ir socialistin s Jugoslavijos represini režim nužudyt j ir ištremt j skai i, galima prieiti išvad, kad prieš Kroatijos žmones vykdoma politin kampanija ir didelio masto genocidas. Ši išvad patvirtina 1991m. vykiai, kai Didžiosios Serbijos agresijos prieš Kroatij metu daugiau kaip 15 000 kroat buvo nužudyta, keli t kstan iai dingo be žinios ir daugiau kaip 250 000 ištremta.

Nuo 1991 m. iki ši dien

Reikia pabr žti, kad Jugoslavijos kriz prasid jo 1989m., ir 1990m. Kroatijoje vyko laisvi ir demokratiniai rinkimai, kuriuos laim jo Kroatijos Demokratin S jung vadovaujama Dr.Franjo Tudman. Po rinkim, 1990m. geguž s 30d., buvo patvirtintas pirmasis po Antrojo pasaulinio karo laisvai išrinktas parlamentas, kuris pri m nauj demokratin konstitucij, nacionalin v liav, herb, kitus suverenumo simbolius. 1991m. balandžio 19d. referendume 93,4 proc. balsavusi j pasisak už savarankišk ir nepriklausom Kroatijos valstyb, ir birželio 25d. Kroatijos parlamentas pagal konstitucij paskelb Kroatijos nepriklausomyb. J oficialiai pripažino Jungtin s Tautos ir keletas tarptautin s bendrijos valstybi.

Didžiosios Serbijos vadovai ir nacionalistai negal jo susitaikyti su tuo, kad d l Jugoslavijos kriz s jie prarado privilegijuot pozicij, tod l jie siek užgrobti Kroatijos teritorij, kaip praeityje padar j pirmtakai, nor dami sukurti Didži j Serbij. Kaip ir praeityje, jie pasinaudojo Kroatijos serbais. 1990m. rugpj t vadinamuoj "Knin Timber sukilimu" prasid jo Didžiosios Serbijos agresija prieš Kroatij, kuri 1991m. rugpj io m n. tiesiogiai si-

trauk vadinamoji Jugoslavijos liaudies armija. Buvo sudeginta daug Kroatijos kaimų, kai kurie gyventojai ištremti, tačiau daugiausia — nužudyti. Tuo metu pagališkai pasiekė 150 000. Spalio mėnesį, kai buvo subombarduoti Prezidento rūmai Zagrebe, jau buvo daugiau kaip 300 000. Lapkričio mėnesį, kai po didvyriškos Vukovaro gyventojų gynybos miestą žengė Jugoslavijos liaudies armija ir serbai, pagališkai pasiekė pus milijono. Kroatija atrūmė puolimą ir išlaisvino dalį savo teritorijos, o kitas dalis kontroliavo serbų sukilėliai ir Jungtini Tautų pajėgos. Šios Kroatijos dalys greitai bus prijungtos prie Kroatijos Respublikos konstitucinės sistemos. 1992m. Didžiosios Serbijos agresija atsisuko prieš Bosnijos ir Hercegovinos Respubliką, kur karas tebevyksta dar žiauresnėmis aplinkybėmis negu Kroatijoje. Tačiau ir ten užpuolikai sustabdyti

Daugeliui buvusių politinių kalinių teko svarbus vaidmuo visuose šiuose vykiuose, svarbiuose istoriniuose sprendimuose, demokratizacijos procese, Kroatijos Respublikos savarankiškumo siekime ir gynyboje prieš Didžiosios Serbijos agresiją. Keletas jų vaidina svarbų vaidmenį ir dabar.

Jau 1989m. lapkričio 20d. 18 buvusių politinių kalinių grupė nutarė kurti Kroatijos Politinį kalinių draugiją. Po trijų dienų vyko steigiamasis susirinkimas, kuriame dalyvavo 72 nariai, tarp jų ir Dr.Franjo Tuđman. Vėliau vyko steigiamoji asamblėja, ir 1990m. vasario 17d. Draugija buvo kurta oficialiai Pirmininku išrinktas Dr.Marko Veselica — vienas iš, kurie ilgiausiai išbuvo nelaisvėje. Asamblėjoje pabrėžta, kad Jugoslavijos kalėjimuose kalėjo daugiau kaip 100 000 kroatų.

Draugija nuo pat pradžių buvo bešališka organizacija. Nuo kūrėjų ji stengėsi sustabdyti represijas dėl bet kokių politinių ar kitokių sitikinių, kurie nepropaguoja prievartos. Po pirmųjų laisvųjų rinkimų daug buvusių politinių kalinių užėmė aukštas vietas valstybės valdyme, parlamente ir vyriausybėje. Draugija siekė kurti skyrius visoje Kroatijoje, statymiškai užtikrinti savo narių teises, dėl kurių parlamentas išleido statymą. Šiomis pastangomis buvo siekiama išspręsti visas buvusių politinių kalinių problemas: kalėjimo praleisto laiko traukimą darbo stažą (dėl pensijos), kompensacijos išmokėjimą, aprūpinimą gyvenamuoju plotu, sveikatos apsaugą ir darbinimą. Draugija visada vengė tapti privilegijuota organizacija, kaip atsitiko su ankstesniais Antrojo pasaulinio karo veteranų organizacija.

Draugijos leidinys — žurnalas "Zatvorenik" ("Kalinys") turi didelę reikšmę draugijos veiklai ir požiūriui svarbius politinius reiškinius. Žurnalas atskleidžia draugijos politiką, pateikia svarbius oficialius dokumentus, pradedant draugijos chartija, baigiant buvusį politinį kalinių teisių statymu, taip pat draugijos asamblėjų nutarimais. Jis gavo šiuolaikinį, patrauklų pobūdį ir tapo ne tik diskusijų apie anksčiau nežinomus faktus ar vykius, kuri iki šiol nebuvo galima minėti, bet ir prieštarų nuomonių tribūna. Jame komentuojamos ne tik pozityvios, bet ir negatyvios draugijos tendencijos, kad būtų galima sukmingai išspręsti visas problemas.

Pirmojo draugijos pirmininko Dr. Veselica darbu tapo Drago Stipac, o šiuo metu jo postą užėmė Duro Perica. Draugijos nuomonių buvo ne kartą atsizvelgta Kroatijoje ir užsienyje. Taigi Kroatijos Politinių kalinių draugija veikia kaip Kroatijos ambasadorių ryšiams su panašiomis Europos ir viso pasaulio organizacijomis. Žurnalas taip pat laikosi kultūrinės ir mokslinės orientacijos. Svarbiausia, kad jis prienamas visiems, kas nori prisidėti ne tik prie draugijos ir jos narių, bet ir prie tarys, Kroatijos Respublikos, gerovės. Nuo pat pradžių draugijos nariai Kroatijos armijos gretose gynė šalį nuo Didžiosios Serbijos agresijos keliuose frontuose, kur daugelis jų paaukojo savo gyvybę. Be abejo, yra dar daug problemų, tačiau tikimės, kad mūsų nariai, palaikomi draugijos ir visos šalies, ateityje jas sukmingai išspręs ne tik savo, bet ir visos visuomenės labui.

Zagrebis, 1995m. sausio 12d.

*Magistras Zdravko Dzidas
/iš anglų kalbos vertė Inga Bogomolovaitė /*

KAZYS VEVERSKIS-SENIS

1913-1944

Keli faktai biografijai ir apm stymams

Pranas Veverskis

Ilg laik nenor jau daryti to, k dabar rengiuosi daryti — b tent m ginti br kštel ti kelet pot pi brolio Kazio Veverskio biografiniam portretui. To nenoro priežas i buvo keletas. Vis pirma, man buvo drovu rašyti apie vien savo šeimos nar , tuo tarsi nuskriaudžiant kitus brolius ir seseris, ir neišvengiamai atskleisti tokius faktus ir vykius, kurie, mano manymu, tur t likti tik šeimoje.

L m dar ir tai, kad kai kuriuos faktus aš tegal jau pagr sti vien brolio žodiniais pasakojimais, kadangi asmeniškai nedalyvavau vykiuose, vykusiuose toli nuo man s. Tai laikotarpis, kai Kazys gyveno Vokietijoje, ir jo veikla Žemaitijoje kuriant Lietuvos Laisv s Armijos kovinius dalinius "Vanagai". Aš tada gyvenau šia- pus fronto, soviet pus je, o jis — vo- kie i užimtoje Lietuvos teritorijoje. Ir

dar. M s , Kazio ir mano, gyvenimas taip persipyn s, taip susij s vienas su kitu, jog rašant apie vien , b tina min ti ir antr , šiuo atveju rašyti ir apie save, kas, man atrodo, gerokai nekuklu. Nelabai mane džiugina ir toji pad tis, kai, kurdamas brolio biografij , aš b tinai atsidur iau prielipo pad tyje —

Pranas Veverskis. Nuotrauka iš auto-riaus asmeninio archyvo

neriešminga detalė, menkų iliustracija, neryškūs potėpis spalvotame brolio portretui. Tai žėdžia mano "honor". Dar laukiau, kad šis darbas atliktas asmenys, artimai su broliu bendravę ir dirbę LLA eilėse.

Deja, jo biografijai rašyti ekistai, savaip konstruodami turinį ir interpretuodami faktus, pateikdami juos iki fantastiškumo iškraipytus. Turiu galvoje vairius straipsnius partinėje ir kitokioje spaudoje, parašytus tokiu "meistrų", kaip draugas Guzevičius, ir vairii žurnalistais la d r g. Vytautas Miniotas, Balys Baranauskas, ekistas M. Goliakėvičius (ar tai tikroji jo pavardė?) ir keletas kitų. Tai, sakyčiau, brolio veiklos vertinimas, ir niekur nuo to nedingsi. Kaip bebūtų keista, pirmasis brolio Kazo Lietuvoje "pagerbų" Vidaus kariuomenės Lietuvoje vadąs gen. Vetrovas savo raportu Tarybų Sąjungos Vidaus reikalų komisariui apie Kazio Veverskio žūvimą, tuo pakeldamas žuvusį neeilinio kovotojo lygmenį. Antrasis buvo ekistas, iššaukęs mane savo kabinetu, padėti užpildyti anketoje apie Kazą kai kuriuos klausimus. Tai, girdi, reikalinga Kazio mirties bylos užbaigimui. Kapitonas buvo smagiai nusiteikęs (buvo didelis!) ir rašydamas draugiškai su manimi lyg tai pakalbėjo, lyg tai pasamprotavo, lyg tai pagyrė Kazą, suniekindamas mane. Girdi, tu, Pranai, esi per daug geros nuomonės apie save. Nedaryk iš savęs herojaus. Tu plauki vandenyje, bet tavo s... kyšo lauke. O štai Kazys plaukė vandenyje, ir jo s... buvo panirusi. Tai ir tokius mes sugebame paimti. Gaila, kad jis nušovė - mums jis buvo reikalingesnis gyvas.

Štai tada aš ne taip tragiškai pažiūrėjau brolio mirtį. Puikiai sivaizdavau, pasiremdamas savo pavyzdžiu, kokius pragarus jam būtų tekę pereiti, jei gyvas būtų pakliuvęs ekistui nagus. Pabaiga neatšaukiamai būtų viena, nors ne ta pati - kulka pakaušiu, o gal kilpa ant kaklo.

Dabar keli žodžiai apie tai, kokie motyvai paskatino mane imtis plunksnos. Tai draugo iš Kalifornijos man parpinta Vlodo Ramojaus knyga "Kritusieji už laisvą", išleista 1969 metais. Viešpatie, kaip vėlai tokie reikalingi daiktai patenka į mūsų rankas! Šios knygos antrame tome trumpi straipsneliai apie Lietuvos Laisvės Armiją, keletas Kazio Veverskio biografijos faktai, šiek tiek žinių apie generolą Motiejų Peilūnį, apie leitenantą Adolfą Eidimį. Pateikti duomenys ne visada atitinka teisybę, todėl laikau savo pareiga šios knygos netikslumus tose vietose, kurios man yra gerai žinomos, neatsisakant neišsvengiamam ekskursui praeitį ir dabartį ir mano asmeniškai.

samprotavim kai kuriais klausimais. Neketinu laikytis išankstinio chronologinio plano, juoba nesistengiu rašyti monografijos apie brolio Kazio Veverskio gyvenim . Beveliju pateikti tik kai kuriuos reikšmingesnius epizodus, geriau nušvie ian ius jo gyvenim ir veiki , bei kai kuriuos argumentus, patvirtinan ius min toje knygoje išd stytus faktus ir vykius. Kalb siu tik apie tai, kas man tikrai žinoma. Taigi po šitokios ilgos ir gal visai nereikalingos žan- gos pradedu realizuoti savo sumanym .

Su tam tikra doze pasipuikavimo brolio biografij noriu prad ti nuo Veverski pavard s genealoginio medžio pirmosios man žinomos šaknies. Veliuonos parapijos bažnytiniuose metrikuose Veverskio, kaip Kalvi kaimo gyven- tojo, pavard pamin ta 1610 metais. Toliau praeit žini neturime. Be abejo, pavard iškraipyta, prilipinant nelietuvišk j "sk". Grei iausiai tai b ta Vieversio, Veversio ar dar kitokios pavard s. M s šeimos prot viai atsekti ligi 1747 met iš t vo pus s (Gabrielius Veverskis, 1746-1831) ir ligi 1780 met iš motinos pus s (Stasys Veverskis, 1780-1840). Iš kažkada buvusio pirminio kamieno išsiskyr trys m s Kalvi kaimo Veverski šakos, iš kuri dvi v liau persipyn , susituokiant Veverskiams su Veverskytemis. Toki atvej buvo net trys, iš j ir mano t vai — Stasys Veverskis (1877-1932) ir Uršul Veverskyt (1893-1984). Seneliai tiek iš t vo, tiek iš motinos pus s mir man dar negimus. Keistas sutapimas tas, kad jie abu buvo Veliuonos vals iaus viršai iai. Senelis iš t vo pus s buvo "cielininkas", t.y. tur jo daugiau kaip 20 ha. žem s (žem s kiek vadindavo "desincinomis"), senelis iš motinos pus s buvo "pusininkas", tur j s tik 14 ha žem s. M s kaimas išsiskirst vien- kiemius berods 1909 metais. T vas kur laik buvo išvyk s Amerik , ten dirbo siuvykloje - lygino vyrišk švark atlapus ("klepukus"). Jam gr žus Lietuv , netrukus mir senelis, ir mano t vas at jo žentus, pasidalij s su broliu Antanu t vo k ir t pus prijungdamas prie motinos turim 14 ha. Tokiu b du susiformavo sud tinis 26 ha kis.

O štai k rašo apie tai ekistas M.Goliakevi ius savo knygpalaik je "Pa- k l s kard " (j recenzavo, tik pamanykit!, net du istorijos "mokslininkai" — V.Kancevi ius ir istorijos m. daktaras R.Žiugžda). Taigi cituoju eilutes iš 32 psl. — *...Kazys, kaip ir jo t vas, mok jo atkakliai siekti savo tikslo (tikra teisyb !), m go avanti ras (tikra teisyb !). T vas buvo kieto, kartais net despotiško b do. Kadaise buvo išvyk s Amerik laim s ieškoti, iš ten atsivež daug pinig , Ve-*

liuonos vals iaus Kalvi kaime nusipirko 26 ha žem s ir m kininkauti. Puikiai nušviesta, tiesa?

Tik sp jo jaunieji sikurti naujoje sodyboje, kai vienas po kito, kaip grybai po lietaus, pasipyl plikabambiai, r ksmingi, amžinai alkani, dažnai sergantys, dar dažniau besipešantys mažieji veverskiukai. Tiesiog noriu pailiustruoti j atsiradim šiame vargo pasaulyje

Kazys (g.1913 - žuvo 1944), Natalija (g.1915), Pranas (g.1916), Bronius (g.1918 — žuvo 1946), Albinas (g.1919 — žuvo 1946), Domic I , Aleksandras (g.1923), Aldona, Stasys (g.1926), Vytukas (g.1930 - 1946).

Visi esame nukent j — kas žuvo, kas nuteistas ir kalintas. Atitinkamai "pagerbta" ir šventoji kankin m s motina. Motina, kuriai tur t b ti suteiktas (tegul ir po mirties) motinos didvyr s vardas. "Gražiai" atsiliepdavo apie j tardytojas kpt. Kiseliovas: "Nu i semeistvo! Nu i bl..., mat banditov!" Mama, mama! Su ašaromis atsiprašome tav s d l to!..

T vas buvo nesveikas — gr ž s iš Amerikos, gijo reumat ir sirgo diabetu. Man dar esant vaiku, t vo liga buvo jau tiek progresavusi, jog jis tapo nedarbingas. Samdydavo bern (vienas toks, Jonas Dum ius, išstarnavo pas mus 11 met), per didžiuosius darbus samdydavo ir pavieni darbinink . Samdydavo ir tarnait , nes viena mama negal jo visko apeiti. Tokiu b du, pagal sovietiš k vertinim , mes tapome išnaudotojais, eksploatatoriais, nors gyvenome toli gražu ne pasiturin iai Žem s tik pus , maždaug 12-13 ha, buvo derlingesn , likusioji dalis - kr mais apaug Armenos upelio šlaitai ir žvyrynai, nusit s iki paties Nemuno. Užtat koks grožis! Tikra Šveicarija. Naudodamasis proga, kvie iu aplankyti mano bei kit kaimyn buvusias gyvenvietes Kalvi km. (dabar Jurbarko raj.) ir sitikinti mano žodži teisingumu.

Kazio, kaip vyriausio vaiko, likimas buvo iš anksto nuspr stas. Bus kininkas. Gaspadorius. kio paveld tojas. Man kitok likim numat . Galgi pavyks kaip nors išleist mokslus, galgi ir klebonas pad s, jei pasirink iau kunigo profesij . Veliuonos klebonas kun. Polonskis gerai su t vu sugyveno ir nusp jo jo norus. Vien kart , per šv. Izidoriaus (m siškai Dzidoriaus) atlaidus su t vu k l m s valtimi lguvos bažnytkaime, kitoje pus je Nemuno. Valtyje buvo klebonas ir iš tolo iš tolo prad jo "zonduoti" mano ateities planus.

— Mano mielas, ar nor tum pamatyti pasaulio, sakysim, Rym ?

—Oi, klebon li, nor iau!

—O Švent T v ?

—Nor iau!

— Na, k gi, mano mielas. Ži r sim, ži r sim... Na, trumpai dr tai - ar nor tum b ti kunigu?

—Kunigu b ti nenor iau.

Klebonas sk stel jo rankomis. Mano t v šis atsakymas tiesiog pritrenk . Sužlugo visos viltys gauti klebono param . kail š kart negavau (apskritai su Kaziu gaudavome dažnokai ir dargi stipriai), ta iau ir perspektyva patekti gimnazij užsirauk .

Apie metus tryniausi po namus piemenaudamas. Po kurio laiko t vo r styb atl go.

Veliuonos bažny ios zakristijonas Jokubauskas buvo skolingas t vui pinig . Jis tur jo kelet dukter , kuri bene trys buvo mokytojos. Taigi t vas ir atitemp mane Veliuonon pas zakristijon , kad viena iš dukter parengt mane už skol antr j Vilkiijos progimnazijos klas . Taip ir vyko. Viena dukt Aurelija mane pareng . Vokie i kalbos išmokau tiek, kad, pavyzdžiui, žod "der Tisch" rašiau per egzaminus "der tiš", gav s egzaminator s, vokie i kalbos mokytojos Zelmos Maj t s leidim rašyti diktant lotyniškomis raid mis, nes gotišk nemok jau. Iš diktanto gavau kuol . strigome ir iš aritmetikos (egzamin laik me bene penkiese). Laimei, pasirod , jog uždavinio s lyga buvo klaidingai užrašyta. Vis d lto buvau priimtas. Su pataisa iš vokie i kalbos, su kuria tur jau susitvarkyti iki pirmo trimestro pabaigos. Iš juodo naminio miliuko pasisi dinau an dien gimnazisto uniform , sp dingu švarku "fren iumi", su kieta apykakle ir eile sidabrinii blizgan i sag . Na, o kepur buvo tikra pranc z maršalo Fošo kopija — toks aukštas "gor ius" (saiko matas) su sidabriniiu kaspiniu. T vas rauk si, pirkdamas j Vilkiijos kepurii krautuv je - buvo, jo manymu, perdaug brangi Taigi stojau mokslo vyr keli , ta iau mano laim kenk brolio Kazio laimei

Kazys tuo metu buvo gerai nuaug s, kresnokas, fiziškai stiprus, pilnas id j ir visoki užmoj paauglys bernas. Buvo užsikr t s sporto bacila. Išmoko vaikš ioti rankomis. Su paties pasidaryta iš lazdyno kartimi m mokytis šokimo aukšt meno. Susižav jo "salto mortale". Iš sykio kilpas darydavo, šokdamas klojime nuo užlaido šiaudus, v liau jau persiversdavo ir paprasta

pieva ar taku iu pasib g j s. Liov si vartytis po to, kai vien kart kilpa neiš jo, ir jis nukrito ant sprando, trenkdamasis kiet grunt . Po šio nelaimingo šuolio siaubingai išpyl vis k n - sprand , nugar , s dmenis — skausmingos šunvot s, kankinusios j netgi visiškai užaugus . Sprandas nuo t šunvo i visam gyvenimui liko vien rand . Sporto aistra palengva išbl - so. Veliuonos pradin je mokykloje sisteig iš pradži 5-as, o po met ir 6-as skyriai Kazys užsigeid juos lankyti, nors mokykl tekdavo eiti 5km., o gr žus iš jos dar ir daugyb darb nudirbti - apliuobti gyvulius, paruošti arkliams kratinio, patvarkyti karvi tvarte m šl ir t.t. Mokyklos ved jas mokytojas Gustaitis negal jo atsidžiaugti mokiniu iš Kalvi kaimo - stropus, drausmingas ir ypatingai gabus. O patsai Kazys atrado nauj Amerik piešdamas. Pieš jis tikrai gražiai. Iš pradži kopijuodavo k nors iš knyg , pavyzdžiui, žymi m s žmoni portretus, o v liau m bandyti piešti iš nat ros. Sek si. Taip gim naujas sprendimas - b siu dailininkas. Penkt j skyri Kazys pabaig pirmuoju mokiniu. Prasid jo šeštasis. T vas vis dažniau prad jo šnairuoti klump t , su "terbele" ant nugaros mokslo kankin , tekinomis skubant mokslo šventov , o kai ligi baigiam j egzamin beliko pora savai i , t vas trumpai dr tai pareišk - gana. Prisimokei pakankamai Mesk knygas ir marš tvart . Šiandien reikia m šl m žti Ne ant tokio pataik ! Tylus, nuolankus, nepriekaištingai t vo sakymus vykdamtis pusvyris, beveik jau vyras, parod ragus. Nepaklaus , nemet knyg , o susig ž s, nun r s galv iš jo. Iš jo, kad daugiau nebegr žt . Tiesa, po pamok dar sugr žo. Sugr žo, kad gaut nuo t vo su basliu per nugar ir išgirst lemtingus žodžius: "Von iš mano nam ir kad mano akys daugiau tav s nematyt !" Ir nemat .

Tada raš , pagal I.Simonaityt s manier , vien t kstant devynis šimtus trisdešimt pirmuosius metus. Matyt, nuo šios vietos ir tur jau ši istorij rašyti, nes nuo šio momento ir prasideda tikroji mano brolio Kazio Veverskio biografija, tikroji jo veikla, atvedusi ne "per aspera ad astra", o "per aspera ad mortem."

Likimas visu sunkumu užgriuvo jaunos pe ius. Mokyklos ved jas Gustaitis pasisteng , kad geriausias mokinys s kmingai baigt 6- j skyri , ir tuo jo globa baig si Kaip pramisti? Kur prisiglausti? Daugumas paž stam — t vo draugai. Nenori n ži r ti s n palaid n , kuris išdr so nepaklusti t vui

Sodoma ir Gomora — daugiau nieko! Kas šiais laikais per vaikai! A i Dievui, m siškis ne toks. "Raupsuotasis" susidera tai su vienu, tai su kitu "gaspadoriumi" pabernauti po m nes už duon ir drusk . At jo šienapj t , pagaus jo darb . Kazys už tam tikr sum sulygdavo nušienauti piev ar nupjauti mieži lauk . Kai už atlikt darb reik davo sumok ti, ne vienas "užsakovas" nusukdavo didel dal suder tos sumos. Reik jo velniško užsispyrimo, kad nekapituliuotum, kad negr žtum su atgailos ašaromis pas r st j t v , kad nesugniužtumei po šitokia negand našta. Brolui tokio užsispyrimo užteko.

Šiaip taip išgyven s vasar , laikraštyje jis rado skelbim , kad priimami mokiniai Maradavo žiemos žem s kio mokykl . Mokykla buvo sik rusi agronomo Vali no dvare. Mokslas nemokamas. Mok ti reikia tik už išlaikym mokyklos bendrautyje. Nepaj giantiems užsimok ti už bendrabut daromos nuolaidos - jie gal s atsilyginti po mokyklos baigimo, per vasar dirbdami Vali no dvare. Brolui tai buvo gelb jimosi ratas sk stan iam. B simasis žem s kio specialistas tiesiog viesulu nuskriejo Naradav (Birž apskr.).

Per šven i atostogas mokiniai išvažin davo. O tiems, kurie netur jo kur važiuoti, mokyklos direktorius agr. Vali nas piršdavo stebukling priemon sveikatai pataisyti. O tai buvo penki dien badavimas. Tai bent ekonomin politika! Nekvaili buvo dvarininkai - agronomas ir teisinink ponai Vali nai, jie jau tuo metu vertino bado fenomen , šiandien kai kuriems smarkiai patriotiškiems asmenims padedant tvirtinti Lietuvos nepriklausomyb ir susikrauti politin kapital arba bent b ti pagerbtiems radijo ir televizijos laidose. Valio Visagalis Badas! Valio prisivalgusiems badaujantiems! Gr ždamas prie užsibr žto temos, privalau terpti šiek tiek informacijos ir apie savo asmen , nors ir ne man skiriama ši biografija.

Taip jau gyvenime yra: kas gera vienam, negera antram. Brolis nagais ragais brov si mokslo pasaul , o aš iš tos šventov s buvau atšauktas purvin ir prakaitu laistom kaimo kasdienyb . Kazys iš nam buvo išvytas, kai aš jau buvau bebaigi s ketvirt j progimnazijos klas . Pabaigti j t vas leido, ta iau toliau n cypt. Pirmagimio teis liko man. Teko perimti visus anks iau Kazio atliekamus darbus kyje. Deja, aš buvau iš kitokio molio. Fiziškai silpnokas, link s mažakraujyst , visiškai nemokantis kio darb (net arklio pakinkyti brikel), priešgina, dažnai burbuliuojantis prieš t v , kritikuojantis visus senius už j nemokšiškim ir atsilikim nuo kult ros.

Savaime aišku, aš jau tapau tas indas, kuriame lašas po lašo kaupsi t vo nepasitenkinimas, o v liau ir arši neapykanta Suveik , ties pasakius, ir paveldimumo genai. Mano senelis kažkada išvijo iš nam abu savo s nus — mano t v ir mano d d — ir abu jie nusibast Amerik , kur išbuvo visai neilgai, nes po met antr gr žo susitaikyti su t vu. Mano d d , t vo brolis, irgi buvo tos pat linijos žaid jas - išvijo iš nam du savo vaikus. Mano t vas išvijo irgi du. Apie vien j ir yra šis pasakojimas. Antrasis... antrasis buvau aš. Nepasakosiu smulkmen , ta iau vien prasid jusios žiemos vakar ir aš išgirdau lemtinguosius "von iš nam !" Išb gau vienmarškinis, basas tamsi nakt . Mama verkdama išmet pro duris klumpes, švark , kailinukus ir kepur . Taip t vas neteko antrojo s naus, o aš netekau t vo. Tiesa, kelios dienos prieš mirt sugr žau susitaikyti, ta iau t vas jau vos gal jo prakalb ti, o neprieraišumas mano d šioj jam liko ligi šios dienos. Teko paragauti piemens duonos, o lguvos vals iaus Suvalkijoje kininkas Šiulys tur jo galimyb didžiuotis prieš kaimynus mokytu, keturias klases baigusiu piemeniu. M s gimin s genai veikia ir mane, jau tre ios kartos atstov : taip kartais niežti nagus b btelti savo s nui kupron ir visu balsu paleisti nasrus "von, paškustva, iš mano nam !" Taip, taip - ištinka tokie priepoliai.

T vas mir 1932m. balandžio m n., per pat Nemuno potvyn . Karst su lavonu Veliuonos bažny i nuplukd me valtimi, nes vieškelis buvo apsemtas.

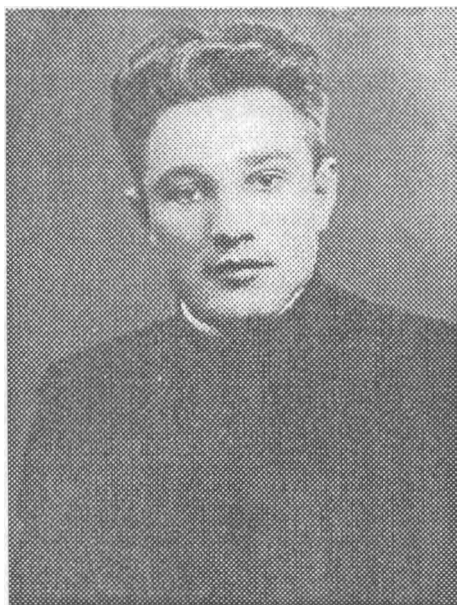
Rudeniop gr žo mokslus baig s Kazys. Dabar jis ne sportininkas, ne dailininkas, dabar jis pažangus kininkas, agronomas ir ekonomistas kartu. Su jam b dingu karš iu griebiasi gana primityvaus m s kio pertvarkymo. Susiplanuoja s jomain , išsimatuoja b sim kult r laukelius, nustato racion galvijams ir kiaul ms. Pasverdamas, atseik damas, išr šiudamas. Perži ri esamas maisto produkt atsargas ir nustato normas — tauk , pavyzdžiui, tiek ir tiek per dien , lašini tiek ir tiek, m sos porcija kiekvienam tokia ir tokia. Tik ar nepasišiauš iki tol kiui vadovavusi mama!

— Vaikeli, aš vis amži kiaules š riau, ir tu man s to darbo nepamokysi. Aš vis amži viriau valgyti ir man joki svarstykli nereik jo. Nieks tav s ia neklausys, ir liaukis sviet juokin s.

— Ak, neklausys? Tai ir skurskite, kaip iki šiol skurdote! O aš išeinu! — Ir iš jo.

V I padieniai, atsitiktiniai uždarbiavimai, v I bernavimas pas Pakalniški kaimo kinink Kaz Eimut, v I skelbimas laikraštyje apie sisteigusi Kretingos Pranciškon gimnazij ir pri mimo j s lygas. Kazys eina pas klebon Polonsk rekomendacijos ir... pinig kelionei Gauna ir viena, ir kita. Vietoj lagamino nusipina iš vyteli grem zdišk skryni ne skryni, d ž ne d ž, ta iau svarbu, kad joje sutelpa jo turtas — "omnia mea mecum porto", — s da Kaune traukin ir ti ti Kretington. Tada, pagal Simonaityt, raš t kstant devynis šimtus trisdešimt tre ius metus.

Nuo šio momento mano uždavinys lengv ja; brolio biografij kuria kiti autoriai — tiek jo priešai tiek ir jo draugai. Man belieka tik pataisyti netikslumus. Pavyzdžiui, Vlado Ramojaus "Kritusieji už Laisv " 9 psl. teigiama, jog Kazys iškeliavo Kreting "susitaup s truput pinig ". Tikslinu; ne susitaup s, o pasiskolin s iš Veliuonos klebono. 1963m. sausio 4d. "Darbininko" pirmajame numeryje raš s apie mano brol asmuo ne vardintas, ta iau tikrai manau, kad j paž stu. Kadangi knygoje jo pavard nutylima, tai nutyl - siu ir aš. Šio korespondento minimi faktai yra teisingi, nors pasitaiko gana esmini iškraipym . Štai jis (korespondentas) rašo: "...V. jaut savyje mesianin misij : "Jau iu, Dievas šaukia mane gelb ti Lietuv ," - ne tik man vienam yra išsireišk s V." Na, jau ne! ia tikras rašan iojo liapsus. Apie tariam mesianizm negali b ti n kalbos. Tiesa, jis save laik kataliku ir toks buvo. Katalikas be epitet "karštas", "praktikuojantis" arba "indifereniškas". Šitoki žodži jis man, bro-

Kazys Veverskis - Kauno "Aušros" gimnazijos mokinys, 1938m. Nuotrauka iš Pr.Veverskio asmeninio archyvo

liui, nuo kurio nieko neslėpė, niekada nekaltavo. Gal tai nesuprasta jo frazė, pašiepiant Hitlerį, kuris irgi "jautė išaukštinimą duotą pašaukimą išgelbėti iš bolševizmo Europą". Kazys niekada nebuvo toks - per daug savigarbos ir toks aktyvus šis, kad savo bendrą veiklą ar atskirus veiksmus traktuotų kaip apvaizdos apreikštą valią. Šis teiginys visiškai atmetamas.

Keletas žodžių apie Kretingos Pranciškonų gimnaziją. Tokio tipo mokyklą Lietuvoje buvo trys: Kaune — Jėzuitų gimnazija, Plungėje — Kapucinų gimnazija ir jau minėta Kretingoje - Pranciškonų. Prie visų staigiai buvo mokinių bendrabuviai, ir juose mokymosi metu gyvendavo nemažai mokinių. O jais, mokiniuose, kontingentas buvo vargšų, kaip ir visose Lietuvos aukštesniosiose mokyklose. Buvo ir vienas ypatingas momentas — Pranciškonų gimnazijoje mokėsi keliolika novicijų, laikinus žadus padariusi vienuoliai, po noviciato grįžusi šeštąjį klasę, kad toliau išeitų visą 8 klasių gimnazijos kursą, o jais baigę, būtų išsiųsti specialias dvasines seminarijas Italijoje, Vokietijoje, Austrijoje arba Šveicarijoje. Šie "gimnazistai" gyveno vienuolyne, buvo suvaržyti gana griežtos regulos taisyklėmis, nešiojo vienuolių apdarus ir apskritai nešė daug vairumo tiek bažnyčioje per bendras pamaldas, tiek mokyklos koridoriuose per pertraukas. Kita ypatinga mokinių grupė - išdykėliai iš visos Lietuvos kampelių, pasiturintys, kartais ir gana turintys turtą, aukštą valdininkų ir dargių kariškių sėslumą, išmesti iš visos mokyklos, kur tik jie buvo stoję, ir pagaliau atvežti Kretingą, apgyvendinti mokyklos bendrabutyje ir visiškai atiduoti vienuolių auklėtojų valiai. Kai kurie iš tų "išdykėlių" šiaip taip "išėjo žmones", o kai kurie, nepaisant visų pastangų, taip ir nuėjo "šunims šoko pjauti". Ir gerai prižiūrimi "išdykėliai" kartais sugebėdavo privirti košę visiems - tai vams ir gimnazijos vadovybei. Taip, berods 1936m gegužės 1d, gavę pinigų iš kažkokio komunistinio pogrindžio asmens, grupė mokyklos auklėtinių Kretingos bažnyčios bokšte ir ant gimnazijos stogo iškilė raudonviliavė. Nutempę kopijas, kad niekas negalėtų nuimti. Pagarsėjus Kretingoje saugumo viršininkas Jakys netruko išsiaiškinti kaltininkus. Tai buvo du miškų departamento direktoriaus Rukuižos sėslūs, eslovas ir Viktoras, psichiatrinės ligoninės direktoriaus Draugelio sėslus, komersanto iš Kauno, t. y. Siemaškos sėslus, ir dar vienas, kurio pavardė užmiršau. Visi atsidūrė Bajorų kalėjime, iš kur suvažiavę takingi tautiniai "didvyriai" išvadavo ir grąžino bendrabutį. Byla buvo "užtrinta".

Pranciškon gimnazijoje, žemesnėse klasėse, mokėsi daug neturtingi mokinukai iš vis Lietuvos kampelių. Jiems buvo teikiamos lengvatinės mokslų ir gyvenimo bendrabutyje sąlygos. Tik... baigė penkias klases, jie turėjo stoti noviciat ir vėliau tapti pranciškoniais t. y. sišventintais kunigais. Tokie reikalavimai slygojo ir brolio Kazio-Senio mokymams Kretingoje. Noviciat, baigęs penkias gimnazijos klases, nestojo. Teko išsikraustyti iš bendrabutyje, nors gimnazijos rektorius, t. y. Augustinas Dirvelis, neuždraudė toliau tęsti mokslus, bet jau reikėjo už mokslus ir gyventi mieste. Už visas išlaidas, padarytas per tuos metus iki šeštos klasės, teko pasirašyti vekseli keliems kėstams iš lit. sumai. Suma, reikia pasakyti, buvo minimali. Kai baigė mokslus, kai būsi prasigyvenęs, sumokėsi. S. lygos žmoniškos ir protinga politika, orientuojama ateitį.

Prasigyventi Kaziumi nepasisekė, bet vekselį jis išpirko. Išpirko savo veiklą ir kraują. Antra vertus, pranciškonai nuopelnė, kad Seniumi buvo suformuota pirmoji ir visų jo gyvenimui išlikusi humanistinė krikščioniška, iš dalies idealistinė pasaulėžiūra, be to, tvirtinti darbštumo, valios gerdinimo ir aukojimosi kilniam tikslui bruožai Pranciškon gimnazijoje Kazys m. domėtis filosofija, visuomeniniais mokslais, retorika ir politika. Tai jam neabejotinai vėliau pravertė, pavyzdžiui, redaguojant ir dedant daugiausia savo straipsnius rezistenciniam LLA biuleten "Karinis ir politinis žinios".

B. davo ir nemalonius akimirkas. B. simas savo kalbas jis užsirašydavo ir paskui atmintinai išmokdavo. Kartais tokia proga paprašydavo manęs pakoreguoti jo gestikuliaciją. Atsimenu vykę. Pranciškon gimnazijoje kaip sveikas apsilankė vyskupas Bušys, Marijonų kongregacijos Lietuvoje gvardijonas, pirmasis mūsų gyvenime matytas barzdotas katalikų dvasininkas. Popas ir rabinas buvome matė, bet kad katalikų dvasininkas! Tai kažkaip nesiderino su mūsų prastu vyskupo vaizdžiu. Gimnazijos vadovybė ruošėsi vyskupo priėmimui. Sveikinimo kalbas sakėti, kiek prisimenu, rengėsi du mokiniai šeštokai - Krizantas Juknevičius (dab. šv. Antano bažnyčios klebonas) ir mano brolis Kazys. Pilna mokinių gimnazijos aktas salė. eina mažiukas, ilga balta barzda sveikas, lydimas vienuolyno ir gimnazijos vadovybės. Sveikina Kazys. "Jūs ekselencija!.." ir t. t. ir t. t. Staiga, vidury frazės kliūtis. Nutrūkstas balsas. Matyt, nuo didelės tampos ir jaudinimosi užsikerta atmintis. Tyla vien sekundą, antrą, trečią. Vyskupas lyg laukdamas, lyg klausdamas, palen-

k s galv , šypsosi ir ži ri oratori . Pastarojo veidas išpiltas raudonio, l pos kruta, o žodži n ra. Sal je pasidar nejauku. Gal gale vyskupas situacij suprato ir m mažu iuk mis savo rankut mis palengva ploti. Užplojo ir visi sal je esantys. Oratoriui aiškiai nepasisek , ir ši nes km jis ilgai ilgai kaip skaudul išnešiojo savo atmintyje.

Kazys r pinosi ne tik savimi Jis labai nor jo ištraukti mane iš varganos kaimo aplinkos, nežadan ios jokio šviesesnio rytojaus, monotoniškos ir dar gi skurdžios. Jis vis lauk progos, nors ir mažiausios, taisyti ir mane pas pranciškonus. Toks momentas at jo. Viename savo eil raštyje neeil raštyje, grei iau surimuotame anekdote esu užraš s tok moral : "Kam nelaim , o kam — didel laim ." Kretingos ur do, pagars jusio Lietuvos miškininko Daujoto šeim ištiko nelaim . Sve iudamiesi pas mo iut Sedoje, ur do vaikai prisivalg vaisi ir vienas j — tre iokas Vladas (dabar žinoma asmenyb) susirgo viduri šiltine ir besigydydamas praleido vis pirm j trimestr . Pagij s tur jo prisivyti jau gerokai priek pasist m jusius ketvirtokus. Prireik korepetitoriaus. Gr das buvo gimnazijos t v komiteto pirmi ninkas, ir Kazys nutar , kad tas korepetitorius turiu b ti aš, nors buvau tik keturias klases baig s. Kaziui tai nebuvo kli tis. Visk su ur du sutar s, jis siun ia man laišk su lemtingu "atvažiuk".

Tada raš t kstantis devyni šimtai trisdešimt penkti metai, spalio m n. devinta diena, kai, pas j s rugius nupjaut s klini lubin laukel , ašarojant mamai, išvažiavau Kaun , pirm syk savo gyvenime s dau traukin ir spalio dešimtos dienos ryt išlipau Kretingoje. Ligi šiol esu d kingas likimui, suteikusiam man galimyb pagyventi kult ringoje, geroje, užjau ian ioje šeimoje, kur buvau laikomas tokiu pat šeimos nariu, kaip ir kiti trys ur do šeimos vaikai - vyriausias Vladas, vidurinysis Alikas ir miniati rin , gležnut lrut . Kadangi buvau peraug s penktai klasei nustatyt amžiaus rib , ur das Daujotas nesunkiai tais mane gimnazijon laisvo klausytojo teis mis. To kios kategorijos mokini valdiškose gimnazijose nebuvo. Ir už moksl mok ti nereik jo — užmok jo t v komitetas ir net uniform pasi dino. Žodžiu, fort na su kaupu dribtel jo savo maloni . Ta iau visi esame patyr , kokios permainingos šios moteriškait s nuotaikos. Baigiau penktos klas s kurs , išlaikiau egzaminus (jie laisviems klausytojams buvo privalomi) ir patekau gimnazijos rektorius t vo Augustino taikikl . Pasigavo jis mane ir sako:

— Prance, stok noviciat . Išgelb sime nuo kariuomen s, leisime pabaigi gimnazij , išsi sime tolimesniam mokymuisi užsien . Argi tav s nevilioja tokios perspektyvos?

Tokios perspektyvos, gaila, man s neviliojo.

— K gi, — pasak t vas rektorius, — tokiu atveju, nor damas toliau mokyti, tur si mok ti už moksl . Gal si gyventi bendrabutyje, bet už j reik s mok ti

Man, visiškam betur iui, s lygos "žavingos". Tai buvo pasakyta prieš pat mokslo met pradži . Mano buvusiam mokiniui Vladui korepetitorius tapo nereikalingas. Kur dingti? Brolis Kazys išvažiavo Jurbark ir ten buvo mielai priimtas septint gimnazijos klas , o aš pasilikau Kretingoje korepetitoriauti, š kart apsigyvendamas pas vaistinink Grudzinsk , kurio s nui Jurgiui reik jo pagalbos. Trumpai dr tai — per Kal d atostogas Kazys atsikviet mane Jurbark , ten išlaikiau egzaminus 6- klas , parašiau prašym Švietimo ministrui, greitai gavau teigiam atsakym ir buvau priimtas gimnazij tikruoju mokiniu. Per vasaros atostogas padirb jome su Kaziu su pataisinkiniais, kad gal tume toliau gyventi ir mekytis. Prieš pat trimestro pabaig 1936 metais vyko mano konfliktas su matematikos mokytoju inspektoriumi J.Giedraiu. Per didži j pertrauk pasikalb jau su Kaziu, po pertraukos abu už portfeli ir ti ti Kaun . Taip patekome "Aušros" gimnazij , kuri abu ir baig me - Kazys 1938m., o aš - 1939m. Apie tai, kad mus retkar iais aplankydavo profesorius Dovydaitis, jau esu kažkuriame savo memuar žiupsnelyje raš s. Nebekartosiu.

Kaziui reik jo atlikti karin prievol (kaip ir man po vieneri met), ir jis stojo Karo mokykl . Motyvai? J daug. Vis pirma - tai neturtas. Mudviej gyvenime jis nebuvo pranciškon propaguojama doryb arba egzaltuota pakili tikin iojo b sena. Tai buvo, pasak Salom jos N., pikta Dievo rykšt , vaikiusi mus iš vieno Lietuvos kampo kit . Tai buvo sunkiai, labai sunkiai veikiama kli tis kelyje išsimokslinim . Karo mokykloje mokslas veltui, perspektyvos, galima sakyti, puikios, išorinis luomo blizgesys viliojantis, mokslo trukm minimali. Atsiranda galimyb pad ti savo varguose paskendusiams broliams gimtajame kaime, pagaliau atsiveria kelias ... valdži , kurios troškimas buvo nepaskutinis Senio veiklos motyvas. Daug karinink studijavo V.D. Kauno Universitete, ir tai dar vienas pliusas karin s karjeros pasirinkimui

Rubikonas peržengtas. Kazys jau kari nas, o aš - aspirantas kandidatas, besistažuojantis 3-ajame p stinink pulke K dainiuose. Per vasaros atostogas mane aplanko. Pagal statut privalau atiduoti jam pagarb . Ir v l, kaip visada, farvateryje. Nepykstu. Kaip nepykstu ir už tai, kad gimnazijoje Kazys pasinaudodavo mano "literat riniu produktu" ir literat b relyje paskaiitydavo mano rašinius kaip savus. Štai d l ko "Kritusieji už laisv " knygoje paskelbtoje Kazio charakteristikoje jis vaizduojamas kaip "gabus moksluose, link s literat r , raš s eil raš ius ir kt." O iš tikr j jis per savo vis gyvenim nebuvo sueiliav s nei vienos eilut s, o sugeb davo pasinaudoti dividendais iš mano k rybin s s skaitos.

Kariškio profesija Kazys nusivyl . Iš pasikalb jim su juo šia tema negaliu kategoriškai spr sti, kod l taip atsitiko. Gal jam nepatiko tas vergiškas paklusnumas žemesni j vyresniesiems, pagrind pagrindas karin s disciplinos ir tarpusavio santyki . Gal jo savimeil žeid asmenyb s, individualyb s niveliacija arba stengimasis kareiv lius paversti negalvojan ia, mankurtiška minia, o pilkos minios jis nem go - "odi profanum vulgus et arceo!" Antra vertus, jis sitikino, jog kariuomen yra ne tik priemom apginti valstyb s sienas, garantuoti tautai nepriklausomyb , bet ir efektingas nagis saujel s politikieri priversti pilie ius vykdyti t "išrinkt j " vali ir remti j politik . Šiuo poži riu Kazys buvo kraštutinis radikalas. Karin j ga — dalykas geras, ne tiek iš gynybini , kiek iš politini pozicij , ta iau ji nebus labai efektyvi, jei ja disponuos kolektyvas, nevienalyt grup ar pan. Tikroji j ga yra ta, kuri sukoncentruota vien kumšt , vieno asmens rankas. Tinkamai vadovauti gali tik vienas asmuo, o ne kolektyvas, ne bob turgus, ne rietenose paskend parlamentarai Pa i diktat r Kazys nem go, ta iau jam prie širdies buvo autoritarinio režimo metodai, jam imponavo gyvenimo dinamizmas, veržlumas, kryptingumas, aiškiai išsakyti tikslai tiron valdomose valstyb se. žvelgti tolimesn s ateities jis nesugeb jo, nors jo garbei reikia pripažinti, kad ilgainiui suprato, jog ne viskas auksas, kas auksu žiba.

Kaip jau min jau, nusivyl s kariška profesija, Kazys, nors ir labai atkalbin jamas kuopos vado majoro Drungio, paraš raport , išstojo iš Karo mokyklos ir privalom j karin prieveol baig jau paprastame dalinyje, iš kur paleistas atsarg jaunesniojo puskarininkio laipsniu. Po to Universiteto teisi fakultetas, po to bolševik okupacija, po to b gimnas per sien Vokietij .

Apie tai esu rašęs kituose straipsniuose. Nekartosiu, juo labiau kad "Kritusieji už laisvą" leidinyje daugmaž teisingai aprašyta tolimesnė veikla, nors ir labai fragmentiškai ir prabgomis. Be abejo, knygos autoriui trūkavo žini, trūkavo apskritai tikslios informacijos apie to meto vykius Lietuvoje. Jos dar ir dabar trūksta. Ar dėl to, kad kažkam buvo naudinga, ar dėl nepaprasto gąjumo buvo skleidžiamos žinios apie Seną, vienintelį išlikusį po Dainavos štabo likvidavimo, apie Kazį Veverskį, dar 1947m. "buvusį gyvą" Vorkutos lageriuose. Knygos autorius ponas Ramojus, gyvendamas už Atlanto, apie tai nežinojo ir negalėjo žinoti, bet kai dezinformuojama visuomenė šiomis dienomis Lietuvoje išleistoje knygoje, kurios autoriui buvo nesunku patikrinti faktus, nederėtų, mano nuomone, praeiti tylomis. Kalbu apie Kazimiero Skebros "Jiems reikėjo mėsą kani". Jis aprašo susitikimą su vienu mano broliu, pačiu jauniausiu, 1944m. gruodžio pabaigoje Kauno saugumo kameroje, papasakojusiu knygos autoriui apie "Lietuvos armijos leitenantą" Kazio mirtį "prie Raudondvario vykusiame dideliame mšyje". Tam 19-23m. jaunuoliui, senio balsu, buvo tik keturiolika metų. Negalėjo jis papasakoti apie Kazio mirtį, nes nieko apie tai nežinojo. (Ir aš tik tardytojo kabinete sužinojau, kad Kazys žuvo nuo srib kulkos prie Raudondvario tilto.) Vytukas, tas jaunuolis senio balsu (žuvo 1946m.), negalėjo papasakoti, kad suimant buvo stipriai sumuštas, kadangi kartu buvau suimtas, atvežtas ir uždarytas kameroje su daugeliu kitais mėsos kaimo gyventojais — mano broliu, seserimi, giminiu ir kaimynais. Niekas suimant mėsos nemušė.

Knygoje "Kritusieji už laisvą" minimas partizanas Senio slapyvardžiu ne Kazys Veverskis, nes jis jau buvo žuvęs (1944 12 28). Vorkutos lageriuose minimas Veverskis gal jau būtų ir aš, šie eiliniai autoriai, arba mano brolis Aleksandras (greičiausiai tai jis, nes jo pavardė siejama su gen. Peilūniniu, irgi atsivėrusiu Vorkutoje, po Kazio mirties ir mano su mimo dirbusiu rezistenciniais darbais su broliu Aleksu).

Senio, savo brolio Kazio Veverskio, biografiją rengiوسي baigti, nes nuo to momento, kai jis pabėgė Vokietijai, ligi pat jo mirties rašiau kituose prisiminimų skyriuose. Matyt, čia reikia plačiau aprašyti Lietuvos Laisvąsias Armijas, kurios iniciatoriumi ir kūrėju buvo Senis.

LLA buvo kariška organizacija, ir jos pirmiausia užsiverbavo mažesnio laipsnio karininkai, leitenantai ir vienas kitas kapitonas. Stambios žuvis, pul-

kininkai, at jo v liausiai ir tik dideli Senio pastang d ka. D I subordinacijos buvo kil s net mažas konflikt lis tarp brolio ir leitenanto Barzdos, kur knygos "Pak I s kard " autorius ekistas Goliakevi ius išp t iki milžiniško mas-to vykio. Ne kainojamas istorinis pavyzdys dabartiniams konfliktuotojams. Gr žtu prie laipsni . Paradoksalu, ta iau kuo daugiau organizacijoje (LLA) atsirado pulkinink , tuo sunkiau pasidar dirbti, o kai at jo lemiamas mo-mentas, kada sisteig veikiantis sektorius VS — karin s formuot s Vanagai, pulkininkai, apygard vadai parod kulnus. Nežmoniškai sunkiomis s lygo-mis Kaziui teko dirbti, trupin I po trupin lio, plytel po plytel s dedant savo svajoni pastat , didj savo gyvenimo tiksl , n žingsnio nesitraukiant, neabejojant, neb kštaujant, neieškant asmenin s naudos. Pusalkanis, dažnai duona ir vandeniū misdamas, pakankamai neišsimiegodamas, trunk si jis prigr stais traukiniais vietoves, kur buvo dislokuoti lietuviškieji savisaugos batalionai, nuveždamas kariams pogrindin s literat ros ir, pasitaikius palan-kiai progai, verbuodamas juos LLA eiles. Važin davo lietuviška leitenanto uniforma, leidimus gaudavo iš vairi šaltini , nes leidimus išduodan iose staigose dirbo po kelet LLA nari . Per vienas žmoni gaudynes Vilniuje iššoko pro valgyklos lang ir išsisuko koj . Šlubavo bent por m nesi , bet savo vojaž nenutrauk . Atvažiavo pas mane Kaun , kryp iodamas lyg Simplicissimus, pagul jo dienei ir v I kelion n. Nebuvo išrankus maistui, tiesiog rydavo visk , kas po ranka patekdavo. Appetit tur jo žv rišk , tik, deja, retai kada tur jo progos visiškai j pasotinti. Organizacija did jo, stipr -jo, tiek kadr , tiek ginkluot s prasme. Ta iau did jo ir gr sm . Stalinas per Maskvos radij jau prad jo burblenti — "broliai pabaltijie iai, jau neužilgo, neužilgo..." Tank m šis Kursko lauke jau aiškiai parod , kur krypsta per-gal s rodykl . Reik jo ruoštis bolševik gr žimui, reik jo parengti nauj LLA strategij ir lanks i , veiksming VS taktik . Reik jo kompetentingo stra-tego. Kazio akys nukrypo du generalinio štabo pulkininkus — LKraunait ir R klait . Kraunaitis pirmas sutiko stoti LLA eiles. Apie R klait Kazys ilgai t p iojo, taip ir nepasiek s joki rezultat . R klaitis sutiko tik su s lyga — jis prisid si s, jeigu organizacijoje n ra ir nebus Kraunai io. O jis, deja, jau buvo. Matyt, plk. R klaitis gerai pažino savo koleg .

Tokiu b du plk. Kraunaitis tapo vyriausiuoju LLA strategu. Popieriniu strategu, nes jis n piršto nepajudino kokiam nors organizacijos reikalui, o

kai soviet tankai jau r pliojo Minsk , "vyriausias strategas" dingo iš akira io.

Gaila, kad negaliu aprašyti Senio veiklos Žemaitijoje, frontui sustojus Lietuvos teritorijoje. Tuo metu aš buvau už fronto linijos jau bolševik pus je. Tegu tai padaro tie, kurie tuo metu su Kaziu dirbo. Nenoriu patik ti, kad toki neliko. Tai gal t padaryti ir tie, kurie pasitrauk Vakarus. Negaliu j , bent jau daugumos, kaltinti d l tokio poelgio. Gal dargi taip ir geriau, žvelgiant iš dabarties perspektyvos, ta iau man ne prie širdies j abejingumas ir pasyvus tyl jimas, kada Lietuvoje komunist apologetai purv drabsto vien pirm j , didžiausi , garbingiausi rezistencini Lietuvos organizacij ir jos vadus. ekist tikslai suprantami, bet kod l jiems atkir io neduoda tie, kurie žino tikr teisyb , žino tikr pad t , o tyli

Sunku Kaziu buvo organizacij kurti, ta iau dar sunkiau buvo j atkurti, kai pra ž s frontas kaip viesulas sudrask ryši sistem , išblašk štabus ir daug daug organizacijos neeilini nari . Pavyzdžiui, iš Kauno apygardos štabe dirbusi daugiau kaip dvidešimt karinink liko tik trys ar keturi Už mus Kaun , jau po keli dien buvo suimtas ltn. Vaina, prad tas tardyti "Vilko" fabriko direktorius Simonavi ius, intensyviai prad tos gaudyti pagrindin s spaudos siuntos. Taip saugumo rankas pateko visas tiražas biuletenio "Karin s ir politin s žinios". J teko išleisti antr kart . O vis blogiausia buvo tai, kad ekistai skubiai ir gana s kmingai infiltravo LLA eiles daug savo agent . Iliustracijai du atsitikimai

Iš Vilniaus saugumo r sio, kantriai, kaip grafas Montekristas pro m rus išsikas iki kanalizacijos kolektoriaus, pab go du kaliniai — LLA organizacijos narys, mano bendrabylis Valerijus Gylys ir jo kameros draugas, lenk tautyb s vyrukas. Nub g už Vilniaus keliolika kilometr , už jo pails ti pas kalinio paž stam lenk . Buvo maloniai priimti ir... išduoti nesp j dar n žmoniškai pavalgyti "Draugas" buvo užverbuotas. Pats Saugumo komisaras negerbiamas Guzevi ius, atvažiav s lengv ja mašina, b glius parsivež .

Žuvus Kaziu, jo pareigas per m ltn. Eidimtas, kuris 1945m. pradžioje Kaune už jo pas sen paž stam , iš anksto sutar s pasimatymo laik . Tik atidarius laukuj s duris, ant jo užgul keli vyrai užlauž rankas, nuginklavo ir atsigabeno saugumo r sius. Triumfuodamas kpt. Kiseliovas atneš man raštel : "Pranai ir aš ia. Adolfas." Išsyk nepatik jau, deja, deja... Beje, d l ltn. Eidimto. Draugas iš Kalifornijos man raš , jog tarp Amerikos lietuvi sklinda

gandai, kad Eidimtas dar šiuo metu kažkas matęs gyvas. Knygos "Kritusieji už laisvą" 21-ame puslapyje rašoma... "Po žiaurią kankinimą Vilniaus Lukiškių kalėjime ltn. Adolfo Eidimto lavonas buvo išmestas už kalėjimo sieną, o praeiviai su dideliu gailės ir vengimo žvilgsniu pajuokai numestus narsaus lietuvių palaikus." Žuvusi partizanas raše (185 psl.) paminėta: "Eidimtas Adolfas, ltn., nužudytas 1945m. pavasarį, 18-22.". Šie teiginiai, bent jau 1945 metais, neatitinka teisybės.

1946m. pavasarį visi mūsų buvę teisiameji, aštuoni asmenys susitikome, pasirašydami 206 buvusių užbaigimo straipsnų. Eidimtas nebuvo nei daugiau už kitus nukankintas, nei tuo labiau negalėjo būti išmestas už Lukiškių kalėjimo sieną, nes straipsnio pasirašymas, o viliu ir pats teismas vyko Vilniaus saugumo rūmuose. Eidimtas gavo mirties bausmę kartu su kpt. A. Karaliumi, ir ta bausmė viliu buvo vykdyta. Gal, vykdydžius mirties nuosprendį, jis ir buvo išmestas už Lukiškių kalėjimo sieną (o aš tuo visiškai netikiu), bet tai gal jo vykti tik apie 1946 metų pavasarį.

Baigiu ir Senio curriculum vitae. Stengdamasis atstatyti smarkiai apgriautą LLA organizacijos pastatą, Kazys mūsų darbo, viršijantį vieno žmogaus įgalias. Nors ligi šio laiko jam, fanatiško tikėjimo, begalinio atsidavimo, geležinis valios ir visišką savęs išsižadėjimo dėka ir pavykdavo nugalėti visas kliūtis, š kart buvo atkirstas per didelį, nepraryjamą ksnis. Ignoruodamas elementariausias konspiracijos taisykles, jis viską dar pats, nelaukdamas ir neprašydamas kitų pagalbos. Pats rėpino popieriumi, dažais, matricų paruošimu, pats rašė, pats spausdino (kartais mano padedamas), pats išvežiojo nelegalius spausdinius, susitikinėjo, organizavo, ieškojo, užmegzdavo naujus ryšius, jiems nutraukė. Krito jis, sūrio kulkos pakirstas, pervažiavus Nevžio tilt ties Raudondvariu, su pilnu maišų bulvėmis biuletėni "Karinis ir politinis žinios", operatyvini sakymais ir instrukcijomis, kaip reikia sirengti slėptuves. Broliui Kaziui dr. sos tikrai nestigo. Duok, Dieve, visiems mums po tokį porciją — tada jokia blokada nebūtė baidi. Kazys žuvo 1944 metų gruodžio 28d. iš ryto. Buvo nurengtas, nuautas ir paliktas griovyje, kur pragulėjo kelias dienas. Mama atvažiavo su arkliu kinkiniu ir, Raudondvario bažnyčios zakristijono padedama, paguldė broliu karstą ir palaidojo Raudondvario kapinėse. Jo kapas pasiaukojamai prižiūri mano žmona Jane. Niekam kitam iki šios dienos kritęs dėl Lietuvos laisvąs neeilinis kovotojas nerūpėjo — nei jo

draugams, nei priešams. Beje, apsirikau, priešams jis niekada nenustojo r p j s. Laikas nuo laiko, spaudoje ir šiaip kalbose jo vardas buvo gana dažnai linkniuojamas. Senio biografij kuria ekistas M.Goliakevi ius savo šedevre "Pakliskard". Pasinaudodamas visokiomis literat rin mis mantryb mis, vokie i ir savo l pomis jis tapo Kazio portret , tur damas vienintel tiksl , apjuodinti Lietuvos Laisv s Armijos organizacij ir apšmeižti jos k r j Kaz Veversk. Tai NKVD reakcija išeivijos tarpe kylant susidom jim lietuvi rezistencine veikla bei partizan kovomis kruvinu ir be galo tragišku Lietu vos istorijos laikotarpiu.

Taigi pacituosiu kai kurias vietas iš šio ekisto "opuso":

Psl.24. Gen. Justo pasikalb jimas su Baueriu.

Justas: Kokia dabar pad tis Lietuvos Laisv s Armijoje?

Baueris: LLA štabas ir toliau varo agitacij prieš m s valdžios priemones.

Justas: Ir kartu si lo savo nariams nekovoti su mumis. Tegu jie kalba apie mus k nori, kad tik neimt šaudyt mus iš pakr mi . Kaip Veverskis sumaniai varo propagand ir šitajp kelia savo autoritet tarp LLA nari . Dabar jis agituoja už draugyst su Vokietija prieš sen Lietuvos prieš Rusij .

Baueris: Nor damas suteikti solidumo savo organizacijai, Veverskis skleidžia gandus es "Lietuvos Laisv s Armijai" vadovauja kažkoks pulkininkas iš generalinio štabo, bet pavard s nemini.

Justas: Ar Kraunaitis apie tai žino?

Baueris: Manau, ne. LLA štabo vyriausiuoju laikomas Veverskis.

Justas: sp kit Kraunait, kad jis prilaikyt savo šef , nes tas egzaltuotas subjektas gali velniai žino ko pridaryti.

Ir t.t.

Psl. 26. Kraunai io pasikalb jimas su komendantu gen. Justu.

Kraunaitis: Pone generole, noriu rimtai paklausti, kas tokia Lietuvos laisv s armija? (Kraunaitis, Goliakevi iaus pavaizduotas beveik vyriausiuoju asmeniu organizacijoje, nežino kas ta organizacija? Kur logika? - aut. pastaba). Mes abu esame karo specialistai ir turime teisingai reaguoti t absurdišk priemon . Renkamos pareigos! Demokratija! Visa tai vieni juokai. Kokia gali b ti drausm , jei snarglius gimnazistas vadovaus leitenantams ir kapitonams? O kas yra vyriausias armijos vadas? Amžinas studentas, išmestas iš Vilniaus Universiteto, Kazys Veverskis. Vaik žaidimas kareiv liatis - ir t.t.

Psł. 27. Justo refleksijos: *Taip, n ra ko tik tis iš LLA. Paskub jo fiureris germanizuoti Pabaltij ir vietoj draug sigijo pries* .

Pagal Goliakevi i , Kaz 1941 met pavasar Berlyne užverbavo abveras. Kokia nes mon .

Psł. 36 ir 37 supainiojamas Šar no Jazdausko ir Kazio biografijos, patekus Šiam Vokietij . (Palygink "Instrezegulierungs Arbeiten"i r "Deuche Verlag". Tai priklaus Kazio biografijai, o ne Jazdausko. Betgi ar tai svarbu "draugui" Goliakevi iui?

Psł. 33 Goliakevi ius sapalioja: "Si sdamas Veversk Lietuv (mes žinome, kaip Kazys gr žo - aut. pastaba) abvero karininkai, suprantama, atsižvelg jo asmenines savybes. Jis tur jo nelengv užduot : suvienyti okupacija nepatenkintus žmones ir padaryti j veiki reicho kontroliuojam . Kazys pasižym jo gyvu protu, logišku m stymu. Bet labiausiai j skatino veikti valdžios troškimas. Tur damas nepaprastai stipri vali , sugeb davo savo nuomon pri- mesti kitiems.

Ir toliau — "garbingojo biografo" tiesiog nušvilptas epizodas iš "Dvylika k dži ", kuriame Kazys, važiuodamas traukiniu, apmulkina kažkokius komersantus ir iš vieno j išvilioja 200 marki . Tarp kitko, LLA priesaikos tekstas knygpalaik j išspausdintas autentiškas.

Baigiu savo pasakojim , b damas sitikin s, kad prie mano sumanymo pla iau nušviesti LLA veiki ir jos k r jo Senio, mano brolio Kazio Veverskio, gyvenim prisid s kiti, žinantys to meto situacij ir fakt , kuri aš nežinau. Tuo bus pasitarnauta Lietuvos istorijai, ir pad tas taškas vairiausi gand plitimui

1990m.

ŽEMAI I LEGIONO ŠTABAS. A.KUBILIAUS GRUPĖ IR MARKULIO TINKLAI

Papasakojo Liudvikas Raudonis Užrašė Zenonas Jaška

Esu Liudvikas Raudonis, gimęs 1921 m. rugpjūčio 24 d. Telšiu apskr. Als džiūvalių kaimo Jazdauskiai kaime, 15 ha kininko šeimoje. Baigiau tik 3 pradinį mokyklos skyrius, susirgęs daugiau nebesimokiau. Šeimoje augo 6 vaikai Broliams vedus ir atsiskyrus, mes su jaunyle seserimi likome su tėvais 5 ha kyje. Nuo 14 metų miam tarnauti pas kininkus, teko patirti nelengvą samdinio dalį.

Netrukus prisidėjau prie bolševikų, nebėr jau mokytis, tai miam dirbti prie kelių taisymo. Dirbome tada, kai 1941 m. birželio mėn. vyko pirmasis gyventojų vežimas – vel navome kalnų į šlaitus. Matėme, kaip ginkluoti milicininkai vežė žmones Sibiran. Pravažiavo Žemai į Kalvarijos vaistininkas, abiejų netekęs Lietuvos kariuomenės savanoris, mokytojas Brunza, pienininkas. Aš iš pradžių net nesupratau, kas čia dedasi, kol kiti nepaaiškino. Tada man kilo mintis, kad ateis toks laikas, kai aš už juos atkeršysiu. Sižieb neapykanta.

Ir kai kilo karas, pirmą dieną kartu su vyresniais vyrais nuvykau Gegrūnus, kur tvėrėsi pasipriešinimo būrys. Nutarėme sugaudyti komunistus, apsiginti nuo kareivių. Ginklų, kad ir nedaug, būrys turėjo. Kai kurie šauliai buvo išsaugoję, kiti šiaip turėjo. Buvo kariškų ir medžioklinių šautuvų, trumpų ginklų – parabelių ir 7 kalibro. Iš ten parsivežėme pakankamai rusiškų šautuvų, granatų. Ir kai su tokiu Kazlausku jome areštuoti komunisto, žinojome, kad jis turi ginklų, o mes dar abu buvome beginkliai Visgi nuginklavome – atidavėme pistoletą.

Kiek laiko pabuvę, išsisklaidėme. Pareikalavo stoti pagalbininku policijai. Aš stojau. Išvažiavome Telšius, po kiek laiko komandiravo Rietavai. Kai padėtis normalizavosi, mus paleido. Per žiemą išbuvau namuose, pas tėvus. Tada laikraštįje perskaičiau kvietimą stoti savisaugos daliniais, kurie nebus išvežami iš Lietuvos. Užsirašėsi atsidiariau Kaune. Pasimokysim, susipažinsim su gink-

lais. Kaune išbuvo 9 mėnesiai, po to išvežti į Lenkiją, Liubliną. Ten turėjome saugoti rusų belaisvių stovyklą, nors joje buvo ir žydai, lenkai. Vidurinė mokykla neleidavo.

1943 metais susirgau ir Liubline patekau ligoninėn. Po to siprašiau atostogų, jau ten galvodamas, kad atgal nebegrįšiu. Taip ir atsitiko. Gražu tai, tačiau neginkluotas. Tiesiogiai padidėjus darbu, su kitu draugu pėjome lėtas išrėstis.

Policiją atėjo raštas apie mano paiešką, bet ten niekas per daug nekrepdė mesio, ir man beveik nereikėjo slapstytis. Valdininkai netarnavo vokiečiams, tik žmonėms. Ir kariuomenėje karininkai visi buvo lietuviai, nekentė vokiečių, tik vienas buvo vokiečių.

1944 metais, kai frontas priartėjo prie Lietuvos, Als džiū mokykloje sikišė Vanagų štabas. Tie, kurie anksčiau tarnavo savisaugos daliniuose, iš karto buvo nukreipiami į Platelių miškus - ten surinkti ir nukreipti kur reikia. Plinkšiuose buvo kuriamas 1-asis pulkas. Kiti turėjo eiti pogrindį. Prieš gal, kada visi skaidėms, atvažiavo iš vokiečių vermachto ir siūlė verbutis desanto mokyklai. Savanoriai bus apmokyti ir parašiuoju nuleisti užnugarą. Ir aš norėjau užsirašyti, bet kadangi bemokslis ir klausos geros neturiu, nepilnai. Kadangi lietuviai turėjo ginklą paslėpti, tai reikia laukti, kol grįš apmokyti vyrai Nesak, jog turime tarnauti vokiečiams, tik Lietuvai. Kalbėjo vokiečiai pervertę. Rusus pasitikau namuose. 1944 m. rudenį iš pradžių niekas manęs nejudino, gyvenau pas tėvus. Užėdavo ir sribai, sakė — kad turiu atnešti ginklą. Juokavau neparduosi, gal dar prireiksi.

Vien rytą padėjau seseriai ruošti pusryčius. Užėjo NKVD leitenantas, rusiškai paklausė, kur yra toks ir toks. Iš vietinių rusų Juozapavę prie Nevėžio buvau kiek pramokęs rusiškai, tačiau aš nesupratau. Kai paklausė, kas supranta rusiškai, parodžiau, kad prie karvių yra tėvas. Liepą pakviesti į. Pasakiau, o pats užėjau brolio namą, pro langą stebėjau. Kai leitenantas išėjo, gražu. Tėvas papasakojo, jog išklausinėjau, ar aš tarnavau policijoje; patvirtinus, išsitraukė naganą ir puolė virtuvę, ieškodamas manęs. Nuo to karto maniau nebenakvoti namuose, slapstytis. Netoli Žemė kaime, buvo NKVD štabas. Šilinskis turėjo davęs samagoną, ten atsilankydavo enkavedistai, slankiojau ir aš. Mane pripažino kaip "savą", užtardavo ir prieš atvykusius naujus, reikalaujančius parodyti dokumentus. Taip prisilaikiau iki 1944 m. Kalėdų. Buvo paskelbta mobilizacija sovietinė armijai. Kaimo vyrai jau turė-

jome išsikas bunker. Per Kal das m gaudyti naujokus, tad septyniese pasisl p me. Tik aš vienas buvau paieškomas, kiti tik nenor jo eiti kariauti. Kai kurie tur jo ginklus. Apsiginklav s buvau ir aš - tur jau dar iš Gegr n susid j s rusišk šautuv , puolam j ir ginam j granat . Bunkeris buvo didelis, pavadintas Maldanamiu, 5 ha miškelyje, koks kilometras nuo mano nam . Kai v liau jau iš jome Plokštis miškus, ten vykdavo susitikimai, visi žinojo Maldanam . Jame gal jo gul ti 25 partizanai Bunkerio konstrukcija buvo m s pa i sugalvota. Tik v liau, A.Kubiliaus grup tur jo vairi konstrukcij bunkeris br žinius.

Tie, kas slapst si tik nuo kariuomen s, Šlimo ir mano patarimu, paskelbus registracij , gr žo legal gyvenim . J v liau taip ir nesu m — visi išveng lageri . Dauguma išvažin jo kas Telšius, kas Plung ar dar kitur.

1945m. sausio m n. pas mane at jo Domas Šlimas, slapyvardžiu Beržas, vietinis gyventojas, besislapst s nuo kariuomen s. Kadangi buvo prisid j s prie komunist gaudymo, abejojo, buvo pasiryž s negr žti iš miško. Šlimas iš Antano Každailio, Pociaus žento, sužinojo apie Kubiliaus grup . Po to Šlimas at jo pas mano seser . V liau Maldanamyje apsilank Balys (A.Kubilius) ir Normis (Š.Jazdauskas). Bunkeryje tebebuvo septyniese. Iš apsilankiusi j mudu su Beržu gavome užduot eiti pas visus besislapstanius ir kviesti vien b r . Pas kiekvien tekdavo lankytis net po kelet kart : pirm kart prašydavome gimini , kad susitikt su mumis. Gimins neigdavo bet k žin apie mus dominantiu asmenis. Po to atsiklausdavo ir t , dar v liau jau vykdavo pats susitikimas. Taip mums pavyko pavasar suburti 74 savanorius, visus ginkluotus.

Kuopa dar netur jo savo pavadinimo. Jai vadovavo Lietuvos kariuomen s vyr. puskarininkis Švežas(?), slapyvardžiu Vilius. Su priešu susid rim neieškojome. Kol kas aplinkui buvo ramu.

Iki pavasario Kubiliaus štabas sireng , be Skirps i kaime Poci sodyboje esan io, dar kelet bunkeris . Kai kuriuos rengti pad jau aš su Beržu, gal dar kuris kuopos vyras, bet ne visi Su mus Bal (Adolf Kubili), persik l me Dišli miške esant bunker . ia slapst m s kokie 7-8 žmon s: aš, Beržas, Steigvilis (H.Petkevi ius), Sekretorius (St.Grybauskas), Šalmas (pavard s neprisimenu) ir kt. Berž bene 1951m. nušov patys partizanai, Už kažk jis buvo nuteistas mirties bausme. Nesipriešino, sak - jei kaltas,

šaudykite. B ryš vykdyti baism atsisak , tada nušov b rio vadas Ma ernis, slapyvardžiu Miškinis. Nelemtai žuvo jis pats. Iš Markulio-Erelio "Štabo" buvo gautas sakymas partizanams susitikti su "Centro" ryšininku Algimantu. susitikim pamišk je vietoj 14 kviest atvyko Ma ernis ir Jonaitis. Dar dabar lik liudininkai pasakojo, kai Algimantas su Ma erniu ir Jonai iu (Gali nu) apsikabin pasibu iavo, po to jo mišk , jau apsupt . Ma ern nušov vietoje, o nugar peršaut Jonait žiauriai kankino — visas miškas skamb - jo. Abu ten pat ir užkas . Dabar abu perlaidoti. Ma ernis ilsisi Žemai i Kalvarijos, antrasis - Ša i kapin se.

Skirps i kaime prie Poci sodybos pasaloje be Kubiliaus grup s partizan , rus ugn pateko ir Steponas Darbutas bei Kauneckis. Pirmasis buvo vietinis, ligi tol slapst si pas t vus. Buvo sutarta, kad jis ateis Poci sodyb , o mes su paruoštomis kuprin mis išsinešdami bunkeryje dar buvus turt , pasiimsime ir j jau partizanauti Kauneckis netoli Kalvarijos, iš Rotin n kaimo, buvo ved s Janauskait . Baig s aviacijos mokykl , kapitonas.

Štabui, sand liams bunkeriai buvo Plateli miške.

Aš dalyvavau priimant Kubiliaus grupei antr kart parašutais išmest siunt . Prisimenu, kad tai buvo prieš 1945- j Velykas. Iš jome Als dži mišk nedidel grup , suk r me laužus 3 vietose, uždeg me. Išgird l ktuvo žes , sujudinome laužus. Kiekvien kart sukdamas rat , iš l ktuvo su parašiu- tu buvo išmetamas konteineris. Pri m me tiksliai, tik paskutin — penkt j radome tik kit pavakar . Kartu nusileido Bo ius(?) ar Profesorius(?), specia- liai tur j s Žemai i Legiono štab apr pinti padirbtais dokumentais. Ta iau tarp m s jis tepabuvo gana trumpai Krisdamas miško kelmyne netoli da- bartini Als dži -Plateli ir Plung s-Mažeiki keli sankryžos parašutininkas išsinarino koj - parved me šlubuojant . Pas netoliese buvus kinink nak- voj sribai ar kariškiai, pamat parašutuos, išneš kail .

Perduodant radiogramas, prie radisto b ti neteko, b davau tolimesn je sargyboje. L ktuv atskridimo nepamenu. Man buvo patik ta nešioti šifrus radiogramoms, užšifruoti-dešifruoti Pavojaus atveju tur jau sunaikinti, praryti kad nepatekt priešui rankas.

Kol vyko karas, mišk supimo, šukavimo nebuvo, jie netur jo j g . Kar- tais susišaudydavome, už j ant pasalos, bet j mišk , jausdavom s saug s. Stribai sakydavo, kad jiems teleidžiama nutolti 3 km nuo miest .

Apie Balio (A.Kubiliaus) su mim sužinojau tuojau pat. kininkas, pas kurį Bal su m , gyveno netoliese nuo m s bunkerio. Apie tai praneš atb g s Jonis (Onut Každailien). Po su mimo antr dien prie Girininko (Als dži girininkijos) sutartu laiku susirinkome 30 ginkluot vyr Baliui vaduoti Pagal plan persireng moteriškais drabužiais, tur jome prasigauti Als dži bažny ios šventori , kad už m rin s tvoros negal t pasisl pti milicininkai iš prieš vartelius esan ios b stin s. Atvyko girininkij ir J.D da, parašiuotininkas, tuo laiku mokytojav s Als džiuose, su keliais vyrais (neatmenu, ar buvau su jais paž stamas) ir praneš , jog nepavyko nustatyti ar Balys yra Als džiuose. Tod l mums pulti miestel nebebuvo tikslo. Nutar me kitiems vyrams leisti išsiskirstyti po savo sl ptuves, o mes tur jome gr žti štabo bunker miške, netoli Stanevi i kio, kuriame jau gyvenome nuo 1945- j met Velyk (Velykos tais metais buvo balandžio ld.), o Skirps i kaimo bunkeryje buvo lik tik šis tas.

Jonis min jo, kad iš Poci sodybos buvo matyti Mažrim sodyba, o joje,

Ona Každailien -Jonis, 1955m.

pasirodžius tartiniems žmonėms, atsirasdavo sutartas pavojaus signalas.

Aš nežinau, ar Mažrimai žinojo apie Skirpsio bunkerį, bet nuo kelio pusės pavojaus atveju lange turėjo būti matoma balta skarelė. Netoli jūrai, miške, bunkeryje, slapstėsi 5 partizanai, su kuriais aš nepalaikiau tiesioginio ryšio. Kiek žinau iš pasakojimų, bene naktį Velykas (1945 04 01) minėti partizanai išsimaudė pirtyje ir per Justo Paleckio (parvežusio iš Maskvos saulė...) dėdės Narmonto kiemą pašaudydami patraukė bunkerį. Spėjama, kad tas pasekė ir nurodė sribams. Naktis buvo lietinga, bunkeryje mums varėti, tad partizanai pasislėpė Mažrimų daržinyje. Sribams apsupus, 2 laimingai pasitraukė mišką, vieną nušovė. Daržinyje likęs gyvas trinktelėjos saunos, apsipylė kraujais ir, apsimitęs negyvu, išsigelbėjo. Penktą, sikašius pelus, taip pat sribai nušovė.

Išgirdę šaudant, Mažrimų sodybą puolė gelbėti Skirpsio bunkerio gyventojai Sribai pabėgę, palikę per inkstus peršauti savišką. Rytmet šeimininkai atrado dar kitą sriboką, kietai migus, sveiką. Pajūroje Mažrimų sodyboje, bunkeryje taip pat slapstėsi sodybos šeimininkas su savo svainiu. Sribai jį taip pat neaptiko.

Skirpsio kaime, Pocių sodyboje, Žemaičių Legiono štabo bunkeris tapo nesaugus, todėl Kubiliaus grupė ir paliko jį, su savimi iš karto išsigabendama viską, kas tik buvo vertingesnio.

Mes su erniausku buvome sirengė bunkerį pas tokį vargšą žmogiuką, tai bene Velykų diena, atėjo Normis, Algis (Šertvytis?), paskutinis nusileidęs parašutininkas Bojus ir bene dar kas ketvirtas, pasiprašė ir apsigyveno čia. Neatėjo tik Kubilius. Ketvirtas gal buvo Zero. Susitalpinome, greitai išsikame kitą bunkerį, o pavasarį jant persikėlėme bunkerį miške.

Skirpsio bunkerio viduje nesu buvęs. Susitikdavau tik Pocių name. Kai su kuprinėmis atėjome pasiimti likusio bunkeryje turto, jiems jus naman, aš lieku saugoti laukę. Atkreipiau dėmesį Pocių sarginio šuns elgesį - jis lojo ežero link. Tačiau, esant slapukui ir štabo vyrams pasiūliau apsupti ir išsiaiškinti. Vyrai nesutiko — esą šuo nerimauja dėl mūsų pačių. Tikriausiai dėl šio slapuko pranešimo viliams dvi grupės ir pateko pasal prie Pocių sodybos.

Dabar apie pačią pasalį. Mūsų štabe esanti buvo susitarta, kad Skirpsio bunkeris eisime dviem grupėmis. Pirmoji (aš, Jonis, Sekretorius, Šertvytis,

Zero) su kuprin mis ateisime anks iau, prikrausime jas ir visiems paruošime vakarien . Antroji grup ateis v liau, taip pat pavakarieniaus ir galutinai paliksime bunker . Visi vyrai buvo apsireng vairausiai, aš vilk jau rusišk uniform . Pri jome ar iau Poci , viskas ramu. Pasakiau, kad reik t pasidairyti vienam. Algis patar palipti ant kalno, iš ten viskas gerai matyti Kalno pus je pama iau 3 sargybinius. Pamaniau, jog antroji grup bus at jusi anks iau m s . Kai jau buvau ant kalno, pasteb jau arti 2 šautuvais ginkluotus žmones. M siškiai buvo apsiginklav tik trumpais automatais ir pistoletais. Supratau ir paleidau ugn . Buvo keli postai, lauk m s nuo miško, visi prad jo šaudyti Nusiritau pakaln n prie beržo, prie kurio netrukus su antra grupe žuvo Kauneckas. Mes šaud me viršun, jie apa ion. Met kelias granatas - nesprogo, bet vos tik pasitraukiau — sprogo. miau dengti besitraukian i m s grup . Zero tur jo kulkosvaid , paraginau b gti Jonis ir Sekretorius strigo griovyje. Tuo metu koj sužeid Alg . Suabejojo, ar vienas sugeb s pasitraukti, tad jam pad jau.

Kaip man papasakojo gyvi išlik antros grup s nariai, jie išgirdo miške m s susišaudym , ta iau nutar , kad šaudoma pas kaimyn , gal už kokio kilometro, ir patrauk tiesiai Poci sodybon. Pirmuoju jo Antanas Každailis. Pri jo taip arti, kad iš veid atpažino, jog tai svetimi ir paleido automato ugn . Šalia krito Šalna, tur j s seno pavyzdžio automat . Pasaloje buv kareiviai pagalvojo, jog dabar at jo pagrindin s partizan paj gos ir pasiruoš žiedinei gynybai, b go mišk . Šalnos automatas užsikirto, j sužeid kr tin ir koj . Sugeb jo pasitraukti, pasl pti automat ir pats užsiglausti netoli girininkijos keliuko. Mat , kaip vež iš Poci sodybos vežime kruvin — neaišku, gyv ar mirus — m sišk . Nusilp s Šalna pašauk keliu einan i moter , prašydamas pranešti sribams, kad griovyje guli partizanas. Nenor jo nusibaigti niekam nežinomas. Kadangi su savimi tur jo pistolet (revolver?) ir granat , sp ju, nor jo mirti su "muzika", bet tie atsak , kad partizanai vilioja pasal . Gr ždama moteris atsak pranešusi. Nesulauk s srib , man , kad tie rengia pasal , jei neina. Pranešti praš si ir vyro, bet tas m sarmatinti, kad nes s toks silpnas, kad reik t pasiduoti Tada prišliauž bal , g r ir ži r jo, ar iš žaizdos neteka vanduo. Netek jo. Nusigavo iki girininko ir papraš pagalbos. Tas, padorus žmogus, pabijojo provokacijos. Pagail jo ir sutvarst tarnait . Bunkeryje atsirado tik kit dien . tartas parod savo žaizdas. Po sužeidimo

greitai gijo be ligonin s.

Abiem grup ms patekus pasal , ekistai dar tykojo Poci ir Mažrim sodybose. Tik po keli dien , bene balandžio 29d., su m Pocius, o abi sodybas sudegino.

Aš (tuometinis slapyvardis Alksnis), Sekretorius (St.Grybauskas) ir Steigvilis (H.Petkevi ius) iš Normio (Šar no Jazdausko, gavome užduot nuvykti Vaineiki mišk prie Rietavo, susisiekti su kapitonu Juozai iu, kad tas paruošt Žemai i Legiono štabui bunker . Gr ž tur jome susitikti Paburg je. Susiruoš kelion n, jau pamišk je susitikome ryšinink , kuris persp jo, kad prie Plateli ežero miškuose pilna kariuomen s. Mes gr žti nebegal jome, papraš me tik persp ti bunkeryje likusius. Kaime pasipraš me, ir mus pavež arkliu iki Plung s kareivini . Buvome ginkluoti automatais. Šalmas (?) ir aš, apsilik rusiškomis uniformomis, o Steigvilis - civiliai, su paltu. Tre ias buvo Šalna, ne Sekretorius. Išlip tar m s, k daryti. Aplenkti Plung — didel is vingis. Nutar me eiti tiesiog per miest . Niekas m s neužkliud . Nieko nesutik , nutrauk me Rietavo link. Kaip paaišk jo, mus pamat . Stribai puol skambinti pagalbos Kreting , Telšius: partizanai gerai išžvalg , dabar puls mies- t ...

Kelion je užtrukome savait . Kpt. Juozaitis pasi l iš žirgyno 3 žirgus. Per Plung gr žti buvo pavojinga. Pasuko- me pro mal no tilt , už jo - kr mai Pamat me palapines, pilnas kariški . Sutar me, kad gr žti nebegalima. Civiliai apsirengus pasiunt me pirm - jeigu pareiklaus dokument , tada jau nuro- dys mane. Aš duosiu "dokumentus", visi staigiai per tilt ris ia iki kr m , o ten - p s iomis. Ant tilto sargybinis stabd , bet pamat s mano NKVD ma- joro uniform , paleido. Laimingai atvyko- me prie Plateli mišk . Už jus pas ry- šininkus, buvome sp ti, kad pilni miš-

Antanas Každailis-Klevas. Vorkuta, 1955m.

kai rus . Karas jau buvo pasibaig s. Kareiviai miškuose ruoš si stovyklauti. K daryti? Kaip rasti vyrus? Miške bevinguodami pasimet me. Apsimet s rus karininku, pas kinink išsiaiškinau, kur Plateli ežeras, kad ia Plokš i km., nurod , kur Paburg s ežeras. Susiradome bunkeryje Žemai i Legiono štabo branduol. Kiti vyrai iš Plateli mišk jau buvo pasitrauk . Bunkeris mažas. Jame slapst si Šalna, Senis (?), Zero. Sutar me eisi Paburg s ežero pelkes, ten yra kur pasisl pti nuo kariuomen s. Netoli bunkeris, kuriame pasiliko draugai Vakare tur jome užeiti ir kartu išeiti Dienojome miškelyje, man tuo metu kažkuri mergait ad pratrintas kojines. Pasiži riu — ateina rusas. Pasitraukiu už pušel s, o tas jau b ga atgal. Puol me vytis. Išb g iš miškelio matome, kad esame supami Atsid r me labai nepatogioje vietoje, ant kalniuko. Besitraukdami palikome batus, cukr , dži v sius. Nutar me gr žti pasiimti. ia neradome nei saviški , nei rus . Pasi m me cukr , batus, o dži v si maiš nutar me palikti - kas vilks. Pamat me tolokai esan ius kitus draugus. Per skub jim d žut su pinigais liko apkasta skujomis po dži v siais. Kai susizgribome — buvome gerokai nutol , nebegr ši M s niekas nepersekiujo.

Vakare sutar me eiti pas ryšinink , susitikti bunkeryje su likusiais.

B riui vadovavo Algis (?). Kadangi gr žome pro paliktus daiktus, pasi l užeiti d ž s su pinigais, gal neb si kareiviai aptik . Užprotestavau, kad eitu me visi — gali b ti sargyba. Pasišoviau išžvalgyti aš. Išgirdau iš pušyn lio šnabzd jim . Galvojau — iš bunkerio gal Šalna. Sušvilpiau. m švilpti ir iš kit pusi . Supratau — rusai. Prad jom trauktis. Tada sužeid Steigvil ir Klev (A.Každail). Išsisklaid me. Tamsoje išgirdau šlamant - vos nenušoviau Jonio (Onut s Každailien s).

Išlik pasitrauk me Plung s kelio link. Po to išsisklaid me kas sau. Každailiai iš viso iš jo. Su Antanu bepasima iau 1948m. Važiavau tada iš Kretin gos Salant link vežimu su tokia moterimi, o jis priešinga kryptimi Manoji buvo patikima, nežinojau, kas su juo, tad net žodžiu nepersimet me.

Nebesusitikome ir su tada likusiais bunkeryje. Kur jie išvyko, nebežinojome.

Henrikas Petkevi ius (Steigvilis) su moterimi atsiskyr ir nub go dešin sodybos link (šeimininko pavard s nepamenu), o kiti nub go gilyn mišk . Aš tai gerai ma iau, nes buvau atsilik s ir bandžiau dengti likusius.

Šarūnas Jazdauskas-Normis. Šiauliai, 1956m.

vau iki Šateiki ir Salant. Aktyviu partizanų išbuvau iki 1947 metų rudens. Išsiskaidėme mažomis grupėmis. Mat si, kad nieko nepadarysi, todėl mūsų tikslas buvo palaikyti komunistus, kad nešokinėtų, sulaukyti visus išdavikus ir kad išvežtų į vietas nesist rus. Tarpusavyje grupės palaikė ryšius, vieni pažinojo vienus, kiti — kitus.

Iš to laiko prisimenu 1946m. provokaciją. Tuo metu buvau ryšininku prie Alkos rinktinės štabo. Buvau vietinis, neseniai tarnavęs armijoje, visai kitoks galvojimas, negu netarnavusio bernelio. Rinktinei tada jau vadovavo Ivanauskas (Juozas Vygantas). Slapstėmės dviese, buvau pakeltas bunkeris. Šeštadienį pas tokį žmogų susitikome Ivanausko ryšininkas, kuris pasakė, kad bėgti reikia susitikti Pasiegul Rimkės atvykę 12 partizanų iš Aukštaitijos su lietuviškomis uniformomis, trispalve vliava ir bėgti tūri susitikti su Žemaitijos štabu. Tai buvo gal balandis, leido sniegas. Aš suabejojau. Tas tvirtino, kad geri vyrai, atvedė tikri ryšininkai. Paklausiau, kokią sutarė. Nurodė, kad jie turėtų susitikti su manimi pas žmogų, pas kurį buvo mūsų bunkeris. Ryšininkas, atvedęs tuos 12, žinojo tų bunkerį, buvo matęs ir mus keturis.

Nesulauk Steigvilio, jo ryšininkas ir Každailis, tą naktį niekieno nebepersekiuojami, išsklidome. Aš grįžau pas savo vyrus Alkos rinktinė. Su Žemaitijos Legiono štabu mano ryšiai nenutrūko, nes Alkai ir toliau tebevadovavo Normis (Šarūnas Jazdauskas). Su juo susitikdavau, net kartu buvome iškviešti Vilni (Erelio-Markulio tinklas — Z.J.). Iš pradžių tiesiogiai priklausiau Viliaus kuopai, o pašalinus ją iš kuopos vado pareigų, man vadovauti Vytenis. Taip ir vadinomės — Vytenio kuopa. Laikėmės Sedos girioje, Plinkšiški miške, Balnėnų miške, susieidavome su Nevarėnų Ylakių partizanais. Plateli mišką užviešpatavo rusai, statė bazes, neliko gerų vietų, tik nuo Alsėdžių pusės. Nueidavau iki Šateiki ir Salant.

Alkos ryšininkas buv s Lietuvos kariuomen s puskarininkis, atrod puikus vyras, bet samprotavo blogai. miau priekaištauti susitiksime tik miške. Pasakiau, kad jie ateit tik trise ir ryšininkas. Bet ryšys - susitikimas sutartas tame bunkeryje. Pasakiau draugui, kad eisime sodyb iš vakaro. Nuo jos vieškelis, toliau — Varduvos up , tiltas ir miškas. Pasakiau, kad vienas eisime po tiltu, antras — aš - eisiu mišk , pasisl psiu šalia kelio. Jei ateis visas b rys - paleisiu serij ir spruksiu. Jei tik trys - praleisiu, o jis ant tilto sulaikys. Tada nusives mišk , kur satar me susitikti su rinktin s vadu.

Kaip satar me, nu jome bunker pavakary. Jie nebelauk vakaro; po piet ateina viena moteris, r m ja. Apie sl ptuv ji nieko nežinojo, gal nujaut . Prie Ma ernio, sako, privažiavo pilnas kiemas rus . Bekalbant ateina 3 rusai keliu, kiti miške. Už j trob klausin ja: ar kareiviai yra — n ra, banditai — n ra. O kas ia po gelda? Namas k tik pastatytas, viename gale gyvenama, antrame gyvuliai m kratyti. Darbavosi kaip reikant. Šien , šiaudus išvert . Mes sl ptuv je, bet ne po gelda, po grindimis koks metras, jimas prie sienos. Kitas kratyto jas prad jo šlapintis ten pat, sakom, nerado. Buvome pasiruoš : jei ras dangt , tada stumti, mesti granatas, tada su automatais. B k, neži r k, tik dar serij paleisk kritusiam, kad nesikankint . Draugas paklaus , o gal geriau nusišauti, sakau, ne, ži r kim, kad daugiau j krist . Nebijokim, nenušaus. O laikrodžio netur jome. Jutome per nakt , kad viršuje bilda, kratos nesigirdi. Gal gale išgirdome "Dasvidanija, choziatika".

Pasirodo vis nakt lauk m s prie lang , gal ir lauke. Šeiminink s motina netoliese gyveno. Žinojo apie bunker , tai pyl pieno ir pasiunt Budžyt , dabartin mano žmon , žvalgybon. Bet ir tos nebeišleido. Bunkeris nebuvo pritaikytas gyvenimui, nebuvo kur orui išeiti, tai pritr ko deguonies. Norisi miego, satar me - vienas miegokime, antras bud kime. Vienu metu, matyt, sumigome abu. Šeiminink m flirtuoti, mokyti su kareiviais kalbos. Laimingai iš jo. Nemanau, kad tie 12 jau buvo si sti Markulio.

Ryt , kareiviams iš jus, ryšinink gr žo pas šeiminink s motin , o ten buvo tiesioginis rinktin s ryšininkas. Jis prieš t dien su kitu buvo nuvažia- v s Barsty ius pas zakristijon klebonij parsivežti ginkl . Apie tai žinojo ir klebonas. Ryšinink su bendru mat ten už j s stribas.

Vos tik Budžyt gr žo, jos jau lauk . Dar ji band kalbinti ryšinink b gti, bet tas sak , kad nereikia, abudu turime dokumentus. Abu su m , nusivar

Daug los daržin Užbradal je ir per dien ir nakt tard , kliuvo abiem gerai Steponas neištar n žodžio: rankas, kojas lauž , durimis v r . Tardantie- siems buvo aišku, kad štabas ia pat, belieka išgauti parodymus. Tam tikslui m si ryšinink s. Tik kai jau j vež Sed , v liau Mažeikius, jo nebemat . Šiauliuose, užbaigus jos byl , prokuroras pasak , kad su tavo sužad tiniu susidorojome. Nukankino.

(Perklaus s raš supratau, kad Barsty ius važiavo Stepas su Budžyte, nes per tardym jos klaus — ko jie važiav pas klebon , tie atsak , kad ant poteri - Z.J.) Budžyt buvo nuteista 10 met . Klebon areštavo, v liau paleido. Tie patys "partizanai" mano dabartin žmon tard . Pasirodo, apie Žemal , Mažeikius jie ilgai siaut , prisidengdami partizanais.

Ar daug žuvo Alkos rinktin je? Ž davu po 2-3, bet per kelet met — daug. Yra išlik tada veikusi ryšinink , neišsidavusi . Atgimimo laikais jie kalb jo, dabar jau v l bijo.

O koks likimas ištiko Narmont , Paleckio giminait? Jis buvo surastas pasl ptas po gelda, likviduotas už Mažrimus. Nors laikraštyje buvo aprašyta, kaip pas sribus atb go tokia Virkšait su pranešimu apie banditus. Aš nedalyvavau, pasakyti, kur teisyb - negaliu, nežinau.

Paskui kuopos vadu buvo Laimutis (v liau slapyv.Bombonešis), kil s iš Kauno. Už jus rusams, tapo komjaunimo sekretoriumi, karui kilus, pasitrauk

Rusij , kariavo 16 divizijoje. Gr ž s pasiliko pas sediškiaus partizanus, po to per jo pas mus. Buvo labai gerai — žinojo rus taktik . Atsimenu, persike- liant iš Papar i miško Sedos giri , sutar me užėiti pas kinink pavalgyti Kieme keliolika nakvojan i rus , artilerijos dalinys. Tik už jus, Laimutis sukomandavo: "Na, vyrai, palikit patalpas!" O vaikš iojo NKVD majoro uni- forma. Kareiviai išsikraust , vietoj j vakarien suvalg me mes. Tik atsisvei- kindami pad kojome šeiminkams, kad pavaišino partizanus. O buvome apsireng kas rusiška uniforma, kas civiliai. Net šeiminkai nesuprato, kas tokie esam.

Kur Markulio tinkl pradžia? Kiek aš žinau, šaknis tokia. Vilniuje gyveno toks Lenkauskas, kurio giminait slapst si pas salantiškiaus partizanus. Jis papraš j užmegzti ryš. Taip susipažino su Salant b rio kuopos vadu Papar iu. Lenkauskas aiškino, kad Vilniuje yra organizacija, reikia susivienyti Tame b ryje buvo ir Preibys-Aušra. Jam patik jo nuvažiuoti Vilni , išsi-

aiškinti. Grįžs tikino kitus. Po to t reikal sivaiv ir Normis, susitik s su Papar iu. Kai už jau pas Rož (Preibyt -Vali nien , dabar gyvenan i Plung je), sutik s Ivanausk , pasakiau jai, kad net ji pati nežinanti, kam dirbanti, reikia susilaikyti, gerai išsiaiškinti, iš iupin ti Nu j s pranešiau Ivanauskui, tai tas atsak žin s, Normis praneš . V liau atvažiuoja iš Vilniaus Markulio galiotinis Algimantas rinktis maisto su mašina (! Z.J.) — jo reikia tiems, kurie yra išvažiav su dokumentais (Vilni). Tuo laiku visi atsisak me nuo Ivanausko štabo. Jis buvo toks - s di bunkeryje, niekur neina, visk atnešk. Vienu tarpu likau tik aš vienas. Buvome susipyk . Buvo nenusakomas. Paklausiau, ar važiuos Vilni , atsak bij s. Pasakiau, jei provokacija, tai jau yra išprovokuotas, nes savo bunkeryje pri m Algimant . Tik s d jo, klaus si radijo ir vis spausdino t pat : 'Tautie iai, laisv s valanda at jo'. Žmon ms atsibodo tie laikrašt liai. Ivanauskas tur jo daug bunkeris , paskutin -Šarnel je pas Baguž .

Išvažiuojant pad jau susitvarkyti ir užkas me archyv . Kita dalis archyvo buvo pasl pta tame name, kur jie gyveno. Aš sud jau grindis. Iškas me duob toje vietoje, kur prie krosnies buvo skarda — prieš išvykdamas Klaip d . O kai vyko tardymas, tik nežinojau, ar archyvas j rankose. Kai tardytojas aiškiai pasak mano paskyrimo kuopos vadu tiksliai dat , supratau, kad lauke buv s archyvas nurodytas ir aptiktas.

Ivanausk Markulis-Erelis paskyr Žemai i apygardos vadu ir apgyvendino Vilniuje. Kai buvau ten nuvažiav s, mane atpažino moteris iš Als dži , nes šiaip buvo paskleista žinia, kad aš nušautas, kad neieškot . Iš Als dži išsiunt sektis, nes jei yra Raudonis, turi b ti ir kiti. Vilni patekau gal por savai i po Ivanausko. Tai buvo 1947 metais. Prieš Ivanausko išvažiavim kelet kart važin jau be dokument Vilni , Klaip d , tik už diržo užsikiš s pistolet . Užeidavau pas Lenkausk . Pas j ateidavo Algimantas ir duodavo parvežti kai kuriuos popierius.

Vilniuje susitikdavau su Aušra (Preibių) ir tokiu Kazlausku iš Mažeiki , palaikiusiu ryš su mažeikiškiais. Ten beb nant, als diškiai ir praneš , jog esu Vilniuje. Tada išvažiavau Klaip d . Sli ius, dirb s ur du, Priekul je atidar plataus vartojimo gamini cech . Gamino kiškus daiktus: kirvako ius, tekinius ir kitk . O meistrų dirbo toks stalius ir statybininkas Algutis Pocius. Mudu su juo išvažiavome ir gavome darb . Dirbome iki 1948 05 11.

Pas gavau Vilniuje, o cech Priekul je mums specialiai suk r Sli ius, padorus žmogus, buv s girininku Als džiuose tuo metu, kai po Skirps i kaimo pasalos j kreip si sužeistas Šalna. Nemanau, kad dirbo ekistams. Cecho direktoriumi paskyr Poci . Aš buvau darbininkas, o paskui prisi m me dar vien srib .

Nemanau, kad žinia apie mano atpažinim Vilniuje b t KGB sukurta tam, kad nekelt tarimo mano su mimas Vilniuje. sostin išvažiavo ieškoti mane paž stantis enkavedistas.

Sekretorius Vincas jo per Als džius su Ridiku (Vincas-Algimanto adju- tantas). Juos su m ir greitai paleido, matyt, išsiaiškin , kad yra KGB agen- tai Vincas gal jo papasakoti ir apie mane.

Dar b damas Vilniuje, gavau pas . Karin biliet žad jo atvežti bet neatvež . Teko mums su Algu iu Pociumi pasikeisti Klaip doje patiems. Buvo kažkoks nujautimas. Su Vilniumi palaik me ryš iki sidarbinimo, o toliau vert m s patys.

1948 met bene balandžio m nes su Pocium atvažiavome t višk — Gegr nus. Ten pasak , kad bus susirinkimas Papatel s miške. Nu jome su Pociumi Atvyko Algimantas su majoru (pavard s neprisimenu). Jis praneš , kad Ivanauskas (Vygantas), Žemai i apygardos vadas, važiavo Kaun , žydėlka atpažino, areštuojant nusišov . Pristat major -nauj vad . Algiman- tas m s paklaus - "kaip judu susitvark te, ar prisiraš te?" Aš atsakiau, kad prisiraš me pas Švent j , kolchoze.

Pra jus kuriam laikui, Priekul , pas gegr nišk eigul Almin atvažiavo jo svainis Babrungas (Uleckis?). Nieko blogo negalvodamas, Alminas pasak , kad mes su Pocium ia dirbame. Babrungas praneš Algimantui, kuris su- prato, kad mes m tome p das. Grieb si arešto. Mums nesant, vien vakar at jo 5 sribai apsimet paskol rink jais. Mes buvome paž stami su sribais ir net partijos sekretoriumi, kuris mums net slaptesnius dalykus pasakydavo. T kart užb go trumpam sitikinti, kad esame. Poci pakviet dukra-atvažiav klientai Antr kart už j s leitenantas paklaus , kuris Mažeika. Bendradarbis nurod mane. Sak -kvie ia direktorius. Klastos ne žvelgiau. Leitenantas jo priekyje, aš — už jo. Priart jus prie trobos (tais metais buvo ankstyvas pavasa- ris), papraš leisti nusiskinti žydin i alyv . Taip atsid r man už nugaros. Nieko tartino nepasteb j s, jau vidun; ia jau grieb už rank . Pocius jau

buvo surakintas. Atsid r me Klaip doje, atskirose kameroje. Jau iau, bus didel s kan ios ir sumaniau nusižudyti — išard s šluot ir pasimov s ant jos koto krisdamas. Ta iau ir j tuojau išneš .

Kit ryt pasikviet , atidav daiktus, pas , at jo Pocius-sakau, gal paleis. Bet ia sukaust "apyrank mis", ant pe i užmet milines ir 3 ekistai "draugiškai" nulyd jo traukin . Atsid r me Ministerijoje. Jie ne taip suprato, ne to lauk — o ia ne didelis, o mažas, paprastas piemuo. Ar teko gulti ant liniuot s? Kiek teiravausi, niekas nežino. Tai - fanerin lenta, prie kurios prisega per kr tin ir šlaunis. Varžtais lenkia, lenkia ir klausia. Stuburas laužiamas aukštiekninkai Iš pradži labai skauda, paskui nieko. Stovi daktaras. Nustoja, kai ima tek ti ašaros su krauju. Taip tard tris kartus su 3-4 dien pertrauka. Ketvirt kart pakartoti daktaras neleido.

K kankindami nor jo sužinoti? Apie likusius (besislapstan ius) partizanus. Žinojo, kad priklausiau LLA, kad tur jau ryš. Apie Kubili , Jazdausk neprimin , neklausin jo. Visk neigiau, gal tod l neklausin jo. Jokiose akistatose su Kubiliaus štabo nariais neteko b ti. Iš desantinink pavojaus nebėjaut , buvo areštuoti.

Su Šar nu Jazdausku paskutin kart ma iausi 1947 met žiem Vilniuje, kur gyvenau 2-3 m nesius. Susitikdavau pas Ivanausk ir pas dokumentus turin ius ryšininkus. Vilniuje Žemai i apygardos vadas Ivanauskas gyveno bene Ukmerg s gatv je, nedideliame namelyje. Viename gale savininkai, antrame 2 kambari bute — vadas su žmona. Esu nakvoj s ten kelet kart . Ateidavo tik ryšininkai K žinau apie Ivanausko likim ? Jau lageryje iš Rimdeikyt s (Bu yt s) draug s laiško sužinojau, jog kal jo Spasko invalid lageryje. Kartu kal j s Liaudanskis pasakojo, jog Ivanausk , iškal jus du tre dalius bausm s, išleido. Jis gyveno Latvijoje, Griež s kol kyje, dabar jau mir s.

Apie Šatrijos rinktin tik gird jau, kad buvo ryšys, buvo ten numesti desantininkai, bet smulkiau nežinau.

Žinau, kad iš Telši amat mokyklos pasitrauk mišk Šilinskas, Stankus, Plienias, Sidabrin kulkel .

Tardyti prad jo Vilniuje KGB r muose 1948 05 13 po du kartus per par . Iš tardžiusi atmintyje išliko tik Soldatovo ir Kapitonovo pavard s. Tardyda vo 5 dienas per savait , šeštadieniais — retkar aiais, sekmadieniais — niekada.

Užbaig 08 16, o rugs jo 17d. perskait OSO "trijul s" nuosprend -mirties bausm , bet kadangi Soviet S jungoje mirties bausm buvo panaikinta - nubaud 25-eriems metams speclageri . Per Orš (Baltarusija), eliabinsk , Petropavlovsk , v l Orš atsid riau Kingyre iki 1953m., v liau Džezkazgane. Dirbau statybose, vario kasyklose. Visi man s krat si (lageri valdžia), nes dirbti nenor jau.

Kaip nukent jo šeima? Vien brol persekiojo, krat , nes daug žinojo, esant reikalui, net ir ginklu pad davu. Kiti du mažai kišosi, beveik nenukent - jo. Sesuo buvo ryšinink . Išduota paž stamos mergait s, 1956m. buvo suimta. T v su m , uždar Als dži areštin je. Vis likus 5 ha kelio turt sribai išgrobst , nors po nuolatini krat nedaug to turto buvo lik . Matyt, reng pasalas — visi pašaliai buvo nugul ti, bet aš tada buvau laisv je. Kadangi buvau gaudomas, prad jau užeidin ti pas paž stamus sribus: "J s nelie iau, bet jeigu t vai negr š — kraustykit s miest , ateisiu su degtukais." Kažin, ar tai pad jo, bet paleido t v , surankiojo karv , arkl , padargus. T vas mir 1955m., motina —1962 metais, nepabuv Sibire. 1956m. mane perteis -paliko 15 met . 1958m. atsid riau Mordovijoje, dirbau staliumi statybose.

Perteisus buvau paleistas, lageriuose išbuv s 11 met ir 9 m nesius. Me- tus išdirbau Tomsko srityje, plukdžiau mišk . Po to 4 m nesius prabuvau Lietuvoje. ia nepiregistravo. Išvykau pas seser Vorkut . 1970m. apsigyve- nau Latvijoje, Ežer je ir tik Atgimimo pradžioje gr žau Mažeikius. Teistas buvau pagal 58 la; 8; 11 str. Ir dabar nereabilituotas. O Algimantas, kartu j s, šaud s, gavo laipsn . Apie jo likim turi žinoti vienas žmogus Mos dyje, kuris ved s jo (Algimanto) pusseser .

Apie Juozai io ir Tomkaus likimus. Kai iš Vilniaus m lankytiis Markulio- Erelio agentai, Alkos rinktin s vad paskyr Žemai i apygardos vadu, o kapiton Juozait bene kuopos vadu. Tomkus tur jo b ti pavaldus jam. Kai susitik s Juozaitis apie tai pareišk Tomkui, šis atsisak paklusti. Nakt iš jo abudu. Žmon s pamišk je gird jo vien š v. Parb go Juozaitis, pasak už j ant pasalos, Tomk nušov . ia tikriausiai buvo suplanuota. Sužinoj Tomkaus vyrai "likvidavo" Juozait .

Iki arešto apie Markulio tinklus nežinojau. Paskutiniu metu buvo tarimas, nujautimas. Tiesa, begyvenant Vilniuje, susitar me su 2 merginomis, gyve- nan iomis Žyd gatv je, kad padarysime "robaks " (pasilinksminim). jome

dviese, neginkluoti. Pasukus t gatv , pama iau, kad iš užpakalio lydi du ginkluoti. Esame maiše, b gti n ra kur. Pri jus iš to namo išpuol moteris, paskui j — rusas su šunimi. Mus sulaik . Pamat me išvedant tas merginas. Sulaik daug žmoni ir, patikrin dokumentus, paleido visus, išskyrus mus. Tikrintojai, mums girdint, m sakyti, kad aš ne tas, aš-žemas, o anas - aukštas, lieknas. Abu su Algimantu vilk jome geltonos odos striukes, aš j vilk jau vykdamas Vilni . Ši "pasala", matyt, tur jo tikinti mus, kad Algimantas yra ekist ieškomas, tad negali b ti tartinas.

Kovos pradžioje bunkeriai buvo miškuose, v liau juos reng me pas žmones. Kod l? Dideliam b ryje, dideliam miške galima b ti ir visiems drauge. Prasid jus žiemai — nori nenori turi išeiti, lieka p dsakai. O pas žmones daugiausia po tris, ia ir sargyba, ir maitinimas. Rinkom s dažniausiai pas mažąžemius. Žmon s labai nuošird s — geriau patys nepavalgys, o tave pamaitins. Laukdavo, atrod , kaip viena šeima. Kvie iamas eiti nenor davai, nes kartu atnešdavai mirt , išvežim . Kaimuos atsirado užsiverbavusi išdavik . Aš dokumentus miau tod l, kad ma iau, jog n ra galo. Supratau, kad mus niekas nekreipia d mesio, užsieniui mes nereikalingi Mes žmoni neužstojame, o stumiame Sibir . Ir gerai padariau.

Nor iau ia dar pasidalyti mintimis apie partizaninio gyvenimo s lygas, "roj ".

Pamenu, 1945m. per susišaudym su sribais Gecai i km. prie Ž.Kalvarijos su sužeid partizan , slapyv. D del , koj . Reik jo pervežti. Palikome laukti pas Urniikien Jazdauskišk se. Išgird rat bild jim , iš jome pasitikti prie tilto per Varduv , o Antanas Andriekus - prie Bružo kio liepto. Buvo su rusiška miline. Pamat s ateinan ius, pagalvojo, jog saviškiai, prisileido visai arti ir gavo pistoletu galv . Išgirdome sm gius. Pagalvojau - grumiasi sargybinis. Paleidau š v. Prasid jo šaudymas. Prib gome-Antanas guli. Galva sutrupinta, viršugalvyje žaizda burbuliuoja, akys išvirtusios. Buvau link s pribaigti bet... vietoj vieno teko gydyti du ligonius. Nuvež me Plateli mišk . Patikim gydytoj netur jome. Peršauta koja negijo, patys iš m me kulk . Koja v liau pasitais . Daug pad jo Putelis. Antan , pasirodo, sužalojo iš Liepojos fronto Klaip dos link traukiantys vokie iai palaik rus sargybinium. Paguld me pamišk je bunkeryje, užmaskavome. Priži r jo j Kazlauskait . Neaišku, ar praneš anks iau, tik 4 sribai su m j kartu su ligoniu bevalgydinant.

Užverbavo. Su m Venckait , Valan iauskait , Vytenio seser . Als džiuose bendroje kameroje pasitardavo, k per tardym sakyti Po to pirm ja kviesdavo Kazlauskait . Ji dabar gyvena Plung je. O Antanas lageryje pasitais , gyvena ir šiandien.

Žiem miške šalta, o laužo neužkursi — matosi ugnis ir d mai. Prisilaužai šak ir guli. O jei ir gali lauž kurti-šonas šyla, šonas š la. Didžiausia laim b davo, jei tur davai savo bunker - gali pasisl pti. Tai kaip dabar butas su patogumais. Bet ir ia nauja b da - atsirasdavo tiek ut li , kad nesp davai išrinkti. Gelb jo toks receptas. R bus užkasi kur sm lyje, palieki tik kraš iu- k . Ut l s ia susirenka. Tada ir iškratai.

Vasar gal davai baltinius išsiskalbt O žiem n ra kur išsidžiovinti Išskalbt žmon s, bet v l — kur išdžiovinsi. Kiekvienas kaimynas žino kito kaimyno drabužius. Kaime viskas atvira. Užtat sunku, ištisai apsireng s. pirt kada pateksi? Užtat ir su vabalais sunku. Ypa sunku miško bunkeryje, kai ten visas b rys gyvena. Ir su maistu kaip vilkui - vien dien prisivalgai, o po to 3-4 dienas badauji. Labai sunku. Atsarg nesukaupsi. Bunkeryje maistas greitai genda.

Bunkeryje "dideliam" reikalui b davo arba kibiras, ar iškasta duob .

Bunkeriai su vienu, o ir dviem jimais. Plokštini je tur jome bunkerius keliems žmon ms, bet keli, rengti arti vienas kito, kad b dos atveju gal t vieni kitus apginti-palaikyti ugnimi. Vienoje vietoje jimas buvo pelud je, o bunkeris už koki 200 metr . Ariamoje dirvoje iškas me, sutvirtinome kininko lentomis, užvert me, užak jome. Tekdavo ropoti.

Bunkerius aptikdavo dažniausiai tik d l išdavyst s.

Barzdas nusiskusdavome. Blogiausiai b davo susirgus - nei vaist , nei gydytojo. Tiesa, pamenu prie Plateli (R dai i km.?), netoli kelio buvome išsikas bunker .

Smegen uždegimu susirgo partizanas, kurio svainio kis buvo netoli slaptaviet s. K daryti? Be gydytojo neapsieisi. Išeit radome. "Susirgo" kininko dukt . Svainis nuvažiavo Platelius. Doktoras sutiko važiuoti Netoli bunkerio lauk me mes. Atsipraš užrišome akis, gal pusvaland vedžiojome aplink. Gydytojas apži r jo tikr j ligon , išraš vaist . Tokiu pat b du gr žinome keli . D l smalsi kaimyn gydytojas aplank ir mergait . Svainis dar pakartotinai lank si pas gydytojus, gavo recept . Partizanas išgijo, gydytojas neiš-

dav .

Ar buvo atvej , kai beviltiškai sužeist partizan tekdavo pribaugti? Man nepasitaik , bet b davo. Net sužeist Antan Andriek , baisiai atrodžius , buvau link s pribaugti. O ir patys buvome sutar , jei mirtinai sužeistas, neatduoti priešui, ekistams. Arba ir neduok kankintis - pribaik.

Labai geras, bet nepatogus nešiotis buvo rusiškas dešimtš vis. Automatas už 200 m — tik pirmi š viai po serijos, o vamzdžiui užkaitus, tik barsto šovinius, faneros lapo nepramuš. Visi ilgi ginklai, karabinai iš tolimesnio atstumo tebuvo patikimi. Vokie i automatai kiek geresni, bet šturmgvriai buvo labai geri.

Iš kulkosvaidži geriausi buvo degtariovai — kol disk išvarai, o ir nešti patog s. Vokiški b t neblogi, bet apkaboje tik 20 šovini , dažnai reikia keisti

Jau man partizanaujant, tr ko ir šovini , ir ginkl . Granatomis mažai naudodavom s. Stengdavom s nesuart ti su priešu, tad granatos nesiekdavo. Artimame m šyje netinka.

Pažym jim netur jome - lengva pasidirbti sribams. Tik v liau išduodavo pažym jimus r m joms, kad pasikeitus laikams, gal t parodyti.

Partizanams buvo suteikiami laipsniai. Aš paskutiniu metu tur jau puskarininkio laipsn . Ivanauskas nor jo pakelti mane leitenantus, bet atsisakiau, nes nebuvau baig s net pradžios mokyklos.

Apie karinink autoritet tarp partizan . J beveik netur jome. Buvo leitenantas Ma ernis (slapyv. Miškinis), ta iau Beržas, netarnav s, labiau sugeb jo vadovauti Jei kur reik davo eiti, visi nor jo, kad jis vadovaut . Karininkai, ypa aukštesnio rango, geriau gyveno, grei iau krito moraliai Juk jiems buvo sunkiau (partizanuose — Z.J.), negu eiliniam darbininkui, kuris lengviau pak l sunkumus.

Sovietai kaltino parašutininkus neva jie šnipin jo vokie iams. Ar mane jie klausin davo apie rus parašutininkus ar rus kariuomen daugiau, negu tai buvo reikalinga m s pa i saugumui? Niekas toki žini nei iš man s, nei iš kit nereikalavo. Adolfo Kubiliaus grup dirbo tik Lietuvai.

Z.JAŠKOS PASTABOS APIE LLA ŽEMAI I LEGIONO ŠTABO (KUBILIAUS GRUP) VEIKL

1944m. lapkričio 17d. prie Platelių nusileido penki A.Kubiliaus vadovaujami parašiutininkai. Poci sodybą juos atvedė Šarūnas Jazdauskas, Poci giminaitis, dar prieš išvykdamas Vokietijon gavęs sodybos šeimininko sutikimą. Čia jie išsikėlė štabo bunkerį, A.Kubilius mėginė burti visoje Žemaitijoje besikuriančius partizanų dalinius. Atrodo, pirmiausia Rietavo ir Žarėnų miškuose esančius. Dažnai atvykdavo Skirpsčius atstovai, keliaudavo pats A.Kubilius, taip pat galbūt nuo 1944m.

pabaigos štabo adjutantais tapo Henrikas Petkevičius ir Stepas Grybauskas, keliaudavę pavieniui ir kartu. Štabe nuolat būdavo iki 10-ies žmonių, kuriuos maitindavo, t.y. ruošdavo maistą, Poci dukterė Onutė Každailienė, vėliau ir pati paėmė ginklą.

Maistą pirkdavo iš kininkų, vėliau H.Petkevičius pristatydavo iš klebonij. Štabas buvo palyginti saugus, nes kariuomenė nesiautė, partizanai nesimėgė aktyvių veiksmų. Drausmė ir konspiracija dėl nepatyrimo nebuvo ideali — būdavo ir išgeriama, vėliau ir radiogramos perduodamos iš paėmusių sodybos. Buvo spausdinami atsi-

Alfonsas Vaišius ir Zenonas Jaška. Vorkuta, 1955m.

šaukimai, žinios jiems bavo gaunamos iš užsienio radijo sto i laid . Kartu buvo kuriamos ir moksleiviškos pogrindinis organizacijos. Viena iš j buvo Plung s mieste. B ta ir kitur, kaip mini man savo laiške Vytautas Voroneckas, gyvenantis Gargžduose.

Norint informuoti žmones, reik jo užrašinti užsienio radijo žini laidas, perduodamas vokiškai, angliškai. Priimtuvas buvo kariškas. Henrikui Petkevi iui pasi lius, štab Skirps iuose buvo pakviestas Misevi ius, buv s Plung s burmistras, tuo metu jau besislapstantis, studijav s užsienyje. Nepriprat s prie pogrindžio s lyg , nebuvo naudingas ir tod l pas Pocius prabuvo neilgai Grei iausiai Kubiliaus iniciatyva Misevi ius supažindino j ir Šar n Jazdausk su Telši vyskupais V.Borisevi iumi ir P.Ramanausku. Su pirmuoju buvo studijav s užsienyje. Kaip pasakoja prisiminimuose H.Petkevi ius, pirm susitikim su vyskupu Borisevi iumi jis skolintu arkliu atvež s Telšius A.Kubili ir Š.Jazdausk . Kadangi pats vaidino vežik , pasimatyme nedalyvavo. Po to iš keli klebon jis tik pasiimdavo štabui skiriamus produktus. Kod l buvo šelpiama per bažny ias? Iš parapijie i buvo renkamas maistas Telši kunig seminarijos aukl tiniams išlaikyti. Kiek galiu spr sti, iki A.Kubiliaus su mimo partizanams šiuo keliu teko apie 80 kg. maisto produkt . Juos štabe esantiems 8-10 žmon ms pirkti už turim 0,5 milijono rubli sum problem nebuvo. Tik taip b t buv lengva išsiduoti arba tekt supirkin ti vis tolimesn se apylink se.

Štabui sik rus pas Pocius, Skirps i kaime, tarp Als dži ir Plateli , štabui buvo rengti atsarginiai bunkeriai, vieni iš j štabo nari , kiti patikim vyr iš busimosios Alkos rinktin s. Iš Poci sodybos, kol nesugedo si stuvai, radistas su apsauga iš j s 5-10 km. aplinkinius miškus, kaskart iš kitos vietos si sdavo šifruotas telegramas Vokietijon, v liau net ir iš Poci daržin s. Iš ia su užduotimis keliaudavo po Žemaitij H.Petkevi ius, StGrybauskas, taip pat ir kiti parašiutininkai, o ir pats štabo vadas Adolfas Kubilius. Dažniausiai civiliai apsireng ar rus kariški apranga. Dokumentai buvo paruošti patikimai, tikrintojams tarim nekeldavo. Vykldavo ginkluoti, o ir be ginkl . Transportas vairiausias- kinink ratai, dviratis, kariški sunkvežimiai. Incident nebuvo iki pat 1945- j met Velyk .

T pa i met sausio m nes per Poci žent Antan Každail Žemai i Legiono štabo ryšininku buvo paskirtas iš Jazdaukiški km. kil s Liudvikas

Raudonis, palaik s ryš tarp Als dži , Plateli ir Žemai i Kalvarijos besislapstani nuo kariuomen s vyr , iš kuri v liau formavosi Alkos rinktin , priklausiusi Žemai i Legionui. Viena grupel slapst si netoli Poci sodybos miško bunkeryje. Did j Šeštadien (1945 03 30) nakt perlij nesandariame bunkeryje, be šeimink žinios, persik l Mažrim sodybos daržin . Šios buvusios sodybos belik tik keli pamatiniai akmenys, o Poci — net to nelik . Viskas apaug gal 50 met mišku, tad sunku orientuotis. Ši vyki metu aplink buvo dirbama žem , ir sodybos viena nuo kitos gal per 100m. Matomumas geras, iš tolo gal jai pasteb ti užklyd lius dar toli nuo sodyb .

Pas Mažrimus b davo duodamas sutartas signalas, jei apylink je pasirodydavo svetimi, o j priimdavo Pociai Neatrodo, kad Mažrimai b t žinoj apie štabo bunker , j pa i nam bunkeryje slapst si šeiminkas ir gimnaitis. Perlij partizanai buvo išduoti ir apsupti. Susišaudant buvo auk iš abiej pusi . Poci bunkerio gyventojai, pad dami užklyptiesiems, šaud ekistus, kol tie pab go. Ta iau toliau gyventi pas Pocius buvo pavojinga, tod l štabo nariai persik l atsargin miško bunker . Ten pat perneš ir pagrindin turt — pinigus, ginklus, drabužius. Liko apged ginklai, atskirai laikomos r kytos m sos atsargos.

1945m. balandžio 23d. Vilk kaime, Stanevi i kyje, buvo sulaikytas už j s Adolfas Kubilius. vykio liudinink Onut Každailien -Jonis nemano buvus pasal vadui suimti. jus A.Kubiliui, viduje buv Als dži ekistai Žalimas, Žygus ir Paulauskis net nepuol prie ant bufeto pad t automat . (Jonis ateidama nepasteb jo, kad ekist kieme b t daugiau ar kur pasaloje). O ir civiliais drabužiais vilkintis Kubilius nebuvo išsigand s, nem gino sprukti. Neaišku, ar buvo ginkluotas. Nekrat . Liep s stis. Baig pietauti, pareišk , jog atvyk l vesis su savimi

Kubili m ginta išlaisvinti, bet per tuo metu Als džiuose mokytojavus Jon D d , legiono štabo parašutininink , nepavyko gauti tiksli žini , ar jis yra Als džiuose. Nebuvo tikslo šturmuoti srib bevein s. O A.Kubilius tikriausiai tebebuvo miestelyje. 1994 12 02 "Lietuvos Aido" Nr.326 A.Vaitkevi iaus paskelbtoje žinut je rašoma, kad Als dži veterinarin s lignonin s kiniame pastate ekistai laik suimtuosius. Ant vieno r sto išlik s užrašas: " ia kal jo ir paskutines viltis apie Nepriklausom Lietuv palaidojo LLA Žemai i Legiono vadas. 1945 04 29".

Po vado su mimo vadovauti m si Šar nas Jazdauskas-Normis.

Kiek supratau iš mano užrašyt prisiminim , po A.Kubiliaus su mimo lik Žemai i Legiono štabo nariai nutar galutinai atsisveikinti su Poci sodybos bunkeriu, prieš tai išneš likus turt . O.Každailien rod man savo t vo Antano Pociaus reabilitacijos pažym , ten nurodyta su mimo data 1945 04 30, o apsilank jie (štabo grup s nariai) tuoj po A.Kubiliaus su mimo — per Jurgines — balandžio 23d. Buvo nutarta eiti 2 grup mis, kuri vien tur jo vesti vietin Onut Každailien . Ji tur jo ateiti anks iau, kuprines sud ti daiktus ir išvirti visiems štabo nariams vakarien . Antroji grup , vedama Antano Každailio, tur jo ateiti "ant gatavo".

Tiek pirmoji, tiek antroji grup pateko ekist pasal prie Poci sodybos. Iš autori prisiminim neatrodo, kad bunkerio išdavimu tart A.Kubili . Tikriausiai tai susij su vykiais Mažrim sodyboje per 1945- j Velykas. Kautyni gal jo ir ne vykti, jei abi grup s b t prieš tai išžvalg vietov aplink Poci sodyb . Aplaidumo kaina didel — sužeid Alg Šertvyt-Šaln . Iki tol slapst sis Kauneckas ir Darbutas pavieniui, t vakar at jo prisijungti prie štabo partizan . Susid rimas buvo lemiamas - vienas žuvo, kit sužeist su m . Antroji grup gal jo ž ti visa, jei patys ekistai neb t apsikvalin — man susid r su stambiomis pagrindin mis partizan j gomis ir m si gynybos. Mažrim ir Poci sodybose vis savait lind jo enkavedistai, su laikydami visus ateinan ius žmones. Nieko nepagav , balandžio 29-30d kius sudegino, Pocius ir Mažrimus areštavo.

Štabas pasitrauk bunker prie Paburg s ežero. Plateli miškus m apgyvendinti rus kariuomen , tod l ia dar si nesaugu, ypa po kautyni prie Poci . Šar no Jazdausko, per musio vadovyb po A.Kubiliaus su mimo, nurodymu H.Petkevi ius, St.Grybauskas ir L.Raudonis išvyko Vaineiki mišk prie Rietavo (o gal ne Grybauskas, o Šalna?). Susitik su kapitonu Juozai iu, perdav nurodym ten paruošti Žemai i Legiono štabo bunker . Tai gal jo b ti apie geguž s pabaig — karas jau buvo pasibaig s.

Paskutin Skirps i kaime suformuoto Žemai i Legiono štabo branduolio tragedija vyko, matyt, 1945- j birželio 4d. Plateli miškai jau pilni rus , prasid jo šukavimas. Dauguma Alkos rinktin s partizan iš j pasitrauk jau geguž s m n. Liudvikas Raudonis, Onut ir Antanas Každailiai, H.Petkevi ius, Stanys, dar viena moteris nutar pasisl pti Paburg s ežero pelk se, nes ten

es s bunkeris negal jo vis sutalpinti Susid r su kariuomene, buvo sužeisti A.Každailis ir H.Petkevi ius. Pastar j kareiviai rytmet išaušus rado rugiuose ir su m .

1945 06 05, matyt, ir turi b ti laikoma Skirps i laikotarpio pabaiga. Vieni išlik gyvi ir nesuimti — tapo Alkos rinktin s kovotojais (Liudvikas Raudonis, Stanys), antri pateko Rietavo miškus (Šar nas Jazdauskas, St.Grybauskas), treči pasitrauk iš aktyvios veiklos ir iki suimant gyveno pusiau legaliai, pa-keit pavardes (O.A.Každailiai).

Pra jus 50 met nuo aprašom vyki , iš publikuot šaltini nemažai žinome apie Markulio-Erelio provokacijas ir aukas. domi Benedikto Traki-mo-Genelio, su kuriuo asmeniškai susipažinau bud damas 1994m. ruden KGB r muose. Buv s Žaliojo Velnio adjutantais, kadrinis kariškis. Sak , jog sovietams staigiai 1944 met vasar okupavus Ryt Lietuv , ten partizanin veikla kilo pusiau stichiškai ir KGB nesp jo kišti provokatori . Žemaitijoje iki pat spalio pradžios Plateli , Als dži , Plinkši apylink se buvo formuojamos ginkluotos grup s, jas ekistai sugeb jo terpti savo agentus. dom s šiuo atžvilgiu yra ir Leono Vilu io knygoje "Likimo mozaika" (Kaunas, LPKTS 1992m.) duomenys. Psl.101 ir 102 aprašo savo tarimus d l Plateli Vanag rinktin s vado plk. ltn. I.Žulio-Ruginio.

Dar Vorkutoje su Henriku Petkevi iumi svarst me Adolfo Kubiliaus vaid-men Skirps i laikotarpio štabo branduolio išsklaidyme. Kas jis? Auka ar provokatorius? Iš mano užrašyt prisiminim atrodyt , jog areštuotas neiš-dav n vieno bunkerio. Ne tik tina, kad ekistai b t palik bent jau nesu-naikin j . Plung s moksleiviai-pogrindininkai pagal H.Petkevi iaus teikt A.Kubiliui s raš su pavard mis buvo suimti gal po m nesio. Bet kaip tada suprasti anks iau cituot raš r ste Als džiuose? Kaip suprasti "Bažny ios prieglobstyje", "Kalba faktai" (Vilnius, "Mintis" 1983m.) publikuotas ištraukas iš jo tardymo protokol ? ia atvirai tardytojui kalbama apie bendradarbia-vim su Telši vyskupais V.Borisevi iumi ir P.Ramanausku. Išdavyst ar tik paprastas patvirtinimas ekistams žinom fakt ? Normalioje santvarkoje už tokius atskleistus faktus n vienas dvasininkas neb t nukent j s. Ta iau L.Vilutis psl. 86,87 labai neigiamai charakterizuoja A.Kubili -Perk n , paž s-tam dar iš vokie i okupacijos laik Vilniuje, tiesiogiai kaltina, kad ekist tardomas išdavim jo visus, kad tik savo galv išgelb t . 1994 met pavasar

KGB r muose Genocido tyrimo darbuotojas D.Stancikas, tyr s A. Kubiliaus byl , sak , jog karinis tribunolas 1946 01 6-8 penki žmoni grup nuteis mirti. Pažymos apie nuosprendžio vykdym n ra, ta iau tai neb tinai liudija, kad nesusąudyti. Ta iau kažkokias abejones kelia tas faktas, kad 1994 met bene kovo m n. "Tremtynyje" išspausdint mano kreipim si neatsiliep niekas iš Kubiliaus gimini . Buvo keletas neaiški telefono skambu i , klausta, ar turiu jo nuotrauk . O gal tikrai gyvas, gal tikrai dirbo Ryt Lietuvoje KGB (H.Petkevi iaus nuogirdos)?

Mano užrašytuose O.Každailien s prisiminimuose klausim , kas išdav ? ji atsak , jog visos b dos prasid jo, kai Skirps i bunkeryje atsirado Mi-sevi ius. Perskai iau Tekl s Ka iukait s "Atleiskim savo priešams", (Vilnius, "Mintis",1992m.). Joje rašoma, kad vyskupas išdav s V.Borisevi iaus dvasios vadovas, patar jas ir draugas kanauninkas Juodaitis, prieš tai klebonav s Žemai i Kalvarijoje, iki savo arešto buv s paskirtas vyskupijos valdytoju.

Tokiu atveju tikt ir tokia schema — per Misevi i ir Ž. Kalvarijos klebon Juodait vyskupai užmezga ryš su Žemai i Legiono štabo vadu A.Kubiliumi ir pavaduotoju. V.Borisevi iaus susitikimai su partizan vadais vyksta vysku-pijoje, dalyvaujant kanauninkui Juodai iui, tuo laiku perkeltam Telšius. Šis informuoja KGB. Suimtam A.Kubiliui n ra tikslo sl pti susitikim su dvasiškiais - tardytojai turi pakankamai medžiagos. Kažkuriuo momentu jis palaužia-mas ir ima bendradarbiauti su KGB, kalba apie LLA, ypa vokie i okupaci-jos met vykius.

Susitik s su D.Stanciku, paklausiau, k jis mano apie Juodai io vaidmen V.Borisevi iaus byloje, turint galvoje T.Ka iukait s knyg . Man leido perskai-tyti apie 1990 metus rašyto laiško Juodai io broliui juodraš t — atsakym klausim , ar Genocido tyrimo centras turi duomen apie kanauninko bend-radarbiavim su KGB. Kiek tikslus iš atminties cituojamas turinys pažodžiui — pasakyti negaliu, ta iau esm tokia- byloje yra pažyma, kad Juodaitis KGB agentu tapo 1945m. rugpj io m nes . Toliau iš agent pranešim matyti, jog KGB-istams jis nedirbo nuoširdžiai. Aukšt dvasinink susitikime sak s, jog ekistai neatstos nuo Bažny ios ir kartkart mis reikia pamesti kaul .

Antra vertus, labai jau ne tikimai atrodo O.Každailien s papasakotas matytas A.Kubiliaus su mimo epizodas. Neturiu jokio pagrindo tarti j me-luojant. Patenka pakeliui partizan bunker pas Stankevi ius. Kambaryje

aptinka Als dži strīb vad Žalim ir dar du pad j jus, ramiai surašan ius seser turt , automatus pasid jusius ant bufeto. Vaidina ji siuv j . Vienas iš strīb j paž sta, nori pasakyti Žalimui, tas nekreipia d mesio. Kažkas ne taip. eina iš eilin s kelion s gr ždamas A.Kubilius. Abi pus s laikosi ramiai, jo nesibijoma, nors kažkod l išvykstant reikia j pasiimti su savimi. Iš Onut s pasakojimo susidar sp dis, kad išeinant A.Kubilius tur jo visas galimybes sprukti ia pat esant mišk . Nepasinaudojo. Kod l?

H.Petkevi ius mini, jog dar Skirps iuose parašutinininkams kilo kažkoki abejoni d l A.Kubiliaus praeities, tartasi prie progos j "likviduoti". Tai gal ia b t galima sugretinti — Vanag rinktin s vadas plk. ltn. l.Žulys-Ruginis — A.Kubilius-Balys - Als dži strīb vadas Žalimas.

Ateityje skaitantis istorikas tenesusidaro klaidingo sp džio, jog m gaujuosi išdavim - tarim li ne. Tada, matyt, bus atviri visi archyvai, paaišk s tiesa, o aš fiksuoju faktus ir abejones.

A.Kubiliaus grup je, po met kit , buv tardomi asmenys tikrai man sak , kad štabo veikla mažai tardytojai tesidom jo, lyg viskas b t jau žino- ma, svarbiausia, buvo išgauti, pas k iš r m j lank si, kas ryšininkai

Nepaisant vis kaltinim , n vienas iš suimt j netur jo akistatos su A.Kubiliumi. V liau Markulio tinklus pateko kitas LLA vadas majoras J.Semaška-Liepa, kapitonas Noreika-Generolas V tra, Alkos rinktin s, v liau Žemai i apygardos vadas Ivanauskas, A.Kubiliaus pavaduotojas Šar nas Jazdauskas-Normis.

Nuo pirm j penki parašutininink nusileidimo iki A.Kubiliaus su mimo pra jo tik penki m nesiai, ta iau jie buvo labai vaisingi organizuojant ir bu- riant išsisklaidžiusius atskirus be ryši ir vadovyb s likusius LLA partizan b riuš, vadovaujant vieningam centrui Kad tai buvo reikalinga, liudija visa tolesn partizanin s kovos Žemaitijoje ir visoje Lietuvoje istorija - vis laik buvo kuriami vadovavimo štabai.

Dauguma iš mano pažint LLA Žemai i Legiono štabo nari prisimi- nim užrašyti jau b nant garbaus amžiaus, pra jus lagerius, buvus perse- kiotiems, sunkiai besiver iant iš menk pensij . Ta iau kiekvienas raš s yra asmenyb , jau ia savo vert , nesijau ia didvyriais, ta iau sakosi vykđ savo T vyn s gynimo pareig .

(Susij s su Rainiais budelis Žalimas iš jo "užtarnaut poils ", mir ir

palaidotas Telši miesto kapinėse, šalia planuotos koplyčios Rainiškiniams).

Šiomis pastabomis tikriausiai ir baigsiu A.Kubiliaus grupės nari prisiminimus. Iš parašutininink šiuo metu lik gyvi tik Jonas Duda, gyvenantis Vitebske, kuris nepanoro parašyti man, nors to prašiau per H.Petkevičį, ir Algis Šertvytis iš Berlyno, iš kurio ligi šiolei gavau 3 nuostabius laiškus.

SAVISAUGOS BATALION KARI LAIŠKAI

/T sinys. Pradžia Nr. 14./

Pareng Rimantas Zyzas

Savisaugos bataliono kario Juozo laiškas namiškiams

Rytai, 1943m. lapkričio 22d.

Mylimas, broliuk Kaziuk, ir visi brangūs namiškiai!

Nuoširdžiai dėkoju už laiškus ir naujienas ir sveikinu. Labai malonu, kad parašai daug naujien. Tai esu išsiilgęs aš Jūs vis, kad nežinau, kaip pasakyti. Aš esu sveikas ir linksmas, gyvenu gerai. Tik labai daug darbo. Ir didelės kautynės. Dabar esu paskirtas prieštankinėje baterijoje, tai dar daugiau darbo, o gyvybei tai dar didesnis pavojus. Su Jonu labai retai susirašinėjame, per 2 mėnesius tik vieną laišką iš jo gavau, o tai kelis parašiau. Rašo, kad daug turi darbo ir truputį sergo. Dabar yra sveikas, tai daug naujien neturiu kę rašyti.

Taip gyvenu gerai. Dabar esam priskirti prie vermachto, jau nebe policijai priklausom. Labai gražioje vietoje gyvenu mieste, tik orai tai labai blogi, šalta, atleidžia ir sniego buvo prisigėję, dabar vėl nuleido. Tai naktį pasninga truputį, dieną vėl nuleidžia, tai purvo iki kelių. Tai taip leidžiam diena po dienos. Dabar turime apsupę vieną armiją rusų, jau baigiam sunaikinti. Tai daug mūsų naudai bus, labai smarkiai vokiečiai puola rusus. Dideli nuostoli rusai turi. Atostogų tai nežinau kada parvyksiu. Gal jūs sukombinuosite kaip nors, prisiškit telegramą, kad tave velis ar mamytė silpna, tai gal greičiau gausiu. Jeigu siškit, tai siškit tokiu antrašu: Feldpostnummer 12951 "A", "Vadui",-tai toks antrašas telegramos. Tai daugiau nieko neturiu kę rašyti, nes labai vėlus vakaras, noriu miegoti, jau 12 valanda. Tai siunčiu visiems girsudiejiams /?/, draugams ir pėnoms daug labiau dienų ir Mockėnui. O Jums visiems, brangūs namiškiai, ir Tu, mylimas broliuk Kaziuk, likit sveiki manęs aplankyti, ir aš lieku sveikas, laukdamas greito pasimatymo ar atsakymo iš Jūsų.

Tavo mylimas brolis Juozas

P. Pucevičiaus laiškas

Silgionių km., Raižiai paštas, Alytaus apskr., 1943m. lapkričio 30d.

Brangus Lietuvos kary!

Sveikinu Tave, brangus kary, ir paduodamas savo ranką, linkiu laimės ir geriausio pasisekimo kovoje prieš bolševizmą. Jūs, brangūs kariai, dar toli Rytuose stovite Tėvyne su sargyboj ir saugojate mus nuo bolševizmo, kurio tikslas sunaikinti mūsų kraštą, o mus, tautiečius, iššudyti arba išsklaidyti Sibiro taigose. Jūs, kariai, jau virš dvejų metų kaip naikinat komunizmą, kirsdami stipriausius smūgius, atkeršydami už išvežtus ir nužudytus Lietuvos žmones.

Bet bolševizmas vis dar nenori atsakyti nuo mūsų krašto sunaikinimo, nes jiems patinka nekaltą žmoniją rauda ir aukos, bet mes, lietuviai, to neprisileisim, ir mums, lietuviams, yra tik vienas kelias - stoti vieningai kovojant prieš bolševizmą ir ginti savo tėvynę.

Pas mus šiaip nieko naujo, tik jau kartais krinta baltosios sniegas, kurios lyg pasako, kad jau ateina šaltoji žiema ir didžioji šventė - Kalėdos. Bet šios šventės nebus tokios linksmos, kokios buvo prieš keletą metų, kuomet kiekviena lietuviška šeima sėdavo prie Kalėdų stalo su linksma šypsena veiduose, džiaugdamiesi sulaukę linksmos šventės. O per šiuos kelerius metus daug kas pasikeitė lietuvių gyvenime, daug yra šeimų, iš kurių tarpo daug yra atsiskyrusių, daugelis tėvų netekę savo sūnų ir daugelis yra našlaičiai, kurie netekę savo mylimą tėvą. Ir tos šeimos sėdavo prie Kalėdų stalo su liūdnomis šypsenomis veiduose, ir ne vienai motinai leisdavo byrėti graudžios ašaros iš akių. Jai gaila mylimo sūnelio, kurio neteko prieš dvejus metus, jai gaila už tai, kad jis, jaunas beldamas, niekuo nekaltas sūnelis buvo ekizistai žiauriai mušamas ir išvežtas iš namų, jai gaila už tai, kad ji negalėjo su juo atsiveikinti, negalėjo apkabinti jo paskutinį kartą, kad jį jau daugiau nebematys.

Daug yra ir tokių motinų, kurios, atsisėdusios prie Kalėdų stalo, laužydamos Dievo pyragėlį, laimins savo sūnelį, kuris kovoja toli Rytuose su bolševikais. Ji laimins ir linkės jam laimės kovoje ir gyvenime ir lauks jo sugrįžtant, ir tuomet bus ji laiminga, linksma, kada jos sūnus sugrįš, nugalėjęs komunizmą, kaip pergalėtojas. Ji nori sulaukti savo sūnelio sugrįžtant, ji nori apkabinti savo rankomis savo sūnelį ir tarti: "Tu, mano sūneli, esi kaip žuolas plačiašakiu išsilaukusiu ir dar kitus užstojęs audros metu".

Bet mes, tautiečiai, kurie dar gyvename Tėvyne je vis tik galėsime linksmiau pasidžiaugti, o Jūs, kariai, gal tuomet sėdėdami apšarמושiusiame bunkeryje ar brisdami sniegu, naikinsite bolševikus, atremdami jų puolimus, bet Jūsų kova yra teisinga, tepalaimina Aukštesnysis Dievas Jūsų žygius.

Šį kartą baigsiu, jau gavau antrą Jūsų laišką ir už tai Tau, Jurgut, dėkui.

Lauksiu dabar iš J s laiško ir prašau parašyti k iš kari gyvenimo. Lik sveikas, brangus Jurgi.

P.Pucevi ius

LVOA. F.1. Ap.1. B.113. L.46-47.

S.Ragauskio laiškas broliui R.Ragauskui

Raginavos vnk., Imbrado paštas, Zaras aps. 1943m. lapkri io 29d.

Labai d koju Tau, Romuk, už laišk . Ir Tave atsiprašau, dovanok man, kad aš nepasiskubinau Tau atrašyti laišk . Iš Aleksandro laišk negaunam. Pas mus nieko tokio naujo, tankiai matom liepsnas, bandit g žtas. Pas mus bandit buvo atsirad iš sav maskoliuk . Paž sti Karalkov Jon , jis buvo savanoriu išvyk s vlasovcus, gav s ginkl , pab go ir pasi m savo jaunesn j brol ir susid jo su kitais banditais ir prad jo pl šikauti, gal gale juos surado vienoj vietoj, jie pab go. Paskui rado likusius ten juos ir pad jo /?/. Šiaip b na tankiai komisija, paima jaunos ir pagyvenusius vyrus, katruos veža Vokietij , o jaunos batalion . Povilas Petkevi ius išvažiavo Vokietij , nes jam dav pasirinkti, kur nori. O šiaip visi beveik stojo policij . Iš m s darbinink irgi kai kuriuos pa m , o man s dar nekliud , tai s džiu namuose, ausis suglaud s. Ale, k gi darysi, jeigu reikalaus, tai jau reiks stoti gal policij , o kur, Romuk, geriau, kaip Tu žinai, kaip senas karys. Vokietijon nesinor t važiuoti, toli svetim krašt . O policij reikia pirma prašym paduoti policijos vadui, kol dar komisij nestojus, o komisijoj, kur paskiria. Tai ir nežinau, k daryti, o gal dar namuose.

Tai, Romuk, aš šiuo kartu ir baigiu, nes neturiu k Tau naujo rašyti. Siun iu Tau nuo vis širdingiausias link jimus, kartu dedu ir mamyt s laišk .

Laukiu iš Tav s atsakymo.

S.Ragauskas

LVOA. F.1. Ap.1. B.128. L.103.

Iš G.Plytnikait s laiško I.Krasnodamskiui

Aukštadvaris. 1943m. gruodžio 8d.

Brangus Lietuvos kary!

Širdingai d koju Jums už laišk , kur nuo J s gavau, kur neting jot parašyt nepaž stamai lietuvaitei. Labai d koju už tuos kelis žodelius, kuriuos nuo J s

išgirdau...

Kal dos art ja, art ja, bet tokios nelinksmos, tokios negarbingos. Dar n ra laisva Lietuva, ir pasakykit, kada sulauksim t linksm naujien , kad b t laisva, ramu ir jauku. Tada tai šv stume linksmi Kal das ir kitas šventes. Nors toli toli tolimieji rytai, bet kartais mintimis apib gu, nors gimini n ra, bet draugai artimi.

...Laikyk, brolau lietuvi, t sunki našť , kuri slegia J s pe ius, nenu-simink, broleli, gal neilgai k si vargel , gal greit sugr ši m s šalei , tada gyvensi ramiai ir gerai. Joks li tas nebstaugs ant m s .

Sudie, laukiu atsakymo kuo grei iausiai.

G.Plytnikait

LVOA. F.1. Ap.1. B.113. L.22.

Alekso (pavard ne skaitoma) laiškas Povilui Gedminui

Vaiguva, 1943m. gruodžio 9d.

Brangus T vyn s Gyn jau!

Ak, kaip jau iuos laimingas, gav s nuo Tav s laišk . Nes žinau, kad esi gyvas. Jau iu, kad gyveni kaipo karys fronto s lygomis, bet vis d lto radai minut laiko suteikti žini apie save, kuri taip laukiau.

Mes gyvenam labai gerai, žinoma, ia tenka garb Tau ir Tavo ginklo draugams, nes J s mus saugoja nuo baisaus raudonojo teroro.

Mielas drauge Povilai, Tu už mus aukoji savo sveikat , jaunyst , net brangiausi savo turt gyvyb , d l to, kad mes gyventume laisvi. Mes Jums už t neapsakom varg , už t didvyrišk pasiaukojim niekuomet neatsilyginsime, d l to, kad ia yra skai iuojama ne milijonai valiutos, bet brangios jaunuoli gyvyb s.

Mums belieka J s didvyriškais darbais didžiuotis, pasisekimais džiaug-tis, J s nelaim mis li d ti. Mano vienintelis troškimas Tau, Povilai, palink ti, kad Tu, atstovaudamas m s didvyriškiems lietuvi kariams, nugal tum t amžin m s tautos prieš ir sveikas gr žtum savo mylimos t vyn s žem , t žem , už kuri tu prakaitu ir krauju kovoji.

Daug džiaugsmo ir laim s per Kal d ir Nauj j met šventes. Iki malonaus pasimatymo!

Aleksas

P.S. Povilai, Tau viena mergait d jo r t , nors gal tu jos ir nepaž sti, bet ji,

kaipo savo t vyn s gyn jui siun ia prisiminimui tautišk g l ir linki, kad b -
tum ištvėringas ir, nugal jus pikt prieš , gr žtum savo t vyn . Onyt .

Aleksas Sakai/.../(pavard nejskaitoma)

LVOA. F.1. Ap.1. B.107. L.39.

Iš Joanos Zabukait s laiško Nepaž stamam kariui

Vaitk n k. (Utenos apskr.), 1943m. gruodžio 9d.

...Kuklus kary, tautos s nau, Tu išgirdai šaukian ios t vyn s bals ir visk
palikai. Palikai savo brangi t vyn ir t višk , palikai nebaigt varyti vag ,
iš jai nugal t ar mirt, kad tavo t vyn daugiau nematyt vargo ir kad svetim j
koja nemindžiot žali j r t šalies, kad Gedimino kalne plev suot trispalv .
Visa Tau, kary, yra brangu, ir už t visa Tu kenti Rusijoje, kenti kovodamas su
raudonuju priešu.

Sveikinu Tave, nepaž stamas kary, ir linkiu Tau laim s ir ištvėrm s kovose,
linkiu grei iau nugal ti prieš ir greit gr žt t vyn .

LVVOA. F.1. Ap.1.'B.111. L.14.

I.Valaityt s laiškas Nepaž stamam kariui

Vilkaviškis, 1943m. gruodžio 10d.

Sveikinu Tave ir linkiu linksmai ir laimingai praleisti Šv. Kal das, kurios
neužilgo atlankys mus. Mums Kal dos suteikia daug džiaugsmo, gal ir Jums
suteiks jo taip pat.

Mes esame laimingi, nes galime linksmai ir laimingai šv sti Šv. Kal das,
nes J s, negail dami savo gyvyb s, jote ginti Lietuv nuo bolševizmo. Po
kiek laiko J s gal gr šite laimingai T vyn , parneš laim s vainik , o kiti gal
gul s šaltoje žem je ir ils sis.

Aš linkiu Jums kuo daugiausia laim s praleisti Šv. Kal das.

Sudiev, mylimas Kary! Aš lauksiu laiško.

Vilkaviškio gimnazija, III a klas .

LVOA. F.1. Ap.1. B.106. L.13.

A.Vilkelyt s laiškas Nepaž stamam kariui

Alytus, 1943m. gruodžio 10d.

T vyn s meil nemari! Tai vienintel amžinai gyva id ja, gimusi kartu su pasauliu ir išnyksianti kartu su juo.

Nepaž stamas Kary!

Jau žiema at jo ir jos pilkos dienos. Visur li dna ir nuobodu. Šaltis sukaust žem ir apdeng sniegu, o mums, lietuvait ms, pasidar graudu, kad m s broliai lietuviai vargsta tolimuose Rytuose. Bet gal dievas duos, J s vargas pasibaigs laim jimu.

Nežinau, kam teks šitas menkos vert s popier lis, tod l nežinau, ar pataikysiu tem . Mes, lietuviai, gyvenam dar kol kas labai gerai, tik, žinoma, palyginus pagal karo laik . O ypa gerai gyvena m s moksleivija. Mokyklose darbas eina taip, kaip normaliais laikais. Tik, žinoma, m s brangi kari d ka. Jei ne J s, brang s kariai, tai ir mes s d tume kur nors.

Kadangi artinasi Kal d švent s, tai aš link iau laimingai Jums j sulaukti. Po šven i parašysiu daugiau ir gal domiau, nes dabar rašau, nežinodama J s asmens charakterio. Tai nenoriu iš pirmo karto daug plep ti. Galb t Jums moter kalbos visai nepatinka. Jeigu tur site noro su manim susirašinti, tai parašykit savo asmens charakter ir bruožus. Kas Jums patinka ir kas nepatinka.

Gal iau dabar apie save parašyti, bet sp siu kit kart . Pirma noriu sužinoti, koks buvo atgarsis mano žodžius. Turiu prisipažinti, kad esu mokin . Mokaus Alytaus gimnazijoje, kurioj klas j, man atrodo, nesvarbu. Bet jei bus domu, v liau parašysiu.

Dabar aš J s prašau parašykit, kaip verda gyvenimas fronte.

Iki laimingo pasveikinimo laišku.

Mokin Albina

LVOA. F.1. Ap.1. B.106. L.15.

Kauniet s Jon s Šembergait s laiškas Stasiui Jurgui

1943m. gruodžio 10d.

Gerbiamas Stasy,

Malonu gauti iš mus saugojan io ir sunkiai vargstan io kario laiškut , kuris visada ži ri mir iai akis.

J s rašote, kad daug kovos draug guli šaltoje Rusijos žem je. Aš noriu

paklausti, ar tas jį pralietas kraujas atneš Lietuvai laimėjimą, ar gal sijaivl bti laisva?

Jūs, Stasy, nemanykite, kad mums, likusiems namie, jau gera. Tai brangi mums Lietuvos žemė, brangus kiekvienas jos kampelis. Mes džiaugiamės tik Lietuvos pavasariu ir vasara, bet pasakykite, ar gal sime ilgai ja džiaugtis. Ar neužgniauš mūsų džiaugsmo stipresnis už mus...

Sakykite, kodėl nieko nepasipasakojate apie save? Dovanokite už tokį klausimą, bet aš esu žingeidis ir noriu žinoti truputį daugiau apie Jus. Parašykite iš kur Jūs, ar seniai fronte?

Kaune dabar nieko nėra doma, nes dienos yra bjaurios ir reikia daugiau kambarių s d ti.

Linkiu Jums sulaukti Kalėdų švenčių ir N. Metų. Linkėjimai Jūsų ginklo draugams.

Nepažįstamoji Jon

LVOA. F.1. Ap.1. B.126. L.11.

Vilkaviškio gimnazijos II a klasės mokinys S. Janavičius laiškas Nepažįstamam kariui

Vilkaviškis, 1943m. gruodžio 11d.

Lietuvos broli,

Su artjaniomis ir linksmomis šventimis sveikinu Tave, mielas Lietuvos kary. Nors ir rašau gana anksti, bet laišku turbūt gausit pavilutai. Jūs galvojat, kad Lietuvos sesers užmiršo Jus, bet vis dėlto jos stengiasi Jus pralinksminti su savo laiškeliiais bei siuntiniais. Aišku ir gimnazija neatsilieka, kiekvienoje klasėje, vos tik mokytojams pranešus, mums nešti knygų, popierius ir kt.

Pas mus dabar viešpatauja šaltas žiemos laikas. Medžiai apsivilko baltais raišais - šerkšnu. Darželiuose, kur seniau žydėjo gėlės, dabar stūkso tik raželiai. Aš po pamokėinu išužiti bei pas drauges rašyti laiškus frontui. Aš žinau, Jūs yra skaudu, kad negalite būti šitose Kalėdose pas savo namiškius, brolius, seseris, tėvus. Bet Jūs grįžit, nenusiminkit, tik nugalėsite mums didžiausius priešininkus - bolševikus.

Žinoma, aš prašiau parašyti man, kaip Jūs gyvenate? Kokia pas Jus gamta? O jeigu tai gal tums, tai man būtų didžiausias malonumas. Na, bet ilgai nevarginsiu Jus, nes paskui nespėsite nei perskaityti.

Su pagarba. Lauksiu atsakymo.

Silvija Janavičius

LVOA. F.1. Ap.1. B.128. L.160.

Savisaugos bataliono kario Vytauto Simaškos laiškas draugui Antanui Navikonui

Mackoni k. (Ukmergės apskr.), 1943m. gruodžio 11d.

Širdingai sveikinu Tave ir linkiu kuo geresnio pasisekimo savo gyvenime, galbūt diena po dienos ir aš atvyksiu, bet prašau pasveikinti nuo manęs draugus ir visus pažįstamus. Mane iš sveikstančių į ką /kuopos/ visai siunčia dalį, bet aš kaip trečios Kalėdos namie nebuvęs, norėčiau nors jas praleisti namuose. Kaip pavyks, nežinau. Daug ko nekombinuosiu, esu sveikas, pabėgti negalvoju. Tuojau atvyksiu Rytus. Gal Jūs apie mane visai ką kita pagalvojot, ką nors, kad ne taip yra, kaip buvo kalbėta, bet dabartinė aplinkybė se kitaip ir būtų negali. Jeigu aš Jums nei vienam nepadariau blogai, niekur neužkirtau kelio, prašau man visą tai atleisti. Sugrįžus, esu ne tamsus žmogus, bus viskas sutvarkyta ir padoriai atlyginta. Tau rašau dabar antrą laišką, bet iš Tavo gavau labai trumpą /atsakymą/, matyt, tu būsi negavęs mano pirmo laiško.

Aš gyvenau gerai, esu sveikas ir linksmas, bet labai ilgai man be Jūsų, Jūs pasiilgau visų, o labiausiai Tavo. Pas mus dabar yra adventas, smagum dabar jokių nėra, bet gyventi galima. Tad linkiu Tau, kiek Jūs su lygos leis, linksmi praleisti šventes, Kalėdas, kurias pernai kartu valgėme, šiemet gal neteks valgyti kartu, bet valgant mintimis, aš manau, teks prisiminti ir mūsų draugystę, ir bendrai išgyventas laikas mus suartins nors mintimis, tad ir sudie, sudie.

Tavo draugas Vytautas Simaška

LVOA. F.1. Ap.1. B.116. L.7.

Panevėžio žandarmerijos kuopos puskarininkio J.Petrausko laiškas J.Riaubai

Rokiškis, 1943m. gruodžio 12d.

Sveikas Juliau!

Juliau, rašau Tau šį trumpą laišką iš pasiilgimo savo kuopos draugui. Gaila, kad aš negaliu būti Jūsų tarpe. Kaip būtų malonu kartu gyventi ir kartu išgerti, kaip kad išgerdavome bunkeryje.

Tu man sakei, kad aš gailiuosiu, kai važiuoju kursus. Dabar tas viskas išsipildė. Nors kursus baigiau labai gerai, bet kas iš to, ir kas iš to laipsni, kad negaliu būti su savo senais ginklo draugais. Nors mes ir išvažiuojame iš mūsų kuopos dviese, dabar likau vienas, nes savo draugui reikėjo paguldyti juod

žem . Jis buvo sužeistas Birž apskrities miškuose, ir, pagulįs por savai i
ligoninėje, mir . Tod aš ir noriu gr žti savo batalion , nes kol buvome Ry-
tuose, tai neteko tiek daug vairi medžiokli kaip Lietuvoje. Ir Lietuvoje šernai
visai kitokie, visai kitoki kaip Rusijoje. Jie visai nesiskaito su gyvybe, eina iki
vieno, bet gyvas nepasiduos. Daugiausia tenka rasti desantinink , kurie atvežti
iš Rusijos arba šiaip kokie komunistai. Ir jie visi ginkluoti automatiniais pistole-
tais ir lengvais rusiškais kulkosvaidžiais, visi ginklai 1943 met laidos. Ne tik
vyrai b va, bet ir moter yra. Prieš por dien pavyko vien gauj likviduoti,
vien nušov me prie bunkerio, keturi buvo sunkiai sužeisti, 3 mergos, 2 vyrai
pasidav gyvi, ir visi buvo atvežti iš Rusijos.

Dabar, Juliau, parašyk man, kas dedas pas Tave, kaip gyveni ir kaip gyve-
na Jonas K. ir visi kiti antro b rio kariai. Juliau, perduok link jimus Jonui, Petru
ir visiems antro b rio ginklo draugams.

Tav s pasiilg s Jonas

LVOA. F.1. Ap.1. B. 128. L.107.

R. Neimanto laiškas J. Girdži nui

Skuodo vals ., 1943m. gruodžio 12 d.

Sveikas gyvas, mielas drauguži!

Sveikinu Tamst per š marg laiškel, link damas daug daug laim s J s
gyvenime. Linkiu aš Tamstai laimingai praleisti šventes. Mes esame labai J s
išsiilg , d koju už J s laiškel, kur gavau š.m. XII.8. Mes gi, drauguži, gyve-
nam neblogai, kol kas linksmai, samagono netr ksta, kar dar nereikia eiti,
toliau nežinom, rus pas mus yra daug: prie Arlaukio yra 2, prie Baužio - 4,
prie Narmonto - 2, prie Girdži n - 3, kožname kaime yra... Pas mus nieko
naujo n ra. Kada, drauguži, parvažiuosi, mes labai J s ukiam. Gal kada
prisieis ir mums atvažiuoti pas tamst , drauguži, t bolševik pamušti, taip
neišeis juokais mums, j s vieni nesumušite tuos bolševikus. Kaip, mielas drau-
guži, b t mums linksma, kad mes visi praleistum m Šv. Kal das prie vieno
stalo. Mes sugyvenam neblogai ir su tamstos broliais, bet, drauguži, mudu
sugyvenom dar geriau, gal ateis tie laikai, kad ir v l gyvensim visi. Aš nor iau
paklausti J s , ar toli gyvenat Rusijoje? Daugiau nieko nežinau, linkim mes
Jums geriausio pasisekimo sumušti tuos bolševikus ir laimingai parvažiuoti
namo. Parašyk dar kok laiškel man, kaip b sit j s praleid šventes. Sakysiu
sudiev, sudiev, pasilik linksmas ir sveikas mano aplankytas.

LVOA. F.1. Ap.1. B.128. L.24.

O.Puodžiunait s laiškas Nepaž stamam kariui

Biržai, 1943m. gruodžio 12d.

Nepaž stamas kary!

Galb t ir nustebsi, brangus kary, jei mano laiškas aplankys Tave. Bet gyvenimas kartais m gsta vairiausias išdaigas ir kartais apdovanoja netik tumais...

M s T vyn graži po baltu iu snaigi nuometu, sesi dainoj ir pavasario žieduos. Kas jos nemylī? Kas neaukoja jai savo ugningos jaunyst s j g ? Mielas kary, juk ir Tu tos meil s ugnies vedamas atsid rei Rytuose, Rusijos sniegyn plotuose. Žinau, kad ten toli, Rusijoje vargsta ne vienas ir ne du, bet daug broli lietuvi . Ne vienas jau iš savo stingstan i rank paleido ištikim draug šautuv . Ne vieno kr tin gal jau užb r svetima žem .

Bet juk išgirs Aukš iausiasis Jam siun iamas maldas, išklausys skundus, nušluostys motin ašaras.

Broliai lietuviai, gr žkit su pergale veiduose, su laime l pose. J s laukia T vyn . O jaunosios ses s sutiks Jus su šilo g l m ir džiaugsmu širdy.

O dabar tik...nuoširdžiausi sveikinimai Tau, mielas kary, iš m s mažut s T vyn s Kal d šven i proga. Tegu varp garsai suteikia j g baigti prad t kov , o užgim s k dik lis tepadedu Tau laimingai gr žti T vyn .

Nepaž stama Onut Puodži nait

LVOA. F.1. Ap.1. B.118. L.44.

B.Raškauskait s laiškas J.Pleškai

Kaunas, 1943m. gruodžio 12d.

Mielas Juozai!

Jau art ja Kal d švent s, bet Tu j negal si šv sti ia, T vyn je, nors kaip labai tr ksta to, Tavo jauna širdis, bet deja... To žiaurus likimas nenori. Tu su daugeliu ginklo broli jas šv si ni riame bunkeryje arba net kur kausies rusiškose pelk se su banditais. Nebus Tav s namiški tarpe prie baltai apdengto K i stalo. Tavo, Juozai, k d bus tuš ia... Neprišauks - neatkvies Tav s iš tolim Ryt motut s maldos ar skruostais riedan ios graudžios ašaros... Jie be Tav s laužys balt plotkel ir j dalins tarp sav s. O tu Juozai... Ach, žiaurus likime!

Tyli K i nakt , kada didel s baltos snaig s kris ir palengva dings kraujo klanus... Kada bažny i varpai gausdami šauks visus piemen li mišias.

Negird si, mielas Juozai, j gaudimo, nors aidas ir toli t žini skelbs...

T tyli nakt daug broli gyvybi užges su paskutiniu žvaki spind jimu... Nematys jie daugiau T vyn s, tos bo i šalies, kur motul sengalv l su bal- tu nuometu ant galvos mok skaityti lietuvišk knyg .

O Tu su daugeliu kit pasiliksi kovoti d l T vyn s laisv s. Juk jos niekas mums kaip išmaldos neduos, bet tai su kova, su savo pergale!?!.

Juozai, užslopink savo širdyje t neapykant ir li des , t gil , gil ilges ... Tegu Tau T vyn s prisiminimas palieka gražias žydin ias, niekuomet nevys- tan ias g les. Ir tegul Tavo širdis užmiršta ši dien vargus ir nors Kal d švent se džiaugiasi tyruoju džiaugsmu.

O mano mintys visuomet bus su Tavim, jos saugos Tave K i nakt ... Kuri gali b ti kaip ir visos kitos klastinga...

Juozai, jau atskuba Naujieji Metai. K jie gero pažad s brangiai T vynei? Tegu su senais metais baigiasi visi vargai. O T vynei, tai Didvyri žemei, pateka laisv , broli krauju iškovota.

Geriausi link jim šven i proga Tau ir Tavo draugams iš T vyn s.

Tavo ses Birut

P.S. Dovanok, kad vadinu vardu, bet juk esam tautie iai, tad venkim "J s", "Tamsta" ar panašiai. Viens kit vadinkim vardu, gerai?

Birut

LVOA. F.1. Ap.1. B.118. L.34.

J.V. laiškas Stasiui Jurgui

Klepo iai, 1943m. gruodžio 12d.

Brangus švogeri!

Sveikiname Jumis mano visa šeimyna su Šventomis Kal domis ir linkime nuo Dievo geros laim s, sveikatos ir ištverm s kovoje prieš komunizm ir lai- mingai sugr žti savo t vyn . Dabar parašysiu apie savo krašto naujienas. J s t velis šiandien išvyko Kaun ligonin n,- ta pati liga, daug kart buvo, bet jau dabar geriau nesijau ia. Veronika irgi buvo labai susirgusi, bet jau dabar truput l geriau, taisosi, prad jo vaikš ioti. Dabar gi prad jo banditai ir m s krašt lankyti, pirmiausia at jo Tur ionyse pas Pr skien , Žebr Juli , pagalbinis policininkas buvo, at m ginklus, sumuš ir iš jo. V liau at jo Jo i nuose l?! pas pon , irgi pa m drabužius ir m s , v liau at jo Vertelkoj pas Kudarausk , du kartus buvo pa m drabužius ir m s . Man gi paraš anonim grasinimo laišk su išpaišytais grabais, bet kol kas dar neatsilank .

Laukiu, nežinau ką daryti, ar grįžti policijai, ar savisaugai, ar laukti namuose sveikų žmonių. Žodžiu sakant, pavojus visur. Žinoma, kad aš turiu savo apylinkas, tokiems žmonėms kaip aš, tai būtų gerai, manau, kad apsidirbtume, bet kadangi gyvenu tarp tokių mulkių, gali man greit prisieiti žoti. Banditai randasi iš vietinių, komunistų vadovai ir gerai ginkluoti automatais. Taigi prašau švogerio patarimo, ką daryti? Dabar prašau švogerio prisistatyti markes /ženklukus/, tai prisiusime lašini. Jeigu aš ir nesulaukiu Jūsų laiško gyvas, prisistatysiu mano šeimynai, gal visai neiššaudyt? Tuo ir baigsiu, lauksiu skubaus atsakymo.

Jūsų švogeri J. Valan... (kitos parašo raidės ne skaitomos).

LVOA. F.1. Ap.1. B.128. L.52.

Povilo Juodikio laiškas broliui Feliksui Juodikiui

Pašto paštai, Joniškio valsčius, 1943m. gruodžio 12d.

Brolau!

Rašau, rašydamas laukiu Tavąs parvažiuojant namus. O labiausiai ant Kalėdų, bus alaus ir šiaip visko. Rašau, rašydamas galvoju, kaip Tu toli atsisiskyręs nuo savo namų gyvenimui. Motutyt Tavąs neužmiršta nė vienos dienos. Taigi motutyt padav už Tave ant mišios per kunigo kaldojimą už Tavo sveikatą, kad Tau Dievas padėtų laimingai kovoti ir sugrįžti namus. Nedėlios dienos buvo už Tave mišios, gruodžio mėnesio 12 dienos. Visi jom iš namų bažnyčios už Tavo sveikatą pasimelsti. Taigi rašau, rašydamas atsiprašau už fotografijas. Tos, kur su kepure, nenusiunčiau Tau, jeigu aš dėl to pasilikau, bet ne vienas /?/. Pasilikau, taigi motutyt sako nebetur siu savo sėnais pasižiūrėti. Taigi taip ir turime. Jeigu labai reikalinga, tai galiu siųsti. Dar pora žodžių. Rekvizicijas atidavėm. Feliksai, Tavo dokumentas mums labai padeda. Mums didelis šiemet buvo palengvinimas. Galioja tas dokumentas iki Naujų metų. Mes norime, kad atsiųstum kitiems metams.

Baigiu rašyti, Brolau. Lauksim ant Kalėdų, spaudžiu dešinę, linkiu laimingausio.

P. Juodeikis

(Laiškas išsiųstas iš Pašto pašto, Joniškio valsčius.)

LVOA. F.1. Ap.1. B.126. L.2.

Vlado Bridikio (Skaudivil s vals .) laiškas Juozui Gricevi iui

Skaudivil s vals ., Margin s km., 1943m. gruodžio 12d.

Brangus Juozai!

Šiame m nesyje prasideda tretieji metai, kai Tu, palik s sen ašarojan i mo iut ir kitus namiškius, iš jai kovon d l laisv s, d l j ir vis tautie i geresn s ateities.

Tavo kova, Tavo milžiniškas vargas, kur retas žmogus tegali sis moninti ia, t vyn je, leidžia mums laisviems, niekieno nekliudomiems dirbti ir kurti geresn ateit . Labai džiugu, brangus Juozai, kad, pradedant tre iuosius kovos metus, galime laišk ranka gyv , sveik ir laimingai nugalint kautyni sunkumus pasveikinti su Kal d švent mis.

Tad ši proga tai yra Kal d šven i ir dviej met sukaktuvi nuo to laiko, kada prad jai karin tarnyb . Mano t veliai, sesut s, j tarpe ir aš ta proga sveikiname Tave, brangus Juozai, ir linkime daug laim s, daug pasisekim . Visi kaip vienas trokštame laimingai praleisti šiuos tre iuosius metus ir kad jau tre i j met Kal dos b t šven iamos ia, t vyn je.

Šiam kartui tiek.

Tavo draugas Vladas ir kiti šeimos nariai

LVOA. F.1.Ap.1.B. 107.L.13.

J.Laleikio laiškas s nui B.Laleikiui

Utena, 1943m. gruodžio 12d.

1943 metais gruodžio 12d. J s t t , mylimas s nau, rašau Jums laiškel ir daug linkiu laim s ir sveikatos, sveikam praleisti kar . A i Dievui, kad rašai, kad sveikas esi, tai mes prašome Diev , kad ir toliau b tum sveikas, mes ir visi sveiki esam, bet toliau nežinom kaip bus, labai pas mum siau ia Audra ir žmones nuneša... (du žodžiai ne skaitomi-R.Z).

Labai, s nau brangus, d koju, užu siuntin , kuriuo mane apdovanojai r kalais puikiais visoki r ši . Tiktai, s nau brangus, save nusiskriausi, kai man atsiunti, nors J s raš t, kad pamet t r kyt, bet labai Jums bus li dna, (nes) o vis laik r k t. D l Tav s nor jom pasi st siuntin ant Kal d , bet neleido si st, nepri m . Aš pakol dirbu... (ne skaitomas žodis- R.Z.). A i tau, s nau, užu liudijimus, kuriuos pernai atsiuntei d l gydymo, betgi man vakar atneš namus policininkas nauj leidim d l gydymo visai šeimai, išduot Kauno komendanto, ir prašau, Baliuk, atsi sk mums fotografij savo, kuri pasidar

Panev žy. Navyn nežinau, pakolkas nešalta pas mus. Sudiev, s nau, laukiam atvažiuojant tav s visi namai.

J.Laleikis

LVOA. F.1. Ap.1. B.114. L.6-7.

Iš Alytaus gimnazijos Vd klas s mokin s G.Jocinait s laiško Antanui Brazauskui

1943m. gruodžio 13d.

...Myliu lietuvi taut ir jos vaikams, savo broliams, vien gero telinkiu. Tod I Jums, Kareiv li, su mielu noru rašau iš eil s jau antr laišk . Nežinau, kaip Jums atrodo šitie laiškai, kaip juos reaguojat? Bet aš rašau vien d I to, kad Tamst lietuviški laiškai pradžiugina, nes kiek gird jau iš kari , jie sak , kad domu gauti gromat I .

Linkiu laimingai ir garbingai praleisti Šv. Kal das, kaip pridera kariui katalikui. Kaip mes ia Lietuvoje linksmai švent me, tai, žinoma, buvo kas kita, bet vis tiek nenusiminkite. Nes gal ir mums užtek s skaisti pavasario saulut , ir jos spinduliai bu iuos, glostys kiekvien praeiv... O tie visi bus m s mylimi broliukai lietuviai! Daug laim s šven i proga linkiu Jums.

Sudiev!

Gen Jocinait

LVOA. F.1. Ap.1. B.105. L.38.

A.Trumpos laiškas J.Gauliai

Kaunas, 1943m. gruodžio 13d.

Garb J zui ir Marijai!
Brangusis Jonai,

Besiartinan iom šv. Kal d švent ms siun iu Jums širdingiausius sveikinimus ir link jimus, taip pat linkiu ir geriausi ir laimingiausi Nauj j met . Viešpats tesuteikia mums, kad šie paskutinieji metai b t paskutiniai, kuriuos karo stovyje praleidome, kad ateinantieji b t taikos ir ramybės. Šia intencija mes kiekvien dien meldžiam s, meldžiam s ir už Tamstas, brangieji m s kariai, kad Jus Dievas ir šv. Angelas sargas sergt kiekvienoje valandoje, ypatingai nuo staigios ir netik tos mirties.

D koju Jums, brangusis, už laiškel , kur gavau š.m. gruodžio 10d., do-

vanokite, kad taip mažai Jums teparašau, buvau beman s Jums šio k tok siuntin I pasi sti, bet, jau tur jau daug vargo si sdamas ne per seniai front vienam kariškiui, nes pašte nepri m , kol tas kariškis atsiunt "Zulassung-skarte".

J s min t j siuntin I ir foto kol kas nesu gav s.

Dar syk linkiu Jums ir J s bendrai kovojantiems viso geriausio iš Vieš-paties.

Br. A.Trumpa

LVOA. F.1. Ap.1. B. 107. L.27. Mašinėraštis.

A.Zajan kauskait s laiškas VI.Kavaliauskui

Kaunas, 1943m. gruodžio 13d.

Brangus broli!

At jusi iš tarnybos savo kambar ant stalo randu laišk . Begalinis smalsu-mas apima mane... Perskai iau... Nuoširdžiai d koju Jums, Vladai, už š miel laišk .

Brangus broli, aš labai gerai suprantu ir atjau iu J s nor gr žti t vyn n. Koks b sit laimingas ir smagus, prisimindamas kiekvien menkniek , praleist laik ir t.t.

Aš žinau, kad J s esate išsiilg s savo t vyn s, gimtin s ir bendrai vis savo artim . Tad galiu atjausti ir laukti tos valandos, kuomet gal tum t gr žti ir pasidžiaugti nors trumpam laikui, o tas viskas, manau, Jums, sudaryt daug, daug džiaugsmo.

Bet nereikia nusiminti, reikia užmiršti visk ir tik tis, jog ateis geresnis ry-tojus, kada v l gal sit savo t vyn j tarp sav artim praleisti jaunyst s die-nas.

Kod I J s taip mažai paraš t apie save? Aš manau, gal tum te foto atsi sti. Kadangi daugelis draugi turi fotografijas iš Ryt . O aš tokios laim s iki šiol netur jau, tod l labai b t malonu, kad t viet gal t užimti "nepaž stama-sis". K J s tai? Tikiu, kad sutikssite ir sekan iame laiške atsiusite, aš irgi pasistengsiu tuo pat atsilyginti (jeigu tik pageidausit). Tad laukiu greito laiško ir foto, už k iš anksto d koju.

Tuo ir baigiu rašyti, linkiu laim s ir pasisekimo J s gyvenime. Link jim siun iu visiems kariams, kurie yra fronte.

LVOA. F.1. Ap.1. B.113. L.56.

P.Malašauskien s laiškas Nepaž stamam kariui

Vilkaviškis, 1943m. gruodžio 13d.

Mielas Kary!

Sveikinu Tave, Mielas Kary, su Šv. Kal dom, link dama Tau laim s ir pasisekimo Tavo sunkiam gyvenime, linkiu kuo grei iausiai, kad baigt si karas, kad gr žtumei T vyn , savo mylimus namus. Mielas Kary, nesisteb k, kad aš ištek jusi dr stu rašyti Tau š laišk , nes mano vyras taip pat vargsta šal iuose ir dr gnuose bunkeriuose, laukia gal iš Lietuvos nors trumpo laišku io iš paž s-tam . Mielas Kary, Tau kas dien ži ri mirtis akis, bet nesisteb k d l to. Kruvina bolševiko ranka laukia Tavo ir vis J s gyvybi , Mielas Kary. Bet b k kantrus ir ištvemingas, tik k, kad Viešpats neapleis ir saugos kiekvien Tavo žingsn . Jis Tave saugos laiminan ia ranka visuose žygiuose ir sunkiame kario gyvenime, o ypatingai tada, kada kruvinos azijato akys trokšta Tavo gyvyb s. Mielas Kary, tariu Tau sudiev. Dovanok, kad išdr sau parašyti Tau š trump laiškut . Taigi jeigu, Mielas Kary, /jis/ padarys nors kok malon sp d , tada prašau parašyti man atsakym , Mielas Kary.

LVOA. F.1. Ap.1. B.115. L.4.

P.Banevi iaus laiškas Nepaž stamam kariui

Kelm , 1943m. gruodžio 14d.

Pas mus gimnazijoj vis sako: rašykit laiškus lietuvi kariams, esantiems Rytuose. Aš dar kol kas nebuvau prisireng s, bet dabar noriu parašyti Jums laišk . Rašau ir nežinau, kas iš J s gaus mano laišk , bet vis nenusimenu, nes gausite mano laišk .

Kary, nors dar nežinau nei vardo, nei pavard s, bet linkiu ger Šv. Kal d ir taip pat gero pasisekimo kovose. Stov kite prieš prieš tvirtai ir nesvyruokite, kaip v jui pap tus, kad medis svyruoja. Aš maloniai nor iau su Jumis stoti eiles, bet negaliu, esu dar jaunas ir negaliu su Jumis susilyginti.

Kai gr žta atostog iš Ryt , tai papasakoja apie kovas, tai man labai patinka ir mielai klausau. Tai gal ir J s papasakotum t iš kov k nors. Žinoma, Jums gal tr ksta laiškams popieriaus, tai gal siu atsi sti, kiek gal damas stengsiuos Jums pad ti. Dabar nieko nesiun iu, nes nežinau, ko Jums tr ksta.

Dabar parašysiu apie save truput . Einu aš gimnazij . Mokausi 3-oje klas je, labiausiai patinka mums, kai per pamokas papasakoja apie kovas. Yra pas mus vienas mokytojas, buv s Reicho darbo tarnyboje Vokietijoje, jis

papasakoja mums iš Vokietijos, bet vis ne taip malonu klausytis, kaip iš fronto.

Tai tiek, šiam sykiui užteks. Parašyk, kaip sekasi kovoti.

Linkiu ger šven i , nes jau artinas, ir mus paleis atostog , gal ir J s gausite atostog Kal dom. Parvažiuosit namo, susitiksit su t veliais, artimais ir paž s- tamais. O aš gyvenu mieste ir kiekvien dien matausi su t veliais, tai man ne taip malonu, bet Jums matytis su artimaisiais tai tikrai yra malonu.

Sudie.

Povilas Banevi ius

LVOA. F.1. Ap.1. B.105. L.4.

F.Niedvarait s laiškas A.Polekauskui

Kaunas, 1943m. gruodžio 14d.,

Antanai,

Nežinau, ar Tau nenusibosta skaityti mano laišakai. Juk aš Tau rašau ir rašau. Na, bet dabartin s s lygos leidžia Tau daryti nuolaidas. Žinai, b k geras, ir mano to gerumo nekelk padanges, nes aš tikrai nesu verta. Antra vertus, negalvok, kad aš, nesulaukus nuo Tav s laiško, tuojau pykstu. O ne! Aš ant Tav s dar niekad nepykau, toliau nežinau, kaip bus. Kol kas aš vis randu Tave teisinan i aplinkybi . Tu nesijuok iš man s už mano galvojim . Tiesa, aš Tav s prašiau, kad Tu man parašytum, koki dalyk Tu esi labiau reikalingas. Nes aš, ruošdama Tau siuntin l, bijau d ti tai, kas sukelt Tau juoko. Juk Tu turi suprasti, kas tokiose s lygose geriau b t . Gali dr siai man rašyti, o jeigu ko mano išgal s neleist , nesir pink, aš išdr siu prisipažinti. Kai nenor si miego ir neting si, rašyk man. Tad baigiu, labanakt.

Felicija

Atleisk, bet negaliu Tau nepapasakoti. Šiandien b nant tarnyboj, gatve pražygiavo m s kareiviukai, bet kaip jie gražiai dainavo! Ar J s ten b dami svetimoje žem je irgi taip gražiai dainuojat? Tad b t baugu, nes rus s Jus myl t ir mus imt pavydas, bet jos gi nesupranta m s dain , nes joms tas sielai svetima. Nes niekas svetimas negali suprasti sav j ...

F.Niedvarait

LVOA. F.1. Ap.1. B.118. L.40.

J. Drag niai o laiškas broliui L. Drag niai iui

Vilkaviškis, 1943m. gruodžio 14d.,

*Aš nor iau prikelti bent vien senel
Iš kap milžin
Ir išgirsti bent vien žodel
Iš senov s laik .*

Maironis

Brangus brolaus!

Aš, tur damas laiko, rašau Tau v l laišk . Dabar jau pas mus (a) irgi Žie-
ma, visur matosi sniegas ir po truput š la, o dienos tokios apsiniauk , paniu-
rusios, lyg ko gedī ar li dn ateit pranašauja. Aš nežinau, kaip Tu jautiesi ir
Tavo širdies gelm se nežinau kas t no. Aš tikiu, kad dabar Tau nesmagu gal-
vojant apie t vyn - Lietuv . Kaip dar neseniai buvo linksma ir kinas taip vilio-
jo, o dabar reikia pamiršti visk , bet k padarysi, reikia k sti vargus, nes Lietu-
va yra pripratusi k sti, nors ir sunkios b t dienos tik galvojant apie bolše-
vikus.

Štai šiandien aš vienas s džiū namie ir galvoju apie Tave ten, Rytuose,
esant ir niekad negaliu užmiršti, kaip netik tai Tu dingai man iš padang s,
kad nesusivokiau taip greitai, nes nesp jau. Žinai, kai Tu važiavai, tai man
gaudu pasidar , ko neverkia, tai negal jau Tav s n išleisti, nes bijojau pa-
sirodyti toks silpnas. Tai dovanok man už tai. Aš, žinai, gaudau "Kary" kiek-
vien žinut , ar kas nors nebus rašyta apie J s batalion _____
(Taip tekste - R.Z.).

Kad ateit tas laimingas laikas, kad gal tai gr žti visai, ir jau Rytai ner p t ,
tai b t džiaugsmo diena, daug linksmesn , negu bet kuri /kita/ švent . B t
kaip senov s riteri laim jimo diena. Bet dabar lieka dar svajon .

Tuo baigiu rašyti, laukiu laukiu Tavo laiško. Tariu sudiev, laukiu Tavo laišk-
ko.

Tavo brolis Jeronimas

LVOA. F.1. Ap.1. B.108.

G.Janukevi i t s laiřkas Nepař stamam kariui

Kaunas, 1943m. gruodžio 15d.

Lietuvi kary!

Laiming Kal d řven i linki Jums lietuvalit iš T viř s pastog s.

Brolį lietuvi, negal dama Jums kaip nors kitaip pad ti, siun iu nors tai, k galiu, manau, suprasit mano ger vali ir neatmesit nors řios mařos dovan l s.

Štai K i stalo plotkel . Imkime, lauřkime ir kilkime dvasia aukř iau prie To, Kurs teikia mums vilties, valios, pasiryřimo. Tik kim s, permaldausim J savo maldomis ir kilniais darbais. Ir ateis laikas, kada J s, Broliai, v l p jusite po savo kojomis laisv Lietuvos žemel , kuomet laisviau atsikv psit gimtuose laukuose.

O dabar lauřiu ař pirmoji, prařau Jus, Broliai, Lietuviai, uřbaigti. Ir nors taip prisiminsit J s savo brangi j řal , o ař brolius tolimam krařte.

"Sodžiaus Dukra" G.Janukevi i t

LVOA. F.1. Ap.1. B.127. L.13.

Laiřkas Antanui Gričiui

Kaunas, 1943m. gruodžio 15d.

Mielas Antanai, gavau J s trump laiřkut . Mano geriausi ir grařiausi link jimai N. Metams, nugal jus prieš gr řti laisvon t vyn n.

Kod l neparařot, ar gavot foto, mař siuntin l ir pakel knyg . Pas mus Lietuvoje sniego nedaug, o řal i dar nebuvo. Tik dr gnas oras. Šiandien 8 vai. einu Kal d išpařinties. Po Nauj j Met išsi siu knyg ir řurnal "Savait ". Tai Kal d Senelis, turb t, jau Jus aplank . Dařnai prisimenu Jus kalb dama apie Rytus. Ten vienoje knygoje bus trispalv -kaspin lis.

Tai greit v l parařysiu.

Stas

LVOA. F.1. Ap.1. B.107. L.29.

Kaunietis A.Vilkaitis laiškas Napaliui Aukštakojui

1943m. gruodžio 19d.*

Mielas Napaliuk!

Sveikinu Tave su šaltoku rudens oru ir linkiu Jums geriausias kams Jūsų kariškoj tarnyboj. Jau artinasi didžios Kalėdų šventės, kuri visi taip labai laukia. Ir visi kalėdiškai, kaip ir kiekvienais metais, sime aplinkui stalai, tik šiomet, deja, ne visos vietos bus užimtos prie stalo, daug jų bus ir laisvų, tai garbingi Lietuvos sūnėliai nebus, kurie turės budėti savo Tėvynės sargyboje. Ne vienai motinai tądien rausvus jos skruostus sudrėkins gailios ašaros, kuri ilgąsis savo sėnaus. Bet nenusiminkim, gal kiti metai atneš laimingesnų rytojų.

Sveikinu Jus, Napaliuk, su Šv. Kalėdomis, o taip pat ir su Naujais metais ir linkiu jas švęsti savo brangiausioj tėvynėj, o jei nebus lemta Aukštiausiojo parvykti savo Tėvynę, tai linkiu, kad per tas šventes ir Jums, brangūs Lietuvos kariai, būtų ramybės valandėlė ir savo bunkeriuose galėtų jas ramiai praleisti. Tad būdink, Lietuvos kary, o gal kiti metai atneš pasauliui taikų ir ramybę.

Aldona

LVOA. F.1. Ap.1. B.104. L.27.

S.Pocienis laiškas S.Untuliui

Kaunas, 1943m., gruodis**

Stepai, Tu šiandien stovi garbingose Tėvynės gynėjų eilėse ir budriai sergsti jos laisvą. Tu kovoji su priešų kovos lauke, ir aš linkiu Tau laimės ir laimingai grįžti Tėvynę.

Stas

LVOA. F.1. Ap.1. B.122. L.7.

* Data pašto žymeklyje

** Datuojama pagal kitus laiškus

Algis Kaš ta. Sources of anti-Soviet armed resistance in Dzukija 11 Lithuanian Freedom Army (Lietuvos Laisvės Armija; LLA)

There were no favorable conditions for LLA activities in Dzukija. A big part of Dainava was occupied by Poland in 1920-1939, so there were not enough military intelligentsia. This part of Lithuania was too far from biggest towns and underground centers. More significant traces of LLA activities can be found in Merkinė region and some regions of Lazdijai (Seinai to 1945) district.

LLA organization structures in Dzukija were destroyed in summer of 1944, when almost all its leaders retreated West with Germans.

Red Army occupied the whole Dzukija in July, 1944. Former LLA members joined the partisans' units. They did not care how they were called. Some units were led by former LLA members.

LLA Kaunas district headquarters led by general Aleksandras Listopadskis were established at the end of 1944, and LLA Alytus district headquarters started to act at the beginning of 1945. Partisans' units of Simnas, Miroslavas, part of Alytus region were led by them just to the spring of 1945. Later these units united into Dzūkai unit. Captain Dominykas Jecys under pseudonym Azuolis was elected its commander.

It is clear now, that LLA Alytus district headquarters were ignored by partisans. Maybe the headquarters were too weak in military and intellectual aspect. The commanders of units did not know almost anything about LLA organization. Partisans could not trust in LLA leaders, because they lived legally.

There are some grounds to think that a few different headquarters acted in Dzukija on LLA behalf. One of LLA representatives Antanas Staciokas-Liepa maintained the relations with partisans of Masaliskės unit from October, 1944. Later he became the commander of this unit, but was killed soon. The other — captain Kazys Kilna-Smakas - tried to unite the partisans of Merkinė and other regions, but he was arrested later. Many LLA leaders and ordinary members who lived legally were arrested to the autumn of 1945. In

the meanwhile partizans of Dz kija united into two larger units: Dz kai unit (led by D.Jecys-Azuolis) and Dz kai group (later — "A" group; led by J.Vitkus-Kazimieraitis). Head of LLA Alytus region headquarters A.Jauniskis-Silas began to negotiate with them upon the common activities of above mentioned organizations. At last, Kazimieraitis agreed to be appointed the commander of partizans' district by LLA. On November 30,1945, he announced the 1st order of the commander of "A" district, which had to annex Dz kai unit to the district led by him. Commander of Dz kai unit refused on December 6, but later this problem was solved, because most of LLA leaders were arrested.

So we can make the following conclusions:

1. LLA influence was weaker in Dz kija, than in some other regions of Lithuania.

2 Since many commanders of LLA in Dz kija retreated West, organization structures were destroyed. The rest of LLA members joined the partizans' units.

3. Higher LLA headquarters which acted in other regions tried to annex to LIA partizans' units of Dz kija, but they did not succeed.

4. LLA headquarters in Dz kija were weakened by arrests and had not enough authoritative personalities.

So LLA, as the organization, has not taken root in partizans' structures of Dz kija.

Nijole Gaškaitė . Some features of Jonas Deksnys portrait

Jonas Deksnys was born in 1914. Being the chemist, he could live beautiful and significant life devoted to his motherland and its people. Alas, the generation of Jonas Deksnys was sentenced to the largest history disasters, which destroyed many lives and demanded self-determination from everyone.

J. Deksnys joined the resistance in the years of first Soviet occupation. He was arrested in 1940, but succeeded to come out of prison soon. Vyriausiasis Lietuvos išlaisvinimo Komitetas (VLIK; Chief Lithuania liberation Committee) was founded on November 25,1943, and J.Deksnys became one of its leaders. In May of 1944 he was arrested by Nazi, but soon he was

set free by the troops of CIS.

J.Deksnyš had chosen the way of compromises, though he was imprisoned by both occupants. That was very important for the totalitarianistic system. MGB paid to him special attention. When J.Deksnyš came to Lithuania in 1946, MGB let him go back accompanied by its agent J.Markulis.

J.Deksnyš had experienced all the levels of MGB activities. First of all he was used by MGB though he did not know anything about it ("v temnuju" in Russian). J.Deksnyš was used in this way from 1946 to 1949. It is clear now, that he had some suspicions, but he did not care for it because of his personal ambitions.

After some time, he had reached the second level and became MGB agent under the pseudonym Petrauskas. J.Deksnyš did not refuse to fulfill these obligations even after partizan war in Lithuania was over. His reports of 1959 seemed to be not a compulsory information, but analysis of the character, personality, views of life of those whom he spied upon. That means that J.Deksnyš had reached the third level and became an agent of influence between the intelligentsia. He accepted this like the form of self-expression, not like the compulsory load. He had used all his possibilities in this walk of life before 1960. Then he had become an archive agent and was, so to say, retired.

His activity reached its peak in 1959. Since he was a translator, he could communicate with almost all intelligentsia. One of those he spied upon, writer J.Dovydaitis, used to say: "You will be my consultant who would not let me lose the determined direction of the flight".

J.Deksnyš relations with the poet A.Miskinis were different. In this case J.Deksnyš tried to exploit the complex of "guilty". He felt that the poet was still sorry for his compulsory curtsies, and tried to humiliate him again and again.

J.Deksnyš wrote his reports to MGB in 1959, having an agent's experience of ten years. But we can find out that he looked for excuses for his actions. He tried to convince himself and others that Marxism was a great national achievement, that emigrants were "degenerated" and partizans became "bandits". He could not solve these problems for 10 years, though he made his decisions at his will. J.Deksnyš had to solve the tragic dilemma of

existence what is easier — to accomplish a feat or to betray? Contrary to J-Luksa, J.Deksnyš had chosen the last way. But it seems that he was wrong, because he did not know how hard his load will be.

Diana Varnait . Occupants were afraid of them, even dead

"Laisves kovų archyvas" announces historic data about resistance in Lithuania, as: partizans' documents, data from soviet security archives, memoirs of freedom fighters, their relatives, witnesses, studies of the historians. This time we present a little bit different material: the material of investigation of the places where partizans' remains were buried and material of the exhumation of the remains.

The search of freedom fighters' remains was organized in Anykščių region, Viešintos, in 1994. It was different from many other searches and organized according to the demands made for such works. All necessary specialists were present, archeological research was done, the remains were photographed and examined by the expert of the court. This material was analyzed and account of 93 pages was prepared to be kept in archives of monuments keeping service Anykščių region board. These researches had shown that found remains belonged to the people whom their relatives looked for, and it was a valuable information for the future generations.

There were some articles about the exhumation and re-burying of partizans' remains in "Lietuvos aidas" (No.169,180 of 1994); "Žiburys" (No.10 of 1994) and "Tremtinys" (No.25 of 1994). The copies of the said articles are kept in the account too, besides, there are many photographs and graphic materials (drawings of burring places etc.) in it. The quotations of the main documents are presented here.

Croatian political prisoners from 1918 to 1991

In the Croat people's struggle for freedom, imprisonment has been an unavoidable factor, from the times of Habsburg monarchy until the establishment of today's democratic, independent and internationally recognized Republic of Croatia.

The period from 1918 to 1991 can be considered in four phases: a) the Kingdom of Yugoslavia (1918-1941), b) the Independent State of Croatia (NHD)

(1941-1945) and c) the Federal People's Republic of Yugoslavia (FNRJ) and the Socialist Federal Republic of Yugoslavia (SFRJ) (1945-1991) and d) the Republic of Croatia.

a) The Kingdom of Yugoslavia (1918-1941)

During this period Croatia was contained within the Kingdom of Yugoslavia, which was assembled against the will of its constituent nations and against the decisions of their highest political constitutions. Thus, against the will of Croat people and against the decision of the Croatian Parliament, under a declaration by the king of Serbia a joint "State of Serbs, Croats and Slovenes" was formed on 1st December 1918 by the unification of the "State of Slovenes, Croats and Serbs" with the Kingdom of Serbia, to which Montenegro and Vojvodina were also connected. From 1929, the state was known as the Kingdom of Yugoslavia.

In the new state, known as the "prison of nations", Serbian elite, supported by the royal court, the army and the police, imposed centralist Greater Serbian rule. The Croatian Parliament was dismissed by force and the "Vidovdan Constitution" (1921) was proclaimed illegitimately, in the absence of representatives of the Croat people and without a qualified majority.

Under the Law of the Protection of the State of 1921, thousands of Croats who opposed the Greater Serbian regime were convicted and incarcerated in prisons in Lepoglava, Srijemska Mitrovica, Pozarevac, Maribor, Zenica, Nis and many others. Political prisoners were often deprived even of those rights granted by the Detention Law, such as the right to probation etc.

The Kingdom of Yugoslavia was established as a centralized state, enforced by coercion and dictatorship, together with severe suppression of any use of the Croatian name, flag and other symbols, restrictions to the freedom of speech and application of censorship.

All this contributed to the growing unpopularity of the regime, its policies and its representatives among the people. As a consequence of that, in 1929 the illegal organization "Ustasha — The Croatian Liberation Movement" was established under the leadership of Dr. Ante Pavelic with the goal of establishing a free and independent Croatian state.

This influenced the Croatian national movement to become a strong

political factor and the Croatian issue became the most important political problem of the state. That was also shown in the elections of 1935 and 1938, in which the united opposition led by Dr. Marek won 37,4% and 44,9% of the votes. On 26th August 1939, Agreement on the Creation of Banate of Croatia restored the equality of Croats and their autonomous position within Yugoslavia.

It is not known exactly how many Croats were sent for compulsory labor in the Kingdom of Yugoslavia. An figure can be derived indirectly from the official estimate of about 10,000 Croats killed during the period from 1918 to 1941, many of whom passed through prisons, penitentiaries and concentration camps. Also approximately 400,000 Croats were forced to leave their homes and go abroad during that period.

b) The Independent State of Croatia (NDH) (1941-1945)

The period of the NDH is a particularly tragic chapter in the history of the Croatian people. On 10th April 1941, after the German forces had entered, the NDH was proclaimed in Zagreb. In 1942 the Croatian Parliament and all the necessary ministries were re-established, the armed forces were been organized. Since the NDH was created by the help of Axis Powers, with their defeat in this region on 15th May 1945, the NDH ceased to exist.

c) The Federativna Narodna Republika Jugoslavija (FNRJ) (Federal People's Republic of Yugoslavia) and the Socijalisti'ka Federativna Republika Jugoslavija (SFRJ) (Socialist Federal Republic of Yugoslavia) (1945-1991)

Before the advancing communist forces, numerous members of the armed forces of the Independent State of Croatia, their families and other civilians retreated westwards. Forced to surrender unconditionally to the victors of the Second World War, they were immediately handed over by the British to units of the Yugoslavia Army, without any international guarantees about their future.

By 1948 the communist system was established throughout the country. On 29th December 1945, the Constitutional Assembly in Belgrade revoked the monarchy and proclaimed the FNRJ.

Besides the prisoners of war, entrepreneurs, peasants and especially the church soon came under attack.

In 1963 the country acquired a new name — the Socialist Federal Repub-

lie of Yugoslavia — and Croatia was renamed the Socialist Republic of Croatia.

According to current estimates, some 15,000 Croats were killed and around 900,000 were expelled, which presents a clear picture of the repressive system.

It soon became evident that the one-party communist systems could not bring economic prosperity and political freedom to individuals or to nations, and they were overthrown in several countries in Europe. That process gained momentum in 1990 and reached a peak in the following year. Estimated figures on repression between 1971 and 1991 show that some 10,000 Croats were killed and around 850,000 were expelled or fled abroad.

From 1991 to the present

It should be pointed out that the collapse of Yugoslavia began in 1989 and that in 1990 there were free democratic elections in Croatia. In a referendum on the 19th of April 1991, 93,4% of voters expressed their wish for a sovereign and independent Croatian state, and consequently on the 25th of June by a constitutional ruling the Croatian parliament proclaimed Croatia's independence.

Greater Serbian hegemonies and nationalists could not accept the loss of their privileged positions. In August 1990, the so-called "Knin Timber Uprising" marked the beginning of Greater Serbian aggression against Croatia, with the so-called Yugoslav Peoples' Army becoming directly involved in September 1991. In 1992 The Greater Serbian aggression was turned towards the Republic of Bosnia and Herzegovina, where the war is still going on, with more severe consequences than in Croatia.

As early as 20th of November 1989, a group of 18 former political prisoners took the initiative of forming the Society of Croatian Political Prisoners. Later the founding assembly was held and the society was officially founded on the 17th of February 1990. As was stated at the assembly, over 100,000 Croats passed through Yugoslav detention institutions.

After the first free elections, a significant number of former political prisoners were appointed to high positions in the state, parliament and government.

From the very beginning the society's members played their part, within

the Croatian Army in defending the country against the Greater Serbian aggression on several battle fronts, where many of them gave their lives.

Zagreb, January 12, 1995

Zdravko Dizdar, M. Sc.

LKA Nr. 12 pasteb tos klaidos:

7 psl. (parašas po nuotrauka) Jonas eponis-Tauragis.

64 psl Tauragis-Jonas eponis. Turi b ti: Juozas eponis.

9 psl. Patikslinta kautyni Virtuk miške data: 1945 07 19.

265 psl. Nuotraukoje tre ias iš dešin s, priekyje Vytautas Puišys, žuv s 1951 06 10. Turi b ti Jonas Vil inskas-Algirdas, žuv s 1953 06.

141 psl. Eigulys Šimbaras. Turi b ti Šimboras. Per žemin s užpuolim , Globi miške 1950 12 12 partizanai nušov Šimbor , Jurbarko VSM skyriaus viršinink Juli Tuminsk ir vilkšun. Iš partizan žuvo Marija ir Antanas Šimkai ir Antanas Undraitis-Paganinis, o Fabijonas Norkus-Daukantas išb - go. Palaikai buvo numesti Jurbarko VRS kieme. Užkasimo vieta nežinoma. Partizan žuvimo vietoje 1990 12 01 pastatytas kryžius.

144 psl. Kukanauskas-Žaibas, Dikas. Turi b ti Izidorius Kukanauskas-Perk - nas, kilimo iš Naujinink km.

146 psl. Juozas Kisielius-Gerviukas. Turi b ti Juozas Kisielius-Geniukas.

Laisv s Kov Archyve N r.13 pasteb tos klaidos

124 psl. "Papasakojo Stasys Plienatis-Voldemaras."

Pirmoje pastraipoje, po sakinio "M s buvo apie 12 vyr " praleistas sa- kinys- Vadas-Leonas (?) Ivanauskas.

Antroje pastraipoje, tre ioje eilut je išspausdinta "Rimšos nuomone". Turi b ti- "Rimšos namuose."

Toliau spausdinama "Be to, jis r pinosi"... Turi b ti- "Bet ir jis r pinosi".

125 psl. Pirma pastraipa pradedama "Šov sargybin..." Reikt " vienas m s šov ,

Toliau išspausdinta: 'Tas guli vartosi, laukia..." Turi b ti- "Tas guli, vartosi, šaukia.."

Paskutiniai puslapio žodžiai "Polobaukš i kaime žuvo". Turi b ti- "Pa- lbaukš i kaime..."

126 psl. Priešpaskutin je eilut je rašoma "Stražnys". Turi b ti-"Strainys."

128 psl. Supainiotas autoriaus vardas- ne Algirdas, o Juozas Mocius.

Justino Lelešiaus-Grafo dienorašio klaidų atitaisymas

(Parengė B. Ulevičius)

26 psl. Nuotraukoje pirmoje eilėje 3-asis Juozas Armonaitis-Triupas; 9-asis Saliamonas Rudzevičius-Žemutis.

31 psl. Nuotraukoje: pirmoje eilėje 2-asis Kunigaikštis ir žmona Elena Bancevičiūtė-Vabalienė, mokytoja; 3-asis Žalgirio rinktinės vadas Jurgis Ilgionas-Šarūnas

35 psl. Nuotraukoje 4-asis Alfonsas Arlauskas-Teras; 9-asis Jonas Miliauskas-Trenvilis; 10-asis Jonas Žiurys-Žilvitis.

153 psl. 5 eil. iš viršaus turi būti: „Šiandien ir tu ir daugelis jau būta pražuvę“.

183 psl. 14 eil. iš apačios Vitas Puišys.

187 psl. 11 eil. iš apačios Bronius Abramaitis-Abramavičius.

189 psl. 10 eil. iš apačios Albinas Kižinaitis.

189 psl. 14 eil. iš apačios Paželstvos km.

193 psl. 6 eil. iš apačios Juozas Rašytinis.

195 psl. 3 eil. iš viršaus Domicilas Didžpinigytis.

197 psl. 6 eil. iš viršaus 1944 m. gale.

202 psl. 10 eil. iš viršaus Janina Kazelytė.

205 psl. 12 eil. iš apačios Kebliškių km.

206 psl. 16 eil. iš viršaus Gulbiniškių km.

208 psl. 15 eil. iš apačios Nykštukas.

211 psl. 11 eil. iš apačios: „Jūs sudarėte Žalgirio rinktinę su Arlausko ir Dariaus-Girno kuopos ir...“

214 psl. 6 eil. iš viršaus „... J. Krikštilas nu.“

223 psl. 15 eil. iš viršaus „... atvežtas Prienus.“

167 psl. 1 eil. iš apačios Šarvas, tai Jurgis Rašyla g. 1917 m. Požerė km., Veiverių valsčius, Marijampolės apskr. Lietuvos kariuomenės puskarininkis, partizanas nuo 1944 m. rudens, 61 kuopos vadas. 1947 m. rudenį paskirtas 62 kuopos vadu. Žuvo 1947 12 24 Šilainių km., Veiverių valsčius, Marijampolės apskr. Partizanai su ryšininkais 1948 m. pradžioje išvogė užkastą Šarvo lavoną ir palaidojo Digrių km. kapinėse.

168 psl. iš viršaus Stasys Jakštavičius-Katinas, Diedukas g. 1912 m. Juodeikių km., Žagarės valsčius, Šiaulių apskr. Vokiečių okupacijos metais tarnavo

baudžiamojame policijoje. Nuo 1944m. pabaigos Arlauskio brio partizanas, nuo 1945m.- brio vadas. 1946m. brys silyung Tauro apygardos Žalgirio rinktinis ir Katinas buvo paskirtas Arlauskio kuopos vadu. 1947m. pradžioje paskirtas naujai organizuotos Birutis rinktinis štabo viršininku. Pasižymėjo kaip energingas ir sumanus vadas. 1947 09 Kaune pateko į pasalą ir buvo suimtas. Tardymo metu daug išdavė. Jo parodymais 1947 09 24 buvo likviduotas Birutis rinktinis štabas. Žuvo 6 pareigūnai, tame tarpe ir šio dienorašio autorius. Nuteistas 25 metams kalėti.

LKA Nr. 14 p. 71, lentelės Nr. 2 pastaba buri buri: "realūs skaičiai apie 25 t kst".

LKA Nr. 13-14 buvo spausdinama A.Vokietaičio apžvalga "Lietuviškoji rezistencija". Deja, suklydome dėl autorystės teksto priklauso K.Drungos-Valiulio plunksnai Atsiprašome skaitytojų ir prašome, pastebėjus klaidas ir netikslumus, rašyti ir padėti atitaisyti.

A

Abukauskas 76
 Adrijos salos 246
 Adutiškis 142
 Afanasjevas 78,133,139,153
 Afrika 228
 Akmen 153,166
 Alanta 82
 Albertavi ius 129, 130
 Aleksandrinas 128
 Alminas 287
 Alov s vals . 9, 11
 Als džiai 274, 275, 277, 278, 283, 286, 287, 289, 291, 294, 295, 297, 299
 Alytaus apskr. 6, 7, 8, 9,10,11, 62, 68, 78,150,174,175, 302, 321,322
 Ambraškait A. 111
 Ambrazevi ius I. 110
 Amsterdamas 168
 Ananka Juozas 172
 Andriekus Antanas 290, 292
 Andrioniškis 114, 118,119
 Andriušaitis 229
 Andrukaitien I. 111
 Anglija 22, 37, 102,103
 Antan lis Antanas 114, 121,122,123
 Antan lis Bronius 114, 121,122, 123
 Antvej km. 172
 Apolonovas 71
 Ariogala 154
 Ašmena 12,230
 Aštrioji Kirsna 6
 Augonis 6
 Aukštakojis Napalys 320
 Aukštikaimio km. 172
 Avertundas 98
 Avramenka 144, 145,147,149

B

Babincev 139,155,156
 Babrungas 287
 Baciūška Vladas-Keleivis 13
 Baden Badenas 93
 Bagdonas (ag. si.) 97,100, 101, 103
 Bagužas 286
 Bajer ius Konstantinas-Garibaldis 12, 77, 90
 Bakanauskien P. 168

Bal i nai 135, 136
Baliukonis Antanas 78
Baln n miškas 283
Balsys Vytautas 232
Baltakis Jonas 112,118,121,123
Baltrušaitis A. 121
Balt sis Antanas 93
Banevi ius Povilas 316, 317
Banga (ag.) 75,142
Banys K. 174
Baranauskas Balys 255
Baranja 244, 246
Barilovas 128,137
Barkauskas S. 123,143
Bartaši nas J. 68, 71,177
Bartletas 98
Barysas Jonas 6
Barsty iai 284
Barzda 269
Basenko A. 104, 110
Bauža A. 170, 176
Beitan km. 166
Belgradas 243, 249, 250, 326
Beli enka 156,157,158
Beliasnikovas 70,82
Benamis (ag. si.) 97, 98, 99,100,101,103
Beniušis T. 172
Bergsonas 98
Berlynas 103,186,197, 202, 228, 234, 237, 239, 273, 300
Bieliauskas F. 168,170,171,172,176,177
Bilevi ius-Savinas E 168,171,173,176
Bingelis Rokas-Vaidilutis 87
Birontas 231
Birštonas 150,152
Biržai 153, 173,175, 177,260, 310
Blatnyjus 156
Bleiburgas 248
Boboška 154
Bogomolov 129
Boka Katorska 244, 246
Bolikovas 152
Borisevi ius V. 294, 297, 298
Bosnija 244, 246, 248, 252
Brazauskas Antanas 314
Bridikis Vladas 313
Briedelis Antanas 231
Brikis 134,135,136,137
Briuselis 168

Bu ys 264
Bubinas 127
Bucikas 141
Budžyt 284, 285
Budva 244
Bunevi i t Albina 87
Buranas 156
Burmakas 162
Burylinas B. 74
Butageidis 10,125
But nas 229
Butrimoni vals . 9, 64,174
B t nas Julijonas 228, 229
Bybrinas 127
Bydrinas 162

C

Cecervin 11
Chersonas 228
Chmelevas 127
Cibulskas J. 75
Cinkus Br. 171
Cres 242

achavava 125,128,150,152,154
ekoslovakija 102
eliabinskaskas 289
epulis Jonas 178, 237, 238
er ilis V. 37, 203, 228
ereli km. 119
erezovas 155,156
erneckait 75
erniauskas 279
erniauskas 6
emyšovas 68
esnokovas 174
ikaga 232, 235, 237
ipkus E 169,176
ižikovas 145

D

Dalmatija 246
Dambrauskien Adel 80
Danija 102
Darbutas Steponas 277, 296
Daug vals . 9,149, 150
Deksnys Jonas 91, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99,100, 322, 323, 324
Demidenka 164, 165

Demjanenka 153
Derganovas 151
Dieveniškis vals . 78
Dilys 161,162
Dišli miškas 276
Dirvel Augustinas 264
Diržys K. 75,76
Doncovas 141, 159, 161
Dotnuva 153
Dovydaitis Jonas 94, 95, 104,105,106,107,108, 266, 323
Drankovas 151
Draugelis 263
Drag naitis J. 318
Drungys 267
Druskininkai 11, 77, 149, 151, 167
Dulaitis Jurgis 165
Dumius Jonas 257
Dunauskait 173
Durakovas 126
Dusetos 153
Dušanskis 76, 156, 159
D da J. 278,295,300
D del (sL) 290
Dvor 244,246
Dzirmiškis km. 78
Dz kija 5, 6, 7, 8, 9,10,11,12,13, 64,175

E

Efimovas 66
Eidimtas Adolfas 255, 270, 271
Eimutis Kazys 262
Eismuntas 84
Eišiškis 12,150, 151
Eržvilko vals . 76
Ežer 289

F

Fabriņij V. S. 144
Favrentjeva P. 174
Fedorovas 155
Figurinas 128
Filipovas 157
Fledžinskis 229
Fojnica 246
Fotinas 133, 134,135,136, 137,138
Frankopan Krsto 241
Fredholm Arvid 228
Fridlandas 172,173
Frolovas 128

G

Gagarkinas 136, 138, 151
Gailius (ag.) 142
Gargždai 294
Garmus A. 123
Garmut Antanina 232
Gaškait Nijol 91, 322
Gatyškis 154
Gaudiešius (ag.) 161
Gaulia J. 314
Gavrikovas 152,154
Gecai i km. 290
Gedminas Povilas 304
Gedvilas M. 169,177
Gegr nai 274, 276, 287
Geležinis 165
Giedraitis J. 266
Gin n km. 142
Gink nai 153
Girdži nas J. 309
Glina 246
Gobermanas 173
Godžijevas 129,130,131
Goliakevi ius M. 255, 256, 269, 272, 273
Golubevas 130,141
Goluška 126,151
Grai i nas V.-Daktaras 114
Greivys 165
Gribanovas 152
Gricius Antanas 319
Gricevi ius Juozas 313
Grickovas 151
Grikietis Antanas-Slapukas 146
Grinkiškio vls . 163
Griše kin 100, 101,103
Grišinas P. 86
Griškab dis 152
Grizien B. 111,124
Grudzinskas 229, 230, 266
Grušauskas Antanas-Siaubas 10,11
Gr to km. 77
Grybauskas Stasys 276, 281, 293, 294, 296, 297
Gtorsi Kotas 246
Gubernijos miškas 127
Guobys R. 122
Gustaitis 259
Guzevi ius 255, 270

Gužaitis 231
Gylys Valerijus 270

H

Hercogovina 244, 246, 248, 252

I

Ignalina 151
Ignotas 6
Ilginink km. 7
Ilguva 257,261
Imbrado paštas 303
Imenickis 07
Isajevas 03, 04, 05, 08
Ispanija 228
Istria 242
Italija 228, 242, 244, 245, 246, 247, 263
Ivanovas I. 151,173
Ivinskis Z. 110

Y

Ylakiai 283

J

Jajce 246
Jakys 263
Jakovleva E 174
Jakubauskas 6
Janavi i t Silvija 307
Jankauskas R. 123
Jankauskas 229,230
Janukevi i t G. 319
Jaška Zenonas 274, 293
Jaruševius 130
Jasenovace 246
Jauniškis A.-Šilas 8,12, O
Jazdauskas Šar nas-Normis 273, 276, 281, 283, 288, 293, 294, 296, 297, 299
Jazdauskiški km. 274, 290
Jefimovas M. 86, 156,157, 158
Jegorovas 145
Jeremejevas 1. 173
Jeriominas 128
Jermolenka 151
J ys Dominykas- žuolis 8, 9,10
Jieznas 8, 9, 0,151,152
Jocinait L. 314
Jokubauskas 258
Jonaitis 277
Jonava 151
Joniškis 153,159

Joniškio apyl. 127, 162
Joniškis 153, 173, 312
Jugoslavija 103, 241, 242, 243, 244, 245, 247, 248, 250, 251, 252, 326
Juknevičius Krizantas 264
Juodaitis 298
Juodikis F. 312
Juodikis P. 312
Juškys 229, 232
Juozapavas 275
Jurbarkas 127, 154, 164, 165, 174, 257, 266, 329
Jurgaila (ag.) 162
Jurėnka 153
Jurgutis Stasys 306, 311
Jurkūnas 229, 231
Justas 193, 195, 272, 273

K

Kačiukaičiai Tekl 298
Kačiūnas 172
Kaipiniškiai km. 119
Kaliniūnas 127, 152
Kalininas 78
Kalpokas Juozas 77
Kalviūnas km. 256, 257, 259
Kalvarija 144, 146, 151, 152, 274, 277, 290, 295, 298
Kaminskis 175
Kancevičius V. 256
Kaniūnas km. 77
Kapčiūniškis 6, 11
Kapitonovas 288
Kapralovas P. 74, 133, 149, 150, 152, 154, 155
Karalius A. 271
Karasevas 144
Karklas (ag.) 167
Karasas Steponas 113, 114, 123
Karpianovas 151
Karvelis Kazys 141
Karvelis Juozas-Šernas 112, 114, 118, 121, 123, 228
Kasablanka 228
Kaselis 98
Kasparas K. Stulitis 179, 240
Kaščiūnai Algis 5, 57, 321
Kazlauskis R. 146, 152, 156, 157, 158, 159
Kaunas 6, 8, 10, 11, 12, 13, 61, 66, 77, 91, 104, 108, 142, 144, 150, 151, 156, 159, 163, 164, 165, 169, 173, 174, 177, 180, 181, 185, 188, 195, 203, 209, 213, 219, 224, 227, 228, 229, 232, 236, 240, 262, 263, 265, 266, 268, 269, 270, 274, 275, 285, 290, 300, 307, 310, 311, 313, 314, 315, 317, 319, 320, 321, 331
Kauneckis 277, 280, 296

Kavaliauskas Vl. 315
Kavarskas 153,155
Kazakevi ius 229, 230
Kzakovas 129, 131
Kazlauskas 141, 274, 286
Kazlauskait 290, 291
Každailis Ananas 276, 280, 281, 282, 294, 296, 297
Každailien Ona-Jonis 278, 282, 293, 295, 296, 298
Kelm 127,153, 316
Kemerien 133,134,135,136,137
Kemeryt 134
Keru i km. 127
Kiaulevi ius Vladas 119
Kiaulevi i t Birut 112,118,119,121, 123
Kiauliakyt 134, 135
Kiela 105,106
Kilmonien 142
Kilna Kazys-Smakas 10,11, 321
Kilvos km. 171
Kingyras 289
Kinija 101, 102,103
Kirovogradas 228
Kiseliovas 257,270
Kizelaitis-AuŠra 11
Klaip da 21, 45,141,142,153, 286, 287, 288, 290
Klepo iai 311
Klo kovas 157
Kniazin 131
Kolesnikovas 155
Komarovas 127, 164
Konavli 246
Korijakovas 154
Kostinas 155
Kotko 75
Kra s 150
Kramskojus 129
Kraši 249
Krasnodamskis I. 303
Kraunaitis I. 269, 272
Krekenava 119
Kretinga 153,172, 262, 263, 264, 265, 266, 281, 282
Kretuonos vls . 175
Kripakas 152
Krivickas R. 123
Križanovskis 135,136,137, 138
Kroatija 241, 242, 243, 244, 245, 246, 247, 248, 249, 250, 251, 252, 253
KroŠenikovo 142, 143
Krugovcovas 144

Krupavičius M. 110
Krupickas P. 75
Kubilius A. 14, 274, 276, 277, 278, 279, 288, 292, 293, 294, 295, 296, 297, 298, 299, 300
Kubilinskas Kostas 106
Kucenka 146
Kudirka 172, 189
Kudrėnai 11
Kudriavcevas 156
Kuktiškių vaikai. 78
Kukuliancevas 151
Kulaginas 153
Kulakovas 130
Kundalas 153
Kuodytė Dalia 24
Kupiškio apskr. 64, 112, 153, 166
Kuršėnai 153
Kuvšinai 144, 152
Kuzinas 144
Kuzkinas 130
Kvarnės 246
Kvėdarna 154

L

Laleikis B. 313
Laleikis J. 313
Lapinas 163
Lapšys 167
Lasavickienė Petronėlė 87
Lastovo 242
Lauka J. B. 170, 176
Laukaitis Zigmas-Tigras 13, 64
Lauksargiai 154
Laurinaitis 77
Lazauskas J. 6
Lazdijų apskr. 6, 7, 11, 13, 81, 126, 142, 150, 321
Lėkėnai 151
Lelešius Justinas 93, 96, 330
Leningradas 228
Lenkaitis 77
Lenkauskas 285, 286
Lepoglava 242, 249, 251, 325
Levinas 78
Liaudis K. 76
Liaudanskis 288
Liepoja 172, 290
Liniovis 23
Linkuva 153
Listopadskis Aleksandras 8, 321

Litkevičius Juozapas 175
Liublinas 275
Lobazovas 130
Londonas 98,103,168
Lošinj 242
Lozovskis G. 173
Lubien 172
Lukša Juozas 93
Lukšaitė Elena 79
Lukoševičius 130
Lukoševičiūtė 65
Lukošičius-Lukošius-Mikas 7
Lunikas 162
Lysikovas 145

M

Maceina A. 110, 234
Macevičius M. 172, 176
Mackonius km. 308
Mačernis 277, 284, 292
Maek Vladko 243, 244
Majtas Zelma 258
Makiejevas 151
Makoveckas 65
Malašauskienė P. 316
Maldeikius km. 114,115,120,121,122,123
Mamuchinas 144
Marcinkonys 7,13,149, 167
Marginas km. 313
Marijampolis raj. 9,12, 66, 81,143,144,145,146,151,152,173,175,195, 330
Markovas 151
Markulis Juozas 61, 92, 93, 274, 277, 283, 284, 285, 286, 289, 297, 299, 323
Marselis 243
Martavičius 76
Masališkius km. 7,10
Maskva 57
Masys Pranas 121, 122
Masyris 228
Matusevičius Algimantas-Neptūnas 146
Matusevičius Juozas 168
Matvejevas G. N. 144,145,149
Mazanašvilis 152,154,155
Mažeikių apskr. 73, 81,173,174, 277
Mažrimas 279, 281, 285, 295, 296
Medenkienė 173
Medvedevas 129
Melašovas 145
Melimurje 246
Melnikas 155, 156

Melnikovas 141
Mendrupio km. 112
Merkin s vals . 6, 7, 10, 11, 321
Michnovius 165
Micin km. 6
Miliukovas 136
Miniotas Vytautas 255
Miroslavas 9, 78, 321
Misevi ius 294,298
Miškinis Antanas 94, 95, 96,106,108,109,110, 277, 292
Mišni n apyl. 133, 134
Mockaitis Bronius 164
Mockeivi ius Jonas 164
Mock nas 301
Mo alovas 76
Mogiliovas 228
Mogyla Vytautas 162
Molot (ag.) 167
Molotovas A. 228
Montenegro 241,325
Mordovija 289
Morozas 153
Muiželis Vaclovas 11
Mylinkovas A. 87

N

Narmontas 279, 285, 309
Narutis Pilypas 233, 237, 239
Narvydait V. 173
Nastopka 173
Natkevi ius 172
Naudži nas J. 175
Nauja Pamušė 141
Naujokaitis Mykolas 234, 238, 239
Naumecas 167
Navakas 173
Navikonis Antanas 308
Neciesai 11
Nedzing 7
Neimantas R. 309
Nemanien 172
Nemeiri km. 118
Nemen in 151
Nemirs ta 172
Nemuno Banga 75
Nenartonis Juozas 6
Nepacharevas 153
Nevar nai 275,283

Nida 106

Niedvarait F. 317

Noreika Jonas-Generolas V tra 87, 299

Novi kovas 127

Novikovas 78

Nozdriakovas 167

O

Obeliai 153

Obelyn s miškas 162

Omel enko 127

Oniš enka 141

Orša 228,289

Ose kinas 170

P

Pabrad 151

Paburg s ežeras 281, 282, 296

Packevi ius Kazys-Antanaitis 12

Pajaujįs Jonas 227, 229

Pakalniški km. 262

Pakruojo raj. 141, 153

Palagruža 242

Palanga 106, 107,151,172

Paleckis J. 169, 201, 279, 285

Paliepi km. 64

Pand lys 153

Panemun 75,151

Panev žys 64, 75, 76,122,123,127,152,172,173,175, 308, 314

Paninas 143

Pankin 149,150,152

Papar i miškas 285

Papuvesi km. 173

Paryžius 103, 168

Paulauskis 295

Paveisiej km. 7

Paveli Ante 243, 246

Pe iulaitis P.-Lakštingala 75, 90

Pe iulionis Motiejus 255, 268

Pe kus Povilas 112,113,118, 121, 123

Pelekiški 6

Pelevinas 151

Perica Duro 253

Petkevi ius Henrikas 276, 281, 282, 293, 294, 296, 297, 298, 299, 300

Petras (ag.) 141, 142

Petrauskas (ag. si.) 93, 101, 103, 104

Petrauskas J. 308, 323

Petropavlovskas 289

Petrovas 130,131

Platakovas 153,162
Pielikis Vladas 8,10
Pievagali km. 129, 130
Pinskis 134, 135
Plateli miškai 275, 277, 281, 282, 283, 290, 291, 296
Plechavi ius P. 33, 60, 110, 114, 229
Pleška J. 310
Plienai (si.) 288
Plinkšiai 275,283,297
Ploksinas 159
Plokš i km. 282
Plokštini s miškai 276, 291
Plung 153,161,162, 263, 276, 277, 281, 282, 286, 291,294, 297
Plytnikait G. 303, 304
Pobutovas 143,144,146,147
Pocius 276, 280, 287, 288, 293, 294, 295, 296
Pocius Algutis 286, 287
Pocien S. 320
Po kaj 75,100,101,141,143,159,161,163,164
Podolskis 128
Podosinikovas 145
Polekauskas A. 317
Polonskis 257, 262
Polovnikovas 153
Poncovas 161
Popovas 151,153,156,173
Portugalija 228
Pranc zija 103
Prapuolenis Leonas 188, 239
Prapuolenis J. 229, 231
Preibys A.-Aušra 285, 286
Preibyt -Vali nien O. 286
Preikšas K. 168, 176
Preilauskait Ona 76
Pridornovas 158
Pridorožnis 152
Prien raj. 127,151,152
Prašinas 167
Ptašinskas 231
Pucevi ius P. 302, 303
Pundzius 105, 108
Puodži nait O. 310

R

Radavi ius Jonas 165
Radi Stjepan 243
Radviliškis 153,163
Ragauskas R. 303

Ragauskas S. 303
Ragelis Vladas 11
Raginavos vnk. 303
Raguva 119
Raila Bronys 234, 235, 237, 238, 240
Raila Antanas 119
Railait Z-Lakštingala 111,112, 115,118, 119,121,123,124
Ramanauskas P. 294, 297
Ramanauskas Adolfas-Vanagas 9,10,14, 64, 76, 87, 89, 90
Ramojus Vladas 255, 262, 268
Ramygala 65,153,175
Raseiniai 59, 77,154,163, 174, 177
Raselas 98
Raslanas 75, 76
Raškauskait B. 310
Ratautas J. 123
Raudonis Liudvikas 274, 286, 295, 296, 297
Razsochotskis B. E. 145
Reivydas L 235, 236, 237, 238, 239
Repšys 229
R Klaitis 77,229,269
Riauba J. 308
Ribbentropas 228
Ribokas D. 120,123
Ridikas Vincas 287
Rietavas 153, 274, 281, 293, 296, 297
Rijeka 242
Rimdeikyt s 288
Rimkus 283
Rimkevi 100
Rimkut 97
Roga iovas P. N. 146,149
Rokiškis 153,308
Rotanovas 76
Rotin n km. 277
Rotomskis P. 173,175, 177
Rubanas 166
Rubenkovas 167
Rudaminos vals . 6
Rud nas 78
Rudnia 7, 11,13
Rugys A. 6
Rukuižos eslovas ir Viktoras 263
Rumbinas 235
Ruškinas 126
Rusing 11
Ruzveltas A. 228
Ryliškiai 149

Rytpr siai 6

S

Sadakauskait Juzef 59
Sakalauskas 169,176
Salantai 153, 282, 283, 285
Samoboras 246
Samonavi ius Juozas 11
Sartras 98
Saukliški miškas 142
Savikas 141
Seda 153, 265, 283, 285
Sein apskr. 13
Selickas-Seli nas J. 6
Semaška Jonas-Liepa 13, 299
Serbija 241, 242, 243, 244, 245, 247, 248, 250, 251, 252, 253
Seredkinas 127
Sergejevas 154
Seveljevas 154
Sicilija 228
Sidabrin Kulkan (sl.) 288
Sidori ius 153
Siemaška 263
Siesikai 133,151
Sillionovas 144, 145,146, 147
Silko 150
Simaška Vytautas 308
Simonaityt I. 259, 262
Simonavi ius 270
Simonovas N. S. 155
Sinycinas J. 74, 76
Sisak 247
Sivkovas 144,145
Skaudvil 154,313
Skeb ra Kazimieras 268
Skirps i km. 276, 277, 278, 279, 287, 293, 294, 296, 297, 298, 299
Skliarovas A. D. 155
Skrabulis S. 6
Skudnovas 127,128
Skumunduris 64,65
Sli ius 286,287
Sm lyj (ag.) 142
Smirnovas 78,128,129,130,131,152,158
Smolenskas 228
Snie kus A. 169,175,176,177
Sodeiki km. 112,113,119,141
Sofonovai 133,134
Soldatenko 155

Soldatovas 136, 288
Songinas 231
Soroka Stasys-Mindaugas, Šernas 7
Sotkalnis 127
Sozeliatinas 144
Spi 244
Splitas 246
Spornovas 157
Srijemas 246
Stalioakas Antanas-Liepa 10, 11
Stalinas J. 21, 108, 168, 175, 176, 181, 205, 216, 228, 269
Stanai i km. 165
Stancikas Dalius 298
Stanevi ius 278, 295
Stankus 288
Stankevi ius L. M. 113
Stankevi ius F. 6, 113
Starkauskas J. 112, 125
Stepanenka 135
Stepinac Alojzija 249
Stipac Drago 253
Straižys Jurgis 59
Strucovskojus 137
Struogos km. 63
Sudilovskis 142
Suntiejevas 145, 147
Surinas 130, 131
Suslovas M. 169, 177
Svanstriom Burtil 228
Sv dasai 114

Š

Šaklevi ius Jonas 82
Šalimovas 144
Šambergas 170, 176
Šapkus 127
Šarnel 286
Šaukotu km. 163
Šerbakovas V. 169
Šeduva 152
Šekštel Z 75
Šembergait Jon 306
Šemiakinas 151
Šešuolis (ag.) 141
Šešuoliai 134, 136, 137
Šertvytis Algis 279, 296, 300
Šiauli apskr. 127, 141, 152, 153, 170, 173, 175, 176, 283, 285, 330
Šid 244

Šilai 119
Šilas Povilas 229
Šilagaliu km. 112,114,118
Šilal s raj. 141,154
Šilavotas 150
Šilinskas 288
Šilinskis 275
Šimanas 142
Šimašius 142
Šim nas A. 111
Šimk nien 118
Šimoni vals . 112
Šiška Antanas 82
Širinskis 155
Širvintos 151
Škirpa K. 233
Šlandakovas 159
Šleževi ius A. 114
Šlimas Domas 276
Šova A. 229,230,231
Štuthofas 229
Šukys Jonas 6
Šulga 154
Šumsko vls . 144, 145
Šurpa 166
Šutovas 78
Švalka Lionginas-Šernas 8
Švedija 97,102, 228
Šveicarija 228, 257, 263
Šven ion li apyl. 142,151,168,176
Švežas 276

T

Talaikis B. 112,123
Talandis 6
Talanta Ona-Katinien 112,118,119,121
Tamoli nas-Stumbras 145
Tatjaniš evas 145
Taurag 68, 73, 76, 81,125,126,142,154,164,174,175, 235
Tauragnai 174
Teheranas 228
Teleginas 141
Telšiai 125,153,174, 274, 276, 281, 288, 294, 297, 298, 300
Telši apskr. 125,161,162,170,176, 274
Teninas 153
Timofejeva I. 174
Tiunovas 174
Tka enko I. 70, 82,169,175

Toinbis 98
Trakai 11,12, 62,151
Trakimas Benediktas-Genelis 297
Trincinas 143
Triušis (ag.) 166
Trošk nai 114,119,141,153
Trumpa A. 123, 314, 315
Trunc Bronius 11
Trušas 127,153,165
Tu inskas Juozas 11
Tuajevas 155
Tudman Franjo 251, 252
Tugarovas 154
Tvaskut G. 118
Tyreli miškas 142
Tytuv nai 153

U

Ukmerg 68, 82,119,127, 128,133,134, 136,137, 138, 150,151, 155,173, 174 288 308
Ulys 172
Untulis S. 320
Ušakovas V. M. 146, 149
Urbanavi ius V. 123
Urbonas Antanas 172, 229
Urnikien 290
sas V. 6
Utena 115, 120, 121, 122
Utenos apskr. 78, 82,119,123,153,168,173,174,175, 176, 305, 313
Užpelki km. 172
Užventis 153

V

Vabalas Alfonsas 93
Vachrinas 127
Vai aitis 229
Vai i nas G. 114
Vaigauskas 87
Vaiguva 304
Vaina 270
Vaineiki miškas 281, 296
Vaišius Alfonsas 293
Vairas (si.) 159
Vaitkevi ius A. 295
Vait n km. 305
Vaitulevi ius-Stipinas, Kovotojas 9
Valaiyt I. 305
Valan iauskait 291
Valickas 82
Valinskas Kazimieras 6

Valiuk nas A. 234
Valkininkai 11, 150
Var ios miškas 9
Varduva 284, 290
Varnait Diana 111, 324
Varoninas 129, 150
Veisiejai 149, 150, 151
Veisiej vals . 6, 7, 11, 150
Velikije Luki 228
Veliuonos vise. 256, 257,258, 259, 261, 262
Venckait 291
Venevi i t 173
Vengrien (ag.) 161
Vengrija 106,107, 246
Vengrinis (ag.) 159
Verbickas A. 123
Vertelis 230,231
Veselica Marko 252, 253
Vetrovas 125, 143, 150, 255
Veverskis Stasys 256
Veverskis Gabrielius 256
Veverskis Pranas 23, 254, 262
Veverskis Kazys 8, 23, 254, 255, 256, 259, 262, 268, 272, 273
Veverskyt Gršul 256
V jas (ag.) 141
Vidmant km. 172
Vidrinas 162
Vienoje 168
Viešintos 111,112,113,114,115,118,119,120,121,123
Vievis 151,166
Vilk km. 295
Vilkait Aldona 320
Vilkaviškis 144,151,152, 174, 305, 307, 316, 318
Vilkelyt A. 306
Vilkija 151,258
Vilnius 8,12,13, 21,32,33, 34, 61, 62,66, 75, 76, 78, 79,80, 87,89,105,106,123,124,128, 142,
143, 150,151,155,159,163,167,171,173,177, 185, 188, 209, 211, 2D, 219, 222, 223, 224,
227, 234, 269, 270, 271, 272, 283, 285, 286, 287, 288, 289, 290, 297, 298
Vilutis Leonas 297
Višegradas 246
Vitebskas 228,300
Vitkus Juozas-Kazimieraitis 11, 12, D, 322
Vitukynas 65
Vygantas Juozas-Ivanauskas 283, 286, 287, 288, 292, 299
Vlasovas 145
Vociški m. 161
Voinik-Lei evskis O. 171
Voitelevi ius 130

Vojvodina 241,325
Volkovas 156, 159, 162
Vorkuta 66, 268, 281, 289, 293, 297
Voroneckas Vytautas 294
Vosylius Jonas 112, 114, 123
Voveris Vaclovas-Žaibas 9
Vukovaras 252
Vyžuonos mst 175

Z

Zabielyn s km. 118
Zabukait Joana 305
Zacharinas 133
Zadaras 242,246
Zagrebas 241, 245, 246, 249, 252, 253, 326, 328
Zajan kauskait A. 315
Zakurdajevas 151
Zelenkovas 166
Zeninas 128, 151
Zimanas G. 106, 235
Zobninas 135
Zoiotoriovas 164
Zrinski Petar 241
Zubkovas I. B. 145, 149
Zudinas 64, 65
Zujevas 152

Ž

Žagar 153,165, 330
Žagar km. 129,130
Žaiginio vls . 163
Žalimas 295, 299
Žar nai 293
Žemaitis (si.) 146
Žemaitis Jonas-Vytautas 87
Žemaitis J. 209
Žemaitien J. 115,121
Žemaitija 5, 7, 30, 58, 254, 270, 283, 293, 294, 297, 299
Žemal 285
Žiežmariai 151
Žilin s 144
Žilinskas St. 103
Žitomiras 228
Žiugžda R. 256
Žliabiški km. 112
Žlobinas 228
Žulys I.-Ruginis 297, 299
Župikovas D. 163,164,170,176
Žygus 295

T u r i n y s

DOKUMENTAI, FAKTAI, KOMENTARAI

Algis Kaš ta. Antisovietinio ginkluoto pasipriešinimo ištakos Dz kijoje /Lietuvos Laisv s Armija/.....	5
Lietuvos Laisv s Armijos dokument rinkinys (T sinys. Pradžia Nr. 14. Pareng Dalia Kuodyt).....	23
Algis Kaš ta. Kiek buvo suimt ir kalint antisovietinio pasipriešinimo dalyvi Lietuvoje pokario metais.....	57
Nijol Gaškait . Keli štrichai Jono Deksnio portretui.....	91
Diana Varnait . Okupantai bijojo j net mirusi	111

REPRESIN S STRUKT ROS

Iš 4-osios Vetrovo divizijos veiklos 1950 metais (Pradžia Nr. 14. Pareng Juozas Starkauskas).....	125
Juozas Matusevi ius. Antrosios sovietin s okupacijos pradžia.....	168

ANTINACINIS PASIPRIEŠINIMAS

Kai kurie pasipriešinimo bruožai 1941-1942m. dokumentuose. Pareng K stutis Kasparas.....	178
Jonas Pajaujis. Vietin rinktin	227
Atgarsiai (atsiliepimai LKA Nr. 11 publikacij).....	232

IŠ SVETUR

Tams s laikai. Kroatijos politiniai kaliniai 1918-1991m.....	241
--	-----

ATSIMINIMAI, LIUDIJIMAI, SVARSTYMAI

Pranas Veverskis. Kazys Veverskis-Senis (1913-1944). /Keli faktai biografijai ir apm stymamas/.....	254
Liudvikas Raudonis. Žemai Legiono štabas A.Kubiliaus grup ir Markulio tinklai. (Užraš Zenonas Jaška).....	274
Z.Jaškos pastabos apie LLA Žemai i Legiono štabo (Kubiliaus grup) veikla.....	293

LITERAT RINIS PUSLAPIS

Savisaugos batalion kari laiškai (T sinys. Pradžia Nr. 14. Pareng Rimantas Zyžas).....	301
---	-----

SUMMARIES.....	321
----------------	-----

PO TO, KAI RAŠ ME.....	329
------------------------	-----

PAVARDŽI IR VIETOVARDŽI RODYKL	232
--------------------------------------	-----